

JÁSZAI S.

A
MAGYAR
SZAKSZERVEZETEK
TÖRTÉNETE

19

25

KIADJA A MAGYARORSZÁGI SZAKSZERVEZETI TANÁCS

Világosság rt. Budapest. Műszaki igazgató: Deutsch D.

E l ő s z ó

Több idősebb elvtárs fölszólítására vállalkoztam a magyar szakszervezetek történetének ismertetésére. Úgy éreztem, hogy a szakszervezetek anyagának összegyűjtése és földolgozása elsősorban az én kötelességem, mert hiszen több mint 40 éve, hogy a magyar szakszervezeti mozgalmat szolgálom és igen sok fontos eseménynek nemcsak tanúja, hanem sok esetben résztvevője is voltam. Ez a körülmény bátorított arra, hogy hozzáfogjak a munkához. De ez a körülmény meg is könnyítette a munkámat, mert emlékeim sokszor pótolták a régi idők hiányos anyagát.

A szakszervezetek titkárai segíteni kívántak s rendelkezésemre bocsátották szervezeteik régi okmányait. Sajnos, elődeink, tisztelet a kivételnek, nemigen törődtek a szervezeti okmányok gyűjtésével s így meglehetősen nehéz és fáradtságos volt az anyag összeszedése. Igaz, hogy egyes szervezetek, úgymint: a nyomdászok, cipészek, asztalosok és más szakegyletek nemcsak nagy gonddal gyűjtötték az anyagot, hanem ezt történelmi könyvekben föl is dolgozták. Ezek a szakszervezeti kiadványok és az egyéb megjelent szakszervezeti füzetek, továbbá a régi szaklapok és szakszervezeti évkönyvek megkönnyítették a munkáit. Fölhasználtam *Novitzky* László „Egyesült erővel”, *Weltner* Jakab „Tíz év a szervezkedésről”, *Farkas* és *Horváth*: „A budapesti cipésszakegylet 25 éves története”, „A fuvaripari munkások szervezkedése”, továbbá más forrásból eredő munkákat. Természetesen a szakszervezeti jelentéseket és kongresszusi jegyzőkönyveket is áttanulmányoztam és ezek fontosabb anyagát fölhasználtam.

Munkám legnehezebb része a régi idők anyagának összegyűjtése és földolgozása volt. Igyekeztem a modern szakszervezetek elődeit, föl kutatni, jól tudva azt, hogy a modern szakszervezetek csak a nagyipari termelés fejlődése arányában keletkeztek. Mégis szükségesnek tartottam, hogy a céhbeli legényegyesületekkel, ezek berendezéseivel és a céhrendszer megszűnése után keletkezett önképző- és segélyegyesületekkel foglalkozzam. A céhbeli legény egyesületekben tömörült munkások, ha működésük nem is hasonlítható össze a mai modern alapon szervezett munkások működésével, mégis megállapítható, hogy a régi legényegyletekben a szolidaritás gondolata már igen szépen terjedt. A kényszerű vándorlásnak következménye volt a kollegiális szellem fejlesztése és a kölcsönös segélyezés gyakorlása. A céhbeli legények harcai is igen érdekesek és tanulságosak, amelyekkel ugyan nem foglalkozhattam bővebben, de mégis megemlékezem róluk. Súlyt helyeztem arra, hogy

az 1890-ben keletkezett modern szakszervezeti mozgalom első jelenségeit és gazdasági harcait ismertessem. A továbbiakban csak a nagyobbjelentőségű gazdasági harcokról emlékszem meg, mert lehetetlen lenne, hogy az összes sztrájkokat leírjam; ez egyrészt egyhangúvá tenné a munkámat, másrészt pedig a nyomdaköltséget óriási módon megnövesztette volna, úgyhogy a munkások nagyrésze meg sem szerezhetné ezt a könyvet.

A könnyebb áttekinthetés végett fejezetekbe szedtem össze a főbb eseményeket és a szervezetek fejlődését és küzdelmeit. Bár az események összefüggése folytán egy-egy tárgyat gyakran több fejezetben kellett ismertetnem, mégis úgy véltem, hogy ez a beosztás megfelelőbb az évszerinti beosztásnál. Ismertetem a szakszervezeti kongresszus főbb eseményeit és határozatait, mert ezeket a történelem szempontjából fontosnak tartom. Az egyes szakmákkal is foglalkozom, különösen a szervezetek alakulására vonatkozó határozatokat ismertetem. De természetes, hogy a szakszervezetek általános történelmében nem lehetett az egyes szakmák részletes, mindenre kiterjedő momentumaira kiterjeszkedni. Meg kellett elégednem a fontosabb események regisztrálásával.

Céлом, hogy a magyar szakszervezetek küzdelméről, a magyar munkások nehéz megélhetéséről, az elért vívmányokról és a szakszervezetek társadalmilag hasznos és kulturális munkájáról megközelítő képet nyújtsak. A munkások nehéz és áldozatkész küzdelmeinek történetét akartam megírni. Az öregebb elvtársak, akik a szakszervezetek alakítási munkájában résztvettek, akik üldözve és számtalanszor rendszabályozva lettek, önérzettel olvashatják a régi idők emlékeit. Hiszen azok a csemeték, ámeneket szeretettel és önfeláldozással ápoltak s amelyeket ezer és ezer veszéllyel szemben megvédték, ina a munkások bástyáivá váltak. A mai generáció büszke lehet arra, amit az elődök alkottak. A fiatal munkástársak tanulhatnak és lelkesedhetnek elődeik történetéből.

Végül megemlítem, hogy a szakszervezeti titkárok jelentéseiből az utolsó tíz évet földolgoztuk. Ezt a meglehetősen fáradtságos munkát Gál Benő elvtárs végezte; munkám technikai összeállításában segédkeztek Szakasits Antal és Feeld Irén elvtársak. Az említetteknek, valamint mindazoknak, akik anyagszolgáltatással megkönnyítették munkámat, hálás köszönetet mondok, úgyszintén köszönetet mondok a Szakszervezeti Tanácsnak, amely lehetővé tette, hogy ez a munka megjelenjék.

Budapesten, 1925 szeptember hó.

Jászai S.

B e v e z e t é s

Aki részt vett a magyarországi szakszervezeti mozgalomban, a szenvedésekben és nehéz küzdelmekben, aki saját testén érezte, mily óriási nehézségekbe ütközött, hogy egyáltalán szervezkedhesek, meg fogja érteni, hogy a magyar szakszervezetek története tulajdonképpen nem egyéb, mint a munkások harca a megélhetésért és az emberi jogokért. Hosszú évtizedek multak, számtalan kérelem, számtalan követelés hangzott el, de a munkások még mindig nem élveznek olyan egyesülési szabadságot, mint amilyent az angol, francia, német, belga, osztrák és más országok munkásai már hosszú évtizedek óta élveznek. Igaz, hogy más országokban is hosszú, gyakran félszázadon keresztül küzdöttek a munkások, míg teljes egyesülési szabadságot nyertek. De ez a küzdelem többnyire a múlt század közepén vagy a végén zajlott le, midőn a kapitalista termelés még nem volt kifejlődve és a munkások szervezkedési vágya nem volt annyira általános, mint manapság. A szervezkedési szabadság minden ember természetes joga. Ennek a jognak a hiányát ma sokkal súlyosabban érzik, mint évtizedekkel ezelőtt.

A legtöbb ország munkásmozgalma három időszakon ment keresztül: a mellőzés, az üldözés és az elismerés idejében. Végiglapozva a régi munkásújságokat és az egyes szervezetek által kiadott történeti visszapillantásokat, nem találunk olyan időszakot, amelyben a magyar munkásmozgalom, bármennyire jelentéktelen is volt, mellőzték volna. Már a múlt század 70-es éveiben, midőn a céhrendszer megszűnt s a munkások igyekeztek betegsegélyező- és munkásképzőegyleteket alakítani, midőn igazán ártatlan alakulatokról volt szó, már akkor is mindenféle akadályt gördítettek a munkások törekvései elé. És ma, midőn tények igazolják, hogy a szakszervezetek társadalmilag szükséges alakulatok, midőn a munkanélkülieket, a rokkantakat, özvegyeket és árvákat segítik s így sok tekintetben az állam kötelességeit magukra vállalták azzal, hogy a nyomorgókat gyámolítják, még ma is mindenféle zaklatásnak vannak kitéve.

A szakszervezeti küzdelem csak akkor lehet eredményes, ha a tömegek szervezve, erkölcsi és anyagi tekintetben teljesen fölszerelve vannak. Ez a szervezés azonban rendkívül nehéz és igen sok akadállyal jár. Az első természetes akadály a tömegek közömbössége és tudatlansága. Minél kulturálatlanabb valamely ország, minél rosszabb a népnevelés, annál nehezebb a felvilágosítási és szervezési munka. A túl hosszú munkaidő is akadály a fölvilágosítási munkának. Azok, akik 12—13 órát dolgoznak naponta, testileg és szellemileg annyira kimerültek,

hogy egyrészt idejük sem. marad az összehívott értekezleteken résztvenni, másrészt pedig a szervezkedés szükségességét és fontosságát sem tudják egyhamar megérteni. Ezekkel az akadályokkal, ha nehezen is, valamiképp megbirkóztak a szakszervezetek első vezetői. Másik nagy akadálya a mozgalom terjedésének az, hogy a hatóságok állandóan korlátozzák, vagy sok esetben teljesen lehetetlenné teszik a szervezkedést. Ez speciális magyar jelenség, amely a mai napig seam szűnt meg teljesen. A miniszteri leiratok, amelyek a vasutasok és más alkalmazottak szervezkedését lehetetlenné teszik, továbbá a magyar szolgabírák rengeteg végzése, amelyek a vidéki csoportok és különösen a földmunkások csoportjainak megalakulását vagy működését lehetetlenné teszik, mind jelzői annak a kálváriának, amelyen a magyar szakszervezeti mozgalomnak haladnia kellett.

A magyar szakszervezetek tehát nemcsak természetes ellenfeikkel, a munkáltatókkal voltak kénytelenek küzdeni, hanem állandóan védekezniök, állandóan követelniök kellett, hogy ne bántsák régi szervezeteiket s engedjék meg, hogy új egyesületeket, új csoportokat alakíthassanak. Az egyesülési jog öletszerű kezelése sokszor elkeserítette az öntudatos munkásokat és csak az a tudat, hogy szervezet nélkül anyagi és erkölcsi zűllés következik, adott nekik erőt és kitartást a minden poklokon keresztül való tántoríthatatlan munkára. És hogy ez a munka nem volt hiábavaló, hogy a magyar szakszervezetek minden nehézség ellenére aránylag szép eredményeket tudnak fölmutatni, ezt adataink igazolják, amelyeket munkánkban felsorolunk.

Eredményeikről beszélve, nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a nagy kulturális haladást sem, amelyet a magyar munkásság az utolsó évtizedekben tett. A mai munkás szellemi nívója összehasonlíthatatlanul magasabb, mint a 30—40 év előtti átlagmunkásé. Ezt a tényt ellenfeleink is elismerik. A szakszervezeti működés egyszersmind elsőrendű nevelési munka. Az iskolai nevelés hiányát a szakszervezetek pótolják. A magyar munkásoknak különösen jó nevelőintézeteik voltak. Ezeket a különleges magyar viszonyoknak köszönhetik. Az a körülmény, hogy a vendéglősök féltek helyiségeiket egyesületi célokra kiadni, arra kényszerítette a szervezeteket, hogy magánhelyiségeket béreljenek. Ezekben a helyiségekben könyvtárakat és tágas olvasótermeket rendeztek be, itt hallgatták a munkások a tanfolyamokat és előadásokat. Erkölcsi tekintetben is nagyjelentőségűek voltak ezek a magánhelyiségek, mert elszoktatták a munkásokat a kocsmázástól. A magyar szakszervezetek büszkén tekinthetnek vissza működésükre. új, intelligens munkásgenerációt neveltek. Elismerést azonban nem találtak seholsem. Ellenkezően, nemcsak a munkáltatók, hanem a polgári lapok egy része is állandóan támadta őket, fölcsalásukat követelve, mert szerintük „a szakszervezetek ama boszor-

kánykonyhák, amelyekben a sztrájkokat előkészítik és a társadalmi rendet aláaknázzák”. És a munkások eme támadásokkal szemben védtelenül állottak, mert azokban az időkben még napilapjuk sem volt, amely a rágalmakat és támadásokat visszautasíthatta volna. A munkások igazságuk tudatában türetek és szenvedtek s minél erősebb volt a támadás, annál szívósabban tömörültek és végezték nevelési és szervezési munkálataikat.

És jöttek idők, midőn a mérvadó kormánykörök megváltoztatták régi fölfogásukat, midőn megszűnt a szakszervezetek ellen táplált ellenszenv és midőn úgy nyilatkoztak, „hogya ha nem lennének szakszervezetek, akkor ilyeneket gyorsan kellene alkotni”. A háború első éveiben a kormány örült a szakszervezeteknek. Különböző ügyekben vette igénybe közreműködésüket és a szakszervezetek, mindamellett, hogy nem voltak berendezkedve a háborúra, hamarosan föladatuk magaslatára emelkedtek. Arról volt szó, hogy a nehéz időkben is segítsék a munkásokat. Óriási összegeket üzettek ki az itthonmaradt családtagoknak, holott az alapszabályok nem is kötelezték őket erre. A szervezetek előmozdították azt, hogy a gyárakban és műhelyekben rendben menjen a munka. A legnehezebb időkben ki tudták eszközölni azt, hogy a hadfölszerelési üzemekben dolgozó munkások ne legyenek kíméletlenül kizsákmányolva, hanem hogy pártatlan panaszbizottságok állapítsák meg a munkabérekét.

A forradalmak a szakszervezeti mozgalmat nem hagyták érintetlenül. Boldog, boldogtalan szervezkedni akart. A szervezkedés most már nem járt veszéllyel, hanem ellenkezően, bizonyos előnyöket hozott azok számára, akik dolgozni nemigen szerettek. A Károlyi-rezsim alatt rendszeresítették a munkanélküliek állami segélyét. Ennek következtében a tagok létszáma óriási módon emelkedett. És az új tagok, akiknek egy része még nemrég ellensége volt a szakszervezeteknek, egyszerre radikálisak lettek és teljesíthetetlen követelésekkel léptek föl. Ez a tülekedés sok bajt hozott a munkásmozgalomra. A bekövetkezett anarchikus állapotoknak következménye volt a bolsevizmus, amelyből a munkásság csakhamar kiábrándult.

A bolsevizmus bukása után általános fölfordulás volt az összes szakszervezetekben. A régi szakszervezeti vezetők, akik nem kerültek börtönbe vagy nem mentek külföldre, menteni igyekeztek, amit csak menteni lehetett. Nagy nehézségek közt ismét hozzáfogtak a szakszervezetek fölépítéséhez. Az ő önfeláldozó munkájuknak köszönhető, hogy rövid idő után a szakszervezetek ismét régi működésüket folytathatták, noha az ellenforradalmi kormányok egymás után adtak ki olyan rendeleteket, amelyek az egyesületeket szigorúbb ellenőrzés alá vették és a működést is megnehezítették. A vidéken még nehezebb volt a munka és ismét csak a budapesti központok fogtak hozzá a vidéki csoportok fölépítéséhez.

Ezek a szomorú idők elmúltak, de ha valaki azt kérdezné, vajjon túlvagyunk-e már minden veszélyen, lehetséges lesz-e már végre-valahára, hogy a magyar szakszervezetek olyan szabadon működhessenek, mint a külföldön, akkor nem tudnánk válaszolni. A vidéki szolgabírák nem változtak és a törvényhozás előtt olyan törvényjavaslat fekszik, amely, ha törvényerőre emelkedne, a szakszervezeti működést teljesen megbénítaná. De kétségbe nem esünk. A magyar szakszervezetek, amelyek annyi viharon mentek keresztül és amelyek számos ütközetben ugyan alulmaradtak, de mindig föl- és fölemelkedtek, a jövőtől sem félnek.

A céhbeli legényegyletek.

A magyar munkásság sokáig tűrte nyomorúságát. A múlt század első tizedeiben csak néha-néha mozgolódtak a munkások és néha még sztrájkok is törtek ki. De ezek a sztrájkok inkább a kétségbeesés, mint a megfontolt bérmozgalom jelenségei voltak. A munkásoknak már semmijük sem volt és nem is volt már veszténivalójuk. Sokszor megfélelkeztek arról is, hogy valami mégis veszíthetnek és ez a valami: az egyéni szabadságuk volt. Az akkori időkben számolni kellett azzal, hogy a bérmozgalmak résztvevői és különösen a vezetők börtönbe kerülnek, vagy a legjobb esetben kitoloncoltának. Így a sztrájkok nagy részét letört. A munkások vagy kivándoroltak, vagy pedig belenyugodtak szomorú sorsukba. A céhrendszer alatt és még a céhrendszer megszűnése után is tiltva volt minden bérmozgalom.

A kézműipar fejlődése egyenesen lehetetlenné tette a munkások helyzetét. A XVI. és XVII. században még valamiképpen tűrhetőnek látszott a céhbeli segédek helyzete, mert ha igaz is, hogy sok céhszabály tanúsága szerint az inasok és legények munkaideje reggel 3—4 órától este 9-ig tartott, sőt volt olyan céhszabály is, mely a legényeknek előírta, hogy a munkát hajnali 2 órakor kell kezdeni, de a legényeknek mégis megvolt az a reménységük, hogy valamikor, ha elvégezték vándoréveiket és néhány évi tapasztalatot szereznek az iparban, akkor önálló mesterek lehetnek. A céhek hanyatlása idején mindig nehezebb lett az önállósítás. A céhek tagjai egyszerűen nem tűrték, vagy nem avattak föl újabb mestereket. A mesterek félték a versenytől és minden munkát maguk, illetve segédeikkel szerettek volna végeztetni. Emiatt állandó is volt a viszály, úgy hogy sok esetben a hatóságoknak kellett közbelépniök, hogy rendet teremtsenek. A mesterek nem elégedtek meg szabadalmukkal, hanem a munkabéreket is állandóan korlátozták.

A céhek mellett az úgynevezett legényegyesületek működtek. Ezek ugyan az atyamester és az öreglegény fölügyelete alatt állottak, de mégis lehetővé tették a segédeknek, hogy munkaviszonyaikat megbeszéljék. A szállókban és legény-ivószobákban gyakran nagy viták folytak és nem egyszer foglalkoztak egyes mesterek, vagy egész község mestereinek a bojkottálásával.

A XVIII. században megszűnt a régi patriarchális helyzet mesterek és segédek között. A mesterek részéről állandó volt a törekvés, hogy a legényeket soraikba való emelkedésüktől elüssék, hogy azután egyedül uralkodjanak a piacon, a segédek egyrészt a mestersorba emelkedésük elé gördített akadályok

elhárítása végett szövetkeztek, másrészt minden eszközt megragadtak, hogy legalább a jórészt örökös legényállapot anyagi és társadalmi körülményeit a legkedvezőbben alakítsák. A mesterek viszont nem elégedtek meg a szabadalmi törekvések sikerével, hanem az örökös legények életmódjának, nevezetesen a pénzbeli munkabérnek a leszorítására is törekedtek, ami nagy mértékben sikerült is nekik. Sőt, a mesterek kizárták kebelükből az olyan céhmestert, aki az ő határozataikat nem tartotta be, illetve jobban kívánt a munkásokkal bánni. Ilyen körülmények között csak természetes, hogy a legények minden tilalom ellenére, gyakran iparkodtak összebeszélések útján, illetve munkájuk együttes megtagadásával is fegyvert szerezni a mesterek ellen. Sokszor vonakodtak oly segédekkel dolgozni, akik bizonyos tisztességes minimum alatt munkát vállaltak. A mesterek viszont, valahányszor a segédek ilyen eszközökkel engedményeket csikartak ki, gondoskodtak legalább arról, hogy a munkabér bizonyos maximumon túl ne emelkedjék.*

A történelem kevés sztrájkot, illetve éhbéli sztrájkot említ. De bizonyos, hogy nemcsak az 1573. évi kolozsvári ötvössztrájk és a pozsonyi cipéssztrájk voltak az egyedüli régi sztrájkok Magyarországon. A régi sztrájkokról beszélve, meg kell emlékeznünk az erdélyi sóbányászokról, akik Erdélyben már¹ a XV. században hatalmas bérharcokat vívtak. A sóbányászok nyomorúságos viszonyok között éltek és már az 1435-beli okiratokban található nyoma annak, hogy a máramarosszigeti sóbányászok szervezkedtek. 1435 október 18-án kelt királyi parancs a következőket tartalmazza: „Megtöltjük, hogy sóvágóink a jövőben az összejövetelt vagy gyűlést, melyet ők maguk között „tur”-nak neveznek és amelyből a kamarákra nézve mindig sok és nehéz hátrány és kár szokott háramolni, megtartani merjék. Azok pedig, kik jelen tilalmunk ellenére az ilyen gyűlést kezdeményezni vagy összehívni merészelik és azon megjelennek, a sóbányakamarás letartóztathatja, őket testcsonkító büntetésekkel sújthatja, szemeiket kitolhatja, összes öröklött és egyéb vagyonukat pedig a mi különös engedélyünkkel felségünk számára lefoglalhatja és elkobozhatja.” Hiába volt ez a szigorú parancs, a munkások a heti 8—10 dénár keresetből nem tudtak megélni és tovább mozgolódtak, sztrájkba léptek és kicsikarták a heti körülbelül 15 dénár munkabéremelést. 1492-ben ismét hatalmas tömegsztrájk rázkódtatta meg a máramarosi sóbányavidéket, amely lázadásba csapott át. A sóbányákban megszűnt a munka, kora tavasztól a nyár végéig nem vágtak egyetlen darab sót sem és ez a sztrájk is részleges sikerrel járt, mert a munkásság helyzete újra csak némileg javult. Végleges megoldásra azonban nem került a kérdés és a sóbányászok a királyhoz fordultak, kérve, tegyen igazságot. A királyi „igazság” nem

* *Horváth M.*: „Az ipar és kereskedelem története Magyarországon.

sokat ért. A munkások bérét javította ugyan valamicskét, gondoskodott arról is, hogy a munkásokkal való bánásmód emberibbé legyen, de ugyanakkor gúzsba is kötötte a sóbányászokat, amennyiben megvonta szabad költözködési jogukat, szigorúan meghagyva, hogy a szökött sóbányászokat fogdossák össze, vigyék vissza és büntessék meg. Nem is jutott eszébe többé a sóbányászoknak, hogy a királyi igazságot keressék. A legjellegzetesebb bányászsztrájk 1551 őszén viharzott le a máramarosi sóbányáknál. Makay Tamás sóbányakamarás rendszeresen meg rövidítette a bányászokat és azok sztrájkba léptek. Minthogy azonban otthon nem állhattak ellent a hatalmas kamarásnak, átszöktek valamennyien Nagybányára és a szabad bányaváros védelmét kérték. A dolog országos föltűnést kellett és a kamarás kérésére Huszt, Visk, Técső, Hosszumező és Máramarossziget szabad városok tanácsai léptek föl békítőként. A técsői ülésen megegyezés is jött létre a bányászok és a kamarás között, amely büntetlenséget biztosított a sztrájkolók részére, a jogtalan levonásokat kifizették és pontosan körülírták a sóbányászok jogait.

A kassai gombkötőlegények 1625-ben mestereiket a bérek emelésére kényszerítették, mire azok nemcsak egymásközött, hanem még Rozsnyó város mestereivel is szövetkeztek, hogy 50—60 dénárnál többet semmiesetre se adjanak. E folytonos címódások és zavargások a különböző országokban a kormányokat és országgyűléseket is foglalkoztatták. Már az 1715. évi országgyűlés sérelmes írásai között található a céhek ellen intézett következő kifakadások: „Habár a cérendszer dicső, régi uralkodóink által s azok törvényei folytán hazánk javára hozatott be, azoknak visszaélései mégis annyira elharapóztak, hogy nemcsak az országnak nem használnak, hanem az országnak sok kárt, drágaságot okoznak, mind az iparcikkekhez szükséges anyag bevásárlásánál, mind pedig az iparcikkek eladásánál. Egymásközött összebeszélnek, szabályokat alkotnak, munkájuk bérét fölötte fölemelik, a vármegyei tisztviselők árszabályához nem tartják magukat, társaikat a céhekben csak nagy összegért veszik föl, ezek által ezen iparcikkek ritkábbá és drágábbá válnak és így csak a haza szenved.”*

I. Ferenc József általános céhszabályzata kimondja, hogy „a mesterlegények szövetkezése követelései kierőszakolására, szigorúan büntettetik”. Igaz, hogy már az 1826. évi céhszabályzat a mestereknek is tiltja, hogy a munkát, vagyis az iparcikkeket tetszés szerint drágítsák, de a mestereknek csak az áruk drágítását tiltja, a munkásokat ejlenben kiszolgáltatja annak, hogy az ő béreiket tetszés szerint, egyoldalúan megállapíthassák.

Az 1848-as forradalmi idők a munkásságot is fölrázták. A cérendszer kinövésői különben is bő alkalmat adtak az elégedetlenségre. Nagy tömegmozgalmakról ugyan nem lehetett

* *Ferenczi*: „Munkásaink szakszervezeti joga és mozgalma.”

szó mert akkor Pest városának még csak 109.000 és csak 20 városnak volt 10.000-en fölüli lakosa. A pesti márciusi mozgalmak vezetői közt nem igen található munkás. Noha számos jel arra mutat, hogy a céhbéli legényegyesületek is kivették részüket a forradalomból. A szücsök szakosztályának tulajdonát képező céhládában okmány található, amely igazolja, hogy a pesti szücsök legényegylete 1848-ban 40 pengő forintot adott hazafias célokra. Egészen bizonyos, hogy más legényegyesületek is megtették kötelességüket az országgal szemben, mindamellett, hogy a munkások és a mesterek nagy része németajkú volt. *Migray* elvtárs, Szabó Ervin műveiből idézve, azt mondja, hogy „március 15-ike után általánossá válnak a bérmozgalmak. A kubikusok kivitték, hogy az akkordárakat fuvaronként 10 krajcárról 15 krajcára emeljék. Április elején a kovácslegények a munkaidő leszállítását követelték. Az a kívánságuk, hogy a munkaidő reggel 5 órától este 7 óráig tartson, a reggelizés ideje pedig $\frac{3}{4}$ óra helyett 1 óra legyen. Ezenkívül követelik a tegezés megszüntetését; ugyanezt követelték a lakatosok is. Majd a pest-budai kávéházi személyzet mozgalmaról jegyez föl egyetmást a krónika. Kívánságaikat a pincérek 30 pontban foglalták össze, amelyek közül a főbbek a következők: 1. A tegezés eltörlése; 2. a rendes szállás; 3. más foglalkozású egyének kizárása; 8. pihenőórák az üzletmenet szerint beosztva: egyszer hetenkint mindenkinek; 11. barátságos viselkedés, ehető étel, jobb alvóhelyek; 17. kizárólag a közvetítők által való közvetítés; 29. a temetésnél a kávéfőző urak kötelesek legények legalább egy tanoncot képviselőjükben küldeni.”*

A munkások panaszai a közcsendi választmány elé is kerültek, amely fölhívást adott ki a polgármester aláírásával. E fölhívásban megígéri a sérelmek orvoslását s többek között azt mondja: „legyen tehát elegendő önuralmatok, hogy addig is, míg panaszotokon segíthetünk, nyugodtan maradjatok és dolgozzatok, mert rajtatok semmiféle céltalan zenebonával, hanem egyesgyedül törvényes úton lehet segíteni. Akik benneteket rendezavarásra csábítanak, azok a ti ellenségeitek, azok a haza ellenségei.”

Do a munkások nem elégedtek meg az ígéretekkel, hanem gyűlést tartottak, amelyen elsősorban magasabb béreket követeltek. A céhmesterek ellengyűlése a munkások követeléseit megtagadta, mire a munkások sztrájkba léptek. A polgármester újra fölhívást intézett az iparoslegényekhez, amelyben többek között a következőket mondja:

Hazafiak! Sajnálattal kellett tudomásul venni, hogy nébányan közületek műhelyről műhelyre vonulva, társaikat megfenyegetésekkel is visszatartják a munkától... Ebből áll tehát az a dicső szabadság, hogy se mi nem dolgozunk, sem másokat

* Beer M.: A szocializmus és a társadalmi harcok története.” fordította és kiegészítette *Migray* József.

Nem hagyunk dolgozni. Aki valakit valamire kényszerít, az zsarnok...”

Majd rendre és nyugalomra inti a munkásságot és a törvényes utat ajánlja. De még ugyanazon a napon, mintegy feleletül, falragaszok jelentek meg azzal a jelszóval, hogy: „Kenyeret a népnek!” és a népgyűlésen a szónokok már forradalmi hangon beszéltek; az egyik főszóaló azt javasolta, hogy meg kell tagadni az esedékes házbérfizetést, amit a hallgatóság viharos tetszéssel fogadott. A céhbeli előljárók a legények követeléseivel szemben azzal hozakodtak elő, hogy a zsidó mesterek konkurrenciája miatt nem tudnak magasabb béreket fizetni. Ennélfogva követelik „a zsidó mesterek eltávolítását a városból, a céhek megszüntetése helyett azok reformját, végül a tanács lemondását”.

Ugyanekkor az ipari rajziskola tanulói kérelmet intéztek Klauzál Gábor ipar- és kereskedelemügyi miniszterhez, amely az alábbiakat tartalmazza:

1. A céhek szüntessenek meg.
2. Iparosképzés műcsarnok által.
3. Szabad megtelepedési jog.
4. A munkaszerződés szabadsága. „A mester ne tekintessék többé segédei s legényei kényurául, hanem csupán mint mester, segédei ellenben nem mint rabszolgák és alattvalók, hanem mint igazi segédek és mestereiknek bizonyos keresetre szerződött társai.”
5. A napi munkaidő törvényileg úgy határozassék meg, hogy a segédeknek önszellemi kiképzésére is idő maradjon s a szerződéses viszony gazdái hatalommá ne változzék.
6. Aránylagos és illendő munkabér meghatározása.
7. Fölmondási idő meghatározása.
8. Jogtalan bérlevonások megszüntetése.
9. A segédek belevonása a kiképzési és jóléti intézmények igazgatásába.

E követeléseket bemutatták az április 17-én tartott népgyűlésnek és 19-én nyomtatásban is kiadták. A gyűlésen a mozgalom további vezetésére bizottságot választottak, majd kijelentették, hogy mestereiket nem tekintik ellenségeiknek és főlshólitották őket a csatlakozásra. Ugyanez a bizottság kiadott egy főlhívást is, amely hivatkozva a megindult tárgyalásokra, békére, nyugalomra s rendre inti a munkásokat, s főlshólitja őket, hogy mindenütt vegyék fől a munkát. A munkásság elkeseredése azonban az egyre fokozódó munkanélküliség következtében, a március 15-ike óta állandóan csökkenő kereset miatt oly nagy volt, hogy este fütökösökkel, baltákkal főlshózerelve, általános támadást intéztek, a háziurak és a zsidók ellen. A zavargást a katonaság és a nemzetőrség főlkezték meg. Sok sebesülés és letartóztatás történt. A kormány pedig, hogy megelőzze a további zavargásokat, április 20-án rendeletet bocsátott ki, amely szigorú korlátok közé szorította a gyülekezési jogot és a népgyűlések tartását előzetes bejelentéshez kötötte. A kereskedőlegények április 27-én tartott gyűlésük után kérvénnyel fordultak a minisztériumhoz, amelyben azt kívánják,

* Idézve Szabó Ervin munkájából. 164. old.

hogy a vasárnapi munkaszünet 10 órakor kezdődjék, hogy nekik is legyen hetenkint egy napjuk, mikor szellemi kiképzetésükkel foglalkozhassanak s közös érdekeiket megbeszélhessék. Május 6-án a békés molnárlegények mozgolódnak, ugyané hónap 11-én a szabó-, cipész- és kövezőlegények sztrájkba lépnek. 12-én pedig a lakatosok, serfőzőlegények indítanak helyzetük javítása érdekében mozgalmat.*

Modernebb irányú munkásmozgalom jelei csak a nyomdászok körében mutatkoztak. Ők képviselték a munkásosztály legműveltebb rétegét. Április 30-án ők is kérvényt intéztek a kormányhoz, amelyben az egyenlőség elvére hivatkozva, főnökeikkel egyenlő jogot követelnek arra, hogy a törvényes határon belül munkájukért a megfelelő bért megkapják. Ezzel a bérmozgalommal később még foglalkozunk.

E mozgalmak következménye volt, hogy a kereskedelmi miniszter rendeletet adott ki a céhszabályok megváltoztatására, mely bár a munkások számos sérelmét orvosolja, de egyáltalán nem elógiati ki. A munkaidőt 14 éven aluli inasokra 9, ennél idősebbekre 11 órában szabja meg. A tanoncidő maximumát 3 évre szállítja le. A legények számára szabad bérszerződést és az elszegődés és munkakövetelés korlátlan szabadságát rendszeresíti; szabad megegyezésnek hagyja fenn a lakás, étellemezés és munkabér kérdését. Másrészt kimondja, hogy: „a segédeknek szigorúan tilalmaztatik a mester és segéd közötti munkabér és ennek kifizetési módja iránt kötendői szabad egyezséget gátolni vagy megtörni bármi név alatt. Jelesül a részben elhatározott ama szokás, minélfogva némely cég körében a segédek oly legénytársukkal, ki a többieknél alacsonyabb fizetéssel állott be, dolgozni vonakodtak és az ehhez hasonló erőszakoskodások szigorúan tiltatnak. Azon segédek, kik e részben vétkeseknek fognak találatni, rendőrileg fognak büntettetni.”

A magyarországi bányamunkások mozgalmi is befolyást gyakoroltak a forradalom kifejlődésére. A kormány már 1848 április 29-én teljhatalommal fölruházott kormánybiztost küldött a felsőmagyarországi bányavárosokba, miután a helyzet rendkívül elmérgesedett. A jobbágyság az urbériség megszüntetését követelte, a bányamunkások pedig rabszolgasorsukból és feljebbvalóik önkénye alól kívántak föl szabadulni. Követeléseik többek közt a következők voltak:

1. A bányatelepekről eltávolítandók mindazok a feljebbvalók, akik a munkásokkal rosszul bánták.
2. Feljebbvalóikat a munkások ezután maguk választhassák meg.
3. A munkabérek lényeges emelése. A munkások csak ennek teljesítése után voltak hajlandók az abbahagyott munkát fölvenni. Követelték még a társládák ügyének rendezését, továbbá, hogy a bérfizetés ne havonként, de 14 naponként történjék. De volt olyan követelés

* Szabó Ervin munkája.

is, mely a bányák szocializálását követelte, mert „teljesen fölösleges az a nagy hivatalnoki kar, ami ott van. Sokan magas fizetéseket húznak, főképen pedig nincs semmi szükség a bányafőhivatalra, se kincstári helytartóra. Ennélfogva ezeket az állásokat és hivatalokat meg kell szüntetni. Egyébként a bányászok maguk nemcsak jutányosabban, hanem nagyobb eredménnyel is vezetnék a bányát, azonkívül arra, is köteleznék magukat, ha nekik a bányaművek vezetését teljes belátásukra bíznák, hogy nemcsak nagyobb mennyiségű fémot termelnének ki, mint az eddigi vezetés mellett, hanem az összes költségeket fedezni lehetne a jövedelemből.”*

Az erdélyi és délmagyarországi bányászok helyzete is igen rossz volt. A Pesti Hírlap május 10-iki száma egy délmagyarországi magasabb bányahivatalnok „Szózat”-át közli, melyben a bányászok érdekében ezeket írja:

„Bányamunkások ellenében a bányásztársulatok állanak, melyek majd minden hasznot magukhoz vonnak”. Eészletesen tárgyalja a társulatok visszaéléseit. „Mindezekben a bajokon okvetlenül segíteni kell, mert a 20.000-nyi bányásznép nemcsak el van szegényedve, hanem el is van már keseredve s rettenetesen fölingerelve.” A kormány azonban nem tett semmit, aminek következménye a gyakori bányászstrájkok voltak, amelyeket mindig brutális karhatalommal levertek.

1859 december 20-án kelt és 1860. évi május elsején Magyarországon is életbelépett az osztrák iparreiidtartás, amely a céheket ugyan megingatta, mert a mesterjog megadását a céhek hatásköréből a közigazgatási hatóságokhoz utalta, de viszont kimondotta: „a segédeknek megtiltatik, hogy önkényes ünnepnapokat s úgynevezett kék hétfőket tartsanak, gazdáik beleegyezése nélkül saját számlájukra, vagy idegen munkaadók számára dolgozzanak s hogy maguk között összebeszéljenek, hogy közös munkamegtagadással, vagy más eszközökkel föltételeket kényszerítsenek ki.”

Ha munkásszempontból vizsgáljuk a céheket és különösen a céhbéli munkások működését, akkor el kell ismernünk, hogy egyes intézményeik igen jól beváltak és sok tekintetben iskolái voltak a mai szervezeteknek. Nevezetesen: a munkásszolidaritás a céhrendszer alatt fejlődött ki. A vándorlási kötelezettség sok előnnyel járt. A szűk látkörű vándorlegény, kikerülve községéből, világot látott, tanult és nagy tapasztalatokat szerzett. Ő nem ismert országhatárokat, elvándorolt mindenhová és ahova csak jutott, mindenütt testvéreket talált, akik őt szívélyesen fogadták, erkölcsileg és anyagilag támogatták. A vándorlásoknak következménye volt, hogy a céhszabályok egész Európában egyformák lettek. A viszonyok egyformasága azonban egyforma ténykedést; is váltott ki. Így a munkások

* Steier Lajos: „Beniczky Lajos bányavidéki kormánybiztos és honvédeződes visszaemlékezései és jelentései az 1848/49-iki szabadság-harcról és tót mozgalmakról.” Budapest, 1924. 450—451. old.

összebeszélései, amelyekről a német történetírók igen érdekes és tanulságos anyagot szolgáltatnak, Magyarországon is ismételődtek. A beteg segédek ápolása és segítése a középkor leg-humánusabb cselekedetei közé tartozott. A céhbeli legények, lia nem is rendelkeztek formális szabályokkal, mégis annak a nagy nemzetközi organizációnak voltak a tagjai, amely a dolgozókat és szenvedőket egyesítette.

Az egyesülési jog hiánya és a céhek visszaélései nagy akadálya volt a munkások mindazon tevékenységének, amely a helyzet javulását célozta. Ez a körülmény kellően kifejezésre jut a pesti könyvnyomdászok önképző egyesületének 1869 november havában az országgyűléshez intézett kérvényében. Miután ez a kérvény az akkori idők nyomorúságát visszatükrözve, történelmi okmányt képez, kivonatosan közöljük:

„A jelenleg uralkodó rendezetlen céhbeli viszonyok és az azokból eredő, a munkaadó és a munkás közötti eltérések — melyek az iparra nézve elnyomó és káros hatást gyakorolnak — az alólírt együletet arra indítják, hogy a már 1867 november 30-án a magas kormányhoz intézett kérelmét, de amely akkor figyelemre sem méltattott, a magas országgyűlésnek annál inkább szívére köti, mivel ezen *jogegyenlőségre alapított* alkotmányunkkal gúnyt üző viszony a legmerevbb ellentété fajult a munkaadó és munkás közt, hogy e tekintetbeni intézkedéseit a szabadság és jog értelmében megtenni méltóztatnék. A honatyák bölcs belátására bizzuk a jelenleg uralkodó rendszert, a munkaadó és munkás közti viszonyt megvizsgálni; az elsőnek teljes szabadság nyújtatik a munkások ellen szövetkezni, míg utóbbiak e jog gyakorlatában nemcsak meg vannak akadályozva, sőt meg is büntetettek. Tekintetbevéve, hogy a szabadság nem egyesek kiváltsága, hanem az emberiség közjava, tekintetbevéve, hogy a szabadalmazott céhek jelenlegi állása hazánk intézményeivel meg nem egyező, tekintetbevéve, hogy bár a munkásnép az ország életerejét képezi, a joggyakorlat tőle mégis megvonatik, tekintetbevéve továbbá, hogy a munkás a kínálat és utánkérdezéstől függ, ennek következtében a munkástól ne tagadtassék meg azon jog, hogy miszerint munkájának értéke felett maga határozzon. Elvárja a pest-budai könyvnyomdászok önképző egyesülete, hogy az eddig még hatályban levő, a szövetkezhetés ellen szóló törvényt eltörölje és helyébe a teljes szövetkezési szabadságot helyezze: hogy a munkás végre azon állásához közelebb juthasson, melyet mint állampolgár jogosítva és hivatva van.*

A kérvényt Jókai Mór adta be, de eredménye nem volt. Az egyesülési jog hiánya fölötti panaszok még évtizedek múlva is bőven hangzottak el, sőt még ma is napirenden vannak.

* Novitzky László: „Egyesült erővel”.

A Munkások helyzete néhány évtizeddel ezelőtt

1870-ben Budapestnek csak 220.476 lakója volt. A vidéki városoknak szintén arányosan kevés volt a lakója. De az ipar már lassan fejlődni kezdett, úgy hogy a céhrendszer korlátait már nem bírta el. Nem tudott beilleszkedni azokba a szigorú céhszabályokba, amelyek előírták azt, hogy egy-egy mester hány segédet vagy tanoncot tarthat. A lakosság igényei már nagyobbak lettek. Budapest, valamint a vidéki városok lakosainak száma is emelkedni kezdett s a tisztességes céhek, akarva nem akarva, kénytelenek voltak belenyugodni abba, hogy tagjaik minduntalan fölrukták a szigorú céhszabályokat.

Az 1872-ben alkotott ipartörvény a szabadipar elvére helyezkedve, végleg megszüntette a céheket. A munkások helyzete azonban nem igen változott. Akik azt hitték, hogy a céhek megszüntetésével a dolgozók gazdasági helyzete is javul, csalódtak. A mesterek különleges szabadalmának megszüntetésével még nem szűnt meg az a joguk, hogy a munkásokkal tetszésük szerint bánhassanak. A munkabérek és a munkaidőt a munkáltatók egyoldalúan állapították meg. A törvény ezt megengedte és a munkások, ha már nem bírták az ígát, ha sztrájkkal akartak segíteni a helyzetükön, akkor a hatóságok minden esetben ellenük fordultak.

A céhrendszer alatt szigorúan tiltva volt a sztrájk. A sztrájkolókat, sőt azokat is, akik egyesületeket kívántak alakítani: lázadóknak minősítették. A szabadipar időszakában semmivel sem változott a helyzet. A munkások *egy része még* mindig a mestereknél lakott és 12—15 órás napi munkaidő mellett 1—3 forint heti fizetést kapott. Vasárnapi munkaszünetről szó sem volt. A legtöbb műhelyben vasárnap délig, de voltak olyanok is, ahol délután 5 óráig dolgoztak. A hosszú, túlerőltető munkának természetes következményeként jelentkezett a munkások testi és szellemi elcsúszása. A gyakori időközökben bekövetkezett járványok elsősorban a munkások tömegeit pusztították, ezek voltak legkevésbé ellenállóképesek a betegségekkel szemben. A hosszú munkaidőnek erkölcsi és társadalmi káraival senki sem törődött. A munkások egy része kevés szabadidejét a kocsmákban és lebujokban töltötte. Túlfeszített idegeit alkohollal csillapította. Az alkohol olcsó volt és ez a körülmény csak fokozta sok munkásnak a baját.

Ami a munkások szellemi képzettségét illeti, az a lehető legrosszabb volt. Az 1880. évi népszámlálás adatai szerint még az önálló iparosoknak is több mint egyötödrésze (21.6%) sem írni, sem olvasni nem tudott. Természetes, hogy a bérmunkások képzettsége még ennél is rosszabb volt. Ferenczi Imre írja: „A munkásság műveltségi állapotánál nem volt kedvezőbb társadalmi és gazdasági helyzete. A mesterek duzzogtak az előjogaikat biztosító céhkortól ledöntése miatt s nemcsak nem nevelték és tökéletesítették iparukban nagyszámú kizsákmá-

nyolt tanoncaikat és rosszul fizetett segédeiket, hanem egyenesen ellenségeiknek, készülő versenytársaiknak tekintették őket. Nyíltan kijelentették, hogy ők nem tartják magukat köteleseknek alaposabb oktatást adni a tanoncoknak vagy a kezdő segédnek, aki, ha kedve van rá, holnap önállóvá teszi magát s az eltanult fogásokat a mesterével való versengésre használja föl.” A munkás ily felfogású mesterekkel nem dolgozhatott többé a régi családiasságban; folytonos pörpatvar töltötte be a még túlnyomólag kis műhelyeket. A segéd viszont annál kevésbé érezte magát erőinek megfeszítésére, avagy akár csak szerződésének betartására, engedelmességre kötelezve, mivel a bérek, amelyek a 70—80-as években a fővárosban és méginkább a vidéken dívtak (az ellátás mellett heti 1 forintra, ellátás nélkül heti 4—5 forintra menő bérek), éppen nem voltak buzdítók.

A Budapesti Iparkamara 1879-ben közölt jelentése szerint gyakoriak az oly iparágak, amelyek egy vagy más oknál fogva csak tengődnek. E jelentésből a következő, inkább szépítettnek mint túlzottnak tekinthető, részletes adatokat vesszük ki: 1878-ban az asztalosok a mestereknél való ellátással 4—5 forintot kerestek hetenként, a fővárosban anélkül 6—10-et; szabóságok a fővárosban 7—10 forintot kerestek, ellenben a vidéken szezon idején rendszeren 15 forintot is; kalapossegédek, Budapesten éppúgy mint a vidéken, „csak ritkán érik el” az 6—7 forintot, míg a tisztas bér, amelyet azonban csak az egyetlen nagyobb műhely fizetett, 12—18 forint lett volna. A legjellemzőbb azonban a csizmadia- és cipész munkások helyzete, akiket gyakorta még, mint a házi vagy gazdasági cselédeket, egész évre vettek föl a mesterek teljes ellátás és 50—60 forint fizetés mellett. E bérért azonban nemcsak csizmát varrnak, hanem „alkalmilag krumplit is kapálnak, szőlőt metszenek, kukoricát törnek stb.”*

Azokban az iparágakban, melyekben kevés volt a szakképzett munkás, a bérek kielégítőek voltak. Ezt a Budapesti Statisztikai Hivatal az 1875. év első feléről szóló jelentése igazolja. A jelentés szerint a heti átlagbér volt Budapesten: kő- és réznyomó 17 forint, nyomdász 15 forint, esztergályos 15 forint, géplakatos 15 forint, kárpitós 14.90 forint, mintaasztalos 14 forint, fényező 13.82 forint, rézműves 13.66 forint, betüöntő 13 forint, mázoló 12.62 forint, vasöntő 12.60 forint, rézkovács 12.48 forint, bádogos 12.24 forint, kazánkovács 12.20 forint. A munkaidő meglehetősen hosszú volt. A malmokban éjjel-nappal dolgoztak. A munkabérek rohamosan csökkentek. A tanulatlan munkások munkabérei különösen silányak voltak. A napszámosok 50—60 krajcárt kerestek naponta, napszámosnők pedig 30 krajcárt.

1888-ban az országban levő 12 kereskedelmi és iparkamarai kerületből 6 kerület gyárait vizsgálták meg. A rákövetkező évben pedig ismét 6 kerület gyárait. E vizsgálatok szerint az országban volt összesen 938 gyár, 89.950 munkással, a gőzgépek

*Ferenczi: „Munkásaink szakszervezeti joga és mozgalma.”

száma 1182 (53.611 lóerővel), a gázmotoroké 65 (377 lóerővel) és a vízimotoroké 445 (9585 lóerővel). Ez adatokból látható, hogy a gyárpar még a 80-as évek végén sem volt erős. A megvizsgált 938 gyár közül csak 437-ben volt munkarend, de ezek is nagyrészen hiányosak voltak, mert nem tartalmazták mindazt, amit az ipartörvény előírt.

A munkaidőt illetően meg tudjuk a vizsgálatokból, hogy van állítólag négy olyan gyár, ahol a munkaidő csak 8 óra. Szorgos kutatás után sem tudták meg az akkori munkásvezetők, hogy hol létezik ez a négy gyár. 25 olyan fővárosi nyomda volt, ahol a napi munkaidő 9 óra volt, de csak papíron, mert a legtöbb nyomdában 10—11 órát dolgoztak, sőt igen sok gyárban 14 órai volt a munkaidő.

A munkaidőnél megemlíti a jelentés azt is, hogy éjjeli munkára 14—16 éves fiatal munkásokat is alkalmaznak, akiknek csak iparhatósági engedéllyel és legfőljebb 5 órán át szabad dolgozni. Hogy ez a gyakorlatban nem így volt, azt a munkások a legjobban tudták; volt a fővárosban nagy nyomda, a vidéken több is, de voltak más vállalatok is, hol még 14 éven aluli fiúk és lányok is dolgoztak éjjel, még pedig nem 5, hanem 8—10 órát és hozzá iparhatósági engedély nélkül.

A vasárnapi munkaszünetet illetően közli a jelentés, hogy 237 gyárban — többnyire malmokban és oly gyárakban, hol az üzem folytonosságra van berendezve — 12.034 munkás dolgozott vasárnap is.

A gyári munkások keresetének minimuma a fölnőtt férfiaknál 40 kr., a fiatal munkások keresetének minimuma pedig 10 kr. — Ez elég volt az éhenhalásra.

A bányamunkások helyzete a 80-as, sőt még a 90-es években is a képzelhető legrosszabb volt. Magánértesülések borzalmas adatokat nyújtottak a bányászokkal való bánásmódról, a fizetésekről és egyéb szociális viszonyaikról. Hivatalos adatokat azonban csak a bányafőlügyelő közölt, aki természetesen a bányatulajdonosok adatait dolgozta föl. A bányafőlügyelők jelentése szerint 1887-ben a magyarországi bányákban 40.369 munkást foglalkoztattak. Ezek közül ércbányákban 14.682, vasbányákban 6750, szénbányákban 15.101, a fémkohókban 1272 és a vaskohókban 3564. Korra nézve volt a bányamunkások között 33.882 fölnőtt férfi, 4698 fiatal munkás, 14—16 év között 783, 12—14 éves gyermek 9, 12 éven aluli gyermek 997. E jelentésnek a bérvizonyokat ismertető része hiányos. Nem írta meg, hogy mennyi munkás kapta a legmagasabb és a legkisebb bért. A jelentésből kitűnik, hogy az ércműveknél a napszám 12 krajcártól 1 forintig, szénbányákban 30 krajcártól 1.50 forintig terjedt.

A munkaidő tartamára vonatkozólag a jelentés szerint a 8 órai fölváltás képezi a szabályt, a jelentésben azonban annyi kivétel van fölsorolva, hogy az igazságnak inkább megfelelné, ha a nyolcórás fölváltást állítanák föl kivételnek. Így gyakran

oly módon váltják föl egymást a munkások a 24 órás napi és éjszakai munkaidő között, hogy egy csoport 6 órát dolgozott nappal és 6 órát éjjel, ami 12 órás fõlváltási idõnek felel meg.

A zalatnai bányakapitányság kerületéhez tartozó bányákban egyhuzamban reggeli 5 órától esti 10 óráig dolgoztak, de — mint a jelentés megnyugtatólag hozzáteszi — több pihenésre szánt szünettel.

A szénbányákban általános a 12 órás munka, imitt-amott egyórás szünettel. A bányatelepeken — amit maga a jelentés is beismert — megszakítás nélkül 12 órát dolgoztak egyhuzamban.

A kifizetésekre vonatkozólag megtudjuk azt is a jelentésbõl, hogy nagyobb bányákban havonként, kisebbekben kéthetenként történt a bér kifizetése.

A bányamunkások rendes lakást is kapnak, fõleg oly széntelepeken, melyek újabb idõben jó távol a helységektõl nyitvatatnak. Lakbér címén a munkások keresményébõl havi részletekben 15—40 forintot vontak le.

Lássuk már most a bányamunkások bérébõl eszközölt levonások különféle címeit. Ugyanis levonatnak:

1. A társulások járuléka (a munkabér 4—6%-a).
2. A számszámok értékesítésének átalánya.
3. A robbantószerkezetek költségei.
4. A lámpákban elhasznált olaj költsége.
5. Az áru csarnokokból vett élelmiszerek s ruházatok árai.
6. A lakbér s a szántóföldekért járó haszonbér.
7. A fegyelmi bírságok.
8. Az állami s községi adók.
9. Különféle megváltási díjak a szántóföldek után.
10. Az egyenruházat árának részletei.
11. Az iskolapénzek.
12. A zenealap járuléka.

A különféle címeken eszközölt levonások egyes tételeinek nagysága felõl hallgatott a jelentés. Csak egyes hiányos példák vannak fõlemlítve. Ezekbõl megtudjuk például, hogy a „számszámok használatáért” az észak-magyar iparvállalati részvénytársaságnál hetenként 2%, Koburg herceg bányáiban naponként 4 krajcár, az osztrák-magyar államvasúttársaság szénbányáiban a biztonsági lámpák használatáért és olajért naponként 5 krajcár vonatik le.

A felsõmagyarországi gyárakban, a munkabér havonta 15 forint volt. A munkaidõ gyakran 17—18 óra. Az éves munkások sorsa még rosszabb. A bekövetkezett gazdasági válság rohamosan leszállította a munkabéreket az egész országban. 1880-ban a tanult munkások a felét sem keresik annak, amit 1875 elsõ felében kerestek. A gépgyári munkások Budapesten napi 1-1.80 forintot, vidéken heti 4—12 forintot, a faipari munkások 0.80—1 forintot, a gyapjúmosógyárbeliek 1—1.40 forintot; a gaesi posztó- és pokrócgyár férfimunkásainak napibére 40 krajcárt tett ki, a nõk és gyermekek pusztán 30 krajcárt kerestek.

Az 1886-ban megjelent Statisztikai Évkönyv szerint a földmunkások napszámára a következõ:

Megyék	Januárban		Júliusban	
	legnagyobb krajcár	legkisebb krajcár	legnagyobb krajcár	legkisebb krajcár
Baranya	100	25	140	45
Békés	70	30	300	70
Bereg	120	10	90	20
Bihar	95	15	160	30
Csanád	80	30	250	70
Csik	70	20	120	40
Csongrád	70	35	250	100
Esztergom	60	30	120	45
Fejér	70	25	200	40
Gömör s Kishont	100	52	200	50
Győr	75	20	120	50
Hajdu	85	30	200	65
Heves	80	20	250	40
Hont	60	20	120	40
Komárom	100	25	200	50
Nógrád	70	15	120	30
Somogy	130	15	140	25
Sopron	90	25	150	40
Szatmár	50	20	160	33
Torontál	100	29	280	80
Vas	70	20	160	40
Veszprém	80	30	140	40
Zólyom	80	35	100	50

A napszámnak a munkanélküli időre való átszámításához hiányzik minden támpont.

Ezeknek az alacsony napszámbéreknek a természetes következménye volt, hogy a földmívelők évről-évre tömegesebben kivándoroltak az országból. Noha a kivándorlást hivatalosan meg akarták akadályozni.

A közölt munkabéradatok kívánatosá teszik, hogy az élelmiszerek áráiról is közöljünk néhány adatot. Erre nézve a Fővárosi Statisztikai Hivatal 1889-ben a következő adatokat közölte: A kenyérliszt métermázsája 1842-ben 3 forint 57 krajcárba került. Ma (1889) ennek az ára 12.10 forint. Tehát a drágulás 338%-ot tesz ki. 1852-ben 1 font marhahúst 16 krajcárért vettek. 1877-ben ugyanez már 56 krajcárba került, ami 350%-os drágulást jelent. Egy kilogram vaj 1850-ben 62 krajcárért volt kapható, 1889-ben 1.06 forint volt, azaz 60%-kal több. 12 tojás 1857-ben 14 krajcárba került, 1880-ban a nyáron ugyanennyit 28 krajcárért lehetett venni, ami megfelelt 100%-nak. A legnagyobb drágulás azonban a hüvelyes vetemények árainál mutatkozik. A lencsének ára 1850-ben literenként 7 $\frac{1}{2}$ krajcár volt, 1889-ben 19 krajcár. A bab ugyanez évben literenként 3 $\frac{1}{4}$ krajcár volt, 1889-ben 13 krajcár. Egy liter bort vagy sört 1857-ben 9 $\frac{1}{2}$ krajcárért mérték, ma, 1889-ben 24 krajcár.

Természetes, hogy a munkások bére nem emelkedett abban az arányban, mint az élelmiszerek ára, sőt, mint ezt kimutatjuk, sok esetben visszaesés volt.

A munkások gazdasági helyzete 1890-ben sem javult, noha az ipar már eléggé szépen fejlődött. 1889-ben három hadfőlszerelési gyárban sztrájk tört ki, még pedig a Machlup-, Schmitt- és Bernfeld-gyárban.

E sztrájk fellebbentette a fátyolt egyik-másik oly dolgról, ami jellemzi a viszonyokat is, melyek közt egyes szakmájú munkások tengődtek. Így pl. a Bernfeld-féle gyárban a munkások 15—16 óra hosszat voltak kénytelenek naponta dolgozni, hogy annyit keressenek, amire saját fentartásukra szükségük volt és e bosszú munkaidő mellett a bér 8—9 forint volt hetenkint. E bérből kénytelenek voltak a munkások a műhely takarítását és világítását sajátjukból ellátni. A Machlup-féle gyárban 10 órai munkaidő mellett hetenkint 4—5 forintot kereshettek a munkások, de az igazgató megengedte, hogy a munkások az esti szünet alkalmával haza is vihessenek munkát, ahol azután ment a munka éjjel 10—12 óráig és ha ezt így folytatták egész héten 15—16 és több órai munkaidővel, megkereshettek hetenként 9—10 forintot. A kereseti viszony a Schmitt-féle gyárban sem volt jobb, azzal a különbséggel, hogy a munkaidő 10 órai volt, munkát hazavinni nem volt szabad, a megkereshető bér 4—5 forintra rúgott hetenkint.

A 80-as és 90-es évek elején Budapesten még igen sok pince-lakás volt, amelyek többnyire nedvesek vagy penészesek voltak. A műhelyek egyrésze, különösen a lakatos-, asztalos-, kárpitos-, bádogos- és részint cipésműhelyek pincékben voltak elhelyezve. Ezekben az egészséget rontó helyiségekben a munkásokat reggeltől késő estig lehetett látni. Újságszedők, akik éjjel dolgoztak, elbeszélték, hogy nem tudtak éjjel oly későn hazamenni, hogy ne láttak volna füstölő petróleumlámpa mellett munkásokat dolgozni.

Dr. *Bimzel* gráci egyetemi tanár 1891-ben Magyarországon járt és tanulmányt írt a magyar munkások élet- és munkaviszonyairól. Ez a munka sok tekintetben elismerésre méltó anyagot nyújt.

Dr. Bimzel munkája kezdetén a magyar ipari munkások munkaviszonyaival foglalkozik és siet megállapítani a magyar statisztikai fölvételek hiányos és nem éppen megbízható voltát, így a munkabérekre vonatkozólag csak a munkáltatók kérdeztenek meg., ami természetesen arra vezet, hogy csak hiányos és hibás válaszok érkeznek. Azonban még ez a statisztika is mily szomorú képet nyújt! Az összes tanult munkások 59.75%-a, tehát több mint a fele heti 10 forintnál alacsonyabb bérért dolgozott. 10 és 15 forint között 21.02 %-nak volt hetikeresete és csak 19.23%-nak volt ennél is magasabb bére. Még rosszabb azonban a napszámosok és munkásnők keresete. Dr. Bunzel a következő tabellát állította össze:

Bérek	Munkásnők százaléka	Napszámosok százaléka
5 forintnál kevesebb-----	69.95	49.16
5—7 forint-----	24.75	28.98
7—10 forint-----	4.62	17.29
10-15 forint-----	0.281	
15 forintnál több-----	0.04	4.57

Eszerint tehát az összes munkásnőknek alig egytizenkettede keresett többet heti 7 forintnál és nem egészen egytizenhatoda az összes napszamosoknak heti 10 forintnál többet. Dr. Bunzel-azután a truck-rendszerrel foglalkozik és megállapítja, hogy az ipar törvény idevonatkozó rendelkezései teljesen hatástalannak s ez az átkos rendszer továbbra is virul Magyarországon. A munkaidőre vonatkozólag megállapítja, hogy vannak vidéki malmok, amelyekben 18 órát dolgoznak a munkások, szintúgy üvegyárak, amelyekben 15 órai a munkaidő. A lakásviszonyokra megállapítja, hogy azok Budapesten rosszabbak még a lebergieknél is. Egy-egy szobára esett lakó:

	Budapesten	Bécsben	Lembergben
Pincében-----	4.98	1.5	3.3
Földszinten-----	3.40	1.6	2.0
I. emeleten-----	2.32	1.2	1.5
II. emeleten-----	2.02	1.2	1.4
III. emeleten-----	1.92	1.2	1.5
IV. emeleten-----	1.90	1.0	1.9
Padlásan-----	2.76	1.6	2.7

Ezek a számok 1891-re vonatkoznak. A budapesti lakásviszonyokról különben is szörnyű képet fest dr. Bunzel. Megállapítja, hogy még a hivatalos statisztika szerint is 2000 ember lakik „nem-lakásokban”. E „nem-lakások” istállók, fabarakok, fűtőházak, földbevált gödrök stb. A téglagyárakban 120 „lakás” áll a munkások rendelkezésére; minden lakásban 3—4 család lakott! A spirítuszgyárakban „hálótermek” voltak a munkások számára berendezve, azaz egy teremben szalma vagy szalmazsákok voltak kiterítve; ágyneműről, mosdásról szó sincs. Az élelmiszerek ára oly magas, hogy a munkások emberséges élelmicikkhez nem juthatnak. Ezután behatóan foglalkozik a magyar iskoláztatási viszonyokkal és kimutatja, hogy az iskolákra fordított összeg — a felekezetek és községek járulékaival együtt — összesen 26 millió forintra rúgott; ezzel szemben Németország ugyanerre a célra 243 millió márkát, Franciaország 221 millió frankot fordított. Iskolákra fordított a lakosság arányában fejenként:

Ausztria-----	2.50 forintot
Németország-----	5.— márkát
Franciaország —-----	5.50 frankot
Anglia-----	ö.— frankot
Bulgária-----	5.— frankot
Magyarország-----	1.50 forintot.

Ezek eléggé beszédes számok. Természetes, hogy ennek megfelelően azután az eredmény is szomorú: 2,913.674 tanköteles gyermeknek 19.33%-a nem részesült Magyarországon oktatásban és még a főváros 86.244 tanköteles gyermeke közül is volt 13.451 olyan, aki nem látogatott iskolát.

A péksegédek 1890-ben bérmozgalmat indítottak. Ennél az alkalomnál a,z akkor megjelent „Népszava” ismerteti a pékek

helyzetét. Azt mondja többek között: „Nincs talán iparág, melynek munkásai többet szenvednének, jobban le volnának igazva, annyira kizsákmányoltatnának, mint a pékek. Az ő munkájuknak nincs kezdete, nincs vége. Mint a malom gépezete egyhangúan öröl, megszakítás nélkül, úgy robotolnak ők is egyhangúan, megszakítás nélkül, mindig, mindig. míg csak a munka mellett ki nem dőlnek, míg csak örökké el nem némulnak. Rabszolgák ők a szó legszorosabb értelmében, kikkel gazdájuk kénye-kedve szerint, minden tekintet nélkül rendelkezik, kiket addig hajt a munkában, míg össze nem roskadnak. Olyanok, mint a citrom, melyet tulajdonosa addig présel, míg egy csöpp nedv is van benne, azután ellöki, kidobja az utca kövére. Napi munkaidejük 16—20 óra, közben egy-két órai szünettel. Mikor a többi munkások heti fáradalmukat pihenik, mikor a nagyközönség, kereskedő és iparos, úr és szolga, gazdag és szegény üdülést vagy szórakozást keres, mikor vasárnapot vagy más ünnepet ülnek, akkor az ő munkájuk még megkétszereződik, az ő naptárjukban nincs ünnepnap, nincs pihenőnap. Miként az öröktűz szünet nélkül lángol, úgy izzadnak ők is szünet nélkül, az öröktűz mellett. No és mi a bérük ennyi munka mellett? Az előmunkások, a sütők és dagasztók hetibére 8—12 frt. A kádasok és lisztesek heti 5—7 frtot keresnek, a ficik, a fiatal segédek 3—5 frtot kapnak, azonban lakást is, kosztot is, de enni nem, mert kosztjuk valóban ehetetlen. Reggelire kávé jár nekik, de ennek csak a színe sejteti, hogy mi is akar tulaj donképen lenni, mert ez nem egyéb, mint egy barnás kotyvalék. Ebédre mutatnak nekik húst is, de csak keveset. Egy udvari szállító kerek 4 dkg hússal kedveskedik segédeknek, de ebben csont, az igaz, nincs. Lakást is kapnak a pince legaljabb zugában. Piszkos, penészes helyiségben van elhelyezve 6—8 ágy, ezen kellene fáradalmaikat kipihenniük, ha jutna idő hozzá. A szoba többi bútorzata hiányzik, de szemét, piszok, penész és egyéb rondaság van bőven, ahol busásan tenyészhetnek az egészséget rontó férgek. Nyolcan, tizen, tizenhatan is fekszenek ily odúban és az ágyak összes fölszerelése egy vánkös, egy pokróc és egy szalmazsák-ból áll.”

Az alkotmány visszaállítása után

A céhek megszűntek, de a céhbeli legények kezdeményezései nem szűntek meg. Az úgynevezett szabad munkások még akkor is betartották a régi szokásokat, midőn egyesületük még nem volt. Asztaltársaságokban és gyakran a műhelyekben gyűjtöttek pénzt az ő vándorlóik, vagy az ő betegeik számára. De nyilvánosan is leginkább a segélyezési kérdésekkel foglalkoztak. Átolvasva a 70-es években megjelent munkáslapokat, minden egyes gyűlésen a kölcsönös betegsegélyezés kérdésével foglalkoztak. Szükség is volt erre, mert az egészségügyi viszonyok

borzalmasak voltak. Budapesten minden kórház előtt százával álltak a betegek és igen gyakran súlyos betegek, akik orvosi segítséget vártak a kórházi orvosoktól. Az 1869. év április havában Budapesten alakult munkásbetegsegélyző és rokkantpénztár igen nagy feladatra vállalkozott és igen hasznos működést fejtett ki. Nem is lehet csodálkozni azon, ha a 70-es és 80-as években majdnem minden munkásgyűlésen a munkásbetegsegélyző pénztárról beszéltek. A nagy propagandának köszönhető, hogy ez a pénztár hamarosan a munkások tízezreit vette föl kötelékébe és ezzel az alapítók a közegészségügynek óriási szolgálatot tettek.

Abban az időben különben sokat beszéltek önszegélyezésről. *Novitzky* László „Egyesült erővel” című könyvében írja: „Már 1862-ben az egész európai sajtó tudomást vett arról, hogy Németországban oly agitátor lépett föl, akihez hasonló eddig még nem létezett. Ez az agitátor Lassalle Ferdinand volt, aki 1862 április 12-én a berlini munkásoknak „A jelenlegi történelmi korszak különös összefüggése a munkásosztály eszméivel” címen előadást tartott, mely felolvasás utóbb „Arbeiterprogramm” elnevezés alatt vált ismeretessé. Az általa 1863 március 1-én kiadott „Nyílt válasz az általános német munkáskongresszus központi bizottságához” című munka Lassalle tanításának programját tartalmazta. Ez adta az impulzust a munkásszervezetek alakítására.”

Meg kell jegyeznünk, hogy Lassalle sohasem képzelt olyan munkásszervezeteket, amelyek a munkások gazdasági érdekeiért küzdenek, hanem inkább politikai egyesületekre gondolt. A munkások önszegélyezését Lassalle nem kívánta. Minden beszédében és iratában a haladópartí Schultze-Delitsch ellen küzdött, aki a takarékoságot és a szövethetesi szervezést ajánlotta. Lassalle azokat a szervezeteket sem pártolta, amelyek a munkások helyzetének javítását célozták. Hiábavaló erőlködésnek mondotta azt, ha az emberek a létező és szerinte megváltozhatatlan gazdasági viszonyok ellen törnek. Követelte ugyan az egyesülési jogot, de megjegyezte, hogy ez a jog csak átmenetileg s kivételes esetekben, egyes munkásköröknek hozna könnyítéseket, de sohasem változtatná meg a munkásosztály általános helyzetét. Lassalle fölfogásának igen sok híve volt Magyarországon is és csak természetes, hogy nem igen törték magukat a gazdasági szervezetek után. Nem lehet tehát rossz néven venni azt sem, ha a magyar munkásvezetők az 1870-es és 80-as években nem propagálták a modern szakszervezetek alakítását, mert hiszen az ipar még annyira gyöngye volt, hogy a modern szervezetek még kellő talajra sem találtak. Különben az a fölfogás nemcsak nálunk, hanem Németországban is uralkodott, hogy a szociáldemokrata eszmék hamarosan győznek s akkor minek a fáradalmas munkával járó szak egyesületi mozgalom. A hosszú évi küzdelmek és csalódások más meggyőződésre juttatták a vezetőket. Mégis tény az, hogy a régi ma-

gyar munkásvezetők sohasem ellenezték a szakegyesületek alakítását, sőt minden új egyesületnél segédkeztek. A 70-es és 80-as évek politikai viszonyai sem voltak alkalmasak nagyobb munkásmozgalmak teremtésére. Hiszen minden lépésnél, amit a munkások tettek, ott volt a rendőrség s különösen a bérmozgalmak indítása nagy veszélyekkel járt.

Az alkotmány visszaállítása után a magyar kormány ideiglenesen főtartotta az osztrák iparrendtartást. De az 1872-iki törvény sem változtatott a munkások helyzetén. Ennek a törvénynek 93. §-a kimondotta: „összebeszélések, melyek által az iparosok azt célozzák, hogy üzletük félbeszakítása vagy a munkások, illetőleg segédek elbocsátása által ezeknek terhesebb munkaföltételeket szabjanak, különösen azoknak bérét leszállítsák, vagy amelyek által a munkások, illetőleg segédek oda törekszenek, hogy közös munkaszünetelés által a munkaadókat magasabb bér megadására kényszerítsék, s általában tőlük jobb munkaföltételeket csikarjanak ki, úgyszintén mindazon egyezmények, melyek által azoknak támogatása céloztatik, akik az érintett összebeszélések mellett megmaradnak, vagy azoknak károsítása, akik azokkal szakítanak, jogérvénnyel nem bírnak.” Ennek a törvénynek 94. §-a még hozzáfűzi: „Aki a 93. §-ban meghatározott összebeszélések és egyezmények létesítése, terjesztése vagy foganatosítása céljából a munkaadókat vagy munkásokat, illetőleg segédeket szabad akaratuk érvényesítésében fenyegetés vagy tetteles bántalmazás által akadályozza vagy akadályozni törekszik, az, amennyiben a büntetőtörvények szerint súlyosabb büntetésnek helye nem volna, 300 forintig terjedhető bírsággal vagy két hónapig terjedhető fogsággal büntetettik.”

Az 1884. évi ipartörvény a 162. és 164. §-okban szószerint isméli a 72-iki törvény idézett részleteit. Sem ebben, sem az utóbbiban, sem az 1872-iki törvényben szó sincs arról, hogy a munkások élveznek-e egyesülési jogot vagy nem. Úgy látszik, ezt szándékosan tették, hogy a hatóságok azután tetszésük szerint eljárassanak a munkásegysületekkel szemben. Ezt különben igazolja az, 1873-ban megjelent belügyminiszteri rendelet, amely szabályozni kívánja az egyesületeket. Ebben az akkori belügyminiszter, gróf Szapáry azt mondja: „Nem szándékom a szabad egyesülési jogot korlátozni, mindaddig azonban, míg a törvényhozás e téren is tüzetesebben intézkedni fog, az állampolgárokat az egyletek által szenvedhető károktól lehetőleg megóvni törvényes föladatomul tekintem.” Ezután kimondja, hogy a törvényes fölügyelet joga és kötelessége az egyletek fölött elsősorban a törvényhatóságot illeti. Ezen kötelesség gyakorolhatása céljából az alapszabályok egy példánya mindenkor megküldetik. A belügyminiszter ezután fölhívja a törvényhatóságokat, hogy a területükön létező, valamint az ezután alakítandó egyesületek működése és eljárása fölött szigorúan őrködjenek. S különösen arra nézve is erélyesen fölügyel-

jenek, hogy azok a mindenkor láttamozott alapszabályok korlátain túl ne menjenek. Ez az első rendelet, mely az alkotmányos élet helyreállítása óta megjelent, s mint ebből látjuk, a hatóságoktól, illetve a miniszertől teszik függővé, hogy valamely egyesület működhet-e vagy sem.

1875-ben Tisza Kálmán belügyminiszter adott ki rendeletet, amely, úgy mint az előző, már a bevezetésében kijelenti, hogy „az egyesülési jog egyike az állampolgárok legbecsesebb jogainak és éppen ezért föladatomnak azt tekintem, hogy ezen jognak élvezetét mentől könnyebbé tegyem és hogy oly intézkedést léptessek életbe, melynél fogva a kormányzati szempontból kifogás alá nem eső egyletek működése a kormány semminő mulasztása miatt bizonytalan időre meg ne akasztassék.” Tehát ebben kijelenti a miniszter, hogy a kormányzati szempontból kifogás alá nem eső egyletek szabadon működhetnek. Nemsokára látjuk, hogy a munkásegyletek működése ellen alapos kifogása volt az akkori és az utána következő majdnem minden kormánynak. Mindenesetre lényeges könnyítés volt a belügyminiszternek azon rendelkezése, hogy az alapszabálytervezet beérkezésétől számított negyven nap leforgása alatt, ha az alapszabály ellen észrevétel nem tétetett, a működést ideiglenesen megkezdheték. Ebben a rendeletben kimondja a miniszter, hogy „politikai és munkásegyleteknél egyleti tag csak magyar állampolgár lehet. Politikai és munkásegyleteknél fiókegyletek alapítása meg nem engedhető. Munkásegyleteknek csak azok tekintendők, melyek az 1884. évi ipartörvény értelmében alakítottak.” Itt megjegyzendő, hogy az 1884. évi ipartörvény szerint csak ipartársulatok alakulhattak, tehát a munkások csak a munkaadók egyesületeiben szervezkedhettek. A rendelet kimondja továbbá, hogy másnemű egyletek, habár munkások által alakítottak is, csak oly tekintet alá esnek, mintha bármily nem munkával foglalkozó egyének által alakítottának.” Megemlítendő még, hogy a körrendeletben kimondott az a rendelkezés, hogy valamely egyesület működését ideiglenesen megkezdheti akkor, ha alapszabályait a kormányhoz fölterjeszti és arra 40 nap leforgása alatt válasz nem érkezik, ma már nem érvényes. Ezt hatályon kívül helyezték a 88.318/1919, valamint a 77.000/1922. számú rendeletek. Bármiféle működést tehát ezidőszerint csak az az egyesület fejthet ki, amelynek alapszabályait a kormány már láttamozási záradékkal ellátta. Mint látjuk, az egyesülési jog terén nemcsak hogy haladás nincsen, hanem még a régi, igazán kevés jogot is korlátozták.

Érdemes megemlíteni, hogy midőn 1889-ben a budapesti rendőrség minden ok nélkül egyesületi gyűléseket föloszlattott, a belügyminiszter utasítására Budapest rendőrfőkapitánya 488. ein. 1889. sz. alatt rendeletet adott ki, amely így hangzik:

„Tapasztaltatván, hogy a fővárosi m. kir. államrendőrség különböző hivatalai és közegei a gyűlésekre vonatkozó bejelen-

tési kötelezettség iránt kellőképen tájékozva nincsenek és a be nem jelentett gyűlésekre vonatkozólag különböző eljárást követnek, ezennel az összes ker. kapitányságokat, valamint a rendőri őrszemélyzet főparancsnokát és a detektívfőügyelőt értesítem, miszerint a kormányhatóságilag megerősített alapszabályokkal bíró testületek, egyletek, szövetkezetek és társulatok által alapszabályaik értelmében tartandó rendes és rendkívüli köz- és választmányi gyűléseiket a rendőrségnél bejelenteni nem kötelesek, azon körülmény tehát, hogy ily gyűlés a főkapitányságnál bejelentve nem lett, a gyűlés feloszlásának indokául nem szolgálhat. Ellenben egyesek, vagy bizottságok által, nem valamely testület, egylet, szövetkezet vagy társulat alapszabályai értelmében, bármi célra egybehívott gyűlések, ide nem értve magánösszejövinek és bizalmas értekezletek vagy gyülekezetek mindig 48 órával a gyűlés előtt a főkapitányságnál bejelentendők. Ily gyűlések, ha bejelentés nélkül mégis megtartatnak, mindig föloszlatottak. Magától értetődik, hogy a föloszlatás csakis a kerületi kapitány utasítása folytán és tisztviselői által eszközölhető s hogy oly esetekben, midőn képtelen merül föl aziránt, vajjon valamely gyűlés föloszlatandó-e vagy nem, rövid úton a főkapitánysághoz jelentés teendő.”

Íme, ez a rendelet bizonyítéka annak, hogy 1889-ben nagyobb gyűlési szabadságot élveztek a munkások, mint 1925-ben.

Szervezkedési kísérletek.

A nagy nehézségek ellenére egyes szakmák mégis igyekeztek, ha nem is a mai értelemben vett szakegyesületeket, hanem betegsegélyező- és önképzőegyleteket alakítani. Itt látjuk elsősorban a nyomdászokat, akik már 1848-ban árszabálymozgalmat indítottak és ezt sikerrel be is fejezték. A napi munkaidőt 10 órára szállították le és a számolási szedés árát a régihez képest fölemelték. A kölcsönösen megkötött árszabály tulajdonképpen az első kollektív szerződés volt Magyarországon, amelyet munkások és munkaadók kötöttek. Ez különösen azért volt lehetséges, mert a nyomdászat nem tartozott a céhrendszer korlátai közé és mert a nyomdai alkalmazottak nagyobb számban dolgoztak egy-egy nyomdában, az összetartás szelleme is jobban fejlődhetett, másrészt pedig a nyomdászok voltak azok, akiknek legkevesebb kilátásuk volt arra, hogy valaha önállóak lehessenek. Ennek a körülménynek tulajdonítható, hogy a nyomdászok legelőbb sürgették a segélyezőegyletek alapítását. Már az 1848-iki árszabálymozgalom alkalmával ismertették a nyomdászok kilátástalan jövőjét. És különös, hogy maguk a nyomdatulajdonosok elhatározták, hogy rokkantsegélyzőalapot gyűjtenek, amelyből azután a „jó magaviseletű” segédek — annak idején — némi segélyben részesültek, volna. A segédek is fölvetették az egylet alapításának gondolatát, s ez

1848 június elején meg is alakult. Ez az első egyesület megalkotta alapszabályait, amelyekből kitűnik, hogy a beteg, utas és rokkant tagok segélyezését tűzte ki célul és az akkori viszonyok és fölfogásokhoz képest elég humánus módon segélyezte a megbetegedett és rokkant tagokat. Ez az egyesület azonban 1857-ben föl lett oszlatva, de 1861-ben — egy szerencsétlen kimenetelű sztrájk után — ismét megalakították a nyomdászok segélyzőegyesületét, amelynek alapszabályait 1863-ban jóváhagyták. Közben Kolozsváron s más vidéki városokban is alakultak nyomdászegyesületek. 1866-ban elhatározták, hogy „Gutenberg” cím alatt nyomdászszaklapot adnak ki. Ez a lap nemsokára meg is jelent Egerben, s habár ez a lap elég jól volt szerkesztve, még sem igen védte a munkások érdekeit. A szerkesztője nemsokára üzletvezető és a magyar katolikus legényegyletek egyik alapítója lett. De ugyanabban az időben elhatározták a nyomdászok, hogy önképzőkört alakítsanak, amely hosszabb huza-vona után szintén megkezdhette működését. Ekkor az Egerben megjelenő „Gutenberg” megszűnt, s helyébe 1869-ben kiadták Pesten a Typographiát.* Innentől kezdve gyakori időkben voltak nyomdászsztrájkok, amelyek részint megegyezéssel, részint eredménytelenül végződtek. Annyi bizonyos, hogy a nyomdászoknak épp úgy, mint a többi munkásoknak, minden fillér munkabéremelésért és minden negyedóra munka időrövidítésért nehéz harcokat kellett folytatniuk.

Egyébként a nyomdászok vezetői épp úgy, mint a többi munkásvezetők, hosszú időn keresztül panaszkodtak a munkások általános nemtörődömsége miatt. A működő egyesületek igen kevés taggal rendelkeztek. És a legtöbb szakma nem is gondolhatott bérmozgalomra. Kizáróan a pesti általános munkásegylet szerepelt sokat a 70-es és 80-as években. És habár ez egyesületnek több fiókja is létesült, mégis tagjainak száma aránylag igen csekély volt. Nem annyira, a munkások gazdasági érdekeivel, mint a munkások önképzésével és politikai kérdésekkel foglalkozott. Nem volt ereje, hogy a munkabérvizonyok rendezése dolgában akciókat indíthasson.

A cipészek és más szakmák is korán vettek részt a magyar munkásmozgalomban. Természetes, hogy tömeges részvételtől nem lehet szó. A cipészeknek régi, a céhrendszer idejéből megmaradt műhelyzsarnokság ellen kellett küzdeni. A legtöbb műhelyben voltak úgynevezett talléros legények, akik jobb bért kaptak, a műhelyekben a legjobb helyeket foglalták el, különleges jogaik voltak és a többi személyzettel zsarnokoskodhattak. Ezek a „talléros legények”, tulajdonképpen a céhbeli legényegyletek tagjai, kötelesek voltak a céhrendszer alatt esküt tenni és fölavatásuknál egy tallért lefizetni. Innen maradt a „talléros legény” elnevezésük és innen maradt az ő különleges szabadságuk. Igaz, hogy majdnem kivétel nélkül leg-

* Novitzky László: „Egyeeült erővel”.

jobb munkásai voltak a szakmának s így a mesterek szívesebben alkalmazták őket, mint a többieket. Az a körülmény, hogy kétféle munkás dolgozott a műhelyben, ellenségeskedést szított és meglehetősen fáradtságba került, míg a talléros legények intézményét megszüntették.*

A *cipészeknek* már a 70-es évek elején rendes gyülekezési helyük volt. Foglalkoztak Lassalle eszméivel és már fölmerült egy alapítandó cipésszakegylet gondolata. Gondoltak arra is, hogy a szakegylet segítségével tūrhetőbbé teszik a cipészek helyzetét. Azonban az alapszabályok kidolgozásával és azok benyújtásával sok idő telt el. A céhek elöljárói pedig a cipésszozgalm vezetőinek igen sok kellemetlenséget szereztek. Sok zaklatásnak voltak kitéve az alapszabályok benyújtói is. Az ideiglenesen megalakult cipészegylet mindazonáltal alapszabályok nélkül is szabályszerűen működött. Az egylet tagjai — minden akadályoztatás ellenére is — rendszeren látogatták az egyletet. Az ideiglenes cipészegylet már annyira megerősödött, hogy egész jól tovább működhetett volna, ha a párisi kommun kikiáltása és bukása következtében a pesti munkásmozgalm vezetőivel szemben is szigorúbban nem léptek volna föl. A cipészegyletet súlyos csapás érte, mert egyik lelkes tagját, *Beckmann* Istvánt elfogták. A tömeges elfogatások következménye lett, hogy akkor a legtöbb munkásegylet, még azok is, amelyeknek alapszabályai voltak, föl lettek oszlatva.

Midőn az osztrák cipészek 1873-ban Bécsben kongresszust tartottak, a magyar cipészek is képviseltették magukat az ekkor már szabadlábbon levő *Heckmann* Istvánnal. A kongresszus főképen azon tanácskozott, hogy mik ép lehetne a cipészek mozgalmát egész Ausztria-Magyarországra egységesen kiterjeszteni. Tudniillik osztrák testvéreink ekkor még arról álmodoztak, hogy osztrák-magyar szervezeteket alapítanak. Ez a gondolat igen sokáig tartotta magát, de a gyakorlatban sohasem tudták megcsinálni, egyrészt, mert törvényes akadályok voltak, másrészt, mert a magyar munkások nem igen akartak függőségi helyzetbe jutni.

A pesti cipészek később cselekvőbizottságot választottak, amelynek kötelessége volt állandó agitációt folytatni, többek közt minden 6—8 hétben nyilvános cipésszgyűlést összehívni. A cselekvőbizottság hívta össze 1878-ban azt a munkásgyűlést is, mely foglalkozott az általános választójoggal, annak behozataláért kérvényt intézett az országgyűléshez. Persze, az országgyűlés a kérvényt figyelembe nem vette. A cipészek 1877-ben, rendkívül hosszú utánjárás után, megkapták az önképzőegyletük alapszabályait. Ez az egyesület foglalkozott szakképzéssel és más szakmai kérdésekkel, továbbá munkásközvetítéssel is foglalkozott. Az egyesületnek 1882-ben még csak 209 tagja,

* Horváth János és Farkas István: „A budapesti cipésszegédek szakegyletének 20 éves története”.

1883. év végén már 593 tagja volt. Az 1884. és 1885. év ismét nagy csapást hozott az önképzőegyletre. Üldözték a vezetőket és a rendőrség letartóztatta Heckmann Istvánt, Halász Jánost és Elmiczky Jánost. Horváth János ekkor már régebben volt az államfogházban. Nevezettek, miután három napig le voltak tartóztatva, kiutasították Pest városából. Ez természetesen befolyásolta az egyesület működését, mert a legbuzgóbb vezetők kénytelenek voltak otthagyni működési helyüket.

A *pesti sütőmunkások* 1871-ben már nem bírták tovább a nyomorúságukat, nem akartak többé 17—18 órát naponta dolgozni, sztrájkba léptek, de ez a sztrájk nem tartott sokáig, mert a rendőrség a mesterek pártját fogta. Elfoglalta a sütők szállóját, a sztrájkolók egy részét letartóztatta és a vidéki illetőségeket kitoloncolta. Így oldották meg a munkáskérdést, 1876-ban újból mozogtak a sütőmunkások. A Buzelka-féle vendéglőben gyűlést tartottak, amelyet a rendőrség kardlappal széjjelvert. A rendőrség fölkészültsége óriási volt és még az utcán is folytatta ezt a munkát.

Hosszú időközön keresztül nem volt újabb sütősztrájk, azonban 1883-ban komolyabban mozdultak meg a sütőmunkások. Ismét sztrájk tört ki, a munkások 1 forint hetibérvajátást követeltek, a főzelékhez auflágot (húst) és végül a pihenéshez szükséges ágyat. Ekkor a mesterek már minden követelést hajlandók voltak megadni, csak azt nem, hogy a pihenéshez ágyat adjanak, mert mint a mesterek elnöke mondta: „még a zsákokról is alig bírlak benneteket fölkeltetni, még kevésbé, ha ágyban feküsztek”. Természetesen, a 18—20 munkaóra után nem egyhamar lehet a munkásokat fölkeltetni. A sztrájkolók, nehogy úgy járjanak, mint elődeik, Újpest tájékán ütötték föl tanyájukat és idevitték a munkások az enivalókat és pénzbeli segélyeket.

1873-ban a korábbi föllendülést nagy gazdasági válság váltotta föl. Egymásután buktak nagy vállalatok, bankok. Az egész vonalon nagy munkapangás következett be. A műhelyekből egymásután bocsátották el a munkásokat, úgy hogy 50—60%-a került az utcára. Akik még tovább maradhattak munkahelyükön, azoknak a bérét leszállították. A fölосzlatott céhrendszer hívei most már erősebben követelték a céhek visszaállítását, mert az ő fölfogásuk szerint a gazdasági válságot az ipari szabadság okozta. Nem tudták belátni azt, hogy a túlhajtott üzérkedés természetes következményeként jelentkezett a visszaesés. Különben a gazdasági krach, mint ezt akkor nevezték, szomorú következményeit leginkább a munkások érezték. Tömegesen kerültek az utcára és semmi kilátásuk nem volt, hogy újabb munkához jussanak. Akik tehették, szöktek az országból és különösen a szakképzett külföldi munkások voltak azok, akik itt hagyták a nyomorúságot. Nemsokára azután panaszkodtak a munkáltatók, hogy Magyarországon nem lehet ipart fejleszteni, mert az alkalmas munkaerők hiányzanak.

1876-ig meglehetősen szélcsend volt a munkásmozgalomban. 1876-ban ismét mozogni kezdtek az egyes szakmák.

Az *asztalosok* régi mozgalmairól az öregebb elvtársak adnak fölvilágosítást, de igen szép anyagot gyűjtött Szabó Imre elvtárs is „A budapesti asztalosmunkások szervezkedésének története” című munkájában.

Az 1872-iki törvény az asztalossegédek helyzetét a lehetőség szerint még rosszabbá tettek. A darabszámos munka árát lecsorították és a munkaidő kora reggeltől késő éjjelig tartott. A legtöbb segédnek ideje sem volt, hogy egyesületi mozgalomban vegyen részt. Mindamellett megállapítható, hogy az asztalosok is sokáig gyakorolták a céhbeli szokásokat. Szabó elvtárs azt írja, hogy már az 1880 előtti évekről is nyomát találjuk az asztalos munkásmozgalmaknak. De az 1880 előtti apróbb kísérletezések még erősen magukon viselték a kezdők tapogatózásának rendszertelenségét. Ezek a mozgalmak leginkább a felgyülemelő keserűségek apróbb kirobbanásainak nevezhetők. A tulhosszu, sokszor végtelennek nevezhető munkaidő, amely a legtöbb esetben még a vasárnapi és ünnepi pihenőket is fölémésztette, a létfontartási szükséglettel arányban nem álló alalmazsnabérek, a darabszámos munka rendszerének túlzott forszírozása, sok esetben a szerszámok beszerzésének a munkásságra való áthárítása és még itt föl nem sorolható számtalan, a munkásságot életfeltételeiben megtámadó munkaadói törekvések addig szították az elégtelenséget, míg az apró, elszigetelt kirobbanásokat 1880 június 6-án 800 asztalosmunkás sztrájkbalépése követte. Ez volt az újabkori első megmozdulása az asztalosoknak. Előzőleg gyűlést tartottak, amelyen a sztrájkot kimondták és *Kupa* Árpád indítványára 25-ös bizottságot választottak.

A munkaadók elé terjesztett memorandumban napi 10 órás munkaidőt, a vasár- és ünnepnapos munkaidő eltörlését, túlórákért 33%-os bérpótlékot, minimális 1.50 forint napszámot, önálló darabszámos munkás részére legkevesebb 12 forint, segítő részére 9 forint heti kontópénzt követeltek. A viszonyokra jellemző követelésük volt továbbá, hogy a fizetések minden szombat este okvetlenül megtörténjenek, valamint, hogy a szerszámokról, világításról a munkaadó legyen köteles gondoskodni.

Ezekre a követelésekre a mesterek hivatkoztak a munkások hazafiasságára és azt mondták, hogy ha a magyar munkások jobban kiképződnének és ügyesebbek lesznek, nálunk is lehet hozni a 11 órás, sőt még a 10 órás munkaidőt, azonban a mai viszonyok mellett még gondolni sem lehet arra, hogy a munkások kevesebbet dolgozzanak, mint naponta 12 órát. Miután azonban — így szól a munkaadók válasza — Önök nemcsak munkások, hanem hazafiak is, nem szabad elfelejteniök, hogy nekünk a bécsi verseny ellen kell küzdeni, ezért, mielőtt sztrájkba lépnek, gondolják meg azt, hogy bérharccal csak a

bécsi asztalossegédeknek és munkaadóknak használnak.

A munkások elkeseredése azonban sokkal erősebb volt, sem-hogy ilyen, akkoriban nagyon gyakori frázissal megelégedjenek. Sztrájkba léptek és négy heti küzdelemmel tettek bizony-ságot arról, hogy követeléseiket komolyan veszik. A munka-adók, miután nem érezték magukat eléggé erősnek, hogy a munka-sokat letörjék, az államhatalom segítségéért könyörögtek. Persze, a rendőrség ismét megtett mindent, amit csak tehetett. A harc kitörése után alig múlt el egy hét, az akkori rendőr-főkapitány magához hívatta Kupa Árpádot és kijelentette neki, hogy — miután az asztalosok sztrájkja már több mint egy hete tart — „ezt nem hajlandó tovább túrni”. Ha nem mennek vissza azonnal munkába, akkor az összes nem budapesti illetőségű asztalossegédek el fogja toloncoltatni. Ezenkívül megtilt minden pénzgyűjtést, s a sztrájkalapot el is fogja kobozni. Ekkor a sztrájkolók az egyik országgyűlési képviselő útján az akkori miniszterelnöknél, Tisza Kálmánnál próbálkoztak orvoslást keresni. Tisza azonban a küldöttségnek adott válaszában megvédté a rendőreit és maga is természetesnek tartotta a munkások elleni eljárást, mert hiszen: „alapos gyanú merült föl, hogy a sztrájkolók összeköttetésben állnak a szociáldemokratákkal”. A sztrájk második hetében megtiltottak minden gyűlekezést és a sztrájkanyagát is föloszlatták. Ezzel a rendszeres, összetartó munkát lehetetlenné tették. Ennek ellenére az asztalosok mégis elérték azt, hogy az azelőtti végtelen munkaidő helyett a legtöbb műhelyben megvalósították a napi 11 órai munkaidőt. A rendőri üldözés azonban a harc befejezése után is tartott. A 25-ös bizottság minden egyes tagját 25 forint pénzbírságra, vagy 5—5 napi elzárásra ítélték.

Ami az asztalosok egyesületi működését illeti, meg kell említenünk, hogy a céhrendszer szokásait még az ipartörvény életbelépte után is sokáig megtartották. Különösen igyekeztek beteg tagjaikat segélyezni és itt-ott betegsegélyzőegyletet is alakítottak.

1876 szeptember 10-én már gyűlést is tartottak, amelyen szakegylet alapításáról beszéltek. Alapszabályt azonban nem kaptak és meg kellett elégedniök azzal, hogy csöndben segélyezzék nyomorba jutott szaktársaikat. A szakegylet — a régi munkáslapok szerint — mégis rövid ideig működött. Persze, igen kevés taggal és célja is igen korlátolt volt, mert csupán munkaközvetítéssel és a betegek segélyezésével kívánt foglalkozni. Egyik gyűlésen a szakegylet pénztárosát felelősségre vonták, mert 80 forinttal nem tudott elszámolni, ekkor 13 tagú bizottságot választottak, mely az ügyet megvizsgálja és a 80 forint behajtását szorgalmazza. Néhány hónappal később újabb gyűlés volt, amelyen a bizottság beszámolt működéséről és jelentette, hogy a 80 forintnak csak egy része lett behajtvva. A gyűlés ezzel a jelentéssel nem volt megelégedve és a 13-as bizottság 20 taggal való kiegészítését határozta el. Most már a

kiegészített bizottság alaposan hozzáfogott a munkához, de hogy mi volt az eredménye ennek az alaposabb munkának, erről hallgat ai krónika. Ebből is látható, hogy nem valami világraszóló dolgokkal foglalkoztak ezek a régi egyesületek. Valamikor a! 90-es évek elején régi pipaegyleteknek nevezték őket. Mi azonban nem akarunk ilyen szigorúak lenni, mert bizonyos, hogy az összetartás gondolatát mégis előbbre vitték. Ezeknek a régi egyesületeknek egy része a 90-es évek elején modern szakegyesületekké változott át, természetesen modern gondolkozású vezetőségekkel.

A bőrdöcsök, szijgyártók és nyergesek egyesületi működése már igen régi. Már 1866 előtt, tehát a céhrendszer alatt volt magyar és német önképzőegyletük, amely főleg a betegek segélyezésével foglalkozott. Az említett szakmák 1912 február 15-én tartották modern szakegyesületük 20 éves jubileumát és ez alkalommal Balassa elvtárs ismertette a régi működést. Többek közt leközi a betegek segélyzőegyesületének pénztári szabályait, amelyek 1866-ban a hatóság által láttamoztattak.

Eszerint: „Minden Pesten és dologban lévő egyén fizet a betegek segélyzőegyesülete pénztárának egyszersmindenkorra 50 krajcárt, azaz ötven krajcárt o. é., azonkívül minden hónapban 5 krajcárt, azaz öt krajcár pótlékot, hogyha pedig a betegek ápolásban vannak: 10 vagy 15 krajcárt.

Az egyesület minden tagja vagy a kórházban, vagy pedig otthon ápoltatik, hogyha betegsége miatt dolgozni nem bír és az egyesület pénztárába a fentemlített összeget pontosan befizette.

A beteg egyheti segélyzőösszege 1.50 forint, hanem ezen összeg, minél jobb a pénztár állása, annál nagyobb. Ha a pénztár összege (vagyon) értettek) 30 forint, akkor 2 forint a segélyzőösszeg, hogyha pedig 50 forint, akkor a segély 2.50 forintra emeltetik azon megjegyzéssel, hogy a pénztár gyenge állapotában a nehéz betegek csakis három hónapon át segélyeztetnek. A pénztár jó állapotában pedig a segélyeztetés a három hónapon túl is történik.

Minden tag, aki Pesten keresztülutazása alkalmával megbetegszik s fizetését letette a pénztárba, azonnal segélyeztetik.

A betegek minden vasárnap és ünnepnapokon meglátogattnak, vagy az öreglegények, vagy pedig egy választmányi tag által. Minden menet Budára 24 krajcárral jutalmaztatik. Pesten pedig ingyen történik a látogatás.

Minden öreglegény kötelessége a miáltalunk 1866-ik évi Dunius elsején alakított betegek segélyzőegyesülete pénztárának a legnagyobb lelkiismerettel és legszigorúbb pontossággal gondait viselni, úgy hogy minden percben készen legyen számot adni a reábízott pénzről.”

Az akkor még silány krajcárokkal fizetett szijgyártó- és nyergesmunkások, minthogy számuk mindinkább növekedett, a betegsegélyzőegyletben nem látták és nem is várhatták érde-

keik megvédését. Ez az egyesület, amelynek alapszabályait ismertettük, nem működött sokáig, s úgy mint minden szakmában, a szíjgyártók és nyergesek szakmájában is nagy volt az elégtelenség.

1882-ben megint alakítottak betegsegélyzőpénztárt, amely azonban már munkaközvetítéssel is foglalkozott.

A *kádároknak* a 70-es években meglehetősen jó konjunktúrájuk volt. A hordókért borral fizettek, illetve a nagyobbfajta hordókért annyi bort adtak, amennyit azok úrtartalma kitett. A céhmestereknek elég jól ment a dolguk. A munkabérek évszakok szerint emelkedtek és estek. Télen sokkal kisebb volt a munkabér, mint az év többi szakában. Nyáron pedig Jakabnapkor vette kezdetét a bérek javítása.

— Az ipar ezen stádiumában — írta Kovács Károly elvtárs — a mesterek által főtartott céhek és a segédek által látogatott szállók irányították a munka menetét. Ugyancsak azok állapították meg a munkabéreket is. Ősszel, a szüret tartama alatt valósággal dédelgették a mesterek segédeiket. Egyik a másikatól csalogatta el a munkából őket, nagyobb bért ígérve nekik. Ilyenkor a szállókban nagy mulatozások mentek végbe. A mesterek a segédekkel együtt mulattak, sokszor napokig. Mindegyiknek az volt a célja, hogy az erős és jobb munkásokat magának szerezhesse meg. Dolgoztak is akkor éjjel-nappal. Keresetek is szép pénzt a segédek, de ugyanúgy él is verték a szállókban és egyéb csapszékekben. A szüret elmúltával a mesterek kijelentették, hogy a munkabéreket ismét leszállítják, mert a téli idő alatt nem fizethetnek annyit, mint nyáron. A segédek pedig a munkabér leszállítását oly természetesnek találták, hogy eszükbe sem jutott nekik ellene tiltakozni s nyugodtan, minden ellenvetés nélkül folytatták a munkát. Télen a hetibérben dolgozók fizetése, lakás és élelmezéssel együtt 2—3 frt között váltakozott. A patriarchális élet ekkor még meglehetősen ki volt fejlődve. A segédek együtt laktak, együtt étkeztek, együtt jártak a templomba, együtt ittak a mesterekkel. A mester fölkelte hajnali 3 órakor, fölkellette a segédeket is és csak akkor tették le ismét a szerszámot, amikor a mester fejramot mondott. Természetes, hogy már az esti 8 órát régen elharangozták.

A 80-as évek végén beköszöntött Magyarországra a íloxera és ezzel tönkrenyomorította a szőlőt és ezáltal a kádáripár csaknem a tönk szélére jutott. A szülők gyermekeiket nem adták többé a kádármesterségre. Ez a kezdet éppen elég volt ahhoz, hogy a segédek ébredni kezdjenek.

A céh és a szálló kimúlt, helyébe került az ipartestület, a munkásság pedig megalapította harci szervezetét: a szak egyesületet.

A *kocsigyártók* 1818 október 10-én sztrájkba léptek. Az akkori Heti Munkáskronika adatai szerint a munkások munkaideje reggel 5 órától este 7 óráig tartott, vasárnap pedig délig

tartott a munka. Követeltek az átlagmunkásoknak heti 4—4.50 forint fizetést, az ügyesebbeknek 8—9 forintot, továbbá követelték, hogy a munka reggel 6 órától este 6 óráig tartson és a darabszámmunka emelését. További követelésük tisztább és kényelmesebb lakás. A bérek hetenként fizetendők, mert voltak olyan mesterek, akik 4—5, vagy 6 heti munkabérrel is tartoztak segédeknek. Ismét a rendőrség avatkozott a sztrájkba. A sztrájkolok vezetőit becsukták. A munkásság rokonszenvezett a sztrájkolókkal és 105 forintot gyűjtöttek a számukra. A sztrájk végül is a munkások vereségével végződött. A régi Népszava többek között ezt írta erről a sztrájkról:

„A bognárok sztrájkja megszűnt anélkül, hogy annak valami eredménye lett volna. A bognársegédek nagy része, végre látva, hogy a minden tekintetben jogosult követeléseiket nem vették kellő figyelembe, elutazott, míg a többiek nagyobbrészt más foglalkozást nyertek. Ha a bognársegédek kellően szervezve lettek volna s ha nem hagyták volna abba éppen azon időben a munkát, amidőn úgyszólván semmi megrendelés nem érkezett a gyárakba, akkor bizonyosak lehettek volna abban, hogy követeléseik minden egyes pontját keresztülvihették volna. Ha különben a bognársegédek munkaszünetelésük után azon következtetést vonták, hogy a vasat addig kell verni, míg meleg, azaz, hogy anyagi helyzetük javítását csak akkor érhetik el, ha munkaadók megrendelésekkel túl vannak terhelve, ha továbbá sztrájkjukból azon következtetést vonták, hogy a munkások szolidáris együttműködése nélkül a munkaadók nagyon könnyen szerezhetnek maguknak máshonnan munkaerőt, ha mindezt tekintetbe vették, akkor a sztrájk nem múlt el anélkül, hogy ez jövő működésükre nézve ne lett volna jótékony hatással. Remélhető, hogy azon meggyőződésre jutottak, miszerint a fővárosban épügy, mint a vidéken, szervezkedniök kell, hogy együttesen határozhassák meg azon módokat és időpontot, miképpen és mely időben lépjenek föl jogos követeléseikkel. Szükséges tehát, hogy a bognársegédek minél előbb lássanak hozzá szakiparuk szervezéséhez, hogy bátran és győzelembiztosan nézhessenek azon idő elé, amidőn szenvedett kudarcukat helyre-pótolhatják.”

Az eredménytelen sztrájk gondolkodóba ejtette a munkásokat, kezdték belátni, hogy a betegsegélyző- és önképzőegyesületük, mely már 1875-ben alakult, nem alkalmas arra, hogy annak keretében gazdasági mozgalmakat vezessenek. Egyrészt azonban inkább hazafias szellemben, mint a modern osztályharc alapján küzdött. Ezután már csak néha-néha adtak életjelt magukról, mindaddig, míg az igazi kulturális szakegyesület meg nem alakult,

A *könyvkötők* még igen kevesen voltak a 70-es években. Hiszen a nyomdaipar is igen gyönge volt. A nyomdáknak alkalmazott könyvkötők nem is voltak alávetve a céhszabályoknak, mivel a nyomdászat szabad ipar volt. Önálló könyvkötőmester

egy-egy városban csak egy-kettő volt és azok is a bőröndös- és nyerges-céh tagjai voltak. Így a könyvkötők is együtt haladtak a bőröndösökkel és nyergesekkel. Közös betegsegélyzót tartottak fenn és a vándorlókat közösen segélyezték. A 80-as években önképzőegyesületük volt, a későbbi években azonban, amikor a könyvkötőipar éppúgy, mint a nyomdaipar, fejlődött, a könyvkötők egy része, inkább a művezetők és előmunkások, önképzőegyletet alakított, amely sokáig hazafias szellemben működött és a munkások érdekeivel egyáltalán nem törődött. A 90-es évek elején a könyvkötők munkabérei a lehető legrosszabbak voltak. Gyakorlott és szakképzett könyvkötők heti 6—7 forintért voltak kénytelenek dolgozni. Csak természetes, hogy voltak sokan, akik az önképzőegyesület működésével nem voltak megelégedve és harci szervezet alakítását követelték. Az elégedetlen könyvkötők a bőröndösök és szíjgyártók önképzőegyesületében szervezkedtek. Erre megkezdődött a harc az úgynevezett kontraegyesület ellen. A régiek szerettek volna továbbra is egyletesít játszani és a könyvkötőket a maguk hatásköre alá vonni. A fiatalok lelkes agitációja azonban mind több és több könyvkötőmunkás gondolkodását megváltoztatta és 1894-ben megindult az osztálytudatos szervezkedés. Mint a legtöbb szakmában, a könyvkötőiparban is többnyire külföldi munkások voltak alkalmazásban, akik a szervezkedés eszméjével hamarosan megbarátkoztak és a szervezkedés munkájában élénken részt is vettek. 1895—96-ban két árnyalat állott egymással szemben. Az egyik irányzat a modern eszméktől irtózva, a maradiságba kapaszkodott, a másik pedig a modern szervezkedés eszméjéért harcolt. Az utóbbi csakhamar győzött. A régi önképzőegyleti vezetők 1897-ben teljesen elvesztették a talajt. Ugyancsak ez év június 12-én megtartották az újjáalakító közgyűlést, amelyen elhatározták a fűziót és a régi alapszabályoknak modern szellemben való módosítását. Innentől kezdve az egyesület szépen fejlődött és 1901-ben országos szakegyletté alakult át. De a szaklapot már 1899 december havában adták ki. Megemlítendő, hogy az egyesület a megalakulás után, 1897-ben, valószínűleg denunciació folytán, egy évre föl lett függesztve.

Az országos könyvkötőszakszervezet vezetőségének óriási munkája volt, hogy a nyomorult bérviszonyokat javítsa és a hosszú munkaidőt rövidítse. Munkáját sikeresen elvégezte. A könyvkötőműhelyekben alkalmazott nőket szervezte. És mindamelllett, hogy a nők szervezése sok nehézségbe ütközött, mégis a könyvkötőegyesület 25 éves jubileumán büszkén jelenthette, hogy az ország könyvkötő- és rokonszakmabeli munkáságának 98 százaléka szervezve van.

A kalapossegédek 1876-ban alakítottak beteg- és utassegélyegyletet. Különben a kalaposok sohasem szüntették be utasaik és betegek segélyezését. Segélyezés dolgában a nyomdászok után következtek.

A pest-budai kőművesek, mint ezt a régi lapokból olvastuk,

1876 augusztus 27-én tartottak gyűlést, amelynek napirendje volt: 1. a kőművesek helyzete, 2. 13 tagú bizottság választása. A gyűlésen az egybehívók elmondták, hogy a kőművesek reggel 5 órától este 8 óráig, kevés szünettel dolgoznak. Panaszkodtak továbbá a durva bánásmód miatt, a pallérok, mint mondták, egész nap ordítanak velük és a legerősebb szezonban csak 1.20—1.50 forint a keresetük. A napszámok még ennek felét sem kapták. Ezen a gyűlésen elhatározták, hogy szakegyletet alakítanak és egy évvel később csakugyan megtartotta a szakegylet alakulóülését. Működéséről azonban csak igen keveset lehetett megtudni. 1885-ben kőművessztrájk volt, amely nem volt kellően előkészítve és vereséggel végződött. A vezetők később önképzőkört és betegsegélyzót alakítottak. Ennek köszönik, hogy művezetői állásba jutottak.

A *kőfaragók* 1885-ben alapítottak szakegyletet, amely ugyan a kőfaragók számarányához képest elég szép taglétszámmal rendelkezett, de 1890-ig nemigen tudott nagyobb akciót indítani. 1890-ben megalapították az Országos Kőfaragó-Szakegyletet.

Ácsok. Az idősebb elvtársak még élénken emlékeznek arra, hogy a 80-as és 90-es évek minden tavaszán megjelent Budapesten 30—40 bársonyruhába öltözött, cilindres fiatalember. Hamburgi ácssegédek voltak, akik még öltözetben is megtartották a céhbeli szokásokat. A budapesti ácsmesterek szívesen fogadták őket, mert megbízható és jól szakképzett munkások voltak. Ezek a munkások azonban nemcsak a munkaerejüket hozták el Budapestre, hanem a szociális szellemet és a szervezkedés gondolatát is. Bár nem vegyültek a magyar munkások közé, testvéries összetartásuk mégis példát szolgáltatott az akkori ácsmunkásoknak. A modern szervezkedéshez 1891-ben fogtak a magyar ácsmunkások. Minden vasárnap délelőtt összejöttek a Mária Terézia-téri volt Kulifay-féle vendéglőben, amelynek helyén ma a telefonközpont áll. Itt beszélték meg a munkaviszonyokat és itt tartottak nekik előadásokat a szervezkedés szükségességéről. Körülbelül egy fél éve tartották már ezeket az összejöveleket, midőn szóba került, hogy a régi tradícióhoz híven megünnepeljék-e az ő védőszentjüknél, Józsefnek az ünnepét. A legtöbben azt javasolták, hogy szakítani kellene már a régi szokásokkal és modern alapon szervezkedni. Az egyik ácssegéd azonban fölállt és indítványozta, hogy az ácssegédek tüntetésszerűen vonuljanak föl József-napkor a józsefvárosi templom elé és a menetet e sorok írója, Jászai vezesse. Ezt az indítványt a nagy többség elvetette. Az alapszabályokat néhányszor visszadobták nekik és különösen azt nem engedték, hogy országos szakegyletet alakítsanak. Meg kellett elégedniük helyi egylettel. Nemsokára azután a vidéken is sorra alakultak a helyi ácsmunkásszakegyletek. A munkabérek meglehetősen alacsonyak voltak és igen sűrű küzdelmük volt a munkabér emeléséért és a munkaidő megrö-

vidítéséért. Mivel számbelileg kevesen voltak, először a famunkásokhoz, később az építőmunkások szövetségéhez csatlakoztak.

Szobafestők és mázolóok. A magyar városok és különösen Pest és Buda fejlődésével az említett szakmák konjunktúrái annyira javultak, hogy a céhrendszer korlátait már a 70-es” években sem bírták ki. A szakmában nagyobbreszt németajkú munkások dolgoztak, akik időnkint a viszonyoknak megfelelő munkabéreket élveztek. A tanoncok tömeges alkalmazása folytán a bérvizonyok mindinkább rosszabbá váltak. A munkásoknak nem volt erejük arra, hogy az életföntartáshoz szükséges munkabéreket megtarthassák. De nemcsak a segédek jártak rosszul, hanem a szabadipar mellett a kismesterek is annyira elszaporodtak, hogy a szennyverseny folytatásával szintén rossz viszonyok közé kerültek. Ez mindaddig tartott, míg a 90-es évek elején a szervezkedési mozgalmak nem indultak meg. A „Kőfaragó” című szaklap, amelynek hivatása volt az összes építőmunkások érdekeit megvédeni, több cikkben ismertette a szobafestők és mázolóok helyzetét és buzdította a munkásokat a szervezkedésre. Az eredmény nem maradt el, mert a mázólok és szobafestők között sok lelkes munkás akadt, akik a szervezkedés érdekében áldozatot hozva, hamarosan megalkották a modern szakszervezetet.

A vas- és ércmunkások 1877 március 4-én alakítottak szakszervezetet. A viszonyok még akkor nem voltak eléggé érettek ilyen egyesület működésére, illetve a különböző vas- és fémipari szakmák még nem voltak érettek arra, hogy egy egységes szervezetbe tömörüljenek, hanem inkább külön-külön szakmánkénti önképzőket, vagy úgynevezett szakszervezeteket alakítottak.

A szak- és képzőegyletek alakításának gondolata 1878-ban már annyira általános volt, hogy az akkori munkáspárt kongresszust kívánt egybehívni, amelyen ez a tárgy került volna napirendre. A belügyminiszter azonban betiltotta ezt a kongresszust, s egyszersmind betiltotta azokat az egyesületeket is, amelyeket azzal gyanúsítottak, hogy a szocialistákkal rokon-szenveznek. Az egybehívók ezután a választójoggal nemj bírók kongresszusát hívták össze, amelyet a belügyminiszter most már engedélyezett, de amelyen már nem volt szó az egyletek alakításáról.

A bányászok is különböző helyeken egyesületeket kívántak alakítani. A pécsvidéki bányászok ebből a célból 1882 május 1-én gyűlést hívtak egybe. De a rendőrség szétkergette őket, aminek következménye az volt, hogy részleges bányászsztrájk tört ki, amelyet a hatóság szintén elnyomott.

A szabómunkások, mégpedig a női és férfi szabók egyaránt, már a céhek megszűnése után megalakították önképző- és segélyzőegyesületüket. Csöndben működtek és nem sok vizet zavartak. És úgy, mint a legtöbb szervezetnél, önáluk is elő-

munkások vagy szabászok voltak a vezetők és rendszeren együtt jártak a munkáltatókkal.

Az akkori időben különben is a legtöbb szervezet valamelyik politikai párt, főleg a függetlenségi párt által vezetette magát. Azt lehetne mondani, hogy majdnem két évtizeden keresztül a munkások csak uszályhordozói voltak az akkori függetlenségi és 48-as pártnak. Pedig ez a párt vajmi keveset törődött a munkásokkal, noha néha-néha az országgyűlésen egy-egy interpellációt mondtak el, de politikai jogokat vagy gazdasági előnyöket nem igen kértek a munkások számára.

1876-ban a budapesti szabósegédek segélyző- és ökképző-egylete! Kossuth Lajoshoz fordult és kérte őt, hogy zászlószentelésük alkalmával ő is képviseltesse magát. A fölszólításra Kossuth válaszolt is a következő levélben, amely ma is a Szabómunkások Szakegyletének tulajdonát képezi.

*„A Budapesti Szabósegédek Segélyző- és Önképző-Egylete
zászlószentelési bizottmányának*

Budapesten.

Uraim!

Folyó hó 2i-éről kelt levelükben tudtomra hozott azon kívánságuk folytán, hogy adjam megegyezésemet, miszerint egyleti zászlószentelésük alkalmával Helfy Ignác orsz. képviselő úr egy szeget a zászlórúdba nevében beverhessen: van szerencsém kijelenteni, hogy kívánságukba szívesen beleegyezem.

Fogadják egyletük sikeres működéséhez a legjobb kívánataimat és szíves üdvözetemet.

Vollegno al Baraccone, Jun: 28. k. 1876.

Kossuth Lajos s. k.”

Vasesztergályosok. 1885-ben történtek a kezdeményező lépések egy egyesület alakítása ügyében. Néhány áldozatkész vasesztergályos belátta az egyesület szükséges voltát. Az alakulógyűlést, melyet több kisebb-nagyobb szervezőgyűlés követett, egy Király-utcai vendéglőben tartották meg. A gyűlés kimondotta, hogy szükség van egy vas- és rézesztergályos egyletre. Nyomban meg is választottak egy bizottságot, amelynek kötelessége volt az alapszabályokat kidolgozni. A költségek fedezése érdekében a gyárakban, műhelyekben gyűjtőiveket terjesztettek. Csakhamar elkészültek az alapszabályok, amelyeket megvitatás céljából szintén gyűlés elé terjesztettek. A belügyminiszter csakhamar jóvá is hagyta az alapszabályokat és az alakulógyűlésen már jelenthette a vezetőség, hogy a gyűjtőiveken 124 forint 59 krajcár folyt be. A kiadások 121 forint 42 krajcárra rúgtak, maradt tehát 3 forint 17 krajcár vagyon. Ez a csekély egyleti vagyon azonban nem ijesztette meg a munkásokat, akik most már szabályszerűen folytatták a szervezés munkáját. A munkások azonban csak nehezen barátkoztak meg az új egyesülettel, mert csak szórványosan iratkoztak be. Mindenféle kísérletezések után elhatározták az alapszabályok mó-

dosítását és most már szakelőadásokat rendeztek az egyesületben. Budán és Újpesten fiókegyesületet létesítettek. Nemsokára könyvtárt is alakítottak. 1891-ben már igen élénk egyesületi működést fejtettek ki.

1895-ben már azt az indítványt tették a közgyűlésen, hogy a betegsegélyezési ágazatot ejtsék el és tisztán szakszervezeti alapon működjenek. Az egyesület ezentúl csak munkanélküli- és utassegélyt, valamint jogvédelmet nyújtson tagjainak. Ezt az indítványt azonban nem fogadták el, mert többen amellet kardoskodtak, hogy maradjon meg a régi betegsegélyezési ág is. Mindamellett az egyesület már 1895-től kezdve már modern alapon működött.

Vasöntők, úgy mint a legtöbb egyesület, az 1884-ben alakult budapesti vasöntők is betegsegélyezési és temetkezési egyeletet alakítottak. Bár ekkor voltak már elvtársak, akik a modern szakszervezet alakítása dolgában fáradoztak, de ez a gondolat még nem ment keresztül. Azonban az 1886. és 87. évben bekövetkezett gazdasági válság meggyőzte a munkásokat arról, hogy mégis szükség volna egy harci szervezetre. A bérek rohamosan leszállottak s a vasöntőknek meg kellett feszíteniök munkaerejükét, hogy a legszükségesebbet megkeressék. Csak az általános szakszervezeti mozgalom fejlődésével, nevezetesen a Parisban tartott nemzetközi szociáldemokrata kongresszus után kezdtek a vasöntők is modern szakszervezeti alapon szervezkedni. Az 1890-ben lezajlott első májusi mozgalomban már élénken résztvettek. Már 1894-ben benyújtották a Magyarországi Vasöntők Szakegyletének alapszabályait. Ugyanez év november havában már meg lehetett tartani az alakulóközgyűlést. Az 1891-ben történt általános gyári kizárásban a vasöntők voltak az első helyen. Az egyesület hamarosan néhány fiókot alapított.

Az *ércöntő*-munkások körében is tért hódított az a meggyőződés, hogy a szervezkedés szükséges. 1894-ben hozzá is fogtak a szervezet alapításához. Ők is külön szakegyletet alakítottak. De csakhamar tért hódított az a meggyőződés, hogy a két egyesületnek fuzionálni kell. Ez 1896-ban tényleg meg is történt a következő módozatok mellett:

1. a két egylet együttes közgyűlést tart, amelyen kimondják a csatlakozást;
2. a két egylet közös elnököt választ;
3. az egyletek mindaddig külön kezelik pénztárukat, amig együttesen módosított alapszabályaik a miniszteri jóváhagyást elnyerik;
4. a két egylet közös egyleti helyiségbe költözik és közösen gyakorolja az agitációt.

Az együttes közgyűlést 1896 november 8-án tartották meg, amikor is a tervbevett csatlakozást kimondották. Közös elnökké Teszársz Károlyt, a régebbi vasöntők elnökét választották.

Az alapszabályokat azonban nem lehetett egyhamar módo-

sítva visszakapni. Mindamellett az egyesített szervezetek működtek és élénk gazdasági harcokat folytattak a munkások érdekeinek megvédésére.

Gombkötők és paszományosok. A tizenkilencedik század közepén a viruló iparok közé tartozott a gombkötés. A magyar nemzeti viselet meglehetősen sok munkáskéznek adott foglalkozást. Ez volt egyike azoknak az iparoknak, amelyek már a múlt század közepén meglehetősen nagy számban foglalkoztattak nőket és gyermekeket. Különösen a céhrendszer megszűnése után, mint szabadipar, a női és gyermekkizsákmányolásnak a legborzalmasabb melegágya volt ez az ipar! A gombkötő- és paszományosmunkások a régi céhbeli legényegyesületüket már 1872-ben átalakították betegsegélyzőegyletté. Másfél évtizeddel később ez a betegsegélyzőegyesület beolvadt az Általános Munkás Betegsegélyzőpénztárba és az 1890-es évek elején megalakították a gombkötők és paszományosok szakegyletét. Ez az egylet képezte a törzsét a később alakult textilmunkások szövetségének.

Az *épületlakatosok* szervezete ugyanolyan fejlődésen ment keresztül, mint a többi szervezetek. A céhrendszer alatt jól fejlett legényegyesületük volt, amely 1872-ben szintén betegsegélyzőegyesületté alakult. A 80-as években az egyesület kiegészítette magát önképzőszervvel, de az önképzés terén nem nagy tevékenységet fejtett ki. A 90-es évek elején az épületlakatosok egylete is modern szervezetté alakult át.

A *bádogosok és szerelőknek* szintén volt betegsegélyző- és önképzőegyesületük. A bádogosok kerültek abba a szerencsés helyzetbe, hogy ők kaptak Magyarországon először országos egyesületi alapszabályt. Egy évtizeddel később a vas- és fém-munkások szövetségéhez csatlakoztak.

Szobrászok. A szobrászat sokáig művészszakmának volt elismerve. Mindamellett már a 90-es évek elején modern szakszervezetet alakítottak és ez a szakma volt az első Magyarországon, amely már igen korán kivívta a 8 órás munkaidőt.

A *kárpitások és tapétások* igen sokáig föntartották a céhrendszer szokásait. Soraikban számtalan lelkes harcos volt, akik már igen korán küzdöttek a modern szervezkedésért. A gazdasági harcok egész sorozatával javították a meglehetősen rossz munkaföltételeiket. Később a famunkásokhoz csatlakoztak.

Magántisztviselők. A 48-as forradalom lezajlása után, az 50-es évek derekán az ipar és kereskedelem kezdett föllendülni s ennek megfelelően tisztviselőkre is volt szükség, azonban az ország feudális voltánál fogva nem termelhette ki őket s így az összes műszaki állásokat, valamint a fontosabb kereskedelmi pozíciókat is cseh és német hivatalnokok töltötték be. A kereskedelem levelezése és könyvelése németül folyt s annak a kevés magyar alkalmazottnak beszivárgása ezen területre alig érezte a hatását. Azonban lassan-lassan a bank-, malom-, gép-,

hajózás és a mezőgazdasággal összefüggő termény- és fakereskedelemben kezdett mind nagyobb számú magyar alkalmazott is elhelyezkedni, kifejezetten tisztviselői munkakörrel. A kereskedelem egyéb ágazataiban leginkább kereskedelmi alkalmazottak voltak, akik egyúttal ellátták az irodai munkákat is. Ebben az időben — írja *Gáspár* elvtárs — sem tudunk még adatokat találni a magánalkalmazottak szervezkedésére vonatkozólag. Az első ilyen nyomot 1865-ben fedezzük föl, amikor is a könyvkereskedelmi alkalmazottak, illetve a szakmához tartozó tisztviselők megalapították első egyesületüket „*Krebs*” néven. Ez is azonban csak asztaltársaság volt, amelynek legfőbb hivatása a jókedvet föntartani. Alapításának éve ismeretlen, de már 1865—66-ban „*Krebs és Rák*” néven humoros lapot adtak ki néhány példányban, amely kézről kézre vándorolt, 1866-ban alakult meg a „*Kereskedő Ifjak Társulata*”, azonban ez az egyesület csak kulturális célt szolgált, főleg azzal a hivatással, hogy a magyar nyelvet istápolja. Ebben az egyesületben segédek és tisztviselők egyaránt helyet foglaltak. Még az 1872. évben is, amikor az ipartörvényt megalkották, sem volt található komolyabb szervezet, amely hozzászólt volna a törvénynek az alkalmazottakra vonatkozó passzusaihoz, mert úgy a „*Kereskedő Ifjak Társulata*”, mint az 1869-ben alakult „*Csak Szorosan*” című egyesület teljesen jelentéktelen volt.

A 90-es éveket úgy is nevezhetnők: az asztaltársaságok alapítási évei. Egyre-másra alakulnak részben vállalatok keretén belül, másrészt szakmánként, vagy szakmára való tekintet nélkül, baráti kapcsolatokra alapítva. Azonban az 1892. év végén már több társaság foglalkozott az alkalmazottak helyzetével, sőt már egy szakmai lap kiadásának a gondolata is fölmerült.

Ezen apró asztaltársaságokból alakult ki 1893-ban a Pénzügyintézeti Tisztviselők Országos Egyesülete, amely március hó 25-én 410 fővárosi és rendes, valamint 116 vidéki kültaggal tartotta meg közgyűlését, ahol elnöknek Walkó Lajost és főtitkárnak Ambrus Zoltánt választották meg. Ugyanebben az évben hangzott el az első parlamenti beszéd *Gulácsi* Dezsőtől, aki a magántisztviselői nyugdíj kérdéséről interpellált s általában vázolta azt a nyomorúságos helyzetet, amelyben a tisztviselők voltak. 1893 december hó 12-én. végre sok előzetes tárgyalás és megbeszélés után megjelent a Magántisztviselők Lapja Kondor Alfréd szerkesztésében, amelynek bátor hangja az akkori időben, igazán méltánylandó volt. 1895-ben a kéthetenként megjelenő Magántisztviselők Lapja főleg a nyugdíjkérdéssel foglalkozott. A nyugdíjgyesületen kívül alakult meg 1894-ben a Magántisztviselők Egyesülete, ugyanakkor a Malomtisztviselők Egyesülete is, amely utóbbi egyesület 1912-ben oszlott föl, illetve olvadt be a Magántisztviselők Országos Szövetségébe. Így 1896-ig az országban egy átfogó magántisztviselő-egyesület nem volt, azonban a Magántisztviselők Lapja előkészítette lassan-

ként a talajt egy országos egyesület megalakítására; végre sikerült elérnie azt, hogy a milleniumi évben a főnálló klubok és egyesületek küldötteiből kongresszusra ültek össze a magánalkalmazottak. Az akkori problémákat 6 pontban foglalhatjuk össze: 1. A kereskedelmi törvény 55—60. §-ának megváltoztatása; 2. a magántisztviselők nyugdíja; 3. a Magántisztviselők Országos Egyesületének megalakítása; 4. a szakoktatás kérdése; 5. a vasárnapi munkaszünetről szóló törvény megváltoztatása; 6. az adóreformjavaslatnak a magántisztviselőkre vonatkozó része. Ugyanakkor a kongresszusi tárgysorozaton szerepelt még 3 pont, nevezetesen: 1. a magántisztviselők otthona, 2. szövetkezet alapítása, 3. munkanélküliség esetére való biztosítás kérdése.

Dacára annak, hogy az egész országra kiterjedő egyesület megalapításának a kérdése mind sürgősebben szükségessé vált, az apróbb egyesületek egymásután alakultak, a gépgyáriak, a fatermelő tisztviselők, a papírkereskedelmi alkalmazottak stb., amely kis egyesületek csak hátráltatták az országos egyesület megalapítását, így 1898-ban volt csak mód arra, hogy megalakuljon Kovács Gyula dr. elnöklete alatt a *Magántisztviselők Országos Szövetsége*. A megalakulás után, sőt még egy évvel előbb is már a problémák súlyosodtak, a Magántisztviselők Lapja jogot, törvényt, igazságot követel. Bérkérdések merülnek föl, amit a főnálló apró egyesületek még igyekeznek lecsapolni.

A 900-as évek egyetlen fontos eseménye a Magántisztviselők Otthona megalapítása volt, ahová az öntudatra ébredt szocialista magántisztviselők is beléptek s igyekeztek az egyesületet a szakszervezeti platformra átvinni, ez a törekvés azonban nem sikerült s 1906-ban megindult az első szocialista alapon álló szaklap, a „Magántisztviselő”.

A *kereskedelmi alkalmazottak* mai szervezetét 1901. év március hó 3-án alakították a Páris-kávéház különtermében. Volt már az alkalmazottaknak előzőleg is egy kezdetleges szervezete. 1895-ben alakították, de azt Bánffy miniszterelnöksége idején föloszlatták.

A kereskedelmi alkalmazottak szakegylete volt az *első* modern, osztályharcos szervezete az alkalmazottaknak. Az ország minden nagyobb városában volt ugyan egyesületük az alkalmazottaknak, de azokat komoly gazdasági szervezeteknek a legjobb akarat mellett sem lehetett tartani.

Ezeket az egyesületeket Kereskedő Ifjak Egyesületének nevezték és céljuk az alkalmazottak szórakoztatása volt. Az egyesületeket a főnökök tartották fenn. Ilyen egyesület már a 40-es években alakult Budapesten is. Ezenkívül voltak kisebb szakmai egyesületek, amelyeket ugyancsak az érdekelt főnökök igazgattak. Ezeknek az egyesületeknek az volt a céljuk, hogy az alkalmazottakat elvonják a saját érdekük fölismerésétől, ami hosszú éveken át sikerült is. Külön kell megemlékez-

nünk a kereskedelmi alkalmazottak országos egyesületéről. Ez az egyesület a Demokratapárt egyesülete volt. Céltudatosabb munka folyt itt, mint az „ifjak” egyesületeiben, azonban ezt sem lehetett még modern szakszervezetnek nevezni.

A szakegylet megalakítása azt jelentette, hogy egy igen kis töredéke az alkalmazottaknak úgy látta, hogy elérkezett az idő, hogy a kereskedelmi alkalmazottak számára is megalkuljon az osztálytudatos, modern szakszervezet. Nehéz, nagy munka volt ez abban az időben. Harcolni kellett az alkalmazottak tudatlanságával, a meglévő polgári egyesületekkel. Le kellett rombolni az évtizedeken át fölépített és mesterségesen fönrtartott úgynevezett alkalmazotti egyesületeket.

1904 február hó 6-án a belügyminiszter láttamozta az egész ország területére működési joggal bíró alapszabályokat. 1908 február hó 16-án alakult át Szövetséggé a szakegylet. 1909 január hó 31-én történik a magántisztviselőkkel a fúzió és megalkul a Magántisztviselők és Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetsége. 1909 február hó 25-én jelent meg „A Magánalkalmazott” első száma és szűnt meg a kereskedelmi alkalmazottak lapja.

Közel két évtizedes harc után, végre, a háború befejezése alkalmával sikerült az összes alkalmazottakat egy táborba tömöríteni és ma is elmondhatjuk, hogy a sok megpróbáltatás, üldözés dacára a kereskedelmi alkalmazottak országos szövetsége erős, megingathatlan, hivatását becsülettel teljesíti és ha végigtekintünk az alkalmazottak tízezrein, úgy elmondhatjuk, hogy az úttörők nem hiába fáradoztak, a legnehezebb munkán már tul vannak és ha lassan is, de mennek előre!

*

A régi egyletek működésével sok munkás nem volt megelégedve. Ami természetes is, mert hiszen ezeknek az egyleteknek sem erejük, sem ambíciójuk nem volt, hogy a munkások igazi bajain segítsenek. A legtöbb ilyen egyesületnek, még a nyomdászokét sem kivéve, munkáltató volt az elnöke, Csak természetes, hogy ez a munkáltató vigyázott arra, hogy az egyleti tagok jó gyerekek maradjanak. Ha néha-néha mégis kitortek mozgalmak, vagy nagyobb sztrájkok, akkor ezek többnyire nem az önképző kezdeményezésének, hanem rendszeren az egyesületen kívül álló munkások elégületlenségének tudható. Az akkori munkáspárt sem volt megelégedve az egyesületek működésével. A „Népszava” 1889. évi január hó 27-iki számában foglalkozik az úgynevezett szakegyletekkel s ezekről a következőket írja:

„A szakegyleteknek megvan a maguk hivatása. Ők képezik az előiskolát ama munkástömegnek, amely szakkülönbség nélkül egyesülve lép sorompóba a munkásügyért. Ezt a munkáspárt már régen tudja, azaz: ezt a hivatást tulajdonította a szakegyleteknek és évek során keresztül iparkodott is a szakegyletek létrejöttét hathatósan támogatni és működésük körét fejlesztetni, de nem az fejlődött belőlük, amit méltán várni lehetett.

Elzárkóztak a külvilágtól, el a többi szakmákhoz tartozó munkástársaiktól és egészen csendesesen, zajtalanul bajlódnak leginkább a betegségyekezéssel és a szakegyletek tulajdonképeni hivatása ápolást nem nyer.

Minek kell azt tulajdonítani? A gondolkodás hiánya, a közöny, vagy az általános jólét kifejezése légyen az? Azt hisszük, hogy az utóbbi nem igen szolgáltathat okot a megelegetésre s inkább a gondolkodás hiánya és a megrögzött közöny, ami általában újabb jellemvonása népünknek, teszik azt, hogy a magyarországi munkás-szakegyletek nem úgy fejlődnek, mint ahogy a munkásügyek érdekében fejlődniök kellene. Többször szóltunk már e kérdéstről, mint a „Typographia”, mindannyiszor hangsúlyoztuk a szakegyletek hivatását, de mindig csak előkészítő iskoláknak tekintettük azokat, amelyek t. i. előkészítik a szakmához tartozó munkásokat arra, hogy fölfoghassák, miszerint a nagy munkáscsaládnak képezik tagjait, e családhoz tartoznak, melynek köteleke bír azon erővel és hatalommal, hogy a munkásosztály sorsán valamit enyhíthessen.

Manapság még nem így állnak a szakegyletek és ennek leginkább a munkásosztály kizsákmányolói örülnek, kik t. i. akkor is számolgatnak, mikor a munkás alszik. Hogy pedig még akkor is képes aludni, mikor ébren van, azt a tények igazolják.

Mi sohasem vártunk és nem is várunk mást a szakegyletektől, mint azt, hogy előkészítő iskolát képezzenek és oktassák a munkásokat mindarra, amire intelligens munkásnak szüksége van. A többit a munkások, egyesülve, szakkülönbség nélkül vannak hivatva elvégezni, de ahol az előfeltételek hiányoznak, ott a hatás is elmarad. Szakegyleteink nem fejlődtek azzá, amivé természetszerűleg fejlődniök kellett volna. A szellem, amely bennük uralkodik, részint jó, részint rossz és ellentétes. Vannak pl. egyletek, melyek hajlandók a munkásosztály törekvése ellen állást foglalni. Ezt nem tulajdoníthatjuk másnak, mint tudatlanságnak, mondjuk: ostobaságnak. Mit ér tehát, ha a szakegyletek akár gombamódra szaporodnak és nem törődnek magával a munkáskérdéssel, nem szervezkednek akcióképessegre és nem ápolják kebelükben a valóságos munkásszellemet? Hiszen ilyenek akár léteznek, akár nem.”

Az első tömegmozgalmak

Az 1889-ben Parisban tartott nemzetközi kongresszus ama határozata, hogy minden év május elseje munkásünnep legyen, amelyen a munkásság tüntessen a 8 órás munkaidő érdekében, a magyar munkásokat is fölébresztette. A gazdaságilag és politikailag elnyomott magyar munkásság föllélegzett, mikor tudomására jutott, hogy a nemzetköziség akciót indított a munkaidő rövidítése érdekében. Az elcsigázott és minden nagyobb

cselekvésre képtelennek tartott tömegek megmozdultak, mert a túl hosszú munkaidő fájt nekik legjobban. Érezték, hogy minden bajukat, nyomorúságukat a hosszú munkaidő okozza. A munkások gazdasági viszonyai 1890-ben nem javultak, noha az ipar már szépen fejlődött. Statisztikai adatok szerint a szoros értelemben vett Magyarországot figyelembevéve, az ipar és forgalomban elfoglaltak száma 1890-től 1900-ig terjedő évtized alatt 2,474.088-ról 3,329.991-re emelkedett. E számok igazolják, hogy ekkor már munkástömegek voltak, amelyek nem úgy, mint azelőtt, kisebb műhelyekben dolgoztak, hanem most már nagyobb műhelyekben és nagyobb tömegekben dolgoztak együtt. Az elégtelenséget fokozta az a körülmény is, hogy Budapesten és az összes vidéki városokban már elég drágák voltak az élelmiszerek. A kenyérliszt mázsája 12.10 forint, a marhahús kilója 50—70 krajcár, 1 kg vaj 1.60 forint. A házbérek is meglehetősen drágák. Egyszobás lakás konyhával 120—180 forint. Még ekkor is rendkívül sok pincedút lakásnak használtak. A gyárakban már végtelenségig kizsákmányolták a munkásokat és gyermekekkel és nőekkel dolgoztattak. Az iparfőlügyelők jelentéseiben találjuk, hogy

az 1891. évben megvizsgált	972	gyárban	60	esetben
az 1892. „	„	1096	„	38
az 1893. „	„	873	„	54
az 1894. „	„	1473	„	53

kellott a gyermekmunkások törvényellenes alkalmazása miatt intézkedni.

Az 1890. évi jelentés panaszolja, hogy 8—9 éves gyermekek gyári, sőt éjjeli munkára is alkalmaztatnak, sőt még az 1895. évről szóló miniszteri jelentés azt konstataálta, hogy a fiatal gyermekeknek éjjeli munkára való alkalmazását nem sikerült kiküszöbölni.

Az ipari viszonyok tehát már eléggé érettek voltak arra, hogy erősebb szakszervezeti mozgalom induljon meg. Ezt megértették a munkások és az akkori munkásmozgalom vezetői is. 1890-ben már erősebb agitáció indult meg a szakszervezetek érdekében. Röpiratokat adtak ki, amelyekben magyarázták a szakszervezetek célját és fontosságát. Most már nem mondták azt, mint azelőtt, hogy a munkásegysületek csak iskolái legyenek az általános mozgalomnak, hanem hirdették, hogy a szakszervezetek egyedül vannak hivatva arra, hogy a munkások anyagi helyzetén segítsenek. A Népszava is erősebben agitált a szakszervezetek mellett. 1890. évi első számában többek közt írja:

„Az agitációnak szóban és írásban kell folyni. Szóban: nyilvános gyűléseken, a szakegysületekben, a munkások önképző-egyleteiben, a munkáskörökben és általában minden munkás-organizációban. Írásbelileg pedig: a munkássajtóban, röpiratokban és egyéb nyomtatott közleményekben. A lapok terjesztése egyik leglényegesebb kelléke az agitációnak, mert aki olvasáshoz szokik, az megtanul gondolkodni és ez mind

közelebb vezet a célhoz: a munkásosztály anyagi függetlenítéséhez és a politikai jogok eléréséhez. A munkásosztály most már megunta az önképző- és segélyzőegyesületekben folytatott meddő munkát. Komoly szervezeteket kíván, amelyek segítségével a munkaidőt rövidíthette és a munkabéreket emelhetné volna.”

Egymás után jöttek a szakmák az akkori vezetőkhez és kérték a segítségüket a szervezkedéshez. Már 1890 január hó 5-én gyűlést tartottak a budapesti bádogosok, melyen elhatározták, hogy országos bádogosmunkás-szakegyületet alakítanak, amely hivatva lesz a bádogosmunkások erkölcsi, szellemi és anyagi érdekeit megvédeni. Nemsokára a kőfaragók is átalakították régi helyi egyesületüket modern országos szakszervezetté. A szakmák és különösen a nyomdászok mozgalmat indítottak a vasárnapi munkaszünet érdekében. Az országgyűléshez is kérvényt intéztek, amelyben elmondják, hogy vasárnap is dolgoztatnak 12—14 órát. Az egészségtelen helyiségekben töltött hosszú munkaidő teszi tönkre a munkásokat. Testük annyira elcsenevészesedik, hogy a hadiszolgálatokra is alkalmatlanok. Életük pedig annyira megrövidül, hogy akkor a nyomdászok átlagos életkora 28 év volt, míg a lakosság átlag 33 évet élt. A sütőmunkások is mozgalmat indítottak, amelyről már megemlékeztünk. De nemcsak az említett szakmák, hanem alig volt Budapestesten és a vidéken olyan szakma, amely meg ne mozdult volna és valamiképp életjelt ne adott volna magáról.

Itt csak a *nagyobb* bérmozgalmakról és sztrájkokról tehetünk jelentést, amelyek 1890-ben lezajlottak. Nagyobb harcaik voltak a sütőknek, az ácsoknak, a kádároknak, a cipészeknek, női szabóknak, férfiszabóknak, államvasúti gépgyár munkásainak, temesvári cipőgyár munkásainak, az újpesti jutagyár munkásainak, Flóra-gyertyagyár munkásainak, bőrgyárak munkásainak, paplankészítőknek, az óbudai hajógyár munkásainak, a Neuschloss és Marcell cég munkásainak, a budapesti szobafestőknek, épületlakatosoknak, kocsigyártóknak, pancsovai kőműveseknek és ácsoknak, a dognácskai és moravicai telepek bányászainak, a piszkei kőfaragóknak, Sütő és Nyergesujfalu kőfaragóinak, pozsonyi ácsoknak, nyomdászoknak, nagyszébeni kőműveseknek. Ezenkívül számtalan műhelyi és kisebb sztrájk volt ebben az évben.

A legnagyobb agitáció azonban az első májusi munkásünnep méltó ünneplése érdekében folyt. A pártlapok és az 1890 április 1-én megjelent „Kőfaragó” című szaklap, amely nemcsak a kőfaragók, hanem az összes építőmunkások fölvilágosításával és szervezésével foglalkozott, erős agitációt folytattak a májusi ünnep érdekében. Hónapokon keresztül állandóan magyarázták a nyolcórás munkaidő fontosságát. Megemlékező még, hogy 1890 március és április hónapokban nemcsak a munkáslapok, hanem a polgári lapok is állandóan foglalkoztak az ismert párisi munkáskongresszus határozatával. A legképtelebb dolgokat olvashattuk. Így több lap azt írta, hogy a nyolc-

órai munkaidő utópia, amelyet sohasem lehet megvalósítani. Egy másik lap meg azt írta, hogy ha a munkaidőt Magyarországon megrövidítik, akkor az ipar tönkremegy és a munkásoknak nem lesz kenyerük. Ezek a cikkek, amelyek tulajdonképpen május elsejének megünneplése ellen irányultak, csak fokozták a munkásság érdeklődését. Különben az egész közvélemény a május elseji ünnep hatása alatt állott. Természetes, hogy a rendőrség sem maradt tétlenül. A munkásvezetők nagy fölvonulást és a városligeti aréna előtti téren nagygyűlést terveztek. A rendőrség megijedt a nagy előkészületektől és a tömeges fölvonulást betiltotta. De megengedte a gyűlést és megengedte azt is, hogy az egyes szakmák testületileg, külön-külön útirányokban indulhassanak a Városligetbe. Így is történt a fölvonulás.

Nem lesz érdektelen megemlíteni, hogy a napszámosok, akik különösen az építkezéseknél meglehetősen nagy számban voltak alkalmazva, nem mertek még a szakképzett munkásokhoz csatlakozni. Midőn a nyomdászok szervezetének tagjai a Dohány-utcában végigmentek a liget felé, a Szövetség-utca sarkán nagy számban álltak tót napszámosok és megkérdezték az arra induló nyomdászokat, hogy szabad-e nekik is a szakképzett munkásokkal együtt menni. Természetes, hogy a nyomdászok szívesen fogadták és magukkal vitték őket.

Kiérve a Városligetbe, olyan óriási tömeg volt együtt, amelyet Magyarországon azelőtt és hosszú éveken át később sem láttak. Még polgári lapok becslése szerint is 60.000 embert gyűlt össze az Aréna előtti téren. Másfél vagy kétórai utat jöttek gyalog a munkások. Zenekíséret mellett jöttek be az újpesti gyárak munkásai, a Máv-műhely munkásai, az erzsébetfalvi és soroksári munkások. Mindenfelől jöttek, hogy annál nagyobb legyen a tüntetés. És bátran mondható, hogy ezen a napon minden budapesti és környékbeli munkás talpon volt. Vidéki városokban szintén jól sikerült az ünneplés. A nagyszerű tüntetés igen jó hatást tett a munkásokra. Látták, hogy mily nagy tömegeket képeznek, hogy mennyi erő rejlik ebben a tömegben és azt hitték, hogy a nyolcórás munkaidő követelését egyhamar keresztül lehet vinni. A fejlett öntudatnak következménye volt, hogy mindenütt követelően léptek föl. A meghunyászkodás hosszú időszaka megszűnt.

A megindított mozgalmak és sztrájkok kevés sikerrel végződtek. A munkáltatókat, de a hatóságokat is meglepték a tömeges munkásmozgalmak. Most már mindenféle brutális ellenintézkedéssel igyekeztek a munkások mozgalmait elnyomni. A polgári lapok a fejlődő magyar ipar pusztulását féltették és uszítottak a „külföldi izgatók” ellen. Az államhatalom sietett is a munkáltatók segítségére. Mindenekelőtt a munkások szervezkedését akadályozta. Gyűléseiket csak korlátolt számban engedélyezte, ezenkívül igyekezett „hazafias munkáspártot” alkotni.

A tömeges sztrájkmozgalom gyakran a munkások csalódásával végződtek és nem volt ritka dolog, hogy a már megkezdett szervezkedő munkálatok a rosszul végződő bérharcok miatt abbamaradtak. Ezért a munkásvezetők igen gyakran figyelmeztették a munkásokat, hogy tartózkodjanak a kilátástalan sztrájkmozgalomtól. A „külföldi izgatók”, a szaklapokban és pártlapokban többek közt ezt írták:

„Az idén többen sztrájkmozgalmaikat indították, még pedig egészen kilátástalanul, sőt mondhatni, a biztos kudarc kilátásával. Szemrehányásokat ezért ugyan nem akarunk nekik tenni, mert nagyon jól tudjuk, hogy rossz munkásviszonyaik mellett már sok veszteni valójuk úgy sem volt és mozgalmuk összehasonlítható ama vízbefulladó ember sorsával, ki kétségbeesésében szalmaszál után kap, ama reményében, hogy ezzel életét megmentheti. De erkölcsileg és gazdaságilag mégis kártékonyak az ilyen szerencsétlen kimenetelű sztrájkok.

A szervezetlen munkások sztrájkmozgalmai úgy tűnnek föl, mintha valaki mély álmából felébred és az ébredés első pillanatában nem tudja, hogy hol és mit kezdjen. A kellő szervezés hiányának tulajdoníthatók a munkások kudarcai. És ezért kell odahatnunk, hogy a szervezetlen sztrájkok kikerültessenek.

Elvben a sztrájkot jogosnak ismerjük el, de taktikai szempontból csak akkor ajánlhatjuk ezt, ha a munkásságnak a győzelemre biztos kilátása van. Csak akkor indíthatók meg sztrájkmozgalomok, ha a munkások erre kellőleg el vannak készülve.”

Ez a figyelmeztetés nem sokat használt. Az öntudatra ébredt munkások annyira el voltak keseredve, hogy a nyomorúságukat nem akarták tűrni.

Az 1890. év december havában tartott szociáldemokrata pártgyűlés már foglalkozott a szakszervezeti kérdéssel. E ponthoz az előadók többek közt a következőket mondták:

„A szakegyesületi szervezetek csak akkor felelnek meg föladatuknak, ha az egész országra terjednek és az összes sztrájk munkásait magukban foglalják. A proletarizmus munkáereje árut képez, mégpedig az egyedüli árut, amellyel rendelkezik, de amelyet naponta el kell adnia, ha élni akar. És ha ezt az árut lehetőleg magasban akarja eladni, ha a munkában való túlerőltetést meg akarja akadályozni, ha kielégítően táplálkozni, egészséges lakással bírnival és tisztességesen öltözködni akar, akkor szakegyesületileg kell szervezkednie. Szakegyesületi szervezés sztrájkmozgalomból való egyesülést képez, amelynek célja: a munkaerő magasabb díjazása. Ezt kell a proletarizmusnak kellően megérteni és a szervezkedést e céltudatos tevékenységgel kezdeni.

Az egyes sztrájkmozgalomok szakegyesületi szervezeteit központosítani kell, ki kell terjeszkedni az egész országra, sőt még a külföldi hasonló szakegyesületekkel is kölcsönös viszonyban kell állniuk, mert csak így tudnak föladatuknak megfelelni. Csak ezáltal lehet a gyors és elégséges segélyről gondoskodni és a munkásokat a megindult mozgalom helyétől távoltartani. Az ilyen országos szakegyesületek lehetővé teszik, hogy kisebb vidéki helyeken is alakuljanak segélypénztárak, s az illető elvtársak

kat a központi vezetőség fölvilágosíthatná és bérmozgalmukban tanácsadólag állna oldaluk mellett. A szakegyesületeknek ezenkívül iskolákat is kell alapítani, hol a tagok a szükséges szak- és elemi oktatásokon kívül a törvényeket is tanulmányoznak. Ha a munkások a törvényeket ismerik és kellő eréllyel föllépnek, akkor kell és fogják is jogukat kivívni. De fölügyelhetnek afölött is, hogy a törvények a vállalkozók részéről tiszteletben tartassanak. Ahol lehetséges, ott munkanélküli- és utassegélyző-pénztárakat is alakítsanak, hogy tagjaikat a legnagyobb nyomortól megmentésük. A munkásszervezeteknek továbbá arra is kell törekedni, hogy a munkaközvetítést is gyakorolhassák, hogy a munkapiac viszonyáról folyton tájékozva legyenek. Ezzel kapcsolatban szükséges, hogy a munkabérekről, munkaidőről, az életföntartásról és a lak viszonyokról, valamint a tanoncok számáról statisztikai fölvételek eszköztesenek, melyek áttekintésül, de egyszersmind jogviszonyok létesítésére is hathatós eszközül szolgálnak.

A szervezett munkásság a sok tervnélküli és bizonytalan kimenetelű sztrájk provokálását kikerüli, mivel ezek a munkásokra nézve erkölcsi és gazdasági tekintetben kártékonyak. Hogy a sztrájk kétélű fegyver, azt a munkások már elég gyakran tapasztalták. Igaz, hogy a sztrájk a tőke és munka közti küzdelemben gyakran kikerülhetetlen, de a szervezett munkások követeléseivel gyakran sztrájk nélkül is elfogadtatnak, mert a vállalkozók tudják, hogy harc esetén ők húzzák a rövidebbet.

A törvények szabadon engedik a munkások kizsákmányolását. A kapitalisták tetszésük szerint szállíthatják le a munkabéreket és hosszabbíthatják a munkaidőt. De az egyedül álló munkás képtelen ez ellen sikerrel küzdeni. Csak a szakegyesületi szervezet teszi a munkást ellenálló- és harcképesé. A szakegyesületek képezik az eszközt, amelyek által a munkások kielégítő jó táplálkozást, egészséges lakást, rövidebb munkaidőt, továbbá műveltséget és tudományt szerezhetnek maguknak. A szakegyesületi szervezkedés munkásmozgalmunk egyik legfontosabb tényezője. A gazdasági viszonyok követelik ezt, mivel jótékonyan hat a munkásmozgalmak fejlődésére.”

Ezután a kongresszus a következő határozati javaslatot fogadta el:

„Miután a szakipari és más, a mindennapi életben okvetlenül szükségeltető tudnivalók elsajátítása a munkásosztályra nézve kiváló fontossággal bír;

miután a jogvédelem kérdése, a segélyezési ügy és a munkaközvetítés ügye sürgős megoldásra vár, ajánlja a pártgyűlés az elvtársaknak a szakegyesületi országos egyesületek alakítását, vagy legalább helyi egyletek alakítását az ipari központokban, belevonva úgy a férfi-, mint a női segédmunkásokat is.”

Ha ezt a határozati javaslatot, továbbá a hozzáfűzött kommentárt átolvassuk, akkor látjuk, hogy már 1890-ben teljesen modern szakszervezetekre gondoltak, olyan szervezetekre, amelyek még ma is megállják teljesen a helyüket. Gondoltak országos szervezetekre, hogy belevonhassák az egész ország szakmai munkásságát. Gondoltak jogvédelemre, amely különösen a 90-es években igen fontos volt, mert ezekben az időkben a munkálatók egyáltalán nem törődtek az ipartörvény azon intézkedé-

sével, amelyek a munkásokra vonatkoznak. Különösen nem tartották be a 15 napi fölmondási időt. A munkásokat egyszerűen minden fölmondás nélkül elbocsátották. Csak mikor szervezetek létesültek és tömegesen perelték és el is ítélték a munkáltatókat, akkor már az utóbbiak nem merték ezt a törvényteleniséget folytatni.

Ajánlotta a határozati javaslat a munkások segélyezését is, amely későbbi időkben még Magyarországon is vita tárgyát képezte, mert voltak elvtársak és szaklapok szerkesztői, akik a segélyezést nem helyeselték, mert szerintük ez a segélyezés az osztályharc rovására megy.

A jóakarát és jókívánság megvolt a munkásokban. Akartak jó szervezeteket, országos szervezeteket alakítani, de hiába volt minden törekvésük, az akkori kormány ezt megakadályozta*. Még csak a kőfaragóknak, bádigosoknak és más kisebb szakmáknak sikerült országos egyesületi alapszabályokat láttamoztatniuk, a többi szakmák már egyáltalán nem kaptak országos alapszabályt. A hatóság és a kormány megijedve az erősebb mozgalmaktól, azt hitték, hogy a szervezkedést meg lehet akadályozni azzal, hogyha az alapszabályokat megtagadják, vagy amint ez történt, hónapokon, sőt éveken át a belügyminisztériumban hevertették azokat.

Miután a munkások nem tudtak országos egyesületi alapszabályt kapni, úgy a budapesti, mint a vidéki városok munkásai most már hozzáfogtak a helyi egyesületek alapításához. Ezek a helyi egyesületek is csak igen hosszú utánjárás és nagy várakozás után alakulhattak meg. A fölvilágosítási munkát azonban nem lehetett megakadályozni. A munkások kerestek és találtak alkalmat arra, hogy szabad óráikban összejöjjenek és hogy megbeszéljék helyzetüket. Szaklapokat is egymásután adtak ki, így a Typographia és a Kőfaragó című szaklapok után a Cípész, a Szabók Szaklapja, Asztalosok Szaklapja, Sütők Szaklapja, Vas- és Fémmunkások Szaklapja jelentek meg. Ezek a szaklapok is derekasán dolgoztak. Ezek propagálták a szervezkedés szükségességét, foglalkoztak a műhelyi viszonyokkal és igen sok alkalommal borzalmas állapotokat ismertettek .

Most már az iparosok is foglalkoztak a munkáskérdéssel. Aradi kongresszusukon, amelyet 1890 szeptember havában tartottak meg, már állást foglaltak a munkások törekvése ellen. Gelléri indítványára kimondta a kongresszus:

„Tekintettel arra, hogy hazánkban a munkásmozgalmak mindig külföldi mintára és a nagy gyáripari államokban kiadott jelszavak útján indultak és így sem a viszonyokhoz nem alkalmazkodtak, sem igazi szükségnek nem feleltek meg;

tekintettel továbbá arra, hogy a nálunk fejlődő munkásvizonyok igényeinek teljesen megfelelnek azok a kezdeményezések, amelyek legutóbb a kereskedelmi minisztériumból kiindulván, a betegség-, baleset- és nyugdíjbiztosítást és egyéb segélyezést célozzák, tekintettel végül arra, hogy a kézműiparosok művelődési és békés haladási törekvései az iparosifjúsági egyletek és vándorgyűlések történetéből eléggé isme-

rétesek, sőt rokonszenvesek a hazai iparosság előtt, mondja ki az ország-gyűlés:

hogy míg egyrészt az iparosifjúság művelődési és önszervezési törekvéseit méltányoló elismeréssel és rokonszenvvel kíséri és ezeket erkölcsileg támogatni kész, addig a munkások ügyevezett nemzetközi aspirációival nálunk csak annyiban tartja szükségesnek számolni, amennyiben ezek tényleg a hazai viszonyokból kifolyó követelményeknek megfelelnek és amennyiben sem az önálló iparosságnak a nemzeti ipar fejlesztésére irányuló törekvéssel megegyező érdekeivel, sem a társadalom érdekeivel összeütközésbe nem jutnak.”

Ez a határozati javaslat első állásfoglalása a munkáltatóknak a munkások tömegmozgalmaival szemben. Jellemzi mindenekelőtt az, hogy a munkások elégedjenek meg mindazzal, amit a kereskedelmi miniszter alkot, vagy ha ez nem elég, akkor csak folytassák a régi játékot az önképző egyletekkel, vagy az iparosifjúsági egyletekkel, amelyekkel a hazai iparosok rokonszenveznek. Ha semmi egyéb, akkor ez a szimpátia-nyilatkozat bizonyíték arra, hogy a régi önképzők és ifjúsági egyletek működése nem volt hasznos a munkásvédelem szempontjából. A nemzetközi aspirációkat azonban csak annyiban támogatják, amennyiben ezek az önálló iparosok érdekeivel megegyeznek.

Később látni fogjuk, hogy az iparosok mindig agresszívebbek lettek akkor, amikor a munkások nyomorúságos helyzetükön segíteni akartak. Akkor még az itt született magyar munkások is „internacionális izgatók” voltak.

1891-ben, éppúgy, mint az előző évben, a munkások ismét nagy akciót indítottak május elsejének megünnepléséért. De ezt már minden eszközzel meg akarták akadályozni. Gyűléseket május elseje napirendjével nem engedélyeztek, határozati javaslatokat, melyek május elsejének ünneplésére vonatkoztak, nem volt szabad fölolvasni. A kormány pedig rendeletet adott ki, amelyben a május elsejére tervezett gyűléseket az egész ország területén megtiltotta. A kormány ráparancsolt a hatóságokra, ezek pedig a munkáltatókat igyekeztek megnyerni, hogy május elsején minden körülmények közt dolgoztassanak. A munkáltatók megbízottai fölkérték a napilapok szerkesztőseit, hogy ne foglalkozzanak május elseje megünneplésének kérdésével. E tárgyban értekezletet is tartottak. Következése ennek az volt, hogy az egész országban hajtóvadászatot indítottak a munkások ellen. Nemcsak hogy megtiltották a május elsejei szünetet, hanem kimondták azt is, hogy aki május elsején nem dolgozik, nem foglalhatja el többé munkahelyét. Ebben egyhangúan megállapodtak a gyárosok. Mindamellet, hogy a napilapok némák voltak és egyáltalán nem foglalkoztak munkáskérdéssel, a második májusi ünnepet mégis megtartották az egész országban. A gyárakban hiába fűtötték a kazánokat, hiába fenyegették a munkásokat, hogy aki május elsején kimarad, az többé ne jöjjön vissza, a munkások mégis azt mondták, és ezt be is tartották, hogy május elsején nem dolgoznak. A gyűlések ugyan be voltak tiltva, nagyobb összejő-

vételeket nem engedélyeztek sehol sem, mégis különböző szórakozóhelyeken, kirándulásokon találkoztak a munkások. Mikor május 2-án ismét jelentkeztek munkára, a gyárak kapui be voltak csukva, vagyis az összes gyárak kizárták Budapesten munkásaikat. S midőn kérték munkakönyveiket, azt mondták nekik, hogy már elhelyezték azokat az eljáróságnál. Ez azonban nem történt meg, hanem néhány napi szünetelés után, miután a gyárak el voltak látva munkákkal, örültek, hogy a munkások visszajöttek dolgozni. A munkások ellen indított hajtóvadászat végeredményben a hatóságok és a munkáltatók vereségével végződött, mert semmiképen sem tudták megakadályozni, hogy a munkások május elsején szüneteljenek.

Az 1892-iki májusi harc tanulságai a későbbi időkre is befolyással voltak. A munkáltatók, miután a többnapos szüneteléssel meglehetősen káruk volt, a későbbi években meg sem kísérelték többé, hogy a munkásokat május elsején munkára kényszerítsék, így teljes joggal azt lehet mondani, hogy addig, míg Németországban hosszú éveken keresztül óriási harcok folytak május elseje ünnepléséért, addig Magyarországon a munkások egyetlenegy nagy és elszánt rohammal biztosították maguknak a május elseji ünnepet.

Ami a sztrájkmozgalmakat illeti, meg kell említenünk, hogy bár nagy részük az elkeseredésnek volt a folyománya, de mégis voltak már olyan bérmozgalmak is, amelyek szépen vezetve, a munkások nagy kitartásáról és szolidaritásáról tettek tanúságot. Ezek közé tartoznak a kőfaragók sztrájkjai. Így a sütői kőfaragók hónapokon keresztül sztrájkoltak. A sztrájkolók száma 100 volt és mikor három hónap után még nem tudtak eredményeket elérni s azt látták, hogy a nagyobb mesterek kisebb munkaadóknál végeztetik a munkát, elhatározták, hogy a sztrájkot kibővítik. Így a 100 sztrájkoló 75-tel gyarapodott. A munkások bámulatos kitartást tanúsítottak. Elmentek a közeli kőbányákba napszámosmunkára, az országutakon köveket törtek s mindamellett, hogy a munkásokon kívül mindenki ellenük volt, mégis kitartottak. A követelésük a következő nyolc pontból állott: 1. A munkaidő naponta kilenc órában állapításuk meg; 2. a minimális napibér 2 forint; 3. akkordmunkánál a napi keresetnek középképzetségű munkásoknál 1.80 forint, jobb munkásoknál pedig legalább 2.50 forintot kell kitennie; 4. az akkordmunkák átvételénél a munkások kívánságára a díjakat előre meg kell határozni; 5. a vasárnapi munkaszünet az összes műhelyekben szigorúan betartandó; 6. a szokásos 14 napi felmondási idő megszüntetendő; 7. a bérbizottság tagjai ebbeli tevékenységük miatt el nem bocsáthatók; 8. május elseje minden évben munkásünnep.

Három hónap után a kőfaragók fölhívást adtak ki, amely szerint az összes sütői kőfaragók szolidaritásban állnak és az igazi harc csak most kezdődik. A kőfaragómesterek annyira

mentek a gyűlésükben, hogy elmentek azokhoz a vállalkozókhoz, akik a sztrájkolókat foglalkoztatták és elbocsátásukat kérték. Ez az eljárásuk sikerrel is járt. Még a templomban is a sztrájkolók ellen prédikáltak és felszólították az asszonyokat, hogy bírják rá férjeiket a munkára. Ez mind nem használt. A sztrájk még egy hónapig tartott, ekkor azután egyezség jött létre. A munkaidő 9 ½ órában lett megállapítva. A munkabéretet is körülbelül 20%-kal emelték. A vasárnapi munkaszünetet, valamint május elsejének megünneplését is elfogadták.

Ilyen hasonló sztrájk több volt, noha nem tartott olyan sokáig. Már azokban az időkben is tapasztalni lehetett, hogy békés úton igen keveset vagy egyáltalán semmit sem lehetett elérni. Így például a kőművesek ama kérvényüket, hogy a munkabér minimuma állapíttassék meg óránkénti 18 krajcárban télen, és nyáron érdemszerinti magasabb munkabérben, az építőmesterek ipartestülete teljesíthetőnek nem tartotta, ellenben megengedhetőnek tartotta, hogy a munkások jobb ivóvízhez jussanak, mert a nyári forróságban igen sok munkás — a rossz vizet élvezve — elesett a munkánál. Az ácssegédek az ő kérvényükkel még rosszabbul jártak. Ők is kértek annyi munkabért, hogy emberségesen megélhessenek és némi munkásvédelmet, mire az ipartestület azt mondta, hogy az ácssegédek a túlzó internacionális párt követeléseit tették magukévá s ezeket a leghatározottabban visszautasította. És miből állottak ezek a túlzott követelések? A Kőfaragó című szaklap 1891. évi április 1-én megjelent száma erre azt írta: „Az ácssegédek túlzott követelése a munkásvédelemre vonatkoztak. A törvényes kényszerre, hogy a munkásvédelem be is tartassék, hogy a munkaidőnek hossza és vége is legyen, hogy ne lehessen őket tetszés szerinti időben a munkára hajtani.” Az ilyen kérelem túlzott kérelem volt, amit nem teljesíthettek. Föl is hívja ekkor az említett lap az ácsokat, hogy „ne is kérjetez ezentúl, hanem szervezkedjetez az ilyen állapotokkal szemben és követeljetez. Szervezkedésiek által a követelésekteknek érvényt tudtok szerezni. Túlzott a munkáltatók előtt minden, amit a munkás kíván és amit kívánni saját főtartása érdekében köteles; csak az ivóvizet nem tartják túlzott kérésnek; ezt nagylelkűen megengedik, mert hiszen friss víz még az állatnak is kell.”

Ezeket a viszonyokat nem is lehetett kérvényekkel elintézni. Már a 90-es évek elején érezték ezt a munkások és alig volt szakma, amely nem kívánczolt modern szakszervezeti alapon szervezkedni. Még megvoltak ugyan a hazafias egyletek régi maradványai, voltak még önképző egyletek, amelyeknek kevés tagjai még mindig hazafias frázisokkal biztatták a munkásokat, amelyek minden megmozdulást veszélyesnek tartottak, de a nagy tömeg már szükségesnek tartotta, hogy a saját erejére támaszkodva, megkezdje a küzdelmet mindazok ellen, akik törekvéseiket gátolják.

A szervezetek fejlődésével arányosan nemcsak a magasabb munkabér és rövidebb munkaidő érdekében folyt a küzdelem, hanem a munkások végre hozzáláttak ahhoz is, hogy jogi helyzetükön is valamilyépen segítsenek, illetve, hogy legalább az ipartörvény igazán mostoha munkásvédelmi rendelkezéseit a gyakorlatba átvigyék. A 80-as és 90-es évek elején még a törvényes felmondási időt sem tartották be. Az ipartestületi békéltetőbizottságok pedig, ha valamelyik munkás hozzájuk fordult panasszal, akkor mindig csak a mesternek és sohasem a munkásoknak volt igaza. És ez természetes is volt, mert ezekben a bizottságokban a munkásokat művezetők vagy előmunkások képviselték. Ugyanis az 1884. évi ipartörvény ebben a tekintetben a következőképpen rendelkezik:

141. §. Minden ipartestület kebelében az iparosok és a tanoncok vagy a segédek között fölmerülő sűrlődások és vitás kérdéseik elintézésére iparosok és segédekből külön békéltetőbizottság szervezendő. A békéltetőbizottság iparos tagjai a testületi előjáróság tagjai. A békéltetőbizottság segédtagjai a testülethez tartozó összes segédek által az e célból az iparhatóság! biztos által összehívott és elnökle mellett megtartandó választóúléseken választott segédek. A békéltetőbizottság működésénél az iparhatósági biztos elnökle mellett a bizottság iparostagjai és segédtagjai egyenlő számban tartoznak megjelenni. A békéltetőbizottság mindenekelőtt a felek kibékítését megkísérli: ha ez nem sikerül, szótöbbséggel határoz. Szavazatok egyenlősége esetén az elnök szavazata dönt.

Tehát a törvény intézkedései szerint az ipartestületi biztos köteles választóúlést összehívni, amelyen a békéltetőbizottság segédtagjai megválasztatnak. A korábbi években nagyon keveset törődtek ezzel a rendelkezéssel. Az ipartestületi biztos megelégedett azzal, hogy a művezetők vagy az akkor létezett önképzők kiküldtek a maguk kebeléből kiküldötöket. Most azonban a szervezett munkások követelni kezdték a jogukat. Követelték azt, hogy az ipartestületi biztosok hívják össze az összmunkásságot a választóúlésekre. Ott, ahol a munkások szervezve voltak, ez meg is történt. Ostrom alá vették a békéltetőbizottságot és a szervezett munkások az egész vonalon győzelmet arattak. Meglehető küzdelem előzte meg ezt a győzelmet, mert a mesterek és a művezetők arra törekedtek, hogy a régi emberek, a fejbólító Jánosok legyenek a békéltető bírák. A szakmák azonban nagy fölkeszűtséggel jelentek meg a választógyűléseken. Az építőmunkások, a szabók, cipészek, asztalosok és más szakmák meglehető nagy küzdelem után az ő embereiket választották a bizottságokba. Néhány év alatt minden szakma befejezte ezt a munkát. A mesterek most már nem mertek fölmondás nélkül segédeket elbocsátani, mert a békéltetőbizottságok a törvény betartására kényszerítették őket.

A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egylete választmányát 1890-ben három tag följelentette a rendőrségnél

hűtlen kezelés miatt, mert állítólag az önképző-osztály vagyonát sztrájkcélokra fordították. A följelentők beadványukban azt állították, hogy 8000 forintot költöttek el sztrájkcélokra.

A följelentés folytán Hieronymi belügyminiszter 1893. évi április hó 10-én kelt rendeletével a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyletének főslosztatását és a pénztárkezelés és zárszámadások megvizsgálását elrendelte. Miután azonban a nyomdászegyesület számos beteget, özvegyet, rokantat és árvát segélyezett, mégsem volt olyan könnyű a dolog fölött napirendre térni. A munkáltatók, akik között denunciansok is voltak, maguk is megijedtek cselekményük következményétől. A belügyminiszterhez fordultak, hogy a főslosztási rendeletet vonja vissza, miután most már a nyomdatulajdonosok is más véleményen vannak. Néhány nappal később a miniszter utasította a fővárosi tanácsot, hogy nyolc nap alatt újabb véleményt küldjön föl, s kijelentette, hogy újabb határozatig az egyesületnek meg fogja engedni azt, hogy alapszabályai értelmében a segélyre jogosultakat kifizethesse. Így a segélyre szorultak ismét megkaphatták rendes segélyeiket. Különben is ekkor a nyomdászoknak volt már jótékonyági körük, amely vállalkozott arra, hogy mindazokat a segélyeket fizeti, amelyekre az egyesület kötelezve volt. A nyomdász-egylet sokáig hatósági biztos fölügyelete alatt állott, míg végre az alapszabályok szerint tovább működhetett.

A mozgalom fejlesztése és benső erősödése

1892-ben már megfontoltabb sztrájkmozgalmak voltak, noha a szervezetek még nem voltak annyira erősek, hogy a sztrájkolókat sokáig támogassák. Így elsősorban említésre méltó a parlament építkezésénél levő nagy kőfaragósztrájk. 1892 június 8-án 256 kőfaragó beszüntette a munkát. Sztrájkbizottságot választottak, amely azután memorandumban foglalta össze a kőfaragók követeléseit. Ezek voltak: 1. az akkordmunka egyenletes kiosztása; 2. az alapbéreknek olykénti meghatározása, hogy a jobb munkások 4, a gyöngébb munkások 3 forintot keressenek naponta; 3. az alapbéreknek megfelelő hetenkénti kontó fizetendő; 4. a netán előforduló viszályok kiegyenlítésére a főpallér tartozik a 30-as bizottsággal együtt tanácskozni; 5. a pallérok tartoznak tisztességesen bänni a segédekkel; 6. a munka reggel ne 6 órakor, hanem 7-kor vegye kezdetét. Ez a sztrájk 14 napig tartott és noha az összes követeléseket nem is érték el, mégis azt lehet mondani, hogy a sztrájk eredményes volt, Elfogadták az akkordmunkák egyenlő kiosztásának követelését, elfogadták továbbá, hogy a kövek fölállítását napszamosok végezzék, ami — miután azelőtt a segédek végezték ezt a munkát — körülbelül 22%-os béremelést tett ki. Elismerték a

munkásválasztmányt és kötelezték magukat arra, hogy a segédek tisztességes bánásmódban részesítik.

E sztrájk lezajlása után nemsokára a budapesti fegyvergyárban is kitört a sztrájk. 1600-an szüntették be a munkát. E sztrájkra az adott okot, hogy a gyár igazgatósága leszállította a béreket s oly műhelyrendet adott ki, aminőt csak fegyházakban szoktak alkalmazni. A legcsekélyebb dologért nagy pénzbüntetéseket szabtak a munkásokra, úgyhogy egyeseknek — az amúgyis csekély keresetükből — alig maradt valamijök. A sztrájkolók követelései a következők: 1. A munkaidő naponta 10 óra legyen; 2. abban az esetben, ha a munkás elbocsátatik, úgy a teljes munkabére azonnal kifizetendő (megtörtént ugyanis, hogy az elbocsátottak kilépésük után csak 14 napra kapták meg pénzüket); 3. a munkások netáni elkésésekért legföljebb 25 krajcárig büntethetők; 4. a büntetéspénzek az általános munkásbetegségélyző javára fordítandók; 5. a 10 forinton alul kereső munkások munkabére 10%-kal emelendő; 6. a vasárnapi munka semmi körülmények között sem engedhető meg; 7. a megrendszabályozott munkások ismét fölveendők a munkába. Mint ezekből látható, a munkások követelései igen szerények voltak. A gyár igazgatósága azonban mégis kijelentette, hogy szóba sem áll a sztrájkolók vezetésével. Kétheti küzdelem után a sztrájk eredménytelenül végződött. A munkások egy része ismét munkába állt, anélkül, hogy a követeléseit megkapta volna. A gyárnak azonban igen nagy volt a kára, miután számos munkás elutazott. Köztük voltak a legügyesebbek és legintelligensebbek, akikre tehát a gyárnak okvetlenül szüksége volt. E sztrájk szomorú befejezése után a munkáslapok ismét figyelmeztették a munkásokat, hogy szervezkedjenek, mert épp annak a körülménynek, hogy a fegyvergyári munkások még nem voltak szervezve, tulajdonítható az, hogy mozgalmuk vereséggel végződött.

A szervezett sörfőzőmunkások 1898 őszén mozgalmat indítottak helyzetük megjavítása érdekében. Ez a mozgalom az egyik leghatalmasabb gyár igazgatóságát arra indította, hogy a tanult, de szervezett munkásokat fokozatosan elbocsássa és helyükbe az olcsóbb, igénytelenebb szervezetlen munkásokat alkalmazza. A hónapokig tartó megrendszabályozásokat, amelyekkel több mint 36 családos munkást tettek kenyértelenné, csak azért, mert a szervezettség erejével igyekeztek munkaföltételeiket megjavítani, az egész szervezett munkásság fölhaborodással fogadta. A sörfőzőmunkások támogatásért fordultak az összmunkássághoz. Az illetékes szervek a munkások érdekében a dúsgazdag gyárral szemben egy nálunk még addig nem használt eszköz alkalmazását határozták el. Amikor a gyár igazgatósága ismételen az utcára dobott 13 munkást, akiknek egyedüli bűnük csak az volt, hogy beléptek a szervezetbe, az összmunkásság képviselői elhatározták, hogy a szóbanforgó gyár, az „Első Magyar Részvénytársaság” sörére kimondja az általános

sörbojkottot és ennek szigora betartására kiáltványban hívja föl a munkásságot. A sörbojkott kimondását a kiáltvány a következőkkel indokolta meg: 1. Mert az igazgatóság a békes tárgyalások dacára a sörfőzőségdek szerény követeléseinek egyikét sem akarta elfogadni. 2. Mert ily módon 36 derék munkás és családja megélhetését semmisítette meg és ezen eljárással a sörfőzőket teljesen megfosztotta a keresetüktől és 3. egészségi szempontból, mert bizonyosan föltételezhető, hogy a tanulatlan munkásokkal készített sör a fogyasztók egészségét veszélyezteti, mert szakképzett személyzet hiányában az ellenőrzés csak nagyon hiányos lehet és ismét előfordulhat, hogy a sörbe az egészségre ártalmas férgek, svábbogarak, patkányok, sőt — mint már egyszer hasonló esetben állítólag előfordult — tót napszámosok papucsai is beletévedjenek. A fölhívás ennek megfelelően, már az utóbbi okokból is, óva intett mindenkit az így elkészített sör élvezetétől. Majd hathatós agitációra hívja föl a szervezett munkásságot, hogy az Első Magyar Részvénytársaság sörre ellen kimondott bojkott az egész vonalon eredményesen végrehajtsék. E célból részletes bojkottajstromokat is kiadtak, amelyekben állandóan kiegészítve hozták nyilvánosságra azokat a helyeket, ahol a bojkottált gyár sörtermékeit árusították.

A petrozsényi bányászok 1892-ben egyesületet akartak alakítani. Ez a törekvésük azonban a bányatársaság és Petrozsény hatósága szempontjából borzasztó bűn volt. A budapesti küldöttet, aki az alapszabályokat kívánta magyarázni és a szükséges teendőkre oktatta a bányászokat, kiutasították, az egyesület alapítóit pedig megrendszabályozták. Ezt látva, a bányászok annyira fölháborodtak, hogy néhány ezren beszüntették a munkát. A sztrájkot az akkor már ismert eszközökkel, csendőrséggel és katonasággal, letörték. Következése volt, hogy az öntudatos és különösen nőtlen bányászok százával hagyták ott a bányatelepeket és éjszaka idején, hogy föl ne tartsák őket, erdőkön keresztül átszöktek Romániába és ott kerestek és találtak munkát.

A bányakapitányságok pedig minden jelentésükben panaszkodtak, hogy a széntermelés nem emelkedik, mert kevés a szakképzett bányamunkás. Hogy azonban százával és ezrével kénytelenek voltak a rossz viszonyok miatt elszökni az országból, arról mindig hallgattak.

A pécsvidéki szénbányamunkások is, számszerint 3000-en, beszüntették a munkát. 1893 június 6-án tört ki ez a sztrájk. A munkások már nem bírták tovább a nyomorúságukat, de alig hogy a munkások kijöttek a szabadba, máris a csendőrség vette őket körül és követve a bányatulajdonosok parancsát, le akarták törni a sztrájkot. A munkások pedig, a végtelen nagy nyomorúság által hajtva, jól megfontolták, hogy mit cselekszenek. Ismerték a lépésük horderejét és számoltak a következményekkel. A bányatelepek rendkívül sok csendőrral és katonával

lettek megszállva. Kenyér helyett szuronyokat kínáltak nekik, de ezzel nem tudták a sztrájkolók egyetértését megbontani. Kitartottak, ameddig csak tudtak. Az összes munkáslapok ekkor fölhívást bocsátottak ki, amely többek között ezeket mondja, hogy: „Adjatok kenyeret az éhező proletárgyermekek ezreinek, a bányák rabszolgái visszafizetik ezt hasonló alkalmakkor; kölcsönadott összegek azok, amiket harcbanálló társaitoknak adtok. A szolidaritás érzete az a hatalom, amely a jobb munkafeltételek kivívására egyesült társainkat erőssé és kitartóvá teheti. Ne csalódjanak számításukban, ne csüggedjenek el a reájuk kényszerített harcban. Munkástársak! Teljesítsétek kötelességeteket a sztrájkolókkal szemben. Csak töletetek, csak a proletárságtól várhat a proletár támogatást és segítséget.” A proletárok a körülményekhez képest megfogadták a tanácsot és tehetségükhöz képest segítették a harcban álló bányásztestvéreiket. Aránylag szép összeget gyűjtöttek, amelyért kenyeret vettek és ezt a kenyeret is csak nagyon nehezen tudták az éhező bányászgyermekek közt szétosztani, mert ebben is akadályozták őket a csendőrök. E harcnak is az volt a vége, mint ezekben az időkben a legtöbb hasonló harcnak. A nőtlen bányászok, akik csak tehették, elhagyták a bányát, a nők pedig, miután családostul együtt kidobták lakásaikból, kénytelenek voltak visszamenni a munkába. De a munkások leveretése még nem jelentette azt, hogy a vállalkozók győztek, mert időnkint újra meg újra kitortek a harcok mindaddig, míg a pécsvidéki bányászok nem szervezkedtek annyira, hogy a hatalmas vállalkozókkal szemben is sikerrel vehessék föl a küzdelmet.

Természetes, hogy az említett sztrájkokon kívül még számos kisebb sztrájk is volt, amelyekről nem emlékezhetünk meg, mert túlságosan sok lenne. Tény az, hogy a gyakori és többnyire eredménytelenül végződött sztrájkmozgalmak következményeként a munkások jobban erősítették szervezeteiket. Egyrészt nagyobb agitációt fejtek ki, hogy szervezetüknek nagyobb legyen a taglétszáma, másrészt pedig bensőleg is igyekeztek szervezeteiket erősíteni. Állandóan megjelentek cikkek a szaklapokban és a pártlapban, amelyben felszólították a munkásokat, hogy gondoskodjanak alkalmas eszközökről, amelyekkel harcaikat sikeresebben keresztülvihessék. Elsősorban példát vettek a nyomdászokról, akik gondoskodtak a munkanélkülieit segélyezéséről. Ugyanezt kívánták a legtöbb szervezetben rendszeresíteni. E kitűzött célok elérése végett a szakmák igen gyakran gyűléseztek, állandóan napirenden volt a szakszervezetek benső megerősítésének a kérdése. Egymás után tartottak a szakmák országos kongresszust. Nevezetesen az asztalosok, a cipészek, a kőfaragók, a vasmunkások és kisebb szakmák is tartottak országos összejöveteleket. Szociálpolitikai programot is alkottak maguknak, amely többek közt a következő:

1. A nyolcórás normális munkaidő;
2. a 14 éven aluli gyermekek munkájának megtiltása és a

14—18 éves kiskorú munkások munkaidejének korlátozása napi 6 órára, úgy az iparban, mint a mezőgazdaságban;

3. az éjjeli munkának eltiltása, kivéve üzemekben, amelyek természetüknél fogva szakadatlan munkát igényelnek;

4. a női munka eltiltása mindazon üzemekben, amelyek a női organizmusra nézve káros hatással vannak;

5. a nők és 18 éven aluli munkások éjjeli munkájának eltiltása;

6. a vasárnapi munkaszünet, amely legalább 36 egymásután következő órára terjedjen;

7. a munkások egészségére különös káros hatású iparágak és munkamódozatok eltiltása;

8. a truck-rendszer megszüntetése minden formájában, s különösen eltiltása annak, hogy a gyárosok szerszámot és munkaanyagot adhassanak munkabér helyett, mert ezek az árukat 30—50—100 százalékkal is drágábban számítják.

Ezt a programot majdnem minden egyes kongresszuson elfogadták és ezért történeti jelentőséggel bír, mert a szervezett munkások első szociálpolitikai programja volt. Ezért a programért azután évtizedek harca következett, amely még sokáig nem lesz bel'ejez⁷e.

Megemlítendő, hogy 1893-ban a munkanélküliek már nyilvános gyűlést tartottak. Ez január hó 27-én volt, midőn tudvalevőleg az építkezési munka már szünetelt. Az akkori lapok tudósítása szerint körülbelül kétezer sápadtarcú, beesett szemű munkás jött össze, akiknek bár volna okuk, hogy a társadalmi viszonyok miatt föllázadjanak, mégis példásan viselték magukat. Lelkesülten hallgatták a szónokokat, akik a munkanélküliség okait fejtegették. A munkanélküliek gyűlése kimondotta, hogy támogatja a szociáldemokrata pártot és a szakszervezeteket.

Ekkor már nagy okuk volt az elégületlenségre, a viszonyok már nagyon érettek voltak a szakszervezeti mozgalom megteremtésére. Pedig a 3—4 emeletes paloták egymás után keltek ki a földből. A leggyönyörűbb utakat építették; az Andrássy-utat, a Körutat, sőt még a szűkebb utcákban is lehetett szép palotákat látni. Mindenki csak emeletes házakat építtetett s a családi házak ritkaságszámba mentek. Kolóniákat alapítottak a környéken olyan emberek számára, akik vagy műhelyekben dolgoztak, vagy pedig hivatalokban. Ezeknek 1—1/2 órát kellett naponta utazniok, s amit esetleg megtakarítottak a lakbérben, azt a drágább élelmiszerekben és az ide-oda való utazásban s az ezzel járó időpazarlásban busásan megfizették, sőt sok esetben egészségükkel is ráfizettek. De mindamelllett, hogy egymás után épültek a paloták, lakás dolgában Budapesten a legszomorabb viszonyok uralkodtak. Ekkor már olyan szabályrendeletet adott ki a főváros, hogy az egészségtelen pincehelyiségeket ki kell üríteni. Így a napszámosok és szakképzett munkások ezrei az utcára kerültek. Ezek nem tudtak olyan könnyen födél alá jutni. Ezek az állapotok természetesen szították az elégületlenséget s mindig több és több munkás kereste föl a most már működő szakegyleteket.

Hogy milyen nagy volt ekkor az építkezés Budapesten, mutatják a következő számok: 1892-ben 337 új ház építését befejezték és 600 új ház volt még épülőfélben és e tömeges építkezések mellett a munkabérek mégis silányak voltak.

Statisztikai adatok kimutatták, hogy évenként százezerrel vándorolnak ki a földművesek és a munkások. Nemsokára panaszkodtak a vállalkozók, hogy kevés a munkáskéz. Több helyen fölös számmal voltak alkalmazva napszámos asszonyok, abból az egyszerű okból, mert a vállalkozók férfiakat nem kaptak. A kőművesek egyszerre nagyon kapósak lettek, munkabérük is emelkedett, átlag két forintot kerestek naponként. A napszámosok 1.20—1.30 forintot, az asszonyok pedig 70—80 krajcárt.

Az 1894-ben tartott pártgyűlésen jelentették, hogy a múlt évben, vagyis 1893-ban 254 munkásgyűlés volt, nagyrészt szakszervezeti gyűlések voltak. Vidékre 25 esetben küldtek ki elvtársakat és ezek segítettek a vidéki egyesületek alakulási munkálataiban. Egy év alatt Budapesten 15, vidéken pedig 26 új szervezet alakult. Ezek között voltak szakegyesületek, munkásképző- és olvasóegyletek. Utóbbiakat nagyrészt a földművesek alkották. A vidéki küldöttek gyakran kénytelenek voltak visszajönni, mert nem engedték őket a városokba, vagy községekbe, vagy pedig toloncúton jöttek vissza. Sztrájkcélokra befolyt egy év alatt 2542 forint.

1894-ben megint nagy asztalossztrájk volt. Az egyleti helyiség — írja Szabó Imre — még be sincs rendezve, de már itt tanyáznak a sztrájkolók százai, itt vitatkoznak a harc esélyei felől. A szakegyeleti nevelés már erősen meglátszik a küzdők fegyelmezett magatartásán. Nyolc hétig harcoltak ötezen, nevetségesen csekély segélyezés mellett. Ez a bérharc már nemzetközi támogatásban is részesült. A harc támogatására befolyt magánadakozásból 4513 forint, budapesti gyűjtésekből 1115 forint, vidéki gyűjtésekből 1194 forint, az ausztriai szaktársak gyűjtöttek 1767 forintot, a németországiak 302 forintot, a franciaországiak 24 forintot, a svájciak 51 forintot és a romániaiak 16 forintot. Gyűjtésekből összesen mintegy 9200 forintnyi Összeg folyt be és a nyolc hét alatt 40 krajcártól 3 forintig menő heti segélyekre és költségekre összesen kifizettek 9760 forintot. A sztrájkolók közül több mint 1500-an vidékre és külföldre utaztak és sokan egyáltalán nem is vették igénybe a segélyeket. A sztrájk azonban elbukott. A követelések, bár jogosak voltak, mégis a viszonyokhoz képest nem voltak keresztülvihetőek. Az asztalosok már a 9 órai munkaidőt követelték, holott a szakszervezeti mozgalomban csak lépésről-lépésre haladva, lehet a munkaidőt rövidíteni.

Már említettük, hogy a szakegyesületek vezetői, látva az eredménytelen harcokat, gondoskodtak a szervezetek erősítéséről es propaganda folyt ezen a téren is. Így például a „Kőiarago című lap többek közt azt írja: „A munkanélküliek

gyakran, mert nem kapnak sehol segítséget, olcsón ajánlják munkaejüket. Az éhség és nyomor kényszeríti őket erre. Azért kell arra törekednünk, hogy nyomorukat enyhítsük, hogy ne kényszeríttessenek arra, hogy munkahelyről-munkahelyre járva, minden áron vállaljanak munkát. Ezen a bajon csak a munkanélküliek segélyezésével segíthetünk. Ha a munkanélküli szaktársainkat segélyezzük, úgy ezek bizonyára nem vállalnak az érvényben lévő bérszabályon alul munkát. A munkanélküliek segélyezésével tehát segítünk önmagunkon és enyhítjük munkanélküli szaktársaink nyomorát. Ne ijedjenek meg a szaktársak attól, ha az egyleti járulékot fölemeljük, mert ez bőven meghozza a maga gyümölcsét.” Hasonló cikkek jelentek meg a munkások ellenállóképességének erősítéséről, mert a vezetők belátták, hogy a bérharcokhoz pénz, pénz és megint pénz szükségeltetik s kénytelenek voltak a legális szakszervezetek mellett, amelyek nem foglalkozhattak a sztrájkolóknak segélyezésével, a szaklapok körül úgynevezett szabadszervezetet alkotni s a befolyó jövedelemből a harcokat vezetni.

Más alkalommal pedig azt látjuk, hogy már 1893-ban törekedtek arra, hogy szakszervezeti központokat teremtsenek, amelyek a különböző szervezeteket összekapcsolják és közösen megvédik érdekeiket.

1893 március elsején az építőmunkások tartottak gyűlést, amelyen az előadó ajánlotta, hogy — bár külön-külön szakmáira szervezkedve — az építőmunkások alkossanak nagy testvéregyesületet, anélkül, hogy a főnálló egyesületek alapszabályt módosítsanak; lehetséges, hogy a kőművesek, ácsok és kőfaragók szoros kölcsönöségben álljanak egymással. A gyűlésnek tetszett ez a gondolat és nemsokára a gyakorlatba is átvitték. A viszonyok azonban azt igazolták, hogy nemcsak az egyes iparágakhoz tartozó szakmáknak, hanem az összes szervezeteknek szükségük van olyan országos szervezetre, amely a közös érdekeket fejleszti és megvédi.

Később meg is alkották ezt a szervezetet: ez volt a Szakszervezeti Tanács, amellyel később bővebben foglalkozunk.

Arra nézve, hogy milyen erős volt már 1894 január havában a magyarországi szakszervezeti mozgalom, a következő adatok állanak rendelkezésünkre. 1894¹ben a következő szakmáknak voltak: szakszervezeteik:

Budapesten: szobafestők és mázólok és rokonszakmák, kőfaragók, esztergályosok, vas- és fémmunkások (alakulófélben), ácsok, vas butor- és rokonszakmabeli munkások, asztalosok, szabósegédek, arany- és ezüstművesek, paszományosok és gombkötők, vasöntők, vas- és íemesztergályosok, bőröndös-, nyerges- és szíjgyártómunkások, mintaasztalosok, sütők, lakatosok, kefekötő- és ecsetmunkások, keztyűsök és sérvkötők, kőművesek. *Újpesten:* vas- és fémmunkások. *Aradon:* asztalosok, cipészek, kádársegédek. *Brassón:* szabók, kádársegédek. *Debrecenben:* szabók. *Eszéken:* szabók. *Hódmezővásárhelyen:* cipészek és csizmadiák,

a földmunkásoknak olvasóegylete. *Győrben:* iparismunkáskör. *Kassán:* cipészek szakegylete, munkásképzőegylet. *Kolozsváron:* cipészek és csizmadiák, szabók. *Kaposváron:* szabók. *Pozsonyban:* kőművesek, kőfaragók, asztalosok, cipészek, fazekasok és kályhások, szabók. *Szegeden:* cipészek és csizmadiák, szabók. *Sopronban:* cipészek és csizmadiák. *Temesváron:* szabók, asztalosok, cipészek. *Újvidéken:* cipészek, szabók.

A földmunkások mozgalma

A 90-es évek elején a magyar földmunkások is szervezkedni akartak. Ok volt erre bőven. A munka- és kereseti viszonyok mind rosszabbá váltak. Egyes alföldi községekben munkásköröket, önképzőket vagy olvasóegyleteket kívántak alakítani. Sok községből három-négyszer is fölterjesztették az alapszabályokat, de legtöbbször semmitmondó észrevételekkel, láttamozatlanul kapták azokat vissza. Orosházán már 1891-ben megakarták ünnepelni május elsejét. A szolgabíró azonban hivatkozva a belügyminiszteri rendeletre, az akkor tervezett körmenetet eltiltotta, és az alakítandó munkáskör fehér lobogóját, melyen „Szabadság, Egyenlőség, Testvériség” jelszavak álltak, a csendőrség által elvitette és azt a munkások ismételt kérelmére sem adta ki. Ez az eljárás annyira fölízgatta a tömeget, hogy megtámadta a szolgabírói hivatalt, úgy hogy sürgősen hívtak katonaságot, amely szétverte a tömeget, miközben számos sérülés is történt.

Ugyanebben az időben Békéscsabán is tömegesen gyűlt össze a nép és követelte a főszolgabírótól, hogy az állítólag a belügyminisztériumtól már leérkezett alapszabályokat adja ki. Az ingerültséget növelte az utadókönyvecskéknek a nép között akkor történt kiosztása, amelyekből látták, hogy a teljesen vagyontalan is annyit köteles fizetni, mint a vagyonosok. Ezt a körülményt fölhasználva, többen elhitették a néppel, hogy úgy akarják az urak a Népbankban akkor történt sikkasztás veszteségeit a szegény nép filléreivel fődözni. Itt is katonaságot vetett véget a zendülésnek.*

Ugyanez év június 21-én Battonyán is volt véres zendülés. Vasárnap reggel az egyik munkás a piactéren állítólag izgató beszédet tartott, amiért letartóztatták. A munkások erre követelték a főszolgabírótól, hogy adják ki az ártatlanul letartóztatott társukat. Miután a kívánságukat nem teljesítették, az akkori polgári lapok tudósításai szerint, a nép betört a városházára és az ottlevő öt csendőrt tetteg bántalmazta. Ezt ugyan a munkások megcáfolták, de a csendőrök mégis megmaradtak ama állításuk mellett, hogy őket bántalmazták. Valószínű, hogy

* Dr. Ormos: „A szocializmusról”.

így akartak védekezni, mert lövéseik által két munkás holtan rogyott össze, a másik kettő, kiket a lövés ért, sebeiben nem-sokára szintén meghalt. A tömeg ezután kivonult a városházá-ból és onnan addig nem távozott, míg este katonaság nem érke-zett és több munkás letartóztatásával helyre nem állította a nyugalmat.

Hogy a zendülések tulaj donkép eni okát megismertessük, közöljük az orosházi munkások által az akkori időben gyűjtött adatokat. Ezeket az adatokat egyszerű földművesmunkások állították össze és az 1893. évről szólva, meglehetősen áttekintést nyújtanak az orosházi földművelő munkások munkaviszo-nyairól.

A mő kás neve	Egész évi bevétele	Evi kiadás élelmezés és ruházat nélkül	Marad élelmezésre, ruházatra és egyéb szükségletre	Hány tagu a család?
Farkas Mihály	185.86	41.90	143.96	5
Torda István	124.—	28.90	95.10	6
Bolla Antal	148.85	44.08	104.77	2
Szalay Antal	96.—	34.40	61.60	4
Horváth Mihály	153.86	33.87	119.99	7
Kunos János	166.—	27.74	138.26	5
Rideg János	120.96	13.50	107.46	2
Polyák István	175.07	74.70	100.37	?
Navota István	166.13	64.34	101.79	6
Horváth Mihály	194.78	41.05	153.73	6
Szola Mihály	131.70	41.81	90.09	4
Horváth Lajos	163.92	17.90	146.02	6
Németh József	115.97	12.13	103.84	6
Szula Mihály	131.30	40.80	90.50	5

Ez a kis táblázat élénken bizonyítja, hogy milyen viszonyok közt élt a nép. A neveket is felsorolta a Népszava közleménye, hogy adatai hitelességére tanuk legyenek. Hogy egy négytagú család nem élhetett 61.60 krajcárból, egy hattagú 95.19 krajcár-ból, egy öttagú 90.50 krajcárból, az kétségtelen. Ebből az ösz-szezből kellett volna beszerezniük élelmezési szükségleteiket, ruházatukat és egyéb családi kellékeiket.

Hódmezővásárhelyen sem voltak jobbak a viszonyok. 1893-ban a békésmegyei főispán fölhívta a hódmezővásárhelyi előljáróságot, hogy a napszámbekekről szerezzen be adatokat és tegyen erről jelentést. Az előljáróság azonban a munkásokat meg sem kérdezte, és a nagybirtokosok szájaíze szerint szer-kesztette jelentését, amely a tényekkel ellenkezett és a mun-kások helyzetét rózsás színekben tüntette föl. A hódmezővásár-helyi előljáróság jelentésében azt mondta, hogy a napszámber 80 krajcár és 2.80 forint közt váltakozott. Pedig annyi napszám-bért sohasem fizettek. A legnagyobb napszámber 70—80 krajcár volt, amelyet csak az első kapálásnál vagy a második kukorica-kapálásnál fizettek. De ez a munka nem tartott tovább, mint egy-két hétig. A téli vagy tavaszi hónapokban egyáltalán nem volt kereset. Az említett 80 krajcárt, amelyre az előljáróság hi-vatkozik, tulajdonképen az egyik szegény ember fizette a másik-

nak. A nagybirtokosok még ennyit sem fizettek. Utóbbiak földjeiket albérletbe, vagyis harmadába adták oda a szegény embereknek, akik abban a reményben, hogy majd csak megmarad egy kis termésük, pénzt vettek föl és 80 krajcárral fizették a velük napszámban dolgozó munkástársaikat. De aratás után látták, hogy reményükben csalódtak, a termés kétharmadrészét a birtokos szállította be, az egyharmadrészre pedig annyit kellett fizetni, hogy alig maradt valami. Így majdnem egész nyáron ingyen dolgoztak.

Ilyen és hasonló panaszok százai érkeztek Budapestre.

A gyűléseket, amelyeket az alföldi mezei munkások akartak tartani, nagyrészt föloszlatták. A mozgolódások mind élénkebbek lettek és az akkori kormány úgy akart a bajokon segíteni, hogy kormánybiztost küldött Békésmegyébe, aki azután katonaságot küldött a „veszélyeztetett” helyekre. A bejelentett gyűlések egybehívói többnyire alábbi, vagy ehhez hasonló végzéseket kaptak:

Miután a méltóságos m. kir. belügyminiszter úr 322/894. számú rendeletével Békés vármegye területén minden gyűlés betiltatott, a bejelentést tudomásul nem veszem s a gyűlés megtartását betiltom, s amennyiben a gyűlés megtartása rendelkezésem dacára megkíséreltetnék, azért elsősorban a bejelentőket teszem felelőssé.

Miről Boros Pál, Kideg János, Varga Mihály azzal, hogy a végzés ellen jogosítva vannak fellebbezéssel élni, továbbá a községi eljáróság és csendőrség a jelen végzéssel értesítettek.

Orosháza, 1894 május 18-án.

Dr. Bartóky főszolgabíró.

Az alföldi mezei munkások szeretnek olvasgatni. Munkáskörüknek egyik főfeladata volt, hogy a nép tanulási vágyát kielégítsék. Aki nem tudott olvasni, az képes volt órákon keresztül hallgatni egy-egy könyv, vagy újságcikk fölolvadását. Csak természetes, hogy ez a nép nem tudta nyugodtan elviselni a nyomorúságot.

Hódmezővásárhelyen is zendülésre került a sor. 1893 május elsején a hatóság engedélyével és a rendőrség jelenlétében a szabadság-téren többezerre menő tömeg részvételével gyűlést rendeztek, amelyen a munkások helyzetének javításáról és május elsejének jelentőségéről beszéltek. Sz. Kovács János volt a szónok, akit többször rendreutasítottak. Ugyanez év június 18-án ismét nagy gyűlést tartottak a város egyik külvárosában, amelyre hosszú sorokban, dallal vonultak végig a munkások a városon. 1894-ben már körülbelül 1700 tagja volt az általános munkás-olvasóegyletnek és bár belügyminiszteri jóváhagyást meg néni nyert az egylet, mégis ideiglenesen működött Sz. Kovács János elnöke alatt. Egy szép napon minden alapos ok nélkül házkutatást tartottak az egyleti helyiségben, amelynek eredményeként az ott talált röpiratokat és nyomtatványokat

lefoglalták. Ez a körülmény meglehetősen fölizgatta a munkásokat. Másnap reggel Sz. Kovács János két társával a rendőrkapitánytól visszakererte a nyomtatványokat. Itt azonban Sz. Kovács Jánost letartóztatták. Ezt megtudta a tömeg és hangosan követelte, hogy adják vissza az ő vezetőjük szabadságát. Polgári lapok tudósításai szerint a nép karókkal, dorongokkal és kövekkel támadta a városházát. Ablakait beverte és a csillapításukat megkísérlő rendőrtisztviselőket tetteleg bántalmazta és állítólag három csendőrt is kődobással megsebesített. A csendőrök a néptömeg újabb támadása elől kénytelenek voltak megfutamodni, s csak a később elővágtatott huszárszázad vetett véget ennek a zendülésnek azzal, hogy a tömeget szétugrasztotta. Nyomban következtek az elfogatások. Sz. Kovács Jánost és 62 társát vád alá helyezték.

A szegedi törvényszék Hódmezővásárhelyen 1895. évi március 5—16-ig tárgyalta a mindenféle nagy érdeklődéssel kísért port. A törvényszék 26 vádlottat talált bűnösnek hatóság elleni erőszak büntetében, az ítéletábra az elítéltek közül kettőt fölmentett, a legmagasabb büntetést: öt évet, Sz. Kovács János kapta. A 26 vádlottra; a törvényszék általa kiszabott büntetések összes időtartama 32 év és 22 nap. Az Ítéletábra szerint 25 év 5 hó és 22 nap. A Kúria szerint 28 év, 1 hó és 22 nap. Az ítéletet abban az időben túlságosan szigorúnak tartották, mert a törvényszéki ítélet indokolása szerint „a bűnjelként lefoglalt nyomtatványok a büntett elkövetésére közvetlenül nem szolgáltak, sem azoknak birtoklása, használata és terjesztése tiltva nem volt, elkobozhatók és megsemmisíthetők nem voltak”. Eszerint a törvényszék maga kénytelen volt elismerni, hogy provokáció történt akkor, mikor a munkásotthonba behatoltak és sajtórendőrileg le nem tiltott nyomtatványokat elkoboztak.

Az ítélet után hosszabb időn keresztül csönd volt Hódmezővásárhelyen. Hiszen minden szabad mozgás különben is meg volt tiltva. De a munkásság elkeseredéséről tettek tanúságot azok, a panaszos levelek, melyek időnként a Népszavában megjelentek.

Vadnay Andor „A Tisza mellékéről” című könyvében többek közt írja: „Az Alföld gazdasági viszonyaiból s nagy községi rendszeréből a mezei munkásnak egy különös életmódja fejlett ki. Serdült korától kezdve tehetetlen öregségéig ideje legnagyobb részét tömegben tölti el. A tömegben-élés átalakító hatása föllépésén, modorán, lelkületén az első pillanatban vagy érintkezésben észrevehető... A kabátos ember, a jobbmódunak látszó gazda: vagy iparos, mikor az útja arra viszi, mintha félne a csoportban elkeveredni, többnyire csak a szélén állókkal elegendik szóba. Helybeli tekintély pedig nincs. Halandó ember akkora népszerűséggel föl nem lehet ruházva, hogy annak a közeledtére valaki a munkáscsoportból akár a kalapját megemelné, akár pedig, ha az illetőnek útjában áll, előle kitérne.” Ezekben a mondatokban a földbirtokosok keservei jutnak ki-

fejezésre. Fájt nekik az, hogy a munkások öntudatra jutottak és nem alázkodnak, mikor csak alamizsnával lesznek díjazva.

Később több vidéken aratósztrájk volt, amelyet azonban a hatóságok elnyomtak.

Az alföldi munkásmozgalmak és az ország több részében kitört földművelősztrájkok hatása alatt törvényt alkotott a magyar parlament, amelyet hosszú éveken keresztül a Darányi-féle rabszolgá- vagy derestörvénynek neveztek. 1898-ban alkották „a munkaadók és mezőgazdasági munkások közötti jogviszony szabályozásáról” szóló törvényt. Ennek a törvénynek fő büntetőszakaszai így szólnak:

62. §. Kihágást követ el s 60 napig terjedhető elzárással büntetendő az a munkás vagy napszámos, aki:

a) a munkahelyen önként meg nem jelen, vagy ott önként megjelenvén, avagy kivezettetvén, a munkát meg nem kezdi, szakadatlanul nem folytatja, vagy a 39. §-ban megjelölt célból szándékosan rosszul teljesíti (38., 39., 53. §§);

b) a munka helyén a szerződés ellenére munkaeszközök, vagy segédmunkások nélkül jelenik meg (39. §).

68. 4. Kihágást követ el és 15 napig terjedhető elzárással és 100 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az a munkás és napszámos, aki ezen törvénynek a munkás és napszámos kötelességére vonatkozó többi rendelkezéseit, tilalmait megszegi (20., 34., 35., 36., 48., 50., 51. §§).

64. §. Kihágást követ el és 15 napig terjedhető elzárással és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő:

a) aki más által elszegédttetett munkást vagy napszámóst azon időtartam alatt, melyben annak más munkaadóval kötött szerződését kellene teljesítenie, e körülményt tudva, fölfogad vagy előnyösebb ígéretet által munkaadóitól elcsábítani törekszik;

b) aki munkásigazolványt zálogba vesz, vagy hitelez.

65. §. Nem bírnak hatállyal sem azon összebeszélések, melyekkel a munkások azt célozzák, hogy közös munkaszünetelés által a munkaadókat magasabb bér megadására kényszerítsék s általában tőlük előnyöket csikarjanak ki, sem azon egyezmények, amelyek által azoknak, akik az érintett összebeszélések mellett megmaradnak, támogatása, azoknak pedig, akik az összebeszéléssel szakítanak, megkárosítása céloztatik.

Kihágást követ el s 60 napig terjedhető elzárással és 400 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, aki:

a) az ily összebeszélések, egyezmények létesítése, terjesztése, vagy foganatosítása céljából a munkásokat, napszámósokat, cselédeket szabad akaratuk érvényesítésében akadályozza vagy akadályozni törekszik;

b) ily összebeszélések, egyezmények létesítése, terjesztése, vagy foganatosítása céljából a szerződött munkások között alhíreket terjeszt, pénzt gyűjt, a szerződött munkásokkal összefüggést tart, ily összefüggést céljaira helyiségét átengedi s ily összefüggésben részt vesz.

66. §. Kihágást követ el s 60 napig terjedhető elzárással és 400 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, aki így a gazdasági munkásokat, napszámósokat arra ösztönzi, hogy munkásigazolványt ne szerezzenek, a szerződéskötésnél a megszabott alakszerűségek megtartásától tartózkodjanak, a bármely módon létrejött szerződést ne teljesítsék;

b) az elszerződött, vagy elszerződésre hajlandó munkást, napszámost, cselédet ezért fenyegeti, szóval vagy tettel bántalmazza;

c) a szerződészegő munkást, napszámost, cselédet nyilvánosan feldicséri vagy annak javára adományt gyűjt.

Ugyanezen büntetés alá esnek azok is, akik azon helyeken, hol a munkások dolgoznak, a munkaadó vagy megbízottja lakása s illetőleg tartózkodási helye előtt összecsoportosulnak avégett, hogy a munka megkezdését vagy folytatását megakadályozzák, vagy pedig a munkásokat a munka elhagyására bírják.

A munkások vezetői állandóan arra törekedtek, hogy a földmunkásokat is olyan szervezetbe tömörítsék, mint amilyenekkel az ipari munkások rendelkeznek. Ez a törekvésük annál indokoltabb volt, mert hiszen az értelmesebb földmunkások ezt állandóan kérték. A kongresszusukon földmunkások is megjelentek. Már a IV. szociáldemokrata kongresszuson, amely 1894 május 13—15-én Budapesten volt megtartva, 13 földmunkásküldött jelent meg. Annál inkább szükség volt a szervezetre, hogy az igen gyakori, öletszerű mozgalmak megszűnjenek és céltudatos országos szervezet vegye kezébe a földmunkások egységes irányítását. Ezért hívták össze már 1897 február havában a magyar földmunkások országos kongresszusát, amelyen 39 község 71 küldött által volt képviselve. Ez az első földmunkásokongresszus elhatározta, hogy megalakítja a földmunkások szövetségét és egy 11 tagú szervezőbizottságot választott. Elhatározta a kongresszus azt is, hogy ahol a hatóságok lehetlenné teszik az egyesületek alakítását, ott nyilvános gyűlések tartassanak és a cselédség is bevonandó a mozgalmába.

Annál a napirendi pontnál, mely a földmunkások helyzetéről szól, a legszomorúbb jelentéseket tették.

Az előadó többek között a következőket mondotta:

„A földművelőmunkások nyomorúságos helyzetéről fogalmat alkotni nem lehet. Nincs az a képzelet, amely el tudná képzelni azt az ínséges helyzetet, amelyben a földmunkások élnek. Egész éven át száraz kenyéren tengődnek. Még akkor sem jutnak jobb élelmezéshez, amikor nyáron a legnehezebb munkát végzik. Keresetük évi 80—100 forint. Megkezdődött a szervezkedés munkája országszerte olyan erővel, hogy ma már az ország minden részében találkozunk szervezett földmunkásokkal. Belügyminiszeri rendelet folytán, a szervezkedést mégis meggátolják. Az Alföld kivételes állapot alá van helyezve. Egyesületek alakítását nem engedélyezik. A gyűléseket betiltják. Mindennek ellenére a földmunkások szervezkedési vágya mégis erősödik.”

A kongresszus szükségesnek tartotta, hogy a mezőgazdaságnál dívó túl hosszú munkaidő megrövidíttessék és a munkabérek emeltessenek. Követelték továbbá a robotmunka megszüntetését. Végül pedig általános követeléseket állítottak föl. Nevezetesen: követelték az egyesülési és gyülekezési szabadsá-

got, szabad költözködést, 12 órai maximális munkaidőt, a külön-órák 50%-kai való magasabb díjazását. Hathatós munkásvédőtörvényeket és mezőgazdasági fölügyelőket. Ugyancsak ez a kongresszus elhatározta egy földmunkásszaklap kiadását.

A kongresszus foglalkoztatta a közvéleményt, sőt a magyar parlament is két napig foglalkozott a földmunkások kérdésével. Az egyik oldalról kérték, hogy adjanak a munkásoknak szabadságot és küszöböljék ki mindazokat az okokat, amelyek az elégtelenséget szítják, a másik oldalon pedig a mozgalom erőszakos elnyomását és kivételes törvényeket követeltek. A kormánynak az volt a véleménye, hogy a rendelkezésére álló hatalmi eszközökkel tud rendet teremteni.

Ugyancsak 1897-ben Cegléden is tartottak földmunkáskongresszust (Várkonyi-féle irányzat), amelyen 195 küldött 54 községből volt képviselve. Itt is körülbelül ugyanazokat a határozatokat hozták, mint az előző kongresszuson. A kongresszusi határozatokat azonban nagyon nehezen lehetett végrehajtani. Különösen gyűléseket nem lehetett többé tartani, de a községekben úgy segítettek magukon a munkások, hogy 20—30-an magánlakásokban találkoztak és ott olvasták a röpiratokat és újságokat. A földmunkások hivatalos lapja „Világszabadság” cím alatt 1897 január elsején jelent meg magyar nyelven. A németajkú munkások igényeit a „Volksstimme” elégítette ki.

Nemsokára a földmunkások közt viszályok támadtak. *Várkonyi* István, miután nem tudta kellő befolyását a földmunkásoknál érvényesíteni, új lapot adott ki a „Földműves” cím alatt. Ebben a lapban élesen támadta a szociáldemokrata pártot. Később az ideális anarchista Schmidt Jenővel együtt dolgozott.

Várkonyi meglehetősen zavaros céljaival a kisgazdák és földmunkások egy részét megnyerte és 1897. év végén földmunkáskongresszust hívott össze Cegléden, ahol 'megalapította a független szocialista pártot. Eleinte a kormány tűrte ezt a mozgalmat, később azonban Várkonyiék ellen is fordult és a szokott eszközökkel elnyomta. Várkonyinak később mégis sikerült a „Gazdák és földművesek” cím alatt szervezetet alakítania, amely már igen mérsékelt eszközökkel dolgozott és csak törvényes úton kívánt a létező bajokon segíteni. De ez a vállalkozás sem tartott sokáig, miután az érdekeltek látták, hogy Várkonyiék egyáltalán nem tudtak semmit sem elérni.* Hasonlóan járt *Mezőfi* az ő „Újjonnan szervezett szocialista pártjával”-val.

Közben a kormány minden eszközt fölhasznált arra nézve, hogy a munkásmozgalmakat letörje. Féltek egy általános aratósztrájtól. Ezért igen sok munkást hoztak a felvidékről, akiket azután földbirtokosok szolgálatába állítottak. Természetesen, hogy ez még nagyobb elégtelenséget keltett, mert ezáltal a magyar munkások nem tudtak munkához jutni. Hivatalos jelentések szerint körülbelül 9000 munkás vett részt a sztrájk-

* W. Kulemann: „Die Beruf vereine.” Fünfter Band.

kokban. A kisebb gazdaságokban békésen elintézték a munkások kívánságait, a nagybirtokosok azonban ridegen visszautasították minden követelést.

1897 december havában ismét földmunkás-kongresszus volt Budapesten és ezen a kongresszuson ismét a szervezkedés kérdésével foglalkoztak. Miután a hatóságok nem tűrték az egyesületek alakítását, elhatározták, hogy a lap körül szervezkednek, illetve szabadszervezeteket alkotnak. Egyébként pedig a régebbi határozatokat ismételték.

Az 1898-ban Ceglédre összehívott földmunkáskongresszust betiltotta a kormány. Ekkor ezt a kongresszust megtartották Budapesten 133 küldöttel, akik 92 községet képviseltek. Ezen a kongresszuson erőlesen tiltakoztak az úgynevezett rabszolgáltatvány ellen, de mindamelltt a tárgyalások nyugodtan folytak. Ugyancsak kongresszust tartottak 1900-ban Budapesten. Itt már a földmunkásság titkárságát alakították és kilenc tagú bizottságot választottak meg, amelynek hivatása volt a földmunkásmozgalmat vezetni. Habár a vezetők mindent elkövettek, hogy a földmunkásmozgalom erősödjék, mégis, azt lehet mondani, hogy sokáig — tekintve az óriási földmunkástömeget — aránylag csak igen csekély volt. Csak akkor, amidőn a földmunkások szövetségének alapszabályait a kormány jóváhagyta, lendült föl a mozgalom. Rövid idő alatt 72.000 tagja volt a szövetségnek. Ez a nagy taglétszám azonban ép oly gyorsan apadt le, mint ahogy előzőleg emelkedett. Mindamelltt a szövetségnek, mely 1906 elején kezdte működését, 1906 végén mégis 463 csoportja volt 24.000 taggal. Bevétele 80.023 és kiadása 71.439 korona volt. Ekkor a Földmunkások Szövetsége, amely a Szakszervezeti Tanácshoz csatlakozott, egyike volt a legnagyobb munkásszervezeteknek.

A koalíciós kormány ismét a régi módszer szerint kezdte a szervezeteket üldözni. 1906-ban ötezer földmunkás sztrájkmozgalmak miatt összesen 350 évi fogházra lett ítélve. A szövetség központját ugyan békében hagyták, de ez nem jelentett semmit, mert a szövetség 350 csoportját fölsozlatták. A taglétszám 1907-ben 11.910-re és a csoportok száma 145-re csökkent. A bevétel 93.507 korona volt és ugyanannyi a kiadás is.

1908-ban már csak 3563 tagja és 86 csoportja volt a szövetségnek. A bevétel 34.837 koronára csökkent, a kiadás pedig 34.406 korona volt. Így tartott ez néhány évig, úgy hogy még 1910-ben is csak 2950 tagja volt a szövetségnek.

A földmunkásmozgalom hanyatlása igen gyakran vita tárgyát képezte. Csak természetesen, hogy az egész magyar munkásmozgalom nagy súlyt helyezett arra, hogy a földmunkások szervezve legyenek. Nemcsak azért, mert az elnyomott munkásvestvéreken segíteni akart, hanem azért is, mert érezte, hogy csak akkor lesz ereje és csak akkor tudnak az ipari munkások közszabadságokhoz jutni, hogyha földmunkás-testvéreik szervezve, egységesen küzdenek a kitűzött célokért.

A földmunkások gazdasági viszonyai évről-évre rosszabodtak. Nemcsak, hogy az év nagy részében szünetelt a munka, de még nyáron, aratáskor is, tehát a legsürgősebb munka idején, nagy tömegek maradtak munka nélkül. Ennek következménye pedig az volt, hogy a munkabérek még jobban csökkentek és a nyomor és ínség állandóan növekedett. Ilyen körülmények közt csak egy kivezető út volt, még pedig: a kivándorlás. Tízezrekre ment azok száma, akik évenként elhagyták az ország területét.

A szociáldemokrata pártvezetőség 1900. évi jelentésében a földművesekkel is foglalkozik és többek közt a következőket mondja:

„A földművelő munkások szomorú helyzete következtében a szervezkedés sem haladhatott a kívánt mértékben előre. A szervezkedésnek legnagyobb akadálya a tudatlanság és a nyomor. Mindkettőnek Magyarországon van a legjobb talaja.”

Hozzátehetjük, hogy nemcsak a tudatlanság, hanem inkább az a körülmény akadályozta meg a szervezkedést, hogy a földmunkások fölvilágosítását lehetetlenné tették és hogy épp a nyomorúságos munkabérek folytán a földművesek nem lehettek abban a helyzetben, hogy bármilyen csekély egyesületi járulékot fizessenek.

„Mindazonáltal — mondja az említett jelentés — szervezkedésük fejlődik és ha lassabban is, mint ezelőtt néhány évvel, de mindenesetre sokkal szilárdabb alapon. A legfelsőbb megyékből néhányat és az erdélyi román vidékeket kivéve, mindenütt vannak összeköttetéseink.”

Ekkor még a szociáldemokrata párt titkársága volt az, amely az összeköttetést főtartotta a földművesekkel, sőt a Népszava csütörtöki számát teljesen átengedte a földművelőmunkásoknak. A mozgalom fejlesztése érdekében minden évben voltak kerületi vagy megyei földművelőértekezletek.

1899. év karácsony ünnepére a földművelőmunkások országos bizottsága Hódmezővásárhelyen országos földművelőértekezletet hívott egybe, amelyet meg is tartottak. Az értekezleten a földművesek szaklapja került szóba, de az értekezlet elhatározta, hogy továbbra is megmarad a Népszava csütörtöki száma mellett. Földművelő-programjavaslatot is fogadott el az értekezlet, azzal a hozzáadással, hogy a legközelebbi földművelőkongresszus elé terjeszti végleges elfogadás végett. Különben az értekezlet legfontosabb határozatai a szervezkedés ügyéről szóltak. Miután a hatóságok a legtöbb helyen elnyomták a földművelők szervezeteit, az értekezlet új tervet fogadott el, amelynek alapján az érintkezést továbbra is főtartják a központtal. A lap körül számtalan községben megalakult a földmunkások szervezete. Egyébként a szervezés fejlesztése céljából 1901-ben Pécsen tartottak megyei földművelőértekezletet. Az értekezleten 23 község és város 44 küldöttel volt képviselve. A küldöttek egyhangúlag kimondták, hogy a régebbi föld-

mivelő értekezletek határozatait magukévá teszik. Elhatározták továbbá, hogy „földművelő-munkáskönyvtár” alakítanak, amely időnként fölvilágosító füzeteket ad ki. Ugyancsak 1901. évi április 7-én és 8-án a délmagyarországi földmunkások tartottak értekezletet, amelyen a mozgalom erősítését határozták el. 1900. év május hó elsején külön földművelőkárságot létesítettek, amelynek működésével és a mozgalommal még később foglalkozunk.

Az ellenfelek munkája

A magyar kormány és a munkáltatók nem követték a német példát. Pedig az 1890-es évek elején igen sokat beszéltek és írtak a német szocialista törvény sorsáról. Tudniillik arról, hogy a hatalmas német vaskancellár nem bírt a német munkásmozgalommal. Művével együtt megbukott. A német kivételes törvények hatása alatt erősödött Németországban a mozgalom. Nálunk pedig jelentéktelen államférfiak vállalkoztak a szociális gondolattól áthatott és a szervezkedés szükségétől meggyőződött, noha még kicsiny, de annál lelkesebb tömeg letörésére. A német kivételes törvények bukása után szociális olajcsöppekkel és szellemi fegyverekkel akarták a munkásmozgalmat letörni. Miután a német császár hirdette a munkásvédőtörvények szükségét és ebben az ügyben nemzetközi értekezletet is hívott össze, nálunk is egyszerre eszébe jutott a kormánynak, hogy munkásvédelem dolgában is kellene valamit alkotni és meg is alkotta a vasárnapi munkaszünetről szóló törvényt, amely csak kerettörvény volt és annyi kivételt tartalmazott, hogy aki csak akart, dolgozhatott vasárnap is. Megalkották az iparfölügyeletről szóló törvényt, amely vajmi keveset használt a munkásoknak, de közben a szakegyletek alakítása elé ezer meg ezer akadályt gördítettek. Már említettük, hogy az egy-két szakmán kívül, amely megalakíthatta az országos szakegyletet, a többiek alapszabályait nem hagyták jóvá, hanem sokszor több hónapi vagy évi utánjárás után alakíthattak csak helyi egységeket.

A jóváhagyott alapszabályokban sem volt köszönet. A munkások szervezeteik segítségével akarták gazdasági érdekeiket megvédeni. Mert hiszen a szakszervezet célja sem egyéb, mint a munkásoknak olyan érdekképviselője, amely minden törvényes eszközt alkalmazhat e cél elérése ügyében. Nálunk azonban olyan alapszabályt nem láttamozott a belügyminiszter, amilyent a munkások fölterjesztettek, hanem több észrevételt téve, többek közt minden alapszabályba beszúrták azt a pontot, hogy: „összebeszélés folytán bekövetkezett munkaszünetelés esetén az egylet pénztárából nem segíyezhet”. Ezzel a beszúrással a sztrájkokat akarták lehetetlenné tenni, mert hiszen a munkások különösen a hosszabb ideig tartó sztrájkok-

kat segélyezés nélkül nem folytathatták. Ezzel az intézkedéssel, ha nem is nyíltan, de kerülő úton betiltották a sztrájkokat, vagyis a sztrájkjogot elkobozták. De hát Magyarországon, ahol a munkabérek nem voltak elegendők a megélhetésre és a hosszú munkaidő tönkretette a munkások egészségét, nem volt más eszköz, mint a sztrájk, mert hiszen kérvényekkel semmit sem lehetett elérni. Különben az .alapszabályok említett kormányintézkedése sok alkalmat adott később a munkások üldözésére.

A preventív intézkedéseken kívül most „szellemi fegyverekkel” is hadakoztak a föllendülő mozgalom ellen. Szerették volna a régi jó időket visszavarázsolni, midőn egy-egy munkáltató állt a munkásegyletek ólén és úgynevezett hazafias szellemben vezette a munkásokat. Ez a hazafiság abból állt, hogy a munkás ne merjen magasabb munkabért követelni, ne merjen egyáltalán arra gondolni, hogy munkaviszonyai javuljanak, hanem dolgozzék és mindig csak dolgozzék. Aki ezt nem tette, az akkori munkáltatók fölfogása szerint, hazaáruló volt. Természetes, hogy a most már fölvilágosodott munkásoknak egészen más fölfogásuk volt a hazafiságról. Ők azt gondolták, hogy azok szolgálják a hazát legjobban, akik nem az egyes munkáltatók, hanem a tömegek boldogulásáért küzdenek.

Mindamellettt találkoztak munkások, vagy inkább művezetők, akik nemzeti demokratáknak nevezve magukat, az internacionálisok ellen indították a harcot. Kétségtelen, hogy az agitációra szükséges pénzt és lapjaik kiadásához szükséges összegeket nem a maguk zsebéből fizették, hanem mint akkoriban beszéltek, nemcsak a munkáltatóktól, hanem a kormánytól is szubvenciót kaptak.

Néhány asztalos munkavezető, támogatva néhány gazdag asztalosmestertől, eleinte az „Asztalos” cím alatt lapot adott ki, amely minden számában szidta az internacionalistákat, dicsérte a hazafias asztalosmestereket, de sohasem adott senkinek tanácsot arra nézve, hogy miként lehetne az asztalosmunkások nyomorát enyhíteni. Miután nem lehetett a hazafias mozgalmat egy-egy szakma szűk keretében vezetni, az élelmes kiadók az egész munkásságot képviselő demokrata pártot kívántak alakítani és ennek hivatalos lapjaként a „Mi zászlónk” című lapot adta ki, vagyis a régi „Asztalos” helyett a „Mi zászlónk” lépett a küzdőterre ugyanazokkal a frázisokkal és ugyanabban a szellemben, mint a régi lap.

A pártot persze meg is kellett alakítani és ebből a célból 1890 november hó 23-án, délután 3 órára gyűlést hirdettek a Baross-utcában levő Schmitzberger-féle vendéglőbe. Ez a vendéglő volt a Thék Endre elnöklete alatt működő asztalossegélyezőegyesület tanyája. Miután általános gyűlést hirdettek, nemcsak asztalosok, hanem néhány száz szervezett munkás is elment a gyűlésre. Ezt látva az akkori — nem valami jó hírnévnek örvendő — Bérczi Béla rendőrkapitány, harminc detek-

tívet hozatott és nagyszámú rendőrt, akik azután gondoskodtak arról, hogy csak a hivatalos szónokok beszélhessenek és csak a hivatalos határozati javaslat fogadtassék el. Miután a gyűlés elnököt is kívánt választani és a megjelent elvtársak legalább négyezerannyian voltak, mint az újdonsült demokráták, a rendőrkapitány nem engedte az elnökválasztást, hanem az exponáltabb elvtársakat egyszerűen becsukatta. Így a rendőrkapitány elnöklete alatt folyt a gyűlés. Aki szólni mert, aki a hivatalos szónokokon kívül a száját ki merte nyitni, azt a detektívek megfogták és örülhetett annak, hogyha csak az udvarra dobták ki és nem vitték mindjárt a fogdába. Ilyen gyűlésen született meg a nemzeti demokrata párt. A hivatalos szónok valami javaslatfélélt olvasott föl és ezt a rendőrkapitány elfogadottnak jelentette ki és ezzel vége volt az első — történeti jelentőségű — nemzeti demokrata gyűlésnek, de tudunkal az utolsó is volt, mert többé ilyen gyűlést nem mertek összehívni. De ha nem is mertek az új demokráták a munkások elé menni, lapjukkal mindenhova eljutottak. A nagyobb műhelyek munkaadói nagy példányszámban vették a „Mi zászlónk”-at, ugyanazt tették a gyárak is és ingyen osztogatták a munkásoknak. A következménye ennek az volt, hogy utóbbiak még szívósabban ragaszkodtak szervezeteikhez. De igen sok helyen el sem olvasták ezeket a lapokat, hanem egyszerűen eldobálták; úgy hogy a munkáltatók ezt látva, lassanként lemondtak a „Mi zászlónk”-ról és rájöttek arra, hogy ezzel a lappal senkit sem tudtak megtéríteni, hanem ellenkezően, még jobban erősítették a munkások ellenállását.

Ezt látta a kormány is és most már más eszközökkel kívánta a munkásokat „fölvilágosítani”. Elhatározta, hogy vasárnaponként előadásokat rendeztet a munkások számára. A napilapok örültek a gondolatnak, mert úgy; vélték, hogy ez az egyedüli módja annak, hogy a munkásokat eltereljék az ő szervezeteiktől és a szociális „tévtanok”-tól. Remélték azt is, hogy a vasárnapi fölolvadások vagy előadások lényegesen emelni fogják az általános műveltséget, noha ugyanakkor, mikor ezt elhatározták, még csupán Pest-megyében több mint 20.000 gyermek volt, aki nem járt iskolába. Az előadásokon azonban nem elemi oktatást kívántak adni, hanem egyetemi tanárokat jelöltek ki, akik magasszínvonalú előadásokban neveljék a munkásokat. Utóbbiak vezetői nem utasították vissza az ajánlatot, mert ők is követelték, hogy adjanak mindenkinek alkalmat a tanulásra, bár tudták azt, hogy itt nem annyira tanítanak, mint inkább azt a célt követik, hogy először a munkásokat tereljék el a szervezeteiktől, mert hiszen vasárnaponként jöttek mindig össze, másodszer pedig, hogy a „szociális tévtanokat kiverjék a munkások fejéből”. De azok az előadások — előrelátható volt — tendenciózusait voltak. Így például az egyik vasárnap tíz előadás volt Petőfi költészetéről és életéről. Az előadók mindenről beszéltek, csak arról a Petőfiről nem, akit éppen szabad-

ságszeretete és a zsarnokság iránt kifejezett gyűlölete tett nagygá. Lirai költeményeit ismertették, szerelméről, hazafiságáról s a többiről beszéltek és amire a munkások vártak, azt egyáltalán nem; hallották. A tanároknak ki volt adva az utasítás, hogy az internacionális törekvésekkel szemben a hazafiságot kell oktatólag terjeszteni. Persze a tudományos tárgyilagosság az előadásokból teljesen ki volt zárva. Úgyannyira ment a dolog, hogy több önérzetes tanár visszautasította azt a meg-tiszteltetést, hogy fölolvastatson meggyőződése ellenére, noha 10 forintot kapott minden tanár egy-egy előadásért, ami akkor meglehetősen sok pénz volt. A következménye ezeknek a tendenciózus előadásoknak az volt, hogy a munkások lassan kimaradoztak és a tanárok üres padok előtt álltak, mert nem volt senki, aki meghallgatta volna őket. Tehát ez a vállalkozás is hajótörést szenvedett. Mostmár úgy segítettek magukon, hogy az állami üzemek kantineiba hívták össze a munkásokat, illetve kényszerítették őket, hogy a kantinba menjenek és ott hallgassák meg a kiküldött tanárok előadásait. Természetes, hogy ez a módja az agitációnak nem vált be, sőt minden, amit tettek, csak a mozgalom erősödését idézte elő. Most már erősebb eszközökhöz kellett a kormánynak nyúlnia. A mozgalom erősebb lett, a földmunkások is sok kellemetlenséget okoztak a nagybirtokosoknak és ezeket okvetlenül meg kellett védeni. A munkanéküliség is nagyobb lett és elégtelen tömegek járták az utcákat. Ezeket valamiképen el kellett hallgattatni. A Bánffy—Perczel-kormány talált is módot arra, hogy miképp hallgattassák el a tömegeket. Azaz, csak akarták elhallgattatni.

A munkások vezetői már 1896-ban bizalmas értesítést kaptak, hogy a legrövidebb idő alatt üldözik mindazokat, akik a munkásmozgalomban résztvesznek. Állítólag 300 munkást, akik a mozgalomban résztvesznek, a rendőrség a főváros területéről kiutasít és illetőségi helyére toloncolja őket. Tervbe vették, hogy a fővárosi illetőségűeket, akiket nem utasíthatnak ki, valamilyen módon pörbe fogják és működésüket lehetetlenné teszik. Végül tervbe vették, hogy több szakegyesületet a legrövidebb idő alatt föloszlatnak. Ezenkívül sok munkást rendőri fölügyelet alá helyeznek. A szakegyesületek vezetőinek egy részét szintén ki-toncolják a főváros területéről. E tervek nyilvánosságra kerültek. A munkáslapok közölték ezeket. Tény, hogy csakugyan történtek üldözések. Külföldi illetőségű munkásokat kiutasítottak. Sőt magyar illetőségűeket is illetőségi helyükre toloncoltak. A munkásgyűlések bejelentésére nézve elrendelte a főkapitány, hogy ezentúl a bejelentők személyesen tartoznak előtte megjelenni és szóval is fejezzék ki előtte a gyűlés megtartása iránti szándékot.

Az üldözéssel a parlament is foglalkozott. Visontai és mások is beszéltek a dolgokról.

„Titokban az embereknek, becsületes cselédeknek, munkások-

nak egész tömegét, magyarokat utasítottak ki a fővárosból azon cím alatt, hogy szervezkedned. Salgótarjából kiutasítottak néhány becsületes üveggyári munkást. Allítólagos bűnük, hogy a szocializmus terjesztői. Kiutasításuk indokolása szerint a vizsgálat folyamán elismerték a vádlottak, hogy oly szervezet tagjai, amely hatóságilag még engedélyezve nem volt és így csak titokban működhet.”

Be lett igazolva az a „borzasztó bűn”, hogy a szakegyletekben gyűjtéseket végeztek, mellyel a kiutasításra ítélt munkástársakat segélyezték. „Ez a körülmény — mondja a salgótarjáni szolgabíró — elég okot szolgáltat arra, hogy a hatóság ily közveszélyes egyéneknek kiutasítása által ama mételeyt, amely társadalmunkban rágódik, azonnal eltávolítsa és ezáltal a továbbfertőzést megakadályozza.” Vagyis ez azt jelenti, hogy a salgótarjáni főszolgabíró magának vindikálja azt a rendkívüli nagy jogot, hogy az ő szubjektív fölfogása szerint, akik az ő nemzetgazdasági és szociális műveltségi foka szerinti ismeretétől eltérő irányt követnek, kiutasítsa az ország területéről, azzal, hogy azután külföldről nyolc napon belül folyamodhatnak a belügyminiszterhez. „Én azt hiszem — mondja Visontai —, hogy az ilyen eljárást túrni nem lehet, ez nem a szabadságnak, hanem a zsarnokságnak egyik jele, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy ez nálunk rendszert képez. Itt van egy névsor, akiket rövid idő alatt utasítottak ki: Jakubovszki, Groloffszki, Gion János, akinek az esetét a belügyminiszter ismerte. Becsületes magyar ember, aki itt becsületes munkával foglalkozott és aki ellen semmi terhelő adatot nem találtak. Mégis kiragadták a kenyérkeresetéből, becsületes munkájából, sőt anynyira mentek, hogy midőn a bíróság meghívta, mint tanút, nem adtak neki *salvus conductust*, hanem elfogták megint és a bíróság ítéleteivel szemben Torontál-megye egy falujába toloncolták őt. Itt van Horváth János magyar állampolgár, aki a fővárosban élt és kiutasították, itt van Fuchs János fazekas, Braun Lipót cipész, Heckmann István, Grundstein Jakab kalaposgéd, Krepfenstein Fülöp, Aranyosi Lajos, Kiss Károly, Orenda János fazekas, Spiesz Fülöp cipész, ezeket mind kiutasították. És ha, tekintetbe vesszük azt, hogy most már a kiutasítások tömegesen mennek, például Salgótarjából csak azért, mert egy szakegyletért folyamodtak és mert küldöttséget küldtek föl a belügyminiszterhez, 11 munkást utasítottak ki, ez legjobban jellemzi a szomorú helyzetet.”

Perczel belügyminiszter 1897-ben rendeletet adott ki, amely minden gyűjtést betilt és a gyűjtőket elzárással vagy magas pénzbüntetéssel sújtja. Ebbe a rendeletbe kapaszkodva üldözték a szakszervezeteket. Noha minden szervezet törvényesen szedte a különjárulékot, mert hiszen a szaklapjaik előfizetési áraiból segélyezték a sztrájkolókat, mégis hajszát kezdtek a munkásszervezetek ellen. Előzően, már 1896-ban, a vezetők nagyrészt rendőrileg lefényképeztették és egyrészüket kiutasítottak.

ták. A fényképeket elküldték a vidéki hatóságoknak, figyelmeztetve őket arra, hogy ha lefényképeztetett budapesti agitátor hozzájuk menne, akkor csukják le, vagy toloncoltassák el. Több sem kellett a vidéki hatóságoknak. Jó darab ideig lehetetlenné tették, hogy budapesti elvtársak vidéki gyűlésekre menjenek. De azzal, hogy sok elvtársat kiutasítottak Budapestről, azt érték el, hogy a vidéki mozgalom is erősödött, mert hiszen a kiutasítottak tovább dolgoztak a vidéken.

De ez nem volt elég. Egy szép napon egyes szervezetek telefonjelentést kaptak, hogy vigyázzanak, a rendőrség indul házkutatásokra. A jóakarátú figyelmeztetés fölösleges volt, mert a szakegyesületek ügyis hatósági fölügyelet alatt állván, nem foglalkozhattak gyűjtéssel. De jellemző, hogy a rendőrség csakugyan a jelzett időben megjelent mindenütt és minden egyletben házkutatást tartott. De nem talált sehol semmit, kivéve a nyomdászok szakegyületében lefoglalt egy takarékpénztári könyvet, mely 3000 forintról szólott, amelyet azonban kénytelen volt visszaadni, mert kitűnt, hogy ez a pénz a legális szakegyelet tulajdona. De a hajsza csak most kezdődött. A VIII. kerületi kapitányságot bízták meg azzal, vizsgálja meg azt, milyen munkásszervezetek vagy magánosok gyűjtöttek a sztrájkolók számára. Olyan nagy aparátussal kezdték ezt a vizsgálatot, mintha legalább is tömeges betörésekről volna szó. A szakszervezeti vezetőket éjjelre idézték meg a VIII. kerületi kapitányságra. A kihallgatások gyakran éjjel után 2—3 óráig tartottak. Megtörtént, hogy egyes elvtársaknál éjjel tartottak házkutatást, összedobáltak mindent, hogy gyűjtőívet találjanak. Ha valahol találtak üres gyűjtőblankettát, akkor ezt mint bűnjelt lefoglalták és jegyzőkönyvet vettek föl az illetővel. Néhány heti vizsgálat után újra megidéztek őket az ítélet kihirdetésére. Egymás után jelentek meg az elvtársak ekkor és nem kevesebb mint 72-t ítélték 100—100 forint pénzbüntetésre és 5—10 napi elzárásra. Miután a 100 forint akkor majdnem megfizethetetlen összeg volt, az elítéltek — igen kevés kivétellel — a toloncházba vonultak, ahol a 10 napot leülték. Ugyanakkor a párt- és szaklapokat is üldözték. Majdnem minden egyes lapot elkoboztak. A Grutemberg nyomdával szemben levő kávéházban állandóan detektívek ültek és ha valaki csomagot vitt ki a nyomdából, akkor a detektívek elfogták, kutatva, nem visz-e lapot; ha lapot vitt, akkor elvették tőle, mert minden számot hivatalosan elkoboztak. Megtörtént, hogy a nyomdában állandóan rendőrkapitányok tartózkodtak, akik követelték, hogy az elkobzott lapok szedését dobálják szét. E sorok írója akkor a Gutenberg-nyomdában volt alkalmazva s midőn a rendőrkapitány parancsát teljesítve, valamely elkobzott cikk ólombetűit a szekrénybe osztotta a kapitány mellette állva azt mondotta: „Ön ezt most szétdobálja, de újra ki tudja szedni”. Válasz: „Természetes, de nem is volt a cikkben izgató tartalom”. Erre a kapitány megjegyzi: „írhatnak önök a sárgarépatermésről cikket, mi még akkor is

kénytelenek leszünk lapjaikat elkobozni”. Ilyen volt ekkor a világ és ha valaki azt hinné, hogy ilyen viszonyok mellett a mozgalom csökkent, akkor nagyon téved. Mikor az üldözések a legnagyobbak voltak, akkor dolgoztak elvtársaink a leglelkesebben és akkor erősödött a legjobban a mozgalom. Megtörtént az, hogy egy-egy szaklap megjelenése előtt, föltűnés nélkül 20 munkás is jött be a nyomdába, zsebeikbe tették a szaklapokat és föltűnés nélkül távoztak, anélkül, hogy a detektívek valamit észrevehettek volna. Persze az egyletekben már várták ezeket a lapokat és sohasem tetszettek annyira a cikkek, mint ekkor. Minél nagyobb volt az üldözés, annál nagyobb volt az áldozatkészség és a lelkesedés. Ha egy-egy röpiratot titokban kinyomtak, akkor százával jelentkeztek az áldozatkész munkások, akik ajánlkoztak, hogy éjszakán keresztül ingyen kihordják. Tették ezt minden veszély ellenére, mert hiszen ha tetten kapták őket, kíméletlenül be lettek csukva.

A Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1898. évi márciusi számában írja: „A lakatosok szakosztályában kétszer jártak a rendőrség emberei. A második látogatás után minden összevissza volt dobálva, a zárok leszaggatva, minden fiók és ajtó nyitva, könyvek, irományok, két-három évi rendben tartott számlák össze-visszakeverve, úgy hogy az egyes tisztviselők képtelenek voltak elszámolni és csak egy-kéthónapi nehéz munka után tudták rendbeszedni azt, amit egy negyedóra alatt összedobáltak. És így volt ez minden szakegyletben Budapesten. Hogy szervezkedésünk régen szálka a hatalom szemében, azt tudtuk, tudtuk azt is, hogy csak az alkalmat lesik, hogy rátehessék kezüket életerőnkre: a szakegyesületekre. De bízunk a törvényben, hogy ez csak törvényes alapon és úton történhetik, és nem úgy, amint azt megtenni merészelték, mert az az ok, amivel ezen eljárást indokolni akarják, az állítólagos gyűjtések, melyek a szakegyletben folytak, nem törvényes alap arra, hogy az egyleteket föltűrjék. Az egyletek vagyonáért a választmány felelős az egylet tagjainak, de semmiféle más hatóságnak, mert a mi egyleteink nem tartoznak nyilvános számadással; gyűjtések pedig, ha lettek volna az egylet zárt helyiségében, nem képezhetnék törvényellenes cselekedetet, ha az egyenlőségnek csak egy árnyéka van még a törvény előtt. A Mentőegyesület koldustarisznyái minden vendéglő asztalán ott díszelgnek. A lapok majdnem naponta gyűjtenek sínylődő családok számára. Hát ezeknek szabad gyűjteni? nekünk meg nem szabad a mi verejtékesen keresett filléreinket összeadni, hogy abból magunknak könyveket vegyünk, hogy művelődjünk, hogy egy-egy nyomorban szenvedő társunkon segítsünk? Bennünket kényszeríteni akarnak, hogy tudatlanok maradjunk, hogy így a gazdasági elnyomatás jármát annál könnyebben akaszthassák a nyakunkra... Meghajtunk az önkény előtt, de fogadást teszünk éhező családunkra, nyomorunkra, hogy „a megkezdett úton továbbhaladunk minden elnyomatásunk ellenére.”

Ezekben az időkben tanúságot tettek a munkások arról, hogy az ő eszméiket, az ő meggyőződésüket semmiféle eszközzel nem lehet elnyomni. Ezek az idők tanúságot tettek arról, hogy a magyar szakszervezeti mozgalom — minden akadály ellenére — életképes.

Az üldözéseket és törvénytelenéseket még a későbbi években is folytatták. Bár Széll Kálmán miniszterelnök kormányzása alatt kissé enyhült a helyzet. Inkább burkoltabb formában dolgoztak a hatóságok, de a szervezkedést még mindig megnehezítették. A gyűlések betiltása, az egyesületek alakítására benyújtott alapszabályok visszautasítása, a vidékre utazó gyűlési szónokok hazatoloncoltatása még mindig napirenden volt. Bár az üldözés az ipari munkásoknál nem érte el célját, mert ezek mindinkább meggyőződtek a szervezkedés szükségességéről.

Az általános szakszervezeti kongresszusok:

1899 május havában tartották meg Magyarországon az első általános szakszervezeti kongresszust. Sokáig tartott, míg a szakszervezetek központi szerve annyira életképesé vált, hogy kongresszust összehívhatott. Igaz, hogy már a 90-es évek elején, amikor Budapesten alig létezett néhány szak egyesület, megalakult az úgynevezett Szaktanács, amelynek működéséről külön fejezetben számolunk be.

Az 1893-ban történt pártszakadás még nehezebbé tette a Szaktanács működését, amely egyedül a közös jogvédelemre vonatkozott. A pártszakadás folytán egyes szakszervezetek, nevezetesen a cipészek, a nyomdászok egy része, a szobrászok és még egynéhány kisebb szervezet átpártoltak a munkásfrakcióhoz, ellenben a nagyobb taglétszámmal rendelkező szervezetek továbbra is a „Népszava” köré csoportosultak. Nevezetesen az asztalosok, szabók, vas- és fémmunkások, építőmunkások és a vidéki szervezetek hűek maradtak az anyapárthoz. Bár ez a széthúzás a szakszervezeti központ működését megbénította, mégsem lehet azt mondani, hogy az egyes szervezeteknek ebből kárunk lett volna, mert az agitáció éppúgy folyt, mint azelőtt.

De ha el is késtek az országos szakszervezeti kongresszus összehívásával, behozták ezt azzal az óriási anyaghalmazzal, amelyet a kongresszus elé terjesztettek. Hiszen az első kongresszust is abban az időben tartották, amikor bőven volt ok a panaszra. Amikor a munkások ezrei, munka nélkül és minden segítség nélkül az utcákon jártak. Az első kongresszus főadata volt, hogy a majdnem teljesen hiányzó munkásvédelmet tegye szóvá. Hogy föltárja azokat a borzalmas állapotokat, amelyek a műhelyekben még mindig fönállottak, és hogy rámutassanak arra a szomorú tényre, hogy sok, az egészségre veszélyes üzemben még mindig foglalkoztattak kiskorú gyermekeket és

nőket. Rámutasson arra, hogy a munkások jórésze még mindig egészségtelen pinceműhelyekben dolgozott.

A kongresszus a panaszok megnyilatkozása volt, de egyzersmind készülődés volt a küzdelemre. Nem elégedtek meg a panaszokkal, hanem fölhívták a munkásokat a harcra. A kongresszus a szakszervezeti formákat is megállapította. Olyan szervezetek alakítását határozta el, amelyek eléggé erősek arra, hogy a munkásokat neveljék és edzzék a gazdasági küzdelemre. Az első kongresszus határozataival bővebben foglalkozunk, mert úgy véljük, hogy ezek a határozatok az első útmutatói voltak a magyarországi szakszervezeti mozgalomnak.

Az 1899. évi május 21 és 22-én tartott első szakszervezeti kongresszuson Budapestről 37 szervezet képviselőjében 70 küldött, a vidékről 24 szervezet képviselőjében 32 küldött jelent meg. A kongresszus napirendje volt: 1. a végrehajtóbizottság jelentése, 2. a) a szakegyesületi szervezkedés alapja, b) munkánélküli-, utassegély- és szállásügy, 3. a Szakszervezeti Tanács, esetleg munkástitkárság szervezése és a bizottság megválasztása, 4. munkásvéd törvényhozás, 5. a szaksajtó, 6. munkaközvetítés, 7. sztrájkügy és egyesülési szabadság, 8. indítványok. A kongresszust *Teszársz* Károly elvtárs a végrehajtóbizottság nevében nyitotta meg és többek közt az akkori időket jellemző következő beszédet tartotta:

„Közel egy évtized múlt el azóta, hogy Magyarországon a modern munkásmozgalom követelményeként szakegyesületek alakultak. Ezek hivatása a munkásságot a kapitalizmus kiszákmányoló törekvései ellen védelmezni, az osztálytudat fölébresztésével fölvilágosult, a társadalmi és gazdasági helyzetet tisztán látó munkásnemzedéket nevelni s a gazdasági fölszabadulásért való küzdelemre előkészíteni.

Ha végigtekintünk mozgalmunk történetén, azt kell látnunk, hogy szakegyeleteink ezen hivatásukat eddig egyáltalán nem, vagy csak igen csekély mértékben töltötték be. Oka volt ennek főképpen az, hogy a szakegyesületek szabad fejlődésükben sok részben gátolva voltak. A hatalom kezdetűl fogva minden törvényes és törvénytelen eszközt fölhasznált fejlődésük meggátolására. Az üldöztetés különféle neme érte szakegyeleteinket. Hogy mindamelltt a mai kongresszusnak mégis eredményekkel számolhatunk be, azt csak annak tulajdoníthatjuk, hogy szakegyesületileg szervezett munkástársainkban már kellően kifejlődött az összetartozandóság érzete s helyzetükből folyó kötelességüket helyesen fogták föl. Jelszavunk: „Mindnyájunk egyért és egy mindnyájunkért” gyökeret vert osztálytársaink jelentékeny részének gondolkodásában.

De átlátta és átérezte a szervezett munkásság azt, hogy szakegyeleteink mai alakjukban, mai működésükkel nem fejlődhetnek oda, hogy a reájuk váró föladatokat tökéletesen betöltsék. S ebből a meggyőződésből kiindulva már évek óta kerestük a módokat, hogy és miképpen tegyük szakegyeleteinket erősebbé, akcióképesebbé. Évek óta működik a budapesti szakmák által saját körükből alakított Szakszervezeti Tanács s működésének eredménye a mai kongresszus, amelynek hivatása a már megérlelt eszméket az egész ország színe előtt megvitatni s hozandó határozataival szakszervezkedésünk jövő alapját lefektetni.

Ebben a munkában, e nagy föladatnak teljesítésében üdvözlöm a szakszervezetek küldötteit. Elődeink évtizedek előtt kiadott jelszava: „Világ proletárijai egyesüljetek” legyen tanácskozásunk alapgondolata s ezen alapgondolatból forrjanak ki hozandó határozataink is.”

Az alakulásnál meg választottak: Teszársz Károly (Budapest), Krecska Antal (Pécs), Schcuermann Károly (Budapest), Árvay Endre asztalos (Kolozsvár) elnökökké; Kiss Károly, Garami Ernő, Weltner Jakab mint magyar, Safranek István, Grossmann Miksa és Baron Ede mint német jegyzők.

A Szakszervezeti Tanács végrehajtóbizottsága nevében Grünfeld Sándor előterjesztette a jelentést. Eszerint a bizottság föladata főleg az volt, hogy a szakszervezetek, úgy mint a szaklapok működését és irányát figyelemmel kísérje, azok fejlesztését elősegítse, a mutatkozó hiányokat pótolja és ahol szükséges, tanácsadólag lépjen föl, s az egyes szakszervezetekben észlelt bajokat orvosolja, illetve azok orvoslására a Szakszervezeti Tanácsnak javaslatokat tegyen, s minden, a szakmákat érintő közös ügyben eljárjon. Ilyen módon lehetségessé vált az egyes szakmákra, akik önálló jogvédelmet föntartani nem voltak képesek, a közös jogvédelem föllállítása. Ügykörébe vonta a bizottság a sztrájkmozgalom fölötti fölügyeletet is. A bizottság működését a legválságosabb időkben kezdte meg, ekkor öltött legnagyobb mérvet a zaklatás és üldöztetés a hatóságok részéről. E nehéz időkben is ott volt a bizottság mindenütt, ahol csak tanács vagy segítség kellett, A bizottság törekedett arra is, hogy a szakszervezetek viszonyairól kimerítő tájékoztatást nyújtson. E célból kérdőíveket bocsátott ki, amelyekből az egyes szervezetektől beérkezett adatok alapján statisztikai kimutatást készített. A szakszervezetek száma az egész országban 126, a szervezeti tagok száma 23.603. Ezen szám az egyes ipari csoportok szerint a következőleg oszlik meg:

	A szak- szervezetek száma	A szak- szervezeti tagok száma
Ruházati ipar	33	5174
Élelmezési ipar	9	852
Vas- és fémipar	22	3836
Faipar	22	3923
Építőipar	21	4951
Kerámiai ipar	4	528
Bőripar	2	362
Sokszorosító ipar	4	2607
Fonó- és szövőipar	4	426
Vegyes iparágak	4	284
Bányászat és kohászat	1	660
Összesen:	126	23603

A fönnálló szaklapok közül kettő teljesen magyar, négy pedig magyar és német nyelven jelenik meg, összesen átlag 11.000 Pékányban. A jelentés tudomásulvétele után a szakegyleti szervezkedés formájáról beszéltek. Az előadók szerint a szervezetek nem felelnek meg a modern szakszervezetek követelmé-

nyeinek. Panaszkodtak, hogy nagyrészt a kormány az oka, hogy a munkások nem szervezkedhetnek úgy, mint a külföldön, nem alakíthatnak országos szakszervezeteket, amelyek nagy tömegeket magukba foglalva, könnyebben védhetik a munkások érdekeit. Ezeket mind fontolóra véve, a kongresszus a következő határozati javaslatot fogadta el:

„Azon tapasztalatból kiindulva, hogy a szakegyesületek mai alakjukban és korlátozott működésük mellett nem felelhetnek meg teljesen ama hivatásnak, mely a modern munkásmozgalom szempontjából reájuk vár, a föladatukat a munkásság gazdasági érdekeinek védelmében és előmozdításában tökéletesen nem tölthetik be:

kimondja a magyarországi szakegyesületek 1899. évi május hó 21—22-én Budapesten egybejött kongresszusa, hogy szükségesnek látja a szakegyesületek működésében az országra való kiterjesztést s föladatává teszi a szakegyesületeknek, hogy e cél elérésére törekedjenek. Amíg pedig ez elérhető nem volna, kötelességük a szakegyesületeknek szakmánként és általánosságban a legszorosabb összekötést létesíteni és föntartani.

A szakegyesület-eknek kötelességük törekedni arra, hogy tagjaiknak rendszeres utassegélyt biztosítsanak, a munkaközvetítés ügyének rendezésére törekedjenek; ahol ez szakmánként nem volna keresztülvihető, a rokonszaktámak e célra való egyesülésével. A segélyezések tekintetében a külföld hasonló munkásszervezeteivel is kölcsönösségre kell törekedni.

E célok elérésére szükséges, hogy a szakegyesületek tagjárulékaik megfelelően emeltesse.

A szakegyesületek lényeges föladata lévén a munkásság szellemi és szakmabeli kiképzése és oktatása, törekedni kell ennek minél tökéletesebb keresztülvitelére és különös gond fordítandó arra, hogy a szakegyesületek által létesített könyvtárakban csakis művelődésre alkalmas és tudományos értékkel bíró könyvek tartassanak.”

Ehhez a javaslatához az akkori időkhöz képest meglehetősen magas színvonalú vita indult meg. Kívánták, hogy a szakszervezeti Tanács gondoskodjék, hogy kölcsönösség alapján utas szállók szerveztesse. Voltak ugyan fölszólalók, akik a segélyezést elvetették, mivel ez nem lehet szakszervezeti cél. A vasmunkások részéről azonban az a fölfogás nyilvánult, hogy a segély- és szállásügy rendezése igenis kivihető. A munkásság szokja meg azt, hogy nagyobb szolgáltatmányokért nagyobb járulékot fizessen. Ugyancsak a vasmunkások részéről jött az az indítvány, hogy az országos ipari csoportok alakítsanak szövetségeket és hogy a vas- és fémmunkások, mint a legerősebben képesített csoport a magyar iparban, utasítsassék ilyen szövetségi szabályok kidolgozására és a belügyminiszterhez jóváhagyás céljából való fölterjesztésére. Ugyancsak foglalkoztak a szakegyesületi tagok szellemi képzésével és elhatározták, hogy minden erővel oda kell hatni, hogy a munkások kellően neveltesse. Azt az indítványt, hogy Budapesten alakítsassék egy általános segédmunkások és munkásnők egylete, elvetette a kongresszus.

A napirend harmadik pontjánál tárgyalták a Szakszervezeti Tanács szabályzatát, elhatározták, hogy 11 tagú végre-

hajtóbizottságot választanak és ennek szabályzatát is megállapították. A kongresszus szükségesnek tartja egy munkástikkárság létesítését. Kötelességévé teszi a megválasztandó végrehajtóbizottságnak, hogy ezt a határozatot mielőbb megvalósítsa.

A 11 tagú végrehajtóbizottságba a következőket választották: Grünfeld Sándor nyomdász, Buchinger Manó könyvkötő, Scheuermann Márton asztalos, Seidner Izidor aranyműves, Drahovszky Antal vasesztergályos, Teszársz Károly vasöntő, Golub Antal kőműves, Szabó Imre cipész, Morgenstern Ignác vasbútormunkás, Reisch Ferenc szabó, Reiter Ármin mázoló.

Megállapították, hogy az 1884-iki ipartörvény, az 1891-ik évi vasárnapi munkaszünetről szóló törvény, s az 1893-ik évi az ipari és gyári alkalmazottak baleset elleni védelméről szóló törvény részben hézagos, részben pedig hiányosan hajttnak végre. Ennélfogva követelik az 1884-ik évi ipartörvény módosítását oly képen, hogy a nő- és gyermekmunka korlátozása félre nem magyarázható határozottsággal mondassék ki, még pedig úgy, hogy 14 éven aluli gyermekek gyárakban, műhelyekben vagy bármennemű ipari vállalatnál egyáltalán ne legyenek alkalmazhatók. A 14—18 éves fiatakorúak munkaideje legfőljebb 6 óra legyen. A gyermekek és nők éjjeli munkája teljesen eltiltandó, úgyszintén eltiltandó, hogy nők és gyermekek az egészségre ártalmas üzemekben alkalmaztassanak. A munkaviszonyokra vonatkozóan követelte a kongresszus, hogy a munkáltatók köteleztessenek segédeknek — a viszonyoknak megfelelő — minimális bért fizetni, mely időről-időre ugyanazon szakmában munkáltatókból és munkásokból álló vegyes bizottság által állapíttassék meg. Felnőtt munkásokra nézve a leghosszabb munkaidő napi 10 órában állapíttassék meg. A gyári- vagy műhelyrendek a munkáltatók és munkások által közösen állapítandók meg. Elszámolások és kifizetések hetenkint történjenek. Oly üzemekben, hol fogyasztási szövetkezetek állanak fön, azok vezetése kizárólag a munkások kezeiben legyen. A vasárnapi munkaszünet olykép határozottassék meg, hogy minden munkásnak hetenként 36 órai szakadatlan munkaszünete legyen. A baleset elleni védelem kibővítendő, s világosan meghatározandó, hogy mily esetekben alkalmazandók védőkészülékek. Az iparfelügyelő kötelezendő a törvény rendelkezései értelmében lelkiismeretesen eljárni és vizsgálatainál a munkásokat szintén meghallgatni. A kisipar szintén bevonassék az ipari felügyelet körébe. Különleges rendelkezéseket kell tenni az építőmunkások védelmére. A bánya- és kohómunkások külön törvény által védendők meg. Az iparfelügyelet az iparfelügyelők föladatainak betölthetése végett kibővítendő. Az egyes termelési ágaknál, az ipartestületi békéltetőbizottságokhoz hasonlóan, ipari bíróságok alakítandók munkásokból és munkaadókból egyenlő számban. A kötelező balesetbiztosítás külön törvény által szabályozandó, úgyszintén köte-

lessége a kormánynak az elaggott és rokkanttá vált munkásokról gondoskodni.

Ezekből a követelésekből láthatjuk, hogy teljesen a mai kornak megfelelőek. A legtöbb itt említett szociálpolitikai követelés még ma sem ment át a gyakorlatba. Az akkori viszonyoknak megfelelően indítványt is elfogadtak, amely kimondja, hogy miután a fővárosban minden szakmának munkásai túlnyomórésztben pinceműhelyekben kénytelenek dolgozni, amelyek sok esetben annyira nedvesek és egészségtelenek, hogy még a gépeket is sajnálják a munkaadók fölállítani bennük, a munkások pedig állandóan betegek, utasította a kongresszus a végrehajtóbizottságot, hogy az ipartörvény revíziója alkalmával a pinceműhelyek megszüntetése ügyében egy vagy két demonstrációs gyűlést hívjon össze.

A kongresszus ezután a szaksajtóval foglalkozott és panaszok hangzottak el a sajtószabadság ellen. Panaszolták, hogy az „Építőmunkás” kiadója egy „Munkaközvetítés” címmel hozott cikkért, amely tisztán a munkások szakügyeivel foglalkozott és a politikától teljesen távol állt, 8 napi fogház és 20 forint pénzbírságra lett büntetve. A „Typographia”, az „Asztalosok Szaklapja”, a „Cipész” és a „Szabók Szaklapja” kiadói hasonlóképpen több ízben lettek megbüntetve különböző címek alatt.

A fővárosi rendőrség lefoglalta a „Typographia”-nak 3640 forintnyi, a „Vas- és Fémmunkások Szaklapja”-nak 80 forintnyi pénzét, s a „Typographia szerkesztőbizottságának tagjait összesen 530 forint bírsággal sújtotta. A szaklapok a nehéz viszonyok között is becsületes törekvéssel töltötték be hivatásukat. A benyújtott határozati javaslat ismerteti a szaklapok kiváló fontosságát és jelentőségét és ajánlja a munkásoknak, hogy a szaklapokat kellőképpen támogassák. Ajánlotta továbbá azt is, hogy ahol csak lehetséges, tegyék a szakegyletek a szaklapot kötelezővé a tagok számára. Kimondták azt is, hogy a szaklapok és azok vezetése a kongresszus által választott Szakszervezeti Tanács fölügyelete alatt áll és ennek hirdetményei kívánatra a szaklapban közzeendőek. Ha a szerkesztőség közös ügyekben a bizottság által tanácskozársra hivatik, a meghívásnak tartozik eleget tenni és a határozatokat végrehajtani.

A munkásközvetítés kérdésénél ajánlotta a kongresszus a munkásságnak, hogy demokratikus alapon szervezett munkásközvetítő-intézményeket létesítsen. De hozzátette javaslatában, hogy a kongresszus nem lát okot arra, hogy az állam részéről tervezeti központi munkásközvetítő-intézettel szemben ellenséges álláspontra helyezkedjék, ha ebben a paritás elve érvényre jut és ha sztrájk esetén a munkásokra nézve ellenséges irányú határozatok mellőztetnek. Mindaddig azonban, míg a munkáltatóknak különféle címen munkásközvetítői léteznek, érdeke és kötelessége a munkásoknak saját szakegyletük kebelében önálló munkásközvetítést létesíteni, hogy azon nyomásnak, amelyet a munkáltatók munkásközvetítésük révén a

munkásokra esetleg gyakorolhatnak, hasonló eszközzel állhasanak ellent.

Egy másik elvi határozatot is hozott a kongresszus, amely röviden a következő:

„A jelenlegi termelési rendszer mellett ki van zárva az, hogy a munkás és munkáltató közötti viszony csupán békés úton elintézhető legyen, mert míg egyrészt a munkáltató minél több haszon elérésére, másrészt a munkások jobb munkafeltételek elérésére törekszenek, ami azután természetesen vizsgálty idéz elő.”

A kongresszus foglalkozott a sztrájk és egyesülési szabadság kérdéseivel is s többek közt kimondta, hogy mindazon tilalmak, amelyek a sztrájkmozgalmak szervezését és segélyezését megátolják, legyenek azok akár törvényekben vagy miniszteri rendeletekben kimondva, mint a jognak és az idők szellemének meg nem felelők, a kormány által hatályon kívül helyezendők. Úgyszintén a munkások gazdasági harcát előmozdító bármilyen gyűjtések akadálytalanul megtörténhessenek és az ezekre vonatkozó tilalmak, rendeletek hatályon kívül helyezendők. Az egyleti alapszabályokban a sztrájkra vonatkozó tiltó pontozatok helyett az egyesület azon jogának föltétlen elismerését, hogy a sztrájkoló tagok az egyleti pénztárból segíztessenek.

A kongresszus minden öntudatos munkás kötelességévé tette, hogy e követelések elérése érdekében dolgozzanak. A munka-; legfontosabb érdeke, hogy munkaerejét magasabb bérért eladhassa, ugyanazon eszközöket használhassa, mint a vagyonos osztály.

A kongresszuson még számos panasz hangzott el a szakegyletek üldözéséről. Így a pécsi kőművesküldött jelentette, hogy az ő szakegyletük, amely hatszáz tagot számlált és tisztán az alapszabályok keretében működött, minden indok nélkül fölfüggesztették s már 14 hónap óta zár alatt tartják. A rendőrség, ha hozzáfordulnak, minden fölvilágosítást megtagad.

Általában véve az első szakszervezeti kongresszus igen szép munkát végzett. Az előkészítőbizottság már hetekkel a kongresszus megtartása előtt elkészítette az összes javaslatokat, amelyek nagy része még ma is megállja a helyét.

A második szakszervezeti kongresszust 1901. évi december hó 25., 26. és 27. napján Budapesten tartották meg. Ez alkalomra a fővárosi tanács már a közgyűlés dísztermét bocsátotta a munkások rendelkezésére. Az első alkalom volt, hogy a munkások a városházára vonulhattak és ott tanácskozhattak. Az Igazolóbizottság jelentése szerint összesen 24 városnak 47 egyesülete 42 küldöttel volt képviselve. Az elnökségbe választottak elnökökké: Kun Sámuel (Budapest), Ősz-Szabó Péter (Győr), Urahovszky Antal (Budapest), Vodráska János (Anina), Seid-

ner Izidor (Budapest), Klein Lipót (Kassa), Israel Jakab (Budapest), Wisliiiovszky Ignác (Budapest), Húsvét Emil (Lúgos), Teszársz Károly (Budapest), Bencsik Gyula (Sopron); jegyzőkké: Lerner Samu, Kohn Miksa, Fülöp Bertalan, Vanczák János (Budapest), Szabó Endre (Debrecen).

A Magyarországi Szociáldemokrata Pártot Weltner Jakab képviselte, aki többek között azt mondta: „A szociáldemokrata párt és a szakszervezetek nem képeznek és nem képezhetnek *szerves egészet*. Ezt igen jól tudjuk és mégis örömmel kell üdvözölnöm a kongresszust, mert bár különböző utakon, de együtt haladunk azon cél felé, hogy művelt, osztály tudatos munkásságot neveljünk. Oly munkásságot, amely a maga jogait épségben tudja tartani. A szakegyletek a maguk tagjait művelik s ezáltal közelebb hozzák az öntudatossághoz.”

A végrehajtóbizottság jelentése szerint a kongresszus jegyzőkönyvét memorandum kíséretében átadták a kormánynak, illetve Hegedűs Sándor kereskedelemügyi miniszternek. Ez történt 1893 szeptember 28-án s ugyanazon év december havában leirat érkezett, amelyben a miniszter azt mondta, hogy mindig szívesen látja, ha a munkások érdekeik előmozdításán fáradoznak, de azt hiszi, hogy a munkások érdekében lenne, ha egy kicsit mérsékelnék magukat, vagyis más szavakkal, ez a leghatározottabb visszautasítás volt. Mindössze annyi történt, hogy a kereskedelmi miniszter ugyanabban az időben megígérte, hogy a betegsegélyzőpénztárról új törvényjavaslatot terjeszt be. Ez meg is történt, de ez a törvényjavaslat még rosszabb volt, mint az előbbi. Ezenkívül megígérte a miniszter, hogy munkásközvetítőintézetet létesít.

A szakegyleti fejlődés terén a bizottság keveset tehetett. 1897—98-ban fokozottabb üldözések voltak és a beállott gazdasági válság folytán az egyesületi élet visszafejlődött, mert a legbuzgóbb elvtársak kénytelenek voltak Magyarországot elhagyni, hogy máshol keressenek megélhetést. 1899-ben 59 szakegyletnek csak 8585 tagja volt, míg 1900-ban 49 egyletnek 8222 tagja volt. Az előadó jelentette, hogy a szervezetek nem küldik be pontosan a statisztikai kérdőíveket, úgy hogy a közölt adatok nem helyesek. Szerinte a taglétszám magasabb, mint ahogy a jelentés feltünteti. Panaszkodott, hogy óriási nagy a fluktuáció, háromszor-négyszer is jönnek és mennek a tagok évente. A jelentés évében munkanélküliségét fizetett 35 egylet, mégpedig 21.837 korona munkanélküli-, 4380 korona utassegélyt, négy egylet fizetett betegsegélyt, amely összeg kitett 9179 koronát. Jogvédelemre 1641 koronát adtak ki. Rendkívüli segélyképen 2191 koronát fizettek. Művelődési célokra 12.392 koronát fizettek ki. Ebben az évben kapta a Vas- és Fémmunkások Szövetsége az alapszabályait. A bizottságnak 12 sztrájkot jelentettek be. Nagyonbrészt részleges sztrájk volt, csak az Állami Gépgyárban volt a sztrájkolók száma 3500 és a Ganz-gyárban 2300; a Rigler-papírgyárban 250, a Közúti Vasútnál 4000, a Resicai

Vasbányaműveknél 4500 munkás sztrájkolt. A sztrájkolókat 14.117 koronával segélyezték. Hogy a Szakszervezeti Tanács nem fejthetett ki nagyobb működést, azt bizonyítják a következő szegényes számok: 1900-ban összesen 1431 korona bevétele volt; ebből jogvédelemre 1000 koronát üzetett, nyomdai számlákra 162 koronát. A jelentés meglehetősen vitát provokált. A küldöttek nem voltak vele megelégedve, de arra nem gondoltak, hogy a Szakszervezeti Tanácsot mégis csak jobban kellett volna támogatni, ha nagy munkát követelnek tőle. A jelentés tudó' másulvétele után egyes küldöttek tettek jelentéseket a különböző vidékekről. Ezek is meglehetősen szomorú képet adtak úgy a budapesti, mint a vidéki állapotokról. Ezután tárgyalták az egyesületi szabadság és a szakszervezkedés törvényes elismerését, továbbá a sztrájkok, a munkakönyvek eltörlését, az ipari bírászkodás fölállítását, az otthoni munka eltiltását és a műhely egészségügyét. A határozati javaslat, amelyet előterjesztettek, kissé kiegészítve, körülbelül ugyanazt tartalmazta, mint az első kongresszuson már elfogadott hasonló javaslat. Mint új napirendi pontot tárgyalták a munkáskamara kérdését. Ehhez a napirendi ponthoz elfogadták a következő határozati javaslatot:

„Tekintve, hogy az ipari munkásszervezetek ezideig teljesen ki vannak zárva minden befolyásból az őket elsősorban érdeklő állami és városi törvényhozási intézkedések alkotásánál, melyek az ipari munkák föltételeire, végrehajtásuk szabályozására vonatkoznak, s így a munkásokat illető rendelkezések alkotása, alkalmazása és értelmezése minden beleszólásuk nélkül megya végbe;

tekintve továbbá, hogy az iparosmestereknek, a vállalkozóknak és kereskedőknek úgy a törvényesen elismert ipartestületekben, valamint a kereskedelmi és iparkamarákban biztosítva van befolyásuk az ipari törvényhozásra és rendeletekre, miáltal az ipari termelés két tényezője, a munkások és munkaadók közt sajátos érdekeik szemmel tarthatása és megóvása tekintetében szemmel látható s úgy a jogérzetet, mint a munkások emberi méltóságát mélyen sértő egyenlőtlen eljárás forog fönn az utóbbiak kárára;

kimondja a kongresszus, hogy szükségesnek tartja a munkásság életbevágó érdekeinek kellő megóvhatása szempontjából a munkáskamarák haladéktalan fölállítását, melyek a kereskedelmi és ipari kamarák mintájára s ezek székhelyein szervezetetvén, ezekhez hasonlóan és velük egyidejűleg minden a munkásokat érdeklő törvényhozási és közösségi intézkedés megtétele előtt errenézve véleményadásra fölkeressenek és általában fölügyeleti és tanácskozási hatáskörrel bírjanak;

továbbá elhatározza a kongresszus, hogy addig is, míg a munkáskamarák ügye törvényhozásilag rendeztetnék, lépéseket tesz Budapest székesfőváros tanácsánál, hogy a munkásszervezetekkel egyetértve tegye meg saját hatáskörében a szükséges elemunkálatokat a központi munkáskamara létrehozására, mely a többieknek követendő mintául lesz hivatva szolgálni.”

A kongresszus foglalkozott a munkásbiztosítási ügyekkel is és állást foglalt az új biztosítási törvény ellen. Kimondotta

a kongresszus, hogy miután az 1891. évi betegsegélyző pénztárról szóló törvény hiányos, mert a segélyezés terén betegség, baleset, sokszor rokkantság esetén is oly terhek hárulnak a pénztárakra, amelyek kielégítésére képtelenek, s emellett a tagok s a tulajdonképeni betegápolás szenved, s különösen a balesetek folytán sérült munkások károsulnak, mert elvesztett munkaképességükért a gyógyításon kívül semminemű segélyben nem részesülnek, követte a kongresszus a kötelező állami betegsegélyezést s a baleset-, rokkant- és aggkori biztosítás törvénybeiktatását, a munkások anyagi megterhelése nélkül és önrendelkezési joguk biztosítását.

Itt megemlítendő, hogy ez a kérdés az akkori időben meg lehetős nagy vitára adott alkalmat. Voltak számosan, akik ellemeztek azt, hogy a betegsegélyezés és rokkantbiztosítás államosítottassék. De a kongresszuson is voltak hangok, amelyek nem helyeselték, hogy mindent a kormánytól várunk akkor, midőn látjuk, hogy a kormány egyáltalán nem tesz semmit. Különösen a vidéki pénztárakról sok panasz hangzott el. A határozati javaslatot mindamelllett elfogadták.

A kongresszus továbbá követte a fegyházmunka szabályozását. Ezután a szakegyesületek kölcsönösségi viszonyát, és a nemzetközi összeköttetéseket »tárgyalták. Ennek a fontos kérdésnek a tárgyalása már jele volt annak, hogy a munkások a szervezkedés hatékonyabb formái után kutattak. Nemcsak a magyar szervezetekkel, hanem a külföldi szervezetekkel is kölcsönösségi viszonyba akartak lépni. Ez a kölcsönösség különben az egyes szervezeteknél már meg is volt. Így a nyomdászok és kalaposok egyesületeinek tagjai, ha külföldre mentek vagy vándoroltak, akkor utassegélyt kaptak és a kölcsönösség alapján beiratás nélkül átléphetek a külföldi szakegyletekbe. Ezt célozta az alábbi határozati javaslat, amely így szól:

„Tekintettel arra, hogy a magyarországi szak- és munkás-képzőegyleteik az egyöntetű működés és az összműködés hiánya folytán úgy fejlődésük, mint kiépítésük tekintetében hátrálatva vannak és így a munkások anyagi érdekeinek előmozdítására alkalmas harci szervezeteknek nem tekinthetők, amennyiben még az utazó tagjaikat az ország határain belül sem képesek a kellő támogatásban részesíteni;

tekintettel továbbá arra, hogy a magyar országi munkás-ságnak jogfosztottsága és gazdasági elnyomatása mellett ellenálló harci-szervezetekre szüksége van, ezek azonban céljaiknak csak úgy felelhetnek meg, ha tagjaikat minden tekintetben támogatni képesek:

kimondja a kongresszus, hogy az egyletek összeköttetése és együttműködése szükséges. Rokonszakták egyletei szövetségek kötésére kötelesek és a szövetségek hatásköre kiterjesztendő. Minden nagyobb városban, ahol több egyletnek van székhelye, szakszervezeti kartelek kötendők a helyi agitáció teljesítésére, valamint a közös kiadások: jogvédelem, utassegély stb. költségeinek előteremtésére. A kartelek a budapesti Szakszervezeti Tanács végrehajtóbizottságával állandó összeköttetést tartanak fön és azt a szervezkedés állásáról tájékoztatják.”

Ha egy helyem csak egy *egyesület* létezik, kölcsönösség-be lép a kartellekkel a segélyek ügyében és tagjai a fővárosban is segélyezendőik. Ilyen egyletek a központi Szakszervezeti Tanáccsal állandóan tartásuk fenn az összeköttetést.

A kongresszus utal annak szükségességére, hogy a külföldi testvéregyesületekkel, az utazó szakszervezeti tagok kölcsönös segélyezése dolgában, minél előbb összeköttetés létesíttessék.”

A kongresszus ezután foglalkozott a szakszervezeti irodalom szükségességével. Az előadók és valamennyi fõlszólaló hangoztatta, hogy olyan központi lapra lenne szükség, amely az érintkezést szorosabbá tenné a Szakszervezeti Tanács és a szervezetek között. A magyar szakszervezeti irodalom eddig csak a szaklapokra szorítkozott. Önálló szakszervezeti irodalom egyáltalán nem létezett, sőt még a külföldi szakirodalom legjobb termékei sincsenek még lefordítva magyar nyelvre. Ezért kötelességévé tette a kongresszus a szakmáknak, hogy a szakszervezeti irodalmat anyagi és erkölcsi támogatásban részesítsék és szervezeti kérdések irodalmi támogatására pályadíjakat tûzzenek ki. Ezzel kapcsolatosan kimondta a kongresszus, hogy a régóta érzett hiányt pótolni kívánja és utasította a végrehajtóbizottságot, hogy központi szakszervezeti lapot adjon ki, amely hivatva legyen a szakszervezetek közös érdekeit megvédeni. Továbbá az egyes szakmák között, valamint ez utóbbi, és a végrehajtóbizottság között fõnálló köteléket szorosabbra fûzni. Ajánlották továbbá a tanfolyamok életbeléptetését. Hogy a kiadások miképpen fõdõztessenek, errõl nem igen gondoskodott a kongresszus. Csak a vidéki szervezeteknek tette kötelességévé, hogy a közös kiadásokhoz õk is hozzájáruljanak.

A végrehajtóbizottság tagjai lettek: Drahovszky Antal vas-
esztergályos, Gogolya György kõmûves, Izrael Jakab bádogos,
Kitajka Lajos szabó, Kun Sámuel nyomdász, Lakner László
nyomdász, Seidner Izidor aranymûves, Tatai Gyula nyomdász,
Teszársz Károly vasöntõ, Vanczák János lakatos, Vischnovszky
Ignác vasesztergályos.

Harc a kenyérért

A millenniumi ünnepély és kiállítás elõtt meglehetõs számban jöttek vidéki munkások Budapestre, számítva arra, hogy itt munkát kapnak és jó keresethez jutnak. Egy ideig volt is munka, különösen az építõiparban, de csakhamar bekövetkezett a gazdasági válság. A túlzott spekuláció, kihasználva a millenniumi elõkészületet, fõlverte a tõzsdei papírok értékét. Ez a túlzott üzérkedés azonban csakhamar összeomlott. Még a millenniumi kiállítás elõtti hónapokban ugrásszerûen estek az összes gyári értékpapírok. A nagy munka még a kiállítás elõtt megszûnt és csakhamar jelentkezett az ipari tartaléksereg. Egyes papírok a névértéken alul csökkentek, mások meg több mint 50 százalékkal csökkentek és ennek meg a munkásság itta meg

a levét. A munkanélküliek már 1896-ban mozgolódtak. Számosan elutaztak a fővárosból, de akik ittmaradtak, sehonnán sem lettek segíeyezve, nyomorogtak. Már 1896-ban voltak munkanélküligyűlések, amelyekben éles hangon támadták a kormányt és a fővárosi tanácsot, mert többszöri kérelmükre sem intézkedtek, hogy munkához jussanak. A gépiparban is nagy mértékben csökkent az üzem, nagyobb gépgyárakból 2—300-anként bocsátották el a munkásokat és ugyanaz a helyzet volt más szakmákban, valamint a kisiparban is. Mindenütt hangoztatták: nincs munka, nincs pénz. Ezekkel a panaszokkal lehetett állandóan találkozni. A kiállítás által oly kapzsiság és kizsákmányolás fejlődött ki a fővárosban, hogy megdrágult minden.

A lakások ára fölszökött még jóval a kiállítás megnyitása előtt, s ezek az árak megmaradtak később is. Az élelmicikkek árai emelkedtek, szóval, megdrágult minden, csak a munkaerő lett rosszabbul fizetve, mint a kiállítás előtt. 1896-ban még csak kezdete volt a nagy munkanélküliségnek és máris óriási mérveket öltött. Később, mikor a mezőgazdaságban is elfogyott a munka és a vidéki földmunkások is beözönlőitek a fővárosba munkát keresni, a helyzet még aggasztóbb lett. A polgári társadalom a nagy munkanélküliséget látva, levestosztogató népkonyhákat nyitott és néha a hajléktalanoknak egy-egy éjszakára szóló fekhelyet is adtak. A munkanélküliség most már állandó volt. Gyűlést gyűlés után tartanak a munkanélküliek és az akkori munkásvezetők becslése szerint 1899-ben és 1900-ban 30.000 volt Budapesten a munkanélküliek száma. A munkanélküliek küldöttsége 1900-ban a polgármesterhez ment, aki válaszában az ínségmunkák megkezdését helyezte kilátásba, s ideiglenes segítséggül az Első Hazai Takarékpénztár által e célra beküldött 1700 koronát a munkanélküliek közt való szétosztás végett a kerületi előljáráásokhoz utalta. Természetes, hogy a munkások ezzel nem lehettek megelégedve, nemsokára gyűlést tartottak, amelyen a polgármester válaszával foglalkoztak. A gyűlés határozati javaslatot fogadott el, amely kimondja, „hogy miután nemcsak a főváros ipari munkássága, hanem az ország munkálkodó népe — a helytelen gazdasági berendezés és a tőketulajdonosok mérhetetlen kizsákmányolása folytán — már-már a nyomornak végső fokára süllyedt, annyira, hogy soraink közül *már* az éhhalál szedi áldozatait és ezer meg ezer munkástársunk családi és erkölcsi élete a legnagyobb mértékben veszélyeztetve van; előttünk, mint egy sötét örvény tátong úgy magunk, mint családunk végpusztulása; miután pedig országunk törvényhozó-testülete csak könyöradományokkal és ínségmunkákkal akar a munkanélkülieken segíteni, ahelyett, hogy korunk és a liberalizmus szellemének megfelelően védenének meg bennünket a határtalan kizsákmányolástól és az azzal járó anyagi és erkölcsi romlástól, kimondja a gyűlés, hogy annak minden tagja erkölcsi kötelességének ismeri a saját szakegyletében beiratkozni, mely gondoskodik a munkanélküliekről”.

1900. évi január 15-én megint nagy munkanélküligyűlés volt, amely ismét foglalkozott a fővárosi közgyűlés határozatával. Az előadó többek közt a következőket mondotta:

»Választottunk bizottságot és kérvény alakjában adtuk be követeléseinket, hogy ne mondhassák, hogy azért nem tárgyalják a mi kérelmünket, mert az követelés. Hogy mi erőszakosak vagyunk, hogy mi terrorizálunk. Elveink *ellenére* kértünk, de tudtuk, hogy hiába. Mi történt? A polgármester kijelentette, hogy ennyi és ennyi ezer népkonyha jegyet adott ki, midőn a munkanélküliek bizottsága kijelentette, hogy a munkások nem akarnak ingyen enni, nem szorulnak rá a népkonyhára, nekik munka kell, erre azt mondotta, hogyha ők megaláznál tartják a népkonyhát, az egyik pénztintézet által juttatott 1700 koronát ki fogja szolgáltatni a munkásoknak.»

A bizottság egyik tagja kijelentette, hogy a munkások nem fognak elmenni az előljáróságokhoz azért a néhány koronáért koldulni, hanem adják ki azt az összeget a munkások szervezeteinek és bár ez semmi, talán csak egy vízcsepp, mégis pillanatnyilag talán néhány családos ember nyomorúságát enyhítené. A polgármester azonban az összeget mégis csak az előljáróságoknak adta. Most már a társadalom sok-sok rétegében foglalkoztak a munkanélküliség kérdésével. Néhol adtak hurkát és asszonyoknak, gyermekeknek egy-egy félliter tejet is adtak. Össze-vissza körülbelül 350 forintot tett ki az az élelmiszer, amit naponta a munkásoknak adtak.

A fővárosi közgyűlés is napirendre tűzte a munkanélküliség kérdését. A városatyáknak nagyon nehéz volt a kérdéssel foglalkozni. A végén nagykegyesen 43.650 koronát szavazott meg a közgyűlés közmunkákra. Ez a munka is olyan, mint: csatornakotrás, gátemelés, folyóvízvezetés, amelyet a télen végezni nem lehet, hanem csak tavaszkor, s ezen munkához se lakatos, se kőműves, se kovács nem kell. És mikor kezdődtek a munkák, a város nem küldött oda szobrászt vagy mechanikust, hanem napszámosokat. Noha tény az, hogy a napszámosoknak is szükségük volt a kenyérre. Beszéltek a gyűlésen arról, hogy a toloncházat nagyobbra kellett építeni, mert már nem fértek oda azok a szegény emberek, akiket csavargás címén elfogtak.

A gyűlés megbízta az elnökséget, hogy készítsen tiltakozó iratot, amelyet a képviselőház elé fognak terjeszteni és legközelebb ugyancsak a munkanélküliek tárgyalták a már elkészített tiltakozó iratot.

Az újabb gyűlésen elmondották, hogy a VIII. kerületi előjáró igen megható szavakban festette, hogy a nyomor nem enyhült, hanem nagyobb lett. Többen vannak munka nélkül, mint voltak hónapokkal ezelőtt s a jótékonysági intézeteket jobban megrohanják, mint tették ezt a múlt hónapokban. Ez hivatalos elismerése a nyomorúságnak. A Józsefvárosban gyűjtést rendeztek, sőt a katolikus templomokban orgonahangver-

senyt is tartottak. A VII. kerület polgárságának egyrésze elhatározta, hogy kenyér-bált rendez a munkanélküliek javára és a jövedelmet kiosztja a munkanélküliek közt. A gyűlésen elítélték ezeket a jótékonykodásokat, amelyek semmi haszonnal nem járnak, legföljebb csak azt eredményezik, hogy nagy urak és hölgyek a humanizmus köpenyége alatt mulatnak. Végül a gyűlésen fölolvasták azt a memorandumot, amelyet a közgyűlés elé terjesztenek és a következőket tartalmazza:

„Tekintetes Közgyűlés! Mi, munkanélküliek, küldöttséget menesztettünk Halmos János polgármester úrhoz azon kérelemmel, hogy a székesfőváros közgyűlése gondoskodjék számunkra munkáról. Munkát kértünk s alamizsnát akartak adni! Látni akarták, hogy dolgoz két kezünket mikép nyújtjuk ki a kolduskenyér után, látni akarták, hogy vedlett át az erős önértet erőtlen alamizsnává, látni akarták a csúf hódolatot, amelyre az üres gyomor hajtja a lelkeket, hallani akarták, hogy a büszke kiáltásunk munkáért mikép fullad el s a megalázott munkás hogyan nyöszörög kenyérért. Ezt utalványozták ki a munkásoknak. Munkánk eladó, de önértetünket nem lehet fölvaltani koldusgarasokra. A fővárosi közgyűlés megérthette, talán meg is értette, hogy a munkanélküliek nem alamizsnát, hanem munkát akarnak. Abból a rengeteg pénzből akarunk valamit vissza, amelynek minden darabján a mi verejtékünk csillogott, amelyet a mi munkánk segített összegyűjteni s most, midőn üresek asztalaink, fütetlenek szobáink, vékonyak ruháink, abból akarunk valamit visszakapni. Nem ajándékba kérjük ezt a pénzt, nem koldulni akarunk; dolgozni akarunk azon garasokért, amelyekért már megdolgoztunk... és tanácskoztak Önök, jó urak! Elhatározták, hogy adnak munkát. A határozatok papiroson szépek szoktak lenni, de ezen határozatuk még a papiroson is fölháborító. Ezrével vannak közöttünk iparosmunkások és az egész munka, amelyet nagy kényszerűséggel kihámoztak, csak néhány napszámosembernek való s ez is olyan, amelyről a szakértők kimondták, hogy nem lehet ez idő szerint megkezdeni, csak később, ha ellankad már a munkás keze, mikor már sírni sem tud a munkás. Nagyságos Urak! Nekünk is van feleségünk, nekünk is vannak gyermekeink! Heteken át föllármázta a főváros az újságokat a mi fölsegítésünkkel s a vége az lett, hogy munkát még sem adott.

A hivatalos statisztika 6—7 ezer munkanélkülit emleget! 30 ezren vagyunk, tisztelt főváros! A jól fűtött szobákban párolgó ebédjük mellett szépen ápolt kezeiket összedörzsölik, de gondolják csak meg, nagy a bűnük, tudtak volna munkát adni, de nem adtak.

Tiltakozunk a székesfőváros határozata ellen, amelyet ők elfogadtak akkor, amidőn a munkát kérőket elkergették. Van munka, van pénz, csak a mi számunkra nincs, mert a székesfőváros közgyűlése nem nagy lelkesedéssel tette meg kötelességét. Eljárásokra hallják meg 30 ezer munkás elítélő szavát! Hallják meg a mi kiáltásunkat munkáért, amikor a főváros a mi szenvedéseinket elfelejti. Munkát adjanak! Kezdjek meg a szükséges építkezéseket s minden közmunkát. Fogatosítsa a főváros a munkálatokat házilag, hogy illetően a munkának teljes értéke ne a vállalkozó zsebeibe menjen, hanem a munkások között maradjon tisztességesen. Ott pedig, ahol kiadta a város a munkálatokat, ott szorítsa a vállalkozókat tisztességes munkaföltételek betartására és embereket megillető munkaszabályok föllállítására. Ismerjék a vállalkozók köteles-

ségüknek, hogy a vállalataikban foglalkoztatott munkásokkal legfőljebb 10 órán át dolgoztassanak.

A munkaszabályok és munkabérek betartása kötelessége legyen minden szakmában minden vállalkozónak. Ezt követeljük tisztelt közgyűlés! A munkanélküli munkások 1901 január 22-én, Budapesten, VII. ker. Váci-út 29. sz. a. a Huber-féle vendéglőben megtartott gyűlésének megbízásából.”

Ez volt a második memorandum, amelyet a fővároshoz benyújtottak. Még kevesebb eredménye volt, mint az elsőnek. Egy február 5-én tartott újabb munkanélküli-gyűlésen fölolvasták a polgármester rövid átiratát, amely szerint a belügyminiszter a munkanélküliek helyzetének javítása érdekében megkereste az illető szakminisztereket, hogy a közmunkáknak a lehetőséghez képest mielőbbi megkezdése iránt intézkedjenek. A gyűlés után tüntető fölvonulást rendeztek a munkanélküliek, amelyen rendőri jelentés szerint háromezer munkás vett részt; a Lehel-térről indultak s a Váci-úton, a Váci-körúton, Andrassy-úton, Teréz- és Erzsébet-körúton, Kerepesi-úton, Múzeum-körúton, Főherceg Sándor-utcán át haladt volna a Nemzeti Lovarda előtti térségre, mint az eloszlás színhelyére; az Erzsébet-körúton levő New-York kávéháznál azonban kétes elemek kövel dobálták a kávéház nagy ablakát, s azt bezúzták. Ettől kezdve kirakat- és ablaktörések voltak a Kerepesi-úton és Múzeum-körúton. Erre a rendőrség előrenyomult, kardot használt és rendkívül sok embert sebesített meg. 14 letartóztatás is történt.

A munkanélküliek megegyeszer bejelentettek gyűlést, de a rendőrség ennek megtartását most már nem engedte meg. Erre „Képviselő urak!” cím alatt röpiratot nyomattak, s ezt a képviselőház karzatáról 400 példányban a képviselők közé dobták. A röpiratban többek közt a következőket mondják:

„Képviselő Urak! Dolgozni akarunk és nem dolgozhatunk. Enni akarunk és nem ehetünk. Élni akarunk, mert jogunk van az élethez és mégsem élhetünk, mert nem dolgozhatunk, mert nem ehetünk. Munka nélkül járunk-kelünk, elhagyatva mindenkitől és mindenektől. Csak a kétségbeesés kísér hűségesen mindenüvé. Csak az örjítő gondolat követ lépésről-lépésre, hogy mi lesz velünk, mi lesz hitveseinkkel, mi lesz gyermekeinkkel... Kenyeret kérnek és mi szívünk vérével sem válthatjuk meg Őket az éhség kínjaitól, mert mit ér a munkavágytól dobogó szív, mit ér az izmoktól duzzadó kar, ha nem tudunk dolgozni, mert nines, aki dolgoztasson... Vegyenek hát tudomást rólunk is, amikor még élünk és ne csak akkor, amikor a csendőrök golyóitól vagy a rendőrök lovainak patkóitól találva holtan roskadunk a földre. Képviselő Urak, újra odakiáltjuk Önöknek: Munkát és jogot a népnek!”

1901 őszén még mindig nagy volt a gazdasági válság és a munkanélküliség nagyobb volt, mint ezelőtt. November 17-én a Szakszervezeti Tanács összehívta a szakszervezetek választmányát és az értekezlet elé memorandumot terjesztett, amelyet egyhangúlag elfogadtak. A határozat szerint a képviselőházhoz memorandum intézendő, amely a régi követeléseket ismétli, de

egszersmind javaslatokat tesz arra nézve, hogy miképen lehetne a munkanélküliséget enyhíteni. Elismerik, hogy a munkanélküliség a mai termelési rendszer következménye, de ennek hatását csökkenteni és enyhíteni lehet. De társadalmi segélyakciókkal, emberbaráti intézményekkel nem lehet segíteni, mert a baj a társadalmi berendezkedések mélyében van és csakis mélyreható szociálpolitikai intézkedésekkel lehet a célt megközelíteni. És ilyenek létesítése elsődrendű törvényhozási feladat. Az első feladat lenne: közhasznú és közszükségletet képező munkálatok foganatosítása. A kereskedelmet előmozdító vasutak, közutak, hidak; a közművelődést előmozdító iskolák könyvtárak, múzeumok; a közegészségügyet előmozdító munkaslakások, csatornázások, utcakövezések stb. Szükséges lenne a vállalkozókat kötelezni, hogy bizonyos minimális munkabért 'fizessenek bizonyos maximális munkaidőért, hogy gyermekeket, nőket ne foglalkoztathassanak és hogy a munkákat ne végeztethessék tanoncokkal. Továbbá lehetetlenné kell tenni a munkában álló munkások túlságos kihasználásai: lehetetlenné kell tenni a gyermek- és nőmunkával való visszaéléseket és az úgynevezett tanonctenyésztést. És lehetővé kell tenni hogy az öreg munkások nyugdíjellátásban részesüljenek, hogy ne kelljen fiatal munkások helyeit elfoglalniuk. Ezután bővebb indokolás kíséretében követelik a nyolcórás munkaidő törvénybeiktatását, az éjjeli munka szabályozását, a gyermek- és nőmunka szabályozását, a tanoncképzés szervezését és a tanonctenyésztés meggátlását. Követelték továbbá a vasárnapi munkaszünet betartását, a kötelező aggkori biztosítást, nagyarányú ipar felügyeletet, szervezkedési és mozgási szabadságot és a szakszervezetek állami támogatását.

Az említett értekezlet elhatározta azt is, hogy a képviselőházhoz benyújtandó emlékiratot a munkások között is terjeszti, továbbá, hogy egy tíztagú küldöttséget választ, amely a polgármesterhez megy a munkanélküliség ügyében.

A. polgármester a nála járt küldöttségnek me« is ígérte, hogy a székesfőváros ínségmunkákról fog gondoskodni és hogy hajlandó a kormánynál is közbenjárni, hogy az általa tervbevett munkákat már most kezdhesse meg. Ezen ügygel foglalkozott a legközelebbi tanácsülés, amelyen Horváth János tanácsnok tájékoztatta a tanácsot a humanisztikus akció eddigi eredményeiről. Eszerint az előjárókkal és a munkaközvetítőintézet kiküldötteivel tartott értekezleten elhatározták, hogy javasolni fogják a Tanácsnak, hogy azok a munkanélküliek akik a munkaközvetítőintézetnél munkát keresnek, de nem találnak ebédutalványt kapjanak maguk és ínséges hozzátartozóik számára a népkonyhákbán. Ez mintegy 24.000 korona költséggel járna. Halmos János polgármester indítványozta, hogy hívja tola Tanács a fővárosi középítészeti ügyosztályt, az összes kerületi előjáróságokat és a mérnöki hivatalt, hogy nyolc nap alatt jelölje ki azokat a munkákat, amelyeket mint szakkép-

zetséget nem okvetlen igénylő ínségmunkákat a tél folyamán el lehetne végezni. Végül, minthogy a székesfőváros pénzügyi helyzete nem olyan, hogy ezen nagyfontosságú szociálpolitikai kérdést egymaga megoldja, írjon föl a legközelebbi közgyűlés az összkormányhoz, hogy a fővárosban uralkodó állapotokra való figyelemmel, a maga részéről is tegyen meg mindent, hogy a munkanélküliség megszüntetessék, nevezetesen a lehetőség szerint tartsa meg legközelebbi munkáira nézve már most az ajánlati tárgyalásokat, hogy a vállalkozók az előmunkálatokat megtehessek. Az indítványt elfogadták.

A munkanélküli gyűléseket és fölvonulásokat tovább folytatták. December 31-én megint fölvonulás volt, amelyet a rendőség megint szétvert. Ismét voltak sebesülések és letartóztatások.

A nagy munkanélküliség befolyásolta a munkában lévők helyzetét. Mindenütt igyekeztek a munkában levők munkabéreit csökkenteni és a munkaidőt meghosszabbítani. Ez a törekvés harcokat provokált. Az 1896-ban tartott pártgyűlés elé terjesztett jelentésiben olvassuk, hogy az utolsó két évben a bőröndösök és szücsök sztrájkoltak. A munkaidő rövidítését követelték. A sztrájk sikerrel végződött. Részben sikerrel végződött a kőfaragók és az asztalosok sztrájkja. A könyvnyomdászok sztrájkja ellenben eredménytelenül végződött. Részleges sikerrel végződtek a cipőfelsőrészkeszítők, sütők, bádigosok sztrájkjai. Eredménytelen volt ezenkívül a tímárok sztrájkja. Teljes eredménnyel végződtek a keztyűsök, fazekasok és kályhások sztrájkjai. Ezenkívül meglehetősen nagy számban voltak részleges sztrájkok is. A pécsi kőművesek és keramikai munkásoknak, valamint a resicai bányászoknak eredménytelen sztrájkjaik voltak. A kőfaragóknak Süttön, Piskén és Nyergesújfalun is voltak sztrájkjaik, amelyek többnyire sikerrel végződtek.

1896-ban a téglagyári munkások is mozgolódni kezdtek. A munkásosztálynak olyan rétege volt ez, amelyet a vállalkozók emberszámba sem vettek. A munkások kijelentették, hogy nem hajlandók többé naponként 16—18 órát dolgozni 50—60 krajcár napszámmért. (Reggel 4-től este 8—9 óráig.) Erre 10 krajcár bérjavítást ígértek nekik. Az egyik munkás azt találta mondani, hogy ez nem bérjavítás, hanem koldusnak szoktak ennyi alalmazást adni. Erre a kijelentésre a „Népszava” tudósítása szerint az illető munkást az egyik rendőr nyakonütötte és letartóztatta. Ennek következtében több munkás elbocsáttatását és munkakönyvének kiadását kérte. Rendörkordon fogta körül a munkásokat, egyenkint mehettek az irodába, ahonnet a szó teljes értelmében egyenkint rúgták ki őket. Alighogy kint voltak, a rendőrök megkötözték őket és bekísérték a kapitányságra. Azokat pedig, akik a rendőrségnél panaszt emeltek a durva bántalmazásért, eltoloncolással fenyegették, ha szándékuktól el

nem állnak. Így végződött a téglagyári munkások első bérmozgalma. A látszat az volt, hogy a munkásokat leverték, valójában pedig ez az első mozgalom megtanította a munkásokat arra, hogy miként kell védekezni. Nemsokára nagyobb sztrájkokat indítottak és a vállalkozók akarva-nemakarva kénytelenek voltak a munkaidőt rövidíteni és a béreket emelni. Hiába voltak megrendszabályozások, hiába dobálták ki a legintelligensebb munkásokat, a szervezkedés eszméje a téglagyári munkásoknál is tért hódított.

Nagyobb sztrájkok voltak még 1901-ben. A Máv-gépgyár és Ganz-gyár munkásai, akiknek nagy része távol állt a munkásmozgalomtól, szintén kénytelenek voltak sztrájkmozgalmakat indítani. A gyárak igazgatóságai, ismerve a munkások szervezetlenségét, mindig lejjebb szállították a munkabéreket és munkabérlevonásokat is egymásután eszközöltek. Emiatt az eljárás miatt általános volt az elkeseredés és amikor az igazgatóság új fizetési rendszert akart meghonosítani, 3500 Ganzgyári munkás minden előkészület nélkül beszüntette a munkát. Az általános gyári sztrájk már az első napon a munkások győzelmével ért véget, mert az igazgatóság megígérte, hogy a régi fizetési rendszer marad érvényben és a fizetéseket is megjavítja. 400 kovács azonban tovább sztrájkolt, mert a régi bérek mellett nem akart dolgozni. Mikor a fizetések napja jött, az igazgatóság nem akarta az ígéreteit betartani. Erre a munkások közül 1500-an újból sztrájkba léptek és másfélheti harc után kivívták a követelésüket.

Még elkeseredettebb volt a Máv.-gépgyári munkások harca. Egy nappal később, hogy a Ganz-gyári munkások sztrájkba léptek, a munkások itt is beszüntették a munkát. Miután az igazgatóság a követeléseket visszautasította, most már 3200 munkás lépett sztrájkba. Három és fél hétig tartó elkeseredett küzdelem után sok sztrájkbontó jelentkezett és hasztalanná tette a további küzdelmet. A sztrájk megbukott és az állami gyár bosszút forralva a munkások ellen, 800 munkást az utcára dobott. A munkások nagyrésze az országból kivándorolt.

Ugyanez év június 29-én a közúti villamosvasutak 1200 alkalmazottja lépett sztrájkba. A sztrájk minden előkészület nélkül, egy külföldi villamosvasúti sztrájk hatása alatt tört ki. Kétnapi harc után a villamosvasutak igazgatósága elfogadta a követelést, mire a harc véget ért. Mindamellett, hogy a három sztrájkban résztvevő munkások nem tartoztak a munkásmozgalom kötelékébe, a szervezett munkások által mégis támogatva lettek. A munkáslapok is erélyesen támogatták a munkásokat, úgyhogy ennek hatása alatt a közvélemény is a sztrájkolók mellett foglalt állást. Ezentúl már az említett gyárak munkásai is kezdtek csatlakozni a szakszervezetekhez, mert máshonnan nem számíthattak támogatásra.

A szakmák országos értekezletei 1901-ben

A gazdasági válság következtében számos munkás elhagyta az országot. A szakszervezetek vezetőségei annál intenzívebben kezdték az agitációt. Értekezleteket tartottak, amelyek annyiban különböztek a régiektől, hogy most már nem szakmai, hanem egész iparágakra kiterjedő országos értekezletek lettek megtartva.

Így május 26-án és 27-én famunkásértekező volt Budapesten, amelyen résztvettek a budapesti asztalos, ács, kádár, esztergályos és kocsigyártó szakmák. Azonkívül vidékről: Brassó, Budafok, Győr, Kassa, Miskolc, Pápa, Pécs és Pozsony famunkásai. Napirenden volt: 1. A sajtó és a famunkáslap, 2. egy famunkásbizottság választása, 3. az országos famunkás-egylet célja és haszna. A napirend első pontjánál az előadó jelentette, hogy a fővárosi famunkásszervezetek az összesség érdekét képviselő szaklapot indítottak, mert egyes szakmák taglétszámuk csekélységénél fogva nem voltak képesek önálló szaklapot kiadni. Módot kellett tehát adni arra, hogy egy közös lap az összes famunkások érdekeit védje. A lap fõntartása érdekében a szakmák kötelezték magukat, hogy bizonyos összegû évi segéllyel támogatják a Famunkások Szaklapját. Ugyancsak a vidéki küldöttek is kijelentették, hogy a vidék is hozzájárul a lap fõntartásához. A szaklap bizottságába a következõk választottak be: Az asztalosok részérõl Klárik Ferenc, Lay József, Pelcéder Ágoston és Weltner Jakab; a kádárok részérõl Bodó Károly és Kovács Károly; a kocsigyártók részérõl Szabó József, az esztergályosok részérõl Kristyén István és Mernalits István, az ácsok részérõl Csépes Lajos. A napirend 3-ik pontjánál ismertették az országos famunkás-egylet célját és hasznát és megvitatták az alapszabálytervezet egyes pontjait. Tõbben azt indítványozták, hogy az alapszabályokból törõltessék az a pont, amely szerint a tagok sztrájk esetén nem segélyeztetnek. Miután azonban nem volt kilátás arra, hogy enélkül az alapszabályokat jóváhagyják, nem törõlték ezt a pontot.

A magyar és ausztriai vasbûtor-munkások szintén május 26- s 27-én tartottak országos értekezőt, melynek napirendje volt: 1. A küldöttek jelentése; 2. a szervezkedés; 3. bérrendszer és munkaidő; 4. fegyencmunka; 5. munkásközvetítés; 6. a bérharc jogosultsága; 7. a sajtó; 8. indítványok. Az értekezőt 23 küldött vett részt és pedig Budapestről 16, Miskolcra 1, Szabadkáról 1, Bécsből 5 küldött. A napirend második pontjánál elhatározták, hogy 1. a Bécsben dolgozó szaktársakat a szervezetbe mielőbb bevonják; 2. a budapesti szervezetet fölhívják, hogy hasson oda, miszerint a vas- és fémipar kisebb szakmai kis szövetséggé egyesüljenek, hogy ezáltal működési képességüket növeljék. A napirend harmadik pontjánál munkásvédőtörvényekről beszéltek és megbízták a Szakszervezeti Tanácsot, hogy tűzze a munkásvédelem kérdését napirendjére és tegyen

lépéseket, hogy ebben az ügyben mielőbb eredmény legyen” elérhető. A legközelebbi cél gyanánt a munkaidő rövidítését tűzték ki. A munkásközvetítés kérdésénél elhatározta az értekezlet, hogy fölhívja a szaktársakat, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel hassanak oda, hogy csak a szakegylet által eszközölt munkásközvetítés vétessek igénybe. A bérharc jogosultsága napirendjénél követelték, hogy a gyűjtési tilalom vonassék vissza. A szaksajtó dolgában elhatározták, hogy az osztrákok az „Österreichischer Metallarbeiter” és a magyarok a „Vas- és Fémmunkások Szaklapját” támogatják.

A szabómunkások 1901 december 25-én Budapesten tartották országos értekezletüket. Az értekezlet napirendje volt: 1. jelentés a szervezkedés állásáról és a munka- és bérvizonyokról; 2. a szakegyesület országossá tétele; 3. a szaksajtó; 4. bértarifa; 5. indítványok. Az értekezleten a szervezőbizottság részéről Matós Jenő, Kohn Miksa, Saly Endre, Kiss Károly, Molnár Antal, Klein Jakab, Kitajka Lajos, Oestreicher Jakab és ezenkívül 13 vidéki városból 14 küldött volt jelen. Az értekezlet kimondotta, hogy elkerülhetetlenül szükségesnek tartja az országos szakegylet létesítését, amelybe a jelenleg létező összes szabószakegyletek beolvadnának. Addig is azonban, míg ez létesül, szükséges, hogy az országban levő szakegyesületek egymással szoros összeköttetésben legyenek és egymás tagjai iránt szigorú kölcsönösöset gyakoroljanak.

A központosításra, úgy mint minden szervezetet, a szabókat is különösen az a körülmény kényszerítette, hogy a kisebb szervezetek nem tudtak eleget tenni ama törekvéseknek, amelyek a munkások helyzetének javítására vezettek volna. A központi egyesület nem tudta és nem volt képes a vidéki kisebb egyesületet irányítani. Ezért ajánlotta is az előadó, hogy alakítsák meg a „Magyarországi Szabómunkások és Nők Szakszervezetét”. Az értekezlet el is fogadta ezt a javaslatot és a kidolgozott javaslatot is magáévá tette. A szaklapra vonatkozóan elhatározta az értekezlet, hogy minden szervezett szabómunkás részére kötelezővé teszi a szaklapot. A darabszám-munkára vonatkozóan elhatározta az értekezlet, hogy a munkások főtörekvését képezze a darabszamos munka eltörlése és az órabérrendszer életbeléptetése, a minimális munkabér és maximális munkaidő megállapítása. Ahol ez nem lehetséges, ott az országos értekezlet által elfogadott árszabály tervezetet igyekezzenek életbeléptetni.

A vas- és fémmunkások értekezletét 1901 szeptember 27-én tartották Budapesten. Ez az értekezlet is főleg a vas- és fémipari munkások helyzetével, továbbá munkásvédelemmel és a szakszervezet fejlesztésével foglalkozott. A munkások helyzetének ismertetésénél elmondta az előadó, hogy 3500 vasmunkás sétál munka nélkül. De nemcsak a fővárosban, hanem az egész országban nyomorog a munkásság. Ez az értekezlet is követelte a kormánytól a közmunkákat. A munkásvédelem dolgában

elhatározta az értekezlet a nők és gyermekek védelmét, a vasárnapi munkaszünet törvénybeiktatását és a többi már ismert munkásvédelmi követelést. Ezután követelték az egyesülési jogot, majd kimondták a Vas- és Fémmunkások Szövetségének a megalakítását.

Tárgyalták a munkásbiztosítás kérdését is és többek között kimondta az értekezlet, hogy amíg nem tartják meg a műhelyekben és üzemekben azokat az óvórendszabályokat, amelyekkel egyedül korlátozható a balesetek és megbetegedések száma, a betegsegélyezési törvény nem lehet elégséges és nem lehet kielégítő. Az értekezlet csak akkor reméli a mai tarthatatlan állapotok javulását, ha a biztosítás körét kiterjesztik és a baleset- és rokkantbiztosítást törvényesen szabályozzák. Csak akkor, ha a munkások munkájuk mellett betegség, balesetek stb. ellen meg lesznek védve és ha baleset, betegség, rokkantság, valamint aggkor esetén segélyeztetnek, remélhető, hogy a munkásság helyzete és a gazdasági viszonyok is jobbra fordulnak. Az értekezlet követelte, hogy a kormány a betegsegélyezési törvény revíziójával egyidejűleg tegyen intézkedést a baleset és rokkantság esetére szóló biztosításra, valamint az aggkori ellátásra vonatkozó törvényjavaslatot dolgoztasson ki és terjessze ezeket a parlament elé. Végül kimondta az értekezlet, hogy a „Vas- és Fémmunkások Szaklapja”-t kötelezővé teszi a vasmunkások részére. Az ankét megbízta a szaklapbizottságot, hogy a bizalmiférfiakkal az összeköttetést tartsa fenn és ezen a réven törekedjék arra, hogy a szakegyletek a mai helyzetükben erősekké és a szövetség megalkotására alkalmasakká legyenek.

Az *építőmunkások* 1901 október 20-án tartották országos kongresszusukat. Napirenden volt többek között az építőmunkások helyzete és követelései, a szervezkedés ügye és munkásvédőtörvények az építőiparban. Képviselve volt 8 budapesti szervezet 15, 18 vidéki város 27 és Bécs 1 küldöttel. Követelték a 9 és félórai és a kőfaragók számára a 8 órasi munkaidőt. A munkabérre vonatkozóan követelték, hogy a falazóknak 36, a díszvakolóknak 40 fillér legyen az órabérük. Az ácsok részére pedig 36 fillér órabér megállapítását követelték, a mennyezetes fehérmunkásoknak 6 korona napibért. A kőfaragók napibére legyen a fővárosban 5, vidéken 4 korona. A szobafestők és mázoló munkabérének megállapítását pedig a fővárosban napi 4.40, vidéken 3.60 koronában követelték. A kongresszus kimondta, hogy a fővárosi építőmunkásszakegyletek tartoznak a jelenleg érvényben levő alapszabályaikat országos egyleti alapszabályokra változtatni, hogy így minden egyes szakegylet szervezhesse és maga köré csoportosíthassa az ország különböző vidékein dolgozó munkásokat. A munkásvédőtörvényekre vonatkozóan elhatározta a kongresszus, hogy az építőállványok készítése törvény által szabályozandó, illetve egy erre illetékes műszaki tanács által kidolgozott terv alapján ké-

szítendők. Az építkezések hetenkint többször ellenőrizendők külön erre a célra a munkások által választott munkásellenőrök és a hatóság vagy az iparkamara által megválasztott vagy kiküldött közegek bevonásával. Magas építményeknél, lia fönt munkások dolgoznak, az utolsó emelet vagy padlás teljes be-deszkázását követelték. Mester vagy üzletvezető csak olyan egyén lehessen, aki az üzletet tényleg tanulta és a dolgozó segítők közül mindig csak a legidősebb tarthasson jogot az önállósításra. Ezután elfogadta a kongresszus a már általánosan ismertett munkásvédelmi követeléseket. Végül kimondotta a kongresszus, hogy azok a szaktársak, akik a szervezetben bizalmi tisztséget töltenek be, azok polgári egyesületekben semmiféle tisztséget nem viselhetnek.

A *cipésmunkások* már korábban, 1900-ban tartottak kongresszust, amelyen kimondották, hogy a szakegyesületüket országosítják. Ugyanezen a kongresszuson követelték a sztrájk-jog elismerését és a gyűjtési tilalom visszavonását.

Itt megemlítjük, hogy 1900. év tavaszán a cipőfelsőrész-készítők különváltak. Az 1900-ik közgyűlés elé terjesztett jelentés a kiválásról így számol be: „Mindenekelőtt felsőrész-készítő szaktársaink egy részének különválásáról kell megemlékeznünk. Már a múlt közgyűlésen észrevehető volt, hogy a felsőrész-készítő tagtársak egy része a különválásra hajlik. Ez a különválás a közgyűlés után nemsokára be is következett és a felsőrész-készítők egyesülete a már régebben jóváhagyott alapszabályok szerint megalakult. Ezen különválás egyesületünkre semmiféle rázkódással nem járt, sőt annak dacára, hogy pénztári mérlegünk főösszege kevesebb ugyan az előző 1900. évinél, mégis az 1901-iki helyzet sokkal kedvezőbb. Ugyanis az előző években a különváltak folyton az ő különleges érdekeiket hangoztatták és ez visszavonást támasztott a többi tagtársak között és sokakat elidegenített egyletünktől. Ez a visszavonás most végre megszűnt és a szaktársak egyletünk iránt nagyobb mértékben kezdenek érdeklődni. A lefolyt 1901-iki évben egyletünkbe 826 új tag lépett be és konstátálható, hogy az újonnan belépett tagok közül sokkal több állandó tag marad, mint ahogy az előző években lenni szokott.”

A cipőfelsőrész-készítők egyesülete különválva is minden tekintetben teljesítette kötelességét tagjaival és az általánossággal szemben. Kilépése után rögtön csatlakozott a Szakszervezeti Tanácshoz, amely akkor még nem állt szemben azokkal a kongresszusi határozatokkal, amelyek tiltják, hogy valamilyen egyesületből kilépett csoport mint önálló egyesület elismertessék. Különben a cipőfelsőrész-készítők egyesülete volt az, amely a Szakszervezeti Tanácsnak rendelkezésére bocsátotta a helyiségének egy részét és minden tekintetben derekasan állta meg a helyét. Később a Szakszervezeti Tanács titkársága tett lépéseket aziránt, hogy a cipőfelsőrész-készítők fuzionáljanak a cipészekkel. 1905-ben meg is történt ez a fúzió. Az együttműkö-

dés azonban nem tartott sokáig, mert 1906-ban ismét elváltak a felsőrészkészítők és újra kiadták szaklapjukat. Ez a külön működés megint 1908-ig tartott, amikor aztán a két szervezet végleg egyesült.

A Szakszervezeti Tanács

Úgy mint minden országban, ahol modern szakszervezetek működnek, nálunk is fölmerült egy országos szakszervezeti központ létesítésének a szüksége. Az 1890-ben tartott szociáldemokrata kongresszus után a párt vezetősége vállalta azt a feladatot, amelyet egyébként más országokban a szakszervezetek központjai teljesítenek. És talán nem tévedés, ha azt mondjuk, hogy ennek a körülménynek tulajdonítható az erősebb kapcsolat a párt és a szakszervezetek között. Bizonyos az, hogy a szociáldemokrata párt vezetősége rendkívül sokat dolgozott a szakszervezetek megalakulása érdekében. Az 1890-ben megválasztott pártvezetőség tagjai, nevezetesen a kongresszus elnökei, jegyzői és előadói külön-külön megbízatást kaptak egyes szakmák szervezésére. Egyesek az építőmunkásokat, mások a vasmunkásokat stb. szervezték. Természetes, hogy ez a munka igen nehéz volt, de amint látjuk, a szervezetek mégis szépen fejlődtek. Mindamellett szükségét érezték annak, hogy Magyarországon is legyen szakszervezeti központ, mert sok gazdasági kérdés várt megoldásra, amellyel a pártvezetőség nem foglalkozhatott. Különösen a jogvédelem és a bérmozgalmak kölcsönös segélyezésének kérdései tették szükségessé a Szakszervezeti Tanácsot. Az 1890-ben és 1892-ben megjelent szaklapok fölhívják a szervezeteket, hogy a közös jogvédelmi díjakat fizessék be. Így a kőfaragók megbízásából a Bécsben elhunyt *Kepplinger* József foglalkozott buzgón a jogvédelemmel. Később segítő-társat kapott *Teszársz* Károlyban, aki már szélesebb alapokra akarta helyezni a Szaktanácsot. De mindazon kísérletek, amelyek odairányultak, hogy erőteljes szakszervezeti központ működjék, kivéve a közös jogvédelmet, megghiúsultak. Különben a Szakszervezeti Tanács szomorú helyzetéről ad fölvilágosítást az a kiáltvány, amelyet a Népszava 1896 december 18-iki száma közöl. A fölhívás szövege a következő:

„Amikor 1881-ben a budapesti munkások szervezetei a szakszervezkedési tanácsot létesítették, ezzel használni vélték a mozgalomnak. Azt gondolták, hogy a gazdasági szervezetet fejleszteni fogja és kapocs lesz a gazdasági és politikai mozgalom között. De most öt év után sajnos tapasztaljuk, hogy amennyit használt a Szakszervezeti Tanács, ugyanannyit ártott is. Más országokban is léteznek és kell is hogy létezzenek ezek a szakszervezeti tanácsok, csak hogy egész más alapon és egész más értelemben fölfogva. Külföldön bizonyára a szakszervezetek legbuzgóbb emibereit küldik a Szakszervezeti Tanácsba, hogy működési képességükkel oda törekedjenek, hogy a mozgalom gazdasági alapja erős legyen és előkészítse okszerűen

a szervezetek embereit a politikai szervezetnek: a szociáldemokrata pártinak. Gondoskodik arról is, hogy olyan szakmák, amelyek szervezve egyáltalán nincsenek, szervezve legyenek. Olyan ügyeket, mint például a jog-védelem, rendszeresít, hogy ezáltal elősegítse a kisebb szakmák ügyét, amelyek külön jogvédőt adni tagjaik részére képtelenek lennének. Mily másként állunk e téren mi! A szakszervezetek csak egy része küld olyan férfiakat, akik kötelességük teljesítésének magaslatára föl tudnak emelkedni. Ezek pedig miért, miért nem, olybá tekintik a Szakszervezeti Tanácsot, mint amely intézménynek nincs más hivatása, mint az eddig létesített jogvédelem fõntartása. Igaz ugyan, hogy jogvédelem van. Ez az egyedüli eredmény, amit végzett, de ha szigorúan vesszük, ez is káros a szervezetekre, annyiban, mert a szakmákra esõ járulékokat nem szolgáltatják be és így nem lehet gondoskodni olyan ügyvédõrõl, aki az ügyeket erélyesen és pontosan végezni tudná. A nagyobb szakmák szervezetei külön-külön képesek lennének jogvédõt tartani. De éppen az erkölcsi kötelesség érzete és a fegyelem parancsa folytán nem tehetik ezt és fizetnek több illetéket a Tanács pénztárába azért, hogy elõsegítsék a kisebb szakmák helyzetét. Azok pedig kivonják magukat ebbõl is, s vagy egyáltalán nem, vagy nagyon hanyagul szolgáltatják be az illetékeket. Hányszor volt már errõl beszélve? Mindhiába. A bizalmiférfiak könnyedén fogják föl a válóban fontos teendõiket és ezen vétkes könnyelműségnek köszönhetõ csak, hogy a Szakszervezeti Tanács nem tud hivatásának megfelelni. Ahelyett, hogy nemes hivatását teljesítené, kénytelen meddõ munkát végezni. Ha ez volt a cell: akkor kár is volt ezen szervezetet léteíteni. Nem képes komoly akciót megindítani és ha ezt tenni akarná is, nincs meg szabályai értelmében a joga hozzá, mert nem jelennek meg a kiküldött bizalmiférfiak olyan számban, hogy határozatképes lenne. A szakmákat éppúgy terheli a felelõség vádja, mint magukat a bizalmiférfiak. Soha nem intézkednek a Szakszervezeti Tanács fölhívása folytán és nem küldenek ki egyéneket, másokat, buzgóbbakat; hanem a feledés fátyolát teszik reá és hagyják aludni az egész dolgot, amelyik pedig szorosán érdekli úgy a párt-, mint a gazdasági mozgalmat. Ha a jövõben is ilyen lanyhán teszik meg az érdekeltek kötelességüket, ne csodálkozzon senki a bekövetkezendõ fordulaton. Minden szakma segít a maga baján úgy, ahogy tud és ahogy kényszerítik. Intõ szavunk a bizalmiférfiakhoz szól és fölhívjuk, ha nem akarják a szégyent és erkölcsi felelõsséget eltûrni, jelenjenek meg pontosan az üléseken; tegyék meg kötelességüket és ne éljenek vissza azzal a bizalommal, amellyel fölrüházták munkástársaik.

Az elnökség.

Ez a fölhívás igazolja, hogy milyen nehéz viszonyokkal küzdött a szakszervezeti központ. Sokat üléseztek és tanácskoztak és végre több évi meddõ kísérletezés után, 1898 január 2-án a budapesti szervezetek értekezletet tartottak, amelyen több órán keresztül foglalkoztak a Szakszervezeti Tanács ügyével. Az elõkészítõbizottság szabályzatot is készített, amelyet alapos megvitatás után az összehívások el is fogadtak.

Az elsõ szabályok így szólnak:

„1. A szervezkedés fejlesztése az összes ipari szakmákban és az azokhoz tartozó munkáscsoportok között, amelyek részint, vagy egyáltalán nincsenek szervezve különös figyelemmel a fõnálló szervezetek fejlesztésére és a szakegyesületeknek az

egész országra való kiterjesztésbe, és ha ez elérhető volna, az ország, úgy mint a külföldi szakszervezetei között kölcsönösség létesítésére törekedni.

2. A bizottság gondoskodik arról, hogy a munkanélküli- és utassegélyezés, jogvédelem, utaszálló és munkásközvetítés minden szakszervezetben létesüljön.

3. Ellenállási pénztárak létesítésére törekedni.

4. A szakmák által fölvetett statisztikai adatok egyesítése és földolgozása; statisztikai fölvételek a szárműzalmokról.

5. Rokonszakmák közti szövetség létesítésére törekedni.

6. A szaksajtót fejleszteni és irányára fölügyelni.

7. A többség hozzájárulásával szakszervezeti kongresszus egybehívása.

A végrehajtóbizottság a szakmák küldötteit havonta egyszer és a szakszervezetek egyharmadának kívánságára öszszakszervezeti értekezletre tartozik egybehívni.

Ha sürgős ügyek követelik, a bizottság belátása szerinti időben is egybehívhatja a szakmák küldötteit vagy az öszszértekezletet.

A szakszervezetek a Szakszervezeti Tanács költségeinek földözéséhez tagonként egy évre 4 krajcárral tartoznak hozzájárulni, amely illeték negyedévenként előre fizetendő. A hozzájárulás arányát időről-időre a szakszervezeti kongresszus szabályozza.

A szaklapok tartoznak a végrehajtóbizottság határozatait, úgymint a nyilvánosságra szánt közleményeit mindenkor földvenni.

A végrehajtóbizottság tartozik a szakszervezeti kongresszusnak működéséről beszámolni, azonkívül a nyilvánosság számára évi jelentést szerkeszt és bocsát ki.

Elvi tekintetben kimondta az értekezlet, hogy „a szakszervezetek a munkásság gazdasági harcának szolgálatában állóknak tekintendők s e szempontból törekedni kell a lehető legtöbb oldalú és leterjedelmesebb segélyezés létesítése által azok harc képességét fokozni”. Egyben elhatározta az értekezlet, hogy a Szakszervezeti Tanács hétagú végrehajtóbizottságból áll, amely a saját kebeléből választ elnököt, elnökhelyettest, pénztárost, magyar és német jegyzőt, továbbá két ellenőrt. Maga a Tanács a szervezett szakmák által kiküldendő két-két bizalmiférfiből s a szaklapok két-két képviselőből áll.

Ez az értekezlet a magyar szakszervezeti mozgalom számára történeti jelentőséggel bír, mert inentől kezdve élénkebb tevékenységet fejtett ki a Szakszervezeti Tanács. Mint az előző fejezetekből láttuk, most már kongresszusokat is öszszhívott. Ezenkívül a betegsegélyezés ügyében ankétot is tartott és memorandummal fordult a kormányhoz. Előkészítette az 1903 december 26-án és 27-én tartott bányászértekezletet. A szakszervezeti kongresszus ama határozatának, hogy a végrehajtóbizottság teendőinek végzésére titkárt alkalmazzanak, néhány évig nem lehetett eleget tenni. 1903-ban azonban, midőn a szakszervezetek ismét földendültek, hozzáfogtak a határozat végrehajtásához. Ugyanez év október 26-án a végrehajtóbizottság pályázatot hirdetett a titkári állásra és egy hónappal később megválasztották a titkárt, aki hamarosan megkezdte a munkát. A válasz-

tás több pályázó közül e sorok írójára esett. De az új titkár működése elé óriási akadályok gördültek. Irodahelyisége nem volt a Szakszervezeti Tanácsnak. A titkár kénytelen volt a cipőfelsőrészkesztők olvasótermében, ahol 40—50 munkás társalgott, az első szakszervezeti statisztikát készíteni. Persze az anyagi viszonyok is igen rosszak voltak, de a helyzet hamarosan javult, mert a titkárság működésének első látható eredménye az volt, hogy a távolálló szakszervezeteket a Szakszervezeti Tanács kötelekébe vonta. A másik eredménye az volt, hogy a szakszervezeti nemzetköziség is érdeklődött a magyar szakszervezetek után. A németországi szakszervezetek vezérő-bizottságának hivatalos lapja, a „Correspondenzblatt” 1904 január 23-iki száma már foglalkozik a magyarországi munkásmozgalommal és „A magyarországi munkásmozgalom föllendülése” cím alatt többek között a következőket írta:

„A magyarországi szakszervezeti mozgalom az utolsó két esztendőben, ellenére a már hosszabb ideje tartó gazdasági válságnak, aránylag gyors föllendülést vett 1901-ben alig 10.000 szervezett munkást tudtak számlálni; ma ez a szám körülbelül 40.000-re emelkedett. A kicsiny, öntudatlan, régebben alig tengődő szakegyletekből az utolsó évben öntudatos és erős szövetségek fejlődtek, amelyek tagjaikat nemcsak a gazdasági küzdelemre készítik elő, hanem a politikai mozgalomnak is jó szolgálatokat tesznek. Az építőipari munkások szervezete ma körülbelül 10.000 tagot számlál; a vas- és fém-munkások központi szövetsége több mint 8000 taggal bír. Ennek az utóbbi szervezetnek meseszerű fejlődését legjobban mutatja az a tény, hogy szaklapjuk, a „Vas- és Fémmunkások .Szaklapja”, amely 1903 januárjában még csak 1800 példányban jelent meg, 1904 januárjában már túlhaladta a 10.000 példányszámot, örvendtes az embertelenül kizsákmányolt bányamunkások ébredése is, akik Magyarországon 50.000-en vannak foglalkoztatva. 1903. évi december 26-án és 27-én tartották meg Budapesten az első bányamunkásértekezletet, amelyen körülbelül 23.000 magyar bányász képviselői vettek részt és egyhangú határozattal megvették alapját a bányamunkásszervezetnek. A malomiparban és a többi élelmezési iparban foglalkoztatott nagyszámú munkás is igyekszik központosított szervezetben tömörülni. Budapesten már régebben megvan a szakszervezetek fejlődésének alapja. Itt 43 szakszervezet van, amelyek közül néhányan már az egész ország területére kiterjedtek. Az elmúlt esztendő legjelentékenyebb hiányossága, amely a tartós agitációs munkát akadályozta, a függetlenített munkaerők hiánya volt. A budapesti szakszervezetek együttes működésének köszönhető, hogy ez a hiány pótoltatott. 1903 december 18-án választották meg Jászai Samu elvtársat a Szakszervezeti Tanács állandó titkárává, aki tevékenységet már megkezdte Első főadatának a statisztikai fölvételek eszközlését tekintette, hogy ezzel tiszta képet nyerjenek a szakszervezetek teljesítményéről, valamint a meglévő szakszervezetek rendszeres és egységes kiépítését. Természetesen ehhez szükség van a legintenzívebb aprólékos munkára, amely az esetleges kudarcoktól sem mentesít. A munkásosztálynak nagy ellenállást kell leküzdenie, de a reakció mégis veszteni fog, mert a magyar munkásság ebben a harcban nem all egyedül. Az egész kontinens munkássága, az egész kultúrvilág az ő oldaluk mellett van. Az európai munkásság elért eredményei

A magyarországi szakszervezetek tagforgalma 1902 január 1-től 1903 december 31-éig.

Egyesületek címei	Hány tagja volt 1902 január 1-én		Hány lépett be az 1902. év folyamán		Hány maradt 1902 december 31-én		Hány lépett be az 1903. év folyamán		Hány maradt 1903 december 31-én		Összesen
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	
	I. Országos egyesületek és szövetségek:										
Magyarországi cipész-, csizmadiamunkások és munkásnők szakegyesülete	556	63	931	23	582	45	1250	48	1651	53	1704
Magyarországi cukrászok szakegyesülete és önképzőköre	32	—	34	—	34	—	280	—	280	—	280
Magyarországi építőmunkások és azok segéd- munkásainak országos szakegyelete	—	—	—	—	206	—	7761	2	7967	2	7969
Grafikai munkások és munkásnők országos szakegyelete	370	190	76	50	436	236	190	46	570	224	794
Magyarországi kalap- és nemeziparban alkalmazott munkások és munkásnők szakegyelete	84	3	42	—	126	3	138	100	226	103	329
Magyarországi keztü- és kötszermunkások szakegyelete	39	—	43	—	60	—	40	—	110	—	110
Magyarországi kőfaragósegédek szakegyelete	530	—	170	—	600	—	411	—	950	—	950
Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők szakegyesülete	2409	180	848	124	2864	254	1930	225	4370	398	4768
Magyarországi könyvtörők és rokonszakma munkások és munkásnők szakegyesülete	369	102	251	103	428	137	393	365	586	439	1025
Magyarországi szabómunkások és munkásnők szakegyesülete	406	8	690	26	481	11	702	45	2018	53	2071
Magyarországi vas- és fém munkások szövetsége	—	—	—	—	2400	—	5100	—	7500	—	7500
Magyarországi vas- és rézesztergályosok szakegyelete	577	—	122	—	386	—	438	—	660	—	660

II. Budapesti szakegyesületek és körök:

Budapesti ácssegédek szakegylete	58	—	36	—	80	—	718	—	680	—	680
Budapesti asztalos- és segédmunkások szakegylete	445	—	245	—	445	—	2338	—	1550	—	1550
Budapesti aranyművesek, vésnőkök és rokon-szakmák szakegylete	93	—	79	—	94	—	102	8	120	4	124
Budapesti bőröndös-, szijgyártó- és nyerges-munkások szakegylete	71	—	73	—	127	—	97	2	168	2	170
Budapesti cipőfelsőrézkészítőmunkások és munkásnők szak- és munkaközvetítő egylete	188	1	150	50	186	140	150	70	241	180	421
Budapesti fehérműtisztítók és rokonszakmák szakegylete	24	53	21	100	25	64	28	100	22	71	93
Budapesti fazekas-, üveg-, porcellán- és rokon-szakmabeli munkások szakegylete	72	—	35	—	88	—	45	—	60	—	60
Budapesti kádársegédek szakegylete	197	1	90	—	320	1	168	—	231	1	232
Budapesti kárpitosok általános szakegylete	98	—	72	—	144	—	95	46	200	46	246
Budapesti kereskedelmi alkalmazottak szakegylete	120	—	499	1	183	—	451	12	278	10	288
Budapesti kocsigyártósegédek szakegylete	43	—	84	—	53	—	43	—	85	—	85
Budapesti kosárfonómunkások asztaltársasága	—	—	—	—	—	—	30	—	23	—	23
Budapesti kövezősegédek szakegylete	—	—	—	—	—	—	188	—	221	—	221
Budapesti malommunkások szakegylete	—	—	—	—	—	—	—	—	480	—	480
Budapesti menyezttvakoló-, féhérmunkások és segédmunkások szakegylete	80	—	9	—	89	—	34	—	125	—	125
Budapesti mintakészítők szakegylete	87	—	81	—	100	—	100	—	214	—	214
Budapesti napernyő- és esernyőkészítőmunkások szakegylete	—	—	—	—	—	—	34	2	34	2	36
Budapesti női konfekciómunkások és munkásnők szakegylete	—	—	165	35	150	20	300	80	272	70	342
Budapesti női ruhakészítősegédek köre	—	—	—	—	88	—	39	26	75	16	91
Budapesti paszomány- és zsinórkészítőmunkások szakegylete	60	10	16	8	58	26	23	3	58	8	66
Budapesti pincerek szakegyesülete	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400
Budapesti pipakészítőmunkások szakegylete	—	—	—	—	80	—	—	—	36	—	36

A magyarországi szakszervezetek tagforgalma 1902 január 1-től 1903 december 31-éig.

Egyesületek címei	Hány tagja volt 1902. január 1-én		Hány lépett be az 1902. év folyamán		Hány maradt 1902. december 31-én		Hány lépett be az 1903. év folyamán		Hány maradt 1903. december 31-én		Összesen
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	
	Budapesti szappanosok asztaltársasága . . .	27	—	6	—	23	—	11	—	34	
Budapesti szobafestők és mázolóok szakegye- lete	80	—	194	—	120	—	338	—	320	—	320
Budapesti szobafestők és mázolóok szakegye- lete	159	—	18	—	177	—	323	—	500	—	500
Budapesti sütőmunkások önképző- és munka- közvetítő egylete	500	—	640	—	1140	—	360	—	1500	—	1500
Budapesti teherszállító- és fuvaripari mun- kások szakegylete	—	—	—	—	—	—	1052	—	321	—	321
III. Vidéki önálló egyesületek:											
<i>Baranya-Szabolcs:</i> Bánya- és kohómunkások szakegylete	72	—	10	—	72	—	8	—	48	—	48
<i>Budafok:</i> Kádarsegédék szak- és önképző- egylete	32	—	5	—	—	—	37	—	70	—	70
<i>Brassó:</i> Erdélyi építőmunkások szakegylete " Cipész munkások szakegylete	—	—	14	—	14	—	91	—	101	—	101
" Altalános sütőmunkások szakegylete <i>Debrecen:</i> Ácssegédék szakegylete	16	—	5	—	16	—	4	—	30	—	30
" Famunkások szakegylete	—	—	90	—	90	—	60	—	14	—	14
" Szobafestők és mázolóok szakegylete <i>Kassa:</i> Asztalossegédék és egyéb famunkások szakegylete	—	—	—	—	—	—	207	—	150	—	150
<i>Kolozsvár:</i> Asztalossegédék szakegylete	50	—	40	—	60	—	60	—	130	—	130
" Erdélyrészi kályhás- és fazekas- szakegylet	33	—	44	—	14	—	38	—	25	—	25
" szakegylet	22	—	20	—	23	—	7	—	85	—	85
									33	—	33
									13	—	13

<i>Miskolc:</i> Általános munkásképzőegylet	60	2	286	1	124	1	114	4	57	4	61
" Cípez-szakegylet	34	—	15	—	29	—	42	—	71	—	71
<i>Nagyvárad:</i> Acs- és kőműves-szakegylet	354	—	114	—	468	—	294	—	762	—	762
" Famunkások szakegylete	—	—	89	—	89	—	156	—	245	—	245
" Cípez- és cizmadiamunkások szakegylete	—	—	83	3	99	1	118	9	106	5	111
<i>Nagykároly:</i> Acs- és kőműves-szakegylet	—	—	—	—	—	—	135	—	135	—	135
<i>Pécs:</i> Építőmunkások szakegylete	54	—	60	—	114	—	274	—	361	—	361
" Keramiai munkások szakegylete	29	—	20	—	29	—	7	—	21	—	21
<i>Pozsony:</i> Asztalossegédek szakegylete	39	—	15	—	29	—	96	—	45	—	45
" Építőmunkások szakegylete	140	—	123	—	134	—	482	—	435	—	435
" Kádársegédek szakegylete	—	—	—	—	—	—	58	—	58	—	58
<i>Szabadka:</i> „Szabadság” iparoskepző- és munkás-szakegylet	87	1	87	1	62	1	42	1	33	—	33
<i>Szarvas:</i> Acs- és kőművesönképző- és szakegylet	80	—	10	—	82	—	6	—	88	—	88
<i>Szatmár:</i> Kőműves- és ácsmunkások szakegylete	—	—	68	—	59	—	61	—	52	—	52
<i>Szeged:</i> Asztalossegédek szakegylete	—	—	—	—	—	—	124	—	124	—	124
" Sütőmunkások egylete	—	—	45	—	45	—	—	—	25	—	25
" Cípez- és cizmadiasegédek szakegylete	46	—	—	—	46	—	59	—	99	—	99
<i>Székesfehérvár:</i> Acs-szakegylet	—	—	—	—	—	—	60	—	60	—	60
<i>Szentes:</i> Kőműves- és ácssegédek egylete	102	—	2	—	86	—	10	—	96	—	96
<i>Temesvár:</i> Asztalosok szakegylete	50	—	20	—	70	—	24	—	65	—	65
<i>Ujpest:</i> Asztalosok és segédmunkások szakegylete	40	—	84	—	73	—	236	—	188	—	188
" Hajó- és segédmunkások szakegylete	147	—	—	—	35	—	39	—	36	—	36
" Szövő- és fonógvári munkások és munkások szakegylete	—	—	—	—	—	—	1	392	—	111	111
<i>Zombor:</i> Általános munkásszakegyesület	—	—	—	—	—	—	334	25	198	21	219
<i>Zombolya:</i> Általános szakegyesület	—	—	193	—	75	—	104	—	120	—	120
	9255	744	7702	525	14330	940	29201	1611	39315	1823	41138

erősítik a magyar munkásság harci készségét és az ő szervezeteik példaadása nyomán eljutnak majd a Duna völgyében is a győzelemhez.”

A külföldről jövő buzdítással egyidőben fölhívták a Szakszervezeti Tanács titkárságát, hogy szervezeteik csatlakozzanak a nemzetközi titkárságokhoz. Ezt meg is tették. úgy a Szakszervezeti Tanács, mint a szervezetek nem bánták meg az elhatározásukat. A nemzetközi összeköttetésnek köszönhetjük azt, hogy a szakszervezetek központi titkárai 1901-ben Budapesten tartották a nemzetközi értekezletet.

A Szakszervezeti Tanács titkársága 1904 január 14-én statisztikai kérdőíveket küldött szét, amelyekben a szakszervezeti mozgalom állására nézve adatokat kért. Miután a szervezetek vezetőségei a nagy sztrájkmozgalmak és a fokozódott szervezkedési munkálatok miatt rendkívüli módon el voltak foglalva, a kérdőívek csak hosszabb utánjárás és sürgetés után érkeztek vissza és a vagyoni kimutatásra vonatkozó adatok sok tekintetben hiányosan szolgáltatottak be. Több egyesület vagyoni állására vonatkozóan egyáltalán nem, vagy csak hézagos kimutatást állított össze. És noha a titkárság igyekezett, hogy a hiányos kimutatásokat az illető egyesületekkel kijavíttassa, ez teljesen mégsem sikerült. Mindamellet mondhatjuk, hogy a tagforgalmi és az egyesületek vagyoni állapotára vonatkozó adatok megbízhatóbbak, mint az előbbi években beszerettek. Budapesten az összes modern alapon álló szakegyesületek kitöltötték a statisztikai íveket. Csupán kisebb vidéki egyesületeket volt a titkárság kénytelen kihagyni, mert többszöri fölszólítás után sem küldték be adataikat.

A haladás mindamellet föltűnő. 39 budapesti és 36 vidéki szervezet küldte be az adatait és ennek a 75 szervezetnek 1903 december 31-én összesen 41.138 tagja volt, még pedig 39.315 férfi és 1823 nő. 1902 december 31-én csak 14.330 férfi és 940 nő, összesen 15.270 tagja volt a szervezeteknek. Egy év alatt tehát 25.868 taggal gyarapodtak a szervezetek.

A tagforgalmi kimutatásban mindenekelőtt föltűnik az országos egyesületek rohamos fejlődése. A vas- és fémmunkások szövetsége az 1903. év felében kezdte meg működését és magába foglalta a lakatosok, bádogosok, vas- és ércöntők, villanyszerelők, reszelővágók, vasbútormunkások, vízvezetékszerelők és arany- és ércöntők szakegyesületeit. Ezek az egyesületek együttvéve 2400 tagot számláltak. Az év végén, vagyis december 31-én a Vas- és Fémmunkások Szövetségének már 7500 tagja volt.

Az építőmunkások egyesületének 1902 december 1-én csak 206 tagja volt, 1903 december 31-én már 7969-re emelkedett a tagok száma.

Nagy haladást tudnak még fölmutatni a nyomdászok, könyvkötők, szabómunkások és cipészek.

Az országos egyesületek működésének tulajdonítható, hogy

az önálló és különösen a vidéken létezett egyesületek száma tetemesen apadt és hogy az országos egyesületek behatolnak olyan községekbe is, ahol nem létezett önálló egyesület. Említésre méltó, hogy az Építőmunkások Országos Egyesületének 30 vidéki csoportja volt 2676 taggal; a Vas- és Fémmunkások Szövetségének 10 budapesti szakosztálya és 37 vidéki csoportja; a cipészeknek 7 budapesti szakosztálya és 48 vidéki csoportja; a könyvnyomdászoknak 49 vidéki csoportja volt; a szabómunkásoknak 3 budapesti szakosztálya és 38 vidéki csoportja.

A Budapesten működő országos és helyi egyesületeknek együttvéve 1903 december 31-én 36.818 tagja volt. A vidéki önálló egyesületek taglétszáma 4320 volt. Az egyesületek ebben az időben a legteljesebben el voltak foglalva az alakulási és csatlakozási teendővel és így nem lehetett pontosan megállapítani, hogy az országos egyesületeknek hány budapesti és hány vidéki tagja volt. Megközelíthetőleg azonban megállapítható, hogy 1903 december 31-én Budapesten 30, vidéken pedig 11 ezer szakegyesületileg szervezett munkás volt. A tagok létszámával arányban a vagyoni állapot és a nyújtott segély is fokozódott. 1903 december 31-én az egyesületeknek összesen 141.002 korona készpénz és 69.406.19 korona leltári vagyona volt. Az 1903. évi bevétel 273.880.41 korona volt. Ebből a munkanélküliek segélyezésére 37.944.21 koronát fordítottak, de ha ehhez hozzáadjuk a nyomdászok segélyzőegyesülete által kiadott 49.335.60 korona segélyt, akkor az egy év alatt fizetett munkanélkülisegély Összesen 87.289.81 koronát tesz ki. Utassegélyre pedig 3145.54 koronát adtak ki a szervezetek, a nyomdászok segélyzőegyesülete pedig egymaga 21.234 korona segélyben részesítette utasait. A jogvédelmi kiadások 2035.32 koronára rúgtak. Oktatásra 11.927.01 koronát fordítottak. A kiadások végösszege 201.189.19 korona volt. Ebben benfoglaltatik az alkalmazottak fizetése és a különféle föl nem sorolt kiadások.

A szakegyesületek az 1903. évben összesen 20,885.38 korona laktórt fizettek, ami arról tesz tanúságot, hogy az egyesületek jó nagy része már magánhelyiségekben volt elhelyezve.

Az egyesületek könyvtáraiban 24.341 magyar és 8436 német, vagyis összesen 32.827 kötet könyv volt. Legerősebb volt a nyomdászok könyvtára, amely 10.746 kötetből állt, ennek azonban körülbelül a felét a vidéki csoportok használták.

1904 szeptember hó 1-én jelent meg a Szakszervezeti Értesítő első száma. Bár szerény alakban, szerény tartalommal lépett a nyilvánosság elé, megjelenése mégis örvendetes jelensége volt a szakszervezeti mozgalom haladásának. Az említett lap az első cikkében többek közt a következőket írja:

„Sok, a szakszervezeti mozgalomban működő elvtárs régi kívánsága teljesült. A szakszervezetek nem képesek egyöntetű működést kifejteni, ha nincs központ, amely őket irányítja. Mint az egyedülálló munkás csak akkor erősödik, ha társaival egyesül, úgy az izoláltan álló egyesületek is csak akkor válnak

hatalmassá, csak akkor képesek kitűzött céljukhoz közeledni, ha egymást kölcsönösen támogatva haladnak.

A magyarországi szervezeteknek bármilyen nehézségekkel is kelljen megküzdeniök, már alakításuk alkalmával fölis-merték az összetartozandóság nagy fontosságát és törekvésük erős központ létesítése volt.

A Szakszervezeti Értesítő nemcsak a szakszervezeti moz-galom fontosabb mozzanatairól fogja a szakszervezetek veze-tőségeit értesíteni, hanem maga is résztvesz szervezkedési munkálatokban. Bel- és külföldi tapasztalatok nyomán útba-igazítást ad a szervezeteknek és statisztikai adatok közlésé-vel anyagot szerez a gazdasági küzdelemhez. Időnkint ismer-tetni fogja a munkásság anyagi helyzetét és a szervezkedés által elért eredményeket. Törekvése odairányul, hogy a tag-létszámban megerősödött szakszervezeti mozgalom bensőleg is megerősödjék. Előmozdítani kívánja a munkások céltudatos nevelését és ezért a szaklapok és a tanfolyamok irányára fog ügyelni.

Gazdasági mozgalmunk egyik fontos érdeke megköveteli, hogy a szervezett munkásság érdeke ne csupán a modern munkásmozgalom alapján álló szakegyesületek, hanem mind-ama intézmények felé tereltessek, amelyekben a munkások ér-dekelve vannak. Ezért a Szakszervezeti értesítő ügyelni fog a békéltetőbizottságok, betegsegélyzőpénztárak, iparfőlügyeleti és más szociális intézmények működésére. Ismertetni fogja a főbb sztrájkmozgalmakat és a munkapiac alakulását. A Szak-szervezeti Értesítő kizárólag a szervezett munkásság áldozat-készségének köszöni megjelenését és így természetesen elsősorban a szervezett munkások érdekeit védi és kíméletlen kritikát gyakorol ott, ahol a viszonyok ezt szükségessé teszik.”

Ugyancsak a Szakszervezeti Értesítő első száma közli a III. szakszervezeti kongresszusra szóló fölhívást. Ezt a kongresszust, amelyet 1904 december 25- és 26-án tartottak meg, már a Szak-szervezeti Tanács titkársága készítette elő. Hogy a mozgalom állásáról lehetőleg hű képet adjon, ebben az évben már má-sodszer küldött szét kérdőíveket. A kérdőívek alapján kidolgo-zott táblázat szerint most már 15 országos szövetség működött 408 szakcsoporttal, mégpedig országos szövetségük volt a bőrön-dösöknek és szíjgyártóknak 245 taggal, cipészek és csizmadiák 1875, építőmunkások 14.520, famunkások 4660, grafikai mun-kások 800, kalaposok 238, kereskedelmi alkalmazottak 335, kesz-tyűsök 120, kőfaragók 1200, könyvnyomdászok 5529, könyvkötők 1300, szabómunkások 1990, szobafestők 708, vas- és fémmunká-sok 10.330, vas- és rézesztergályosok 722 taggal. Az országos szövetségeknek összesen 44.758 tagjuk volt. A budapesti helyi-szervezeteknek összesen 4715, a vidéki önálló egyesületeknek pedig 2937 tagjuk volt, vagyis 1904 június 30-án 52.410 tagjuk volt a Szakszervezeti Tanács kötelékéhez tartozó szervezetek-nek, 11.272 taggal több, mint 1903 december 31-én. De az utóbbi félévben új szervezetek csatlakoztak a Szakszervezeti Tanács kötelékéhez, mégpedig a borbélyok és fodrászok, a szabókisipa-rosok, a szücsök és sapkások, a pécsi börmunkások, az újpesti cipészek. A kimutatott taglétszám közül 1773 volt a nő. Ezek a számok különben azt is igazolják, hogy a szakszervezeti moz-galom az utolsó két év alatt rendkívüli lendületet vett.

Most már a Szakszervezeti Tanács odahatott, hogy a kormány és a hatóságok figyelmét fölhívja a szakszervezetek kulturális jelentőségére. Fölterjesztést intézett a főváros tanácsához, hogy a Millenáris-alap kamataiból, amelyek 1904-ben már 800.000 koronára emelkedtek, építtessék olyan ház, amelyben a szakegyesületek méltányos házbér mellett elhelyezést nyerjenek. Egy ideig úgy látszott, hogy ez a kívánság illetékes helyen rokonszenves fogadtatásra talált. A Szakszervezeti Tanács tagjai két ízben értekezletre hívtak meg, s az elnöklő fővárosi tanácsos megígérte, hogy a szakegyesületi ház építését a maga részéről is pártolni fogja. A főváros szűkkeblősége azonban meghiúsította ezt a tervet. A Tanács úgy határozott, hogy népkonyhával egybekötött foglalkoztatóműhelyt építtet. Hogy ez a foglalkoztatóműhely sem az iparosoknak, sem a munkásoknak nem használ, azt a fővárosi bizottság tagjai csakhamar látták. De a Szakszervezeti Tanács fölterjesztése mégsem volt egészen eredménytelen, mert ekkor alakították meg az úgynevezett munkásjóléti bizottságot.

A harmadik szakszervezeti kongresszus megállapította a Szakszervezeti Tanács szabályzatát. Eszerint ez annyiban módosult, hogy a közös kiadásokhoz, illetve a Szakszervezeti Tanács kiadásainak fedezésére, a szakszervezetek tagjárulék és beiratási díj bevételek után 2%-ot tartoznak fizetni. Amely szakszervezet ennek a kötelezettségnek meg nem felel, vagy a fizetendő járulékokkal kétnegyeddel hátralékban van, a Szakszervezeti Tanács és az ennek kötelékéhez tartozó szakszervezetek részéről sem erkölcsi, sem anyagi támogatásban nem részesülhetnek. Ugyancsak megállapította a kongresszus a Szakszervezeti Választmány föladatát. Eszerint a Szakszervezeti Választmány tagjai minden év elején választanak és a választás úgy történik, mint a kongresszusi küldötteknél: 500 tagon aluli szervezetek egy, ennél nagyobb taglétszámú szervezetek minden további 500 után egy-egy tagot választanak. A vidéki szakszervezeti bizottságokra vonatkozóan kimondta a szabályzat, hogy ott, ahol több szakcsoport van, szakszervezeti bizottságok választandók. Ezek föladatai: *a)* a helyi szakcsoportok kölcsönösségi viszonyát ápolni; *b)* a szervezetlen munkásokat szervezni; *c)* közös jogvédelemről gondoskodni; *d)* a lehetőség szerint közös szállókat létesíteni; *e)* minden, a munkásokat érintő ügyekben állást foglalni; *f)* statisztikát és a Szakszervezeti Tanács utasításait végezni.

Az összes elfogadott szabályok odairányultak, hogy erősítsék a szervezetekkel való kölcsönösséget, másrészt pedig a kapcsolatokat a munkásszervezetek és a Szakszervezeti Tanács közt. Később látjuk, hogy a szakszervezetek és a Szakszervezeti Tanács működése mindig egységes volt.

A bányászok szervezése

A Szakszervezeti Tanács nagy súlyt helyezett a bányamunkások szervezésére. Kötelessége volt ezt megtenni azért is, mert Magyarországon a bányamunkások mindig a legmostohább viszonyok közt éltek. A gyakori bányászstrájkok nagyrészt sikertelenül végződtek, mert a bányászok szervezetlenek voltak. Egyes vidékeken voltak ugyan kisebb bányászegyesületek, de ezek nagyobb működést nem tudtak kifejteni. A Szakszervezeti Tanács 1903 december 26—27-ére országos bányászértekezletet hívott össze. A különböző bányatelepekről 23 küldött jelent meg, akik közel húszezer bányamunkást képviseltek. Napirenden volt mindenekelőtt a bányászok helyzete és az összes küldöttek elmondták keserves panaszait, amelyek többnyire abban nyilvánultak, hogy a munkaidő hosszú, a munkabérek igen alacsonyak, a bánásmód rossz, vasárnap is hajszolják a munkásokat és főleg azt panaszolták, hogy mozgási szabadságuk nincs.

Teszársz Károly beszélt a napirendhez és többek közt azt mondotta, hogy a bányatörvény még 1854-ben császári parancsra készült, s azóta különböző miniszteri rendeletekkel lett módosítva. A törvény már elavult. A bányász cselédnek van minősítve s teljesen a bányatulajdonos rendelkezése alá van vetve. A bányatulajdonosok nem is gondolnak arra, hogy van-e törvény vagy nincs, ők csak a nyereségükre gondolnak. Most bányatörvényt kérnek, nem a munkásviszonyok szabályozása érdekében, hanem, hogy a kutatási jogot és ehhez hasonló régi ügyüket rendezhessék. Szükséges azonban, hogy a munkások is hangoztassák kívánságaikat, s igazságszerető, pártatlan kormány meg is hallgatná őket. Tarthatatlan állapot, hogy a bányamunkások cselédsorban legyenek. A bányászoknak éppúgy van tanulási idejük, mint az ipari munkásoknak, s ezért joggal kívánják a bányamunkások a többi munkásokkal való egyenjogúsítást. Az értekezlet ezután a következő határozati javaslatot fogadta el:

„Tekintettel arra, hogy az 1854. és 1886. évi általános bányatörvény a munkásokat érintő részleteiben elavult és a bányamunkások mai életviszonyainak egyáltalán meg nem felel, se őket semmiképen nem védelmezi; tekintettel továbbá arra, hogy e törvény oly határozmányokat is foglal magában, melyek egyenesen a munkások károsodását idézik elő, amelyek ellen tehát védekezni lehetetlen, habár ez a munkások fontos érdeke volna; tekintettel végül arra, hogy a kormány ezidő szerint már maga is foglalkozik a bányatörvény revíziójának kérdésével, illetve annak újjáalkotásával; mondja ki az 1903 december hó 26-án és 27-én Budapesten a vas- és fém munkások szövetségi helyiségében üléselő bányamunkások országos értekezlete a következőket:

1. Kívánja az értekezlet az új bányatörvény mielőbbi megalkotását, s abban a következő, a munkások érdekeivel kapcsolatos tételek figyelembevételét:

a) a munkaidő egész Magyarország területére törvény határozmányai által 8 órában állapíttassék meg;

- b) a legkisebb (minimális) napibér meghatározását a bányamunkásszervezet meghallgatásával;
 - c) a természetbeni fizetés minden alakjának teljes eltiltását;
 - d) a hetenként való fizetési kötelezettséget;
 - e) a női és gyermekmunka megszüntetését, illetve eltiltását;
 - f) állami iskolák és óvók föllállítását a bányatelepeken;
 - g) a bányüzemeknek az állami ipar felügyelet körébe való bevonását, a munkások által választott segédfelügyelőkkel;
 - h) egészségügyi határozmányoknak a törvénybe való fölvételét, különösen tekintettel a ragályos bányaféreg betegségre;
 - i) a vasárnapi munkaszünet törvénybeiktatását.
2. A bányamunkások egyenjogúsítását az ipari munkásokkal.

3. Ipari bíróságok föllállítását és a bányamunkásoknak ezek hatáskörébe való bevonását.

4. A magyarországi összes bányatársládák egyesítését és központosítását a munkások járulékainak és a bányatulajdonosod (társaságok) százalékos hozzájárulásának egységes meghatározásával. Központi vezetőség föllállítását a munkások autonóm jogainak biztosítása mellett. A munkások megszerzett jogainak biztosítását a társládákban. A rokkant-, aggkor-, özvegy- és árvasegélyezés szabályozását. A föllebbezési hatóságok (fórumok) fölvételét.

5. A bányamunkások saját gazdasági szervezetének elismerését.

6. A törvényes határozmányok be nem tartása vagy áthágása és a bányákban ezáltal előforduló szerencsétlenségek bürtönnel büntetessenek.

A onai értekezlet fölkéri a magyarországi szakszervezetek tanácsának végrehajtóbizottságát, hogy a küldöttek jelentéseiben előadott anyag és fönti határozati javaslat alapján a pénzügy-, kereskedelmi és belügyminisztériumokhoz emlékiratot intézzen és az elért eredményt a bányamunkások legközelebbi «kongresszusa elé terjessze.

A határozati javaslat, amelyet az értekezlet egyhangúlag elfogadott, így szól:

„Tekintve, hogy a bányamunkásoknak, éppúgy, mint a többi munkásoknak, a helyzete csak a szervezkedés segítségével javítható és tekintve, hogy a bányamunkások erdőkéinek előmozdítására leginkább egy, az egész országra terjedő egyöntetű szervezet felel meg; a december hó 26-án és 27-én a Vas- és Fémmunkások Országos Szövetsége helyiségében ülésező értekezlet egy országos 'bányászszövetség' alakítását határozza el. Az előmunkálatok elkészítésére, illetve szervezési munkálatok foganatosítás árá országos titkárságot létesít.

E titkárság főbb föladatai közé tartozik:

1. Az alapszabályok elkészítése.
2. A ma már fönnálló helyi bányászegyesületek, bányász körök és asztaltársaságoknak az országos szövetségbe való egyesítése.
3. Az összes magyarországi bányász munkások szerveződése.
4. Egy bányászszaklap kiadása.

Az értekezlet kötelességévé teszi az összes magyarországi bányamunkásoknak, hogy ezt a titkárságot erkölcsileg és anyagikig támogassák.”

Az értekezlet azután elhatározta, hogy a Szakszervezeti Tanács titkárságát bízta meg az alapszabályok kidolgozásával. Az egyesület címe legyen: Magyarországi Bányamunkások Szövetsége. Beíratási díj legyen 1 korona, könyvdíj 30 fillér és tagsági illeték havonként 1 korona. A segélyezések: munkanélküli- és utazási segély, de ennek mérve a bevételeik arányában legyen megállapítva. Elhatározta továbbá az értekezlet, hogy szaklapot ad ki. Ezután „szerencse föl!” kiáltásokkal véget ért az értekezlet.

A Szakszervezeti Tanács titkársága a kapott megbízás alapján hamarosan kidolgozta az alapszabályokat és azokat benyújtotta a belügyminiszterhez, de bizalmas úton arról értesült a titkárság, hogy a belügyminisztériumból átküldték a szabályokat a pénzügyminisztériumba, utóbbi pedig elküldte a bányatulajdonosoknak véleményezés végett. Csak természetes, hogy a bányatulajdonosok a leghatározottabban elleneztek az ő munkásaiknak a szervezését és a minisztériumok így is határoztak. Az alapszabályok láttamozás nélkül érkeztek vissza.

Megemlítendő még, hogy az értekezleten résztvett munkások üldöztettek a bányatulajdonosok által. Többen kénytelenek voltak külföldre utazni és ott munkát vállalni. Természetes, hogy a Szakszervezeti Tanács titkársága sem hagyta abba a munkát, hanem mindent elkövetett, hogy a bányászok alapszabályokhoz jussanak. Újra és újra fölterjesztette az alapszabályokat, amelyeket mindannyiszor más meg más kifogásokkal utasítottak vissza.

A pécsvidéki és brennbergi bányászok is hamarosan mozgalmat indítottak. Mindkét helyen sztrájkba léptek és a vállalatok kénytelenek voltak némi engedményeket tenni.

A gyakori sztrájkoknak egyik eredménye volt, hogy a bányászok mindinkább megbarátkoztak a szervezkedés eszméjével, s mind többször követelték az alapszabályokat. A pécsvidéki bányászok 1910 május havában jártak a miniszternél és kérték, hogy a nyolcórás munkanapot törvényben biztosítsa és a bányatársaságoknak a munkásbetegségélyezés terén olyan kötelezettségeik legyenek, mint az ipari munkálatóknak. Miután nem kaptak határozott választ, egy év múlva ismét fölmentek a minisztériumba, ahol Wahlner tanácsos azt mondotta nekik: „Tisztelt munkástársaim! Amit önök itt előterjesztettek, az már több mint hét esztendeje javaslatban fekszik a miniszter előtt, s csak a politikai viszonyokban van annak az oka, hogy a javaslatból nem lett törvény.” Tény az, hogy már 1903-ban ismertette a Szakszervezeti Tanács titkársága azt a bányatörvényjavaslatot, amelyre a tanácsos úr hivatkozott, de ebben a javaslatban sem volt köszönet. Ez is a munkaviszonyok megállapítását egyoldalúan a munkáltatóra bízta. Szigorú szakaszok voltak benne az esetleges sztrájkok ellen és a társ-pénztár ügyét sem intézte el úgy, mint ezt a szükségletek kívánták.

Miután több kísérletezés után mindig visszadobták az alapszabályokat és utoljára azzal az indokolással, hogy Budapesten nincsenek bányamunkások és a Szakszervezeti Tanács nincsen jogosítva arra, hogy a bányamunkások nevében adjon he alapszabályokat, a pécsvidéki bányamunkások is adtak be alapszabályokat, amelyek azzal az indokolással érkeztek vissza, hogy a pécsiek nem jogosultak arra, hogy országos egyesületet alakíthassanak. De mégis, ebben a visszautasításban kimondták azt, hogy ez a visszautasítás nem zárja ki azt, hogy helyi szervezeteket nem alakíthatnak.*

Az egyik szakszervezeti kongresszuson jelentette az előadó, hogy a bányavidékeken a gyülekezési jogot a csendőrök kezelik. Tatabányán csendőrök vannak az állomáson, akik minden idegent elfognak, igazolásra szólítanak föl és senkinek sem engedik meg a bányaterületre lépni. Ez a szervezkedés szempontjából szinte megközelíthetetlen terület. Ugyanígy van ez a salgótarjáni kerületben és az állami bányákban, amelyekben pedig az államnak mint munkáltatónak más eljárást kellene tanúsítania. Brennbergben a bányászok sztrájkja alkalmával, ami ugyancsak az egyesülés és gyülekezés szabadsága és a szervezkedés korlátozása miatt tört ki, az ottani polgármester kijelentette, hogy a bányászoknak nem szabad egyesületet alakítani, egyáltalán nem szabad szervezkedniük. A vezetőket kitasították és sok esetben eltoloncoltak olyanokat is, akik helybeli illetőségűek voltak. Ezek csak esztendő múltán kaptak jogorvoslatot a minisztertől, de csak akkor, mikor már semmi hasznuk nem lehetett belőle. Pécsen az alapszabályokat benyújtó bizottságokat elbocsátották. Komlón, a kincstári bányákban a szolgabíró betiltotta a bérjavítás kérelme céljából tartandó gyűlést azzal az indokolással, hogy a bányászok szocialisták. Az aninai és resicai bányakerületben a szolgabírák és községi bírák információja alapján engedélyezik, illetve tagadják meg a gyűlés megtarthatását. Ilyen körülmények között ezeknek a munkásoknak egyáltalán nincs módjuk arra, hogy védekezessenek vagy akármilyen módon segíthessenek magukon. De még a bányákban alkalmazott szakmunkásoknak sem engedték meg a szervezkedést. A Vas- és Fémmunkás Szövetsége megkísérelte a bányákban alkalmazott ipari munkások szervezését. De ezt a miniszter nem engedte meg. Mégpedig a következő indokolással: „Nem vehetők föl a szövetség tagjaiul az állami üzemek és a fémipar munkásai, továbbá a vas-, szén- és fémkohászatnál, vas- és fémkohászatnál alkalmazott munkások és segédmunkások. Az állami üzemek vas- és fémmunkásai azért zárandok ki a szövetségi tagságból, mert az állam — mint munkaadó — munkásai jólétének előmozdítására fokozottabb mértékben képes, s arra fokozottabb mértékben törekszik. A bányá- és kohómunkások szolgálati viszonyait pe-

* Bányamunkások Zsebnaptára, 1921. A bányamunkásmozgalom fejlődése.

dig külön törvény szabályozza s ellátásáról is külön intézménnyel lévén gondoskodva, a vas- és fémmunkásokkal semmi közös érdekük nincsen.”

1907-ben Pécsen németnyelvű bányászlapot adtak ki, amely ezer példányban jelent meg. De ebből csak néhány példányszám jelenhetett meg, mert az anyagiakat nem lehetett fedezni. Közben a baranya-szabolcsi szervezet már 1905-ben szépen erősödött. 1382 tagja volt, s úgylátszik, hogy ez fájt a bányatársaságnak, mert 1906-ban — minden különös ok nélkül — a báránya-szabolcsi szervezetet fölfüggesztették.

Látva azt, hogy a bányamunkások legális szervezése dolgában minden kísérlet hiába volt, a Szakszervezeti Tanács elhatározta, hogy lapokat ad ki a bányamunkások számára. 1913 szeptember elsején jelent meg a „Bányamunkás” és a „Bergarbeiter” című hetilapok. Ezekkel a lapokkal pótolni kívánták a legális szervezetet. Első számában azt írja a „Bányamunkás”: „E lap kiadása nem üzleti vállalat, amely haszonra dolgozik. A bányákban alkalmazott munkások szomorú helyzetén kíván a kiadóhivatal segíteni azzal, hogy a lap előfizetőinek a következő segélyeket nyújtja:

1. Betegség vagy balesetből kifolyó keresetképtelenség esetén, ha ez négy hétnél tovább tart, az előfizető az ötödik héten egyszer és mindenkorra 15 korona segélyben részesül.

2. Az esetben, ha az előfizető saját hibáján kívül munka nélkül lesz és ha ez évben betegséget még nem vett föl és a munkanélküliség négy hétnél hosszabb ideig tart, az ötödik héten egyszer és mindenkorra 15 korona segélyt kap.

3. Ha az előfizetőnek neje elhal, úgy 40 korona temetkezési segélyt kap.

4. Az előfizető elhunyt esetén az előfizető neje vagy az örökösök 50 korona végkielégítést kapnak.

5. Az összes segélyekre az előfizető csak akkor tarthat igényt, ha megszakítás nélkül 12 hónapig, vagyis egy évig előfizetője a lapnak.

6. Az előfizetési díj havonta 1 korona, amely előre fizetendő a helyi megbízottnak. Az előfizetési díj lefizetésénél az előfizetési nyugtakönyvbe bélyeg lesz ragasztva.

7. Az előfizetési díj több hónapra előre is fizethető, de a segélyezés az előfizetés kezdetétől számított 12-ik hó lejártával kezdődik csak.

8. Munkaviszonyból eredő peres ügyekben ingyenes jogvédelemben részesülnek az előfizetők.

9. Az előfizetés megszakítása segélyek megszűnését vonja maga után. Utánfizetésnek helye nincs. Kivételt képeznek oly előfizetők, akik saját hibájukon kívül lettek munkanélkülivé. Ezek a munkanélküliségük ideje alatt is kapják a lapot, bélyeg azonban nem lesz a nyugtakönyvbe ragasztva.

10. Ha az elmaradt előfizető újból előfizet a lapra, akkor csak egy év múlva kapja a fenti segélyeket.”

A „Bányamunkás” szerkesztősége a lap első számában megírja programját és többek között a következőket írja: „A „Bányamunkás”-t és „Bergarbeiter”-t a Szakszervezeti Tanács adja ki, de mihelyt ezek a lapok annyira megerősödnek, hogy

főnállásuk biztosítva lesz, és mihelyt a magyarországi bányamunkásoknak legális vezetőségük lesz, a lapokat utóbbinak adják át minden szerzeményükkel, ellenszolgáltatás nélkül. A „Bányamunkás” és „Bergarbeiter” becsületes harcosai lesznek a bányamunkások ügyeinek. Kíméletlenül tárják föl a bányákban uralkodó nyomorúságos viszonyokat, és azon lesznek, hogy e viszonyok végre európai színvonalra emelkedjenek.”

Hogy az említett lapok milyen borzasztó nehézségekkel küzdöttek, azt megtudjuk a „Bányamunkás” második számából. Azt írja ez a lap: „a bányatelepek vasúti állomásain csendőrök figyelik az érkezőket és ha idegen jön, mindjárt bekísérik. Nyilvános gyűlést nem engedélyeznek és a csendőrök állandóan titkos gyűlés után szaglászhatnak. A gyűlés bejelentésére — legtöbb esetben — nem is válaszol a szolgabíró. Többnyire a bányagondnok irodájába vándorolnak a bejelentések és odacitálják a bejelentőket. A szolgabíró, csendőr és bányagondnok együttesen vették munkába a szegény halandókat, puhították, fenyegették, ígérték jó szakmányt vagy leszámolást, amíg a bejelentők meg nem ígérték, hogy a jövőben ily nagy „bűnt” nem követnek el. Ha megtudták a csendőrök, hogy valamely bányász lakásán több munkás jött össze, akkor másnap végigzaklatták az összes munkásokat, hogy a résztvevőket kikutassák. Megtörtént, hogy a csendőrök a munkából hazatérő bányászt saját háza kapujánál föltartóztatták addig, míg két másik csendőr nem érkezett és a lakásán házkutatást tartottak — persze minden törvényes végzés nélkül. Az ott talált lapokat elvitték, kivéve a keresztényszocialista lapokat.

Több bányatelepen megtörtént, hogy a bányászok lapjait már a postán elkobozták. Vagy, ha megengedték, hogy a lapokat kihordják, akkor az előfizetőket zaklatták. És mindez üldözés ellenére a „Bányamunkás” és „Bergarbeiter” csakhamar tért hódított. A háború kitörésekor már háromezer előfizetője volt. Csak a tatabányai telepre nem lehetett bejutni. A lapkiadók mindent elkövettek, hogy ezt a telepet is megnyerjék, és tudva azt, hogy kaputos ember, már ha a telepre ér, feltartóztatják, néhány megbízható tokodi bányamunkást küldtek Tatabányára és Felsőgallára. Ezek meg is jelentek és azzal a kifogással, hogy rokonaikat akarják látogatni, be is engedték őket. De állandóan fölügyelet alatt voltak, úgy hogy semmit sem végezhettek. Mégis sikerült a háború harmadik évében Felsőgallát és Tatabányát is megnyerni. Egy Budapestre érkezett betegállományban lévő tatai bányász vállalta magára, hogy a lapokat terjeszti. Innentől kezdve óriási módon terjedtek a lapok. A háború kitörésekor a meglevő háromezer előfizetőből csak háromszáz maradt. Az első meglepetésnek és annak a körülménynek, hogy sok bányásznak is be kellett vonulnia, tulajdonítható ez. De 1915-ben már emelkedett a példányszám és 1916-ban már háromezerkétszáz előfizetője, 1917 június havában pedig már 9000 volt az előfizetők száma.

A Szakszervezeti Tanács jelentésében megemlékezett a bányászairól. Többek közt a következőket írta: „... érdekes megemlíteni, hogy a nagy drágaság ellenére, a bányamunkások munkabére a háború első két évében alig emelkedett. Ellenben a munkaidő majdnem minden bányatelepen hosszabb lett. Csak a háború harmadik évében, amikor a bányamunkások igen sok bányavidéken nyugtalankodtak és a panaszbizottság hatáskörét őrájuk is kiterjesztették, emelkedett némiképp a munkabér. A bányamunkások szervezése is szép sikerrel járt. A háború elején ez a fiatal szervezet sokat szenvedett, úgy hogy a szervezett bányamunkások száma csak néhány százra csökkent. Folytonos buzdítás és a bányamunkások szomorú helyzete, azt eredményezték, hogy ez a fiatal, de a munkásmozgalom szempontjából igen fontos szervezet ma jobban áll, mint a háború előtt. Igaz, hogy az adminisztrációs költségeket a Szakszervezeti Tanács fődözi, mégis nagyjában azt lehet mondani, hogy a bányamunkások szervezete a maga erejéből erősödött. S ma már, mindamelltt, hogy a bányászok szabályszerű segélyekben részesülnek, 36.000 korona vagyonnal rendelkezik.”

Megemlítendő, hogy az alacsony munkabérek és a hosszú munkaidő folytán, még a háború alatt is több bányatelepen sztrájkmozgalmak voltak. Mindamelltt, hogy a bányászok katonai munkásosztagot képeztek és katonai fegyelem alatt állottak, megtörtént, hogy Petroszényban a bányászok sztrájkbaléptek, amire a hadbíróság a vezetők közül hetet halálra ítelt. Ezt a halálos ítéletet azonban nem hajtották végre, mert a Szakszervezeti Tanács és a párt titkárai eljárak a kormánynál és kegyelmet kértek tőle. A halálraítélteknek megkegyelmeztek. Hasonló dolog történt Tatabányán, ahol szintén a vezetők közül néhányat halálraítéltek. Itt is közbenjárás folytán megkegyelmeztek a halálraítélteknek.

A bányamunkások mindinkább érezték, hogy szükségük van legális szervezetre és ennek érdekében országos mozgalmat is indítottak. Az egész ország bányaterületein aláírtak egy egységes kérvényt, amelyben a kormányt arra kérték, hogy szövetségük alapszabályait hagyja jóvá. A bányamunkások 1921. évi zsebnaptára írja: „1917 karácsonyán, amikor a szénhiány oly nagy volt, hogy a gyárak kénytelenek voltak szénhiány miatt megállni, arra szólították föl a munkásságot, tekintettel a sok ünnepre, valami formában segítsenek a szénhiány leküzdésében. Erre a bányamunkások az egész ország területén kijelentették, hogy hajlandók karácsony ünnepén dolgozni, azonban ennek ellenében kérték a szövetségük alapszabályainak a jóváhagyását. Erre nézve ígéretet is kaptak, ezért dolgoztak karácsony ünnepén. Ennek dacára a kormány csak újabb sürgetésre hagyta jóvá az alapszabályokat, oly megszorításokkal, hogy ezeket a bányamunkások nem fogadhatták el, s kérték, hogy úgy adják az alapszabályokat, ahogy

ők ezt kérték. Végre 1918 január 28-án jóváhagyattak az alapszabályok.”

A bányamunkások körében érthető örömet keltett az alapszabályok jóváhagyása. A Szövetség megkezdte működését, megkezdte a vidéki helyicsoportok megalakítását. Azonban már az első lépéseknél is nagy akadályok voltak. A vidéki hatóságok akadékoskodtak a helyicsoportok megalakításánál, úgy, hogy csak nagy nehézségekkel, utánjárással, a legtöbb esetben három-négyszeri bejelentés és föllebbezés után engedélyezték a csoportok alakulógyűléseit. 1918 augusztus 1-én már 56 helyicsoportja és 14 befizetőhelye volt a bányamunkások szövetségének 35.164 taggal.

1918 szeptember 21—23-ára a Szövetség már országos közgyűlést hívott össze. Ezen 59 helyicsoport 152 küldöttel, 7 beízetőhely 8 küldöttel, tehát az ország bányamunkássága 160 küldöttel képviseltette magát. A közgyűlés háromnapos tanácskozása alatt igen értékes munkát végzett. A főlészóló küldöttek az ország különböző részeiből hozták a bányamunkások üdvözlését és ígérését, hogy a hosszú vajúdas után megszületett Szövetséget minden erejükkel támogatják. A közgyűlés megalapozta a Szövetség jövő működését. Letárgyalta a bérmozgalmi, az ügykezelési és bizalmiférfi szabályzatokat. A közgyűlés egyik napirendi pontja volt a bányamunkásoknak évtizedes sérelme: a bányatárspénztárak reformjának ügye. Amióta a munkásmozgalmában a bányászok csak szóhoz juthattak, azóta minden alkalmat megragadtak, hogy ezt a törvényt megváltoztathassák. A kongresszuson újra fölvetették ezt a sérelmet. A napirend előadója (Peyer Károly) megdöntetlen adatokkal támogatott előadás keretében ismertette a társ pénztárak hibáit, s a következő határozati javaslat elfogadását ajánlotta:

„A Magyarországi Bánya- és KóbTómunkások Országos Szövetségiének szeptember 21—23. napjain (megtartott első országos közgyűlése a bányatárspénztáriak ügyében kimondja, hogy követeli azoknak a jelenlegi formáiban való megszüntetését.

A társ pénztárak oly módon szerveztessenek át, hogy a bánya- és kohótelepeken dolgozó munkások betegség és balesetre az 1907. évi XIX. törvénycikk alapján működő munkásbiztosító pénztárak kötelékébe vonassanak be. Ott, ahol kerületi munkásbiztosító pénztár már van, ott azokba vétesenek föl, ahol ez nem lehetséges, ott a fönti törvény alapján vállalati pénztárak alakíttassanak.

A bánya- és kohómunkások nyugdíjügye oly módon rendeztessék, hogy a társ pénztárak jelenlegi vagyona egy központi pénztárba vonassék össze, amely pénztár vezetésével egy a munkások és munkáltatók által egyenlő számban választott igazgatóság bízassék meg. A nyugdíjpénztár fölügyeletet az állam gyakorolja. Kimondja a közgyűlés, követeli a munkásoknak bárhol befizetett járulékaiknak a nyugdíjjogosultságba való beszámítását, munkanélküliség esetén legyen joga a munkásnak szerzett nyugdíjjogosultságát föntartani azzal,

hogy a járulékot ezen időre sajátjától fizeti. A nyugdíjjárulék felét a munkások, másik felét a munkáltatók fizessék, ugyancsak köteleztessek az állam, hogy a nyugdíjalapot anyagiilag támogassa.

Követeli a közgyűlés a nyugdíjjárulék fölemelését és a nyugdíjjogosultságot 30 évi szolgálat után megállapítani. A sóbányái munkásoknál a nyugdíj jogosultság a 16. életévnél számíttassék.”

A közgyűlés abban a reményben, hogy a javaslatban lefektetett alapelvek megvalósulnak, ezt elfogadta s kiküldött egy bizottságot, amely ezt a pénzügyminiszternek átnyújtotta. Ennek ellenére a társpénztárak reformja igen sokáig késett. A közgyűlés foglalkozott a nyolcórás munkanappal s a berek rendezése ügyével. Ezután megválasztották az első vezetőséget, amelynek tagjai: Bertrand Antal elnök; Gurszky István és Csóka Vendel alelnökök; Szedlacsek János és Vas Sándor jegyzők; Puklus János és Pries Ferenc pénztárosok; Bur István, Rusznyák Ferenc, Kirchner Vilmos, Persztik János, Bács Ironim, Szerencsés János, Csadéni József vezetőségi tagok; Szigerics Károly, Kaiser Antal, Trzka Pál, Geller János és Szabó János főügyelőbizottsági tagok; Kovács Jakab, Fábíán István, Horváth József, Pinkusz Ernő, Schulmeister Ferenc, Hausknecht János és Fledrich György vezetőségi póttagok. A titkári teendőket Peyer Károlyt bízták meg.

A kommunista agitáció a bányavidékeken is némi zavarokat okozott. Már az 1918-as év végén kezdődött az úgynevezett kommunista agitáció. Jóllehet a telepeken nem igen akadtak ennek a mozgalomnak hívei, s a vezetőség is mindent elkövetett az akció meggátlására, mégis történtek egyes helyeken olyan zavarok, amelyek a Szövetségre káros hatással voltak. Különösen Salgótarjában kezdtek az úgynevezett kommunisták erősebb agitációt. A központi vezetőség azonban kimondotta, hogy mindazokat, akik hasonló agitációval a szövetségi életet megzavarják, a Szövetség kebeléből kizárják.

1919. év március 30-án országos értekezlet volt, amelyen 38 bányatelep képviselőjében 84 küldött vett részt. Megállapították a munkabéretet, amelyek a körülményekhez mérten kielégítőek voltak. Június 8-án újabb országos értekezlet volt, amelyen 38 telepről 87 küldött vett részt. Az értekezleten a többek között szerepelt a társpénztárak: ügyében kiadott rendelet ismertetése, valamint a szövetségi járulék megállapítása. Az értekezlet a társpénztárakról szóló rendeletet apró pótlásokkal tudomásul vette. A mindinkább súlyosabbá váló élelmezés ügyében július 13-án ismét országos értekezlet volt, amelyen úgy az előadó (Csóka Vendel), mint a főlshózóalók erős kritika tárgyává tették az élelmezési politikát és határozatiilag kimondották, hogy a bányamunkásság az élelmiszeradagok leszállítását nem veszi tudomásul.

A proletárdiktatúra megbukása után a bányamunkásságra súlyosabb viszonyok következtek. Jóllehet, hogy az elmúlt

rendszernek ők voltak egyik legfontosabb ellenzői, mégis bennük látták az elégedetlenkedőket. Ahol mód volt rá, ott megakadályozták a szervezetek működését. Egyes helyeken meghosszabbították a munkaidőt, redukálták a fizetéseket s csak természetes, hogy a bányamunkások a hosszú éveikig folytatott elszánt harc gyümölcseiről nem akartak egykönnyen lemondani, s ebből újabb sajnálatos összeütközések támadtak. Ezekből az egyik Tatabányán tragikus következményekkel járt. (Tíz halott és számos sebesült maradt.) Mindamellet a bányamunkások szövetsége a legnehezebb viszonyok közt is megállotta a helyét. 1920. év augusztus 1-én már országos értekezletet is tudtak összehívni, amelyen 26 csoport képviselőiben 29-en vettek részt. Az értekezlet letárgyalta a közelmúlt eredményeit.

Ezzel mi is befejezzük a bányamunkásmozgalom küzdelmeiről szóló fejezetet azzal, hogy még visszatérünk rá.

Élénkebb szakszervezeti tevékenység

A Szakszervezeti Tanács hosszú időn keresztül harcot indított az állami munkaközvetítő ellen, mert ez az intézet sztrájk esetén is közvetített munkásokat. Az intézet választmányában résztvett munkásmegbízottak, nevezetesen Grossmann, Buchinger, Teszársz, Matós és Jászai állandóan küzdöttek az üléseken azon szabályok ellen, amelyek lehetővé tették, hogy az intézet sztrájkbontókat is közvetíthessen. Végre sikerült az elvtársaknak a szabályok megváltoztatását kivívniok. Eszerint az intézet köteles a közvetítendő munkásokkal tudatni, hogy hol van sztrájk. Persze a munkások még így sem voltak megelégedve a vívmánnyal, de némi haladás mégis konstatálható volt.

1902-ben a kereskedelmi alkalmazottak erélyes mozgalmat indítottak a vasárnapi munkaszünet érdekében. Számos gyűlésen hangoztatták, hogy teljesen fölöslegessé vált az ő vasárnapi munkájuk és számos memorandumban kérték, hogy a vasárnapi munkaszünet órájuk is terjesztessék ki.

1902-ben a kereskedelmi miniszter fontos határozatot hozott.

A szegedi kenderfonógyárban történt a következő eset: A munkások és munkásnők sztrájkoltak, akik igyekeztek rábeszélni a benmaradt munkásokat és munkásnőket, hogy hagyják abba a munkát, mert ha ezt nem teszik, akkor a nőknek kitépik a hajukat. A rendőrség és a városi tanács az ipartörvény 164-ik szakaszára hivatkozva, 30—30 korona pénzbüntetésre és a megfelelő elzárásra ítélte ezért egy csomó munkást és munkásnőt. A kereskedelmi miniszter ezt az ítéletet megsemmisítette és kimondotta, hogy a sztrájkra rábeszélni mindenkit szabad s az a fenyegetés, hogy azoknak, akik munkába mennek, kitépik a hajukat, nem elég indok arra, hogy ezért valakit el-

ítéljenek. Ez a határozat azért volt fontos, mert úgy a vidéken, mint a fővárosban, sokkal csekélyebb esetekért elítéltek munkásokat. A gyakorlatban azonban nem sokat törődtek a miniszter döntésével, mert még évek múlva is elítéltek munkásokat azért, mert a hatóságok fölfogása szerint a „munka szabadságát” korlátozták.

A Szakszervezeti Tanács eleget téve a kongresszus határozatának, beadványt intézett a fővároshoz a munkáskamarák létesítése ügyében. A főváros polgármestere a beadványt véleményezés végett átküldte a Kereskedelmi és Iparkamarának, amely nem valami kedvezően fogadta az eszmét. Többek közt azt mondta, hogy nálunk azért sem kellene munkáskamarák, mert nálunk ismeretlenek az olyan nagy bérharcok, mint a külföldön. A gyakorlati tények csakhamar megcáfolták a kamara véleményét.

Már az 1902-ik év közepén valamivel javultak a gazdasági viszonyok és a munkások igyekeztek a nagyon is lecsökkentett munkabéreiket emelni. S miután békés úton ezt nem lehetett elérni, következtek az igen gyakori sztrájkok. Így már 1902-ben sztrájkoltak a Magyar Fém- és Lámpagyárban alkalmazott bádgosok, Fiúmében a Lazarus-féle hajógyár munkásai. Ugyancsak általános sztrájkba léptek a fiúmei kikötőmunkások. Hódmezővásárhelyen az ácsok és kőművesek vívtak ki jobb munkafeltételeket. A budapesti hentesek is bérharcba léptek, noha szervezve nem voltak. Ez a bérharc a munkások vereségével végződött. Székesfehérváron 300 kőműves vívott ki jobb munkafeltételeket. Ruttkán a vasúti munkások rövid harc után fizetésemelést kaptak. Békéscsabán és Kolozsváron szintén sztrájkoltak a kőművesek. A Nicholson-gyár kazánkovács- és hidász munkásai rövid bérharc után fizetésemelést nyertek el. Budapesten a kőművesek a kötelező munkarend érdekében indítottak mozgalmat. Erre a városi tanács kidolgozott egy munkarendet, amely ugyan nem fedezi a munkások által kívántakat, de mégis haladást jelentett. Kötelezővé tette a 10 órás munkaidőt. Ez a munkarend 1903 január havában kötelezően életbe lépett. Nagyváradon a bádgosok, kőművesek és építőnapszámosok győzelmes sztrájkot vívtak. Szegeden az ácsok és kőművesek nyertek bérjavítást. Gyöngyösön az esztergályosok harcoltak jó eredménnyel. Szegeden a kenderfonógyár munkásnői léptek sztrájkba, amely azonban eredménytelen maradt. Aradon és Újaradon, továbbá Baján az építőmunkások fizetésemelést és rövidebb munkaidőt vívtak ki. Nagykanizsán és Szegeden a szobafestők, Győrben a mázolóok és fényezőok sztrájkoltak eredményesen. Nagyobb sztrájk volt a győri vagongyárban, ahol 2000 munkás öt hétig harcolt bámulatos kitartással. Ez a sztrájk a munkások részleges győzelmével végződött. A budapesti összes paszományosok bérharca eredménnyel végződött. Kívívták a 9 órás munkaidőt. A debreceni szabók jobb munkafeltételeket vívtak ki. Szombathelyen az ácsok és kőművesek

harcoltak győzelmesen. Sztrájkba léptek a győri vagongyári mázolók és fényezők. Kispesten a Hofherr és Schrantz-féle gyár 400 munkása lépett bérharcba. A munkások nyolcheti bámulatos kitartással viselt harca csak a bérlevonást tudta megakadályozni. A budapesti munkások öt gyűlést tartottak a sztrájkolok érdekében s igen szép összeget gyűjtöttek részükre. Pozsonyban, Szabadkán és Brassóban majdnem az összes szakmák sztrájkoltak. A sok vidéki sztrájk főleg annak tulajdonítható, hogy a munkások, alig hogy megismerték a szervezkedés eszméjét, máris sztrájkjal kívántak helyzetükön segíteni.

A tömeges sztrájkmozgalmak mellett a szakszervezetek is erősödtek. Bár nemrég valamennyien a nagy munkanélküliség miatt sok nehézséggel küzdöttek, de a tagok önfeláldozó agitációja biztosította az egyesületek fejlődését. Budapesten és a vidéken is főleg a békéltetőbizottságoknál és a betegsegélyzőpénztáraknál igyekeztek a szervezetek a munkaadók pártfogoltjai helyett szervezett munkásokat választani. Ez igen sok helyen sikerrel járt. Az egyesületek országosítása lassan haladt ugyan, mert a belügyminiszter az alapszabályokat csak igen késedelmesen láttamozta, de évenként majdnem két-három szervezet országossá alakult át. A belső erősítést fokozták a gyakori gyűlések és kongresszusok. 1902-ben és 1903-ban a famunkások, vas-munkások, asztalosok és sütőmunkások tartottak kongresszusokat vagy közgyűléseket. Ezeken a gyűléseken főleg azt célozták, hogy a szervezeteket kiépítsék. Most már arról is gondoskodtak, hogy miként lehetne az akkori időkben még igen nagy tagfluktuációnak elejét venni, miként lehetne a munkások tagságát állandósítani a szervezetekben. Hogy ezt megtehessek, több szervezet elhatározta a munkanélküliek segélyezését, de egyéb segélyezéseket is rendszeresítettek.

Egyébként a szakszervezeteknek már megvolt a talajuk. Az ipar évről-évre szépen fejlődött. Az iparfőlügyelők 1900. évi jelentése szerint 6121 vállalatban 196.554 munkás volt alkalmazva, köztük 30.736 nő és 18.034 gyermek.

Élénk tevékenységet fejtett ki a magántisztviselők és a kereskedelmi alkalmazottak szakegylete. Ennek az egyesületnek 1903. évi június 20-iki jelentése szerint a vasárnapi szünet érdekében három év alatt 33 nyilvános gyűlést tartottak, ebből esik a fővárosra 28, a vidékre 5. Az értekezletek száma körülbelül 320 volt, a gyűlések és értekezletek összes résztvevőinek száma 45—50 ezerre tehető. Tizenkét röpirat jelent meg a vasárnapi munkaszünet érdekében. 130.000 példányban, csupán kis gyászkeretes cédulákból 50 ezret ragasztottak föl a fővárosban és a vidéken. Ezeken a gyászkeretes cédulákon többnyire az volt a fölírás, hogy a kereskedelmi rabszolgákkal még mindig dolgoztatnak vasárnap. Háromszor jártak küldöttségileg a miniszternél, 14 beadványt terjesztettek föl a minisztériumhoz és egy kérvényt a képviselőházhoz. 1902 február 7-én sokszáz röpiratot dobtak le a parlamentbe, mivel a főkapitány a gyűlé-

seket betiltotta. 34 esetben tüntettek, ebből egy tüntetőfelvonulás volt többzezer résztvevővel, három esetben a mozgalmat elítélő lapokat égették el, 30 esetben rögtönzött tüntetések voltak a makacskodó üzlettulajdonosok ellen. Három év alatt 6 céget bojkottáltak. A mozgalom folytán 93 alkalmazott vesztette állását. A mozgalom miatt elítéltek négyet egy-egy hónapra, ketőt két-két hétre és 84-et 10-től 200 koronáig terjedő pénzbírságra.

Ennek nagy agitációnak volt is eredménye. A kereskedelmi miniszter rendeletileg szabályozta a vasárnapi munkaszünet ügyét. Sokezer magántisztviselő és kereskedelmi alkalmazottnak megadta az egynapi pihenőt, amelyre nehéz munkájuk után szükségük volt. Sok áldozatot követelt ez a harc, mert az osztálytudatos alkalmazottak százai minden idejüket, minden nélkülözhető fillérüket az ügynek szentelték, s áldozatkészségüknek volt az eredménye az említett rendelet, amely akkoriban az élelmiszerüzleteken kívül, amelyeknek meg volt engedve, hogy vasárnap délelőtt 10 óráig tartsanak nyitva, a többi üzletekre elrendelte a vasárnapi munkaszünetet. Ezt a fontos vívmányt szép ünnepély keretében méltatták a kereskedelmi alkalmazottak. Ezen az ünnepélyen felszóltak Kovács Alajos, Deutsch Jenő és Gárdos Mariska.

1903. év végén még mindig panaszkodtak a szervezetek, hogy szövetségi alapszabályokat nem tudnak kapni. A magyarországi építómunkások már régen fölterjesztették az alapszabályukat és mivel választ sem kaptak, 1903 december 10-én az építómunkások 10 tagú küldöttsége járt gróf Tisza István miniszterelnöknél az alapszabályok ügyében. A küldöttség szóoka főlemlítette, hogy már Széll Kálmán, mint belügyminiszter határozaton hatályon kívül helyezte az elavult, majdnem három évtizeddel ezelőtt kibocsátott miniszteri rendeletet, amennyiben a megváltozott gazdasági viszonyokat tekintve véve, a Vas- és Fémmunkások Központi Szövetségének és a Szabómunkások Országos Szakegyületének alapszabályait, amelyek az egyleti szervezet tekintetében az Építómunkások Szövetségének alapszabályaival megegyeznek, jóváhagyta.

Gróf Tisza István válaszában kijelentette, „hogy az elutasító rendeletet nem ismeri. Ha figyelemmel kísérték — úgy mond — eddigi nyilatkozataimat, bizonyára tudják, mi a nézetem a munkásegyletekről. És nemcsak hogy ellensége nem vagyok a munkásszervezeteknek, de határozottan mennél több szakszervezet létrejöttét óhajtom, sőt, minden téren azt kívánom elérni, hogy az összes ügyeket, amelyek a munkásokat érdeklik, így például: a betegsegélyezést, a munkásbiztosítást is a munkásszervezetek vegyék kezükbe. Utána fogok nézni, mi volt az elutasítás oka és legyenek meggyőződve róla, hogy a legjobb akarral fogom elintézni a kérésüket.”

Az építómunkások nemsokára meg is kapták szövetségi alapszabályukat.

A jelentősebb sztrájkokról, amelyek 1903-ban és 1904-ben lezajlottak, meg kell emlékeznünk még néhányról. A kocsisoknak reggel két-három órakor kellett fölkelniök és késő estig dolgozniök. A bérek igen alacsonyak voltak, hat-hét, vagy legföljebb nyolc forint volt a heti keresetük a fuvaripari munkásoknak az 1903. év tavaszán. A fuvarozók egy része még nemrég került akkor a fővárosba, benne élt még a falu szilajsága, kétségbeesett lelke még nem volt fogékony a szervezkedés kitartó munkája iránt. Csak abban hitt és bízott, amit gyorsan, rögtön meg tudott cselekedni. Nyomorát egy csapásra le akarta rázni. A kitartó harcra képtelen volt, mert az első szó mindmegannyit fölizgatta. Nem mérlegelték a kockázatot, nem is éreztek egész életükben, amelyet körülhálóz a nyomor, veszteni valót. Minden vagy semmi. Ez a számítása a kétségbeesett embereknek.*

A fuvarozómunkások első sztrájkja a fővárosban letelepedett földművelőnép lázadása volt. A Főthi-úton volt a sztrájk-tanya és harmadnap után a rendőrség ezt a tanyát föloszlatta. Rendőrök ültek a szállító-kocsikon és provokálták a sztrájkolókat. Nagy utcai harcok voltak. Lovasrendőrök és gyalogosok vonultak ki, akik az akkor megszokott módszerrel rohantak a sztrájkolókra. A sztrájkolók nem hagyták magukat és a napilapok jelentése szerint vagy hatvan ember sebesült meg. Közülük két rendőr is, ami bizonyítéka annak, hogy a sztrájkolók nem támadtak, hanem csak őket támadták. A harc közepette a rendőrök fegyvereiket használták. Vagy harminc lövés dördült el. Az első tüzelés után négy sztrájkoló bukott el. A teljesen körülvevett tömeg nem tudván menekülni, az önfentartás végső ösztönében nekirohant a vadul lövöldöző rendőröknek és hatalmas közáporral visszaszorították őket. A mentők négy kocsival vonultak ki, s a súlyosan sebesülteket elvitték, a könnyebben sérültek gyalog mentek haza. Végül tononckocsikat hoztak, amelyekbe a levert sztrájkolókat akarták betuszkolni. Egy-egy ilyen tononkocsi a bentülők feszítése miatt darabokra hullott, s ekkor sikerült az elfogottak egy részének elmenekülnie.

A nagy harc után a sztrájknak vége volt, a munkások azonban némi béremelést vívtak ki.

A második nagy fuvarossztrájknál, amikor a sztrájkolókat kitelepítették a Szunyogszigetre, a fuvarosgazdák már tárgyalni kezdtek. A munkások 28 korona hetifizetést követeltek: A fuvarosgazdákkal egyezményt kötöttek, amely ugyan nem jelentette, hogy a munkások követeléseiket megkapták, de a öregi állapotokhoz képest javult a helyzet.

1903-ban a munkásmozgalomtól távolálló villamosalkalmazottak sztrájkba léptek. A rendőrség beleavatkozott az ügyükbe,

* A fuvaripari munkások szervezkedése 1898—1908. A budapesti teherszállító és fuvaripari munkássegédek szakegyletének jelentése.

a sztrájkbontókat pártfogásába jette, úgy hogy ez a sztrájk az alkalmazottak vereségével végződött.

Egy nagyjelentőségű sztrájk volt 1904-ben, amely szintén nem mozgott a modern munkásmozgalom keretében, de óriási 'nagy terjedelménél és rendkívüli hatásánál fogva mégis meg kell emlékeznünk róla. Ugyanis 1904 február 21-étől 28-ig 'Budapesten a Magyar Államvasutak alkalmazottai országos gyűlést tartottak, amelyen az anyagi viszonyokkal foglalkoztak. A követeléseket tartalmazó memorandumot március 7-én átnyújtották a kereskedelemügyi miniszternek. A kormány április 16-án terjesztette be a képviselőháznak a MÁV-alkalmazottak fizetésrendezéséről szóló törvényjavaslatot. A vasúti alkalmazottak a törvény javaslatban kilátásba helyezett fizetésrendezéssel nem voltak megelégedve, és ennek folytán április 20-ára Budapestre országos gyűlést hívtak össze. A vasúti igazgatóság megtiltotta az alkalmazottaknak, hogy az április 20-iki gyűlésre Budapestre utazzanak, és a mozgalom, két vezetőjét: Sallay Jánost, a nyugati pályaudvar helyettes állomásfőnökét és Turcsányi Pál hivatalnokot április hó 19-én állásuktól fölfüggesztette. Midőn a vasúti alkalmazottak nevezettek fölfüggesztéséről értesültek, még április 19-én este az ország nagyrésztében beszüntették a forgalmat. Csupán azokat a vonatokat vezették be, amelyek a tilalom ellenére, a gyűlésre jövő vasúti alkalmazottakat hozták. Legelsőnek a Budapestre jövő 165-ös vonatot intette le a Rákosi rendezőpályaudvar személyzete. Közvetlen a vonat megállása után, április 19-én 7—8 óra között leadták a 7-es számú jelzést, ami azt jelenti, hogy minden vonatnak meg kell állni. A vasúti alkalmazottak a bejelentett gyűlést, miután a rendőrség ezt nem engedte, nem tarthatták meg. A Budapestre érkezett vasúti alkalmazottak a Zuglóban ütöttek tanyát, és mozgalmuk vezetésére 13-as bizottságot választottak. Több országgyűlési képviselő a 13-as bizottsággal tárgyalásba bocsátkozott és ajánlkozott, hogy ügyüket a kormánynál támogatni fogja. A kormány meghatalmazottja a következő engedményeket ajánlotta:

1. általános bűnbocsánat (vagyis nem lesz megrendszabályozás);
2. az országgyűlés engedélyezése;
3. állásfoglalás a törvényjavaslat ellen, országos bizottságok alakíthatása és ezek tárgyalásainak befejezéséig a törvényjavaslat képviselőházi tárgyalásának fölfüggesztése;
4. a szolgálati pragmatika megalkotása és az országos Szövetség megalakítása ellen elvi kifogás nincs;
5. mindezekkel szemben a kormány megköveteli az azonnali szolgálatbalépést.

A 13-as bizottság ezen pontokat tárgyalta és a sztrájkolók elé terjesztette. Utóbbiak az engedményeket kevésnek tartották, nagyobb követelésekkel léptek föl, erre a válasz az volt, hogy április 22-én a király a következő mozgósítási parancsot adta ki:

„Parancsolom, hogy a közös hadseregnek „haditengerészetnek”, a magyar állam területén lévő vasutak szolgálatában álló magyar honos tartalékos havidíjasai és legénysége, valamint a honvédségnek ugyanily tartalékos és póttartalékos havidíjasai és legénysége a közös hadsereg, illetve a honvédség részleges kiegészítésére behívassanak és szolgálattételre a magy. kir. államvasutakhoz beosztassanak.”

A parancsot azonnal végrehajtották. Április 23-án a rendőrség Sallay Jánost királlysértés és a véderőtörvény elleni izgatás miatt letartóztatta és a sztrájkanyagát fölsozlatta. A vizsgálóbíró pedig a 13-as bizottság tagjai ellen elfogató parancsot adott ki. Ezzel a sztrájk le volt verve. A sztrájkolók, most már, mint katonák, kénytelenek voltak szolgálatot teljesíteni. Mindenesetre tanulságos volt ez a harc. Ha a vezetők osztályutasok lettek volna, akkor a kormány ajánlatát elfogadva, győzelmesen fejezhették volna be a harcot. A Szakszervezeti Tanács ajánlotta is ezt nekik, de annyira el voltak bizakodva, hogy semmiféle beleszólást nem engedtek. A rendszabályozott vasutasokat a külföldi vasutasok némiképp segélyezték.

Még egy fontos harc volt 1904-ben. A lakatosok részleges bérharcot indítottak a mesterek ellen, mire a nagyobb műhelyek mesterei kizárták munkásaikat, vagyis utánozták a német textilgyárosok taktikáját, akik egy évvel előbb Crimmitschauban kizártak néhány ezer textilmunkást.

Négyheti harc után a lakatosmesterek visszavonták a kizárást. Körlevélben értesítették a lakatosmestereket, hogy milyen föltételek mellett kezdhetik a munkát. Eszerint a munkaidő továbbra is 10 óra maradt volna és kisebb bér javításokat ígértek és megengedték kegyesen, hogy május elsejét megünnepelethetik. A segédek ezeket a föltételeket nem fogadták el és tovább tartott a harc. Hétheti küzdelem után ismét fölvtették a munkát abban a 36 műhelyben, ahonnan kizárták őket, illetve amelyekben sztrájkban állottak. A 800 főből álló sztrájkolók kitaratása, elszántsága meghozta gyümölcsét és fölemelt fővel, győzelmesen térhettek vissza a műhelyekbe.

Egyébként 1904-ben a sztrájkok száma még nagyobb volt, mint az előző években. De most már céltudatosabban vezették a sztrájkokat és már találkozunk a kollektív szerződésekkel is. Azok a szakmák, amelyek erősebben voltak szervezve, azok ki tudták vinni a kollektív szerződést.

Nagyobb szervezeted felfüggesztése

— Sztrájkrendeletek. —

A gyakori sztrájkoknak első következménye volt, hogy a munkáltatók is erősebben szervezkedtek és a hatóságoknál állandóan denunciálták a munkásszervezeteket. Miután a sztrájkok rendezését a szakegyesületeknek tulajdonították, a kor-

mány fölfüggesztette a budapesti sütőmunkások önképző-és mankasközvetítő egyesületét, állítólag azért, mert a sütőmunkások szervező- és szaklapbizottsága elhatározta, hogy egy denuncióaló sütőmunkást fölbérelt egyének által súlyosan megveret és e célra megszavazott volna 200 koronát. Tényleg megtörtént, hogy egy denunciánst bántalmaztak, de nem tudták bizonyítani hogy vájjon az egyesület megbízásából történt-e. Mindamelllett a belügyminiszter ezért az egylet működését fölfüggesztette.

A szervezett munkások a sütők egyesületének fölfüggesztését első lépésnek tartották a szakegyletek elleni támadásoknak és általános volt az elkeseredés, mikor nemsokára az asztalosok szakosztályának működését is fölfüggesztették. Ugyanis a Lingl Károly és Fia cég faárugyárában lezajlott sztrájk alkalmával néhány denunciáns a belügyminiszterhez azzal a panaszszal fordult, hogy a munkásokat az asztalosok szakosztályának vezetősége terrorizmussal kényszeríti a sztrájkra. A belügyminiszter pedig ezen panasz alapján a Magyarországi Famunkások Szövetsége asztalos szakosztályának működését fölfüggesztette és ellene a vizsgálatot elrendelte. Ez az eljárás 1904-ben oly nagy fölháborodást keltett, hogy nemcsak az asztalosok, hanem az összes munkások követelték az egyesületi szabadságot. Gyűléseket tartottak, amelyen tiltakoztak az erőszak ellen. Maguk az asztalosok pedig föliratot intéztek a belügyminiszterhez, amely visszaadja az akkori hangulatot. A fölirat szövege többek közt a következő:

A szakegylet fölfüggesztésének állítólagos oka a Lingelgyári sztrájk. Mi tudjuk, hogy az igazi ok nem ez. A munkaadók hónapok óta uszítják Nagyméltóságodat, hogy a hazai ipar érdekében — ez magyarul a gyáros urak zsebét jelenti — teljesítse kötelességét és akadályozza meg, hogy a százezrekkkel rendelkező gyárosoktól a munkások napi 20 fillérnél több munkabért csikarhassanak ki.

Mi az igazi okot figyelmen kívül hagyjuk és rátérünk a Lingelgyári sztrájk leírására. Előre bocsátjuk, hogy a szakegyletnek nincs semmi köze sem a sztrájkhoz. Igaz ugyan, hogy Európa minden művelt államában, ahol nem frázisokat adnak sztrájkszabadság helyett, a szakegyletek rendezik a sztrájkokat és joguk van segélyeket osztani — alapszabályaik értelmében — és szó sem lehet arról, hogy sztrájkrendezés miatt egy egyesületet fölfüggeszsenek. Nálunk azonban a sztrájkszabadság csak elméletben és csengő frázisokban létezik. Ezért az egyesület nem avatkozott soha sztrájk dolgokba, ez a vizsgálat adataiból kétségen kívül beigazolódik.

A Lingelgyár munkásai, az asztalos mozgalom — nem a szakegyleti — ismertebb vezetőinek akarata ellen mentek sztrájkba. A sztrájk első hete után a szociáldemokrata párt titkára titkos szavazást rendelt el, hogy akarják-e folytatni a harcot. Inkább arra törekedett, hogy munkába menjenek és kijelentette, hogy a titkos szavazás azért van, hogy mindenki bátran nyilatkozzék. Hatvannégy asztalossegéd közül hatvannégy a sztrájk folytatása mellett nyilatkozott. Mikor a jelenlevőik egynémelyike gúnyos megjegyzéseket tett arra az ismeretlenre, aki vissza akart menni a gyárba, a párt titkára figyel-

meztette a gúnyolódókat, hogy helytelen bármily megjegyzéseket tenni, mert mindenki úgy tehet, amint jönak látta. A gyár összes munkásainak, még azoknak is, akik a miniszternél voltak, ha eskü alatt kihallgatják őket, igazolniok kell ezt a tényet. A sztrájk befejezését szintén a sztrájk vezetők ajánlották. Terrorizmusról, erőszakosságról szó sem volt. Éppen az ellenkezője igaz annak, amit Szikora Zoltán Nagyméltóságodnak hazudott. Mikor a küldöttség Önnél járt, már vége volt a sztrájknak. A munkások nagyobb része lehurrogta a sztrájkvezetőket és kijelentette, hogy a gyárba többet nem megy vissza dolgozni, mert a fizetés oly silány, hogy a jelenlegi drágaság mellett abból megélni lehetetlenség.

Harminckilenc munkás vette ki a munkakönyvét. E 39 munkás megbízásából egy tíztagú küldöttség járt csütörtökön délután Nagyméltóságodnál és kijelentette, hogy amit a munkaadók lekötelezettjei mondtak, az mind alávaló hazugság. Ön megígérte nekik, hogy megvizsgálja az ügyet. Ez délután 5 órakor történt és 6 órakor rendőrei már kizavarták az egyletből a békésen olvasgató egyleti tagokat.

Miniszter Úr! Ez a Lingel-gyári sztrájk igaz története. Ön azonban ezzel nem törődik. Miért hisz az öt munkásnak — aki habár tudatlanságból is áruolja saját és társai jó ügyének — többet, mint a másik 39 munkásnak. Azért, mert szolgálatot akar tenni a gyárosoknak, mert csak ürügyet keres, hogy föl-oszlatthassa a munkások egyleit, hogy teljesen védtelenné tegye és kiszolgált ássa a munkásokat a munkaadóknak.

Gyors, szigorú és igazságos vizsgálatot kérünk! Mi nem félünk a vizsgálat eredményétől. Gyorsan vissza akarjuk nyerni otthonunkat, mert szerintünk törvénytelenül, az igazság arcucsapásával zárták be.

Az erős kéz gyöngének és erőtlennek fog bizonyulni velünk szemben. Ne örüljön előre Nagyméltóságod, nem fogunk törvénytelenül eljárni. Ez a miniszterek kiváltsága. Nem megyünk a rendőrlovak patái elé. Csak azzal fogunk rendelkezni, ami a miénk és amit nem vesz el tőlünk ezer sztrájkrendelet sem: a munkaerőnkkel. Követeljük, hogy gyors legyen a vizsgálat, mert ha nem, akkor kimondjuk az általános asztalos-sztrájkot. Nagyméltóságod állítólag védi a hazai ipart, tehát siessen. Ígérjük, hogy ha megfosztanak bennünket egyletünk-től, nem lesz egy nyugodt perc az asztalosiparban. Akkor lépünk általános sztrájkba, amikor legtöbb a munka. Lehet, hogy heteikig, lehet, hogy csak napokig sztrájkolunk. A fejlődő ipar első föltétele az állandóság. Nos, mi ígérjük, ha Nagyméltóságod koldusokká akar tenni és odadob bennünket a munkaadóknak, akkor mi oly bizonytalanná tesszük a helyzetet, hogy senki sem mer majd nálunk dolgoztatni. Tudjuk, hogy sok szenvedésbe és nélkülözésbe kerül, de mi nem akarjuk, hogy mi és majdan gyermekeink koldusok és rabszolgák legyünk.

E fölterjesztés hangja is visszatükrözi az akkori helyzetet. Az asztalosok és a többi szakmák munkásai is sztrájkba akartak lépni, hogy ezzel visszanyerjék az egyesületi szabadságot. De a higgadtabb vezetők ismerve a helyzetet, nem tanácsolták az általános sztrájkot, mert hiszen a fontos szakmák, amelyek az általános sztrájknál döntő szerepet játszanának, nem tartoztak még a Szakszervezeti Tanács vagy a párt kötelékéhez, különben a kormány is látta az általános elkeseredést és ennek következtében sietett a vizsgálattal. Rövid idővel a fölfüggesz-

tés után Tisza István az alábbi rendelettel visszavonta fölfüggesztési határozatát. Leirata igen érdekes okmány, amelyet alábbiakban közlünk:

„Mint már a folyó évi október hó 22-én 55.154/III. szám alatt a törvényhatóságokhoz intézett körrendeletben kijelenttem a munka föltételeinek módosítására irányuló mozgalmat és szervezkedést a mai gazdasági életnek olyan jogos és törvényes eszközének tekintem, hogy valamely munkás szak egyesület csak azért, mert annak vezetősége kedvezőbb munkabér elnyerésére irányuló mozgalomban résztvesz, föl-oszthatónak nem tartam még abban az esetben sem, ha ez a szakegyesület alapszabályszerű céljai közé nincs is fölvéve. Természetes, hogy a szakegyesületeknek vagy azok vezetőségeinek ily irányú működését is csak addig és annyiban tartom megengedhetőnek, míg ez a működésük törvényes kereteken belül mozog és az egyes munkás szabad elhatározását erőszakosan, fenyegetéssel, tetteges bántalmazással vagy más büntetendő cselekménnyel nem befolyásolja. Mihelyt azonban beigazolást nyer az, hogy valamely munkás-szakegyesület vagy annak vezetőtagjai a törvényes keretből kilépve, akár a saját egyesületük tagjai, akár más munkásokkal szemben, akár erkölcsi, akár fizikai eszközökkel oly terrorisztikus működést fejtenek ki, amelyek célja az egyes munkások szabad elhatározásának korlátozása, az illető szakegyesületet föl fogom, oszlatni.

A most vizsgálat alá vont asztalossegédek szakegyete ellen vezetett vizsgálat során egyes oly jelenségek nyertek ugyan beigazolást, amely arra engednek következtetést, miszerint a szakegyeletnek ezen mozgalomban való részvétele elérte azt a határt, amelynél már a bérmozgalmoi törvénytelensége kezdődik, mégis oly súlyos tényálladék nem volt minden kétséget kizáró módon megállapítható, amely a szakegyesület föl-oszlatására elegendő indokul szolgálna.

Ennélfogva a szakosztály, illetőleg egylet ellen, folyó évi október hó 27-én 104.945. sz. a. kelt leiratommal elrendelt fölfüggesztést ezennel megszüntetem és az egylet további működését megengedem.

E rendeletemről a többször említett szakegyesület azzal a figyelmeztetéssel értesítendő, hogy jövőre működésében különbeni felosztatás terhe alatt szigorúan a törvényes kereteken belül maradjon, az egyes munkások szabad elhatározását respektálja s az egyletek vezetői bérmozgalmak esetén nemcsak erőszakos cselekmények elkövetésétől, hanem oly nyílt vagy burkolt nyilatkozatok és kijelentések megtevésétől is tartózkodjanak, amelyek akár közvetve, akár közvetlenül arra irányulnak, illetőleg alkalmasak arra, hogy a munkást szabad akaratelhatározásában befolyásolják, mert természetes, hogy a szakegyetek vezetőinek minden szava, nyilatkozata a munkások előtt oly súllyal bír, amely a munkásokat esetleg saját szabad elhatározásuk rovására tőlük távol álló irányba tereli, úgy hogy ilyen jelenségek kétszeres súllyal esnek a mérlegbe, ha a szakegyetek részéről történnek.

Budapest, 1904. évi november hó 17-én.

Tisza István s. k.”

A munkáltatók hajszája a szakegyesületek ellen azt eredményezte, hogy a belügyminiszter és kereskedelemügyi miniszter sztrájkrendeleteket adtak ki, amelyek ellen a munkások nagy népgyűlésen tiltakoztak. A sztrájkrendeletek lényege az,

hogy a nagyon elszaporodott sztrájkok károsítják az ipart és a munkásokat is. Az egyik rendelet kimondja többek közt, hogy: „téves úton járnánk, ha orvoslást a tömeges munkabeszüntetés tilalmában, vagy pláne megtorlásában keresnénk. A szerződésileg elvállalt munkát mindenkinek teljesítenie kell, de mindenki szabadon határozhatja el, hogy bizonyos föltételek mellett munkát vállaljon-e és senki oly munka elvállalására nem kényszeríthető, melynek föltételeit kielégítőknak nem találja.” A rendelet tehát elismeri a sztrájk szabadságot. Eddig minden rendben lenne. Azonban csakhamar rátér a korlátozásokra. Többek közt azt mondja: „az állam és a hatóság tiltó és büntető jogköre csak arra terjedhet, hogy meggátolja vagy megtorolja a munkába állni vonakodó munkások minden oly ténykedéseit, amelyek akár a munkaadók, akár a dolgozni kívánó munkások személyi és vagyoni biztonsága ellen irányulnak, akár pedig szabad elhatározásukban kívánnák őket korlátozni”. „Miután pedig — mondja továbbá a rendelet — a sztrájkok nagyrésze ilyen jelenségekkel van egybekötve, az a föladat hárul a közhatóságokra, hogy kipuhatolják, följelentsék, földerítsék és megtorolják ezen tiltott cselekményeket.” Vagyis a miniszter fölhívja más szavakkal a hatóságokat, kövessenek el mindent, hogy a sztrájkbontók szabadon dolgozhassanak, büntessék meg szigorúan azokat, akik a sztrájkbontókat sértegetik vagy bántalmazzák.

A kereskedelemügyi miniszter hasonló értelmű sztrájkrendeletet adott ki. A következménye ezeknek a rendeleteknek az volt, hogy azokat a munkásokat, akik nem akartak sztrájkbontókkal dolgozni, tömegesen elzáratták. A „munka szabadsága” szent volt a hatóságok előtt. Ezzel az intézkedéssel akarták honorálni mindazokat a munkáltatótestületeket, akik állandóan a munkásszakegyetek rendszabályozását követelték.

A vasutasok szervezkedése

1904-ben a vasúti munkások is mozgolódní kezdtek. Helyzetük siralmas volt. Az állam sok tekintetben még rosszabb bánásmódban részesítette; a munkásokat és alacsonyabb munkabéretet is fizetett, mint a magánvállalkozók.

Közvetlen a vasutassztrájk előtt, a vasúti műhelyek munkásai mozgolódní kezdtek. Ők is szerettek volna szakegyesületet alakítani úgy, mint a többi ipari munkástársaik. Az ő szervezkedésük azonban nagyobb akadályokba ütközött, mint a magánüzemek munkásainak szervezkedése. Egyelőre reményük sem volt arra, hogy szakegyesületet alakíthassanak. Kellő szervezet hiányában nem maradt más hátra, mint hogy lapot adjanak ki. Igaz, hogy a vasúti munkások már 1896 tavaszán mozgalmat indítottak, hogy az elaggott és munkaképtelen vasúti munkások nyugbére rendezve legyen. A memorandumra azon-

ban alig érkezett válasz, hanem csak évekkel később gyűjtöttek statisztikai adatokat a munkások életkorára vonatkozólag. A vasúti munkások egyedül nem igen mertek mozgalmat indítani és így a Szakszervezeti Tanács tette meg az első lépéseket amely 1903 június 26-ára az új városháza közgyűlési termébe nyilvános vasúti munkásgyűlést hívott egybe. E gyűlésen ezrével jelentek meg a MÁV munkásai. Az előadó ismertette a munkások helyzetét, mire a gyűlés elhatározta, hogy küldöttséget meneszt a kereskedelmi miniszterhez. 1903 december havában a Szakszervezeti Tanács vezetése mellett meg is jelent a küldöttség Hieronymi Károly kereskedelmi miniszter előtt és átadta neki a munkások memorandumát. A memorandum, többek közt azt mondja: „hogy végre szűnjön meg az a kétségtelenül megszegyenítő helyzet, hogy öreg munkásokat, ha kenyeret mernek kérni, azokat elbocsátják a munkából”. Kérték, hogy a műhelyekben és pályaudvarokon dolgozó munkások két évi szolgálat után kineveztesse nek. Kérték továbbá az akkordmunka eltörlését, a nyugdíjügy rendezését, a teljes vasárnapi munkaszünetet, a 10 órás maximális munkaidőt, kérték, hogy a munkahelyeken mosakodóhelyiség álljon rendelkezésükre, hogy a katonai gyakorlaton eltöltött időre a fizetés ne vonassék le, minden munkásnak nyolcnapi szabadság adassék. Ha a munkás kihágást követ el, akkor a fegyelmi bizottságban a szakmabeli munkások megbíztatja is kapjon helyet. Biztosíttassék a munkások számára az egyesülési szabadság. Hieronymi szívélyesen fogadta a küldöttséget, de a zavaros politikai viszonyokkal mentegetődzött és azt mondta, hogy a kérdéssel még nem foglalkozott. Erre a munkások 1904 március 6-án a városligeti Hermina-kertben ismét hatalmas gyűlést tartottak, amelyen a kereskedelmi miniszter válaszával foglalkoztak. A gyűlés elhatározta, hogy előkészít egy országos vasúti munkásértekezletet, kidolgoz szolgálati szabályzatot, megveti az alapját a vasúti munkásszaklapnak, megállapítja a szervezkedés formáját. Utána a műhelyekben egymásután választották meg a bizalmi férfiakat és a megválasztott bizottság megkezdte a működését.

1904 április 15-én megjelent „Magyar Vasutas” cím alatt a vasúti munkások első szaklapja, amely első számában a többek közt azt írja:

„Áthatva ama tudattól, hogy csak az összetartás, a szervezkedés segítségével tud a munkásság jobb létviszonyokat magának teremteni, a „Magyar Vasutas” ápolni és fejleszteni akarja az összetartás és szervezkedés eszméjét. Teljes erővel fog a vasúti munkások gyülekezési és egyesülési szabadságáért harcolni. A műhelyekben és pályaudvarokon uralkodó kémszerű rendszert a legkeményebben, a legkíméletlenebbül ostromozza. A Magyar Vasutas nem ismer föllebbvalót, nem hajlik meg a elnökök vagy igazgatók előtt. Érdem szerint elbánik mindazokkal, akik a munkások érdekei ellen törnek. A „Magyar Vasutas” nem magánvállalat, nem nyereszkes célzattal indult meg,

hanem a vasúti munkások tulajdona, s minden jövedelmét az utóbbiak érdekeinek fejlesztésére fordítja.”

A lap körül csakhamar csoportosultak a vasúti munkások ezrei. A lapbizottság volt a tulajdonképpeni vezetősége a munkásoknak, amely nemcsak a lap irányításával, hanem a munkások anyagi viszonyaival is foglalkozott. A vezetőség többször hívta össze a munkásokat gyűlésre, többször készített memorandumokat, amelyeket a miniszterhez intéztek és volt is némi eredménye, de még mindig sok volt a panasz. Különösen panaszolták a munkások azt, hogy még annyi jogot sem élveznek, mint a magánüzemekben dolgozó ipari munkások. Ők szövetségi alapszabályokat nem tudtak kapni.

1904. évi december hó 25-én országos értekezletet tartottak a vasúti munkások, amelynek napirendje volt: 1. jelentések és jogos munkásviszonyaink szabályozása; 2. a MÁV-nyugbérpénztár; 3. a Szövetség és a sajtó; 4. a betegsegélyzőpénztár; 5. a fogyasztási szövetkezetek; 6. a balesetbiztosítás; 7. az előbbi pontokra vonatkozó indítványok. Az elnök jelentette, hogy a főváros összes szolgálati ágaiból és a vidéki városokból összesen 110 küldött jelent meg. A küldöttek neveit nem olvasták föl, mert attól kellett tartani, hogy megrendszabályozzák őket. Az értekezletre meghívták a Magy. Kir. Államvasutak igazgatóságát, a Szakszervezeti Tanácsot, továbbá néhány ismert politikust. Az előadó beszéde után elfogadtak határozati javaslatot, amely többek között követeli: egy évi ideiglenes minőségben való alkalmazás és a 25-ik életévnek betöltése után föltétlen véglegesítést, évi fizetést és lakbérilletményt. Egyezményes munkarendszer eltörlése és a szolgálati évek szerint való előléptetést, a munkás napibére legyen 4 korona, szakbelileg nem képzett munkás napibére 3 korona. A véglegesített munkások fizetése évek szerint emelendő. A munkaidő 24 órában 9 óránál hosszabb nem lehet. Ott, ahol a szolgálat folytonosságot követel, ez 18 óránál hosszabb ne legyen, utána mindig 24 óráig, továbbá minden héten egyszer 36 órai pihenő adassék. Kocsitolók részére 9 órai szolgálat után 24 órai pihenés következzeik. A munkaidő mindenkor a rendes munkahelyen való jelentkezéstől kezdve számítassék. Vasárnap és azok a napok, amelyek a naptárban piros betűvel vannak jelezve, munkaszüneti napoknak tekintendők. Ha az üzem föltétlenül megkövetelné a rendes munkaidőn túl, vasárnap, pihenőnapon, vagy a naptárban piros betűvel jelzett ünnepnapokon a munkálkodást, akkor ezért 50% pótlékkal való külön fizetés jár. Kiküldetéskor hálópénz 50%, forgalmiakadályok elhárításakor, továbbá éjjeli munkáért, amely szabad pályán végeztetik, 100% pótlék fizetendő. Véglegesített munkások évenként nyolc nap, 15 évi szolgálat után két hét, 30 évi szolgálat után háromheti szabadság adandó május és szeptember hónapok közt levő időszakban, az illetményteljes élvezete mellett.

Az értekezlet tárgyalta ezután a nyugbérpénztárra vonat-

kozó javaslatot és elhatározta, hogy nyugbérek fölemelését követeli. A Szövetség és a sajtóra vonatkozó határozati javaslatban kimondta az értekezlet, hogy az összes vasúti alkalmazottak életérdekei szempontjából szükségesnek tartja az országos Szövetség haladéktalan megalakítását. A Szövetség mellett elsőrangú fegyvere a vasúti munkásoknak a jövőjükért való harcukban: a sajtó. Ez okból kimondta az országos értekezlet, hogy a magyarországi vasúti alkalmazottak érdekeit képviselő lapnak a „Magyar Vasutas”-t ismeri el. Eddigi magatartásában biztosítékot lát abban, hogy a jövőben megfelel céljának. És fölszólítja a vasúti alkalmazottak összes szolgálati ágait, hogy tőlük telhetőleg támogassák az említett lapot.

A betegsegélyzőpénztárra vonatkozólag kimondotta az értekezlet, hogy miután a MÁV betegsegélyzőpénztára, dacára a 3%-os járulékkulcsnak, alig képes prosperálni és tetemes öszszeggel tartozik az államnak, mint munkaadónak, ami amellet szól, hogy itt gyökeres reformokat kell alkotni, erre való tekintettel kimondta az értekezlet, hogy: 1. a pénztár igazgatóságában és elnökségében a biztosított alkalmazottak képviseletének kétharmada, a MÁV-nak egyharmada foglaljon helyet; 2. a közgyűlési kiküldöttek erre a célra összehívott értekezlete titkos szavazás útján választatik meg; 3. a pénztár segélyezési mérve kiterjesztendő annyira, hogy a napi táppénz az alapbér 75%-ának feleljen meg, a temetkezési segély pedig az alapbér 40-szeres összege legyen.

A fogyasztási szövetkezetre vonatkozólag fölhívta az országos értekezlet a MÁV alkalmazottait, hogy a jövőben a szövetkezet igazgatóságába a saját körükből válasszanak olyan munkatársakat, akik oly irányban működnek, hogy a szövetkezet igazi munkásjóléti intézmény legyen. A balesetbiztosításra vonatkozólag megállapította az értekezlet, hogy a balesetbiztosítási járulékokat az amúgyis sokféle járulékkal terhelt és csekély keresetű vasúti munkásság nem bírja. Tehát követeli, hogy a vasutak kötelessége a balesetbiztosítás költségét födőzni.

A „Magyar Vasutas” hosszú éveken keresztül az egyedüli kapocs volt, amely a vasúti alkalmazottakat összetartotta. Szövetségi alapszabályokat nem kaptak a vasutasok és csak a háború vége felé erősödött a mozgalom. 1917-ben nemcsak az államvasutak, hanem a déli, kassa-oderbergi és szamosvölgyi vasutak munkásai is előfizetői voltak a „Magyar Vasutas”-nak. Ugyancsak 1917-ben a kinevezett személyzet is tömegesen csatlakozott az osztálytudatos munkások táborához. Állomási, raktári, vontatási, vonatkísérő altisztek és szolgák ezrével csatlakoztak a lap köré. A szabadszervezetnek 1916. év végén 4500 tagja volt. Ez a szám 1917-ben 20.000-re szaporodott. Ennyi tényleges előfizetője volt a „Magyar Vasutas”-nak. Az ipari munkásság, amely gerincét képezte az előfizetők táborának, 1917-ben arra törekedett, hogy teljes erejéből a legrosszabbul fizetett pályaföntartási, raktári, szertári, állomási és napibére-

sek helyzetén javítson. Ezek a kategóriák 3—4 korona napi pótlékot, továbbá 300 koronás háborússegélyt vívtak ki maguknak.

1917-ben háromszor nyúlt a vasúti munkásság a sztrájk fegyveréhez. Május 23-án az ország összes államvasúti műhelyeinek munkásai és több fűtőház, továbbá Budapest és környéke pályaföntartási, szertári, raktári és állomási munkásai tették le a szerszámot és 9 napig sztrájkoltak. Ebből a sztrájkból kifolyólag, mely részleges sikerrel végződött, 26 munkás ellen rögtönítélőbírótság ítélezett. A tárgyalás fölmentéssel végződött. Később is volt sztrájk, mert több bizalmiférfit büntetésből bevonlattak. December 15-én délben Budapest összes szolgálati helyein 15.000-ren a MÁV igazgatósága ellen tüntetést rendeztek. A tüntetésre az adott okot, hogy az előző napon a kereskedelmi miniszter kijelentette, hogy sem ruhasegély, sem egyéb követelések tekintetében nem tehet ígéretet. Ezer tagú küldöttség vonult az elnökigazgatóhoz és majd 25 tagú küldöttség ment a kereskedelmi miniszterhez. Megígérték, hogy a segélyt még karácsony előtt ki fogják utalni. A régóta húzódó nyugbéréformot is dűlőre vitték.

1918. évi január havában már 36.000 előfizetője volt a „Magyar Vasutas”-nak. A munkások 50%-os munkabérpótlékot nyertek. Megszüntették a szertelen túlórázást, elismertették a bizalmirendszert. A forradalomban a vasutasok nagyrésze csatlakozott az új rendszerhez. A különböző régi egyesületeket megszüntették és majdnem az összes kategóriák csatlakoztak a most már megalakult Magyarországi Vasutasok Szövetségéhez. Így csakhamar ez a szervezet lett az ország legnagyobb munkásszervezete. Megemlítenő azonban, hogy a tisztviselők egy része túlzott követelésekkel lépett föl. Egyszerre borzasztóan radikálisak lettek, úgy hogy a Szakszervezeti Tanács kénytelen volt őket arra fölhívni, hogy követeléseiket mérsékeljék. A proletárdiktatúra alatt a tisztviselők nagyrésze hűségesen szolgálta az új rendszert. Viszont azonban a kommunizmus bukása után hamarosan elhagyták régi elvüket és az új kurzus legjobb támaszai lettek. Csak a munkások maradtak hűek a szociáldemokrata eszmékhez. Ezért számosan rendszabályozva lettek és 1921. év október havában a belügyminiszter be is tiltotta a „Magyar Vasutas” című időszakos lap megjelenését és terjesztését. Pedig ekkor a „Magyar Vasutas”, éppúgy mint a többi lap, csak a cenzúra által jóváhagyott tartalommal jelent meg.

1921-ben, midőn a szociáldemokrata párt kiküldöttei Bethlen miniszterelnökkel tárgyaltak, a vasutasok érdekében is szót emeltek. Kérték, hogy engedjék meg, hogy éppúgy, mint a többi országokban, a vasutasokat szervezkedni. A miniszterelnök és a szakminiszterek ehhez nem járultak hozzá, ellenben megengedték, hogy lapot adhassanak ki. 1921-ben meg is jelent a „Vasutas” című időszakos lap, de már néhány hónap múlva a belügyminiszter betiltotta ennek a lapnak a megjelenését és terjesztését,

„társadalmi békét” veszélyeztető tartalma miatt. A belügyminiszternek hivatkozott rendelete azt állította, hogy nevezett lap közleményeivel a vasúti személyzetnek szolgálatban nélkülözhetetlen fegyelmét igyekezett meglazítani, s ezzel a közrendet s közbiztonságot veszélyeztette. Ebben az ügyben interpelláció volt a nemzetgyűlésen, de a belügyminiszter adós maradt a válasszal.

A vasúti munkások hosszú küzdelme ezzel be is fejeződött, illetve befejezték hatóságilag. Hogy a munkások ezzel nincsenek megelégedve, az csak természetes. Várják az időt, hogy Magyarországon is legyen egyesülési és gyülekezési szabadság, amikor mindenki tetszés szerint szervezkedhetik.

A harmadik szakszervezeti kongresszus

1904. évi december 25-én és 26-án tartották meg a harmadik szakszervezeti kongresszust. A béke és szeretet ünnepén jöttek össze azok, akiknek csak kevés békességük van ebben a társadalomban. Ez a tanácskozás már igen magas színvonalú volt. Ünnepélyes és méltóságteljes magatartás, a napirenden levő tárgyakhoz való szigorú tárgyilagos hozzászólás és kritikai képesség jellemezte ezt a kongresszust. 104 küldött volt jelen ezen a kongresszuson. Szervezetek szerint így oszlott meg a képviselő: 14 országos, 13 helyi és 4 vidéki önálló szervezet, ezenkívül az osztrák szakszervezeti tanács kiküldöttje, továbbá a szegedi, losonci, valamint a keszthelyi szakszervezeti bizottságok egy-egy küldötte is megjelent. Ezen a kongresszuson már a szervezetek belső kiépítésére vonatkozó határozatokat hoztak. A titkárság jelenthette azt, hogy az előző szakszervezeti kongresszusok ama határozata, hogy a helyi egyesületek helyett országosak alakítandók, részben már megvalósult és ahol még nem valósult meg, az nem a szakmák akaratan, hanem annak a körülménynek volt tulajdonítható, hogy a belügyminisztérium csak nehezen hagyta jóvá az országos szervezetek alapszabályait. Ama határozatot pedig, hogy a munkanélküliek segélyezését rendszersítsék a szervezetek, már majdnem az egész vonalon végre lett hajtva.

Nem feledkezett meg a kongresszus a földművesmunkásokról sem, mikor egyik határozati javaslatában kimondotta, hogy a földműveseknek is ajánlja a gazdasági szervezkedést, a rövidebb munkaidőt, jobb bérért való küzdelmet s az erre való törekvésükben följajánlotta az ipari munkások támogatását.

A titkárság jelentése szerint a Szakszervezeti Tanács végrehajtóbizottsága sürgette a munkásvédelmi törvényeket. Több ízben memorandumba foglalta a munkások követeléseit s azokat fölterjesztette a kereskedelmi kormányhoz. Ez a munka azonban eredménytelen maradt. Magyarországon még kevés olyan törvényjavaslat került a képviselőház elé, amely a munkásvédel-

met behatóan érintette volna. Nagyhangú ígéreteket fölös számban lehetett hallani, de a gyakorlatban nem történt semmi. Az ipartörvény revíziójáról már évek óta tettek ígéreteket, de erről szó sem volt, mindössze a betegsegélyezési törvény módosításának tervezete és a kötelező balesetbiztosításról szóló törvényjavaslatok készültek el. S eltekintve attól, hogy e javaslatok csak rossz utánpótlásai a külföldön már érvényben levő szociális intézményeknek és a munkásokat semmiképp sem elégitették ki, még ezek sem kerültek a törvényhozás elé. A munkások erélyesen hozzáláttak, hogy tarthatatlan helyzetükön segítsenek.

A szakegyesületek kulturális törekvései sem a kormánynál, sem a hatóságoknál nem találtak méltánylásra, sőt amit a munkások saját erejükből, áldozatkészségükből alkottak, sok tekintetben azt is le akarták rombolni. Egy ízben még a Társadalomtudományi Társaság által rendezett fölolvasásokat is lehetetlenné akarták tenni. A munkások alapszabályait vagy visszautasították, vagy pedig alaposan megnyirbálva láttamozták. De ezenkívül az országban számos, már létező egyesületet, minden vizsgálat nélkül, egyszerű denúciálás folytán fölfüggesztették és a fölfüggesztést csakhamar a föloszlatás is követte. A vidéki hatóságok természetesen előljártak a munkásegysületek üldözésében, még az alapszabályokban megengedett vidéki csoportok alakítása elé is nagy akadályokat gördítettek. Sok szolgabíró, vagy vidéki rendőrkapitány egyáltalán nem akarta tudomásul venni, hogy városukban, vagy községükben helyicsoport alakul.

A munkások szervezkedése, s különösen a sűrű sztrájkmozgalmak, a gyárosok és vállalkozók ellenállását fejlesztették. Szervezkedtek a munkások ellen, de mivel nem bíztak saját erejükben, a kormány és a hatóságok segítségét kérték a megélhetésükért küzdő munkások ellen. A kormányt pedig elhalmozták memorandumokkal, melyekben a sztrájkok megtiltását, a szakegyesületek föloszlatását és a munkásvezetők üldözését követelték. A gyárosok és vállalkozók támadásaira a Szakszervezeti Tanács fokozottabb tevékenységre buzdította a szervezeteket. Az összes nagyobb szakmák tiltakozó gyűléseket tartottak, amelyeken a leghatározottabban visszautasították mindazokat a rágalmakat, amelyeket a munkások ellenségei ellen a szakegyesületek ellen fölhoztak. És habár ezek a tüntetések kifelé nem voltak nagy hatással, mégis azt eredményezték, hogy a szervezett munkások szolidaritása és önerejében való bizalma emelkedett.

A drágaság elleni agitáció szintén a Szakszervezeti Tanács kezdeményezése folytán indult meg. Nemcsak Budapesten, hanem a nagyobb vidéki városokban tartottak a munkások gyűléseket, amelyek agitacionális kérdéseken kívül nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a hatóságok és a lapok állandóan foglalkozzanak a drágaság kérdésével.

A szakszervezeti kongresszus örömmel vette tudomásul,

hogy az egyesületek taglétszáma az utóbbi időben óriási módon emelkedett. 1904 június 30-án már 52.410 tagja volt a szakegyesületeknek. A szakegyesületi mozgalom erősödésével lépést tartott a munkásszaksajtó fejlődése. 1904 október havában már 10 szaklappal rendelkezett a szakszervezeti mozgalom, amelyek összesen körülbelül 60.000 példányban jelentek meg.

A kongresszus a kölcsönösség fejlesztésére a következő javaslatot fogadta el:

„Tekintve, hogy a szakegyesületi mozgalom erősödése folytán olyan iparösszövetségek alakultak, melyek nemcsak a vállalkozók és gyárosok érdekeit fejlesztik, hanem határozottan a munkásszervezetek ellen irányulnak és minden, a munkások anyagi helyzetének jobbítására irányuló mozgalmak eljését célozzák;

tekintve, hogy a kormány és hatóságok az iparösszövetségek törvénytelen működése elé nemcsak akadályokat nem gördítenek, hanem azok munkásellenes törekvéseit előmozdítják azzal, hogy kívánságukra a munkások egyesülési és egyéni szabadságát minden téren korlátozzák; és

tekintve, hogy a munkások szakszervezetei a kormány és hatóságok önkényének vannak kitéve és minden a munkásság egyes szervezetei vagy az összesség ellen irányuló támadás csak akkor utasítható vissza, ha a munkások tömören szervezve vannak, ajánlj a következő kongresszus:

1. hogy a munkásszakszervezetek szoros kölcsönösségbe lépjenek egymással és így a szervezetek ellenállóképességét fejlesszék;

2. rokonszámuk szervezetei a már főnálló szövetségekhez csatlakozzanak és munkanélküli- és utassegély nyújtásával állandósítsák tagjaikat;

3. olyan iparcsoportok, melyek országosan még nincsenek szervezve, alakítsanak országos szövetségeket”.

A Szakszervezeti Tanács ügyével is alaposan foglalkozott a kongresszus. Valamennyi főlévő életképesség kívánta tenni a Szakszervezeti Tanács titkárságát. Csak a járulékfizetés dolgában voltak még eltérések. Azt a javaslatot, hogy a szervezetek bevételük két százalékát fizessék a Szakszervezeti Tanács titkárságának, egy-két szervezet sokallta, végeredményben a többség mégis elfogadta a következő szabályzatot:

A kongresszus

1. A szakszervezetek kongresszusai a szükséghez képest, de legalább háromévenként a Szakszervezeti Tanács által hivandók össze.

2. A kongresszuson részt vehetnek a modern munkásmozgalom alapján álló szakszervezetek, melyek a kongresszus által megállapított közös kiadási járulékot fizetik és e járulékkal több mint egy negyeddal nincsenek hátralékban.

3. A szakszervezetek minden 500 tag után egy-egy és az 100-on fölüli taglétszám után egy további küldöttet választanak a kongresszusra. Az olyan szakszervezetek, melyeknek taglétszáma nem haladja meg az 500-at, csak egy küldött által képviseltethetik magukat.

4. Indítványuk legalább négy héttel a kongresszus megtartása előtt a szakszervezeti tanácsnak bejelentendők. Egyes

tag-ok indítványai csak akkor kerülhetnek tárgyalás alá ha valamely szervezet által pártoltatnak.

5. A szavazás 20 küldött kívánságára oly módon történik hogy a küldöttek annyi szavazatot adnak le, ahány tag-ot képviselnek.

A Szakszervezeti Tanács

6. A Szakszervezeti Tanács a modern munkásmozgalom alapján álló gazdasági szervezetek központi képviselete. E tanács 11 tagból áll, a kongresszus által választatik és a maga köréből választ elnököt, alelnököt, jegyzőt és három ellenőrt.

7. A Szakszervezeti Tanács működéséért elsősorban a kongresszusnak felelős; együttműködik azonban a szakszervezeti választmánnyal és minden fontosabb határozatot utóbbival egyetemben hoz..

8. A Szakszervezeti Tanács föladatai:

a) a kongresszus határozatait végrehajtani;

b) a szakszervezeti mozgalmat fejleszteni és a szervezkedés munkálataiban segítségére lenni azoknak a szakmáknak, amelyek vagy egyáltalán nincsenek, vagy csak kezdetlegesen vannak szervezve;

c) a szakszervezetek közti kölcsönösséget fejleszteni, azok működéséről statisztikai adatokat gyűjteni és azokat időnkint nyilvánosságra bocsátani;

d) központi lapot kiadni, melynek hivatása, hogy a szakszervezetek közös érdekeit érintő ügyekben útmutatásul szolgáljon.

9. A közös kiadásokhoz, illetve a Szakszervezeti Tanács költségeinek fedezésére a szakszervezetek tagjárulék és beirataási díj bevételük után két százalékot tartoznak fizetni. Amely szakszervezet, ennek a kötelezettségének meg nem felel, vagy a fizetendő járulékokkal két negyeddel hátralékban van, a Szakszervezeti Tanács és az ennek kötelékéhez tartozó szervezetek részéről sem erkölcsi, sem anyagi támogatásban nem részesülhetnek.

10. A Szakszervezeti Tanács munkálatainak elvégzésére a szükséghez képest pályázat útján tisztviselőket alkalmazhat.

A szakszervezeti választmány

11. A szakszervezeti választmány az országos szakszervezetek központja, vagy a budapesti helyi szervezetek kiküldötteiből áll.

Ez a választmány ügyel a Szakszervezeti Tanács működésére. A szükséghez képest, a Szakszervezeti Tanács meghívására, üléseket tart és gondoskodik arról, hogy a szakszervezetek hatáskörébe tartozó határozatok késedelem nélkül végrehajttassanak.

12. A szakszervezeti választmány tagjai minden év elején választatnak és a választás úgy történik, mint a kongresszusi küldötteknél. 500 tagon aluli szervezetek egy, ennél nagyobb taglétszámú szervezetek minden további 500 után egy-egy tagot választanak. A választás és az egyes szakosztályok vagy szakcsoportok képviseltetésének módja a szakszervezetek központi vezetőségének van föntartva.

13. A szakszervezeti választmány új választás által pótolhatja a kongresszuson választott és esetleg visszalépett Szakszervezeti Tanács tagjait, ”

Természetes, hogy a kongresszus a sztrájk és bojkott kérdésével is foglalkozott. Hiszen éppen 1904-ben majdnem az ösz-

szes szakmáknak voltak sztrájkjai és szükségük volt arra, hogy a sztrájk és bojkottra vonatkozóan bizonyos irányelvek állapíttassanak meg. Ez meg is történt. A kongresszus ama meggyőződésének adott kifejezést, hogy a magántőkés termelési rendszer mellett a sztrájk és bojkott nélkülözhetetlen eszközei a munkásosztály ama küzdelmének, mely a munkaviszonyok javítására irányul. A munkás egyedül állva, képtelen munkarejét kellőleg értékesíteni. Föltétlen joga van tehát ahhoz, hogy társaival egyesülve, végső esetben, bérharcok segítségével javítsa munka- és életviszonyait. A magasabb munkabérek jótékony hatással vannak a társadalomra, mert a nép fogyasztóképesége fokozódik és ezzel föllendül a kereskedelem és ipar, ami viszont az általános jólét emelkedéséhez vezet. Ennek folytán a kongresszus kultúra- és népellenesnek nyilvánította ama törekvéseket, amelyek a sztrájkok korlátozására és a munkások egyesülési szabadsága ellen irányulnak. A kongresszus követelte, hogy a belügy- és kereskedelemügyi miniszterek által kibocsátott egyoldalú és szabadságellenes sztrájkrendeletek vonassanak vissza. Követelte, hogy a módosítandó ipartörvény keretében a munkások számára ugyanolyan szabadságok biztosíttassanak, mint amelyeket a munkáltatók már régen élveznek. Követelte a gyűjtési tilalom visszavonását és teljes sztrájk-szabadságot, utóbbit oly módon, hogy a szakegyesületek segíeyzhessék a sztrájkolókat.

De mindamellett, hogy a sztrájk és bojkott teljesen jogos, a kongresszus mégis szükségesnek tartotta a munkásokat figyelmeztetni, hogy óvakodjanak a könnyelmű és hiábavaló sztrájkok kimondásától. Mihez tartásul szolgáljon a következő:

Sztrájkszabályzat

1. A sztrájk és bojkott sikerének első feltétele a szervezkedés. Bérharcok kimondásánál nemcsak a kedvező konjunktúrák, hanem a szervezetek anyagi ereje, illetve az a körülmény veendő figyelembe, hogy a harcbalépők elsősorban a saját szervezeteik részéről a kellő anyagi támogatásban részesülhetnek-e. Ezért a szervezetek kötelessége odahatni, hogy ellenállási alapokat létesítsenek.

2. A bérmozgalmat indító munkások kötelesek ezt elsősorban a szakegyesületek központjának, másodsorban a Szakszervezeti Tanácsnak, vidéken pedig a helyi szakszervezeti bizottságoknak bejelenteni. A bérharc csak akkor indítható meg, ha az említett tényezők ezt tudomásul vették, illetve beleegyezésüket adták.

3. A bejelentésnek lehetőleg négy héttel a tervezett bérharcok megkezdése előtt kell megtörténnie. Bérharcok, melyek az elsősorban érdekelt szakszervezetek jóváhagyását nem nyerték, a Szakszervezeti Tanács vagy a vidéki szakszervezeti bizottságok által nem ismerhetők el.

4. A tervezett nagyobb bérharcok, különösen olyanok, melyek egész iparszakmák munkásait és önálló szervezeteket foglalnak magukban, a Szakszervezeti Tanácsnak jelentendők be, mely, na a szükség megkívánja, tanulmányozás végeit esetleg Kérdőíveket ad ki és ezek beérkezése után a budapesti szerve-

zetek vezetőségeit tanácskozára hívja össze. Ha a szervezetek többsége hozzájárul a bérharc megindításához, akkor a Szakszervezeti Tanács, illetve az ennek kötelékébe tartozó szervezetek gondoskodnak a kellő anyagi segélyről.

5. Az anyagi támogatás áll:

a) a szervezőbizottság által megszavazott összegekből;

b) a Szakszervezeti Tanács által a szervezetek hozzájárulásával kivett külön járulékokból;

c) önkéntes adakozásokból.

6. Az összesség által létesítendő anyagi segélyezés csak a bérharc második hetében veszi kezdetét.

7. Olyan bérharcok, melyek a Szakszervezeti Tanács s az érdekelt szervezetek beleegyezése nélkül kitörnek, anyagi támogatásban nem részesülnek. Kivételt csak védelmi sztrájkok és munkáskizárások képeznek. Ez esetben a Szakszervezeti Tanács a körülményekhez képest kivetheti a külön járulékokat.

8. Anyagi támogatásban csak azon szervezetek tagjai részesülnek, melyek a bérharc megindítása előtt legalább hat hónapon át a Szakszervezeti Tanács kötelékéhez tartoznak.

9. A részleges bérharcban állók csupán ama szakma által támogattnak, amelynek kötelékéhez tartoznak.

10. Azon szervezetek, melyek a Szakszervezeti Tanácssal szemben egyáltalán nem teljesítik kötelezettségeiket, vagy két negyeddel hátralékban vannak, a szervezetek részéről anyagi támogatásban nem részesülhetnek.

11. Az összes budapesti és vidéki szervezetek kötelessége e szabályok pontos betartása.”

A munkásvédelemre vonatkozóan némileg kibővítve ismételték a régebbi kongresszusi határozatokat. A munkásközvetítésre vonatkozóan a következő javaslatokat fogadták el:

„A városi munkásközvetítő intézetek mai szervezetüknél csak károsítják a munkásosztály érdekeit. Ezért követeli a kongresszus:

1. Az állami vagy városi munkásközvetítőintézetek igazgatása felerészben a munkások, felerészben a munkaadók által választott igazgatóságok által történjék, melyek élén pártatlan elnök áll;

2. az igazgatóságnak teljes autonóm hatásköre legyen és határozatai fölsőbb fórum által el nem dönthetők.

3. a közvetítés az igazgatóság által kinevezett és a munkásosztályból kikerült hivatalnokok által történjék;

4. sztrájk vagy munkáskizárás esetén az intézetek nem közvetítenek;

5. az intézetek a testületileg, vagy a munkások meghallgatásával községenként megállapítandó munkaföltételek és bérminimumon alul nem közvetíthetnek.”

A kongresszus foglalkozott még a szövetségi kérdéssel is. Elfogadtak egy javaslatot, amely kimondja, hogy a szakmák és szövetségek alakítsanak a létező törvények alapján oly szövetségeket, amelyek lehetővé teszik azt, hogy a munkások a törvény keretein belül szabadon és nyugodtan rakhassák össze filléreiket és veszély nélkül támogathassák társaikat bérharc esetén. Végül a Szakszervezeti Tanácsba a következőket választották: Horovitz Gábor kárpos, Czédli István asztalos, Drahovszky Antal rézesztergályos, Frank Lipót cipőfelsőrész-készítő, Jászai Samu nyomdász, Kitajka Lajos szabó, Knittel-

hoffer Ferenc kőműves, Rády Sándor vasesztergályos, Sterbinszky Lipót ács, Teszársz Károly vasöntő és Vanczák János lakatos.

Nagy gazdasági harcok 1905-ben

A nagyobb gazdasági harcok közé sorolható az asztalosok kizárása. A budapesti asztalosmesterek ipartestülete — minden nyilvános ellenőrzéstől gondosan elzárkózva — hónapokon át készítették elő hadjáratukat a munkások ellen, hogy azután télvíz idején, amikor legnehezebb az élet, rátámadhassanak munkásaikra. Hosszú vajúdas után megkötötték a mesterek egymás között szövetségüket. Elkészítettek műhelyrendet, amely sem az ipartörvény követelményeinek nem felelt meg, sem más tekintetben nem volt műhelyrendnek tekinthető. A munkások — annak idején — „fegyházi rendszabálynak” nevezték. Ezt a fegyházi rendet akarták a mesterek a munkásaikra ráerőszakolni olyformán, hogy minden előzetes értesítés, minden kölcsönös megállapodás mellőzésével, egyszerűen kifüggesztették a műhelyekben és megkivánták munkásaiktól, hogy ehhez alkalmazkodjanak. Az asztalosmunkások azonban a legtöbb helyen letépték ezt az úgynevezett műhelyrendet és kijelentették, hogy emellett nem dolgoznak. Erre az asztalosmesterek egy töredéke kizárta a munkásokat. A kizárás után műhelyenként külön-külön akartak a munkásokkal tárgyalni, remélvén azt, hogy ekként mellőzhetik az asztalosok vezetőit. Ez a terv azonban meghiúsult, mert a munkások kijelentették, hogy nekik van képviselőjük és külön-külön nem állnak szóba senkivel. Végre mégis kénytelenek voltak a munkáltatók tárgyalni. A kizárás negyedik hetében háromszori, négyszeri tárgyalás után, Sztéryni miniszteri tanácsos közvetítésével, véget ért a kizárás. A munkások joggal mondhatták, hogy az ő összetartásuk törte meg a mesterek harci kedvét.

Alig hogy az asztalosharc befejeződött, április 22-én ismét nagyobb kizárással lepték meg Magyarországot munkásságát. A budapesti építőmesterek ismét kizárást rendeztek. Kizárták összes munkásaikat azokról az épületekről, amelyek nem voltak sürgősek, de a sürgős munkákat tovább akarták folytatni. A munkások azonban nem tették meg nekik azt a szívességet, hogy a sürgős munkákat elvégezzék, hanem mindenütt abba hagyták a munkát. A kizárás nem vált be. A mesterek a napisajtóban elsírták panaszaikat. Követelték a szakegylet megrendszabályozását. A nagy siránkozás folytán a kereskedelmi miniszter meg is hívta tárgyalásra az Építőmunkások Országos Szövetsége vezetését, akivel azután kétnapi tárgyalás után megkötötték az egyezséget. Eszerint a munkaidő a nyári hónapokban 9½ órában lett megállapítva. A munkabérek is emelkedtek. A kereskedelemügyi minisztériummal állapodtak

meg abban, hogy a jövőben mindennemű vitás ügy végleges elintézésére úgy a mesterek, mint a munkások sorából három-három, összesen hat tagból álló vegyes bizottság alakíttatik. Ez a bizottság a maga kebeléből kisebb bizottságokat is alakíthat. De a tárgyalásoknál mindkét félnek egyenlőszámú taggal kell képviselve lenni. Ha a panaszttevő munkaadó, akkor a bizottság tárgyalásain egy munkástag elnököl, ha a panaszttevő munkás, akkor munkáltató elnököl. Ha a bizottság nem tudna megegyezni, akkor mindkét érdekkörön kívülálló elnököt választ magának a vitás ügy eldöntésére. Ha az elnök személyre nézve sem tudna megegyezésre jutni, akkor fölkéri a kereskedelemügyi minisztert e célra elnök kijelölésére. Az egyezmény 1908. évi április 1-ig birt érvénnyel.

A kereskedelmi miniszter ennél az alkalomnál a következő levelet intézte a Szövetséghez:

„A Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetségének.

A székesfővárosi építőmesterek és. kőművesmunkások között fönnálló viszályok kiegyenlítésére általam folyamatba tett békéltetés eredményire vezetvén, az erre vonatkozó tárgyalásokról fölvettem, a megegyezést tmagábanfogHaló jegyzőkönyv egy másodati példányát csatoltan leküldöm. Címnek, kifejezést adva egyrészt őszinte örömmnek afölött, hogy ezen megegyezést mindkét fél megalégedésére sikerült létesíteni, másrészt azon reményemnek, hogy mindkét fél kölcsönös jóakarattal és bizalommal fog törekedni a megegyezés rendelkezéseit a gyakorlatban megvalósítani és annak szellemét érvényesíteni.

Egyben közlöm a Szövetséggel, hogy a vidéki városokra kiterjedő megegyezés kezdeményezését is készséggel elvállalom, erre nézve a tárgyalások megindítására pótlólag fogok határidőt kitűzni.

Budapest, 1905 április 29-én.

Hierornymi”

Ebből a levélből láthatjuk, hogy a miniszter a sztrájkoknál vagy kizárásoknál készséggel vállalta a közvetítést. Az építőmunkások mindenestre győzelmet arattak. De, amint később látjuk, a miniszter közvetítését ritkán vették igénybe.

1905 május havában Budapesten általános vas- és fém munkássztrájk volt. Tekintve a nagy tömeget, amely ebben a harcban résztvett, azt lehet mondani, hogy 1905-ig ez volt a legnagyobb magyarországi sztrájk. Az előzményei ennek a sztrájknak a következők voltak:

A budapesti Oetl-féle vasöntöde munkásai nem bírták tovább elviselni Konvincsni N. nevű mesterük embertelen bánásmódját. A panasz nem volt újkeletű, a fölháborodás nem spontán megnyilatkozás, hanem évek hosszú során át fölgyülemlett keserűség elementáris kitörése. A munkások állandóan panaszkodtak Konvincsni-re. Egy alkalommal, amikor panaszait írásba foglalták és átnyújtották az igazgatósághoz és visszamentek ismét dolgozni, zárva találták maguk előtt a gyár kapufát és a portástól tudták meg, hogy az öntők ki vannak zárva. Az ekként harcba kényszerített munkások nem tehettek egye-

bet, mint hogy fölvevették a küzdelmet, noha próbálkoztak békés egyezkedéssel keresztülvinni azt, hogy a gyár bocsássa el az általuk gyűlölt öntőmestert. Oetl már hajlandó lett volna munkásainak kérelmét teljesíteni, de akkor közbevetette magát a művezetők nemzetközi egyesületének budapesti fiókja, kérvényt tadott be a Vasművek és Gyáriparosok Országos Szövetségéhez, iamelyben bejelentette, hogy Konvincsnivel szolidaritást vállal. Kijelentették a művezetők azt is, hogy a mostani magatartásuk, a munkásokkal való durva bánásmódjuk egyenesen a főnökök kívánságára történt. A gyáriparosok szövetsége magáévá tette a művezetők kívánságát és fölszólította Oetl gyárost, hogy Konvincsni minden áron tartsa meg a gyárban. Így élesedett ki az Oetl-gyári öntők sztrájkja annyira, hogy május 17-én már általános budapesti öntősztrájk lett belőle.

A vas- és fémmunkások szövetsége megtett mindent, hogy a nagyobb bonyodalmakat elhárított. Átírt a Gyáriparosok Országos Szövetségéhez és kérte, hogy intézze el békésen a most már kiélesedett harcot. A gyáriparosok szövetsége elég röviden válaszolt. Azt írta válaszában, hogy Konvincsni megtartásához ragaszkodik, mert a munkások vágyai általános jellegűek és konkrét esetek nincsenek ellene fölhozva. Így még jobban kiéleződött a harc. A vas- és fémmunkások magukévá tették az öntők küzdelmét, elhatározták, hogy az öntőket kellően támogatják. A dolog azonban nem maradt csak egyéni ügy. A vas- és fémmunkások ennél az alkalomnál gazdasági követelésekkel léptek föl. 1905. évi május hó 21-én tartott nyilvános gyűlésükön egyhangúlag elhatározták, hogy munkaadóiktól kérik a bér- és munkaviszonyaik akkénti rendezését, hogy azok egyrészt a fokozott létföltételeknek, másrészt a technika fejlődöttségének megfelelőek legyenek. Követelték: 1. a Konvincsni-ügy rendezését, 2. a munkaidő átlag 9 óra legyen, 3. a bérek megfelelően emeltessenek. Ez utóbbira vonatkozóan beadtak hosszú bérköveteléseket.

A Vas- és Gépgyárak Országos Egyesülete a követeléseket elutasította. Ezt az elutasító határozatot tárgyalta a május 28-án tartott nyilvános vas- és fémmunkásgyűlés, amely a Zöldvadászhoz címzett vendéglő tágas kertjében volt megtartva s amelyen huszezernyi tömeg vett részt. A hangulat igen elkéseredett volt és midőn az elnökség föltette a kérdést, hogy tudomásul veszik-e a gyáriparosok választát, egyetlen kéz sem emelkedett föl mellette. A másik indítványt azonban, amely az általános sztrájkot ajánlotta, az egész tömeg egyhangúlag elfogadta, vagyis Budapest összes gyáraiban dolgozó vas- és fémmunkások kimondták az általános sztrájkot. A sztrájkolók számát 25.000-re becsülték. A sztrájk hetekig tartott s a kibontakozás utjának egyenetése végett a sztrájkbizottság minden lehető megtett. A sztrájkvezetőséghez számos gyáros fordult azzal a kérelemmel, hogy a kibontakozás kezdő lépését tegye meg. A kereskedelmi miniszter is beleavatkozott a sztrájkba,

azonban eredménye nem volt. A gyárosok gögjén megtörött minden jó szándék. Öt hét után a sztrájk megszűnt. Maguk a sztrájkolók kénytelenek voltak elismerni, hogy sok sztrájktró ment be a gyárakba. Így a sztrájkot nem lehetett már tovább tartani. Egy gyűlés határozata alapján a sztrájkolók a legtöbb gyárban testületileg jelentek meg és a gyárak többségében minden akadály nélkül vehették föl a munkát. Több gyárban azonban egyeseket elbocsátottak, úgy hogy néhány száz munkás átmenetileg rendszabályozva volt. Így fejeződött be az első legnagyobb általános vas- és fémmunkások sztrájkja.

Ezzel a sztrájkjal hosszú időn keresztül nemcsak a munkáslapok, hanem a polgári lapok is foglalkoztak.

Így a Szakszervezeti Értesítő 1905 július havi számában „A nagy harc tanulságai” cím alatt többek közt a következőket írta: „A vas- és fémmunkások általános sztrájkja látszólag eredménytelenül végződött. A munkások bámulatraméltó összetartása nem törte meg a gyárosok gögjét. Milliókra menő kárt szenvedtek utóbbiak és ha a sztrájk eredménytelenségét a maguk győzelmének tartják, akkor bátran mondhatják: „Még egy ilyen győzelem és el vagyunk veszve!” A magyar vasgyárosok néhány beugraszto által félrevezetve, ridegen visszautasították a munkások jogos kívánságait. Azt hitték, hogy a sztrájk legfőljebb csak egy hétig tarthat s a kár nem lesz olyan rengeteg nagy, hogy azt ne lehessen pótolni. De megtörtént, amiről az urak nem is álmodtak: a vasöntők tíz hétig, a többi vasszakmák öt hétig sztrájkoltak. Ez már igen nagy kárt okozott. Bizonyos az, hogy a munkások harca még nincs befejezve, hogy a mostani megadás csak fegyverszünet, ezt a magyar gyárosok — bármilyen elfoglaltak — szintén tudják. Mindamellett, minden szépítgetés nélkül, be kell vallanunk, hogy a munkások is óriási áldozatokat hoztak, anélkül, hogy ezekért megfelelő kárpótlást kaptak volna. Igaz, hogy a munkás nem veszíthet sokat, mert nincs veszítenivalója, de az összesség áldozatai — a magyarországi viszonyokhoz képest — nagyok voltak. És reméljük, hogy ha egyebet nem is, legalább azt eredményezték, hogy a munkások tanultak. Igen, a vas- és fémmunkások sztrájkjából le kell vonnunk a következtetéseket. Jól meg kell fontolnunk, hogy mikor szabad sztrájkba lépni. A tömegsztrájkok, amelyeknél a munkásszervezetek mindenüket kockára teszik, idejüket multák. A munkások ma már jól szervezett vállalkozókkal állnak szemben. Bármilyen jogosak legyenek a támasztott követelések, harcba csak akkor lehet értük lépni, ha biztos kilátások vannak a győzelemre és ha a munkások szervezete eléggé erős arra, hogy az esetleg kivívott előnyösebb munkafeltételeket állandóan megtartja. A vas- és fémmunkások harca számos szép momentummal bővelkedik. Az óriási tömeg érezte, hogy a nagy harcért egyedül őt illeti a felelősség. Ezért heteken át minden zúgolódás nélkül nyomorgott. De a legfenségesebb momentum volt, midőn az elkeseredett tömeg, amelyet a sztrájktól

semmi körülmények között nem lehetett visszatartani, a legutóbbi gyűlésen megfogadták a vezetők tanácsát s minden vívmány nélkül beszüntetne a harcot. A sztrájk fegyelmezte őket. úgy hisszük, hogy a többi szakmák munkásai is okulnak a vas- és fémmunkások harcán. A harcban állott vas- és fémmunkások nagy része még nem volt szervezve. Most első dolguk legyen a mulasztást pótolni, mert enélkül nehéz lesz a további harc.”

Az 1905-ben lezajlott gazdasági harcokról a szakszervezeti tanács titkársága is gyűjtött adatokat. Ezek szerint 1905-ben 346 általános jellegű sztrájk, 36 kizárás és 344 üzemi vagy építkezési zárlat volt. A kimutatás szerint 58.512 munkás vett részt a sztrájkmozgalmakban. A vas- és fémmunkások maguk 27.300-an voltak. De nemcsak a sztrájkolók aránylag óriási nagy száma, hanem a gazdasági harcok hosszú tartama és elkeseredettsége is fölülmúlta a korábbi évek sztrájkmozgalmait. 1905-ben a munkáltatók jórésze már szervezve volt és ennek tulajdonítható, hogy nemcsak erős védelmi harcot folytattak, hanem támadólag is léptek föl. 36 esetben kizárták a munkásokat. Ez kétségtelen jele annak, hogy szervezett munkásokkal szemben szervezett munkáltatók állottak. A kizárások éle a munkásszervezetek ellen volt irányítva. De hiábavaló volt az erőlködés. A Szakszervezeti Tanács titkárságának jelentése szerint egyetlen kizárás sem végződött teljes sikerrel. A munkáltatók különben nemcsak nem érték el azt a céljukat, hogy a szakszervezeteket tönkretégyék, hanem egész határozottsággal állítható, hogy a kizárások nagyban fejlesztették a szakszervezeteket.

A lezajlott mozgalmak közül 251 teljes, 318 részleges győzelemmel, 83 eredménytelenül és 74 ismeretlen eredménnyel végződött. Az elért eredmények a következők:

1. A munkaidő rövidítést nyert:

1. A munkaidő rövidítést nyert:

11.000 munkás	3½ órát,	összesen napi	38.500 órát
1.432	” 2	” ”	2.864
1.200	” 1½	” ”	1.800
3.058	” 1	” ”	3.058
7.641	” ¾	” ”	5.730
7.641	” ½	” ”	8.086
<hr/>			
32.418 munkás		összesen napi	60.038 órát

2. Munkabéremelést nyert:

11.000 munkás	naponta à 60 f,	összesen napi	6600.— koronát
500	” ” ” 54	” ” ”	270.—
1.701	” ” ” 40	” ” ”	680.—
21.529	” ” ” 30	” ” ”	6458.70
1.568	” ” ” 20	” ” ”	313.60
3.500	” ” ” 10	” ” ”	350.—
<hr/>			
39.798 munkás		összesen napi	14.672.30 koronát

Összegezve ezeket a számokat, azt látjuk, hogy 32.418 munkás a bérharcok folytán 60.038 óra napi munkaidőt, vagyis át-

lag egyenként 1.51 perc munkaidőnyi rövidítést nyert. Ez az óriási eredmény különösen az építőmunkások sikeres harcainak köszönhető, ugyanis ők sok vidéki városban átlag 3 és fél óra munkaidőrovíditést nyertek. 1904-ben még igen sok vidéki városban 13—14 óra volt a kőművesek munkaideje és 1905-ben a vidéken a 10 órás és a fővárosban a 9 és félórás munkanapot vívták ki. A bérharcok által a munkabéremelés napi 14.672.30 koronát tesz ki. S ebből kitűnik, hogy 1905-ben 39.798 munkás 3,081.183 korona béremelést nyert. A veszített munkanap 1,839.235 volt. Figyelembe veendő azonban, hogy számos szakma kollektív egyezmény útján, vagyis áldozat nélkül ért el nagyobb vívmányokat. A mozgalmak tulajdonképpen nagy sikere abban állt, hogy 32.418 munkás kivívta a rövidebb munkaidőt. A munkabéremelés különben csak természetes következménye volt a megdrágult életviszonyoknak.

Az ipari munkások sztrájkmozgalmain kívül számos helyen, de különösen a dunántúli vidéken, a földművesek is sztrájkoltak. Ezek, kevés kivétellel, némi sikerrel végződtek.

Összefoglalva mindent, megállapítható, hogy az 1905-ik év a magyarországi munkásmozgalmak történetében kiváló helyet foglalt el.

Mindamellert az eredménytelen sztrájkok gyakran foglalkoztatták az illetékes köröket. A szakszervezeti választmány 1906 március hó 9-én tartott ülésén többek közt a meggondolatlan sztrájkokkal is foglalkozott és a következő határozatot hozta:

„Tekintve, hogy utóbbi időben több helyen meggondolatlan sztrájkmozgalmak voltak, vagyis a munkások több ízben még akkor is indítottak bérharcokat, midőn a győzelemre kevés, vagy egyáltalán nem volt kilátásuk és tekintve, hogy a meggondolatlan sztrájkok elsősorban a munkásokat károsítják és sok esetben a szervezkedést hátráltatják, az 1906 március 9-én ülésező szakszervezeti választmány ajánlja a munkásoknak, hogy szigorúan alkalmazkodjanak az utóbbi szakszervezeti kongresszuson elfogadott sztrájkszabályzatához.

Nevezetesen figyelembe veendő a sztrájkszabályzat 7., 8. és 9. pontjai, melyek kimondják, hogy:

Olyan bérharcok, melyek a Szakszervezeti Tanács és az érdekelt szervezetek beleegyezése nélkül kitörnek, anyagi támogatásban nem részesülnek. Kivételt csak védelmi sztrájkok és munkáskizárások képeznek. Ez esetben a Szakszervezeti Tanács a körülményekhez képest kivetheti a külön járulékot.

Anyagi támogatásban csak azon szervezetek tagjai részesülnek, melyek bérharcuk megindítása előtt legalább hat hónapon át a Szakszervezeti Tanács kötelékéhez tartoznak.

A részleges bérharcban állók csupán ama szakmák által támogattatnak, melynek kötelékéhez tartoznak.

A szakszervezeti választmány végül ajánlja a szervezeteknek, hogy a munkások ellenállóképességének fejlesztésére létesítsenek központi ellenállási pénztárat.”

A szervezett munkások képvisellete ezt megelőzőleg kénytelen volt a bojkott kérdésével is foglalkozni. Ugyanis megtörtént, hogy egyes szakmák anélkül, hogy az illetékes fórumok

hozzájárulását kikérték volna, nyilvános helyiségeket bojkottálták. Ezzel szemben állást kellett foglalni. A Szakszervezeti Tanács erre vonatkozóan a következő magyarázatot adta: Kétféle bojkottot ismerünk Magyarországon. Az egyik, midőn valamely szakma munkásai műhelyt, gyárat vagy épülőfélben levő házat bojkottálnak, a másik, midőn valamely szakma nyilvános helyiségeket, kereskedők, borbélyok, vendéglősök, kávéháztulajdonosok üzleteit vagy sörgyarak sörét bojkottálja. A műhelyek, gyarak vagy bármilyen munkatelepek bojkottálása ellen, miután ezek a bojkottok csupán az érdekelt szakmák, az ösztönösség erkölcsi vagy anyagi támogatása nélkül eszközöltnének, nem lehet kifogásunk, legyenek bár e bojkottok jogosak vagy kevésbé indokoltak. Mihelyt nem igénylik az ösztönösség segítségét, akkor természetesen az ösztönösség beleszólási joga is megszűnik. De a nyilvános helyiségek bojkottálása már olyan dolog, amely az ösztönösség erkölcsi vagy anyagi támogatása nélkül egyáltalán nem vezethet sikerre, sőt igen gyakran még a polgárság rokonszenvét is meg kellene nyernünk, hogy az ilyen bojkottok sikerüljenek. Ezt figyelembe véve, a dolog rendje úgy kívánná, hogy a sérelmet szenvedett szakmák — mielőtt bojkottálni kivannak valakit vagy valamit — biztosítsák maguknak az ösztönösség hozzájárulását. Ez eddig nem igen történt. Magyarországon a legkülönbözőbb bojkottok voltak már, de nem voltak helyesen vezetve és nagyon kétes eredménnyel végződtek.

A bojkottal, amely a szervezett munkásság kezében a leg-hatalmasabb fegyverek egyike lehetne, nem szabad tréfákat üzni. Aki a bojkottot diszkreditálja, az akaratlanul bünt követ el a szervezett munkásság ellen. Az amerikaiak, angolok és németek félelmes fegyverré tették a bojkottot, nálunk pedig nevetségessé teszik, még mielőtt komoly harcba vitték volna. A bojkott kimondásánál a következő szempontokat tartjuk figyelembe: 1. elég ok van-e arra, hogy nyilvános helyiségeket stb. bojkottáljunk? 2. elég erősek vagyunk-e arra, hogy a kimondandó bojkottot sikerrel befejezzük? E szempontok meg-bírálása nem az egyes szakmáknak, hanem a szervezett munkásság képviselőinek, a Szakszervezeti Tanácsnak legyen fő-tartva.

A bojkott kimondására szolgáló ok sokféle, azonban politikai bosszú műve sohasem lehet. Erkölcstelenség lenne például valamely üzletet azért bojkottálni, mert gazdája nem tagja a szociáldemokrata pártnak. Meggyőződött szociáldemokraták nem hivei a terrorizmusnak. Ellenfeleiket érvekkel és nem erőszakos eszközökkel akarják meggyőzni. Másrészt pedig káros volna és magát a bojkott fegyverét becsmérelné, ha olyan üzleteket bojkottálunk, amelyek a munkásság támogatását úgysem élvezik. Ha valamely jó hírnevű ékszerészt bojkottálnánk, akkor az illető jót nevetne a mi döreségünkön. Épp azért óvakodnunk kell minden baklövéstől.”

E magyarázat után a szakszervezeti választmány a következő határozatot hozta:

»A bojkott, ha céltudatosan alkalmaztatik, kitűnő eszközt képez a munkásság gazdasági vagy politikai küzdelmében, de tekintettel arra, hogy könnyelmű alkalmazása nemcsak magát a bojt ott eszméjét teszi nevetségessé, hanem a munkásmozgalmat is kompromittálja, kimondja az 1905 március 3-án üléselő szakszervezeti választmány, hogy nyilvános helyiségek vagy más, a munkásság szélesebb rétegeinek erkölcsi vagy anyagi támogatását igénylő bojkottok csak a Szakszervezeti Tanács javaslatára, a szakszervezetek hozzájárulásával mondhatók ki.

Műhelyek vagy egyes ipartellepek bojkottjai, amelyek az összmunkásság támogatását nem igénylik, nem tartoznak a Szakszervezeti Tanács elbírálása alá, mindamellett ajánltatik, hogy a szakmák kellő óvatosságot tanúsítsanak és különösen ne használják a bojkott eszközét ott, ahol eredményre nincs kilátás.

A szakszervezetek és munkáslapok szerkesztőségei fölhitvatnak, hogy e határozathoz tartsák magukat, illetve csak olyan bojkottokról vegyenek tudomást, amelyek főnti határozat értelmében kimondatnak.»

A munkáltatók szervezkedése

Magyarországon a munkáltatók sohasem, panaszkodhattak amiatt, hogy nincs szervezkedési joguk. Már a céhrendszer alatt is szabadon szervezkedhettek, szabadon állapíthatták meg termelt iparcikkeik értékét, sőt uzsoráskodhattak tetszés szerint. A munkásoknak ellenben, amint ezt már láttuk, sohasem volt meg az az egyesülési szabadságuk, mert a törvény előtti egyenlőség mindig csak papíron volt meg. A munkáltatók a céhrendszerek megszűnése után hatóságilag támogatott ipartestületekben védhették meg érdekeiket. Erősebben azonban csak akkor szervezkedtek, amikor a munkásmozgalmak erősödtek. Legelőször a vas- és fémipari munkáltatók szervezkedtek Magyarországon, illetve az ő szervezetük legelőször foglalkozott a munkáskérdéssel. Már 1901-ben az általános egyesületi gyűléseken kívül külön értekezleteket tartottak, amelyeken munkásügyekkel foglalkoztak. 1903-ban a Magyar Vasművek és Gépgyárak Egyesülete már külön munkásszakosztályt létesített. Eleinte nem szedtek külön járulékot, később azonban, miután nagyobbak lettek a harcok és különösen, mikor 1905-ben általános vas- és fémmunkássztrájk volt Budapesten, már különböző formában járulékot is szedtek a munkásmozgalom letörése céljából. Az 1905-ben lezajlott vasmunkássztrájk eredménytelensége is buzdítólag hatott az összes munkáltatókra. A legtöbb iparág munkáltatói szervezkedni kezdtek.

A második nagy munkáltatószervezet a Magyar Építőmesterek Országos Szövetsége volt. Ez a szövetség is előzően csak gazdasági kérdésekkel törődött, később azonban már csak

kizárólag munkásügyekkel foglalkozott. 1904-ben szerződésfelét kötötték a Szövetség tagjai, amelyben kötelezték magukat, hogy sztrájkoló vagy kizárt munkásokat nem foglalkoztatnak és hogy kölcsönösen egymást segítyezik. Minden tagnak kötelessége volt 30.000 korona erejéig váltót adni, és akik a választmány határozatait nem tartották be, azok pénzbüntetésre lettek ítéelve. Mindamellett az építőmesterek szövetségének nem volt nagy szerencséje, mert az 1904-ben rendezett kizárás, amelyen tízezer munkás volt érdekelve, nem járt eredménnyel. Ugyanilyen eredménytelen volt az 1905-ben eszközölt asztalosok kizárása. Ellenben az 1906-ban hét hónapig tartott építőmunkáskizárás, a munkáltatók bemondása szerint, már eredménnyel járt, mert a munkások követeléseiktől elállottak. Később a munkáltatók szervezete még jobban fejlődött. 18 építőipari szakma csatlakozott az újonnan alakult munkáltatói szövetséghez és 1907-ben ugyancsak a munkáltatók bemondása szerint már hétezer tagja volt ennek „a szövetségnek”. Az élén 40 tagból álló szövetségi tanács állt, amely az elnökséggel együtt működött. A tagok kénytelenek voltak elég magas járulékot fizetni. Az alakult munkáltatószövetségeknek az volt az álláspontjuk, hogy kollektív szerződéseket nem kötnek a munkásokkal. Állítólag azért nem, mert a munkások ezeket a szerződéseket nem tartják be.

A munkáltatószervezetek minden csoportjuknál munkásoközvetítő intézeteket állítottak föl és azt követelték, hogy csak azok a munkások alkalmaztassanak, akik ezekben a közvetítő intézetekben jelentkeznek. A munkáltatók szövetsége egyébként a németországi munkáltatószövetségek, az úgynevezett „Scharf macherver einigungen” taktikáját folytatták. Nem keresték a megértést a munkásokkal, hanem eltiporni kívánták az összes munkásszervezeteket. Az egyesülési szabadságot csak ők akarták teljes egészében kihasználni. A munkásokat állandóan denúciálták, ha jogos érdekeiket akarták megvédeni. A munkáltatók szövetségének lapjaiban egyik alkalommal a munkásságot egy leláncolt kutya ábrázolta, amellyel jelképezni akarták, hogy ime most már nem ártalmas a munkásmozgalom. Innentől fogva általánosságban csak „kutyaszövetségnek” nevezték a munkáltatók szervezeteit. Az összetűzések és harcok természetesen nem szűntek meg akkor sem, mikor a munkáltatói szervezetek már a legerősebbek voltak. Jellemző, hogy nemcsak a munkáltatószövetségek, hanem az állami kedvezményeket élvező ipartestületek is agresszíven léptek föl a munkásokkal szemben. A munkáltatók követelték a kormánytól, hogy szigorú sztrájk törvényeket alkosson és ezzel tegye egyszer és mindenkorra lehetetlenné, hogy a munkások helyzetük javítása érdekében mozoghassanak. A nyilvánosságra került kérévények, sztrájk törvénytervezetek és ezek indokolásai annyira egyoldalúak és munkásellenesek voltak, hogy a Szakszervezeti Tanács szükségesnek tartotta a kereskedelmi minisztert föl-

világosítani, hogy mielőtt a munkáltatók kívánsága ügyében döntene, a munkások óhajait is vegye figyelembe.

A miniszterhez intézett memorandum többek közt a következőket mondja: „A szervezett munkásság nagy felháborodással vette tudomásul, hogy akkor, midőn a nyugati államokban a sztrájkjog biztosítva van, nálunk még mindig találkoznak munkáltatótestületek, amelyek a jogegyenlőség elvét figyelmen kívül hagyva, preventív intézkedéseket követelnek és a munkások amugyis mostoha szabadságát korlátozni kívánják. A felháborodást különösen az a körülmény okozta, hogy többnyire olyan munkáltatói testületek kérik a munkásegyletek megrendszabályozását, amelyek eddig is sokkal több szabadságot élveztek, mint a munkások szakszervezetei. míg például utóbbiaknak nincs megengedve, hogy sztrájk esetén tagjaikat segélyezzék, vagy egyáltalán sztrájkmozgalmakkal foglalkozzanak, addig az ipartestületek és más munkáltatóegyletek nemcsak kizárásokat rendeznek, hanem teljesen büntetlenül feketelistákat is bocsátanak ki, amelyeknek az a célja, hogy azokat a munkásokat, akik valamely mozgalomban résztvettek, seholy se alkalmazzák. Ezek a feketelisták már eddig is azt eredményezték, hogy számos becsületes munkás nem kapván Magyarországon munkát, kénytelen volt Amerikába vándorolni. míg más országokban a feketelisták kibocsátása tiltva van és bírósági határozatok alapján a feketelisták kibocsátói a munkások anyagi veszteségeit kénytelenek megtéríteni, addig nálunk az ipartestületek portómentességgel küldték szét ama munkások neveit, akiket éhhalálra ítélték.” Ez állítások igazolására a Szakszervezeti Tanács számos, ipartestület körlevelét mutatja be, amelyekben fölhívják a munkáltatókat, hogy bizonyos munkásokat ne alkalmazzanak. A memorandum azután elmondja, hogy Magyarországon nem sztrájk törvényre, nem a munkásság amugyis korlátolt egyesülési szabadságának megszorítására, hanem a gazdasági erők szabad fejlődésére, a munkásosztály védelmére lenne szükség. Már a jogegyenlőség elve is követeli, hogy a munkásoknak ugyanolyan jogai legyenek, mint a munkáltatóknak. Nagyon furcsa világot vet a magyar munkáltatók gondolkodására, midőn ott, ahol úgyis egyoldalú törvények és rendelkezések a vagyonos osztály érdekeit védik, ahol úgyis a munkásmozgalom elfojtására már minden eszközt alkalmaztak, még szigorúbb törvényeket kérnek. Nálunk általánosságban az a téves hit terjedt el, hogy a munkások szakszervezetei rendezik a sztrájkokat. E téves hitnek tulajdonítható, hogy a munkáltatótestületek majdnem kivétel nélkül a szakszervezetek rendszabályozását követelik.

A szakszervezetek vezetőségei, valahányszor munkások és munkáltatók közt differenciák merültek föl, mindig a békés egyezsége törekedtek. Törekvésük sok alkalommal sikerrel is járt. Így például a nyomdászok vezetősége már több ízben békés úton kollektív szerződést kötött a nyomdatulajdonosok-

kal. A vas- és fém munkások szövetségéhez tartozó bádogosok, szerelők, lakatosok és műszerészek szakosztályai szintén békés úton kötötték szerződést a munkáltatókkal. Ugyanezt tette maga a Szövetség, amely sok esetben nemcsak a gyárakban készülő sztrájkokat békés egyezséggel akadályozott meg, hanem a budapesti légszeszgyárakkal is egyezséget kötött és így biztosította a békét. Ezenkívül a budapesti asztalosok, kárposok, teherszállító fuvarosok, könyvkötők és számos más szervezett szakma bérharc nélkül szerződésileg megállapították munkafeltételeiket.

A kollektív egyezmények előnyei főleg abban rejlenek, hogy a munkaadók évekre biztosítják maguknak a békét, nyugodtan vállalják a munkát és az egyezményekhez mérten állapítják meg az árakat. A munkások pedig kiméltetnek a gyakori sztrájkoktól és szervezeteiket békésen fejleszthetik.

Sajnos, vannak munkáltatói testületek, amelyek a kollektív szerződéseket minden alapos ok nélkül megszegték. Így a budapesti ács- és építőmesterek, mindamelllett, hogy utóbbiak a kereskedelemügyi minisztérium előtt kötötték szerződést munkásaikkal, ezt a szerződést egyszerűen fölbontották és közel háromezer munkást kizártak a munkából. A munkásvezetők nemcsak élőszóval, hanem a szaklapokban és egyéb kiadványokban fölhívták a tagokat arra, hogy a kötött munkamegállapodásokat szigorúan tartsák be. Így az „Építőmunkások Zsebkönyve” külön cikkben kioktatta tagjait és a következőket írja:

„A bizalmiférfranak ügyelnie kell arra, hogy a munkabéregyezmény és a munkarend úgy a munkáltató és a munkavezető, valamint a munkások által szigorúan betartassanak; ha bármelyik fél a munkarendet vagy munkabéregyezményt megsérti, ezt köteles a bialmiférfi az illetékes fórumnak bejelenteni, amely a panaszt megvizsgálja és orvoslásról gondoskodni tartozik.”

Ez a néhány sor megcáfolta mindazokat a híreket és vádakot, amelyek a szakszervezet ellen elhangzottak.

Végül követeli a memorandum: A munkások szakszervezetei számára legalább is olyan szabadságok biztosíttassanak, mint amelyeneket a munkáltatótestületek már régen élveznek. Tiltassék meg a feketelisták kibocsátása. A tilalom ellen vétők szigorúan büntetessenek. Kérték továbbá a gyűjtési tilalom visszavonását.

Hogy milyen szabályok mellett dolgoztak a munkáltatói testületek, erre fölvilágosítást ad az ipartestületek országos szövetsége elé terjesztett mintatervezet. Eszerint a Szövetségnek tagja lehet minden munkáltató (tehát külföldi is), aki a magyar korona országainak területén ipari üzemmel bír s a szakmába tartozó munkásokat alkalmaz.

A Szövetség tagjainak védelmet nyújt:

- a) a munkásaikkal fölmerült súrlódások és különbözetek esetén ezek megszüntetésére irányuló egyeztető eljárás által;
- b) a munkások által jogosulatlanul életbeléptetett részleges munkabeszüntetés esetén munkások közvetítése;
- c) munkások kölcsönzése (tehát szerintük a munkás kikölcsönözhető!);
- d) a folyamatban levő munkáknak elkészítésre való átvétele;
- e) a részleges munkabeszüntetés által okozott kánnak jelen alapszabályok keretében való anyagi kártalanítása által;
- f) a munkát jogtalanul beszüntető vagy szerződésiszegő munkásoknak kizárása által;
- g) általános munkazárlat elrendelése által.”

Hogy ezen védelmi eszközök melyike alkalmazandó, azt az előjáróság dönti el.

Talán még ennél is jellemzőbb azonban a kölcsönös védelemről szóló következő rész:

„A tagok kötelesek az egyes tagoknál beállt munkabeszüntetés esetén ezeknek félbenmaradt sürgős munkáik befejezésére, az elnök rendeletére, a szükséges munkásaikat kölcsönre rendelkezésre bocsátani;

kötelesek — az elnök rendeletére — a munkabeszüntetés által sújtott tagnak befejezetlen munkájuk méltányos kártérítés ellen befejezésre elvállalni;

kötelesek a tagok a közgyűlés által a szavazatok többségével elhatározott munkazárlat esetén üzemüket és a folyamatban levő munkáikat, az értesítés vétele után, azonnal beszüntetni, a kizárás hatálya alá eső munkásaikat, a törvény és munkarend határozmányai alapján, azonnal elbocsátani, a munka zárlatot életbeléptetni és mindaddig föntartani, amíg az előjáróság őket alóla — hiteles írásbeli értesítéssel — föl nem oldja. Vagy pedig kötelesek a tagok azon munkásokat, akik az engedelmességet makacsul megtagadják vagy a többi munkást erre csábítják, akik munkástársaik a munka tömeges megszüntetésére, szerződészegésre csábítják, a munkából fölmondás nélkül azonnal elbocsátani;

azon munkásokat, akik a munkát szándékos hátráltatással végzik, „amerikai bojkott”, vagy társaikat erre csábítják, akik a szakszervezet érdekében a munkahelyen agitálnak, akik munkástársaikat fenyegetéssel a szakszervezetibe való belépésre vagy tagsági járulékok fizetésére kényszeríteni igyekeznek, a hét végével elbocsátani s ezek neveit az előjáróságnak bejelenteni.”

A munkáztatók szervezkedése különben nemcsak országosan, hanem külön-külön szakmánként is történt. Az egyik szakmának alapszabálya a következőket mondja;

„Az egyesület célja a munkások túlkapásainak s túlkövetéseinek meggátlása.

Az egyesület tagja minden munkaadó, aki legalább öt munkást alkalmaz.

Az egyesület eszközei: minden tag, ha az üzleteiben levő munkások követelésekkel lépnek föl, tartozik ezek megadását megtagadni; ha a munkások sztrájkba lépnek, tartozik a tag bejelenteni. Ennek elmulasztása 100 korona bírságot von maga után.

Részleges sztrájk esetén kötelesek a tagok egymás munkáját elvállalni s azokat gyorsan elkészíteni. Ha ezt bármely

okból hátráltatja az egyes tag-, esetleg 200 koronával büntetendő.

Az a tag, akinél a munkások sztrájkba lépnek, köteles a sztrájkolók személy- és családi viszonyairól információkat beszerezni s azokat az összességnek körözüvény útján tudomására hozni. Ennek esetleges elmulasztása 300 korona pénzbüntetéssel jár.”

Ezekből a szabályokból látható, hogy a munkáltatók kíméletlen eszközökkel dolgoztak a munkások ellen. Működésük nem volt más, mint a képtelen terrorizmus. Nemcsak a munkásokat terrorizálták, hanem iparostársaikat, kereskedőket és mindazokat, akik hatalmukba kerültek. És ilyen szabályokat a kormány is jóváhagyott. Ugyanakkor, mikor a legképtelenebb ürügyek alatt fölfüggesztették és föloszlatták a munkások szakcsoportjait, a munkáltatók szabadon tehetek, amit akartak.

1907-ben már oly visszaélések történtek, hogy az iparosok és kereskedők egy része már a hatóságoknál keresett orvoslást a zsarolók ellen. Följelentést tettek az építőiparosok szövetsége ellen, mert ez magasabb díjat szedett, mint aminőt az alapszabályok megengedtek. Tagjaik közé nem csupán építőiparosokat, hanem kereskedőket is fölvetts ez utóbbiakra 50—100, sőt 300 korona évi díjat is vetett ki. A Szövetség tagjait korlátozták szabad üzleti eljárásukban s kikötötték, hogy ki hol vásárolhat és kinek adhat el. A följelentők panaszolták, hogy a Szövetség csak a vagyonos iparosok érdekeit szolgálta, a kisebb iparosok pedig egyenesen csődbe kerülhettek. A munkáltatószövetségek államot képeztek az államban. Beidéztek tagjaikat, törvényt ültek fölöttük és magas bírságokat vetettek ki azokra, akik nem követték az elnökök vagy igazgatók parancsait. Tizennégy munkáltató, akiket 100 koronától 1000 koronáig terjedő bírságra ítélték, a hatóságokhoz fordultak védelemért.

A munkásszervezeteknek mindenesetre nehéz volt a küzdelmük. Különösen azért, mert a munkáltatóknak mindent megengedtek, a munkások ellenben a legjogosabb bérmozgalmaikat sem vezethették anélkül, hogy terrorizálva ne lettek volna.

Hajszja a szakszervezetek ellen

Láttuk, hogy nagy szabadságot élveztek a munkáltatók. Most nézzük, hogy a munkások szervezkedési munkájuk milyen akadályokba ütközött. Csak három hónapról szól a jelentés és csak a száraz adatokat fogjuk ismertetni, mert ezek fölöslegessé tesznek mindenféle kommentárt.

1907 március, április és május hónapokról szól a krónika.

Március 4-én a szegedi nyomdászok szakegylete ellen a munkáltatók uszítására vizsgálatot indítanak. Röpíratokat koboztatnak.

Március 6-án a budapesti kőművesek szakosztályát és a kávéfőzők szakegyletét fölfüggesztik.

Március 8-án a vas- és rézbútormunkások szakegyletét fölfüggesztik.

Március 11-én Békéscsabán fölfüggesztik az Achim-féle földmunkásszakegyletet.

Március 12-én Ternes, Torontál és Pest megyékben fölosztják a Földmunkások Szövetségének körülbelül 40 csoportját.

Március 13-án az ácsok országos szakegyletének nagyváradai csoportját a budapesti építőmesterek uszítására fölfüggesztik.

Március 18-án vizsgálatot indítanak a budapesti gázgyári munkások szakosztálya ellen.

Március 20-án jóváhagyják az Építőmesterek Országos Szövetségének alapszabályait. Eszerint a munkáltatók szövetségének alapszabályszerű joguk van ezentúl: a munkásokat kizárni, feketelistát vezetni, egymást sztrájk, bojkott, valamint kizárás esetén a Szövetség útján segíteni, a belépni vonakodó vagy az engedelmességet megtagadó munkáltatókat megrendszabályozni.

Március 22-én a munkáltatók uszítására vizsgálatot indítanak valamennyi aradi szakegylet és szövetségi csoport ellen.

Március 24-én a debreceni szobafestők szakcsoportját minden vizsgálat nélkül egy munkáltató följelentésére fölosztják. Óriási katonai készenlélet rukkoltatnak ki és minden áron provokálni akarják a munkásokat, hogy azután vérbefojthassák a debreceni mozgalmat. — Vizsgálatot indítanak a dunaszépi földmunkások csoportja ellen.

Március 25-én a sztrájkban álló molnárok szakcsoportját fölosztják. — A nagykanizsai építőmunkások szakcsoportját a munkáltatók kívánságára fölosztják.

Március 26. Eddig a napig Ternes vármegyében legújabbán betiltották a Földmunkások Országos Szövetségének újaradi, zárdaszentgyörgyi, gattajai, nagyszemplaki, románsztamorai, szkulyai, lippai, kisbecskereki, dettai, birdai, iklodai és török-száldosi helyicsoportjait. — Kiskunfélegyházán az építőmunkások helyicsoportját vizsgálat nélkül a munkáltatószövetség kérelmére fölfüggesztik. — A földmunkások gattajai, a cipész-munkások szombathelyi csoportját fölfüggesztették. — Nem vették tudomásul a szabók büdszentmihályi, a vasutasok gyékényesi, a földmunkások nagyszénási, siklósi, ráctötösi, brassói, ujszászi, tiszadadai, erdőhegyi, temesvári, szalkszentmártoni, tápiószelei, pilicsei, jászberényi, medgyesbodzasi, tisaeszlári, telki, munári, nagy-tétényi, budajenői és sippeti csoportját. — A kiszombori munkásképző csatlakozását a földmunkásszövetséghez a belügyminiszter megtiltotta. — Március 21-én egy budapesti rendőrelenőr fölolvadás alkalmával belépett a vasutasok keleti pályaudvari csoportjába és a fölolvadást, valamint a csoport vezetőjét letartóztatta. — Március 26-án adta

ki Andrassy belügyminiszter azt a körrendeletét, melyben a csendőrösöket utasítja a vasutasok állandó megfigyelésére.

Március 27-én az Építőmunkásszövetség pápai csoportját föloszlatták.

Április 1-én a földmunkások nagyszékhelyi csoportjának alakulását nem vették tudomásul.

Április 2-án ugyanazon szövetség tápiógyörgyi,

Április 4-én a vörösmartyi és cinkotai csoportok alakulását nem vették tudomásul. — Darányi földművelési miniszter ezen a napon nyújtotta be törvényét, mely a beszerződött cselédek röhöz köti, a gazdának megadja a becsületsértés és testi bántalmazás jogát, a szervezkedő vagy sztrájkoló cselédmunkást 60 napig terjedhető elzárással sújtja. — A vas- és fém-munkások csepeli csoportját ugyancsak április 4-én fölfüggesztették.

Április 8-án a földmunkások bocsári csoportját fölfüggesztették, a dunakomlói, kiskunmajsai és visnyeki csoportokat pedig nem vették tudomásul.

Április 9-én Mezei József fűrészgyári munkást, annak ellenére, hogy rendes lakása és munkája volt, földmunkáscsoportalakítás miatt 80 napi elzárásra és kitoloncolásra ítélték.

Április 10-én a cipézmunkások gyulai csoportját fölfüggesztették. A könyveket elvették.

Április 1-től 10-ig az államvasuti igazgatóság és a kereskedelmi minisztérium (Kossuth) utasítására Szolnokon, Szegeden és Gyomán a vasutasmunkáscsoportok vezetőit megrendszabályozták, részben elbocsátották.

Április 11-én a monori alispán nem vette tudomásul a textilipari munkások kispesti csoportjának megalakulását.

Április 15-én Tápiógyörgyön és Tápiószelén kivételes állapotokat teremtett a hatóság. Az alkonyatkor még az utcánjáró embereket csendőrökkel fogdosták össze. Az olyan munkást, aki több munkabért mert kérni, mint amennyit a munkaadó fizetni akart, a szolgabíró 30 napra lecsukatta. — A földmunkások kiskunfélegyházai csoportját fölfüggesztették. A szolgabíró kijelentette, hogy sohasem fogja az új csoport alakítását engedélyezni. — Ugyancsak fölfüggesztették a jákóhalmi csoportot, a nagyteremit pedig föloszlatták. A szabómunkások szekszárdi és zalaszentgróti csoportjainak tudomásulvételét megtagadták.

Április 16-án nem vették tudomásul az építőmunkások agostyáni csoportját.

Április 17-én a borbélyok pancsovai csoportját fölfüggesztették.

Április 18-án nem vették tudomásul a földmunkások dunavecsei csoportját.

Április 19-én Kis Mihály esztergomi földműveléskárt eltoloncolták. — Ugyanezen a napon letartóztatták a vasutasok ceglédi csoportjának elnökét. — Az építőmunkások miskolci csoportját fölfüggesztették.

Április 20-án föloszlatták a földmunkások németeleméri, szerbcernyai, németcernyai csoportját.

Április 21-én a földmunkások kisbeeskereki, kissodai és zsámbéki csoportját függesztették föl.

Április 24-én a vasutasok kiskunfélegyházai csoportját fölfüggesztették.

Április 26-án a földmunkások lieblingi, jászszentlászlói és vattinai helyicsoportját nem vették tudomásul és a működést megtiltották.

Április 20-én ugyanezt tették ugyanezen szövetség szeremelei és

Április 30-án ujbessenyői csoportjával. — A vasutasok királyházi és érmihály falvai csoportjainak elnökeit három vezetőségi taggal, felsőbb rendeletre elbocsátották.

A dátummal megjelölteken kívül fölfüggesztették még április hóban az építőmunkások pozsonyi, vágszeredai, gyöngyösi, nagysurányi és hátszegi csoportjait, valamint az ács munkások ungvári, mohácsi, nagyvárad, szentendre, csepeli, szegedi, jászberényi és temesvári csoportjait.

Május 3-án nem vették tudomásul a földmunkások szövetségének gyöngyösoroszi, szelevényi, mezőtúri csoportjait.

Május 4-én fölfüggesztették a dunacsépi csoportot. Ugyanez a sors érte a festőmunkások budapesti címfestőszakosztályát.

Május 5-én föloszlatták a földmunkások rákosszentmihályi csoportját.

Május 8-án ugyanezen szövetség kispesti csoportját fölfüggesztették azzal az indokolással, hogy a Földmunkásszövetségnek csak városban szabad csoportot alakítani.

Május 9-én a famunkások székesfehérvári csoportját fölfüggesztették, mert valamelyik kocsmában ismeretlen tettesek megverték egy ügynököt, aki sztrájkbontókat keresett.

Május 10-én vizsgálatot rendeltek el a kolozsvári festőmunkások szakegylete ellen. Valamennyi könyvét elvitték.

Május 12-én a vasúti munkások esoportalakítógyűlését Bercellcserőn és Vecséren harmadszori bejelentésre sem engedélyezték.

Május 13-án Kossuth Ferenc benyújtotta a vasutasok egyesülési jogát korlátozó törvényt, amely megakadályozni célozza a vasutasok gazdasági harcát. — A szabómunkások mohácsi csoportját nem vették tudomásul.

Május 14-én ugyanez a sors érte a földmunkások csabrendeki csoportját.

Május 16-án a famunkások kiskunfélegyházai csoportját fölfüggesztették.

Május 18-án a földmunkások keszthelyi csoportját.

Május 19-én a szegedi polgármester a sztrájkban álló építőmunkások szakegyletét a mesterek kívánságára föloszlatta.

Május 23-án a rendőrkapitány följelentése alapján az alispán fölfüggesztette a lugosi építőmunkáscsoportot és vizs-

gálatot rendelt el a földmunkások, könyvnyomdászok, festőmunkások, famunkások, szabók, vas- és fémmunkások, cipészek továbbá a fuvarosok helyicsoportjai ellen. A varmegyei jegyző aki pártatlanul végezte a vizsgálatot, ez alól fölmentették és a munkáskörökben hírhedt uszítót bízták meg a vizsgálat folytatásával.

Május 25-én föloszlattak a nagyváradai ácsok helyicsoportját.

Május hóban nem vették tudomásul a famunkások hatvani, vágújhelyi, beregszászi, békésgyulai, adai és érsekújvári csoportjait.

Ha összegezzük a számítást, úgy kimutatásunk szerint a legutóbbi kilenc hét alatt a kormány közegei nyolc szervezetet föloszlattak, 68-at nem vettek tudomásul, kilenc ellen vizsgálatot indítottak. Tekintetbe véve, hogy a tudomásul nem vett csoportok — majdnem kivétel nélkül — régóta működő szervezetek, megállapítható, hogy a hatóságok 101 csoport működését tiltották be az itt kimutatott rövid idő alatt.

Ezt a szomorú kimutatást folytathatnánk, de úgy hisszük, hogy már ebből is elég volt.

A vidéki mozgalom kiépítése

A központi szövetségek, mihelyt a viszonyok megengedték, nagy szorgalommal hozzáláttak, hogy a vidéken egymás után alakítsák meg csoportjaikat és ez a munka eredménnyel is járt, mert már 1905-ben 761 szakcsoportja volt a budapesti szövetségeknek. Természetes, hogy egy-egy vidéki csoportnak csak kevés tagja volt, mert hiszen a vidéki ipari viszonyok sem tették lehetővé, hogy nagyobb szervezetek alakuljanak. És épp az a körülmény, hogy egyenként a szakcsoportok igen gyöngék voltak, még inkább mint Budapesten, tette szükségessé a csoportok együttműködését. Elsősorban a helyiség kérdése volt az, amely nagy gondot okozott a vidéki szervezeteknek. Másodszorban a jogvédelem kérdését sem oldhatták meg máskép, mint csak együttesen. Harmadsorban a könyvtár és a nevelés kérdése is okvetlenül szükségessé tette az együttműködést. A központban is érezték ezt és ezért a Szakszervezeti Tanács titkársága, a német minták alapján, holmi szakszervezeti karteletet kívánt alakítani s minden eszmét, amely a szervezetek együttműködésére irányult, örömmel fogadta a vidék. Végre 1905 szeptember hó 13-án és 14-én már a vidéki csoportok küldöttjeivel értekezletet is lehetett Budapesten tartani. Ezen az értekezleten a Szakszervezeti Tanács titkársága már kongresszusi határozatra is hivatkozott, amely kívánatossá tette a vidéki szakszervezeti bizottságok alakítását. Az értekezlet igen jól volt látogatva: 65 vidéki ipari munkás- és több földművelőkiküldött vett részt a tárgyaláson.

Előzően a Szakszervezeti Tanács titkársága szabályzatot készített, amely nagyjában bővebb körülírása volt a III. szakszervezeti kongresszuson már elfogadott határozatnak. Főcélja volt ennek a szabályzatnak a vidéki szakszervezeti bizottságok alakítása és a vidéki mozgalom centralizálása. A vidéki küldöttek belátták, hogy a régebbi állapotok már tarthatatlanok és felszólalásaikban valamennyien hangoztatták a centralizáció szükségét és célszerűségét.

De az értekezlet tisztában volt azzal is, hogy anyagi áldozatok nélkül semmiféle szerv nem működhetik. Így a vidéki szakszervezeti bizottságok is, ha meg akarták valósítani a közös jogvédelmet, a közös munkásotthont, a közös könyvtárakat és az oktatást, akkor okvetlenül szükségük volt pénzre, amelyet vidéki munkásoktól kaphattak. Ezt ugyan belátta az értekezlet, de az anyagi hozzájárulás mérvében nem tudtak egykönnyen megegyezni. Végre az értekezlet hozzájárult a Szakszervezeti Tanács alábbi javaslatához:

A vidéki szakszervezeti bizottságok szabályzata

1. A szakszervezeti bizottságok a vidéki városokban levő szakcsoportok vagy a modern alapon álló önálló egyesületek képviselőit képezik.

Modern önálló egyesületeknek olyanok értendők, amelyek a magyarországi szakszervezeti tanács kötelékéhez tartoznak és még nem volt alkalmuk, hogy valamely országos szervezet-hez csatlakozzanak.

2. A szakszervezeti bizottságok hivatása a helyi szervezetek közös célját fejleszteni és a viszonyokhoz mérten mindazokat a föladatokat teljesíteni, amelyekhez a szakcsoportoknak alapszabályszerű joguk van, de kevés taglétszámuknál fogva, különváltan erre képtelenek.

3. A szakszervezeti bizottságok föladatai:

a) a munkásokat gazdasági helyzetükről fölvilágosítani, a szervezetlen munkásokat szervezni, illetve új szakcsoportok alakításánál közreműködni;

b) az egyesületekben rendszeres előadásokat rendezni;

c) a könyvtárak ügyét oly módon rendezni, hogy a tagok igényei kielégíthessenek;

d) a munkások érdekeit érintő statisztikát vezetni;

e) ügyelni a szakcsoportok ügykezelése fölött;

f) közös jogvédőt alkalmazni;

g) a szállóügyet rendezni;

k) a munkások érdekeit érintő gazdasági mozgalmakat vezetni és a munkások közös ügyét érdeklő választásoknál a kellő befolyást gyakorolni;

i) a szakszervezeti tanácsot a helyi mozgalmakról értesíteni.

4. A szakszervezeti bizottságok öt vagy legföljebb hét tagból állnak és a helyi szakcsoportok vagy önálló egyesületek kiküldötteiből alakult helyi választmányok által minden év első három hónapjában választandók. A volt bizottsági tagok újra választhatók.

5. A szakszervezeti bizottságok működésükért elsősorban a helyi választmányoknak, másodsorban pedig a Magyarországi Szakszervezeti Tanácsnak felelősek.

6. Közvetlenül a választások után megalakulnak a bizott-

ságok és elnököt, pénztárost és bizalmiférfiut választanak. Ez utóbbi szükség esetén a (Szakszervezeti Tanács által M-A megalakulás közlés végett a Szakszervezeti Értesítő szerkesztőségének bejelentendő.

7. A szakszervezeti bizottságok a szükséghez képest, de lehetőleg havonta összehívják a helyi választmányt, amely a szakcsoportok kiküldötteiből áll és ezzel egyetemben a fontosabb ügyeket elvégzik. A bizottságok pénzkezelésének ellenőrzésére a helyi választmányok háromtagú bizottságot választanak.

8. A bizottságok pénztárosai beszedik a járulékot, eszközlik a helyi kiadásokat és úgy a helyi választmányoknak, mint a Szakszervezeti Tanácsnak havonta elszámolnak.

9. A bizalmiférfiak vezetik az agitációt és a levelezést, statisztikai adatokat gyűjtenek és azokat negyedévenként beküldik a Szakszervezeti Tanács titkárságának. Működésükért a Szakszervezeti Tanács által díjaztatnak.

10. A kiadások fődőzésére a szakcsoportok a rendelkezésükre maradt tagjárulék után két százalékot, az önálló egyesületek elleniben teljes bevételük egy százalékát fizetik. A tagok pedig hetenként két fillér különjárulékot fizetnek. Ez utóbbit a vezetőségek a tagdíjakkal egyetemben tartoznak behajtani.

11. A szakcsoportok és önálló egyesületek a szakszervezeti bizottságot illető összeggel havonta elszámolnak.

12. Ha valamely szakcsoport vagy önálló egyesület háromhavi járulékkel hátralékban van, akkor az illető a bizottság által nyújtott kedvezményeket nem élvezheti és modern alapon álló szervezetnek nem tekinthető.

13. A szakszervezeti bizottságok egész bevételeinek 50%-a a helyi kiadások (agitáció, jogvédelem és más közös terhek) fedezésére fordítatik. A másik 50% pedig a Magyarországi Szakszervezeti Tanácsnak beküldendő, amely e bevételből a bizalmiférfiakat, vagy esetleg a vidéki városokban alkalmazandó munkástitkárokat díjazza.

14. Amely szakszervezeti bizottság e szabályzatnak nem felel meg, az a központ által el nem ismerhető. Ebben az esetben tartozik a központ egy új bizottság alakulásáról gondoskodni.

15. E szabályzat megváltoztatása a szakszervezeti kongresszusnak van főtartva.”

Hogy ez a szabályzat ne maradjon papíron, a Szakszervezeti Tanács titkára beutazta az egész országot, minden nagyobb városban előadást tartott és megalakította a szakszervezeti bizottságot. A legtöbb városban közös munkásotthonokat alakítottak és az oktatás terén szép eredményeket értek el.

1906-ban már a mozgalom erősödését jelentették a különböző városokból. Így Erdélyben kilenc csoport alakult, mégpedig nemcsak Kolozsváron, hanem nemzetiségi területeken is meg lehetett alakítani a szakcsoportot. Az erdélyi szakcsoportok taglétszáma is örvendetesen szaporodott. Kolozsváron 1906-ban már 2500 volt a tagok száma. Kulturális téren is szép eredményt tudtak fölmutatni. Mindenütt tudományos előadásokat tartottak.

Bihar megyében, a rossz gazdasági viszonyok ellenére, a legtöbb szakma kollektív szerződést kötött a munkáltatókkal.

Egyes szakmákban, nevezetesen az ácsoknál, kőműveseknél, fa-munkásoknál, nyomdászoknál már alig volt szervezetlen munkás. Már 1905-ben Biharmegyében 18 új szakcsoport alakult. A jelentés évében, illetve 1906-ban Nagyváradon 3073 munkás volt szervezve.

Pécsen is szépen erősödött a taglétszám. 1906-ban már 16 szakcsoport működött ebben a városban 2299 taggal. Pécs ipari munkásságának az volt a nagy hivatása, hogy a közeli bányák munkásainak segítségére legyenek. A szakszervezeti bizottság egyik feladatának tekintette, hogy a pécsvidéki és baranya-szabolcsi bányászokat szervezze. Ezen a téren szép eredményeket is ért el.

Debrecenben szintén nagy föllendülés volt tapasztalható. Egymás után alakultak a szakcsoportok és Debrecen környékére is kiterjedt ez a mozgalom, úgy hogy Hajdú megyében hamarosan 4731 volt a szervezett munkások száma.

Szombathelyen megalakult a kereskedelmi alkalmazottak, a földmunkások és szobrászok szakcsoportjai. 1906-ban 15 csoport működött 923 taggal. Ingyenes jogvédelmet létesítettek, amely — tekintve a rossz viszonyokat — már ötheti főnállása alatt 12 esetben védte a munkásokat. Ugyancsak ebben a városban meglehetősen nagy számban voltak bérmozgalmak. A lakatosok kilenc hétig álltak bérharcban, az asztalosok négy hétig, az építőmunkások egy hétig voltak kizárva, a téglagyári munkások két hétig, a cipészek egy hétig sztrájkoltak, végül a pékek is sztrájkoltak egy hétig. A festőmunkások bérharc nélkül kötöttek kollektív szerződést.

Fehérmegyében is erősödtek a szervezetek. Míg az 1906 március 4-én tartott megyei értekezleten csak hat csoportról tudtak beszámolni 609 taggal, addig 1907 elején már Székesfehérváron 15 ipari és 1 földmunkáscsoport működött, összesen 1378 jogos taggal. A megyében pedig 30 földmunkáscsoport 1218 taggal működött. A megyében egy félév alatt 18 sztrájk volt. Ezek közül uradalmi cselédsztrájk hat helyen, aratási és egyéb földmunkássztrájk kilenc helyen, ipari munkássztrájk három helyen. Az összes mulasztott munkanapok száma 4061 volt. A kivívott eredmények átlag: béremelés 40%, munkaidő-rovídités 1½ óra. Rendkívül nagy volt a büntetések száma, amelyet a mozgalmakban résztvevőkre mértek. Elítéltek összesen 506 munkást és pedig: börtönbüntetésre 4988 napra. A pénzbüntetések összege 1740 korona. Ezenkívül kiutasítások is voltak. A bejelentett 41 nyilvános gyűlésből 38-at betiltottak.

Délmagyarországon 1906-ban 203 szakcsoport működött ke-
rek 19.000 taggal. Egy-egy csoportra körülbelül 81 tag jutott átlagban. Eme csoportok tag- és választmányi üléseinek száma több mint 2000 volt. A temesvári csoportok száma rövid idő alatt 15-ről 20-ra emelkedett 5550 taggal. Ezenkívül Versecen, Pancsován és Nagyikikindán is emelkedett a taglétszám. Ver-

secen úgy erősödött a mozgalom, hogy saját erejéből titkárságot létesíthetett. A pancsovai mozgalom meg igen fiatal volt és már 1906-ban 1000 taggal működött. Bérmozgalmak voltak: építőipar 17, faipar 10, élelmiszeripar 8, textil-, bor- és ruházati ipar 12, könyvnyomdaipar 3, fémipar 7, vasúti munkás 4, vegyészeti ipar 1, egyéb szakmák 4 és 1 gazdasági jellegű általános sztrájk, mely Temesváron 1906 május 21 és 22-ike között zajlott le. Egyezmények sztrájk nélkül 7 esetben lettek megkötve. Ezeknél a mozgalmaknál részleges volt az eredmény. Védelmi harcban 58 munkás 27 napig vett részt. A harc a munkások győzelmével végződött. Kizáratás 3 esetben volt és 1107 munkás volt benne érdekelve.

Ezek az adatok tanúságot tesznek arról, hogy 1906-ban a vidéki mozgalom már szépen működött. A gazdasági harcoknál a szakszervezeti bizottságoknak is jutott szerep. Békéltetési tárgyalásoknál igen gyakran résztvettek a bizottságok tagjai, általánosságban igen hasznos intézménynek bizonyultak a vidéki szakszervezeti bizottságok.

Védekezés a támadások ellen

1906-ban már két front ellen küzdött a magyarországi szervezett munkásság. A munkáltatók szervezetei támadólag léptek föl és ezt a támadást mindenképpen támogatták a hatóságok és a kormány. A szervezetek kénytelenek voltak önvédelmi harcot folytatni, mert soha azelőtt nem oszlattak és nem függesztettek föl annyi szervezetet, mint a koalíciós kormány uralma alatt. A kizárások most már nemcsak hetekig, hanem sokszor hónapokig tartottak. Különösen éles volt az 1906-ban lezajlott ácsok és kőművesek harca. 26 hete voltak a budapesti ácsok és 16 hete a budapesti kőművesek kizárva a munkából. És e zárlatok még 1907 elején sem szűntek meg. Azt kívántak a munkásoktól, hogy mondjanak le mindazon előnyökről, amelyeket a szakszervezet révén kivívtak.

Az elbizakodottság milliókba került a mestereknek és csak azt érték el, hogy igen sok építőmunkás kivándorolt az országból.

A szervezett munkásság érezte azt, hogy ezek a nagy kizárások nemcsak az építőmunkások szervezetei, hanem az egész magyar munkásmozgalom ellen irányult. A munkáltatók és a kormány meg akarták semmisíteni a most már szépen fejlődött mozgalmat. Ezt érezve, az összes szakmák segélyezték a harcban állókat. Sőt erre a nagy harcra figyelmeztetve lett a külföld is. És a nemzetközi titkárság körlevelet intézett az összes európai országok szakszervezeteihez, melyben a magyarországi kizártak támogatását kérte. E körlevél magyar fordításban így szól:

„A szakszervezetek országos központjainak titkáraihoz!
Tisztelt Elvtársak!

Magyarországon a vállalkozók a szakszervezetek megsemmisítésére törekuszenek. Ezt a törekvést a kormány is tetten hagyja. A vállalkozók nagy munkástömegeket kizárnak és a kormány fölfüggeszti azokat a szervezeteket, amelyek a kizártakat segíeyezhetnék.

Már hét hónapja, hogy Budapesten 3000 építómunkást kizártak a munkából és most 15 vidéki városban körülbelül 15.000 munkást zártak ki.

Magyarország szervezett munkássága tehetsége szerint segíeyezi a kizártakat, de a harcban állók száma oly nagy, hogy a külföldi munkásság segítségére is szükség lesz. A nemzetközi titkárság kötelékéhez tartozó országok szakszervezetei fölkértenek tehát, hogy éhben a kritikus helyzetben segíeyezék a magyarországi kizárt munkásokat. Testvéri üdvözléttel

Legien K.

A külföldről érkezett támogatás, ha anyagi tekintetben nem is volt nagy, erkölcsileg azonban óriási hatást gyakorolt a munkásokra. Ameddig csak lehetséges volt, kitarítottak a küzdelemben.

Közben gróf Andrássy belügyminiszter nemcsak a vidéki csoportokat függesztette vagy oszlatta föl, hanem már a budapesti szervezetekhez is nyúlt. 1907 március 6-án fölfüggesztette a budapesti kávéfőzők és budapesti kőművesek szakosztályait. Két nappal később pedig a vas- és rézbútormunkások szakosztályát függesztette föl. A miniszter rendelkezései kapóra jöttek a vidéki rendőrkapitányoknak vagy szolgabíráknak. Gyöngyös és számos vidéki város hatósága a saját hatáskörében fölfüggesztette a helyicsoportokat. Az úgynevezett „demokrata” kormány szociálpolitikája abban állt, hogy a munkások amugyis korlátozott jogait az egész vonalon elkobozta. A munkáltatók táborában pedig szabad volt a vásár. A Szakszervezeti Tanács beadványára, amelyben figyelmeztette a kereskedelmi minisztert a munkáltatók testületednek visszaéléseire, a feketelistákra stb., még válasz sem érkezett. Egyetlen munkáltatói testület ellen «em indítottak vizsgálatot, a munkások egyesületeit azonban egyszerű denunciació alapján — minden előzetes vizsgálat nélkül — fölfüggesztették. Ez az eljárás annyira fölizgatta a munkásságot, hogy a Szakszervezeti Tanácsnak nagy megerőltetésébe került az általános sztrájk megakadályozása. Hatalmas népgyűlésen tiltakozott az elkövetett merénylet ellen és fölhívta az ország munkásságát, hogy az amugyis korlátozott egyesülési jogot a legvégsőbb eszközzel, tehát ha kell, a tömegsztrájk eszközeivel is védje meg. Ez az eszköz pedig akkor alkalmazandó, ha a kormány a fölfüggesztett szervezeteket föloszlatja.

Az üldözéseknek első következménye az volt, hogy a munkásság az egész országban hozzáfogott a szabadszervezetek kiépítéséhez. És bár ezeket is üldözték, de megsemmisíteni nem tudták őket.

A szakszervezeti választmány 1907 június havában tartott ülésén kimondotta, illetve ajánlotta a szervezeteknek a szabadszervezetek kiépítését. A szakegyesületek alapszabályai anynyira elégtelenek, hogy mellettük a munkások anyagi érdekeit nem védhetik. A szabadszervezet lényege abból áll, hogy a munkások a szaklapjuk körül szervezkednek. Hogy azonban a szabadszervezetek jól működhessenek és bárholnan támadásoknak ellenállhassanak, szükséges a szakszervezetenkénti házi bizalmiférfirendszer létesítése. A szervezőbizottságok ne csak a műhelyekben és munkatelepeken, hanem otthon, a lakásokban is érintkezzenek a szaktársakkal. A koalíciós kormány munkásellenes akciójára azzal kell válaszolnunk, hogy szervezkedjünk úgy, ahogy tudunk. Végül fölhívja a határozat a munkásokat a háziagitációra, a házibizalmiférfirendszer kiépítésére. A fővárosi és vidéki szervezőbizottságokat fölhívja, hogy kezdjék meg a munkát, mely ugyan igen fáradságos lesz, de a viszonyok mellett föltétlenül szükséges.

A nagy üldözés ellenére, a Szakszervezeti Tanács 1907. évi jelentésében kimutatta, hogy 1906-ban 25 országos szövetség és 13 egyesület működött. Ezeknek összesen 147.829 férfi és 5503 női tagja, vagyis összesen 153.332 tagja volt. Ha ebből a számból levonjuk a földmunkások szövetségének 24.000 tagját, akkor az ipari munkások szakegyesületeinek taglétszáma 129.332 marad, ami az 1905. évi taglétszámhoz viszonyítva 58.159, vagyis 81.71% taglétszám emelkedést mutat. Ez az óriási emelkedés ezelőtt páratlan volt a magyar szakszervezeti mozgalomban és bizonyítéka annak, hogy semmiféle üldözéssel nem bírták a szervezeteket letörni.

Az oktatásra óriási összegeket fordítottak már ekkor a szervezetek. A szakosztályok könyvtáraiban 20.888 magyar, 9725 német és 163 egyéb nyelvű tudományos és szépirodalmi könyv volt, vagyis csupán a budapesti szervezetek összesen 30.776 kötet könyvvel rendelkeztek. A vidéki könyvtárakról nem lehetett pontos adatokat beszerezni, de bizonyos, hogy ezek is sokezer könyvvel rendelkeztek. Egyéb kulturális céldokra is rendkívüli összegeket fordítottak a szakszervezetek. A magyar viszonyok közt a munkásszervezeteket nem tűrtek vendéglőkben, így tehát magánhelyiségekbe kellett menniök, ami nagy előny volt, mert ezek a helyiségek valóságos iskolái voltak a munkásoknak s anélkül, hogy a szakegyesületekben határozott antialkoholiztamozgalom lett volna, az összes antialkoholista-egyesületek együttvéve, mértékletesség dolgában, nem tudtak oly eredményeket fölmutatni, mint a szakegyesületek. Szaklapokra, könyvekre és oktatásra a szakegyesületek 174.592 koronát fordítottak.

Az 1906. évi sztrájkstatisztikával kapcsolatban jelentette a szakszervezeti titkárság, hogy míg egyik része a munkásoknak emberfölötti harcot vív a tisztességes megélhetésért, addig a másik része megunta a szolgabírák és rendörkapitányok basás-

ködését s olyan országba menekült, ahol megbecsülik munkáját és tisztességesen díjazták. És épp ama szakmák munkásai vándoroltak ki tömegesen, amelyektől a szervezkedés lehetőségét elvonták. Hogy Magyarországon a bányamunkások száma rohamosan fogyott, ezt a bányatulajdonosok elsősorban önmaguknak és másodsorban a kormánynak tulajdoníthatják. Sehol nem volt a bányamunkásnak olyan rossz helyzete, mint Magyarországon és amellett még a lehetőséget is el akarták venni ezektől a munkásoktól, hogy helyzetükön segítsenek. Hogy hová vezetett ez a jogfosztás, azt a baranya-szabolcsi eset mutatta. Ott ezer bányamunkás sztrájkba lépett. A hatóságnak nem volt sietősebb dolga, mint hogy a sztrájkolókat zaklassa és a munka újabb fölvételére kényszerítse. Az eredménye ennek a zaklatásnak az volt, hogy ezer sztrájkoló közül négyszáz útlevelet kért és kivándorolt az országból. Ilyen esetek százával fordultak elő. A kizárások nagyban hozzájárultak a kivándorlás fejlesztéséhez. Később már a főuszítók is kénytelenek voltak elismerni, hogy baklövést követtek el, mikor a munkásokat provokálták.

1907-ben már a konjunktúrák is hanyatlottak, ami azt jelentette, hogy a szervezetek munkája még nehezebb lett. Ez évben már egyetlenegyszakszervezeti alapszabályt sem hagyott jóvá a belügyminiszter. Ellenben az utóbbi két évben több mint 400 szakcsoportot részint fölfüggesztettek, részint föloszlattak. S inig a belügyminiszter ilyen buzgón tiporta a munkások egyesülési jogát, addig a kereskedelmi miniszter nagy előzékenységgel és bámulatos gyorsasággal körülbelül 200 munkáltatószervezetnek az alapszabályait hagyta jóvá.

Természetes, hogy a hajsza folytán mindenütt megalakultak a szabadszervezetek, amelyek a munkások anyagi és szellemi érdekeit alapszabályok nélkül is meg tudták védeni. A szakszervezeti eszme már sokkal mélyebb gyökeret vert Magyarországon, semhogy ezt preventív eszközökkel, durva rendőrcsizmákkal el lehetett volna tiporni. A hanyatlott konjunktúrák és a kizárások folytán 1907-ben a szervezetek taglétszáma is csökkent. Ez különösen annak tulajdonítható, hogy sok községben, ahol ezelőtt 200—300 munkás dolgozott, most már alig volt 20—30 kőműves vagy ács.

Az 1907 május havában lezajlott gazdasági harcok közül a legjelentősebb a sertésvágóhídi munkások kizárása volt. Május elsejének ünneplése miatt a hentesmesterek követelték munkásaiktól, hogy lépjenek ki szervezetükből és írjanak alá olyan nyilatkozatot, amely szerint semmiféle szakszervezeti és más gyűléseken nem vesznek részt. A munkáltatók eme kívánságát nem teljesítették, mire a munkásokat kizárták. Annál föltűnőbb volt ezt a támadás, mert hiszen általánosságban a munkásság már kivívta magának a május elsejei munkaszünetet s így természetesen nemcsak a husipari munkásokat, hanem az össz-munkásságot is megbotránkoztatta a hentesmesterek eljárása.

Háromhetes kizárás után, mikor a munkások már a harc győzelmes befejezéséhez jutottak, megtörtént az, hogy a Lujzautcában levő Kozalik hentesmester üzletében egy sztrájkőr henteslegényt valaki lelőtt. Másnap a sztrájkanyát fölsozlatták és Reisz Mórt letartóztatták. Csak természetesen, hogy a rendőrség eljárása még jobban szította az amúgyis fölizgatott kedélyeket. Az egyesülési jog elleni támadást a kormány is támogatta. Ehhez a harchoz a „Szakszervezeti Értesítő” 1908. évi június havi száma a következő megjegyzéseket fűzi:

„Azok a tudatlan hentesmesterek és támogatói azt hiszik, hogy azzal, ha a munkások aláírnak valami nyilatkozatot, a szakszervezetet tönkretelhetik. Nagy tévedés! Mint Andrassy gróf a szakegyesületek fölsozlatásánál csak a szervezetek kerekeit rombolja szét és a szervezetek lényege megmarad, épp úgy a munkások szervezve lesznek még akkor is, ha ezer meg ezer nyilatkozatot írnak alá. Sőt tovább megyünk. Taktikai hibának tartjuk, hogy a munkások nem írták alá a nyilatkozatot mindjárt. Ha hozzánk fordultak volna a harc kitörése előtt, azt a tanácsot adtuk volna nekik: „mindent aláírni és semmit betartani!” De taktikai hibának tartjuk azt is, hogy az egyik államtitkárt hívták föl a béke közvetítésére, holott tudhatták, hogy ő ellensége a munkásszervezeteknek. Annyi azonban bizonyos, hogy a húsipari munkások harca nagyban hozzájárult, hogy a munkások jobban ismerjék meg ellenségeiket és a szakszervezeteket még intenzívebb módon fejlesszék.”

A „mindent aláírni és semmit betartani” azokra a nyilatkozatokra szólt, amelyeket legelőször az építőmesterek szövetsége adott ki és amelyekkel a munkásokat kényszeríteni akarták, hogy legtermészetesebb emberi jogukról, az egyesülési szabadságról mondjanak le. A nyilatkozat aláírásának követelése hasonlított ahhoz, mint mikor valakit revolverrel támadnak meg és a megtámadott — az erőszak hatása alatt — kénytelen mindent megtenni, amit tőle kivannak.

A húsipari munkások küzdelmét támogatva, a Szakszervezeti Tanács kimondta, hogy részleges bojkottot rendez a hentesmesterek ellen. Körzetenként rendezte ezt a bojkottot. Ezzel a mesterek igen nagy kárt szenvedtek, és számos hentesmester, aki néhány héttel ezelőtt még nagyhangon hirdette, hogy szervezett munkást soha többé nem alkalmaz, meghunyászkodva, nyilvánosan kötelezte magát, hogy csak szervezett munkással kivan dolgoztatni.

Közben a belügyminiszter újabb rendeleteket adott ki, amelyekkel még jobban korlátozta az egyesülési szabadságot. 1906 november hó 29-én jelent meg a 122.000. számú rendelet. Ez még nem volt elég szigorú a miniszternek, s pótolta ezt a 68.790. számú rendelettel, amely ismét korlátozta az egyesületek működését.

1908 december 31-én a belügyminiszter fölfüggesztette a vas- és fémmunkások szövetségének központját és összes cso-

portjait, továbbá az asztalosok szakosztályát. Ez a támadás lázba hozta a munkásságot. A gyárakban és műhelyekben elterjedt a hír és mindenütt spontán abbahagyták a munkát. Azt a régebbi határozatot, hogy erősebb támadás ellen a tömegsztrájkjal kell védekezni, sokkal hamarabb hajtották végre, mint sokan gondolták. A legrosszabb gazdasági viszonyok között, tél idején, midőn normális viszonyok mellett is nagy a munkanélküliség, Budapest és néhány vidéki város munkássága megemberelte magát. Az említett szervezetek fölfüggesztésével már elérték azt a fokot, amelyet önérzetes emberek nem tűrhettek tovább. A tömegsztrájk kitört és hatalmasan emelte a munkásság önérzetét és harcikedvét fokozta. Minden előkészület nélkül is fényesen sikerült a demonstráció. Ez a demonstráció egy eddig ki nem próbált eszközt adott a munkásság kezébe. Még higgadtabb természetű munkások is, akik azelőtt idegenkedtek a tömegsztrájk eszméjétől, meggyőződtek arról, hogy Magyarországon ez volt az egyedüli eszköz, amelylyel a súlyosan sértett emberi jogokat meg lehetett védeni. A nyugati országokban, ahol a munkások épp úgy élvezik a teljes egyesülési szabadságot, mint a polgárok, megfontolandó lenne ilyen eszközhöz nyúlni. De az izgatottságot fokozta az a tény, hogy a munkáltatóknak mindent megengedtek és a munkásoknak semmit.

A polgári lapok ugyan azt jelentették, hogy a demonstráció nem sikerült, de ezzel szemben a Szakszervezeti Értesítő kimutatta, hogy a következő arányban vettek részt a munkások az általános sztrájkban:

Aranyművesek	-----	250
Asztalosok	-----	3100
Bőröndösök	-----	500
Butorüzleti munkások	-----	180
Cipészek	-----	3000
Csepeli tölténygyári munkások	-----	4200
Esztergályosok	-----	160
Élelmezési munkások	-----	2400
Éttermi pincérek	-----	600
Felsőrészkészítők	-----	550
Fegyvergyári munkások	-----	1800
Fényezők, mázolók	-----	350
Fuvarosok	-----	2500
Fűszeresegédek	-----	500
Grafikai munkások és segédmunkások	-----	1000
Gépgyáriak (Külső Váci-ut)	-----	9000
Gőzfavágók	-----	250
Kárpitosok	-----	590
Kádárok	-----	280
Kávéfőzők	-----	500
Kávéssegédek	-----	1800
Könyvnyomdászok és segédmunkások	-----	6500
Könyvkötők és segédmunkások	-----	1950
Kocsigyártók	-----	200
Kovácsok	-----	2500
Konfekciómunkások	-----	350

Kefekötők	150
Molnárok és segédmunkások	3300
Mintakészítők	250
Női szabók	850
Órások	400
Szabók	1400
Textilgyárak	1800
Villanyszerelők	600
Ujpest	3000
Kisebb szakmák	5500
Együtt	62260

Ezek a számok bizonyítják, hogy a demonstráció teljesen sikerült. A kormány ugyan hallgatott, de a kormánypárti lapoknak akkori följajdulása igazolása volt annak, hogy a kormánynak kellemetlen volt ez a harc. Röviden a nagy demonstráció után a Szakszervezeti

Tanács beadványt intézett a belügyminiszterhez, amelynek önértetes tartalma visszaadja az akkori gondolkodást, de egyzersmind ismerteti az akkori viszonyokat. A beadvány többek közt azt mondja, hogy: „a belügyminiszter elődje már 1875-ben rendeletet adott ki az egyesületi jog szabályozása ügyében. Már ekkor is mondta a miniszter elődje, hogy az egyesületi jog egyike az állampolgárok legbecsesebb jogainak”. Harminchárom év zajlott le e rendelet kibocsátása óta, az egyesülési szabadságot — kivéve Magyarországot — minden kultúrországban biztosították. A belügyminiszter úr kormányzása alatt közel 400 munkásszervezetet részint fölfüggesztettek, részint fölözlattak, részint pedig az alapszabályok jóváhagyását megtagadták. Továbbá mondja a beadvány:

„A munkásegyleteik állandó fölügyelet alatt állanak, állandó zaklatásoknak vannak kitéve és mindig lebeg fölöttük az a veszély, hogy kicsinyes okok miatt fölözlátják őket. A munkálatóknak minden, a munkásoknak semmi sincsen megengedve.

1906 december hóban a Kereskedelemügyi miniszterhez és később a Belügyminiszter úrhoz beadványt adtunk, amelyben aktákkal igazoltuk, hogy a munkálatószervezetek a legképtelenebb terrorizmust űznek, hogy a „munka szabadsága” nevében százával bojkottálják azokat a munkásokat, akik jobb megélhetésükért mertek küzdeni, hogy a kisiparosokat százával tették tönkre, hogy kizárásokat rendeznek és nagy pénzbüntetéseket rónak azokra az iparosokra, akik a munkáselleni hajszában nem akarnak résztvenni. A munkálatószervezetek ehhez a terrorizmushoz jogot szereztek, alapszabályszerű jogot, amelyet a Belügyminiszter úr társa, a Kereskedelemügyi miniszter engedélyezett. Nem panaszojzuk, hogy a munkálatók egyesülési szabadságot élveznek, de kérdezzük a Belügyminiszter urat, összeférhetőnek tartja-e jogérzetével, hogy a munkálatók a legliberálisabb egyesülési jogot élvezzék, míg a munkásoknak megtiltják azt is, hogy a kizártakat vagy sztrájkotokat segíeyezék. Összeférhetőnek tartja-e jogérzetével azt, hogy azokat az egyesületeket, amelyek százazretet fizetnek ki evenként munkanélküliek segíeyezésére, betegsegélyre, özvegy-, árva- és rokkantsegélyre, amelyek tagjaikat nevelik, magán-nelyiségeket tartanak fönn, hogy a munkásokat elszoktassák

a kocszmázástól, amelyek igazi kulturintézményekké válnak, hogy «zekét az intézményeket, egyoldalú följelentések alapján fölfüggesztik vagy föloszlatják, míg a munkáltatóegyesületek ellen a számtalan jogos panasz és följelentés ellenére, még vizsgálatot sem indítottak.

Nagyméltóságod bizonyára tudja, hogy a szakszervezeteik természetszerű hivatása a munkások anyagi érdekeit védeni és fejleszteni. E természetszerű hivatásuk gyakorlásában Magyarországon kívül nem igen gátolják őket. Hiszen nem tisztán a munkások, hanem a nemzet, az ipar és a mezőgazdaság érdeke, hogy egészséges, fogyasztóképes polgárai legyenek. A nyugati államokban már rég fölismerték annak igazságát, hogy minden fillér munkabéremelés, minden negyedór munkaidő-rövidítés társadalmi haszon. A magasabb munkabérek fogyasztóképpé teszik a munkásokat és a rövidebb munkaidő nemcsak kulturális haszonnal jár, hanem az egészségügyi viszonyokat is nagyban javítja. Magyarország szomorú egészségügyi viszonyai főleg a nép rossz táplálkozásának és túlerőltető munkájának tulajdonítható. Ezt figyelembe véve, az állam kötelessége volna minden olyan törekvést támogatni, amely a munkásosztály helyzetének jobbítására vezet. Ezt teszik is sok államban és ahol nem teszik, legalább megadták a munkásoknak a szervezkedési szabadságot.

Angliában, Belgiumban, Franciaországban, Svájcban, Hollandiában, Dániában, Svédországban, Norvégiában és az Egyesült Államokban a munkásegysületek alakítása seimimiféle formalitáshoz nincsen kötve. említett államok nem avatkoznak, de nincs is joguk, hogy a munkások vagy más polgárok ügyeibe avatkozzanak.

Németországban és Ausztriában a polgárok vagy munkások csak bejelenteni tartoznak egyesületeik alakulását. És az említett országok szakszervezetei nemcsak sztrájkokat rendezhetnek, hanem alapszabályszerű kötelességük a sztrájkolókat segíyezni. Mindenütt elismerik a sztrájk jogosultságát, sőt olyan kulturális eszköznek tekintik, amely a népek anyagi és szellemi érdekének fejlesztésére okvetlenül szükséges.

És Magyarországé az a szomorú dicsőség, hogy a munkások egyesülési jog tekintetében messze állnak az orosz munkások mögött.

Az orosz cár 1907 március 17-én rendeletet adott ki, amely szerint a munkások szabadon alakíthatnak szakegysületeket, csak az alakulást tartoznak bejelenteni.

Két évvel ezelőtt a Belügyminiszter úr 122.000 számú rendelete folytán szakszervezeteink fölterjesztették alapszabályaikat és azzal a módosítással kérték ezek jóváhagyását tudomásul venni, hogy olyan joguk legyen, mint a munkáltatószervezeteknek. Kérték, hogy a szákegysületeknek legyen szabad a sztrájkolókat vagy kizártakat segíyezni és bérmozgalmakat, épp úgy, mint a munkáltatószervezetek, az egyesületek keretén belül rendezni. A Belügyminiszter úr ezeket a módosított alapszabályokat a mai napig sem küldte vissza és az alakulni kívánó szákegysületeink alapszabályait „sem hagyta jóvá.

A bányamunkások három ízben nyújtottak be alapszabályokat és mind a háromszor visszautasították őket. Sőt a Belügyminiszter úr még a baranya-szabolcsi bányászok szákegysületét is föloszlatta.

A szákegysületek üldözésében és a munkásszervezkedés meggátlásában az a célzat nyilvánul, hogy a munkásság megélhetésére irányuló törekvés meggátoltassék. Meg kell azon-

ban jegyeznünk, hogy soha olyan gyakori és huzamos ideig tartó bányászsztrájkok nem voltak Magyarországon mint az utolsó három évben. Valamennyi bányászsztrájknál a hatóság s különösen a csendőrség igyekeztek a sztrájkokat le-törni. Ennek pedig az lett a következménye, hogy a magyar bányamunkások tömegesen kivándoroltak. A németországi állami kimutatás szerint 1907. évi július 1-én Németországban 11671 magyarországi illetőségű bányamunkás dolgozott. Hogy mennyi magyar bányász dolgozik Amerikában, azt nem lehetett pontosan megállapítani, de a pénzküldemények után, amelyek Amerikából érkeznek Magyarországra, konstatálni lehet, hogy ott is rengeteg nagy számban vannak. És ez nemcsak azért van, mert külföldön magasabbak a munka-bérek, mint nálunk, hanem azért is, mert a magyar munkások külföldön nagyobb szabadságot élveznek, mint saját hazájukban. A bányatulajdonosok panaszkodnak munkáshiány miatt és nem látják, hogy az itteni viszonyok üldözik ki a munkásokat az országból.

A Belügyminiszter úr a legutóbbi nyolc hléten belül fölfüggesztette a vas- és fémmunkások szövetségiét és ennek összes szakosztályait, a famunkások országos (szövetségének budapesti asztalosszakosztályát, a budapesti kávéfőzők szakegyesületét és végül a fuvaripari munkások és a budapesti kávésegedédek szakegyesületeit, valamint az építőmunkások szövetségének nagyváradai csoportját. A fölfüggesztés főbb indokai, hogy nevezett egyesületek nagyobb járulékot szedtek, mint amennyit az alapszabályok megengedtek.

Nem védekezünk, mert szervezeteink mlég akkor sem éreznék magukat bünösnek, ha tényleg több járulékot szedtek volna, mint ezt az alapszabályok megengedik, csak konstatáljuk, hogy szakegyesületeink szigorúan tartották magukat azokhoz a megcsonkított szabályokhoz, amelyeket a Belügyminiszter úr elődei jóváhagytak. De miután a munkások a szakegyesületek korlátai közt képtelenek voltak anyagi érdekeiket megvédeni, kényszerítve lettek a szakegyesületeken kívül lap járulékot szedni, amelyhez törvényes joguk is volt, mert hiszen minden lapkiadó annyit kérhet lapjáért, amennyi neki tetszik és a pénzével is azt teheti, amit akar. Ezeket a lapjárulékok at szedték a munkások és a jövőben is szedik. Ebből segélyezték a kizártakat és sztrájkolókat. A fölfüggesztesek vagy fölosztlatások tényével a Belügyminiszter úr csak a munkanélküliek segélyezését, csak a munkások nevelőintezeteit szüntette be. A sztrájkalapok továbbra is fönnállanak. Erről a munkásság nem mondhat le, mert akkor lemondana arról, hogy nyomorúságos helyzetén valaha segítsen. De nem mondhat le már azért sem, mert hiszen a munkáltatók egyesületei a legvakmerőbb terrorizmussal dolgoznak, hogy egy-részt karteljek révén a fogyasztóközönseget sarcolhassák, másrészt pedig a munkások jogos követelését eltíporhassák.

Nagyméltóságú Belügyminiszter úr! Nem kérní, nem könyörögni jövünk, hanem azt kérdjük, összeférhetőnek tartja-e az igazsággal, a jogegyenlőséggel, a huszadik század szellemével, hogy a munkáltatók szászorta több jogot élvezzenek, mint a munkások!? Összeegyeztethetőnek tartja-e a Belügyminiszter úr országunk hírnevével, hogy a magyar munkásoknak kevesebb egyesülesi szabadsága legyen, mint az orosz munkásoknak?

Ismételjük, nemcsak a munkások, hanem az ipar, az ország érdeke kívánja, hogy a munkásoknak egyesülesi és sztrájk-szabadsága biztosítva legyen. Bilincsbe vert munkásokkal nem lehet ipart fejleszteni. Bilincsbe vert munkásoknak csak

két út marad: szökni az országból, vagy a bilincseket szét-törni.

Ezért tisztelettel kérjük a Belügyminiszter urat, szíveskedjék nyilatkozni, hajlandó-e a munkásoknak olyan egyesülési jogot adni, mint aminőt a munkáltatók élveznek. Ha a Belügyminiszter úr erre nem hajlandó, akkor azzal a gondolattal kell foglalkoznunk, ne szüntessük-e be egyesületeinket és úgy szervezkedjünk, minit ezt a viszonyok megengedik.”

Erre a beadványra, úgy mint rendesen, nem érkezett válasz, azonban nemsokára mégis a vas- és fémmunkások szövetségének felfüggesztését visszavonták, mert nem találtak törvényes alapot a szervezet föloszlatására. A legális szervezetek helyett, amint ezt már megírtuk, a lap körül szerveztek a munkások. De a magánhelyiségek bezáratása és lepecsételése mégis károkkal járt, mert lehetetlenné tette a rendesgyülekezést és oktatást. Persze, ama föltevés, hogy a szakegysületek rendszabályozásával a munkások politikai és gazdasági küzdelmei is meddővé váltak, tévesnek bizonyult. A szakegysületek ellen indított hajsza állandóan izgalomban tartotta a szervezett munkásságot. A szakmai és népgyűlések százain kívül, a szervezetek vezetőségei is komoly megvitatás alá vették azt a kérdést, nem volna-e jobb, ha a szakszervezetek az egész vonalon földnák legális egyesületeiket, amelyeknek főnnállása amúgyis állandóan veszélyeztetve van, s a főszület a titkos szervezkedésre, illetve a szakmai szabadszervezetekre fektetnek. A szervezett munkásság meg volt győződve arról, hogy az ő szervezeteiket egyrészt politikai bosszúból, másrészt pedig azért üldözik, mert a koalíciós kormány a különböző munkáltatószövetségeket pártolta, s a hajsza mindaddig tartott, amíg a koalíciós kormány meg nem bukott.

Kollektív szerződések

Elvileg a magyar szakszervezetek sohasem ellenezték a kollektív szerződéseket. Láttuk is, hogy már a mozgalom kezdetén számos testületi egyezményt kötöttek. Sőt, ha kevesebb számban is, még akkor is kötöttek kollektív szerződéseket, amidőn 1906-ban és a következő években, a munkáltatók agresszív szövetségei a kollektív szerződések megkötését határozottan ellenezték. Hogy a kérdés mégis napirendre került és elméletileg nagyobb vitára szolgáltatott alkalmat, az annak a kollektív szerződésnek tulajdonítható, amelyet a nyomdászok 1907-ben a munkáltatóikkal kötöttek. E szerződés szerint a szakmunkások heti 2 korona és a segédmunkások heti 1 korona fizetésjavítást kaptak. A munkáltatók továbbá kötelezték magukat, hogy csak a könyvnyomdai munkások szakszervezetéhez tartozó munkásokat foglalkoztatják és csak olyan munkásokat vesznek föl, akiknek előző kondíciójuk ársza-

bályhú volt. Ennek fejében kötelezte magát a szakszervezet, hogy a közösen megállítandó „Nyomtatvány-árszabályzat” éppúgy közösen védelem alá vétetik, mint a munkabérszabályzat. Ebből kifolyólag a könyvnyomdai munkások, szakszervezete kötelezővé tette tagjaira nézve, hogy csak olyan nyomdában vállalnak alkalmazást, illetőleg maradnak alkalmazásban, amely az említett „Nyomtatvány-árszabályzat” életbeléptetése és érvénybentartása tekintetében a közösen hozott határozatoknak magát aláveti. Ezen határozatok megsértéséből kifolyólag fölmerülő vitás kérdések egy e célra alakítandó bizottság által intézendők el, amely bizottságba a budapesti grafikai rokoniparosok főnökegyesülete és a könyvnyomdai munkások szakszervezete egyenlő számban (5—5) küldik ki tagjait és amelynek elnökét a főnökegyesület választmánya jelöli ki.

Ez az egyezmény rendkívül nagy vitát provokált. Kezdte a Népszava és a Typographia meglehetősen szenvedélyesen válaszolt. Erre a szaklapok is elmondták véleményüket, többekévé igázat adva a Népszava ama nézetének, hogy a nyomdászok szerződésükkel eltértek az osztályharc álláspontjától.

Eddig kongresszusok nem foglalkoztak Magyarországon még a kollektív szerződések ügyével és elvben sem volt kimondva, hogy a szervezetek meddig mehetnek a kollektív szerződésekkel, így a szervezetek egyszerűen belátásuk szerint cselekedtek. Egyéni nézet volt tehát, hogy a szervezetek jól vagy rosszul kötötték-e meg szerződéseiket. Most már a mulasztást pótolni kellett. A már összehívott kongresszus napirendjére tűzték a kollektív szerződések ügyét. A szaklapok és a Szakszervezeti Értesítő már előzően foglalkoztak ezzel a kérdéssel, így utóbbi azt írta: „A szakszervezeti kongresszus nem hozhat olyan határozatot, amely a szakszervezetek fejlődését károsan befolyásolná, mert ha a kongresszus nem is csalhatatlan, de mindenesetre tapasztalt és a mozgalomban edzett férfiakból áll. Tény, hogy a nyomdászszervezet a nyomdászoké, de tény az is, hogy a mai társadalmi és gazdasági viszonyok mellett az izolált szervezetek nem tudnak boldogulni és, hogy a legjobb kollektív szerződések sem lehetnek oly jók, hogy a munkások jogos igényeit kielégítsék és a nyomort enyhítsék. Erre csak az összmunkásság lesz képes. Különbén akármilyen erősnek érzi magát a nyomdászszervezet, még jöhetnek idők, amidőn a többi szervezetekre szorul. A technika rohamos fejlődése, a szedőgépek térfoglalása beláthatatlan állapotokat teremhetnek.”

A Szakszervezeti Értesítő véleménye szerint az új egyezség a nyomdászszervezetet is károsíthatja, mert: „nem szólva az osztályharc álláspontjáról, nem szólva az egyezségeknél szem előtt tartandó motívumokról, a szervezet akaratlanul önmagát gyöngíti, mert kénytelen lesz olyan dolgokkal foglalkozni, amelyekhez tulajdonképen semmi köze. Kénytelen lesz arra

ügyelni, hogy nem találkozik-e nyomdatulajdonos, aki kevesebb haszonnal megelégedvén, a nyomtatvány-árszabályon alul vállal munkát. És ha talál ilyen szerencsétlen embert, akkor kénytelen lesz ennek munkásait, illetve tagjait sztrájkbaléptetni, még akkor is, ha ezek tisztességes, árszabályon fölüli fizetést kapnak. Az óhajtott béke helyett állandóak lesznek a kisebb harcok. A sztrájkbaléptetett munkások joggal kérdezik majd: miért kell nekik a munkáltatókért áldozatot hozni és a szervezet maga is kénytelen lesz a sztrájkolókat segíyezni és ezzel anyagi erejét gyöngíteni. Ezek fölvevések, amelyek gazdasági válságok esetén bekövetkezhetnek.

Nem tagadjuk, az a körülmény, hogy a nyomdatulajdonosok csak szervezett munkást alkalmaznak, nagyszerű vívmány, de azokat a nagy áldozatokat nem éri meg, amit érte hoztak. Ha a kollektív szerződéseket kellőleg értékeljük, ha figyelembe vesszük, hogy a gyakorlati életben hányszor történnek szerződésbontások és a kölcsönös szerződések betartása a legtöbb esetben csak a gazdasági alakulásoktól függ, akkor a munkásszervezeteknek csak azt ajánlhatja a kongresszus, hogy a kötendő szerződéseknel rendkívül óvatosak legyenek. Sohase kössenek oly szerződést, amely szervezetük és a tagok mozgási szabadságát bármily tekintetben lekötne. Az ellenszolgálmány, amit a szerződő munkások nyújthatnak, csak az lehet, hogy bizonyos időn, lehetőleg, rövid időn belül, nem lépnek föl újabb követelésekkel. A szennykonkurrencia ellen való harc nem a munkások dolga. Közvetve úgyis küzdenek ellene, amidőn a munkabérek nagyságát szabályozzák. Az egyedüli szempont, amely a szervezeteket vezeti, hogy a megállapított munkabéreken alul — senkinél sem szabad dolgozni. És különösen nem érdeke a szervezett munkásságnak, hogy kisebb-nagyobb munkabér javítások fejében, a munkáltatókkal egyetemben sarcolja a fogyasztóközönséget”.

Természetes, hogy a Typographia válaszolt ezekre az észrevételekre és talán sohasem néztek oly érdeklődéssel egy kongresszus elé, mint most.

A IV. szakszervezeti kongresszusnak jutott föladataul, hogy a szaklapok közt fölmerült vita fölött mondjon ítéletet. Nem volt könnyű föladat, mert a szervezett munkásság összessége nem akarta a nyomdászokat megsérteni. Az előadó igen kíméletesen, inkább csak általánosságban beszélt a kollektív szerződések értékéről. A nyomdászok képviselője, többek közt a következőkkel védte az általuk kötött kollektív szerződést: »Az a körülmény, hogy Magyarországon ezelőtt 10—15 esztendővel lehetett, sőt egyes iparágakban lehet még ma is, évenként vagy éppen félevenként sztrájkot előidézni, ez annak a jele, hogy a szervezetek gyöngék voltak. A szervezetek megerősödésével meg kell annak az állapotnak szünnie, hogy márhónapra sztrájk állhasson elő. A szervezett és megerősödött Munkásoknak a munkáltatók engedményeket kénytelenek

teni. Sok esetben pillanatnyi érdekükben kénytelenek a kollektív szerződést jónak elismerni. Így sok esetben elkerültettek a sztrájkok. A kollektív szerződést a fejlődés eredményének tartván, nem fogadhatja el, hogy a kongresszus korlátokat állítson föl a szerződések kötésére vonatkozólag. A nyomdászok megbizásából a következő javaslatot ajánlotta:

A munkások és munkáltatók szervezeteinek nagyfokú megerősödése teszik egyfelől szükségessé, másfelől lehetővé a kollektív szerződéseket. E szerződések mindkét fél részére bizonyos előnyöket biztosítanak. A munkáltatóknak lehetővé teszik a szerződés érvényességének idején a vállalkozás biztonságát, a munkásoknak ugyanezen idő alatt módot nyújtanak erőgyűjtésre, a szervezetek kiépítésére és tagjaiknak osztálytudatos nevelésére. A kollektív szerződések ezen előnyeinek minél teljesebb kihasználása az osztálytudatos szervezkedés érdekében szükséges. Miután pedig a kollektív szerződések nem jelentik az ellentétes érdekű osztályok között a gazdasági békét, hanem csupán időleges fegyverszünetet, azért az ilyen szerződések kötésénél a szervezetek érdekében a legnagyobb óvatosság ajánlható s gondos mérlegelése annak, hogy az elérhető eredmények fölrnek-e az esetleg hozandó áldozatokkal.”

Hosszabb vita után a kongresszus egyik bizottsága a következő határozati javaslatot nyújtotta be:

A munkások és munkáltatók szervezeteinek nagyfokú megerősödése teszi egyfelől szükségessé, másfelől lehetővé a kollektív szerződéseket. E szerződések mindkét fél részére bizonyos előnyöket biztosítanak. A munkáltatóknak biztosítják a szerződés érvényességének idejére a munkásaikkal való gazdasági békét; a munkásoknak ugyanezen idő alatt módot nyújtanak a háborítatlan erőgyűjtésre s a szervezkedés erőteljes kiépítésére. A kollektív szerződések ezen mindkét oldalon érvényesülő előnyeinek mértéke azonban a munkáltatók számára rendszerint nagyobb, mint a munkások számára, mert amíg utóbbiak a szerződés tartama alatt nem használhatják iki az esetleges kedvezőbb konjunktúrákat, addig a munkáltatóknak mindenben módjuk van a kedvezőbb helyzet teljes kihasználására. Ezért az ilyen szerződések megkötésénél a legnagyobb óvatosság ajánlható; különösen annak gondos mérlegelése, hogy az elért eredmények fölrnek-e a hozott áldozatokkal.

Ezért a IV. szakszervezeti kongresszus azon alapelviből kiindulva, hogy az osztályharc alapján álló szervezeteknek nem a béke állandósítása, hanem csak fegyverszünetek nyérése a céljuk, a következő szempontokat ajánlja a szervezetek figyelmébe:

1. Csak minél rövidebb lejáratú szerződések kötessenek, mert a hosszú szerződések lehetlenné teszik a kedvezőbb konjunktúrák kihasználását s mert a hosszabb békeidőközök a biztonság érzetét keltik föl és a szervezet tagjaiban csökkentik a harc képességet.

2. A szezonmunkások szerződése ne járjon le olyan időben, amikor a szakmában egyáltalán nincs, vagy kevés a munka.

3. A szervezetek nem köthetnek olyan szerződéseket, amesztrájkmunka végzésére kényszeríthetnek.

Ezeken kívül kimondja a szakszervezeti kongresszus,

hogy semmi körülmények között sem köthetők olyan szerződések, amelyek a szervezetek szavatosságával vagy (beleegyezésével drágítják az illető iparág termékeit, vagy amelyek ilyen módon okozati kapcsolatot teremtenek egyrészt a munkások kereseti és munkaviszonyai, másrészt a munkáltatók anyagi helyzete és vállalkozói nyeresége között.”

Ezt a határozati javaslatot a kongresszus egyhangúlag elfogadta. A nyomdászküldöttek a szavazásban nem vettek részt. Ezután elhatározta a kongresszus azt is, hogy a fővárosi szakmák a megkötendő kollektív szerződéseket, aláírás előtt a Szakszervezeti Tanácsnak bemutatni kötelesek. A vidéken megkötendő kollektív szerződések a szakszervezeti bizottság elé terjesztendők véleményezés végett.

Ezzel a meglehetősen izgalmas ügy hosszú időre lekerült a napirendről.

A IV. szakszervezeti kongresszus

A IV. szakszervezeti kongresszus, amelyet 1908 január 5., 6. és 7-én tartottak Budapesten, a kollektív szerződéseken és a Szakszervezeti Tanács jelentésén kívül, a sztrájk- és egyesülési joggal, szervezkedés és agitációval, továbbá a munkásvédelemmel is foglalkozott. A titkárság jelentése többek közt azt mondta, hogy a szakképzett munkások ezrei hátat fordítottak ennek az országnak, ahol a legtermészetesebb jogaiktól megfosztották őket és ahol nem engedték, hogy jobb munkafeltételek elérése céljából szervezkedjenek. A Bánffy—Perczel-féle kormány csak embereket üldözött, az úgynevezett demokrata kormány munkásintézményeket igyekezett lerombolni. Ez a romboló munka azokat a szakegyesületeket érintette, amelyek csonkított alapszabályaiknál fogva úgy sem tehettek sokat a munkásság anyagi érdekeiért. A szabadszervezetek nemcsak, hogy megmaradtak, hanem épp az üldözések folytán erősödtek.

Egyoldalú besúgás alapján a belügyminiszter 1907 március 6-án fölfüggesztette a budapesti kőművesek szakosztályát, a kávéfőzők szakegyesületét és a rézbutormunkások szakosztályát. Ez az intézkedés fölrázta a munkásságot. Budapesten és a vidéken hatalmas népgyűlések voltak, amelyek tiltakoztak az egyesülési jog csorbitása ellen.

A koalíciós kormány szociális alkotásai csak kárára vannak a munkásságnak. Így az új munkásbiztosítási törvény nemcsak, hogy nem nyújt a munkásoknak sokat, hanem megszerzett jogaitól is megfosztja őket. A szervezett munkásság alamiznatörvénynek keresztelte el az új biztosítási törvényt. De nemcsak az ipari munkásoknak és a gazdasági cselédeknek jutott valami a koalíciós kormány áldásaiból, gondoskodás történt, hogy a vasúti alkalmazottak se maradjanak ki. A vasutasok szervezkedési szabadságát elkobozták. A reakciós törvé-

nyek természetesen nem maradtak hatás nélkül. A munkásság érezni kezdte, hogy gazdasági érdekeit csak úgy védi meg és a közszabadságokat csak úgy vivja ki, ha mindenekelőtt az általános választójogot szerzi meg magának. És habár az általános választójogért folytatott küzdelmet a szociáldemokrata párt vezette, mégis valahányszor hívták a munkásságot, ott állott a szervezett munkásság készen, hogy a szabadságjogokért küzdjön. Az 1907 október 10-én lezajlott hatalmas tüntetés a szervezett munkásság műve volt. A politikai jogtalanság és gazdasági elnyomatás százezreket állított csatasorba. Ez a nap hatalmasan emelte a munkásság öntudatát és harci kedvét.

Elmondja továbbá a jelentés, hogy: „szakszervezeteink még ina is kénytelenek önföntartásukért küzdeni. 1903-ig nem engedték a munkásoknak, hogy országos szövetségeket alakítsanak. Ma újabb szövetségek alapszabályait egyáltalán nem láttamozzák. Ha keressük a sok sztrájk okát, akkor ezt abban a tényben találjuk, hogy az élelmiszerek és lakbérek legalább 50%-kai emelkedtek, a régi munkabérek azonban sokáig nem változtak és a munkaidő is a régi maradt.”

Az ipari munkások egyesületeinek fejlődését a következő számok mutatják:

	Szakegyesületek taglétszáma	Százaléka az ipari munkásoknak
1901 december 31-én-----	9.999	2.30
1902 „ 31-én-----	15.270	3.55
1903 „ 31-én-----	41.138	9.84
1904 „ 31-én-----	53.169	12.72
1905 „ 31-én-----	71.173	17.03
1906 „ 31-én-----	126.332	30.94

A jelentés három évében kifizettek a szervezetek:

Mun'kianélküliisegély-----	474.660 K
Utassegély -----	121.258 K
Rendkívüli segély-----	20.893 K
Jogvédelem -----	25.948 K
Oktatás és szaklapokra -----	303.162 K
Betegisegélyezés és temetkezési járulék-----	358.26& K
Özvegy-, árva- és rokkantsegély-----	273.808 K
Kezelési és beruházási költség -----	524.866 K
A központi irodák és budapesti szakosztályok lakbére -----,	198.586 K
Agitáció, nyomtatványok <u>és egyéb kiadás</u>	<u>613.647 K</u> „
Összesen-----	2,915.096 K

A szakszervezetek összvagyoná 1906 december hó 31-én 1,493.548 korona volt.

Az ipari munkások szaklapjai 1907. év végén 150.800 példányban jelentek meg. Bérmozgalmakra vonatkozóan jelentette a titkárság, hogy 1906-ban a sztrájkok száma 652 volt, a kizárások száma 70. A lezajlott mozgalmak közül 397 teljes, es 230 részleges győzelemmel, 74 eredménytelenül és 14 ismeretlen eredménnyel végződött. 7 mozgalom az év végén befejezetlen maradt.

A sztrájk- és egyesülési szabadságra vonatkozóan a kongresszus kultúra- és népellenes merényletnek nyilvánította mindama törekvéseket, amelyek az egyesülési és gyülekezési, valamint a sztrájk szabadság korlátozására irányulnak. A kongresszus követelte, hogy az eddig kibocsátott kultúra- és szabadságellenes rendeletek vonassanak vissza. És végül kötelességévé tette a munkásosztálynak, hogy az egyesülési és gyülekezési jogért már megkezdett küzdelmét fokozottabb erővel folytassa mindaddig, amíg ezeket a fontos szabadságokat ki nem vi v ta.

Mihez tartás végett elfogadott a kongresszus egy alábbi javaslatot:

a) Parciális sztrájkok, az egyes szakmák belügyeinek tekintetnek s ezekről egyszerű jelentés teendő a Szakszervezeti Tanácsnál a sztrájk befejezése előtt.

b) Az egész szakmát átölelő sztrájkok az általános sztrájk szabályok határozmányai alá tartoznak és ennek rendelkezései szerint jelentendők be.

Ilyen sztrájkoknál, ha a sztrájk négy hétnél tovább tart, a negyedik héten köteles a Szakszervezeti Tanács gondoskodni arról, hogy a kötelékéhez tartozó szervezetek a támogatás akcióját megkezdjek.

c) Általános sztrájkok szakszervezeti érdekekből csak a Szakszervezeti Tanács hozzájárulásával mondhatók ki s ezen esetekben a Szakszervezeti Tanács távirati úton lkereshető meg s ugyancsak távirati úton intézkehdhet. Ilyen sztrájkoknál segélyezésnek helye nincsen.

d) Kizárások esetén, addig is, amíg a magyarországi szakszervezetek egy közös országos ellentállási alapot teremthetnek, a kizártak támogatására már a harc kitörése hevében köteles a Szakszervezeti Tanács az intézkedéseket megtenni. A Szakszervezeti Tanács ilyen irányú határozatait minden szervezet köteles végrehajtani.

A bárcarendszer. Az „Építőiparosok Országos Szövetségének úgynevezett bárcarendszerét, a kongresszus az 1884. évi XVII. te. 9. és 99. szakaszaiba ütközönek, illetve ezek kijátszásának minősíti és ellene a leghatározottabban tiltakozik, miután ezen bárcák használatáról kétségtelenül bizonyult, hogy velük a munkáltatók segédeiket, munkásaikat megjelölik, róluk külön lajstromot vezetnek és ekként akadályozzák őket munkáiba jutásukban, ami a föntidézett törvénysszakaszokba ütközik.

Mindezek alapján elvárja a kongresszus a kormánytól, hogy ezen nyilvánvaló törvénytiséteket megtorolja s a leg-sürgösebben intézkehdik, hogy az „Építőiparosok Szövetségénél” a bárcarendszer eltiltassék.

A munkaközvetítés ügyében megállapítja a kongresszus, hogy a munkábajutás kérdése szorosan összefügg a munkás ama legsajátosabb egyéni jogával, amely szerint a munkás maga állapítja meg, hogy munkaerejét kinek bocsátja rendelkezésére és milyen föltételek mellett. Ebiből önként folyik, hogy a munkábajutás lehetőségéről is maga gondoskodjék, inert a munkaközvetítés lényegében nem más, mint a munkás munkaerejének elhelyezése.

A kongresszus ennél fogva a munkaközvetítést kizárólag a munkásság föladatának tekinti, nem ismeri el ama fölfogást, mintha a munkaközvetítés állami avagy községi fölada-

tot képezne, még kevésbé nyugszik bele abba, hogy a munkaközvetítés a munkáltatók kezébe legyen letéve. A munkásság sem az egyik, sem a másik formában nincs rászorulva a polgári társadalom gyámkodására és mint minden munkákérdésben úgy a munkaközvetítés kérdésében is, maga kíván intézkedni a saját szervezete által.”

A szervezkedés és agitációra vonatkozóan kimondotta a kongresszus, hogy a központosított munkáltatói szövetségekkel szemben olyan országos szövetségek alakítandók, amelyekben minél több rokonszakma egyesülhet. Minden szövetségben szigorúan meg kell valósítani a bizalmiférendszert. Mindenütt szabadszervezetek alakítandók és központosított ellenállási pénztárakat is kell alapítani és fõntartani. Tömegkizárások által sújtott munkások segítése céljából országos központi pénztár alapítandó. Foglalkozott a kongresszus azzal a viszonyal is, amelyet a szervezetek a párttal szemben elfoglalnak s kimondotta, hogy a magyarországi szervezeteknek a szociáldemokrata párthoz való viszonya mindig a lehető legbarátságosabb legyen.

A munkásvédelem kérdésével a IV. kongresszus ismét foglalkozott s itt megállapította, hogy Magyarországon még egyetlen olyan törvényt sem alkottak, amely a munkások egészségét és életét hathatósan védené. Az 1907. évi betegségyógyító- és balesetbiztosító törvényt főleg a munkáltatók érdekében alkották. A kongresszus követelte a törvény módosítását. Követelte továbbá, hogy az iparfõlügyelõk száma szaporitassék, a vasárnapi munkaszünetrõl szóló törvény kiegészítésék olymódon, hogy az legalább 36 órai megszakítatlan munkaszünetet biztosítson minden munkásnak. Végül követelte a kongresszus a munkanélküliség elleni törvényes biztosítást, valamint a kormány által megígért agkor- és rokkantbiztosítási törvény megalkotását, a biztosítottak önkormányzatával és azok megterhelhetése nélkül. A kongresszus foglalkozott a szövetkezeti kérdéssel is és főleg az akkor már igen drága élelmiszerek kérdésével.

Az oktatásra vonatkozólag megbízta a kongresszus a Szakszervezeti Tanácsot, hogy szervezze kellõen az oktatást és neveljen fõlolvasó- és elõadóképes elvtársakat.

Ezzel a IV. szakszervezeti kongresszus véget ért.

Hanyatló konjunktúrák

1907-ben a gazdasági viszonyok már rosszabbodtak. Az építkezés és ennek következtében az ipar más terén is bekövetkezett a hanyatlás. A munkások most már inkább védelmi, mint támadó harcot folytattak, viszont a munkáltatók minden erõvel azon voltak, hogy a szakszervezeteket megsemmisítsék és azután a korábbi években kivívott magasabb munkabérek

helyett ismét a régi béreket fizessék. A szervezett munkásság ellenállása azonban olyan volt, hogy a munkabérek csökkentésével vagy a munkaidő hosszabbításával még kísérletezni sem mertek. Az építőiparosok szövetségének jelszava volt, hogy kollektív szerződést nem szabad kötni és sok tapasztalatlan munkáltató fölült ennek ia jelszónak. A jónak bizonyult kollektív szerződések helyett egyoldalú egyéni szerződést, „harcát” ajánlottak a munkásoknak, akiket, ha vonakodtak az ajánlatot elfogadni, kizárták a munkából. Ez az eljárás különösen a vidéki iparosokat károsította érzékenyen, mert a munkások semhogy lekössék magukat, inkább kivándoroltak és így a vidék munkás nélkül maradt. A munkások csak kényszerhelyzetben írták alá az úgynevezett munkanyilatkozatokat és amit valaki kényszerhelyzetben aláír, azt nem köteles betartani. „A mindent aláírni és semmit sem betartani” jelszava általános lett. Rossz konjunktúrák mellett nem is lehetett egyebet tenni.

1907-ben már a sztrájkok száma is csökkent, összesen 488 sztrájk volt, 164-gyel kevesebb, mint 1906-ban. Ellenben a kizárások száma 133-ra emelkedett, vagyis 63-mal több, mint az előző évben. A vesztett munkanapok száma 1907-ben 806.084-gyel több, mint az előző évben volt. Ez abban találja okát, hogy a sztrájkok és különösen a kizárások igen hosszú tartamúak voltak. Érdekes jelenség, hogy a kollektív szerződések ellen indított akció dacára 176 esetben jöttek létre békés egyezmények, és nem kevesebb, mint 36.801 munkás élvezte ezeket az egyezményeket.

A hanyatló konjunktúrák ellenére sem csökkent a szervezetek taglétszáma. Az össztagléttség 1907 december 31-én 130.120 volt. Hanyatlás csak az építőszakmák szervezeteinél, a vasúti munkásoknál, földmunkásoknál, vegyészeti munkásoknál volt tapasztalható; a vas- és fém munkások, könyvnyomdászok, molnárok, malommunkások, továbbá a textilipari munkások szervezetei erősödtek. A famunkások szövetsége, amely éppúgy, mint az építőszakmák szövetségei, 1907-ben nagy gazdasági harcoknak volt kitéve, nemcsak hogy taglétszámát tartotta meg, hanem még némi taglétszámemelkedést is mutatott ki. A szakszervezetek annyira erősödtek 1907-ben, hogy nagyobb összegeket fizethettek ki a munkanélküliek és utasok segélyezésére. Ezt a tényt igazolják a következő számok: munkanélküli- és utassegélyre fizettek a szervezetek 1904-ben 161.000, 1905-ben 215.000, 1906-ban 240.000 és 1907-ben 315.760 koronát.

Az 1908. év is kedvezőtlen volt a szakszervezeti mozgalomra. A gazdasági viszonyok még rosszabbak lettek, mint 1907-ben. A kizárások és az agresszív munkáltatószövetségek működése még fokozta az ipari válságot. A munkások nyomora is fokozódott. A lakbér- és élelmiszeruzsora már úgyis megnehezítette az életet és ehhez jött még a nagy munkanélküliség. A szakszervezetek működése főleg a meglévők megtartására irányult, s ezen a téren rendkívüli dolgot végeztek. A munka-

nélküliek segélyezésére nagy összegeket fordítottak. A nagyobb szervezetek közül, különösen a famunkások, vas- és fém munkások és nyomdászok anyagi erejükön fölül segélyezték tagjaikat. 1908-ban már a szervezetek taglétszáma is csökkent. míg 1907 december 31-én az országos szövetségeknek még 1,294 szakcsoportja volt, addig 1908-ban csak 948 szakcsoportot mutatott ki a Szakszervezeti Tanács titkársága. 1908 december 31-én a szakszervezetek taglétszáma 102.054 volt, mégpedig 96.564 férfi, 5490 nő. Természetes, hogy a szakszervezetek bevétele is kisebb volt, mint az előző évben. Mindamellett 378.438 korona munkanélkülisegélyt, vagyis 118.803 koronával többet fizettek ki, mint az előző évben.

A nagy munkanélküliség enyhítésére a Szakszervezeti Tanács akciót indított. A kormányhoz és a fővárosi tanácshoz fordult munkáért s 1909 január 12-ére munkanélküligyűlést hívott össze. Ez a gyűlés határozati javaslatban utasította a Szakszervezeti Tanácsot, hogy a munkanélküliek és a szakszervezetek érdekében sürgősen beadványt intézzon a fővároshoz. A Szakszervezeti Tanács teljesítette ezt a megbízatást és beadványt intézett a fővárosi tanácshoz, amelyet alább kivonatossan közlünk:

„A munkanélküliséget olyan bajnak tartjuk, amely a mai kapitalisztikus termelési rendszer következménye és a mai társadalmi viszonyok közt nem szüntethető meg teljesen, de a munkanélküliséget csökkenteni és a nyomort enyhíteni lehetne. Ezt eddig sem a kormány, sem a főváros törvényhatósága nem tette, sőt ellenkezően, említett tényezők nyugodtan nézték, miként emelték lelketlen uzsorások az élelmiszerek árait és a lakbéreket. A szervezett munkásság a főváros törvényhatóságát vádolja azért a szomorú tényért, hogy a megélhetés Európa nagyvárosai közt a legdrágább Budapesten. Miután a főváros nem tett semmit, hogy ezen a szomorú állapotokon segítsen, a munkásság maga igyekezett helyzetén segíteni. Szervezkedett. Szakegyesületeket alakított, amelyek célul tűzték a tagok nevelését, a munkanélküliek, nyomorba jutottak, az özvegyek és lárvák segélyezését. Ezek a szakegyesületek 1907 végéig segítettek fejében kifizettek 2,233.023 koronát, 1908-iban pedig körülbelül egymillió korona segélyt fizettek ki. A munkásegysületeik soha nem kaptak, de nem is kértek támogatást, noha ehhez joguk volna, mert hiszen ha a főváros különböző hitfelekezeti egyesületeket támogat, akkor talán azokat is megilletné a támogatás, akiknek a főváros fejlődése és haladása elsősorban köszönhető, akik verejtékéé munkával teremtették azt a sok művészi alkotást és gazdagságot, amellyel a főváros büszkélkedik. Számos külföldi városban a községek nagy segélyben részesítik azokat a munkásegysületeket, amelyek tagjaiknak munkanélkülisegélyt nyújtanak, nálunk zaklatás és üldözés jut osztályrészül a munkásszervezeteknek. A magyar belügyminiszter ugyanakkor, midőn a munkáltatók egyesületei a legteljesebb szabadságot élvezik, midőn kizárásokat rendezhetnek, feketelistákat kibocsáthatnak, az iparosokat terrorizálhatják és magas pénzbírsággal sújthatják azokat, akik a terrornak nem engednek, a munkásokat csak azért akarja megfosztani az egyesülési és gyülekezési szabadságtól, hogy nyomorúságos helyzetükön ne segíthessenek. És ezt a kultúrelles, ezt az igazságtalan és inhumánus törekvést a főváros is támogatja.

Adatokkal tudjuk igazolni, hogy a főváros hivatalnokai, tisztelet a kivételnek, kéjjel és meglehetősen rosszindulattal hajtják végre a belügyminiszter azon reakciós rendeleteit, amelyek a munkásegyletek eltírását célozzák. Pedig a fővárosnak kötelessége volna lakosainak érdekeit mindenkivel szemben megvédeni. Kötelessége volna tiltakozni a belügyminiszter azon intézkedései ellen, amelyekkel a polgárokat megfosztja a legtermészetesebb jogtól, az egyesületi szabadságtól. Ezért kérjük, hogy Budapest székesfőváros törvényhatósága tiltakozzék a belügyminiszter azon intézkedései ellen, amelyek a munkások egyesületi jogának elkobzását célozzák és követeli, hogy az egyesületi szabadság minél előbb törvényhozással biztosítottassék. A főváros építsen sürgősen munkáslházakat. A főváros szubvencionálja mindazokat az egyesületeket, amelyek tagjaiknak munkanélküliségélt nyújtanak. Ezek volnának azon kívánások, amelyek sürgős megvalósításit igényelnék.”

Ezzel a beadvánnyal foglalkozott a főváros munkásjóléti bizottsága, amely elismerte azt, hogy nálunk az egyesületi jog tényleg rendezetlen és azt a javaslatot terjesztette a tanács elé, hogy az egyesületi jognak törvény útján való szabályozása tárgyában írjon föl a kormányhoz és az országgyűléshez. A munkanélküliség ügyében pedig azt határozta, hogy szintén fölhívja a fővárosi tanácsot, hogy sürgősen tegye tanácskozás és intézkedés tárgyává a munkanélküliek segélyezésére szolgáló intézmény létesítését és a munkások szervezeteinek bevonásával, azokkal együtt oldassék meg ez a kérdés, hogy a főváros egyrésztől befolyást gyakorolhasson az intézményre, másrészt az intézményt anyagi támogatásban részesítse. De miután az ilyen munkanélküliség elleni biztosítási intézmény előkészítése és életbeléptetése hosszú időt igényel, a gazdasági viszonyok következtében pedig nagyon sok a munkanélküli, fölkérte a bizottság a tanácsot, hogy a pénzügyi viszonyokra való tekintettel, nagyobb összeg megszavazása iránt tegyen előterjesztést a közgyűlésnek. A Szakszervezeti Tanács véleménye pedig ebben a kérdésben hallgattassék meg.

A főváros közgyűlése tényleg foglalkozott ezzel a kérdéssel. Dr. Pető Sándor terjesztette elő a két nagy szakszervezet fölfüggesztésének ügyét. „Nem akarok befolyást gyakorolni a hatóság munkájára”, mondja Pető, „de elvárom a tanácstól, hogy a kellő szociálpolitikai érzéssel és az egyesületi jog respekálásával fogja véleményes jelentését megtenni olyképen, hogy ezeknek a szakszervezeteknek bántódásuk ne legyen. Egyébként pedig figyelemmel arra, hogy ez a példa is mutatja, hogy az ilyen intézkedéseknek káros következményei vannak, hogy például fölfüggesztések miatt a főváros munkássága egy napig tartó sztrájkjal demonstrált, s ezzel a munkásság nemcsak magának, hanem a főváros kereső polgárainak is milliós kárt okozott, figyelmeztesse a tanács a belügyminisztert, hogy akár-miféle panasz vagy szabálytalanság esetén, ha szüksége jelentkeznék annak, hogy valamely szakszervezet ellen vizsgálatot kellene indítani, semmiféle szabály vagy törvény nem kívánja,

hogy ez a vizsgálat mindjárt fölfüggesztéssel kezdődjék. Kérje föl a főváros a belügyminisztert, hogy a jövőben annál is inkább tartózkodjék a kifüggesztéstől, mert az ilyen fölfüggesztés a Polgárságra s munkásságra is káros hatással van.”

A közgyűlés azonban nem fogadta el Pető indítványát, mert ez a kérdés a belügyminiszter jogkörébe tartozik, azonban mégis elhatározták, hogy mint különvéleményt terjeszti föl.

Hogy milyen nyomorúság volt Budapesten, egyrészt az élelmiszeruzsora, másrészt pedig a hiányzó és rossz lakások folytán, erre nézve közlünk néhány statisztikai adatot.

1906 május 12-én volt Budapesten 157.007 lakás. Ebből a számból 81.627 volt az egyszobás lakás, köztük 10.677 olyan, amelynek konyhája sincs. Az egyszobás lakások tehát az összes lakásoknak 52.8% -át tették ki. Azokban az egyszobás lakásokban lakott 339.771 ember, tehát a lakosságnak közel a fele, 12.4%-a. Kétszobás lakás volt 24.773, az összes lakásoknak 15.7%-a. A kétszobás lakásokban lakott összesen 126.208 ember, az összlakosságnak 15.57%-a. Mindezekből kitűnik, hogy Budapesten az összes lakásoknak 67.65%-a egy- és kétszobás lakás, és kitűnik továbbá az, hogy 465.979 ember, azaz a lakosságnak 68.15%-a lakik egy- és kétszobás lakásban. Most már az a kérdés, hogy az egyszobás lakásokban hány lakó lakik egyszobában Normálisan, egészségesen laknak azok, akik egyedül, másod- vagy harmadmagukkal laknak egy szobában. A 81.627 egyszobás lakás közül volt egy lakóval 4416 (5.28%-a), két lakóval 14.257 (17.1%-a), három lakóval 14.592 (17%-a), azaz csak 33.365 egyszobás lakásban voltak normális, egészségügyi szempontból megfelelő viszonyok. míg külföldön a lakosságnak körülbelül háromnegyedrésze lakik egészségesen, Budapesten éppen megfordított az arány. Budapesten a 81.627 egyszobás lakásból közel 50.000 (46.869) olyan lakás van, amelyben háromnál több lakó lakik. Volt Budapesten egyszobás lakás négy lakóval 13.000, öt lakóval 11.480, hat lakóval 8715, hét lakóval 5744, nyolc lakóval 3441, kilenc lakóval 1848, tíz lakóval 886, tizenegy lakóval 453, tizenkét lakóval 339. Volt egyszobás lakás 16 lakóval 23, 18 lakóval 8, 26 lakóval 3, 36 lakóval 4; volt egy lakás, ahol 39, egy, ahol 45-en és végül egy, ahol 48-an laktak. Ezek az adatok 1906-ról valók, de bizonyos, hogy 1908-ban még rosszabbodott a helyzet.

A fővárosi statisztikai hivatal igazgatója, dr. Thiring Gusztáv megállapítása szerint Budapesten a legkisebb, egy-két szobából álló lakás átlag 40—45%-kai drágább, mint Lipcsében. A nagyobb német városokat sorbavéve — mondja dr. Thiring —, egyetlenegy sem találunk, amelyben az egyszobásnál nagyobb lakások bérei Budapestéit elérnék, s konstatálja, hogy a lakásbérek emelkedése sehol sem volt olyan nagy, mint Budapesten.

Az élelmiszerek drágulására vonatkozóan kimutatta dr. Thiring, hogy nálunk 1900-tól 1907-ig az ökör ára 32.4, a sertésé

40.9, a rozsé 34.9 s a búzáé 50.6%-kal drágult. Míg Budapesten a sertéshús ára 37.4, a borjúhús 42.2, a marhahús ára 21.7%-kal emelkedett, addig Bécsben 50%-kal olcsóbban árusították azt az élelmicikket, amelyet Magyarországból szállítottak ki. De nemcsak Bécsben olcsóbb a húсарu, hanem Berlinben, Drezdában is sokkal olcsóbb a hús ára, mint Budapesten, s majdnem az összes városokkal szemben állt Budapest a legkedvezőtlebbül.

Természetes, hogy a rossz gazdasági konjunktúrák mellett a gazdasági harcok száma is nagyon csökkent. A szakszervezeteknek most az jutott föladatául, hogy a lehetőség szerint minden sztrájkot akadályozzanak meg. Hogy ez nem sikerült mindig, az a rossz viszonyoknak tulajdonítható, amelyek közt a munkások éltek. 1909-ben is 32 kizárás volt, mindamellett kollektív szerződések is jöttek létre. A budapesti malomtulajdonosok két évre kötöttek szerződést munkásaikkal a Szakszervezeti Tanács közbejöttével. Ezenkívül a tímárok, szűcsök, mészárosok, szabók s számos vidéki városban az építőmunkások is kötöttek kollektív szerződést.

A Khuen-Héderváry-kormány alatt

A koalíciós kormány, amely annyi bajt és keserűséget hozott a munkásságnak — megbukott. Helyébe jött a Khuen-Héderváry-kormány. A szervezett munkások föllélekzettek, hitték, hogy most már javulnak a viszonyok, most már megszűnik a nagy üldözés. Reményt is nyújtott ehhez a miniszterelnök, aki bemutatkozása alkalmával többek között a következő nyilatkozatot tette:

„A szociális politika terén megnyugtató hatásokat remélek. A közigazgatási kérdések gyors és igazságos elintézését s főleg az egyesülési és gyülekezési jog méltányos kezelésétől.”

A Szakszervezeti Tanács fölhasználva az alkalmat, figyelmeztetni kívánta az új kormányt, hogy a munkások szervezeteinek egy része még mindig föl van függesztve, még mindig itt vannak a koalíciós kormány pusztításának maradékai. Küldöttség ment a miniszterelnökhöz, amely figyelmeztette, hogy intenciója ellenére még mindig üldözik a szervezeteket. A végrehajtó közegek úgy a belügyminisztériumban, mint a vidéken valósággal dezavualják őt. A négy évvel ezelőtt beterjesztett alapszabályok olyan rendelkezésekkel érkeznek vissza, amelyek megbénítják a szakszervezeti mozgalmat. Sőt történt olyan eset is, midőn rendőri fölügyelet alá akarták helyezni a munkások kulturális intézményét. A munkásság első óhaja, hogy az egyesülési és gyülekezési jog törvényhozás által biztosítottassék s ha ez rövidem meg nem történik, új rendelet kiadására kéri a miniszterelnököt, amely rendelet hatályon

kívül helyezné a koalíciós kormány által kiadott munkásellenes rendelkezéseket és amely a munkásszervezeteket egyenlő-jogúvá tennék a munkáltatók szervezeteivel.

Khuen-Hederváry miniszterelnök válaszolt, de ebből a vá-laszból az látszott, hogy egyáltalán nem ismeri a szakszerveze-tek viszonyát. Többek közt azt mondta: „hogyan érdeklődött a főnforgó kérdések iránt, azt tapasztalta, hogy több esetben a korlátozás indokolt. Az alapszabályokba belecsúszhattak olyan pontok is, amelyek valamely csoport küzdelmét akarják a tár-sadalomban állandósítani. Ez nem lehetséges, mert ez kihívása az államhatalomnak, amelynek a béke fölött kell őrködni. A szakszervezetek működése ellen, ha azok a munkásság érdekeit védelmezik, nem lehet senkinek kifogása. Az ut nyitva áll előt-tük, mert ez a hivatásuk. Csak szerkezeti hibákról lehet szó és Ő maga fogja az ügyet megvizsgálni és intézkedni. Nem akarja az egyesülési és gyülekezési jogot megbénítani, csak bizonyos törvényes korlátok közt való szabad működését biztosítani. Ami a rendeleteket illeti, azt hiszi, hogy általános rendelkezé-sekkel nem lehet megoldani a kérdést, mert ezeket meg lehet kerülni és kijátszani. De ha ő maga veszi kezébe a dolgot, amint az országgyűlésnek vége lesz, maga elé fogja terjesztetni az összes óhajokat; biztosítja a küldöttséget, hogy liberális lesz. De természetesen az összes érdekeltekre tekintettel kell lennie, mert ő békét akar és helyes megértést minden oldalról, nem pedig az egyik csoport támadószervezkedését a társadalom más csoportjai ellen. Ezen kérdések körül a törvényhozás újabb irányzata nem a ráparancsolás, hanem az egyeztetés. Ha a hatóságok részéről történt valami, az csak félreértésből történ-hetett, vagy provinciális fölfogás következtében. De ő ezen konkrét eseteket is meg akarja vizsgálni s személyesen meg-győződni arról, hogy mi történt. Ami pedig a kérdés törvényes rendezését illeti, az a fölfogása, hogy a törvény csak kerete lehet a megoldásnak, mert nem lehet előre látni dolgokat, ame-lyeket a jövőben a fejlődés magával hoz. Csak az állandó helyes és liberális kezelés az, amely a modern világ folytonos szük-séglete szerint igazodik, lehet megfelelő. Épp ezért fektet nagy súlyt arra, hogy személyesen, közvetlenül foglalkozzék az egye-sülési és gyülekezési jog körül szükséges intézkedésekkel. Ami a fölhozott konkrét esetet illeti, az állandó rendőri fölügyelet-ről, ezt ő maga is teljesen fölöslegesnek tartja az alapszabá-lyokba fölvenni, mert a rendőrségi beavatkozást törvény szabá-lyozza, ígéri, hogy teljes jóakarattal fogja a munkásság óhajait mérlegelni s Örömmel segíti elő, amennyiben ezek kulturális működést akarnak kifejteni.”

A küldöttség vezetője ekkor memorandumot adott át, ámenben a szakszervezetek kívánságait részletesen körülírják. Többek között foglalkozik a memorandum a volt belügyminisz-ter reakciós intézkedéseivel. Elsősorban azzal, hogy a „vezető-ség a törvényhatóság első tisztviselőjének bejelentendő”, to-

vább, „hog a szövetség vagy helyiszervei vezetőségének tagja nem lehet oly egyén, aki akár a szövetség vagy helyiszerv kebelében, akár pedig azon kívül oly tevékenységet fejt ki, amely az alapszabályokban megállapított célokkal ellenkezik s az ily egyének a vezetőségi tagságból azonnal elmozdítandók”.

E tág értelmezés szerint minden vezetőségi tag, aki a hatóságban nem tetszik, elmozdítható tiszteletbeli állásából. Nem képzelhető, hogy a munkások nyugodtan nézzék, miként valamely szolgabíró vagy rendőr megfossa tiszteletbeli állásától azt az egyént, akibe ők bizalmukat helyezték. Más helyen pedig kimondja a volt belügyminiszter egyik rendelete, hogy „a helyi rendőrhatalóság a szövetségnek, illetve helyi szerveinek a hatósághoz mindenkor bejelentendő helyiségeibe bármikor szabadon bemehet, az ügy- és pénzkezelést megtekintheti s általában ellenőrzési joggal bír”.

Szakszervezeteink eddig is — mondja a memorandum — hatósági ellenőrzés alatt állottak s egyáltalán nem félünk az ellenőrzéstől, de határozottan óvást kell emelnünk az ellen, hogy a hatóság bármikor zaklathassa szervezeteinket, annál inkább, mert tudomásunk van arról, hogy a munkáltatói szervezetek egyáltalán nem ellenőriztetnek hatóságilag s csak sikasztás esetén indítanak ellenük vizsgálatot.

A végén azt mondja a memorandum:

„Nem kérünk Nagyméltóságodtól anyagi támogatást, csak azt kérjük, hogy kulturális és humánus szervezeteinket védje meg a közigazgatási hatóságok zaklatásától.

Egyesülési szabadságot kérünk, se többet, se kevesebbet, mint amilyent a munkások ma már minden kultúrállamban és nálunk a munkáltatók élveznek.

Nem tagadjuk, szakszervezeteink hivatása a munkaföltételek jobbítása, de ehhez nemcsak jogunk van, hanem egyenesen állami érdek, hogy legyenek szervek, amelyek a munkakerő kiszákmányolását korlátozzák. Munkásszervezeteink a maguk részéről kitérni óhajtanak a sztrájk elől, vagyis amennyire csak lehetséges, óvják tagjaikat a könnyelmű gazdasági harcoctól, de meggyőződésünk, hogy a munkások szervezetei nélkül a megélhetés még súlyosabb lenne, mint amilyen és a kivándorlás még nagyobb arányokat öltene, mint amilyeneket eddig öltött.

Nincs okunk, hogy Nagyméltóságod intencióiban kételkedjünk. De kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy a magyar közigazgatási hatóságok mellett a munkásoknak csak akkor lesz egyesülési szabadságuk, ha erre intézményes biztosítékok lefznek. Kérjük tehát, hogy az egyesülési és gyülekezési szabadság törvénybe iktatva legyen. De miután nincsen kilátás arra, hogy az egyhamar megtörténhessék, tisztelettel kérjük, méltóztassék a munkásegysételek által fölterjesztett alapszabályokat változatlanul és a lehető legrövidebb idő alatt jóváhagyni.

Kérjük továbbá, méltóztassék a Nagy méltóságod elődjei által kibocsátott, az egyesülési jogot szabályozó reakciós és eok tekintetben egymásnak ellentmondó rendeleteket visszavonni és oly általános irányú szabályokat alkotni, amelyek a munkások egyesülési jogát úgy biztosítják, mint a munkál-

tatókét A *jogegyenlőség* elve megkívánja, hogy Nagy méltóságod kérésünket méltányolja és a szükséges intézkedéseket tegye.”

A küldöttségjárás és a memorandum hatását a munkások nemigen érezték, noha tény az, hogy az üldözés csökkent. Egyes fölfüggesztett szervezeteknek ismét megengedték a működést és bizonyos az, hogy még jobb lett volna az eredmény, hogyha a magyar közigazgatási hatóságok a miniszterelnök intenciója szerint jártak volna el. Törvényt nem alkottak, amely szabályozná az egyesülési jogot, de olyan rendelet sem jelent meg, amely hatálytalanította volna a régebbi belügyminiszter reakciós rendelkezéseit. A munkások magukra voltak utalva és gazdasági harcaikat akadálytalanul végezheték.

Nemzetközi titkári értekezlet Budapesten

Az 1911-ben tartott V. szakszervezeti kongresszus abban a megtiszteltetésben részesült, hogy körülbelül 20 külföldi vendéget üdvözölhetett a körében. A kongresszus tárgyalását megelőzte a Budapestre összehívott országos titkárok nemzetközi értekezlete. A korábbi nemzetközi titkárok értekezletének az volt a fölfogása, hogy valamely ország viszonyai csak személyes tapasztalatok útján ismerhető föl teljesen. A szakszervezeti kongresszusok pedig a legjobb alkalmat szolgáltatják arra, hogy valamely ország munkásságának küzdelme és szervezete megismerhető legyen.

A magyarországi szakszervezetek már alakulásuk után is fölmerték a nemzetköziségben rejlő nagy erőt. Ezért nemcsak az egyes szövetségek csatlakoztak a nemzetközi szakmai titkársághoz, hanem a Szakszervezeti Tanács is belépett a szakszervezeti központok nemzetközi titkárságának kötelékébe. Ennek a titkárságnak Berlin volt a székhelye és *Legien* Károly a titkára. Kétévenként tartott a titkárság nemzetközi értekezleteket, amelyek nagyrészen a Szakszervezeti Tanács is képviseltette magát. Az 1909-ben Parisban tartott nemzetközi értekezlet a magyar küldött indítványára kimondotta, hogy legközelebbi értekezletét Budapesten tartja.

A magyar munkásságra nézve mindenesetre fontos esemény volt ez az első nemzetközi értekezlet, mert ezzel el is ismerték a magyar munkásság szakszervezeteit és méltányolták ezek küzdelmét. Számban nem volt nagy az értekezlet, mert minden országból csak egy-két küldött jelenhetett meg, de mégis a Budapesten tartott értekezlet már hatmillió szervezett munkást képviselt.

Talán nem lesz érdektelen megemlíteni, hogy a Magyarországi Szakszervezeti Tanács titkársága, a gyűlésekre vonatkozó rendeletnek eleget téve, bejelentette az értekezletet, de a titkár

egszersmind kijelentette a munkásügyekkel foglalkozó rendőrtanácsosnak, hogy az értekezlet csak akkor lesz megtartva, hogyha a rendőrség nem küldi ki közegeit. Nem azért, mintha félték volna a rendőri közegektől, hanem egyszerűen azért, mert a külföldiek nincsenek hozzászokva, hogy rendőri fölügyelet alatt tárgyaljanak, és nem is hajlandók ilyen körülmények közt értekezletüket Budapesten megtartani. A rendőrség ezt hallgatólag tudomásul vette, és így az értekezlet háborítatlanul folytathatta tanácskozásait.

Miután ez a nemzetközi értekezlet az első volt Budapesten és talán sokáig nem leszünk abban a helyzetben, hogy megint nemzetközi összejövetelt tarthassunk Budapesten, a tanácskozás lefolyását ismertetjük.

Az értekezlet napirendje a következő volt: 1. a nemzetközi titkár jelentése; 2. a nemzetközi titkárságra vonatkozó javaslatok; 3. nemzetközi munkakongresszusok rendezése; 4. a Szakszervezetek Nemzetközi Szövetsége; 5. külföldi munkások vándorlása bérmozgalmak és gazdasági válságok alkalmával. Az indítványok közül kiemeljük a svájci szakszervezeti központ következő indítványát: „A nemzetközi titkárság nemzetközi segélyezéseknél csak akkor folyjon be, ha valamely országban több szakma vagy ipari szövetség egyidőben annyira igénybe van véve, hogy a gazdasági harcokhoz szükséges anyagi eszközök az érdekelt országban vagy a nemzetközi szakmai szervezetekben elő nem teremthetők.” Hollandia központja indítványozta, hogy „a szakmai nemzetközi titkárság kötelekébe csak olyan szervezetet vegyen föl, amely az illetékes országos központjához tartozik. Ezenkívül volt még több kisebb-nagyobb jelentőségű indítvány.

Maga az értekezlet 1911. év augusztus 10-én, reggel 9 órakor az Építőmunkások Otthonának kistermében lett megtartva.

Képviseleték Angolországot O'Grady és Appleton, Franciaországot Jouhaux és Yvetot, Belgiumot Bergmans, Hollandiát Oudegeest, Dániát Madsen és Gran, Svédországot Thorberg, Németországot Légien és Sassenbach, Ausztriát Hueber és Bautenkrantz, Bosznia-Hercegovinát Rauscher, Horvátországot Bukseg, Szerbiát Lapesevios, Romániát Busterco, Svájcot Huggler, Olaszországot d'Aragona, Spanyolországot Barria, az Egyesült Államokat Duncan, Magyarországot Jászai és Teszársz. Jelen voltak azonkívül a bolgár szakszervezeti mozgalom két csoportjának képviselői, Sakasoff és Karpocoff, valamint az amerikai Industrial Workers of the World küldötte, Förster. Ezek mandátumát azonban nem ismerték el.

Az értekezlet első napját teljesen lefoglalta az a kérdés, hogy vájjon a már régebben hozott határozat ellenére egy-egy országot több szakszervezeti központ képviselheti-e a nemzetközi titkárságban. Erre a franciáknak az a javaslata adott okot, hogy az amerikai Industrial Workers of the World képvisellete ismertessék el, bár az „American Federation of La-

bour"-t már régebben elismerték. Az értekezlet megújította régebbi határozatát és kimondta, hogy minden országban csak egy szakszervezeti központot ismer el. A bulgáriai belviszály ügyében úgy határozott az értekezlet, hogy kötelezte a két központot, hogy odahaza kíséreljék meg a békés egyezséget, és erről a legközelebbi nemzetközi értekezletnek tegyenek jelentést. Addig mindkét szervezet a nemzetközi titkárságon kívül marad.

A nemzetközi titkárság jelentését Légien Károly terjesztette elő. Eszerint a nemzetközi titkársághoz 19 ország tartozik, mégpedig: Anglia, Franciaország, Hollandia, Belgium, Dánia, Svédország, Norvégia, Finnország, Németország, Ausztria, Bosznia, Magyarország, Horvátország, Bulgária, Románia, Svájc, Olaszország, Spanyolország és az Egyesült Államok. A csatlakozott országos központokhoz 6,033.500 tag tartozik. A jelentéséhez élénk vita fűződött. A svájci küldött indítványozta, hogy a szakszervezeti mozgalomról szóló nemzetközi jelentés legkésőbb a jelentést követő esztendő végén jelenjék meg. A javaslatot elfogadták azzal a megtoldással, hogy az országos titkárok legkésőbb októberig kötelesek beküldeni jelentéseiket.

Elfogadták továbbá a svájciak azon indítványát, hogy a segély csak azon szervezetek számára folyósíttatik, melyek a harc lefolyásáról a nemzetközi titkárságot állandóan értesítik és a harc költségeinek leszámolására kötelezettséget vállalnak. Az országos központokhoz intézendő segélyezési fölhívásnak a nemzetközi titkárság rövid indokolását és véleményét kell tartalmaznia és amennyire lehetséges, határozott javaslatokat arról, hogy a segélyezési akció miként volna keresztülvihető; a nemzetközi titkárság végül arról tartozik gondoskodni, hogy hosszabb ideig tartó harcoknál az országos központok időről- időre informáltassanak a helyzetről.

Ezután az értekezlet foglalkozott a hollandi központ indítványával és ezt a következő szövegben fogadta el:

„A budapesti nemzetközi értekezlet ismételve az 1907-ben Krisztiániában hozott határozatát, fölhívja a szakmai nemzetközi titkárságokat, hogy kötelékükbe csak olyan szervezetet vegyenek föl, amelyek az illetékes országos központokhoz tartoznak és viszont az országos központok kötelékéhez csak a nemzetközi titkársághoz csatlakozott szervezet tartozhatik. Minden országos központ kéressék föl nemzetközi bizottság alakítására, amelynek föladata az otthoni munka elleni küzdelem. A bizottság pedig csatlakozzék a már lét&ző 'Bureau permanent du Travail a domicile' (állandó bizottság az otthoni munka ügyében).”

Az Egyesült Államok kiküldötte indítványozta, hogy:

„Az értekezlet elhatározza, hogy minden okmányt, amelyet a nemzetközi titkárság egy nem csatlakozott szövetségtől kap és amelyben valamely országos központot támadnak, ezen írást az illető országos központ hivatalos képviselőjéhez kell jut-

tatni. Ha az illető érdekelt országos központ vezetősége indokolt tiltakozást emel azon okmány terjesztése miatt, úgy a nemzetközi titkárság köteles azt visszatartani és a legközelebbi nemzetközi konferencia elé terjeszteni, amely afölött dönt, vajjon az okmányok a nemzetközi titkárság véleményével vagy ítéletével együtt a csatlakozott országos központokhoz juttassanak-e.”

Érdekes vita folyt a külföldi munkások bevándorlásának kérdésénél. Az amerikai küldött kívánta, hogy a különböző országok minden erejükkel akadályozzák meg a munkásoknak egyik országból a másikba való bevándorlását ipari válságok és bérharcok idején. A német kiküldöttek egyike azonban kívánta, hogy az amerikaiak méltányosan bánjanak a bevándorolt szervezett munkásokkal.

Az éjjeli munka beszüntetésére vonatkozóan Svédország kiküldötte tett javaslatot. A svéd szakszervezetek mindenkor igyekeztek a munkaidő rövidítésével kapcsolatban az éjjeli munkát is megszüntetni. A kollektív szerződésekből nagy százalékot róttak ki a munkaidőn túl végzett munkáért. Az éjjeli munkát azonban nem tudták megszüntetni. A törvényhozás útján igyekeztek tehát szabályozni a kérdést. Javaslattal tettek erre nézve a parlamentben. Végül a nők éjjeli munkáját eltiltották Svédországban. A férfiakét azonban nem voltak hajlandók eltiltani, azzal az indokolással, hogy ily tilalom még egyetlen országban sincs, Svédország pedig nem lehet az első, amely ezt megcsinálja. Ezért tartják szükségesnek a szakszervezetek, hogy minden ország parlamentjében igyekezzenek a kérdés megoldására.

Miután a svéd javaslatot elfogadta az értekezlet, Légien elvtársat választották meg ismét nemzetközi titkárrá.”

Szociálpolitikai követelések

Magyarországon az összes kongresszusok, sőt az összes szakmai értekezletek is szociálpolitikai követelésekkel foglalkoztak. De összefoglalva és annyira kimerítően egyetlen munkásszejövetel sem foglalkozott a kérdéssel, mint 1911 augusztus 13., 14. és 15. napjain tartott V. szakszervezeti kongresszus. Ennek a kongresszusnak napirendjén volt: 1. a munkanélküliség elleni biztosítás kérdése; 2. munkásbiztosítás; 3. munkásvédelem; 4. egyesülési és gyülekezési jog. Ezenkívül foglalkozott a kongresszus sztrájtaktikával és kollektív szerződésekkel.

Különösen az 1907-ben életbelépett betegsegélyezési és balesetbiztosítási törvény képezte a munkások vita tárgyát, mert ezzel a törvénnyel sehogy sem voltak megelégedve. A munkások kénytelenek nagyobb anyagi áldozatot hozni anélkül, hogy a munkásbiztosítás ügye javult volna. A törvény legnagyobb

igazságtalanságának tartották, hogy a kisiparosok és ezek alkalmazottai kétszázalékos járulékot fizettek, míg a nagyipari alkalmazottak gyakran kevesebb kereset mellett, három és fél-százalékos kulcs szerint fizették a járulékot.

Nagy izgalmat keltett a Kossuth-Szterényi-féle ipartörvénytervezet. Ez a tervezet annyira maradi és munkásellenes volt, annyira egyoldalúan védte a munkáltatók érdekeit, hogy még a fölvilágosodott polgári körök is élesen bírálták, a munkásság pedig erős harcra készült ellene. A Szakszervezeti Tanács képviselői nemcsak a kereskedelemügyi minisztérium által összehívott ankéten küzdöttek ellene, hanem több ezer példányban kinyomatták a javaslat úgynevezett munkásvédelmi, szociális vonatkozású részét. Küzdelemre szólították föl az ország munkásságát.

Ezenkívül a Szakszervezeti Tanács 1908. évi október 4., 5. és 6. napjain rendkívüli szakszervezeti kongresszust hívott össze, amely a minden ízében reakciós törvénytervezet részleteivel foglalkozott. A kongresszuson a kereskedelemügyi minisztérium is képviseltette magát és közvetlenül értesült a munkásság kívánságáról. Az elfogadott határozati javaslatokban kifejezésre jutottak a szervezett munkásság kívánságai: a munkásvédelemre, a munkaközvetítésre, az egyesülési és sztrájkjogra, a munkáskamarákra és a betegsegélyző- és balesetbiztosítási törvényre vonatkozólag. A határozati javaslatok kellő indokolással a kereskedelemügyi miniszterhez terjesztettek föl s mint a szervezett munkásság kívánságai jeientek meg a minisztérium által kiadott művekben.

Szerencsére az ipartörvénytervezetből nem lett törvény, a képviselőház nem is tárgyalta, mert a koalíciós kormány tervezetével együtt megbukott. Kossuth után Hieronymi lett a kereskedelemügyi miniszter, aki más alapon kívánta az ipartörvényt reformálni. De ő sem tudta célját elérni, amint hogy a miniszterek egész sora csak ígéreteket tett, de a törvényt nem reformálta. míg végre 1922-ben Hegyeshalmy nyújtott be ipartörvénytervezetet, amelyet az akkori törvényhozás el is fogadott. Ez a törvény azonban nem sokkal jobb, mint a régi s nem elégíti ki sem az iparosokat, sem a munkásokat.

Magyarországon vajmi kevés munkásvédelmi törvényt alkottak. Kisebb jelentőségű törvényt azonban Magyarországon is alkottak. 1910-ben benyújtottak törvényjavaslatot, amely megtiltja a sárga vagy fehér foszfort gyújtó gyártásához használni. A nemzetközi közvélemény nyomása alatt az egyik kormány az ipari munkásnők éjjeli munkájáról is nyújtott be törvényjavaslatot. A vasárnapi munkaszünet ügyében már 1910-ben némi javulás állott be, noha a munkaszünet fölfüggesztésére vonatkozó kéréseket készséggel teljesítették.

Ilyen viszonyok mellett szükség volt arra, hogy a szervezett munkásság egységesen állapítsa meg egységes szociálpolitikai programját.

Ez megtörtént az említett V. szakszervezeti kongresszuson, amelynek vitái igen magas színvonalúak voltak. Mindezenelőtt foglalkozott a kongresszus a munkanélküliség elleni biztosítás kérdésével és elfogadta a következő határozati javaslatot:

„A munkanélküliség elválaszthatatlan kísérő jelensége a kapitalisztikus termelőrendnek, megszüntetése csak a magántulajdon alapján álló társadalmi rend megdöntésével érhető el, csak a termelőrend köztulajdoni jellegén fölépülő kollektív termelési rend biztosíthatja a termelő erők birtokosainak a munkához való jogát. Bár a kapitalizmus uralma alatt a munkanélküliség meg nem szüntethető, kétségtelen, hogy káros hatása a munkaidő leszállításával, a munkaközvetítés rendezésével és a munkanélküliek segélyezésének intézményes biztosításával enyhíthető.

Mindezeknek figyelembevételével, továbbá tekintettel arra a körülményre, hogy a munkanélküliség összes terheit a munkások kénytelenek viselni, viszont összes előnyeit a termelőeszközök birtokosai élvezik:

a magyarországi szakszervezetek 1911 augusztus hó 13—15-én megtartott kongresszusa követeli a munkáltatók teherviselésén és a munkások önkormányzatán nyugvó, kötelező állami munkanélküliség elleni biztosítási törvény megalkotását.

A munkanélküliség esetére való biztosítás előfeltétele:

1. A munkanélküliségre vonatkozó, a szakszervezetek bevonásával eszközöndő pontos statisztika rendszerítése.

2. A munkaidő törvényes szabályozása, illetve leszállítása.

3. Válságok esetére állami és községi munkálatok fogantatása, a szakegyesületek által elismert, érvényben lévő munkabérek mellett.

4. A munkanélkülipénztárak közpénzekből való támogatása, amely segély azonban nem csorbíthatja a munkások politikai vagy más jogait és nem korlátozhatja a szakszervezetek önkormányzati jogát

A kongresszus szükségesnek találja, hogy addig is, amíg az állami munkanélküliség esetére való biztosítás törvényes rendezése bekövetkezik, a közhatóságok anyagi támogatásban részesítsék a munkanélkülieket segélyező szakegyesületeket, anélkül azonban, hogy ez a támogatás bármely irányban a szakegyesületek függetlenségét befolyásolhatná. A támogatás legcélszerűbb formája, ha a szakegyesületeknek munkanélküliség-címén befizetett összeg egy részét közpénzekből visszatérítik.

A kongresszus felszólítja a szakszervezeteket, hogy fejlesszék, illetve vezessék be a munkanélküliség-egélyezési intézményeket, mert ezek kiváló eszközei a munkaviszonyok rendezésére irányított törekvésnek.”

A munkásbiztosítás ügyében — többek között — kimondta a kongresszus, hogy a kötelező biztosítás minden neme kiterjesztendő az összes foglalkozási ágakra, mindazokra, akik bér vagy fizetés ellenében alkalmazotti viszonyban állnak s kérésük a 3600 koronát meg nem haladja. Követelte továbbá az önkormányzat teljes biztosítását, továbbá, hogy a táppénz minimuma napi 75% legyen. A balesetet szenvedteknek 60%-os kártalanítás helyett teljes kártalanítást nyújtson a pénztár. Tanoncoknál és a be nem fejezett kiképzetteknel a kártalanítás

alapjául szolgáló javadalmazás a felnőtt munkás szokásos és emelkedő keresményéhez képest állapítandó meg.

A sztrájkokra és kollektív szerződésekre vonatkozóan nagyjában ismételte a kongresszus régi határozatát, de ki-mondta azt is, hogy a sztrájk fegyveréhez, miután az nem cél, csupán eszköz a munkások helyzetének megjavítására, csak akkor szabad folyamodni, ha minden más mód hatástalannak bizonyult.

A munkásvédelemre vonatkozóan a következő határozati javaslatot fogadta el a kongresszus:

„A magyarországi szakszervezetek 1911. évi országos kongresszusa megállapítja, hogy a magyar parlament a munkásvédelem terén nem teljesíti kötelességét. Az utóbbi időben alkotott úgynevezett munkásvédelmi törvények, nevezetesen a sárga és fehér foszfor használatát tiltó és az ipari munkásnők éjjeli munkáját korlátozó törvények a nemzetközi közvélemény nyomásának köszönik alkotásukat, de korántsem elégitik ki a munkásokat. Ezért a kongresszus magáévá téve az 1908 október 4., 5. és 6-án tartott rendkívüli szakszervezeti kongresszusnak a munkásvédelemre vonatkozó határozatát, követeli:

1. A nők és gyermekek éjjeli munkája még kivételesen se engedtesék meg.

2. A 14 éven aluli fiúgyermek és a 16 éven aluli leánygyermek tiltassanak el a munkától.

1. A munkaidő nyolc órában állapítandó meg.

2. A munkakönyv eltörlendő.

3. Teljes 36 órai vasárnapi munkaszünet.

3. Törvényes intézkedések a munkások életének és egészségének megóvására.

4. Mindennemű üzemekben oly technikai vagy egyéb intézkedések teendők, amelyek a balesetet kizárják.

5. Az iparfőügyelet kibővíthető, iparfőügyelőül mindkét nembeli munkás alkalmaztassák.

6. Törvény alkotandó a kereskedelmi alkalmazottak védelmére, nevezetesen a nyolcórás munkaidővel és esti hét órai zárórával, továbbá a teljes vasárnapi munkaszünettel.

10. Az otthoni és a háziiparban alkalmazott munkások és munkásnők az alkotandó ipartörvény és munkásvédelmi törvények hatálya alá tartozzanak.

11. A cselédtörvény modern szellemben reformáltassék.

12. Mindazon intézkedések, amelyek a bányamunkások egyéni szabadságát és gazdasági érdekeit sértik, törlendők. A bányamunkások az ipartörvény és az alkotandó munkásvédelmi törvények hatálya alá tartozzanak.

13. A földmivesek ellen hozott kivétel törvények megszüntetendők.

14. A földmivesek munkaideje és munkaviszonya modern szellemben, törvényesen szabályoztassék.”

A kongresszus végül ismételten foglalkozott a munkások egyesülési és gyülekezési szabadságával és követelte mindazon miniszteri rendeletek visszavonását, amelyek a munkásság egyesülési, gyülekezési és sztrájk szabadságát korlátozzák.

Tizenöt év múlt el azóta, hogy ezek a szociálpolitikai követelések elhangzottak. Nem először és nem utoljára történt ez.

A világháború befejezése után a Népek Szövetsége mellé Nemzetközi Munkaügyi Hivatalt létesítettek, amely évenként tartja értekezleteit és hozza a nagyfontosságú egyezménytervezeteket és ajánlásokat. Az egyezménytervezetek legfontosabbika a nyolcórás munkaidő, amelyet számos ország már megvalósított. Alkottak más igen fontos munkásvédelmi tervezeteket, amelyeket szintén igen sok kormány elfogadott. A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal által javasolt tervezeteket és ajánlásokat a Népek Szövetségéhez tartozó államoknak törvényhozásuk elé kell terjeszteni, de ezek a törvényhozások nem kötelesek az ajánlott egyezménytervezeteket elfogadni. Magyarországon is többször foglalkozott a törvényhozás a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal egyezménytervezeteivel vagy ajánlásaival. Többet el is fogadott, de csak a jelentéktelenebbeket. A nyolcórás munkaidőről szóló egyezménytervezetet elutasította. Az egyesülési szabadságra vonatkozó rendelkezést, amely a békeföltételekben van megállapítva, Magyarországon még nem léptették életbe.

A munkásságnak tehát az a feladata maradt, hogy azokért a követelésekért, amelyeket már régen elfogadott, tovább küzdjön.

Az Általános Fogyasztási Szövetkezet és a szakszervezetek

Az élelmiszeruzsora első következménye volt, hogy a munkások jobban érdeklődtek ama források után, ahol olcsóbban és jobban lehetett vásárolni. Természetesen mindenki az Általános Fogyasztási Szövetkezetre gondolt. Itt megemlítendő, hogy ez a szövetkezet már 1904-ben alakult, bár a Szakszervezeti Tanács ekkor állást foglalt az alakulás ellen, mert erre nem találta még elérkezettnek az időt. A munkásság az egész országban óriási harcok előtt állt, a szakszervezetek még kifejezetlenül voltak és az alakult szövetkezetnek jövője nem volt egészen biztosítva. Tények igazolták, hogy a Szakszervezeti Tanács helyesen ítélte meg a helyzetet. Az első években vergődött a szövetkezet és midőn évek múlva ismét a Szakszervezeti Tanácshoz fordult, ez pártfogásába vette és a munkásoknak ajánlotta, hogy támogassák kellően a szövetkezetet.

A szakszervezeti választmány, sőt több kongresszusi határozat is ajánlotta a munkásoknak, hogy iratkozzanak be az Általános Fogyasztási Szövetkezetbe. És az 1909 augusztus havában megjelent Szakszervezeti Értesítő a következő közleményt közölte:

„Az Általános Fogyasztási Szövetkezet igazgatósága elhatározta, hogy tagjainak nyereségvisszatérítést ad. Ez a Határozat azért fontos, mert azt jelenti, hogy a szövetkezet már leküzdötte a kezdet nehézségeit és azt is, hogy úgy, mint a nyugati államokban, végre nálunk is fölismertek a fogyasztási szövetkezetek fontos hivatását. Körülbelül hat éve, hogy

néhány lelkes férfiú azzal az eszmével foglalkozott, hogy a munkások számára fogyasztási szövetkezetet alakít es a Szakszervezeti Tanácshoz fordult erkölcsi támogatásért. Utóbbi, számolva azzal a körülménnyel, hogy hat évvel ezelőtt a szakszervezeti mozgalom meg kiforratlan volt es a munkások óriási gazdasági harcok előtt állottak, korainak tartotta a szövetkezet megalakítását. A tapasztalat mutatta, hogy a Szakszervezeti Tanácsnak igaza volt. A szövetkezet megalakult ugyan, de óriási küzdelmekbe és anyagi megerőltetésekbe került a fönnállása. Csak az utóbbi két évben javult a helyzet. A vezetőségnek sikerült a válságos éveket leküzdeni. Midőn ezt örömmel konstatáljuk, egyszersmind fölhívjuk a szervezett munkásságot, hogy teljes erővel pártolja a szövetkezeti mozgalmat, mert ez a legbiztosabb eszköze annak, hogy a mostani nagy drágaságot ellensúlyozzuk. Miután a szakszervezeti mozgalom Magyarországon már némileg megállapodott, a szövetkezeteknek is megvan a létalapjuk és kitűnő harci eszközzé válhatnak, ha a munkások kellőleg pártolják. úgy, mint évek hosszú során át az volt a jelszó, hogy minden szakszervezeti tag szociáldemokrata legyen, úgy most oda kell hatnunk, hogy minden szociáldemokrata egyszersmind szövetkezeti tag legyen.”

Már az 1908-ban tartott IV. szakszervezeti kongresszus ajánlotta a szövetkezeteket következő javaslatában:

„1. A magyarországi szakszervezeteknek 1908. évben Budapesten megtartott IV. országos kongresszusa megállapítja, hogy:

az élelmiszerek és egyéb szükségleti cikkeknek folytonos drágulása nem áll arányban a munkabérek emelkedésével;

a legfontosabb és legnélkülözhetetlenebb napi szükségleti cikkek folytonos drágulásának alapoka egyrészt Magyarország uralkodó osztályának a dolgozó nép kifosztására irányuló gazdasági politikája, másrészt a kapitalista kereskedők és gyárosok azon célból való szövetkezése, hogy kartellek kötésével, a fogyasztóterületek fölosztásával a szabad verseny kizárásával és a fogyasztási cikkek minőségének a fogyasztók rovására való meghatározásával maguknak gazdagságot és jólétet biztosítsanak;

amidőn még megállapítja a kongresszus, hogy a kenyérnek, tejnek, lisztnek és egyéb nélkülözhetetlen élelmiszernek uzsoraszerű megdrágítása mesterséges úton és indokolatlanul idéztetett elő, egyben megállapítja a kongresszus azt is, hogy az élelmiszerek ilyfokú megdrágítása csak azért volt lehetséges, mert a munkásosztály, mint legnagyobb fogyasztótömeg, a fogyasztás terén teljesen védtelenül áll.

E megállapítások alapján fölhívja a magyarországi szakszervezeteknek Budapesten megtartott IV. országos kongresszusa Magyarországon szakszervezeti munkásságát, hogy érdekeinek hathatósabb védelme céljából szervezkedjen a fogyasztás terén is, törekedjen a munkásság minden arra alkalmas községben, városiban fogyasztási szövetkezetet létesíteni.

A szakszervezetek vezetőségeit pedig fölszólítja a kongresszus, hogy a munkásság eme törekvését teljes erejükkel mozdítsák elő, sőt e téren kezdeményezők legyenek.”

Az 1911-ben tartott V. szakszervezeti kongresszus ismét foglalkozott a szövetkezettel. A Szakszervezeti Tanács indítványt nyújtott be, amely a következő:

„A magyarországi szakszervezeteik 1911 augusztus 13—16-án tartott kongresszusa kimondja, hogy a munkásság gazdasági érdekeinek védelmére szükségesnek tartja a szakszervezetek mellett a fogyasztási szövetkezetekben való szervezkedést is. A szakszervezeti úton kivívott magasabb munkabérek előnyét ugyanis a munkásság csak akkor élvezheti, ha az élelmiszer- és házbéruzsora ezen előnyöktől nem fosztja meg a munkásokat. Az élelmiszer- és házbéruzsora ellen pedig csakis a demokratikus fogyasztási szövetkezetekben való tömörülés útján lehet védekezni. Másrészt megállapítja a kongresszus, hogy a munkásság által alakított fogyasztási szövetkezetek termelőüzemében az ott alkalmazott munkások úgy a munkaidő, mint a munkabér tekintetében előnyösebb föltételekhez jutnak, mint a magánüzemekben és egészségesebb műhelyekben dolgoznak. Ezért érdeke a munkáságnak, hogy a fogyasztási szövetkezeteket annyira támogassa, hogy azok nemcsak a közvetítő kereskedelem korlátozására szorítkoznak, hanem az általuk szükségelt áruk termelésére is áttérhessenek. A munkásság a fogyasztási szövetkezeteket akkor támogatja, ha áruszükségletét ott vásárolja be és ha a szövetkezet tőkeerősödését az üzletrész kifizetése és esetlegesen a takarékbetétjeinek elhelyezése által előmozdíthatja, mert a fogyasztási szövetkezet annál jobban tudja tagjainak érdekét megvédeni, mennél nagyobb a forgalma és a forgó tőkéje. Mindezek alapján a kongresszus erkölcsi kötelességévé teszi a munkáságnak, hogy ott, ahol fogyasztási szövetkezetek már vannak, tagul belépjen és ott vásároljon, ahol pedig fogyasztási szövetkezetek még nincsenek, ott — ha az előfeltételek (elegendő tőke és elegendő fogyasztó tag) egyébként megvannak — ilyeneket alakítson.”

Hasonló fölhívások vagy indítványok gyakran jelentek meg a munkáslapokban, és az Általános Fogyasztási Szövetkezet csakhamar szépen fejlődött. Nagy hivatását mindig teljesítette, de különösen nagy szolgálatot tett a munkáságnak a háború ideje alatt. Ma már Budapest egyik legszebb intézménye, amelyet a kurzus, mikor legerősebbnek érezte magát, rohamban akarta magának eltulajdonítani. A munkásság azonban megvédte szövetkezetét, illetve visszaverte a tülekedőket.

Ifjúmunkások

Magyarországon, ahol a felnőtt munkások helyzete a lehető legszomorúbb volt, el se volt képzelhető, hogy a tanoncok helyzete jobb lett volna. Ellenkezően, valahányszor a tanoncok helyzetéről írtak a munkáslapok, mindig a legborzalmasabb állapotokat festették le. De nemcsak a munkáslapok, hanem, ha néha-néha előfordult, hogy polgári írók foglalkoztak a gyermekmunka kérdésével, akkor ők is kénytelenek voltak szármalmas képet festeni azokról az állapotokról, amelyek a gyermekmunka dolgában uralkodtak. Így többek közt dr. Chyzer Béla becsületes meggyőződéssel kívánta a gyermekvédelem ügyét szolgálni, adatokat gyűjtött, amelyek súlyos vádakot képeztek a magyar népoktatás, a közigazgatás, a gyáripar és a mezőgazdaság ellen. A régi magyar ipartörvény bizonyos gyer-

mekvédelmi intézkedéseket tartalmazott, de általánosságban meg lehetett állapítani, hogy ezeket az igen szerény védelmi intézkedéseket sehol sem tartották be.

Nemcsak a műhelyekben, gyárakban pusztult a gyöngye gyermek életereje, odahaza a csekély keresetű munkáscsalád keresményének pótlására szintén munkára szorítják a még iskolaköteles gyermeket, és pedig leányokat éppen úgy, mint fiukat. S a mellékereseti foglalkozások annál veszedelmesebbek, mert nemcsak testileg, de nagyon gyakran lelkileg is megromtják a fiatal proletárgyermekeket. Igen gyakran már korán reggel újsághordás és békeidőben tej- és süteménykihordással foglalkoztak. Lehetett-e elvárni, hogy ezek a gyermekek, akik az iskola előtt már annyi időn át dolgoztak nehéz munkában, még tanulni is képesek legyenek. Vidéken vizet hordanak, pástorkodnak, kukoricatorésben, burgonyaszedésben munkálkodnak — mind az iskolásgyermekek, akik ezen célokra külön iskolai szabadságban részesülnek.

A tanoncok és gyári gyermekmunkások munkája a legsötétebb fejezete az embert pusztító profitszerzésnek. „Becslésem szerint — mondja dr. Chyzer — leánygyermeknek éjjeli, rendkívüli munkájáért óránként 2, legföljebb 6 fillér jár.” A munkaidőre vonatkozólag megállapítható, hogy például az asztalos iparban 3931 tanonc közül, akiknek munkaidejére vonatkozólag adatok gyűjtettek, csak 1963-nak volt 10 órás és annál rövidebb napi munkaideje, ellenben 1351-nek 11—12 órás, 87-nek 12—13 órás, 103-nak 13—14 órás és 11-nek még 14 órán fölül is volt a napi munkaideje. Ezek az adatok az 1900-as évekről szólnak. A szabó- és cipésziparban még rosszabbak voltak a viszonyok. A szabóiparban 3640 tanonc közül 1508-nak 10 óra volt a napi munkaideje, 295-nek 10—11, 1399-nek 11—12, 211-nek 12—13, 194-nek 13—14 és 33-nak 14 órán túl. Az ipartörvény szerint az oly tanoncok, akik életük 14-dik évét be nem töltötték, naponként legföljebb 10 órai, akik 14-ik életévüket már elérték, legföljebb 12 órai munkára kötelezhetők, az iskolában töltött időt is beleértve. Éjjeli munkára sem volna kötelezhető a 16 éven aluli tanonc és csak kivételesen, egyes iparágaknál, ha a 14 évet már betöltötte és testileg eléggé fejlett. Mégis azt látjuk, hogy az éjjeli munka úgy a gyáriparban, mint a kisiparban általában szokásos, életkorra való tekintet nélkül.

Súlyos, a gyermekek testi erejével és munkabíráásával semmiképen arányban nem álló munkákat végeztetnek velük, ami a gyermekek elcsenevészését, korai megvénhedését, fejlődésben való elmaradottságát, testi elváltozásait eredményezi. „A téglaverők gyermekei — mondja dr. Ohzyer — többnyire görbehátúak, mivel a még gyöngye gerincoszlop a föld és sár nagy súlyát ártalom nélkül nem bírta meg. Az üvegfűvők vagy nyomtatóinasok, mivel korán kell kelniök, nemcsak hogy az iskolában álmosak, hanem mindig nagyon halvány színben vannak, fejfájásban szenvednek, növésben elmaradottak.” Egy

üveggyári telepen az előljáró közegnek föltűnt a lakosság nagy részének fejletlensége, mondhatni törpe volta. Nem volt nehéz megtalálni ennek okát. A túl hosszú munkaidő és rossz táplálkozásnak volt ez tulajdonítható. Egy állami felsőipariskola igazgatója 4—5 éves gyermekeket talált félreeső üveggyárakban, amint éjjeli munka alkalmával szüleiknek a formát tartották.

Súlyos munkát végeztek fejletlen gyermekek a malmokban, ahol még az igen veszélyes foglalkozásoknál is 10 éves, sőt ennél fiatalabb tanoncok is voltak alkalmazva. Ilyen malmokban a déli órákban tartott gyárvizsgálat alkalmával az iparfőlügyelő azon kérdésére, hogy mióta vannak munkában, a kimerült tanoncok azt válaszolták, hogy reggel 6 óra óta. Később azonban, mikor a gazda távozott, megmondotta az egyik inas, hogy előző nap reggel 6 óra óta vannak munkában. Súlyosan dolgoztatták éjjel-nappal a sütő-, cukrász- és hentesinasokat, de nem kevésbé használták ki különösen a vidéki vásározóiparosok a szabó- és cipészinasokat. Országos vásárok előtt az élelmezési és ruházati iparágakhoz tartozó inasgyermekek alig aludtak 3—4 órát, mondta az egyik vidéki adatszolgáltató.

Természetes, hogy a gyermekek nem tudtak magukon segíteni. De ismét a szervezett munkások voltak azok, akik pártfogásba vették a kínzott gyermekeket. Bár megtörtént, hogy egyes iskolákban a tanoncok sztrájkoltak és az egész vonalon a felnőtt munkások és a szülők követelték a tanoncok nappali oktatását, de sokáig tartott, míg ezt elérték. Régebben az oktatás este 7-től 9-ig tartott, hogy milyen volt ez az oktatás, erre fölvilágosítást adott az 1910-ben megjelent „Népművelés” című lap, amely a következőket írta:

„Hogy az iparositanonciskola még mindig nem éri el azt az eredményt, amelyet tőle elvárhatnánk, annak sok egyéb ok közül egyike a legfontosabbnak az inas társadalmi helyzete. Különösen lehangoló társadalmi és iskolai szempontból a pékinas életviszonyai. A pékinas akkor dolgozik, mikor a többi ember alszik, csak hogy ő nem alszik akkor sem, mikor a többi dolgozik. Mutatja ezt az a három eset, amely az iskolabájáró inasokkal történt. Az egyik vidékről származott, 14 éves, vértelen arcú, gyöngé, magastermetű fiú. Este 9 órakor kezdődik munkája és tart hajnali 5 óráig. Ekkor kihordta a süteményt délelőtt 9 óráig. Majd a délutáni sütést készíti elő. Folyt a műhelymunka 1-től 1/4-ig. Következett a délutáni sütemény kihordása és végre 3, esetleg 4 órakor lefekühdhetett és aludhatott este 9 óráig. Tehát 6 órát aludt nappal 18 órai szakadatlan munka után. Természetes, hogy a tanonciskolákban minden érdeklődés nélkül — aludt. Lehetetlen volt bármire is használni.

A másik 15 éves, erőteljes, jól fejlett, pirosképű parasztfiú volt. Olvasni csak szótagolva tudott, írásközben még a saját nevéből is betűket hagyott el. A padba érve — leült és aludt. Még az előadás után is csak nagynehezen lehetett fölébreszteni. Akár otthon is maradhatott volna. Lehetetlen volt bármiről is beszélni vele. Összerogyott és aludt. Műhelymunkája este 8 órától másnap délután 2 óráig tartott. 2 órától este 8-ig

aludt, de ez neki nagyon kevés volt. Arculütéssel, bottal szokták ébrentartani éjjel, ha munka közben elaludt.

A harmadik 18 éves, tüdőbajos, orrvérzése gyakori, oláh vidékről volt. Magyarul írni-olvasni megtanult 3 év alatt az előkészítőben. Életrendje hasonló volt a másik két inaséhoz. Egy gazdánál dolgoztak. Süteményt ugyan ez nem hordott ki, de ez idő alatt a műhelyben dolgozott. Alvási ideje a 24 órából naponta 6 óra. Az iskolában ritkán aludt el, azonban nem érdeklődött semmi után. Mesekönyvet, apró gyerekeknek valót, lehetőleg képeket szeretett olvasni. A melankolikus tüdőbeteg benyomását keltette. Elég lesz a példából. Ilyen száz meg száz esetet lehetne felsorolni. A pékinas elalszik az iskolában, elalszik, ha nyitva is van a szeme. A tanítás eredménye semmi vagy nagyon kevés. Akad egy-egy osztálytanító, aki megsajnálta, nem keltette föl ütéssel, bottal, vizes spongyával, hanem aludni engedte. Ennyi humanizmus jutott ennek a szegény pékinasnak abból a nagy-nagy emberszeretetből, amelytől áradozik a társadalom.”

Ezeken a bajokon csak az ifjúmunkások törvényes védelmével lehetne segíteni. De a törvényes védelem még messze maradt, mert hiszen még azokat az igazán szerény védelmi intézkedéseket sem tartották be, amelyeket a régi ipartörvény előírt. Elsőrendű állami és társadalmi érdek volt, hogy ezeket a szerencsétlen gyermekeket pártfogásba vegyék. Ezért követelték állandóan a gyermekvédelmet. Nem múltott el kongresszus, amelyen szóvá nem tették volna a gyermekek kizsákmányolását és nem követelték volna a nők és gyermekek védelmét. De a szervezett munkások érezték azt is, hogy nekik nemcsak védelmet kell követelniök, hanem nevelniök is kell az utódokat. A tanoncok nevelésére nagy súlyt helyeztek. TJgy mint a legtöbb országban, Magyarországon is tanoncmozgalmak keletkeztek. Volt olyan irányzat, amely azt tűzte ki célul, hogy a tanoncoknak önállóan kell szervezkedniük, mert csak így bírják anyagi érdekeiket megvédeni. Másodsorban pedig a nevelés is sikeresebb lehetne. Ennek azonban ezer meg ezer akadálya volt. Itt van mindenekelőtt a tanoncok függőségi helyzete és azok a törvények, amelyek a tanoncokat teljesen kiszolgáltatták a munkáltatóknak. Másrészt pedig a tapasztalat igazolta, hogy az a tanoncmozgalmak, amely magára volt hagyva, teljesen elzüllött. A külön szervezkedés alkalom volt az ifjak szenvedélyeinek fokozására és jó és értelmes segítők helyett vásott munkásokat neveltek.

A magára maradt tanoncmozgalmak nem tudott eredményt fölmutatni. 1910-ben az ifjúmunkások valamely önképző-egylet keretében működve, taglétszámuk a 200-at sem érte el. Sok komoly tanonc a lármás és tartalomnélküli mozgalmak miatt elhanyagolta a mesterségét. Ezért igen gyakran jelentek meg cikkek a szaklapokban, amelyek azt kívánták, hogy a múlttal szakítsanak. Általános volt a nézet, hogy a tanoncokat nem szabad önmagukra hagyni, de azt sem lehet elfogadni, ha egy-egy ambiciózus diák, akár ért hozzá, akár nem, magára vállalja a tanoncok vezetését és tetszése szerint irányítsa az ifjú-

munkásmozgalmat. A szervezetek végre elhatározták, hogy a tanoncok oktatását, illetve az oktatás irányítását, egy, a szakszervezeti választmány által választott bizottság végezze. A lehetőség szerint előadásokat rendezzen a tanoncok számára, arra törekedjék, hogy a szervezetek az utolsó évet betöltő tanoncoknak ingyenesen adja a szaklapot. Annál inkább volt erre szükség, mert a régebben megjelent „Ifjúmunkás” című lap, nem rendelkezvén a kellő anyagi és szellemi eszközökkel, nem állt föladata magaslatán.

A megválasztott tanoncbizottság igyekezett is a megállapított tervhez híven tanoncokat nevelni. Az idők folyamán azonban be kellett látnia azt, hogy ez sem volt a leghelyesebb megoldás. Közben nemcsak nálunk, hanem külföldön is állandóan foglalkoztak a tanoncok nevelése kérdésével. Két irányzat küzdött egymás ellen. Az egyik irányzat amellet volt, hogy a tanoncokat otthonokba kell terelni és ezekben őket szociáldemokrata szellemben nevelni. A másik irányzat pedig azt ccolta, hogy minden szakma nevelje az ő tanoncait. És ez az utóbbi győzött. Németországban és nálunk is, minden szakszervezet kezdett a maga ipari tanoncaival foglalkozni. Csak egy központot létesítettek, amely lapot adott ki és a tanoncok közös érdekeit védte.

Az új alapokra fektetett mozgalom komoly és eredményekre biztató nevelést folytatott. Fölolvasásokat rendezett az ifjaknak, később szemináriumokat létesítettek, kirándulásokat rendeztek és gondoskodtak arról, hogy a tanoncok szabadidejüket kellemesen és hasznosan töltsék el. A korábbi lármás, de alapjában véve üres tanoncmozgalom helyett csöndesen, de annál intenzívebben folyt a munka, amely tisztán csak az ifjak oktatásában nyilvánult.

A tanoncktatást a szakszervezetük vették kezükbe. E célból minden szakszervezet vezetősége a maga kebeléből egy-egy tagot választott, aki az ifjúmunkások ügyével állandóan foglalkozott. Ez a megbízott volt egyszersmind az összekötőszerv a tanoncbizottság és a szakszervezet között.

Egyébként a tanoncok nevelésének kérdése igen gyakran adott alkalmat a vitatkozásra. A felnőtt munkások gazdasági küzdelmeik közepette is időt vettek maguknak arra, hogy az ifjúmunkásokkal foglalkozzanak. Károsnak tartották azt, ha a tanoncok a felnőtt munkások fölügyelete alól kivonják magukat. A tanoncok nevelése elsőrendű szakszervezeti érdek. A leendő munkásokat már gyermekkorukban kell szakszervezeti nevelésben részesíteni. Szakképzettségüket fejleszteni és öntudatos szakszervezeti munkásokká nevelni, ez volt a főcél.

A kommün bukása után sem feledkeztek meg az ifjúmunkásokról. Szabályokat alkottak, amelyek az ifjúmunkások nevelését irányították. Eszerint minden szakszervezet ifjúmunkásai részére helyiséget bocsát rendelkezésre s minden szakcsoport öttagú vezetőséget választ, amelynek kizárólag az a köteles-

sége, hogy a tanoncok nevelésével foglalkozzék. A szakcsoportokba tömörült ifjúmunkások központi nevelését a Szakszervezeti Tanács és a párt főlügyelete alatt álló ifjúmunkás-titkárság végzi.

Miután arra nem volt kilátás, hogy az ifjúmunkások külön alapszabályokat nyerjenek és neon is lett volna célszerű, hogy az ifjúmunkások önmagukra hagyatva, külön működjenek, szükség volt a szakszervezetek közreműködésére. A szabályzat kimondja azt is, hogy a szervezett ipari munkások, de különösen a bizalmiférfiak kötelessége az ifjúmunkások anyagi és szellemi érdekeit előmozdítani, az ifjúmunkásokat tisztességes bánásmódban részesítem! s őket arra buzdítani, hogy a rendezendő előadásokon vegyenek részt. A nevelés tárgyai főleg szakelőadások, tanulmány céljából kirándulások és testedzés. A szervezetek gondoskodnak arról is, hogy az ifjúmunkásoknak hasznos könyvek álljanak rendelkezésükre.

A szakszervezetek és a szociáldemokrata párt viszonya

Magyarországon a szakszervezetek és a szociáldemokrata párt viszonya mindig bensőséges volt. Ezért igen gyakran támadták a szakszervezeteket. A polgári sajtó igen gyakran, denunciáló tendenciából, csak szociáldemokrata szakszervezetről irt. Pedig nem lehet azt mondani, hogy a magyar szakszervezetek, különösen a legális egyesületek, a szociáldemokrácia szervei lettek volna, már csak azért sem, mert állandóan hatósági ellenőrzés alatt állottak s állanak ma is. De épp az a körülmény, hogy a kormányhatóságilag jóváhagyott alapszabályok csak igen szűk működési kört engedtek meg a szakegyesületeknek, úgy hogy tagjaiknak még a szoroson vett gazdasági érdekeit sem védhették meg, a munkások alkalmat kerestek a szabadabb mozgásra és a szakegyleteken kívül olyan szervezetekben tömörültek, amelyek keretében érdekeiket szabadabban megvédhették.

Ezt a helyzetet a sajátos magyarországi viszonyok teremtették. Láttuk, hogy már az 1890-ben tartott szociáldemokrata kongresszus foglalkozott a szakszervezetekkel és ezek alakulását ajánlotta, sőt a legtöbb esetben szociáldemokrata munkások voltaik azok, akik alakították és védték a szakszervezeteket. De sok szakszervezeti vezető egyszersmind a szociáldemokrata pártban is viselt tisztséget. Párt- és szakszervezetek egymásra voltak utalva, egymást kiegészítették. Ezt a tényállást a magyar munkások sokáig természetesnek tartották, noha a külföldi munkásmozgalmak belső berendezései más alapokon nyugodtak, így például a németországi szakszervezetek már elejétől kezdve, bár egy cél felé törekedtek, mégis külön haladva

irányították mozgalmaikat. S így történt ez a legtöbb országban.

Nálunk mások voltak a viszonyok. Németország munkássága aránylag korán szerezte meg az általános titkos választójogot és ezt a jogot még a 12 évig tartó kivételes állapotok alatt is gyakorolhatta. Nálunk évtizedes elkeseredett harcok folytak a választójogért. A legegyszerűbb szabadságjogok hiányában, a magyar munkásság érezte, hogy csak a politikai jogok kivívásával remélhet gazdasági előnyöket és remélheti az egyesülési jog kivívását. Az a hosszú éveken át hangoztatott jelszó: „Választójogot, hogy kenyerünk legyen!” a lelkekbe hatott.

A szakszervezetek évtizedeken keresztül kénytelenek voltak saját főtartásukért küzdeni, s ebben a küzdelemben a szociáldemokrata párt segítségére, volt szükségük. De maga a párt épp az egyesülési jog hiánya miatt, nem rendelkezvén saját szervezeteivel, rá volt utalva a szakszervezetekre. Így tehát nemcsak a történelmi fejlődésnek, nemcsak annak a körülménynek, hogy a szociáldemokrata párt vezetőemberei alkották nálunk a szakszervezeteket, hanem a közszabadságok hiányának is tulajdonítható a párt- és szakszervezetek szorosabb együttműködése. Mindamellett voltak törekvések, amelyek néha-néha a párt és szakszervezetek függetlenítését célozták, így különösen az 1907-ben, Stuttgartban tartott nemzetközi szociáldemokrata kongresszus és az ezzel kapcsolatban tartott nemzetközi szakszervezeti értekezletet aktuálissá tették a szakszervezetek függetlenítésének kérdését. Maga a szociáldemokrata kongresszus és az ezzel kapcsolatban tartott nemzetközi szakszervezeti értekezletet aktuálissá tették a szakszervezetek függetlenítésének kérdését. Ez a szociáldemokrata kongresszus a szakszervezetek viszonyával foglalkozva, a következő határozati javaslatot fogadta el:

„A proletariátusnak szellemi, politikai és gazdasági bilincseiből való felszabadításához egyformán szükséges a munkásosztály politikai és gazdasági téren való küzdelme. Ha a proletariátus politikai küzdelmének vezetése a szociáldemokrata párt föladata, úgy a gazdasági küzdelem a szakszervezeteké. Pártnak és szakszervezeteknek tehát egyformán fontos föladatok jutnak a proletárság szervezésénél. A proletariátus, küzdelme annál könnyebb és eredményesebb lesz, minél kedvezőbb vonatkozások állanak fenn a párt és a szakszervezetek között. Ebből folyólag a kongresszus a munkásosztály érdekében valónak jelenti ki, hogy minden országban szoros kapcsolatot létesíttessék párt és szakszervezetek között és hogy ezen vonatkozások állandóan ápoltsanak és szem előtt tartassanak. A párt és a szakszervezetek kötelesek akcióikban egymást támogatni és elősegíteni és harcaiknál csak olyan fegyvereket és módokat használni, amelyek a proletariátus küzdelmének fejlődésére és elősegítésére alkalmasak. Mindkét fél köteles egymással kölcsönös megértésre törekedni oly esetekben, amidőn a használandó módokat nézeteltérés forog fenn. A szakszervezetek föladataikat csak úgy oldhatják meg helyesen, ha akcióikban a szocializmus vezérli őket. A pártnak kötelessége a szakszervezetet a munkásosztály helyzetének javítására irányuló tevékenységükben támogatni és a szakszervezetek

követeléseinek a parlamentben érvényt szerezni. A kongresszus egyben kifejezést ad ama nézetének, hogy a szakszervezetek annál jobban tudnak megfelelni feladataiknak a kizsákmányolás elleni küzdelemben, minél tökéletesebb segélyező intézményük és minél nagyobb harci alapokkal rendelkeznek a küzdelemben állók támogatására.

A kongresszus fölhívást intéz mindazon szakszervezetekhez, melyek az 1899-ben Brüsszelben tartott értekezleten föllállított és a Parisban 1900-ban tartott kongresszuson elfogadott megállapodásoknak megfelelnek, hogy a nemzetközi kongresszusokon képviseltesék magukat, lépjenek összeköttetésbe a brüsszeli nemzetközi szocialista irodával és tartsák fenn összeköttetésüket.

A szocialista irodát pedig megbízza azzal, hogy kölcsönös információk közlése végett lépjen összeköttetésbe a szakszervezetek nemzetközi titkárságával Berlinben.

A kongresszus megbízza a nemzetközi irodát mindazon okmányok beszerzésével, amelyek a pártok és szakszervezetek közötti viszony tanulmányozására alkalmasak és azzal, hogy erről a következő kongresszuson jelentést tegyen.”

E határozat folytán az egyes szaklapok foglalkoztak a párt és a szakszervezetek viszonyával és kifejezésre jutott az a gondolat, hogy nálunk is ki kellene építeni a pártszervezeteket, hogy ezzel bizonyos tekintetben tehermentesíttessenek a gazdasági szervek. Károsítani senki som kívánta a pártot, csak azt óhajtották, hogy Magyarországon is, úgy mint a külföldön, egymás mellett, egy cél felé, de külön-külön haladjon a párt és a szakszervezeteik.

Az 1908-ban tartott szociáldemokrata párt kongresszusán a szakmai szabadszervezetek nem érvényesültek kellően, ezért a vas- és fémmunkások minden tisztséget visszautasítottak. De ebből azt is következtették, hogy a szociáldemokrata párt ezen túl nem kíván a szakmai szabadszervezetekre, hanem részben a létező és a később alkotandó pártszervezetekre támaszkodni.

A „Szakszervezeti Értesítő” 1908. évi májusi száma hozzáfűzi: „Mi az utolsók vagyunk, akik a szakszervezeteket elkülöníteni akarjuk a párttól. Ez sem a pártnak, sem a szakszervezeteknek nem használna, de a kongresszus színén és a kuliszszak mögött történt dolgokból azt következtetjük, hogy már nálunk is közel van az az idő, midőn a szakszervezetek és a Párt egy cél felé, de különböző utakon haladnak. És ebben a következtetésünkben megerősít bennünket a „Népszava”, amely a kongresszusról elmélkedve, a következőket írja:

„A szervezkedés területén alkotó munkát végzett a pártgyűlés: a pártszervezeti szabályzat módosításával. Nagy és tontos alkotás ez a pártéletben. Egyrészt a pártadó fölemelésével, másrészt merész lépést tett előre a pártnak a szakszervezeti alapokról a politikai szervezetekre való részleges ráhelyezésével. A pártszervezeti szabályzat számol az általános választójog megvalósulása után előálló új helyzettel és mindenre kiterjeszkedő figyelemmel teremti meg előre a párt politikai érvényesülésének kereteit. Ezt az új keretet az élet fogja és ezért már most hozzá kell fogni ennek a keretnek élettel, cselekvéssel való kitöltéséhez.”

A „Szakszervezeti Értesítő” ugyanebben a cikkben figyelmeztet arra, hogy a mozgalomban számos szalonszocialista és diák viszi a szerepet és ezektől az elemektől óvta a pártot, de különösen a szakszervezeteket. De hozzáfűzi, hogy nem szeretné, ha maguk a szellemi munkások félreértenék a szakszervezetek intencióit. Nemesak, hogy nem viseltetünk ellenszenvvel a lateinerekkel szemben, hanem szerencsének tartanók, ha kiváló képzettségű, tisztességes férfiak lépnének a pártba. De, sajnos, ez eddig, igen csekély kivétellel, nem történt meg. Azok az egyetemi hallgatók, akik az utóbbi években a pártban szerepeltek, éppenséggel nem kiváló tehetségűek, sőt nagyrészükre azt lehet mondani, hogy alig tanultak valamit.

Az 1909-ben tartott szociáldemokrata párt gyűlésén napirendre került a párt és a szakszervezetek függetlenítésének kérdése. A párt exponált vezetői a régi formák mellett voltak, a szakszervezetek vezetői pedig azt az álláspontot propagálták, amit a „Szakszervezeti Értesítő” és a szaklapok már kifejezésre juttattak. Azt akarták, hogy a szakszervezetek, úgy mint más országban, bizonyos tekintetben függetleníttessenek a párttól, ezért ajánlották a pártszervezetek sürgős kiépítését. Ez nem jelentette a különválást, mint sokan hangoztatták, hanem a munkamegosztást. A pártgyűlés több tagja félreértette ezt a törekvést. Többen azt állították, hogy a szakszervezetek vezetői azért kívánták a függetlenítést, mert az üldözéstől kívántak szabadulni. Pedig ez tévedés, mert a szakszervezeteket főleg gazdasági tevékenységük miatt üldözték. Az osztályharc a szakszervezetekben zajlott le s tényekkel lehetett igazolni, hogy a 400 szakcsoporthoz 390-et gazdasági okok miatt függesztettek föl a hatóságok. Magyarországon nem angol minta szerinti szakszervezeteket, hanem olyanokat kívántak, hogy minden szakszervezeti tag egyszersmind jó szociáldemokrata is legyen. De maguk a szakszervezetek elsősorban gazdasági szervezetek legyenek.

Az igen érdekes vita után a pártgyűlés bizottságot választott, amely a következő határozati javaslatban állapodott meg és amelyet a kongresszus egyhangúlag el is fogadott:

„Az 1909. évi április hó 11—14-én, az Újvárosháza közgyűlési termében megtartott XVI. pártgyűlés kimondja, hogy úgy a fővárosban, mint a vidéken, égetően szükségesnek tartja a házi és utcai agitációval a pártszervezetek fokozatos kiépítését.

A pártszervezetek kiépítésének fejlesztésére — irányuló munka eredményéről a pártvezetőség a legközelebbi pártgyűlésnek jelentést tartozik tenni.

A pártgyűlés teljesen tisztában van azzal, hogy a politikai mozgalom szilárd kereteinek föltétele az egyesülési és gyűlekezési jog, amely lehetségessé teszi a szociáldemokrata pártnak, mint politikai pártnak a megalakulását, mert ez esetben törvényes — intézményes — biztosítékok vannak arra, hogy a szociáldemokrata párt szervezeteit a hatósági önkény nem rombolhatja szét.

Addig, míg ez megtörténhetnék, szükségesnek tartja a

pártgyűlés, hogy a pártvezetőség egy országos politikai szervezet megalakítására kísérletet tegyen. A benyújtandó alapszabályok oly arányban szerkesztendőek meg, hogy az országos szövetségnek alapszabályszerű joga legyen a szociáldemokrata agitáció és a párt politikai mozgalmainak erősítésén dolgoznia.

A pártgyűlés azonban egyenesen végzetesnek tartja a pártra azokat a törekvéseket amelyeket a pártszervezetek kielégítő kiépítése előtt gazdasági szabadszervezeteknek a politikai párttól való elszakadását célozzák.

A pártgyűlés kötelességévé teszi a szakmai szabadszervezeteknek és az ezekben működő elvtárs aknák, hogy a pártvezetőséget a pártszervezetek kiépítésének munkájában erkölcsileg és anyagilag támogassák.

A pártgyűlés tudatában van annak, hogy a központ csak akkor láthatja el rendesen a mozgalom ügyeit, ha a megfelelő anyagi eszközök birtokában van. Ezért minden elvtárstól elvárja az pártadó pontos megfizetését és a vidéki szervezeteket kötelezi, hogy a központ részére beszolgáltatott összegekkel pontosan elszámoljanak.

E határozat értelmében a pártnak a pártszervezeteket ki kellett volna építenie. Ez a munka is nagy akadályokba ütközött. Történtek kísérletezések és a pártszervezetek meg is vannak, de azok teljes kiépítése még sok munkával jár. Az volt a baj, hogy a szakszervezetek tagjainak csak egy része vett részt a pártszervezeti munkában és sokszor nem is a legjobb része. Szerepeltek olyanok is a pártszervezetekben, akik a szakszervezetekben nem igen jutottak volna szerephez.

Újabb nehéz küzdelmek

Az 1911-ben megélénkült gazdasági helyzet nemsokára ismét hanyatlott. 1912 második félévében már bekövetkezett a pénzügyi válság, amely befolyásolta a munkapiacot. Mindamellett a szakszervezetekben még nem látszott a hanyatlás, sőt a legtöbb szakmai szervezetnek taglétszáma emelkedett. Erősödtek az építőszakmához tartozó szervezetek, a vasmunkások, fém munkások, cipészek, szabók és könyvkötők szervezetei. Gazdasági téren is szép eredményeket ért el a munkásság, bár a sztrájkok és kizárások száma, az előző évekhez képest, csökkent. Az asztalosok, harc nélkül, kollektív szerződést kötöttek, megrövidítették a munkaidőt annyira, hogy 1915 május elsején már a nyolc és félórás munkaidő volt biztosítva. Szerződést kötöttek továbbá a budapesti szabók, üvegesmunkások, üvegcsiszolók és szücsmunkások. Ezenkívül a vidéki városokban is sok kollektív szerződést kötöttek. De mindamellett az 1912. év mégis az izgalmas évek közé sorozható. Már az év elején azzal fenyegetődzött a Vas- és Gépgyárak Egyesülete, hogy Budapesten körülbelül 25.000 munkást kizár a munkából. Okot erre az szolgáltatott, hogy több gyárban a munkások részleges sztrájkot rendeztek. A munkásság azonban nem ijedt meg a fenyegetéstől, hanem követelése mellett megmaradt. Kétheti

izgalmak után a gyárosok visszavonták határozatukat. A gyárosok, akik mindig hangoztatták, hogy nem tárgyalnak a szakszervezettel, azt kívánták, hogy utóbbi vezesse vissza a műhelyekből kizárt vagy sztrájkba kényszerített munkásokat. A szakszervezet ezt nem tette, hanem tehetségéhez képest a harcbanállók érdekeit védte. Erre a gyártulajdonosok, illetve ezek igazgatói, ha nem is hivatalosan, mégis tárgyaltak a szakszervezet megbízottaival. Így azután meg lehetett kötni a békét, amely azonban nem volt állandó. A Ganz-gyár a nyár folyamán kizárt 1700 munkást s ismét az a veszély fenyegetett, hogy általános lesz a kizárás. De hatheti harc után ismét megkötötték a békét.

1912-ben a gazdasági küzdelmeken kívül igen izgalmasak voltak a politikai harcok is. A politikai jogokért való küzdelem óriási energiával folyt. 1912 május 23-án általános sztrájkot rendeztek a politikai jogokért. A rendőrség azonban megtámadta a sztrájkolókat és véres nappá avatta május 23-át. A nagy harcok napján és utána is beszéltek a szakszervezetek feloszlásáról, mert hiszen a rendőrségi besúgók, úgy mint rendesen, akkor is azt hazudták, hogy a szakegyletekben osztogetták a revolvereket és onnan indult ki a mozgalom.

A gyárosok elbizakodottságukban még a véres nap eseményeiről sem vonták le a következtetéseket. Midőn a vasmunkások május 24-én munkára tértek, zárt kapukat találtak. A gyárosok elhatározták, hogy június 10-éig kizárják munkásaikat. Hasonló határozatot hozott az Építőiparosok Szövetsége is. A következménye ezeknek a határozatoknak az volt, hogy a munkások a külső Váci-úton újabb harcokat indítottak s újabb áldozatokat hoztak jogaikért. Ezek a harcok kényszerítették a gyárosokat arra, hogy a kizárási határozatokat vonják vissza. Az építőiparosok határozata azonban csak papíron maradt, mert az akkor Budapesten dolgozó körülbelül hatezer kőműves közül május 24-én reggel csak kétszázat zártak ki s délben már ezeket is visszafogadták. Hogy ezt a fölsülést valahogy leplezzék, a Szövetség elhatározta, hogy: „miután a Szövetség tagjainál alkalmazott építőmunkások csupán a külső terror gátló es kényszerítő hatása alatt hagyták abba a munkát, ezért a Szövetség elhatározta, hogy a csütörtöki események fölött napirendre tér s május 28-ától kezdve az egész vonalon újból fölveszi a munkát”. Meg lehet azonban állapítani, hogy a munkások semmiféle terrorral nem dolgoztak. A munkások hangulata olyan volt, hogy a vezetők akarata ellenére tovább is akartak sztrájkolni.

Az eredményes szakszervezeti munkát megakasztották az akkori politikai viszonyok s az ezeket követő gazdasági válság. A Balkán-háború es a részleges mozgósítás első következménye Volt, hogy nálunk is tömegesen elbocsátották a munkásokat.

A Szakszervezeti Tanács 1913 február havában megszámlálta a munkanélkülieket. Ugyanis az Országos Pénztár ki-

mutatása szerint a taglétszám néhány hónap alatt 100.000-rel csökkent s ugyanezen jelenség mutatkozott a Budapesti Kerületi Pénztárnál is. Ezek a jelenségek bírták rá a Szakszervezeti Tanácsot arra, hogy megszámlálja a munkanélkülieket. Természetes, hogy ezt csak azokkal az eszközökkel tehetné, amelyek rendelkezésére állottak, mégpedig csak a szervezett munkások közt levő munkanélkülieket számlálhatta össze. Az eredmény nem volt valami túlságos nagy, mert csak 10.383 munkanélkülit számlált össze, holott ekkor Budapesten már 25—30.000 lehetett a munkanélküliek száma. Ezt különben később hivatalosan is igazolták, mikor a főváros a Szakszervezeti Tanács segítségével, illetve a szervezett munkások önkéntes munkájával újabb statisztikai fölvételt eszközölt. A hivatalos statisztika kimutatta, hogy 1914 március havában 27.188 munkanélküli volt Budapest és környékén,

A Szakszervezeti Tanács foglalkozván a munkanélküliség kérdésével, 1913 szeptember 9-ére nyilvános gyűlést hívott össze. A gyűlés elhatározta, hogy a kormánynak és a fővárosnak a munkanélküliség csökkentése érdekében előterjesztés teendő. Nevezetesen, haladéktalanul végeztessék el a már tervbevetett, végrehajtásra váró közmunkákat, azonfölül szólítsa föl a kormány a fővárost, hogy még a tél beállta előtt gondoskodjék a munkanélkülieknek a külföldön jól bevált genti rendszer alapján való rendszeres segélyezéséről. E határozatnak eleget téve, a Szakszervezeti Tanács részletes statisztikai adatokkal fölszerelt memorandumokat nyújtott be a kormánynak és a fővárosnak. Kimutatta, hogy az egyes szervezetekben mennyi a munkanélküli és hogy milyen óriási összegeket fizettek ki a munkanélküliek segélyezésére. A végén kérte az államtól, hogy a munkanélkülieket pénzbeli támogatásban részesítse. A pénzbeli támogatás két irányú legyen. Támogassa az állam mindazokat a munkanélküli munkásokat, akik bármely egyesületben vagy más szövetségben munkanélküliség esetére biztosítják magukat, azonfölül részesítse külön pénzbeli támogatásban azokat a községeket, amelyek a munkanélkülieket segélyezik. Az állami támogatást legcélszerűbb volna a külföldön jól bevált genti rendszer alapelvei szerint meghonosítani.

A fönt kifejtett indokok alapján kérték a kormányt:

1. Rendelje el, hogy állami hatóságok és az államvasutak az egész országban haladéktalanul adják munkába az 1913. évi költségvetésben előirányzott beruházási munkálatokat.

2. Utasítsa a kormány a hatóságokat, hogy az 1914. évi költségvetésbe vegyék föl az összes szükséges közmunkákat.

3. Rendelje el, hogy az egyes minisztériumok útján kiadandó közmunkák azonnal végrehajthassanak.

4. Rendelje el, hogy a közmunkák kiadásánál a munkások csak a szakmában esetleg főnálló tarifaszerveződésben biztosított munkaföltételek, ennek hiányában csak a helyben szokásos bérek mellett alkalmazhatók.

5. Végül kérték a kormány sürgős intézkedését, hogy megfelelő összeg álljon rendelkezésre a munkanélkülieket segélyező költségek és egyesületek támogatására.

A hosszantartó munkanélküliség máris elviselhetetlen nyomor előidézője lett. A munkások közül számosan családjukkal együtt éhséget szenvedtek, Százait, ezreit az ártatlan gyermekeknek pusztította el a munkanélküliség.

A szeptember 9-én tartott gyűlésből kifolyólag a munkanélküliek tüntető körmenetet rendeztek. Ennek az volt a célja, hogy az érdekelt körök és a polgárság figyelmét főlhívják a nagy munkanélküliségre. A rendőrség azonban betiltotta a fölvonulást. Ennek következtében szeptember 30-án újra tartottak munkanélküligyűlést, amelyen beszámoltak a polgármester és a kereskedelmi miniszter intézkedéseiről. Tudnillik arról, hogy Budapest székesfőváros tanácsa a nagyarányú munkanélküliség idején 50.000 korona segélyt szavazott meg, ami azonban — tekintve a munkanélküliek óriási számát — igen csekély összegnek bizonyult.

A Balkán-háború folytán történt mozgósítás szintén károsította a szervezeteket. Sok munkás kénytelen volt bevonulni és hónapokon keresztül távol volt családjától és szervezetétől. Mindamellett a szervezetek megállották helyüket. Igaz, hogy anyagilag nagyon megerőltették magukat. Sok szervezet többet fizetett ki a munkanélküliek segélyezésére, mint amennyit egyáltalán bevett a járulékokból. Általában konstatálható, hogy nem volt olyan szakszervezet, amely a segélyek kifizetése dolgában alapszabályszerű kötelességének nem tett volna eleget. Sőt, a vasmunkások, famunkások, nyomdászok, könyvkötők, s más szervezetek még rendkívüli segélyek címén óriási összegeket is fizettek ki. A hosszabb idő óta munka nélkül levő tagok ebédutalványokat s más segélyeket kaptak. 1913-ban több mint 800.000 koronát fordítottak a szervezetek a nyomor enyhítésére.

A munkanélküliség kérdése állandóan napirenden maradt. 1913 december 12-ére a Szakszervezeti Tanács rendkívüli szakszervezeti kongresszust hívott össze, mely kizárólag a munkanélküliség kérdésével foglalkozott. Hangos vádak hangzottak el ezen a kongresszuson a kormány és a községek ellen. Ezen a kongresszuson a kereskedelemügyi minisztérium, a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete, Budapest székesfővárosa és az Állami Munkaközvetítő Hivatal képviseltették magukat.

A kongresszus előadói jelentették, hogy az ipari termelés egész vonalán bevezették az üzemredukciót. A legtöbb gyárban csak napi hét órát és sok esetben a hétnek csak három napján át dolgoznak. Az építőiparban és a vele kapcsolatos szakmákban egyáltalán! nincs munka. A ruházati, élelmezési és grafikai iparban sem jobbak az állapotok.

Végül a kongresszus ismételte a már előzően tartott munkanélküliek gyűlésének határozatát. A kongresszus to-

vábbá fölszólította a Szakszervezeti Tanácsot, hogy készítsen egy, senti rendszeren fölépülő szabályrendelettervezetet és teressze ezt az összes törvényhatóságok és községek képviselő-testületei elé. A szakszervezeti bizottságok követeljék a helyi törvényhatóságoktól a közmunkáknak haladéktalan elrendelését és a munkanélkülieknek a beterjesztett szabályrendelettervezetei alapján való pénzbeli segélyezését. A kongresszus kimondta továbbá, hogy a vállalkozókkal szemben, a közhatóságok részéről szerződésileg biztosíttassék, hogy a közmunkáknál dolgozók csak a szakmákban fönnálló tarifaszerveződések, vagy ennek hiányában a helyben szokásos munkaföltételek mellett alkalmaztassanak. Végül fölszólította a kongresszus a munkásokat, hogy erősítsék meg szakszervezeteiket, amely intézmények a legkiválóbb tényezői a munkanélküliség elleni küzdelemnek.

Ami a gazdasági harcokat illeti, megemlítendő, hogy ezek úgy, mint rendszeresen, gazdasági pangás idején, ismét csökkentek. 1912-ben 130 bérmozgalom 22.926 érdekelt munkással békésen, vagyis munkabeszüntetés nélkül zajlott le. A békésen lezajlott mozgalmak közt legnagyobb számban a, szabómunkások, a gyáripárban alkalmazott vas- és fém munkások és a budapesti asztalosok voltak érdekelve. A budapesti sütők nagy része békés úton érvényesítette régi követeléseit. Kollektív szerződést nemi kötöttek a felek, de nem lesz érdektelen megemlíteni, hogy az előző évek nagy harcainak gyümölcsei csak 1912-ben értek meg. Mindamellet, hogy a sütőmunkások szervezete, a munkáltatók följelentései alapján 10 hónapig föl volt függesztve és csak 1913 március 28-án kezdhetett ismét működését, a munkások régi követeléseikért, a 9 órai munkaidőért és 3 korona heti béremelésért, 53 műhelyben sztrájkba léptek. Erre azután a mesterek elhatározták az általános kizárást, ami csúfos vereséggel végződött, mert összesen csak 177 munkást tudtak kizárni. Ez a vereség azután kijózanította a mestereket, megadták a munkásoknak azt, amiért az előző években óriási harcok folytak.

1912-ben 169 esetben kötöttek kollektív szerződést a munkásszervezetek. Ebből az asztalosoknak 25, a kéményseprőknek 19, a kőműveseknek 12, a szabómunkásoknak 19, a vas- és fém munkásoknak (nagy- és kisipar együtt) 45 jutott, összegezve a mozgalmakat, az eredmény a következő: 1912-ben összesen 388 mozgalom volt. Ebből munkabeszüntetés nélkül 130, sztrájjal 236 és kizárással 22 végződött. Ennek a jelentésnek legérdekesebb része volt, hogy a kollektív szerződések száma évről-évre nagyobb lett, mindamellet, hogy az építőmesterek szövetsége állandóan izgatott a kollektív szerződések ellen.

A nagy gazdasági küzdelmek mellett a szakszervezetek kultúr munkája egy pillanatig sem szünetelt. A „Szakszervezeti Értesítő” kimutatása szerint a szakegyesületekben most már

szakemberek, vagyis tanítók tanítottak jó eredménnyel. A főbb tantárgyak voltak: magyar helyesírás és fogalmazás, számtan és mértan, német nyelv, földrajz. Magyar helyesírást tanítottak az asztalosok szakosztályaiban 28 órán át, a cipészeknél 21, kéményseprőknél 16, a könyvkötőknél 30, a szabóknál 20, a szűcsöknél 20, a vas- és fémmunkások csoportjaiban 32 órán át. Számtant és mértant a bádigosok szakosztályában tanítottak 22 órán át. Tanítottak továbbá német nyelvtant. A felsőbb oktatás is intenzívebb volt, mint az előző években. Átlag egy-egy előadásra 119 hallgató jutott. A felsőbb oktatás tantárgyai voltak: szakszervezeti mozgalom, társadalmi tudomány, közgazdaság, egészségügy, természettudomány, történelem, szociálpolitika, irodalom, művészet. Legjobb voltak a gyári munkások számára rendezett előadások látogatva.

A munkások tanulási vágya meglehetősen élénk volt. Az eredmények is kielégítőnek mondhatók. Tény az, hogy a szervezettek áldozatait, amelyeket az oktatásra hoztak, nem voltak hiábavalók.

1913-ban a gazdasági helyzet a lehetőség szerint még rosszabbodott. A titkári jelentések telve voltak panaszokkal. A szakszervezetek helyzete meglehetősen válságos volt. Támadó harcokról nem lehetett szó, hanem inkább csak a védekezés álláspontjára helyezkedtek a szervezetek. Egyes szervezetek, nevezetesen a nyomdászok, famunkások és szabók különjárulékot vetettek ki a munkanélküliek segélyezésére, de még így is kénytelenek voltak a korábbi évekről maradt pénzalapjaikat és kölcsönöket fölvenni, hogy kötelezettségeiknek eleget tehesenek. Általánosságban azonban megállapítható, hogy a szervezetek ezt a válságos évet minden különös rázkódás nélkül keresztülgázolták.

Az 1911—13. évi tagfluktuáció a következő volt:

1911-ben 95.180, 1912-ben 111.966, 1913-ban 107.486 tag volt. Ezek közül 1911-ben 5.731, 1912-ben 6508, 1913-ban 6542 volt a női tagok száma.

Segélyre fizettek a szervezetek:

1911-ben 738.814, 1912-ben 840.212, 1913-ban 1,248.887 koronát. A gazdasági mozgalmak száma is csökkent, míg 1912-ben 388 volt az összmozgalmak száma, addig 1913-ban csak 278 volt. Munkabeszüntetés nélkül 103 esetben 9337 munkás ért el eredményeket. A sztrájkok száma az előző évi 236-tal szemben 133-ra szállt le. A kizárással végződött mozgalmak száma 1913-ban 42 volt 8086 résztvevővel. A rossz gazdasági viszonyok ellenére 88 esetben kötöttek kollektív szerződést. E szerződéseket 17.923 munkás vagy munkásnő élvezte. A budapesti könyvkötők egy évvel hosszabbították meg kollektív szerződésüket. A sztrájkokban és kizárásokban résztvevő munkások és a veszített munkanapok száma visszamenőleg, illetve arra az időre, amidőn a Szakszervezeti Tanács titkársága sztrájkstatisztikát vezetett, a következő:

Év	Sztrájkok száma	Kizárások száma	Résztvett munkások száma	Vesztett munkanapok száma
1905	346	36	58.512	1.839.235
1906	652	70	60.780	1.019.399
1907	488	133	44.276	1.825.483
1908	251	71	19.414	410.442
1909	181	32	13.419	418.888
1910	162	27	20.884	367.612
1911	206	21	21.517	235.586
1912	236	22	37.085	270.718
1913	133	42	19.948	264.028

Az elért eredmények kilenc évre visszamenőleg; a következők:

Év	Munkabéremelést nyert		Munkaidőrövidítést nyert	
	munkások száma	korona	munkások száma	naponként óra
1905	39.798	3.081.183	32.418	60.038
1906	79.333	6.639.066	65.115	63.097
1907	75.282	5.679.943	19.587	13.962
1908	7.415	415.445	5.333	4.246
1909	10.140	665.980	5.557	3.066
1910	26.644	2.251.296	16.324	6.523
1911	36.963	4.994.987	38.262	19.185
1912	30.802	3.182.886	14.003	6.701
1913	8.453	21.639	4.098	2.363

A háború és a szakszervezetek

1914 augusztus 11-ére volt tervezve a VI. szakszervezeti kongresszus, amelyet azonban a háború kitörése miatt el kellett halasztani. Mondanunk sem kell, hogy a háború kitörése nagy meglepetés volt a munkásokra nézve is. Hisz ebben az országban egyedül ők voltak azok, akik a háború ellen küzdöttek. De hiába volt minden, a háborút sem nálunk, sem más országokban nem lehetett megakadályozni. Eleinte senki sem hitte, hogy oly sokáig tart ez a háború, és nem is igen akartak erre berendezkedni. Az is kérdés volt, hogy vajjon folytatják-e a szakszervezetek működésüket. Hiszen alig volt család az országban, melyet a háború nem érintett, a fiatal és egészséges férfiak mind bevonultak és már a háború első hónapjában a szakszervezeti tagok körülbelül 50%-a a harctéren volt. Az itthonmaradottak nagyrésze pedig, munkahiány miatt nyomorgott. Általános volt a zavar. Az építőipar teljesen pangott, és a gyárak jórésze, valamint a kisiparosok beszüntették üzemüket. Mások pedig csak félhetenkint dolgoztattak a munkásokkal, akiknek keresete ilyenformán a felére csökkent le. Csúpan a hadfőlszereléssel foglalkozó gyárak dolgoztattak éjjelnappal, de a háború első hónapjaiban ezek is csak a munkások és munkásnők bizonyos hányadát foglalkoztatták. Ilyen szomorú viszonyok mellett a szakszervezetekre várt az a nagy íoladat, hogy segítsenek ott, ahol segítségre szükség volt.

Mindenekelőtt a bevonultak családtagjai és nem kevésbé a munkanélküliek vártak segítséget a szakszervezetektől.

A Szakszervezeti Tanács már a háború első hetében fölhívást intézett a szakszervezetekhez, amelyet akkor az összes szervezetek megértéssel fogadtak. A fölhívás így szólt:

„A szervezett munkásokhoz!

Mióta Magyarországon szakszervezetek vannak, a szervezett munkásság nem élt oly nehéz időket, mint mostanában. A hosszú gazdasági válság okozta bajokat még egyáltalán le sem küzdötték, amikor íme, a munkások tízezrei a katonasághoz vonultak, és az üzemek munkahiány miatt ezrével bocsátják el a munkásokat. De még e szomorú viszonyok között is az a nagy föladat vár a szervezeteinkre, hogy egyrészt a bevonultak és családjait, másrészt pedig a munkanélküliek nagy számát segíezzék. Nehéz, nagyon nehéz föladat. De teljesíteni kell és lehet is, ha mindazok, akik a mostani viszonyok között dolgoznak, hűek maradnak szervezeteikhez, vagy azok lobogója alá sorakoznak. Mindenekelőtt arra kérjük dolgozó elvtársainkat, hogy a szakszervezeti járulékot pontosan szolgáltassák be, mert ezzel lehetővé teszik, hogy a szervezetek a munkanélkülieket segíezzék. Minden itthonmaradt munkás legyen hű tagja szervezetének és amennyire lehetséges, toborozzon új tagokat. Hosszú, fáradtságos munka volt a szakszervezetek fölépítése. A munkások tízezrei magasabb munkabéreihez és rövidebb munkaidőhöz jutottak segítségükkel. Ha nem akarjuk, hogy minden munkánk és eredményeink kárba vesszenek, akkor a szakszervezeteket minden körülmények között fönn kell tartani. Hisszük, hogy a szervezett munkások, akik már sokszor hoztak áldozatokat, most, ezekben a nehéz napokban sem feledkeznek meg szervezeteikről.

A szociáldemokrata párt és a szakszervezetek gyűjtést indítottak a bevonultak családtagjai számára. Az állam és a társadalom is nagyobb segélyakciót indítottak, úgy hogy az itthonmaradt családtagokon valamiképen segítve legyen. De a munkanélkülieken nem lehetett egykönnyen segíteni. A két év óta tartó gazdasági válság anyagilag annyira kimerítette a szakszervezetek nagy részét, hogy föladataiknak — épp a legválságosabb időkben — nem igen tudtak eleget tenni. Egyes szervezetek külön adókat vetettek ki azokra, akik még abban a szerencsés helyzetben voltak, hogy dolgozhattak. Másrészt pedig a háború miatt oly nagy lett a drágaság, hogy még a dolgozó munkások is alig tudtak nagyobb anyagi áldozatokat hozni.

De minden körülmények közt azon voltak, hogy a szakszervezeteket föntartsák. A fővárosnál és a kereskedelemügyi minisztériumban voltak értekezleteik, amelyeken a munkanélküliség kérdésével is foglalkoztak. Másrészt pedig egyes szakmák megállapodásokat kötöttek, amely szerint az üzemekben, amelyekben a munka megcsappanása folytán a személyzet csökkenése mutatkoznék indokoltnak, az elbocsátások elkerülésére a heti munkaidő rövidítését alkalmazzák. A hadiszolgálatra bevonultak családtagjainak segítetésére egyes szakmák

munkáltatói bizonyos összeget adtak, illetve hozzájárultak a szakszervezetek által gyűjtött pénzeikhez.

A Szakszervezeti Tanács a maga részéről is állandóan foglalkozott a munkanélküliséggel. A kormányhoz beadványt intézett amelyben munkaalkalmak megteremtését kérte. A beadványban azt követelte a Szakszervezeti Tanács, hogy a háboruokozta pánik következtében történő tömeges elbocsátásokat akadályozza meg a kormány. Közben a szervezetek be rendezkedtek a háborúra, illetve segélyezési intézményeiket a habomhoz alkalmazták.

Miután Németországnak sok városa nemcsak a bevonult családtagjait, hanem a munkanélkülieket is segélyezte, a szervezetek újra meg újra követelték, hogy Magyarországon is több gondot fordítsanak a munkásokra. A Szakszervezeti Értesítő 1914 októberi számában többek között a következőket írta: „Az osztályharc nálunk is megszűnt. Seai ki sem gondol sztrájkra. A társadalom nálunk is nagyarányú segélyakciót indított. Sajnos, a magyar munkáltatók áldozatkészségéről még nem olvastunk sokat. Olvastuk ugyan, hogy a magyar bányatulajdonosok támogatást kértek a kormánytól, de hogy a nagy jövedelmükből a bevonult családtagjait is segélyezték volna, azt még nem olvastuk. Ellenkezően, sok panaszt hallottunk, hogy a mostani rossz viszonyok és a nagy drágaság mellett is leszorítják a munkabéreket és ahelyett, hogy a munkaidőt rövidítenék, mert sok a fölösleges munkás, még hosszabbítják a munkaidőt. Olvassuk, hogy a budapesti háztulajdonosok egy része — nem törődve a háborúval — fölemelte a házbéreket s kíméletlenül dobálja ki a lakásokból azokat, akik munkahiány miatt nem képesek házbért fizetni. Pedig a hadbavonultak, midőn a hazáért ontják véréüket, talán elsősorban azoknak tesznek szolgálatot, akiknek házuk, vagyonuk van. Sajnos, ezt nagyon sokan nem látják. De ha ez így van, akkor kivételes intézkedésekkel kellene a gazdag vállalkozókat és vagyonos polgárokat szorítani szociális kötelességük teljesítésére.”

A viszonyokat jellemzi az a körülmény, hogy a munkásokkal kizárólag csak a szakszervezetek foglalkoztak. A kétmillió átlagos évi bevétellel működő magyarországi szakszervezetek majdnem kétszer annyit adtak ki segélyekre. Számos akadálya volt annak, hogy nagyobb segélyeket nem lehetett adni. Az összes szervezetek nálunk nem rendelkeztek annyi vagyonnal, mint valamely taglétszámban harmadik helyen álló németországi szakszervezet. A szervezetek mindent megtettek, hogy megmentsek azt, amit még menteni lehetett. Több szervezet kölcsönöket vett föl, csakhogy a munkanélkülieket segélyezhesse, mások pedig kénytelenek voltak a segélyeket némileg korlátozni. És számolva most már azzal, hogy a háború sokáig tarthat, a Szakszervezeti Tanács ismételtén a kormányhoz fordult a munkaalkalmak szaporításáért. Az egyik beadványra a miniszterelnök a következő választ küldte:

„G604/ME. I. Magyar Királyi Miniszterelnök.

Folyó hó 8-án kelt beadványuk kapcsán értesítem a Szakszervezeti Tanácsot, miszerint a kormány a munkanélküliség: problémájával és az ezzel kapcsolatos kérdésekkel a legnagyobb odaadással foglalkozik s munkájában számít az összes számbajövő társadalmi tényezők közreműködésére is. Ezen tényezők közé soroljuk a Szakszervezeti Tanácsot is s a magunk neszéről bizalommal és örömmel fogadjuk, ha a Tanács tagjai az ügy rendelkezésére bocsátják ismereteiket és képességeiket.

Magát a megindítandó akciót azonban nem bízhatjuk a Tanácsra, mert ez természetesen saját tagjait venné első-sorban figyelembe, már pedig a kormány és a munkanélküliek során javítani kívánó nemzeti társadalom éhben a kérdésben nem tehet különbséget szervezett és nem szervezett munkások között.

Egész bizalommal fordulok tehát a Tanács tagjaihoz azzal a kéréssel, hogy e munkában olyan szervezet keretében vegyék ki részüket, amely egyenlő mértékkel mér az összes munkásoknak.

Budapest, 1914. évi szeptember hó 1-én.

Tisza s. k.”

Különleges intézkedést a Szakszervezeti Tanács sem kért. Nem kívánta, hogy csupán a szervezett munkanélküliek segíelytessenek. Egyébként sem fektetett súlyt a segíelyzésre, hanem inkább a munkaalkalmak szaporítását kérte.

A kormány kezdeményezésére főrendiházi és képviselőházi tagokból bizottság alakult, amely a munkanélküliség enyhítését tűzte ki célul. Ez a bizottság jó tanácsokat adott a munkáltatóknak s kérte őket, hogy üzemüket a háború alatt is folytassák. Eredményét ezeknek a jó tanácsoknak nem igen lehetett látni.

A munkanélküliség ellen küzdő egyesület is értekezletet hívott össze, amelyen a hadfőlszereléssel foglalkozó munkásszakmák képviselői, a honvédelmi minisztérium és a kereskedelemügyi minisztérium is képviselve voltak. Ezen az értekezleten a Szakszervezeti Tanács kiküldöttei nyíltan megmondták, hogy sok vállalkozó a hadiállapotot jól alkalomnak tartja arra, hogy nyereségvágányát kielégítse. A munkabéreket leszállították és a munkaidőt meghosszabbították. Az értekezlet ezután azt a kívánságát fejezte ki, hogy a hadfőlszerelési gyárakban, üzemekben a munkanap három részre osztassék, vagyis nyolcórás főlváltással dolgozzanak, aminek következménye lenne, hogy sok munkanélküli munkához jutna.

Közben a lakosság élelmezése nagy zavarokkal járt. Aki-nak sok pénze volt, az meg tudott szerezni minden élelmet. Ellenben a munkásasszonyok százai órákon és gyakran napokon keresztül ácsorogtak az élelmiszerboltok előtt, hogy egy-két kiló hadiliszthez vagy félkiló zsírhoz jussanak. Természetes, hogy ilyen körülmények között az elégtelenség is nőttön-nőtt. A hadbavonultak családtagjai igen rosszul voltak ellátva és az uzsora is szabadon érvényesülhetett. Mindezekkel szemben a szakszervezetek mégis igyekeztek rendet tartani. Az itthon-

maradottak kötelességüknek tartották, hogy azokat az intézményeket, amelyeket a szervezett munkások hosszú éveken keresztül alkottak, főtartsák és ápolják.

Hogy a háborúnak milyen hatása volt a szakszervezetekre, ezt a következő adatok mutatják.

Így a könyvkötők szervezetének bevétele 50%-kal csökkent, viszont a segélykiadások óriási mérvben növekedtek. 1914 október hó elsején a szakegyesületnek 530 tagja volt munka nélkül. Nagyobb része nő. A hadbavonultak száma 272. A válság hatása alatt 96 könyvkötőüzem szűnt meg. A munkások nagyrésze csak félnapokon át dolgozott. A szervezetnek, hogy segélyezési kötelezettségének eleget tehessen, kölcsönt kellett fölvennie.

Az aranyművesek szervezetét rendkívül módon megviselte a háború. Ez a szervezet átlag 1100 heti járulékot szedett be havonként. Augusztus és szeptember hónapokban összesen 242 hetijárulékot fizettek a tagok. Eszerint a taglétszám 203-mal csökkent.

A kalaposmunkások szervezete aránylag kevesebbet szenvedett. Június és júliusban 1391, augusztus és szeptemberben 1137 tagjárulékot szedett be, ami 254 hetijáruléknak és 32 tagcsökkenésnek felel meg.

A budapesti *sütők* szervezete nagyon is érezte a háborút. Tagjainak jórészét, még azokat is, akik katonák nem voltak, hadiszolgálatra hívták be. Így a befolyt tagjárulék augusztus és szeptemberben 3206-tal kevesebb volt, mint június és július hónapokban. A taglétszám körülbelül 400-zal csökkent.

A könyvnyomdászok szakegyesülete budapesti csoportjának 1125 tagja bevonult és 717 tagja munka nélkül maradt. A szakmai munkások nagyrésze csak félheteken át dolgozott. A munkában lévők a rendes járulékon fölül 10 százalékkal adóztak a szervezetnek.

A grafikai munkások szakegyesülete augusztus és szeptemberben 2828 heti járulékkal kevesebbet vett be, mint az előző két hónapban. A munkások csak félhetet dolgoztak.

A mintakészítők szakegyesülete 111 tagot veszített a háború első két hónapjában.

A cipőfelsőrészkesztők szakegyesülete augusztus és szeptember hónapban 330 tagot veszített.

A húsipari munkások szakegyesülete augusztus és szeptember hónapban 418 tagot veszített.

Az építőmunkások szövetsége június hónapban 41.953, júliusban 56.860 hetijárulékot vett be. Ezzel szemben augusztusban 19.245 és szeptemberben 14.492-re szállt le a befizetett hetijárulékok száma.

A Vas- és Fémmunkások Szövetsége július hó végéig átlag havonta 84.614 hetijárulékot vett be. Augusztusban ez a szám 47.246-ra csökkent, vagyis az átlagnál 37.368 heti járulékkal kevesebbet vett be, ami 44.16 %-nak felel meg.

November havában már túrhetetlen volt a szükségleti cikkekkel való uzsora. A vagyontalan emberek nem vehettek maguknak egy pár cipőt, vagy ruhadarabot. Ezt látva, a Szakszervezeti Tanács és a szociáldemokrata párt beadványt intéztek a kormányhoz és a fővároshoz, amelyben felsorolták a háború folytán bekövetkezett bajokat és azok orvoslását kérték. A terjedelmes memorandum mindenekelőtt említette, hogy a közhatóságoknak kötelességük lenne a háborúokozta félelmet, bizonytalanságot megszüntetni, s a vállalkozókedvet új erőhöz segíteni. Azonfölül a közhatóságoknak erélyes kézzel, gyors intézkedéssel kell megakadályozniuk, hogy a közgazdasági élet általános pangását egyes lelkiismeretlen vállalkozók, vagy élelmiszeruzsorások a maguk érdekeinek kizárólagos istápolására használhassák föl. Másrészt pedig segítségére kell sietnünk a gazdaságilag gyöngébb és elhagyottabb elemeknek. A három hónap alatt tartó háborúban azt lehetett tapasztalni, hogy egyesek lelkiismeretlen üzérkedése következtében az életszükségleti cikkek ára, meg nem engedhető módon, emelkedett, s így elviselhetetlenné tette a különben is nyomorban élő lakosság megélhetését. Végül azt mondja a memorandum:

„A háborúban életüket, testi épségüket veszített munkásokról minden hadviselő államban külön törvény alapján gondoskodtak. Ezt a munkásság joggal a magyar törvényhozástól is elvárja.” A drágaság leküzdésére és a népélelmezés biztosítására ajánlja a memorandum: a meglévő élelmiszerek megőrzését, „az élelmiszerek szaporítását, a legfontosabb élelmiszerek árának hatósági megszabását, az élelmiszerkészlet hatósági lefoglalását és egyenletes fölosztását, a szeszfőzés teljes eltiltását.

A hatósági ármegállapításnak ki kell terjedni a következő cikkekre: búza, rozs, árpa, liszt, kenyér, hüvelyesek, burgonya, kukorica.

A liszt és kenyér hatósági ármegszabása a gabonával kapcsolatban föltétlenül szükséges, mert, ha csak a gabona árát szabják meg, úgy az a veszedelem fenyeget, hogy a malmok, illetve a pékek s nem a fogyasztóközönség látja a hasznát.

Ami a hatósági árak nagyságát illeti, irányelvül azt kellene venni, hogy a termelőkre haszontöbblet a háború folytán ne származzon, tehát a hatósági ár olyan magas legyen, mint amilyen lett volna az ár, ha nincs háború.

A közegészség védelmét annyira fontosnak tartjuk, hogy elveinkkel ellentétben azt is indítványozzuk, hogy a hatóságok indokolt esetekben ingyen fűtőanyagot és élelmiszert adjanak a szegényebb embereknek; rendes körülmények között ellenzünk minden jótékonykodást; azonban a tél olyan Ínséggel fenyeget, amely a közegészségre a legvézetestesebb hatással lehet. Azt indítványozzuk tehát, hogy a városok s megyék hatóságai küldjenek ki megbízottakat azzal, hogy a tél folyamán állandóan keressék föl a városok legszegényebb városrészeit és a szegény falvak lakosságát és ott, ahol abszolút szükség mutatko-

zik, minden további bürokratikus huzavona nélkül adjanak fűtőanyagot és élelmiszerutalványt a legközelebbi hatósági raktárhoz.”

Erre a beadványra meg válasz sem érkezett.

A háború harmadik-negyedik hónapjában szerencsére, már csökkent a munkanélküliség. A hadfőlszerelőüzemek nagy tömegeket és különösen nőket alkalmaztak. Csupán a grafikai, építőipari és fényűzési szakmákban maradt állandó munkanélküliség. De ezeknek a szakmáknak a munkásai is lassan elhelyezkedtek.

A szövetségek közül súlyos helyzetbe jutott a földmunkások szövetsége.

A földmunkások szövetségének volt a legnehezebb küzdelme a háború alatt. Csoportjainak nagyrésze azért oszlott föl, mert a tagok bevonultak. Később nemcsak a 24—36 éveseket sorozták be, hanem a 40—50 éveseket is, úgyhogy a falvakban csak az asszonyok, gyermekek és öreg emberek maradtak.

A szakszervezetek öthónapos háborús működésére vonatkozóan a Szakszervezeti Értesítő közölt adatokat. Ezek szerint a háború öt hónapja alatt a szervezetek körülbelül 650.000 koronát fizettek ki segélyre. Természetesen a tagvesztés meg lehetőségen nagy volt. A háború első öt hónapjában 44.780 taggal csökkent az egész országban a szervezetek taglétszáma. 1914 június havában Budapesten 47.994 és vidéken 48.296. 1914 december 31-én, pedig Budapesten 27.597, vidéken pedig 23.913 szervezett munkás volt.

A női munka nagy tért foglalt a háború alatt. A női tagok száma 1915 január elsején 6631 volt. A hadfőlszerelőüzemekben különösen a nők munkaerejét használták ki a legintenzívebben. Asszonyok, akiknek férjük a harctéren volt, vagy özvegyek kénytelenek voltak gyárakba menni és nyomorúságos munkabérért dolgozni.

A több női munkaerő alkalmazása arra is adott alkalmat, hogy a munkásosztály kereseti színvonalat csökkentésük és a hatóságoknak és a hadügyi kormánynak azt a törekvését, hogy a férfiak helyett a gyárakban nőket alkalmazzanak, egyoldalulag a munkások ellen használták föl. A közös hadügyminisztériumnak az ipari vállalatokhoz intézett körirata föl szólította a munkáltatókat, hogy férfiak helyett mindenütt nőket alkalmazzanak. Ebben a köriratban írta a közös hadügyminisztérium a következőket:

„A nők alkalmazása a gyakorlati életben ennek a háborúnak egy hatalmas tanulsága. Bárhova állítsuk a nőt, mindenütt megfelel. Hogy a férfiakat mögöttes országrészekben sok foglalkozási ágban, ezekben a nehéz időkben helyettesíteni tudják, ezt már naponként bizonyítják az alkalmazott nők ezrei. És a jövőben még fokozottabb mértékben fogják ezt bizonyítani. Ma már nemcsak a közúti vasutakon alkalmazzák a nőket mint kalauzokat, hanem a vas- és fémiparban is találunk derék nőket oly munkahelyeken, amelyet eddig kizáróan

az erős férfinem részére tartottak fenn. A férfimunkások tisztelettel szemlélik a rátermett női kollegákat, sőt sok esetben örvendetes verseny fejlődik ki a női és a férfimunkaerő között.”

A Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár taglétszámára vonatkozó adatok a következők: A Pénztárnál betegség esetére a biztosításra kötelezettek száma volt:

	Férfi	Nő	Összesen
1911 decemberben-----	195.409	41.365	236.774
1914 júniusban -----	205.219	46.022	251.241
1915 decemberben-----	169.860	60.19.1	230.051

A háború előtt két és fél év alatt a férfimunkások száma alig 5%-kal, 9810-zel szaporodott, a nőmunkások száma ugyan ezen idő alatt 4657-tel (11%-kal) emelkedett. Ezzel szemben a háború alatt csupán egy és fél év alatt 21.000-rel csökkent a biztosítottak, 36.000-rel (13%) a férfimunkások száma, míg a nőmunkások száma 15.000-rel (45.5%-kal) emelkedett. Nyilvánvaló tehát, hogy a női munkások száma nagymértékben növekedett és mindinkább nők végezték el azokat a munkákat a gyárakban és vállalatokban, amelyeket ezelőtt férfiak végeztek.

A női munkaerő térfoglalása különösen nagy arányokban kezdődött december hóban és ez tartott január hóban is, mert a hadfölszerelési üzemek ezen hónapokban hajtották végre a hadügyminiszter rendeletét.

A sok panasz, amely munkáskörökben elhangzott, a kormányt is cselekvésre bírta. 1915 május havában hivatalos kommuniké jelent meg, amely többek közt azt mondja:

„Az illetékes körök tapasztalták, hogy egyes vállalatok alkalmazottaik egy részét elbocsátották anélkül, hogy erre gazdasági helyzetükből kifolyólag kényszerítve lettek volna. Csupán azért, hogy a jelenlegi viszonyok között ezek munkaerejét teljesen ki nem használhatták. (Persze, mert a női munkaerő olcsóbb volt.) Ez az eljárás, különösen oly vállalatok részéről indokolatlan és elítélendő, akik hadirendelések révén üzemüket fokozták, vagy legalább is kis mértékben redukálták.

A hadügyi és honvédelmi miniszterek egyetértve a kereskedelmi miniszterrel, ez okból a jövőben nagyobb hadirendelések kiadásánál az ajánlkozókat arra is fogják kötelezni, hogy a magánalkalmazottak létszámát teljes egészében főtartsák és ezek fizetését se redukálják. Ellenkező esetben nemcsak a további szállításokból fognak kizártni, hanem a már kiadott rendelések is visszavonotnak.”

A honvédelmi miniszter pedig figyelmeztette a Schlick és Nicholson gép-, vagon- és hajógyár részvénytársaság budapesti cégét, hogy a munkásokkal a bérekre vonatkozóan barátságos megegyezés létesíttessék és az említett vállalat kötelezteni fog, hogy a főnálló bér-, szolgálati és munkaviszonyokat egyoldalúan meg ne változtassa és hogy a munkaerők rendkívüli igénybevétele esetében a munkásoknak méltányos bérfőemelést biztosíttassék. A panaszok azonban nem szűntek meg. A szak-

szervezetek vezetőségeihez, a Szakszervezeti Tanácshoz állandóan érkeztek a panaszok özöne. Utóbbiak a panaszokat összegyűjtve memorandumot intéztek a honvédelmi miniszterhez. Oly súlyosak voltak a panaszok, hogy az akkori időkben le sem lehetett ezeket közölni.

A honvédelmi miniszter egy nála járt küldöttségnek kijelentette, hogy a maga részéről helyteleníti a munkásokkal szemben elkövetett sérelmeket. Fölhívta a küldöttség tagjait, hogy a vezetők minden egyes konkrét panasszal forduljanak öhozzá, mert nem fogja tűrni, hogy a kötelességüket teljesítő munkásokat brutális bánásmódban részesítsék. Ami az egyeztetőbizottságot illeti, ezek sürgős föllállításához szívesen hozzájárul. De ezeket úgy kívánja a kormány életbeléptetni, hogy az egyes bizottságokban a kereskedelmi minisztérium képviselte is résztvegyen. Ezért fölhívta a bizottság tagjait, hogy forduljanak a kereskedelemügyi miniszterhez és az ügy gyorsabb elintézése érdekében ő maga kísérte a bizottságot a kereskedelemügyi miniszterhez.

Később föl is állították a panaszbizottságokat, amelyekről bővebben megemlékezünk. A szakszervezetek tovább folytatták akciójukat abban az irányban, hogy a munkások helyzetén segítsenek. Miután a drágaság már tűrhetetlen lett, nagyarányú akciót indítottak ellene és hogy célt érhessenek el, a munkálatói szervezetekkel együtt dolgoztak.

1915 november 28-án a munkások és munkáltatók együttes tanácskozást tartottak a drágaság ellen. Szokatlan egy gyülekezet volt ez. Ott voltak a nagytőke képviselői és a munkások. Az akció a Szakszervezeti Tanács kezdeményezésére történt. Miután a munkásság vezetői már mindent elkövettek a drágaság csökkentése érdekében és célt nem tudtak elérni, arra a gondolatra jutottak, hogy a munkáltatókkal együtt kellene akciót indítani, mert hiszen a drágaság kérdésénél a munkások és munkáltatók egy véleményen voltak. A munkáltatóknak ugyan elegendő jövedelmük volt, hogy a drágasággal megbirkózzanak, de számolniuk kellett azzal a körülménnyel, hogy a drágaságnak természetes következménye a munkabérek emelése. És ez utóbbtól féltek. Ilyen körülmények közt jött össze az az értekezet, amely közös memorandumot fogadott el. Ebben többek közt azt kívánj a az értekezet: az élelmezési ügyek központi intézésére országos élelmezési központ szerveztessék. Az élelmezési maximális árak megállapítása, a kényszerbejelentések és rekvirálások elrendelése, az élelmiszerkészletek fölosztásának szabályozása, az élelmiszerbehozatal szervezése az élelmezési központ hatáskörébe volna utalandó. Ebbe a központba az ipari érdekeltség, munkáltatók és munkások is bevonandók. Megtiltandó volna mindazon élelmiszereknek, tehát húsnak, tojásnak, tejtermékeknek külföldre való kivitele, amelyekből Magyarországon hiány észlelhető. Az Ausztriába való kivitel kontingentálva volna. A kormány fokozottabb gon-

dot fordítson arra, hogy a városi közönség megélhetésére szükséges élelmiszerszállítmányok gyorsabban és zavartalanabban jussanak a városokba.

Ezt a memorandumot a munkások és munkáltatók együttes küldöttsége adta át a miniszterelnöknek, aki minden jót ígért, de mint később szomorúan tapasztalta a munkásság, a drágaság nem enyhült.

A panaszbizottságok

A honvédelmi miniszter ígérését betartotta. 1916 február 17-én rendeletet adott ki a panaszbizottságok ügyében. A kiadott rendelet nem elégítette ki a munkásságot, mégis megnyugvással fogadta, mert a különböző, idevonatkozó törvények és rendeletek összevisszaságába némi egységességet teremtett és megakadályozta a törvény öntudatlan vagy tudatos félremagyarázásából keletkező gyári önkénykedést.

A Szakszervezeti Tanács memorandumában megállapított ama tényt, hogy a gyárakban nem engedik a munkahelyről távozni a nőmunkásokat és 50 éven fölüli munkásokat, elismerte a rendelet. Ennek megakadályozására szigorú utasításokat tartalmazott a panaszbizottságra vonatkozó rendelet. Ez a kormányrendelet minden félremagyarázást kizáró módon szabályozta, hogy mely munkások kötelesek katonai fölügyelet alatt álló üzemek szolgálatában maradni, kik hagyhatják el munkahelyüket. A rendelet szabályozta a munkaidő kérdését is. Kötelezte a vállalatokat, hogy a rendes munkaidőt a háború alatt is tartsák fenn, illetőleg megtiltotta, hogy az 1914 július hó 25-én fönnállott munkaidőrendszert a háború alatt a munkások hátrányára megváltoztassák. Kötelezte a vállalatokat, hogy a túlmunkát külön fizessék. A túlmunkáért legalább 20% pótlékot állapított meg.

Hogy a hadfölszerelő üzemekben naponként ismétlődő sérelmek orvoslást nyerjenek, a honvédelmi miniszter munkásügyi panaszbizottságot szervezett. A panaszbizottság összetétele a következő: a honvédelemügyi minisztérium egy küldötte, a kereskedelemügyi minisztérium egy küldötte, a munkáltatók két képviselője és az érdekelt szakszervezetek két küldötte. A szakmabeli szervezet hiányában az illető vállalat szakmabeli munkásaiból jelölnek ki két küldöttet. A panaszbizottság csak a munkabérre, munkaidőre vonatkozó konkrét panaszokkal foglalkozott és főképen a békés kiegyenlítés megkísérlésére törekedett. Ha a békés kiegyenlítés nem sikerült, akkor a kivezényelt munkások munkabére és munkaviszonya dolgában végső fokon a honvédelmi, vagy más illetékes miniszter dönt. A munkásoknak azonban joguk volt követeléseiket polgári bíróság útján is érvényesíteni.

Ez a rendelet a gyakorlatban nem vált be egészen. A mun-

kások csak igen nehezen tudták panaszukat elintéztetni. Ezért hamarosan szükségessé vált, hogy újabb rendelet szabályozza a hadfölszerelési üzemekben dolgozó munkások munkaviszonyát.

Ez a rendelet 1916 július 19-én meg is jelent és az alábbiakban módosult; vagyis a panaszbizottság összetétele már ezentúl a következő volt:

I.

A bizottság tagjai:

1. a honvédelmi miniszter által kijelölt elnök;
2. a kereskedelemügyi miniszter képviselője;
3. a pénzügyminiszter képviselője;
4. a munkaadók szakképviselésének egy kiküldöttje;

1. *a* munkások szakszervezetének, szakmabeli szervezet hiányában az illető vállalat szakmabeli munkásainak egy kiküldöttje, ha pedig bányamunkás panaszáról van szó, ezek helyett az illető bányavállalatnál főnnálló társpénztár választmányának a munkások által a maguk köréből választott tagjai közül esetről esetre meghívandó egy tag.

Népfölkelő munkásosztagba tartozó munkások panaszukat a vállalathoz kirendelt katonai parancsnoknál terjesztik elő, aki azt haladéktalanul a panaszbizottsághoz juttatja. Katonai parancsnok alá rendelt más munkások előterjesztéséről kötelesek katonai parancsnokságuknak jelentést tenni. A panasz előterjesztésének módjára nézve egyébként a 18.950/1915. H. M. eln. 20/3/4. és a 10.813/1916. H. M. ein. 20/b. számú rendelet irányadó.

A panaszbizottság, ha szükséges, a helyszínién jár el. A panaszbizottság a hatáskörébe utalt ügyekben, ha a békés kiegyenlítés nem sikerül, késedelem nélkül végérvényesen határoz.

Ha a jelen rendelet hatálya alá tartozó oly munkás panaszáról van szó, aki kénost ári gyáripari üzemben teljesít szolgálatot, a panaszt, panaszbizottsági eljárás nélkül, az ügykőre szerint érdekelt miniszterhez kell döntés végett fölterjeszteni.

II.

Amennyiben a jelen rendelet máskép nem rendelkezik, a 18.950/1915. H. M. ein. 20/b. számú rendelet és az ezt kiegészítő rendeletek érintetlenül maradnak.

III.

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe.

Területi hatályára és végrehajtására nézve a 18.950/1915. H. M. ein. 20/b. számú rendelet VI. részében foglalt rendelkezések irányadók.

Budapest, 1916 július 19.

Báró Hámi Samu s. k.

Ennek az újabb rendeletnek legfontosabb intézkedése az volt, hogy a panaszbizottság hatáskörét kiterjesztette, amennyiben, ha a felek közt békés kiegyenlítés nem sikerül, késedelem nélkül végérvényesen határozott. Hátránya az volt, hogy a népfölkelő munkásosztagokba tartozó munkások panaszukat csak a vállalathoz kirendelt katonai parancsnoknál terjeszthették elő. A bányászokra vonatkozó rendelkezés is sérelmes

vele, mert a társládák választmányai nem voltak olyan testületek, amelyek a munkások érdekeit védték. Mihelyt azonban megalakult a bányászok szövetsége, már ennek a képviselői vettek részt a panaszbizottsági üléseken.

A panaszbizottság kérdése a parlamentet is foglalkoztatta. A Szakszervezeti Tanács megbízásából Bródy Ernő képviselő 1916 július 3-án interpellált és többek közt a következőket mondtotta:

„A panaszbizottságok működése a szervezet megalkotásánál fogva, a gyakorlat alapján nem vált be olyanok, amilyeneknek ígérkezett. A bányászok helyzetével foglalkozva, megemlítette, hogy a bányamunkások hibetlelően alacsony bérért végzik nehéz munkájukat. A 16 évesnél idősebb férámunkások átlagos napikeresete az 1914. évben hivatalos kimutatás szerint 3.27 korona volt, holott a bányászok nagyrészenek 4—5-tagu családjá van. A kérésietek 1914-iben 1913-mal szemben visszaesést mutattak, ami határozottan annak tulajdonítható, hogy a háború kitörésekor a katonai fölügyeletet fölhasználva, a bányatulajdonosok sok helyütt csökkentették a munkások keresetét. Ezen alacsony bérekből kellett megélni az óriási háborús drágaság mellett a bányamiunkásnak. Igaz, hogy némely bánya az élelmicikkeknek egyrészt olcsóbban adta, de még így is jóval drágább volt, mint a háború előtt. Igen »ok bányában a munkások béréből levonták a bánya raktárából vásárolt áru értékét és így a munkások tekintélyes részének egy krajcár bér nem jutott. A bánásmód ellen is rendkívül sok a panasz.”

Végül előterjesztette a következő interpellációt:

„Miután a honvédelmi miniszter urnák 18.950/1915. számú rendeletében a szervezett munkásügyi panaszbizottság jelenlegi alakjában nem alkalmas a munkásság sérelmeinek orvoslására, kérdem a miniszter urat:

Hajlandó-e a munkásság jelenlegi súlyos helyzetén segíteni és a munkásügyi panaszbizottság szervezetét oly módon megalkotni, hogy ez az intézmény alkalmas legyen a katonai fölügyelet alatt álló munkásság helyzetének gyors, sürgős javítására.”

Erre az interpellációra gróf Tisza István miniszterelnök válaszolt. Azt mondotta többek közt:

„hogy nem akar a dolog érdemével foglalkozni. Elismeri, hogy az említett iparvállalatoknál nem minden kifogástalanul megy, ami azt jelenti, hogy a kormánynak kötelessége az olyan iparvállalatoknál fokozott éberséggel figyelemmel kísérni a viszonyokat és gondoskodni a netán fölmerülő visszaállagok orvoslásáról. A kormány teljes mértékben érzi azt a nagy felelősséget, amely éppen ilyen iparvállalatoknál reá háramlik, ée ebben a tekintetben minisztertársai, akikre ez okvetlenül tartozik, igen intenzíven foglalkoztak e kérdésekkal és igyekeztek módokról gondoskodni, amelyek garanciát nyújtanak abban a tekintetben, hogy a jövőre a munkáskérdés kezelése ezeknél a gyáraknál célszerűbben fog lefolyni, mint ahogy ez eddig történhetett.”

Később kiterjesztették a panaszbizottság hatáskörét a magántisztviselőkre is. Ha nem is mindig, de általánosságban meg is voltak elégedve a panaszbizottság működésével.

Mindamellettt egyes üzemek munkásai, ha rövid időre is, néha beszüntették a munkát. Ilyenkor azután rendszabályozások történtek, ami csak fokozta a munkások elégtelenségét.

Ennél az alkalomnál meg kell emlékeznünk arról a nagyszabású mozgalomról, melyet a magántisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak szövetsége az üzletek hétórás zárása érdekében indított. A mozgalom társadalmi úton nagy sikerrel járt, amennyiben a legtöbb üzlet önként tett eleget az alkalmazottak fölhívásának. Szükség volt azonban arra, hogy az elért eredmények állandósíttassanak, és ez meg is történt. A kereskedelmi miniszter elrendelte, hogy Budapest székesfővárosában, úgyszintén Újpest, Rákospalota, Erzsébetfalva és Pest-Bzentlőrinc községekben, az 1916. évi augusztus havában, továbbá a jövő 1917. év január és február hónapokban a szombati napok és a Gergely-naptárban piros betűvel jelzett ünnepeket megelőző napok kivételével nyílt árusítási üzletéket (boltokat), az ahhoz tartozó irodai és raktárhelyiségekkel együtt este 7 órától reggel 6 óráig zárva kell tartani. Az olyan üzleteket pedig, amelyekben túlnyomóan élelmiszereket vagy állami egyedárusági cikkeket árusítanak, este 8 órától reggel 5 óráig zárva kell tartani, amely idő alatt az üzleti alkalmazottakat foglalkoztatni tilos. A cukorkát, csokoládét, gyümölcsöt és szeszt nem tartalmazó italokat árusító üzletekre nézve, a zárvatartás tekintetében augusztus és a jövő évi január-február hónapokban ugyancsak ezen most utóbb említett időpontok érvényesek, míg ellenben a többi hónapokban ezentúl ezekre és a túlnyomóan élelmiszereket árusító üzletek este ½9 órai záróját állapította meg.

Eszerint csak próbaidőre zárták néhány hónapig az üzleteket. Az alkalmazottak azonban tovább küzdöttek addig, míg nem érték el a teljes 7 órai záróját.

A háború harmadik évében

1917-ben már három keserves esztendő zajlott le a háború kezdete óta. A szakszervezetek mint a régen múlt időkre emlékeztek vissza a boldog békeidőszakra. Pedig a munkásság abban az időben is szenvedett és éhezett, küzdött és kemény gazdasági harcokat vívott a megélhetésért. Az elkeseredés hétről-hétre fokozódott, a munkásság megélhetési viszonyai mindinkább nehezebbé váltak. Fokozta az elkeseredést az a körülmény, hogy míg a tömegek óriási vér- és egyéb áldozatokat hoztak, addig az uzsorások és hadseregszállítók óriási vagyonra tettek szert és kiuzsorázhatták a népet.

A szakszervezetek, amelyek nem voltak berendezve a háborúra, hozzásimultak a háborús viszonyokhoz, élet- és alkalmazkodóképességüket fényesen igazolta a háború. Azok a jóslatok,

amelyek a szakszervezetek és egyáltalán a munkásmozgalom megsemmisítésére irányultak, egyáltalán nem váltak be, ellenkezően, a háború hosszú tartama fölírta a szakszervezettől távol álló tömegeket. Mindenfelől tömegesen jelentkeztek azok a munkások, akik békeidőben hozzáférhetetlenek voltak. A szervezetek vonzóereje sohasem volt olyan nagy, mint a háború harmadik évében. Megmozdultak a legrosszabb viszonyok közt élő bányamunkások, a bányavidékek munkásai, vegyészeti munkások, magántisztviselők és másfoglalkozásúak. Oly tömegesen jelentkeztek mindenfelől az új tagok, hogy a szakszervezetek vezetőségei alig győzték a munkát. Azok, akiknek közömbösségét a legjobb agitátorok sem tudták megtörni, most önként jelentkeztek. Sokat tanultak akkor az emberek. Tisza Istvántól kezdve a legszegényebb napszámosig mind fölismerték a szakszervezetek szükségességét.

Már 1916-ban erősödtek a szakszervezetek. Taglétszámuk a nagy bevonulások ellenére — emelkedett. Hogy mennyi munkát, mennyi fáradságot igényelt ez az eredmény, hány ezer értekezletet és ülést kellett tartani, hogy az itthonmaradt munkásokat meggyőzzék, azt a Szakszervezeti Tanács kimutatásai-ban nem találjuk. Csak azt látjuk, hogy a szervezetek taglétszáma 1916-ban 11.957-tel emelkedett. .

Az a kényszerhelyzet, amelyet a háború teremtett és a munkásszervezetek régi taktikáját is annyiban megváltoztatta, hogy bérharcokat nem lehetett indítani, sőt azok kitorését célszerűségi okokból meg kellett akadályozni, óriási munkát és megerőltetést követelt. A munkások lekötöttsége természetesen a tagszerzési munkát is roppant módon mégegnehezítette. De a régi és az új tagok is, épp a háború következtében bekövetkezett sok bajaikkal a szakszervezetekhez fordultak és innen várták sérelmeik orvoslását.

Az itthonmaradtak áldozatkészsége is nagyon fokozódott. A háború első 17 hónapja alatt a szervezetek összesen 1,949.303 korona háborús segélyt fizettek ki. Ezenkívül a munkások maguk, majdnem minden nagyobb gyárban rendszeresen adóztak a hadbavonult társaik családjainak. Így csupán a fémipari gyárakban 1916-ban 700.000 koronát gyűjtöttek.

A szervezetek és a Szakszervezeti Tanács állandóan foglalkoztak szociálpolitikai kérdésekkel. Különösen a rokkantkérdés foglalkoztatta őket. Országos értekezleten tárgyalták az élelmezés kérdését. Ezenkívül foglalkoztak a jövő kérdésével is. Elsősorban a háború utáni munkáskérdéssel foglalkoztak. Az átmeneti gazdaság állandóan foglalkoztatta a szervezeteket. Kívánták először, hogy a kormány gondoskodjék, hogy a háború folyamán a munkásközvetítés országos szervezetével készíttessen előre jegyzéket az üzemek háború utáni munkásszükségletéről és gondoskodjék a megfelelő munkások elhelyezéséről. A hadszergyárakból fölszabaduló, a katonaságtól elbocsátott, illetve hadifogságból hazatérő munkások kapjanak mind-

addig elégséges munkanélküliséget, míg munkához nem jutnak. A kormány szabja meg, hogy a háború befejezésekor fizetett munkabérek, bármily nagyarányú munkáskínálat mellett sem szabad mindaddig leszállítani, amíg az élelem és más szükségleti cikkek nagyobbarányú olcsóbbodása ezt indokolttá nem teszi. Hoztak még egyéb szép határozatokat, amelyekből semmit sem lehetett betartani és mint ezt sajnosán tapasztaltuk, csak szép tervek maradtak, mert a háború befejezésekor bekövetkezett a nagy anarchia.

Meg kell emlékeznünk arról is, hogy a háború harmadik évében nagyobb mozgalmakat indítottak a villamosvasúti alkalmazottak és a magántisztviselők. Akik azt hitték, hogy a gyárakban alkalmazott tisztviselőket nem lehet szervezni, a háború harmadik évében kellemesen csalódtak. A magánalkalmazottak mind élesebb ellentétbe kerültek a kapitalizmussal és közelebb jöttek a proletariátushoz. A viszonyok rászorították őket az ipari munkások által szélesretaposott útra. Rájöttek arra, hogy magánalkalmazottnak lenni nem átmeneti állapot, hanem élethivatás. A gyári tisztviselők, mérnökök, munka- és üzemvezetők egy része azelőtt a kapitalizmus uszályhordozóinak szerepében igyekezett akadályokat gördíteni a munkások szervezkedése elé. Most már ők is látták, hogy a vállalkozókkal szemben éppen olyan helyzetben vannak, mint a bérmunkások, és nincs rajtuk más segítség, mint a szervezkedés. Hamarosan meg is alakították a szervezetüket.

1917 november 25-ike megint nagy napja volt a magyar munkásmozgalomnak. Hatalmas, imponáló népgyűlést tartottak a munkások, amelyen kifejezésre jutott az az izzó békevágy, amely Budapest és környékének lakosságát már áthattotta. A gyűlés határozati javaslatot fogadott el, amelyben felszólítják a kormányokat a békekötésre.

Ugyancsak november 25-én tárgyalták a szakszervezetek képviselői a gyülekezési és egyesülési jogról szóló napirendet. Itt is kimondotta az értekezlet, hogy követeli az egyesülési és gyülekezési jogot, továbbá a választójog törvénybeiktatását.

A munkásmozgalom és a munkások önbizalmának erősítéséhez nagyban hozzájárult az a körülmény, hogy 1917 május elsejét már munkaszünettel ünnepelhette a munkásság. Sőt még a háború előtti években sem volt oly általános a szünet, mint ekkor. Sok vidéki munkástelepen, ahová a munkásmozgalom eszméi nem tudtak eljutni, 1917-ben először ünnepelték május elsejét munkaszünettel.

Az 1917-ről szóló jelentésben már azt említi a Szakszervezeti Tanács titkársága, hogy mióta Magyarországon szakszervezetek alakultak, még egyetlen évben sem volt oly nagy tagemelkedés, mint ebben az évben. A taglétszámemelkedés körülbelül 160.000 volt. Ez a hatalmas és nem remélt emelkedés tulajdonképpen csak 1917 május elsejétől vette kezdetét. Bár mérsékelt fejlődés már 1916-ban volt észlelhető. Ez a hatalmas

fejlődés a háborúban és az ezzel járó bajokban találja okát. A nyomor volt ismét az a nagy izgató, amely a tömegeket fölérlesztette és talpraállította. Másrészt a panaszbizottsági intézmény is kedvezett a szakszervezeteknek. Az a körülmény, hogy utóbbiak a panaszbizottsági üléseken képviselheték a munkásokat, szervezkedésre buzdította a tőlük távol álló és eddig csak igen nehezen megközelíthető tömeget. De főleg május elsejének az egész országban való impozáns és munkaszünettel való megünneplése nagyban emelte a munkások önértetét és az egész vonalon erősítette a magyar munkásmozgalmat. A háborús viszonyok és az a tény, hogy a munkások egyesülési joga még 1917-ben is csak ötletszerűen lett kezelve, az újabb legális szervezetek és meglévő országos szövetségek csoportjainak alakítását nehezítették meg. A villamosalkalmazottak, a vasúti munkások és a dohánygyári munkásnők által benyújtott alapszabályokat nem láttamozták, ellenben a bányamunkások alapszabályait — hosszú évek sürgetése után — végre láttamozták. 1917-ben már meglehetősen nagy számban voltak bérmozgalmak, noha a szakszervezetek azon voltak, hogy mindenféle munkaszünetelést megakadályozzanak. De a háborús viszonyok, az uzsora és ezer meg ezer más baj, folyton izgalomban tartotta a munkásságot, úgy hogy a szervezetek vezetői gyakran nem bírtak a munkásokkal. Az adott körülményeknek megfelelően, a szervezetek vezetőségei egyik főfeladatuknak tartották, hogy a munkásokat neveljék és fegyelmezzék.

Az általános elégtelenség folytán már olyan tömegek is kezdtek szervezkedni az osztályharc alapján, amelyek ezelőtt a legjobb támaszai voltak a polgári társadalomnak. Ezek közé sorolhatjuk a városi alkalmazottakat és közalkalmazottakat, akik nagy lendülettel kezdtek meg a szervezkedési munkálatakat. Bár legális szervezetet nem alakíthattak, de szabadszervezeti alapon élénk működést fejtettek ki. A villamosalkalmazottak 1917 október 20-án hatalmas demonstrációt rendeztek az egyesülési és gyülekezési jog érdekében. Budapest és környékén 15 percre megállottak az összes villamosok.

A vidéki városokban szintén nagy demonstrációk voltak és több helyen általános sztrájk is volt. Általában megállapítható, hogy a háború harmadik éve már igen izgalmas lefolyású volt.

Szakszervezeti kongresszusok a háború alatt

A különböző országos értekezletek után a Szakszervezeti Tanács 1917 augusztus hó 19-ére szakszervezeti kongresszust hívott össze. Napirenden volt a Szakszervezeti Tanács jelentése és szociálpolitikai követelések. A jelentésből megtudjuk, hogy a Szakszervezeti Tanács legalább 25 memorandumot adott be a kormányhoz, amelyekben — majdnem kivétel nélkül — a mun-

kások szomorú helyzetének a javítását kérte. A munkanélküliség ugyan megszűnt a háború első hónapjai után, de jött a nagy drágaság, amellyel a bérek nem emelkedtek arányosan. A kongresszus a jelentés tudomásulvétele után a gazdasági átmenet kérdését tárgyalta és a következő határozati javaslatot fogadta el:

„Az 1917 augusztus hó 19-én és 20-án tárgyaló szakszervezeti kongresszus megállapítja, hogy bár a magyarországi szakszervezetek a háború alatt minden tekintetben teljesítették kötelességeiket és nemcsak alapszabályszerű segélyekben részesítették tagjaikat, hanem a hadbavonultak és azok hozzátartozóit is segélyezték, a kormányhatóság részéről nem részesültek ugyanolyan bánásmódban, mint a munkáltatók vagy a társadalom más testületei.

A kongresszus megállapítja továbbá, hogy a munkások fórumai minden alkalommal figyelmeztették a kormányt kötelességére. Mára háború első hónapjaiban rámutattak a nagy munkanélküliségre és a szakszervezetek számára anyagi támogatást kértek. 1915 szeptember havában pedig a háború befejezése után bekövetkező munkanélküliségre hívták föl a kormány figyelmét és követelték, hogy a kormány végre tegye komoly megfontolás tárgyává a munkanélküliség elleni biztosítás ügyét.

A kongresszus természetesnek tartja, hogy a háború folytán beálló bajok orvoslása elsősorban az állam kötelessége. Mindamellet a szakszervezetek is fölhívandók, hogy a járulékokat és segélyeket emeljék és így enyhítsenek tagjaik sorsán.”

A kongresszus tárgyalta továbbá a nemzetközi szociálpolitikai programot.

Végül tárgyalta a kongresszus a Szakszervezeti Tanács szabályzatát és a járulékot emelte.

1918 május 25-én rendkívüli szakszervezeti kongresszus lett megtartva. Ezen meglehetősen sok vendég vett részt. Képviseletet magától: a belügyminisztérium, a pénzügyminisztérium, a kereskedelemügyi minisztérium, a honvédelmi minisztérium, a hadügyminisztérium, a bányakapitányság, az iparfőügyelőség, az Állami Munkásbiztosítási Hivatal, az Országos Munkásbetegsegélyező- és Balesetbiztosító Pénztár, a Kerületi Munkásbiztosító Pénztár, az Országos Hadigondozó Hivatal, a Főváros Népjóléti Központja, az Állami Munkásközvetítő Hivatal, a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete, a Nemzetközi Munkásbiztosítási Egyesület, a Társadalmi Múzeum és a Társadalomtudományi Társaság.

Ez a kongresszus is főleg szociálpolitikai kérdéseket tárgyal. Mindenekelőtt a háborús szociálpolitikával foglalkozott. Követelte, hogy a munkásoknak és alkalmazottaknak korlátlan gazdasági, politikai, egyesületi és gyülekezési szabadság biztosítottassék, mert a szociálpolitikai és népvédelmi törvények, rendeletek és intézkedések végrehajtásának legerősebb, legcéltudatosabb hajtóerői és biztosítékai a munkásoknak és alkalmazottaknak társadalmi szervezetei. Követelt továbbá munkás-

kamarákat. Az átmeneti gazdasági intézkedések dolgában követelte a kongresszus, hogy a leszerelés előkészítésére és intézésére a katonai hatóságok mellé, az érdekeltség és munkásság bevonásával, szakbizottságokat kell szervezni. A kormány még a leszerelés előtt gondoskodjék a békés termeléshez szükséges közmunkák előkészítéséről és a nyersanyag akadálytalan elosztásának biztosításáról.

Az általános szociálpolitikai kérdésnél követelte a kongresszus, hogy a 15 évnél fiatalabb gyermekeket minden kereseti foglalkozástól el kell tiltani. Nők és 18 évnél fiatalabb munkások naponta legföljebb 8 órán keresztül foglalkoztathatók.

A lakásügy terén követelte a kongresszus a háborús házbérrendeletek változatlan föntartását mindaddig, míg a szükséges három százalék üres lakás rendelkezésre nem áll.

A hadirokkantak ügyében kimondta a kongresszus, hogy a hadirokkantak ellátásának ügyét az egész népeiséget átfogó rokkantbiztosítással kapcsolatban kell megoldani. A rokkantak az állam terhére oktatandók és egészségüket nem veszélyeztető foglalkozásokban kell őket elhelyezni.

Követelte továbbá a kongresszus, hogy a közigazgatási hatóságoknak ne legyen joguk a munkások egyesületi működésébe avatkozhatni, hanem ellenkezően, köteleztessenek arra, hogy az egyesülés és gyülekezés jogát védjék.

Végül tárgyalta a kongresszus a bányászok, dohánygyári betegsegélyzőpénztárak ügyét és a következőket határozta el:

„1. A dohánygyári betegsegélyzőpénztárak szűnjenek meg és a gyárak köteleztessenek arra, hogy alkalmazottaikat az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztárnál biztosítsák, de mindaddig, amíg ebben az irányban a törvényhozás intézkedik, köteleztessenek a dohánygyári pénztárak, hogy az 1907. évi XIX. tc. alapján a munkások és munkásnők tényleges keresetük alapján soroltassanak be a napibérosztályba és ugyanolyan segélyben részesüljenek, mint az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár tagjai.

2. A bányatárspénztárak modern alapon reformáltassanak oly módon, hogy betegségi és baleseti szolgálmaik legalább olyan mérvűek legyenek, mint amelyeket az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár nyújt.

3. Addig is, amíg új törvény alapján a bányatárspénztárak átalakulnak, az 1912. évi 68. te. alapján köteleztessenek az összes bányatárspénztárak alapszabályaik módosítására, a bányakapitányságok pedig utasíttassanak arra, hogy csak olyan alapszabályokat láttamozzanak, amelyek kötelezik a bányatulajdonosokat a betegsegélyezési járulok Mének, és a balesetbiztosítási járulék teljes összegének a megfizetésére.

A rendkívüli kongresszus fölhívta a Szakszervezeti Tanácsot, hogy a hozott határozatok életbeléptetése ügyében tegye meg szükséges lépéseket.

A háború utolsó évében

Nem kívánunk politikával foglalkozni, de a szakszervezetek kénytelenek voltak bekapcsolódni a nagy történelmi eseményekbe! Fejlődésük és hanyatlásuk a társadalmi és politikai alakulásoktól függ. Az 1918-ik év nemcsak a világtörténelem, hanem a szakszervezetek számára is rendkívül izgalmas és nagyjelentőségű esztendő volt. Az elkeseredés ebben az évben már a legmagasabb fokot érte el. A szakszervezetekbe tódult nagy tömegek lehetetlen dolgokat követeltek. Azt hitték ezek a tömegek, hogy mihelyt szervezve vannak, akkor már minden kívánságuk teljesülhet. Ezek az elemek nem voltak megelégedve és a rossz viszonyokért állandóan a szakszervezetek vezetőseit vonták felelősségre. Hozzájárult még az elégületlenséghez az a körülmény is, hogy az 1918. év kezdetén még javában tobzódott a reakció, százával rendszabályozták meg a bizalmiférfiakat, az elképzelhető legbrutálisabb eszközökkel akarták letiporni azokat, akik nagyobb darab kenyérért sztrájkoltak, vagy azért tagadták meg a munkát, mert élelmiszereket egyáltalán nem kaptak. Az üzemek nagyrészt csendőrörmesterek parancsoltak. Természetes, a cenzúra még főnállott és nem engedte, hogy a legigazságtalanabb dolgokat megírhas-sák.

Már az év elején, január 18-án, hatalmas általános sztrájk tört ki. Ez a napokig tartó sztrájk tüntetés volt a béke és az általános választójog mellett. A munkásság most már jobban érezte a politikai jogtalanságot, mint a korábbi időkben. A politikai tömegsztrájknak nem igen lehetett más követelménye, mint a legsürgősebb ügy: a béke kérdése, és nem is lehetett más eredményt várni, mint hogy a kormány valamelyest kötelező nyilatkozatot tesz. Ez megtörtént oly formában és lényegben, hogy a munkásság meg lehetett vele elégedve. Megígérték az általános választójog. A békekötés kérdésében nem tehetett a kormány ígéretet, mert hiszen ez nem állott módjában. A munkások vezetői meg voltak arról győződve, hogyha akármeddig tart a tömegsztrájk, akkor sem juthattak volna jobb eredményhez. Ezért idejekorán fölhívták a munkásságot, hogy menjen vissza munkájához. De a munkásság egyrésze, amely csak rövid idő óta volt szervezve, és politikailag, valamint szakszervezetileg egyáltalán nem volt kiképezve, nem tudta kellően megbecsülni az eredményt, amelyet egységes föllépésével kivívott, túlbecsülté a munkásmozgalom erejét és többet követelt, mint amit az akkori viszonyok mellett adni lehetett. Nagy fölvilágosítási munkára lett volna szükség, hogy a tömeg megértse, miért kellett a kivívott eredményekkel megelégednie. De erre sem idő, sem fizikai lehetőség nem volt. Mindamellet, hogy a munkások vezetői nagy és önfeláldozó munkát végeztek, mindenhová nem juthatott el a szavuk. míg a szakmák nagyrésztében bámulatos volt a fegyelmezettség, addig egyesek,

akik a műhelyekben bizalmiszséget töltöttek be, ahelyett, hogy fölvilágosították volna munkástársaikat, még a hozott határozatok be nem tartására izgatták a munkásokat. Ezek a szomorú jelenségek a háborús izgalmaknak voltak tulajdoníthatók. Mindamellett a párt- és a szakszervezetek egységét a rendetlenkedők nem tudták megbontani.

Egyébként a munka is hanyatlóban volt. A szén- és anyaghiány miatt a legtöbb gyárban szüneteltették a munkásokat. A hadügyminiszter elrendelte, hogy ha anyaghiány, vagy a megrendelések hiánya miatt munkásfőlség mutatkoznék, akkor a munkások bevonultatandók. Természetes, hogy a munkások, akik a közel négy esztendő elégtelen táplálkozás folytán elgyöngültek, nem voltak képesek a hosszú munkaidőt kitölteni. Másrészt pedig a hadügyminiszteri rendelkezés módját adott a munkáltatóknak, hogy tetszésük szerint bevonultassák mindazokat, akik a szakszervezeti munkában résztvettek és nekik kellemetlenek voltak. A szakszervezetek követelték, hogy a gazdasági átmenetet megkönnyítve, a kormány tegye lehetővé, hogy az üzemek egyrésze áttérhessen a békés termelésre, ami megkönnyítette volna a gazdasági átmenetet és a munkanélküliséget csökkentette volna. Ezt a kívánságot nem teljesítették.

A háborús állapotok utolsó évében is hosszabbították a munkaidőt, noha erre egyáltalán nem volt szükség. A következménye ennek az volt, hogy nemcsak a harctereken, hanem otthon is pusztult a népesség.

Március havában ismét izgalmas események történtek. A Vas- és Gépgyárak Egyesületéhez tartozó, Budapest és környékén levő üzemek munkásait kizárták a munkából. A kizárás azért történt, mert a vasesztergályosok, a munkáltatók beleegyezése nélkül, akarták a munkaidőt megrövidíteni. A kizárás egy hétig tartott, illetve március 15-én hosszas tárgyalások után véget ért. A harcban nem volt győző és nem volt legyőzött. Egy eredmény azonban mégis volt. Tudvalevő, hogy a nagy vasipar munkáltatói mindig ellenségei voltak a kollektív szerződésnek, sőt még tárgyalni sem akartak a munkásszervezettel. Ekkor azonban a gyáriparosok megváltoztatták régi taktikájukat. Szívesen kötöttek kollektív szerződést a munkásokkal, csak biztosítékot kívántak arra nézve, hogy az elfogadott szerződést a munkások is betartják. A tárgyaláson a munkáltatók kijelentették, hogy a munkások szervezkedését nem akarják gátolni. Teljes mértékben elismerték a bizalmiférendszert, sőt a szerződés biztosítására elfogadták alapelvül azt is, hogy üzemeikben csupán szervezett munkásokat foglalkoztatnak. Kijelentették azt is, hogy nem is gondolnak a munkabérek leszorítására és minden rendszabályozástól eltekintenek. Ilyen alapon megállapodás jött létre, amelyet tárgyalások követtek.

A Vas- és Fémmunkások Szövetségének vezetősége a kizárás után röpiratot adott ki, amely többek közt ezeket írja:

Évek óta követelte a munkásság a kollektív szerződést; most meglesz, mint a szervezeti erő és kitartás gyümölcse. Az előzetes tárgyalások során ez a megállapodás történt:

1. A munkások és a munkáltatók szervezete szerződéses viszonyba lép egymással.

2. A bizalmiférfiakat a munkáltatók szervezete és a munkáltatók hivatalosan elismerik és hatáskörüket az üzemben alkotmányos formák közt szabályozzák.

3. A jövőben a munkásokat érintő bérkérdéseket a szak-szervezetek, illetve annak képviselőivel együtt fogják elintézni.”

A kollektív szerződés sikerének két előfeltétele van — mondja a röpirat. — Az egyik: hogy a szerződéses viszonyban álló gyárakban csak szervezett munkás dolgozhasson. Ez az alapvető föltétel már biztosítva van. A másik föltétel: hogy a bizalmiférfiak elismertessenek és jogkörük szabályoztassék. E téren is megtörtént a megállapodás.

Június 20—27-iki időközökben megint nagy sztrájk volt Budapesten és környékén. Június 20-án a MÁV-gépgyári munkások béremelés dolgában akartak az igazgatóval tárgyalni. Miután az irodahelyiségből kiutasították őket, nagyobb tömeg akart ugyancsak az irodába jutni, mire az odavezényelt csendőrpáncsnok — minden különös ok nélkül — lövetett a tömegre. Ennek eredményeként néhány halott maradt az udvaron. Ez eset története csakhamar befutotta az összes gyárakat és anélkül, hogy valahonnan buzdítást kaptak volna, mindenütt abba hagyták a munkát. A tömegek indulata rendkívül izgatott volt. Ezt érezte a kormány is és gyorsan intézkedett karhatalomról. Budapest néhány napig meg volt szállva. Villamos nem közlekedett, újság nem jelent meg. Mindamellett a munkások elég higgadtan viselkedtek. Mindenki úgy érezte, hogy provokálás történt. A tömeg követelte, hogy a MÁV-gépgyári csendőrök parancsnokát büntessék meg. Hogy azonban mi történt, azt nem lehetett megtudni. A mozgalom erkölcsi hatásaiban fölülmulhatatlan volt. A munkásöntudat elközöníthatatlan fejlődéséről tett tanúságot és minden körülmények közt azt eredményezte, hogy hasonló provokálástól tartózkodtak. Ismét tárgyalás volt a kormánnyal.

De a kormány még mindig azt hitte, hogy erőszakos eszközökkel lehet a mozgalmat tönkretenni.

A hivatalos lap július 2. száma közölte:

„A székesfőváros polgármesterének

Budapest.

A m. kir. minisztérium 1914. évi 5484. M. E. számú rendelete alapján a „Világosság” könyvnyomda részvénytársaság által előállított, Budapesten Pósz Jenő felelős szerkesztésében és kiadásában megjelenő „Magyar Vasutas” című, továbbá ugyancsak föntnevezett könyvnyomda rt. által előállított, Budapesten Dénes Pál szerkesztésében és Csendi Rezső kiadásában megjelenő „Villamos” című időszaki lapok megjelenését és terjesztését, a köznyugalmat és közrendet, különösen pedig a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalmuk miatt eltiltom.

Az ily időszaki lap szállítására nézve az 1914. évi XIV. te. végrehajtása tárgyában a m. kir. minisztérium által kiadott 2500/1914. M. E. számú rendelet 27—29. §-ainak azok a rendelkezései megfelelően irányadók, amelyek a minisztérium által kitiltott sajtótermékekre vonatkoznak.

A tilalom ellenére megjelenő vagy terjesztett ezen időszaki lapok példányait azonnal el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek átadni.

Aki a megjelenéstől eltiltott időszaki lapot kiadja vagy terjeszti, az az 1912. évi LXIII. te. 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében kihágást követ el és amennyiben súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, két hónapig terjedhető elzárásal és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

Fölvívom polgármester urat, hogy ezen rendeleteimet Pósz Jenő budapesti lakosnak (I, Akácfa-utca 5), mint a „Magyar Vasutas” című időszaki lap kiadójának és felelős szerkesztőjének, valamint a „Villamos” című lap szerkesztőjének, Dénes Pál budapesti lakosnak (VII, Elemér-utca 24) és kiadójának, Csendi Rezső budapesti lakosnak (VII, Dohány-utca 71) és végül a Világosság könyvnyomda részvénytársaság budapesti cégnek azonnal hozza tudomására és egyúttal az 1896. évi XXXIII. te. 87. §-ára való utalással, a lap netáni megjelenésének és terjesztésének szigorú ellenőrzése iránt is intézkedni szíveskedjék.

Budapesten, 1918. évi június hó 27-én.

A miniszter rendeletéből:
Jekel, s. k. min. tanácsos.”

Ez a rendelet semmiképp sem enyhítette az izgalmakat. A vidék több városában kitértek a sztrájkok.

A munkásvédelem dolgában is sok volt a baj. Igen sok üzemben 10—11 éves gyermekeket is alkalmaztak, 14—15 éves gyermekeket pedig éjjeli munkára kényszerítettek. Ezek az állapotok természetesen a munkásgeneráció elsatnyulásához vezettek. Az Országos Munkásbetegsególyzó és Balesetbiztosító Pénztár kimutatása szerint 1914-ben 1905, 1915-ben 2422, 1916-ban 3547, 1917-ben 3310 nőmunkásbalesetet jelentettek be. Hogy a fiatalkorúakat mily arányban érintette a baleset, mutatják a Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár adatai. Eszerint minden 10.000 tagra 19 éves korig esik baleset: 1913-ban 21,3, 1914-ben 21,1, 1915-ben 32,9, 1916-ban 36,0, 1917-ben 34,3%. Hozzájárul még az is, hogy a háború alatt az iparfől-ügy élet majdnem teljesen szünetelt.

Ami a szakszervezetek óriási fejlődését illeti, ezt mutatja a Szakszervezeti Tanács jelentése az 1918. évről. Eszerint: 1917 december 31-én 215.222 tagja volt a magyarországi szakszervezeteknek. 1918 december 31-én ez a szám 721.437-re emelkedett. Az emelkedés tehát félmilliónál több. A férfimunkások száma 590.216, a nőmunkások száma 131.222. Az 1918. évi december 31-iki teljes taglétszámból 591.771 a fizikai munkás, a kereskedelmi és közalkalmazottak, valamint a többi rokonfoglalkozások száma 129.666 volt. 1918-ban nem kevesebb, mint 9 szervezet csatlakozott a Szakszervezeti Tanácshoz, mégpedig: pénzügyintézeti tisztviselők, fényképészek, gyógyszerészek, ipari és

közlekedési tisztviselők, irodai segéd munkások, nmnkásbiztosítási tisztviselők, közalkalmazottak, mérnökök, téglagyári munkások. 1919-ben ismét több új szervezet csatlakozott a Tanácshoz. A tagforgalom a következőképp alakult:

1913 december 31-én-----	107.486
1914 június 30-án-----	96.290
1914 december 31-án-----	51.510
1915 december 31-én-----	43.381
1916 december 31-én-----	55.338
1917 december 31-én-----	215.222
1918 deceamber 31-én-----	721.437

Ezek a számok igazolják, hogy a forradalmi időkben óriási nagy volt a szervezkedési láz. A csatlakozott nagy tömegekkel sok baj is volt, mert éppen az új szakmák voltak a legradikálisabbak és gyakran lehetetlen követelésekkel léptek elő. Ezeknek az új szervezeteknek a szakszervezeti és szociális szellemben való nevelését tűzték ki célul. Az események azonban ezt lehetetlenné tették.

A szakszervezeti nemzetköziség a háború alatt

A háború lehetetlenné tette úgy a szociáldemokrata párt, mint a szakszervezetek nemzetköziségének működését. A szakszervezeti központok nemzetközi szövetsége, amelynek elnöke Légien Károly volt, Berlinben székel. Ez a szövetség egyrészt technikai okból sem tudott eleget tenni hivatásának, másrészt pedig az ántánt-államok szakszervezetei sem akartak belenyugodni abba, hogy a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség székhelye Németország legyen. Egyébként Légien maga többször fölajánlotta, hogy a háború tartama alatt bízzanak meg valamely semleges ország szakszervezeti központját a nemzetközi ügyek intézésével. Hollandia szakszervezeti központja vállalkozott is erre a föladatra. A franciák és angolok azonban ezt sem fogadták el, hanem azt követelték, hogy helyezték át egyszer és mindenkorra a nemzetközi szövetség székhelyét. A németek} osztrákok és magyarok nem tartották megengedhetőnek a nemzetközi szövetség székhelyének ily módon való megváltoztatását, mert ilyen határozatot csak az illetékes szakszervezeti értekezlet hozhat. Közben a svájci szakszervezeti központ 1916 december 14-ére nemzetközi szakszervezeti értekezletet hívott össze Bernbe. Ezt az értekezletet azonban nem lehetett megtartani, egyrészt azért, mert a szövetséges országok szervezetei nem járultak hozzá, másrészt pedig, mert a skandináv országok szakszervezeti központjai későbbi időre kívánták az értekezletet halasztani.

Végre 1917 június 8-ára hívtak össze nemzetközi értekezletet Stockholmba. Az értekezlet napirendjére tűzték azt a kérdést, hogy mi lesz a nemzetközi szövetség további főnnállásá-

val. Francia és angol oldalról azt kívánták, hogy a békekötéssel kapcsolatban a különböző országok munkásvédelmi ügyeit is tárgyalják. Erre vonatkozólag a Leedsben tartott szakszervezeti értekezleten elfogadott határozati javaslatot ajánlották. Ezen javaslat nagyjában a következő követeléseket tartalmazta:

1. Költözködési szabadságot, vagyis minden kivándorlási tilalom megszüntetését;
2. egyesülési szabadságot;
3. szociális biztosítást;
4. a munkaidő kérdésének szabályozását oly módon, hogy a napi munkaidő 8 óránál hosszabb ne lehessen;
5. egészségügyi intézkedéseket;
6. az otthonmunka rendezését;
7. gyermekvédelmet;
8. munkásnővédelmet;
9. a munkásvédelem hatóságos érvényesítését.

A Stockholmban tartott nemzetközi értekezleten a Szakszervezeti Tanács is képviseltette magát. Egyébként pedig ez az értekezlet igen gyéren volt látogatva. Résztvettek benne a skandináv országok képviselői, Hollandia, Finnország, Bulgária, Németország, Ausztria és Magyarország. Oudegeest, mint a hollandiai központ vezetője, vett részt a tanácskozáson. Az értekezleten Légien ismertette a leedszi határozatokat. Kifejtette, hogy ma helytelen lenne érdemében megvizsgálni a tervezeteket. Legjobb lenne, ha azt akkorra halasztanák, amikor Anglia, Franciaország, az Egyesült Államok, Spanyolország és Olaszország is résztvehetnének az értekezleten. A Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség helyesnek találta a leedszi javaslatot, mert ezernyi alkalom nyílt arra, hogy összeköttetésbe lépjen valamennyi országos központtal a munkásosztályt közvetlenül érintő ügyekben, amelyek nincsenek vonatkozásban a háborúval. Javaslatára elhatározta az értekezlet, hogy — miután az országok egy része nincsen képviselve — új értekezlet volna összehívandó, mégpedig szeptember 17-ére Svájcba, ahová az összes országok meghívottnak. A távirat szövege, amelyet valamennyi országhoz küldtek, így szólt:

„Abban a várakozásban, hogy valamennyi ország szakszervezetei — a háborútól okozott minden nehézségek ellenére is — főtartják a szakszervezeti testvériséget, reméljük, gondoskodni fognak arról, hogy az értekezlet teljes legyen.”

Előterjesztették ezután a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség békeköveteléseit, amelyek majdnem teljesen azonosak a leedszi értekezleten hozott határozatokkal.

Megemlítendő, hogy a stockholmi nemzetközi szakszervezeti értekezlettel párhuzamosan a szociáldemokrata pártok nemzetközisége is értekezletre hívta Németország, Ausztria és Magyarország küldötteit. Ennek az értekezletnek célja volt: a béke helyreállítása. Magyarországról résztvettek ezen az értekezleten: Garami Ernő, Kunfi Zsigmond, Buchinger Manó és Weltner Jakab.

A tervezett svájci nemzetközi értekezletet október 1-ére hívták össze. Ennek az értekezletnek napirendje volt: 1. A nem-

zetközi szövetség székhelyének ügye; 2. a leedszi szakszervezeti kongresszus határozatai.

Erre az értekezletre már a franciák és olaszok is el akartak menni de miután nem kaptak útlevelet, nem jelenhettek meg. Az angolok pedig megtagadták a részvételt. Ilyen körülmények közt csak Németország, Ausztria, Magyarország, Bulgária, Hollandia, Norvégia, Dánia, Svédország és Svájc voltak a kongresszuson képviselve. Tagadhatatlan, hogy a kongresszus így is a munkásságra nézve hasznos munkát végzett. Magyarország részéről ezen az értekezleten résztvettek: Bíró Dezső, Miákits Ferenc, Garbai Sándor, Jászai Samu, Propper Sándor, Eisz Móric, Peidl Gyula, Bresztovszky Ede, Schneider János és Farkas István. A napirend legfontosabb pontja a leedszi határozatok, illetve a szociálpolitikai követelések voltak, és ezekben egyetértettek nemcsak a kongresszuson képviselt, hanem a távol levő országok képviselői is. Hiszen az angolok és franciák vetették föl az eszmét, hogy a békeszerződésben a népek szabadságát, politikai és gazdasági függetlenségét, ugyanakkor valamennyi ország munkásosztálya számára az egyesülési és gyülekezési jog, a szabad költözködés, szociális biztosítás, a munkaidő, az egészségügy és a munkásvédelem dolgában megszabják az erkölcsi és anyagi természetű biztosítékok minimális mértékét, hogy a proletárságot megóvják a nemzetközi kapitalista verseny támadásaival szemben.

A berni kongresszus nemcsak magáévá tette az angolok és franciák által elfogadott javaslatokat, hanem azokat kiegészítette és elhatározta, hogy a békekötés alapföltételének tekinti, hogy minden országban történjék gondoskodás a munkásságról. Ezután tárgyalás alá vették a nemzetközi szövetség székhelyének kérdését és elfogadták a kiküldött bizottság következő javaslatát:

„A konferencia elviben nem veti el a székhelyáthelyezés kérdését. De azok a körülmények, amelyek között a nemzetközi szakszervezeti központ székhelyének áthelyezését kívánják, valamint az indítványozóknak távolléte arra bírják a konferenciát, hogy ebben a fontos szervezeti kérdésiben való döntést elhalássa és a legközelebbi konferencia elé terjessze. De hogy a szakszervezeti szövetséghez csatlakozott országos szervezetek nemzetközi kapcsolata fönmaradjon, a konferencia helyesli az amsterdami központ főnnállását és megbízza azt eddigi közvetítőmunkájának folytatásával és kiegészítésével. A konferencia elvárja továbbá, hogy az országos szervezetek minden súlyt arra helyezzenek, hogy a ma még főnnálló, csak a háború okozta ellentétek lehetőleg gyorsan kiegyenlítsenek és az egység helyreállítsák.”

Az értekezlet végén a német szakszervezeti küldöttek nyilatkozatát olvasták föl. A rövid, szabatos nyilatkozat megállapítja, hogy a németek csak azért ellenzik a nemzetközi titkárság székhelyének rögtönös áthelyezését, mert a szövetséges államok szakszervezeteinek idevágó indítványa szerint az áthelyezést bizalmatlansági nyilatkozatnak fogják föl, de készek

arra, hogy az áthelyezéshez hozzájárulnak, ha valamennyi ország szakszervezeteinek küldötteiből álló kongresszus megindokolja és megszavazza az áthelyezés szükségességét.

A berni értekezlet lezajlása után ismét több mint egy évig csend volt. Csak a háború befejezése után kezdtek megint az Internacionálé kiépítéséhez.

1919 február havában Bernben nemzetközi szociáldemokrata kongresszus volt. Ezen a kongresszuson, mint ezt másképp elképzelni sem lehetett, a háború és béke és a felelősség kérdésével foglalkoztak.

A szocialistakongresszussal egyidejűleg szakszervezeti értekezlet is volt, amelyen most már majdnem teljes számban voltak képviselve az összes európai országok. A szakszervezeti értekezleten nem foglalkoztak a háborús kérdésekkel. Itt a testvéri szolidaritást hamarosan helyrehozták.

Az értekezlet foglalkozott a korábbi munkásvédelmi határozatokkal s azt kiegészítette. Hozzáfűzte, hogy a 15 éven aluli gyermekek egyáltalán nem alkalmazhatók az iparban, 15—18 évesek csak 6 órán belül foglalkoztathatók naponta. Kimondta az értekezlet, hogy a nők és a 18 éven aluli gyermekek az egészségre veszélyes üzemekben egyáltalán nem alkalmazhatók. A nők munkaideje hetenként csak 44 óra lehet, a teljes szombat délutáni szünettel.

Végül foglalkozott a nemzetközi szakszervezeti értekezlet a Népek Szövetségének kérdésével. A franciák határozati javaslatot terjesztettek elő, amely odairányult, hogy ne diplomaták és kapitalisták képviselői intézzék a nép ügyeit, hanem maga a nép vegye ezt kezébe. Legyen minden nemzetnek teljess a szabadsága és a lehetősége a megélhetésre. Legyen nemzetközi parlament, amelyben maga a nép, a munkások is legyeinek képviselők. Ez a nemzetközi parlament határozzon az összes vitás kérdésekben. Ennek a nemzetközi parlamentnek legyen végrehajtó hatalma és legyen bizottsága, amely gondoskodik arról, hogy minden nemzót a megélhetéséhez és iparához szükséges anyaghoz jusson. Szóval a nemzetközi parlament kötelessége gondoskodni a világ népeinek boldogságáról.

Mint később láttuk, a békefeltételek megállapításánál foglalkoztak a munkások kívánságaival. Hoztak is határozatokat a nemzetek szövetségére vonatkozóan és ennek egyik intézményével a Nemzetközi Munkaügyi Hivatallal. A munkások kívánságait tehát nem teljesítették úgy, ahogy azt követelték, hanem csak részben tettek eleget a követeléseknek.

Végül a kongresszus megállapította a Szövetség székhelyét, még pedig Hollandiát. Ugyanebben az évben az újonnan megalakult Szövetség már rendes kongresszust is hívott össze Amsterdamba, amelyen a magyarok nem vehettek részt, mert olyan időben tartották, midőn Magyarországon bolsevik uralom volt.

A Bernben tartott nemzetközi szakszervezeti értekezletnek

kétségtelenül az volt az eredménye, hogy a szakszervezeti Internacionálé ismét helyreállt és mint a tények mutatták, jobban működött, mint a múltban.

A Károlyi-uralom alatt

A háború befejezése után a tömegek hazaözönlöttek. Nagy részük munka és kenyér nélkül volt. Hiába történt mindenféle gondoskodás a leszerelésre nézve. Amit a szakszervezetek és a többi illetékes körök megállapítottak, abból semmit sem lehetett betartani. 1918 október havában már nagy anarchia volt az országban; a katonai hatalom összeomlott, a karhatalom sem igen létezett. Egyes helyeken fosztogatások is voltak. Ilyen körülmények közt szükség lett volna arra a bizonyos erős kézre, amely a közszabadságok biztosítása mellett is rendet tudott volna teremteni az országban. Ezt a rendet azonban sokáig nem lehetett helyreállítani. Budapesten megalakultak a különböző tanácsok: katonai-, munkás- és egyéb tanácsok. Minden ilyen tanács állami hatalomnak képzelte magát. Határozatokat hozott, amelyek nem mindig számoltak az akkori viszonyokkal és nem mindig az állam érdekét szolgálták. Mindamelllett a munkásság örömmel fogadta a régi, maradi rendszer megbuktatását. A munkásság remélte s ennek kifejezést is adott, hogy a legsürgősebb követeléseit: az egyesülési és gyülekezési szabadság teljesezésbe megy.

A Szakszervezeti Értesítő 1918 novemberi számában többek között a következőket írta:

„Követeljük, hogy az egyesülési és gyülekezési jogot korlátozó összes rendeletek vonassanak vissza. Végre már Magyarországon is legyen joga mindenkinek, kivétel nélkül, hogy egyesületeket alakíthasson és ha szükségét érzi, gyűlést is tarthasson. Meg kell szünni annak az állapotnak, hogy a munkások, ha egyesületet kívánnak létesíteni, kénytelenek legyenek alapszabályokat jóváhagyás végett a minisztériumba küldeni és sokszor éveikig várni, míg ezek visszakérülnek. Úgy mint a nyugati államokban, nálunk is olyan állapotnak kell bekövetkeznie, hogy a munkások olyan egyesületet alakíthassanak, amelyet akarnak és az egyesület működését senki sem akadályozhassa. Figyelembevételül, hogy Magyarországon élünk, ahol a szolgabírák maradi gondolkodását nem lehet máról holnapra megváltoztatni, büntetni kell azokat a hatóságokat vagy hatósági közegeket, amelyek vagy akik az egyesülési és gyülekezési jogot korlátozzák. A rendőrségnek vagy csendőrségnek semmi köze ne legyen az egyesületekhez, sőt ellenkezően, úgy mint Angliában, főfeladatuk legyen az egyesülési és gyülekezési szabadságot megvédeni.”

A történelmi események egymást kergették. Demokráciát követelt az egész világ és csak természetes, hogy a magyar munkásság is nemcsak ott volt, hanem ő volt az egyedüli szer-

vezeti erő ebben az országban, amely a demokratikus berendezés mellett az ország érdekeit is meg akarta védeni.

Október 13-án tartotta a szociáldemokrata párt rendkívüli gyűlését, amelyen — többek között — a következő határozati javaslatot terjesztette elő:

„1. A mostani kormány haladéktalanul mondjon le, alakuljon olyan kormány, amely az ország összes demokratikus osztályainak és az országban élő valamennyi nemzetnek küldötteit foglalja magában.

2. Ez a kormány oszlassa föl azonnal a képviselőházat és az általános, egyenlő, titkos, nőkre is kiterjedő választójog alapján hívja össze azt az országgyűlést, amely meg fogja állapítani az önálló Magyarország jövőendő alkotmányát.

3. Ez a kormány forduljon azzal az ajánlattal az ellenséges államokhoz, hogy hajlandó Wilson elvei alapján, annexiók és hadikárpótlás nélkül, a nemzetek önrendelkező joga szerint békét kötni és belépni a nemzeteiknek abba a társadalmába, amely a lefegyverzés, döntőbíráskodás, szabadkereskedelmi és békés együttműködés alapján fog megalakulni.

4. Ez a kormány fogjon hozzá haladéktalanul a nemzeti elnyomatás eddigi rendszerének megszüntetéséhez és adja meg és biztosítsa az országban élő valamennyi nemzetnek azt a jogot, hogy anyanyelvét szabadon és korlátlanul használhassa az állami élet minden intézményében: az iskoláztatás, törvénykezés, közigazgatás, köz- és magánélet minden ágazatán és valamennyi megnyilatkozásában.

5. Ez a kormány készítse elő a közigazgatás teljes demokratizálását, az összes önkormányzati szervezetnek, a megyei, városi, községi testületieknek az általános, egyenlő, titkos, nőkre is kiterjedő választójog alapján való megalakulását, a teljesen szabad egyesülési, gyülekezési és szakszervezkedési jogot.

6. Ez a kormány lásson hozzá nyomban annak a mélyreható és gyökeres agrárreformnak a megvalósításához, amely a földet azok kezére adja, akik megművelik.

7. Ez a kormány hajtsa végre mindazoknak az üzemeknek szocializálását, amelyek az egyéni vezetés alól kinőttek.

8. Ez a kormány léptessen életbe olyan igazságos adópolitikát, amely a háborúnak, de általában az állaimnak a terheit a nagy vagyonokra és jövedelmekre hárítja át és törölje el az összes nyílt és leplezett fogyasztási adókat.

9. Ez a kormány fogjon hozzá haladéktalanul a munkásvédelmi és népjóléti politika kiépítéséhez, a teljes, a betegség, a baleset, aggkor és munkanélküliséget felölelő népbiztosítás rendszerének megvalósításához, a nők és gyermekek munkajérének különleges védelméhez és készítse elő a nyolcórás munkanapnak általános behozatalát és általában emelje az elmaradott magyar szociálpolitikát legalább arra a színvonalra, amelyet a magyarországi, berni és leedszi nemzetközi szakszervezeti kongresszusok megállapítottak.

10. Ez a kormány gondoskodjék haladéktalanul arról, hogy a harctérről visszatérő katonák és a gyárakban az átmenet idején elbocsátott munkaerők az átlagos munkabér erejéig, továbbá a rokkantak, özvegyek és árvák teljes kártalanítást nyerjenek.”

Október 25-én alakult meg a Magyar Nemzeti Tanács, amely többek közt kimondotta, hogy biztosítani kell az egyesülési és gyülekezési szabadságot. A cenzúrárt, amely immár

nem véd semmiféle hadiérdeket, el kell törölni és intézménye-
en kell biztosítani a sajtó és gondolatterjesztés szabadságát.

Általános amnesztia adandó minden politikai büntettt miatt
elítéltnak, úgy polgárnak mint katonának, a folyamatban levő
politikai pörök pedig beszüntetendők. Megfelelő kül- és bel-
politikai rendszabályokkal gondoskodni kell arról, hogy a
fenyegető ínség elháríttassék. Nagyszabású, a népet földhöz-
juttató birtok- és szociálpolitikai reformokkal a dolgozó nép-
nek, különösen pedig a hazatérő katonáknak életsorsát haté-
konyan javítani kell.

Már november havában panaszok hangzottak el, hogy a
gyárakban és műhelyekben, még azokban is, ahol megfelelő
munka lenne, sem dolgoznak kellően a munkások. Ezért a
Szakszervezeti Tanács fölhívást intézett a szervezett munká-
sokhoz, amely többek között így szól:

„Az országban sok minden fölbomlott. Az egyéni bizton-
ságot a régi rendszertől reánk maradt csőcselék fenyegeti.
A szén- és anyagihiány miatt szünetel sok gyár s az a veszély
fenyeget, hogy a vatsuti közlekedés megakad és ez maga után
vonná az éhínséget és nyomort. A mostani zavarok egyik
főolka, hogy aránylag keviés ember dolgozik, pedig -sohasem
volt oly nagy szükség a munkáskezekre, mint mostanában.
Az egész társadalom és a munkásoknak is elsörendű érdeke,
hogy a termelés zavartalanul folyjon, mert csak így lehet
ismét normális állapotokat teremteni, így lehet csökkenteni
a drágaságot és azokat a nagy javakat pótolni, amik a háború
alatt elpusztultak. Igaz, hogy sok szakmunkás szén- és anyag-
hiány miatt szünetelni kénytelen, de van más munka. Vannak
fontos közmunkák, amelyeket csak azért nem lehet végezni,
mert munkások nem jelentkeznek. Munkások! Ne válogassa-
tok a munkában. Ha nincs szakmunka, vállalatok más munkát
A munka nem szégyen, hanem dicsőség. Amiga szén- és anyag-
hiányt le nem küzdik, mindenki a maga testi erejének meg-
felelő munkát vállaljon.”

Közben számos munkáltatótestület a Nemzeti Tanács
kezébe tette le az esküt. A szakszervezetek egyszerre népszere-
rűek lettek s ők voltak azok, amelyek a csőcselékkel szemben
megvédték a kapitalizmust. Sokan azt hitték, hogy most már
szabad lopni, csalni és gyilkolni. De a szervezett munkások
azon fáradoztak, hogy a rendzavarásokat ellensúlyozzák. Kon-
statálni lehet, hogy ott, ahol szervezett munkások voltak
nagyobb számban, fosztogatások és egyéb rendzavarások nem
történtek. Azok, akiket a gazdasági ellenfelek mindig a társa-
dalom fölforgatóinak neveztek, most a társadalom védői vol-
tak. A szervezett munkások voltak az elsők, akik a polgár-
őrséget alkották és fegyverrel kezükben védték a magán-
tulajdont.

November 16-án megalkották a népszabadságokat, ebben
törvényre emelték az általános, titkos, egyenlő, közvetlen és a
nőkre is kiterjedő választójogot, a sajtószabadságot, az esküdt-
bíráskodást, az egyesülési és gyülekezési szabadságot, a föld-

míves népnek földhöz való juttatását. Hamarosan rendeleteket bocsátottak ki, amelyek szerint a szénhiány miatt szünetelő munkások anyagi kárpótlást élveztek. Rendszeresítették a munkanélküliségélyt, amelyeket a szakszervezetek fizettek ki. Szabályozták a munkaidő kérdését is s rendeletileg életbe léptették a nyolcórás munkaidőt. Az üzemi választmányok kérdése sokáig képezte vita tárgyát. Maguk az érdekelt munkások sem tudtak egységes tervzetben megállapodni és a kormányzat a legjobb belátása szerint rendezte ezt a kérdést.

Nem érdektelen megemlíteni, hogy a szervezett munkások és elsősorban a Szakszervezeti Tanács energikus állást foglalt az ország integritása mellett. Utóbbi körlevélben fordult a magyar és a nemzetiségi munkásokhoz, amelyben többek közt a következőket mondta:

„Szakszervezeteink működése mindig kiterjedt a nemzetiségi vidékekre is. Erdélyiben, Felsőmagyarországon, Fiúméban, Horvátországban is vannak helyi csoportjai az országos szövetségeknek. Ezekben a helyicsoportokban teljesen érvényesült a nemzetiség önrendelkezési joga. A szakszervezetek arra törekedtek, hogy nem magyarajkú tagjaiknak a saját anyanyelvükön tegyék lehetővé az egyesületi ügykezelést, olvasást, tanulást és tanítást. Erdélyben németül és románul, a Felvidéken tótul tartattak előadások. Az ügyviteli szabályok magyarról lefordították a nemzetiségek nyelvére. Szaklapjaink magyar mellett német, tót, román és olasz nyelven is megjelentek.

A jogokért, a jobb életviszonyokért, magasabb munkabérekért, rövidebb munkaidőért folytatott sok évtizedes harcainkban nem állítottunk föl nemzetiségi korlátokat — proletárok, öntudatos, szervezett munkások voltunk.

Az erdő- és bányavidékek elszakítása tönkreteszi a magyarországi ipart és ezzel munkanélkülivé teszik az ország belsejében élő munkásokat. Azok a munkások tehát, akik oda-szegődnek a nacionalisták miellé, nyomorba és Ínségbe döntik itteni munkástestvéreiket, akikkel együtt viselték a magyar osztályuralom igáját.

Magyarország közös gazdasági terület a nagy Alföld búzatermő rónáival, amely nem lehet az erdők fája, a hegyek érce, sója és szene nélkül, és ezek a területek sem lehetnek el az Alföld gabonája nélkül. Az itt élő népnek közös érdeke az, hogy az ország föl ne daraboltassék.”

De míg az egyik oldalon megvolt minden igyekezet arra nézve, hogy az ország érdeke megóvassék, a rend helyreállitassék és a termelés zavartalanul folyjon, addig a másik oldalon voltak sokan, akik lehetetlen követelésekkel léptek föl és az általános zavart okozták. Így a katonatanácsok működése egyáltalán nem szolgálták a rendet. Minduntalan újabb és újabb lehetetlen dolgokkal léptek föl. Állam volt ez az államban. Volt olyan irányzat, amely követelte, hogy minden leszerelt katonának 5400 koronát kell adni. Természetes, hogy ezt semmiféle kormány a világon nem bírta volna. Megtörtént, hogy minduntalan ágyúkkal fölszerelve mentek föl a Várba, ott hangoztatták követelésüket és a kormány ezekkel szemben

gyöngé volt és ennek a gyengeségnek azután káros következményei sem maradtak el.

A zavar fokozásához még hozzájárult az a körülmény, hogy ugyanakkor jöttek haza Oroszországból hadifoglyok, jól felszerelve pénzzel és azzal a célzattal, hogy itt megteremtsék a bolsevizmust. Ezek óriási agitációt fejtettek ki, de a szociáldemokrata párt és a szakszervezetek kellően ellensúlyozták ezt az agitációt. A bolsevikieknek könnyebb volt a helyzetük, mert Oroszországból sok pénzt hoztak és ezzel sok mindenféle csőcseléket tudtak maguknak szerezni. A régi szervezett munkások semmiképp sem vették be az új tanokat. Minden szakszervezetben előadást tartottak a bolsevikiek ellen és március havában — rövid idővel a bolsevizmus előtt —, óriási tüntetés volt az Országház-téren, amelyen Budapest majdnem minden munkása résztvett. Ezt a tüntetést azért rendezték, mert a bolsevik agitátorok elbizakodottságukban már annyira mentek, hogy embereikkel fegyveres támadást intéztek a Népszava szerkesztősége és kiadóhivatala ellen. Rendőrök védték a Népszava házát és a harcban sokan megsebesültek és néhányan meg is haltak. Ekkor a szökött katonákkal és különösen a csőcselékkel szemben igen gyöngé kormány mégis határozottabban lépett föl és a bolsevik főagitátorokat — az elkövetett bűncselekmények miatt — letartóztatta. Kun Béla és társai a gyűjtőfogházban ültek, de a zavarok még nem szűntek meg. Az országot mindenfelől szorongatta az ellenség és a kormánynak nemcsak hogy katonasága, hanem még elegendő megbízható karhatalma sem volt, hogy a városokban és falvakban megvédjé a lakosságot a fosztogatókkal szemben.

A bolsevizmus idején

A bolsevizmus kitörése előtti napon a Károlyi-kormány szociáldemokrata miniszterei rendkívüli ülést hívtak össze, amelyen ismertették az akkori kétségbeesztő helyzetet. Az egyik miniszter rámutatott arra, hogy az ország határait mind szűkebbre szabják és ezért az ország további fennállása rendkívüli veszélyben van. Ajánlotta, hogy más alkotmányos formákat kell keresni az ország boldogulására. Nem a bolsevizmust értette mindjárt, hanem azt ajánlotta, hogy a szociáldemokraták kissé balra, a kommunisták pedig kissé jobbra menjenek és egy közös intézőség vezesse az ország ügyeit. Itt született meg az a gondolat, hogy szocialista-kommunista párt alakítsák. Természetes, hogy ez az ajánlat nagy vitára adott alkalmat. A bolsevikiekkel való együttműködést lehetetlennek tartották. De a helyzet olyan borzalmas volt, vagy legalább is olyan borzalmasnak festették, hogy a többség mégis elfogadta azt az ajánlatot, amely szerint a szociáldemokrata párt kissé balra, a kom-

munisták pedig kissé jobbra mennek és ebből az alakulatból választassák együttes kormányzat. A később összehívott munkástanács és a szakszervezetek vezetői szintén belenyugodtak a formulába, mert a legtöbben azon a véleményen voltak, hogy különös változás nem lesz az alkotmány és a kormányzati rendszerben. A józanul gondolkodó munkások és a szakszervezeti vezetők csakhamar látták, hogy becsapták őket.

Kun Béla és társai kiszabadulva a fogházból, teljesen orosz minta szerint dolgoztak és ebben a munkában néhány volt szociáldemokrata, most már népbiztos, támogatta őket. Egyik esztelenséget a másik után követték el. Oroszországban csak véres forradalommal tudták a bolsevizmust megvalósítani, nálunk pedig a megijedt polgárság egyáltalán nem ellenkezett és noha semmi szükség nem volt rá, mégis megalakították a terrorcsapatot, amely néhány züllött véreb vezetése alatt garázdálkodott. Ennek a garázdálkodásnak az árát később a magyar munkásmozgalom fizette meg, mert nemcsak a gyilkosokat, hanem a szervezett munkásságot is felelősségre vonták* Nálunk abban az időben zárták be az összes üzleteket, mikor Oroszországban már belátták, hogy az üzletek bezárása a képzelhető legnagyobb örütség volt. Nálunk ész nélkül szocializáltak még akkor is, midőn Oroszországban már enyhítették a szocializálást. Hiszen megtörtént, hogy nálunk még a fodrászüzleteket is szocializálták. A proletárdiktatúra, amelyet hirdettek, nem volt egyéb, mint a kisebb klikkek diktatúrája. A proletárság épp olyan jogtalan és éppen olyan kizsákmányolt volt, mint a polgári társadalom alatt. Olyan emberek, akiket a magyar munkásmozgalom sohasem látott, körülvéve a forradalmi csőcseléktől, intézték az ország ügyeit. Elnevezték magukat kommunistáknak, holott halvány fogalmuk sem volt a kommunizmus lényegéről, és minden működésük csak a kommunizmus kompromittálását szolgálta. Különben a lezajlott események sokkal közelebbfekvők, semhogy bővebben kellene velük foglalkozni. A mi föladatunk a szakszervezetek ismertetésére szorítkozik és csak a dolgok megismerése céljából írtuk a fenti sorokat. De most már maradunk a szakszervezeteknél.

Már az előző fejezetben megírtuk, hogy a szervezett munkásság óriási tömege tiltakozott a bolsevikiek akciója ellen. El sem képzelhető, hogy ez a nagy tömeg néhány nap alatt megváltozott volna. A magyar munkásság sohasem rajongott a bolsevizmusért. A helyzet az volt, hogy sok gyárban egymást követték az üzemi zavarok. A termelés a minimumra csökkent le. Hiába buzdítottak, hiába ígérgettek mindenfélét, a munkásoknak nem volt kedvük a munkához. Különben is ezer ok volt az elégtelenségre. A rossz táplálkozás és sok más hiányosság, alkalom volt a kitörésekre. A munkások hűek maradtak szakszervezeteikhez. Ami pedig utóbbiak vezetőit illeti, azok a munkásmozgalom és a szakszervezet megvédése érdekében kénytelenek voltak a helyükön maradni. Ha ezt nem tették

volna ha engedtek volna a terrornak, akkor a hosszú évtizedeken keresztül nagy fáradsággal fölépített szervezeteket föl-oszlatták volna. A szakszervezeti vezetők voltak azok, akik minden körülmények közt szervezetük önrendelkezési jogát akarták biztosítani. Mindamellett megtörtént, hogy egyes szervezetekbe, különösen az alkalmazottak szervezeteibe, „politikai megbízottakat” küldtek ki, természetesen olyanokat, akiket ezelőtt sohasem láttak a szakszervezetek. Egyébként a Szakszervezeti Tanács és a szervezetek minden ülésén a szakszervezetek fontosságát kellett hangoztatni. De ez nem használt sokat, mert a szakszervezetek vezetőit — néhány kivételével — ellenforradalmároknak tartották. Ezért egyes kommunista vezetők komoly formában javasolták, hogy a szakszervezetek vezetőit le kell tartóztatni és forradalmi törvényszék elé állítani. Ezt a javaslatot csak azért nem fogadták el, mert féltek az amugyis fölizgatott munkásságtól.

A munkástömegek sehol sem találtak máshol védelmet, mint a szakszervezetekben. Hiába hirdették, hogy a kommunista állam gondoskodik mindenkinek a megélhetéséről, a munkanélkülieket munkához juttatja, a 'betegeket' ápolja, a rokkantakat és aggodat segíyezi. Ez csak ígélet maradt, mert a munkanélküliek az ő szervezeteikbe voltak kénytelenek menni, a betegek a munkásbiztosító pénztárba, a rokkantak és munkaképtelenek pedig egyáltalán nem voltak ellátva. Ilyen körülmények közt nemcsak a munkások, hanem más társadalmi osztályok is igyekeztek a szakszervezetek védelme alá kerülni. A szervezkedési láz oly nagy volt, hogy már bizonyos óvatosságot ajánlottak. A Szakszervezeti Értesítő április havi számában írta többek közt:

„A forradalmi átalakulás lázba hozta az embereket. A szegény ószeresek, kisiparosok, gazdag lánckereskedők egyaránt vallják, hogy ők már régen jó szocialisták, s most kéri az elismerésüket. A munkások szervezetei példakép lebegnek az összes társadalmi osztályok előtt. Ma már mindenki látja, hogy a szervezettség hatalmas erőt képez, s ezért a legkülönbözőbb elemek lázasan pótolni igyekeznek régi mulasztásait. Sőt bizonyos tekintetben túlmennek a célon. Sokan azt hiszik, hogy valamely szervezet megalakítása elegendő, hogy rögtön nagy és igen gyakran teljesíthetetlen követelésekkel léphessenek föl. Elfelejtik, hogy a munkások szervezetei évtizedeken át tartó, fáradságos és nagy áldozatokkal járó munka után tudtak csak lényeges eredményeket kivívni. Elfelejtik, hogy minden szakszervezetnek a lehetőséggel kell számolnia és ügyelnie arra, hogy az a vállalat vagy intézmény, amellyel szemben követeléseket állít föl, továbbra is életképes maradjon.

Semmi kifogásunk nincs, ha ma nemcsak a munkások, hanem azok is szervezkednek, akik nemrég még üldözték, vagy a legjobb esetben lekicsinyelték a mi szervezeteinket, de tud-

juk, hogy igen sokan vannak, akik csak a politikai konjunk-túrákat használják ki, akik csak azért szervezkednek lázasan, mert érvényesülni akarnak. Ha ezek céljukat elérik, ismét eltávolodnak tőlünk, sőt ellenünk fordulnak. Nem pillanthatunk a szivekbe, nem tudhatjuk, hogy az „új elvtársak” közül kik az igaziak és kik a hamisak. Tülekedőket látunk bőven. Ezek többnyire csak egy-két hónapja szocialistáskodnak, s mindamellet, hogy a szocializmusról és a szakszervezeti mozgalomról még fogalmuk sincs, ők a legradikálisabbak, ők szónokolnak minden testületben, és ha véletlenül jó orgániumuk is van, akkor a három-négyhetes tagok már hatást keltenek. A demagógia győzedelmeskedik a megfontoltság és józan ész fölött. Ez a jelenség a forradalomnak egyik nem kívánt következménye.

De a szakszervezetek vezetőségeinek és a szervezetek régi, tapasztalt tagjainak a leghatározottabban állást kell foglalniok az olyan szakszervezeti alakulások ellen, amelyek a szakszervezeti mozgalmat csak kompromittálják. Állást kell foglalni az olyan új szervezetek ellen, amelyek nem foglalkozás szerint és a munkások anyagi és erkölcsi érdekeinek a megvédésére, hanem csak azért alakulnak, hogy az államtól nagy pénzüsszegeket csikarjanak ki. Azok, akik a fölvilágosulatlan tömegek félrevezetésén akarnak érvényesülni és teljesítetlen követelésekkel bolondítják a népet, nem érdemelnek kiméletet.”

Látva a nagy tülekedést, a Szakszervezeti Tanács elhatározta, hogy a csatlakozni kívánó új szervezetek csak hathónapi kifogástalan működésük után ismerhetők el. Ezzel ellentétben a kommunista pártban az éretlen gyerkőcök egész tömege jutott fontos szerephez.

Mindamellet, hogy az új tagok föl vételénél bizonyos óvatosságot tanúsítottak, mégis — mind azt már kimutattuk — óriási nagy volt a szervezett munkások és alkalmazottak száma. De az új szervezetek nagy része a kommün összeomlása után ismét kivált, sőt ellensége lett a szervezett munkásságnak. A régi szervezett munkásság nem szívesen fogadta az új tagokat, mert épp azok voltak, akik a régi, jól bevált szakszervezeti taktika ellen ágáltak. Őközülük kerültek ki azok, akiknek a szakszervezetekben semmi sem tetszett. De ezekkel nem törődve, a szakszervezeti vezetők mindinkább bátrabban kritizálták az elkövetett örültségeket. A Szakszervezeti Tanács ülésén került először szóba, hogy valamiképen állást kellene foglalni a kormányzat részéről elkövetett rendszertelenségekkel szemben.

Nemsokára a vasmunkások néhány vezetőségi tagja értekezletre hívta össze a megbízható szakszervezeti vezetőket. Az első megbeszélés az Abonyi-utca 21. szám, alatt volt. Csak kevesen vettek ezen részt, mert csak a legmegbízhatóbb vezetőket hívták meg. Itt a vasmunkások egyik vezetőségi tagja

ismertette az összehívás célját. Kifejtette, hogy legfőbb ideje, hogy a szakszervezeti vezetők — akik végeredményben felelősök lesznek az eseményekért a tagokkal szemben, noha a bajokat nem ők idézték elő — komolyan foglalkozzanak a helyzettel. Beszült különböző dolgokról és végül azt javasolta, hogy amennyiben a fölvetett kérdések megtárgyalása szükséges, hívassanak meg az összes szakmák vezetői egy további megbeszélésre. A megindult vitában úgyszólván az összes jelenlévők résztvettek és lelkesen csatlakoztak az előadó által kifejtett álláspont-hoz. Két nappal később ismét együtt voltak a szakszervezeti vezetők, mégpedig most már nagyobb számban. A napirend ismertetése után többen felszólaltak és egyhangú volt a vélemény, hogy most már itt az ideje a cselekvésre. Az értekezlet elhatározta, hogy küldöttség menjen a kormányzótanácshoz, szólítsa föl, hogy a szakszervezeti vezetők legközelebbi ülésére jöjjön el, számoljon be a helyzetről, amelyet nagyon súlyosnak tartanak. A küldöttség fölkereste akkor a kormányzótanács elnökét, aki előtt ismertették a szakszervezeti vezetők kívánságait. Az elnök szívesen vállalta, hogy az előterjesztett kívánságot a kormányzótanácsban pártolólág benyújtja. Néhány nappal később ismét együtt voltak a szakszervezeti vezetők. Ekkor már nagyon komolyan tartották a dolgot, és megérkezett a kormányzótanács több tagja. Köztük Kun Béla is. A napirendet Vanczák János ismertette és felszólította a kormányzótanács tagjait, hogy a helyzetről tájékoztassák az értekezletet. Kun Béla a szokott módon válaszolt, de az értekezlet nem tartotta ezt kielégítőnek. A vita folyamán már néhány népbiztos is felszólalt és a felszólalásukból kitűnt, hogy már a népbiztosok sem voltak egységes állásponton. Így például Kunfi fölfedte elégedetlenségét, helyeselte a szakszervezeti vezetők álláspontját. Kijelentette, hogy nem tud megbarátkozni a diktatúra úgynevezett erős kezelésével: a polgárság oktalan brutalizálásával, a sajtó gúzsbakötésével, a művészetek s a tudomány elnyomásával. Több szabadságot követelt mindennemű kritika részére.

Az értekezletet folytatták. Egyik ilyen értekezleten elhatározták, hogy küldöttséget menesztenek az angol misszió egyik itteni képviselőjéhez, Freeman úrhoz, aki tanácskozni kíván a szakszervezetek vezetőivel. A küldöttség tagjai lettek: Jászai, Miakits, Peyer, Preusz és Szabó Imre. Néhány nappal később ismét együtt volt az értekezlet, amelyen Peyer Károly részletesen ismertette a Freemennel folytatott megbeszéléseket, amelyek esupán informatív jellegűek voltak. Freeman aziránt érdeklődött, hogy hajlandók volnának-e a szakszervezeti vezetők kormányt alakítani és ha igen, milyen föltételek mellett. A bizottság kijelentette, hogy kormány vállalásról csak az

* Wiesenberger Vilmos: Az Abonyi-utcai értekezletek. Typographia 1919. 36—37. számaiban.

esetben lehet szó, ha az ántánt az ország rendbehozásához segítséget nyújt. Nevezetesen: ellátnának bennünket élelmiszerekkel és a termelés megindításához szükséges szénnel és nyersanyagokkal. Freeman ezeket nem ígérhette meg, ellenben szíveesen vállalta, hogy ebben az ügyben bécsi főnökségével egy Bécsben tartandó tanácskozást létrehoz.

Természetesen az értekezleten történtek nem maradtak titokban. Több szakmának a bizalmiférfiai foglalkoztak a kérdéssel és mindenütt a szakszervezeti vezetők álláspontjára helyezkedtek. Voltak ugyan egyes szervezetekben viták, amelyeket a kommunisták exponáltjai provokáltak, de végeredményben mindenütt helyeselték a megindított mozgalmat.

A szakszervezeti vezetők értekezletei különben csak jelenségei voltak a munkásság hangulatának és ha valaha tárgyilagosan megírják a magyar bolsevizmus történetét, akkor meg kell állapítani azt a tényt, hogy Magyarországon elsősorban a munkásság volt az, amely a bolsevizmus bukását idézte elő.

A bolsevizmus bukása után

Szomorúbb napokat még nem élt a magyar munkásmozgalm, mint abban az időben, midőn a bolsevizmus bukása után Budapestre bevonultak a román csapatok. Egyszerre megállt minden élet. A termelés szünetelt az egész vonalon. A munkások tízezrei az utcára dobattak. Az irodák is üresen maradtak. Senki sem dolgozott és a szakszervezeteken kívül senki sem törődött a foglalkozás nélküli alkalmazottakkal és munkásokkal.

A Peidl-kormány uralma sokkal rövidebb volt, hogy bármit is kezdhettek volna. A Friedrich-kormány pedig, amely békét és nyugalmat hirdetett, nyugodtan nézte az egyre erősödő anarchikus állapotokat.

Közvetlen parancsot adtak ki, hogy a kommunistákat el kell fogni. A románok falragaszokat függesztettek ki, amelyekben föl hívták a közönséget, hogy jelentsék föl a kommunistákat. Erre tömegesen jelentkeztek a denúciások. Minden rossz szomszéd följelentette lakótársát, még akkor is, ha ez teljesen ártatlan volt. A hatóságok nem sokat törődtek az emberek ártatlanságával, hanem tömegesen elfogták az embereket. De a főbűnösök függébb része már idejekorán elszökött az országból és elmentek sokan olyanok is, akik nem is voltak exponálva a kommün alatt és üldözéstől nem kellett félniök, hanem a különböző felelőtlen elemek bosszújától féltek. Szerencsére a szakszervezeti vezetők jórésze ittmaradt, mert az volt a fölfogásuk, hogy akkor, midőn a munkásság a legnagyobb bajban van, nem szabad őt elhagyni. Itt kellett vesződniök és küzköd-

niök mindazoknak, akik kötelességüknek tartották a munkás-ság ügyét a legnagyobb veszély közt is szolgálni.

A Szakszervezeti Tanács titkársága az első pillanattól kezdve azon volt, hogy a szervezetek megint folytathassák működésüket, úgy mint ezelőtt. A Király-utca 52. szám alatti helyiségbe hívta össze a szakszervezeti vezetőket, ahol naponta voltak értekezletek és ahol megbeszélték mindazokat a dolgokat, amelyek szükségesek voltak a munkásmozgalom talpraállítására. Menteni kellett, ami menthető volt, mert az első időkben minden romokban hevert. Mindenekelőtt gondoskodni kellett az ártatlanul fogházba vitt munkások kiszabadításáról. Az értekező határozatának megfelelően küldöttség kereste föl az akkori rendőrfőkapitányt és arra kérte, engedje meg, hogy a szervezetek a munkanélkülivé vált nagy tömeget segíthessék. Ezt az engedélyt hamar meg is kapták. Továbbá arra kérték őt, hogy az ártatlanul elzártak ügyében tegyen lépéseiket, vagyis tegye lehetővé, az ártatlanul elzártak kiszabadíttassanak. Miután sok panasz érkezett, hogy a fogdáknak rosszul bánnak az elzártakkal, kérték, hogy ezt az ügyet is vizsgálja meg. Ugyanilyen előterjesztést tettek a belügy-miniszternek is. A következménye ennek az volt, hogy a munkások háromtagú bizottságot alakíthattak, akik a fogdákat látogathatták és a tapasztalt bajokat illetékes helyen elmondhatták. Lehetővé lett téve továbbá az is, hogy némi élelmet is vihessenek a fogdába. Ezek voltak abban az időben a legsürgősebb dolgok, amelyek ugyan nem szakszervezeti föladatak voltak, de miután a politikai párt ekkor még nem működött és az elzártak közül sok szakszervezeti tag is volt, a szakszervezeti vezetők vállalták ezt a föladatot.

Közben a román megszálló csapatok a legtöbb gyárban — elhurcolkodás céljából — leszerelték a gépeket, a telefondrótókat és mindazokat az eszközöket, amelyek a termeléshez szükségesek voltak. Ennek következménye az volt, hogy a munkanélküliség még fokozódott. A szakszervezetek vezetői foglalkoztak ezzel a kérdéssel és összeszámlálták a munkanélkülieket. Oly nagy volt ez a tömeg, hogy a szakszervezetek képtelenek voltak a segíelyeket előteremtteni. A fővárosban — egyes üzemek kivételével — alig dolgoztak a munkások. Az utcákon csupa lerongyolódott embert lehetett látni, a betegségek százféle nyavalyája pusztította őket. Eleinte élelem sem volt és mikor később már a piacokon élelmet lehetett találni, nem volt senkinek pénze, hogy ezt a drága élelmiszert megvegye.

A Szakszervezeti Tanács, hogy a nagy munkanélküliségre fölhívja a figyelmet, a román katonai parancsnokság és a rendőrfőkapitányság engedélyével nagy munkanélküligyűlést hívott össze a parlament előtti térre. És noha 100.000-re becsülték a munkanélküliek számát, ezen a gyűlésen csak 12—15.000

ember jelent meg. A többiek vagy annyira lerongyoltak voltak, hogy nem mertek az utcára menni, vagy pedig féltek az üldözéstől. A gyűlés a következő határozati javaslatot fogadta el:

„A budapesti munkanélküliek 1919 október 10-én az Országház-téren tartott nagygyűlése megállapítja, hogy amíg a külföldi államok, városok, hatóságok állandóan foglalkoztak a munkanélküliség kérdésének megoldásával, az önhibájukon kívül munka nélkül maradt munkások segélyezésével, addig nálunk a múltban ezzel sem az állam, sem a hatóságok nem foglalkoztak. Egyedül a szakszervezetekre háramlott az a feladat, hogy munka nélkül maradt tagjaikat segélyben részesítsék.

A háború első idejének gazdasági bizonytalansága a munkások ezreit tette munkanélkülivé. A háborús ipar föllendülése fölshívta ugyan a munkanélkülieket, de a tömeges bevonulások következtében vidékről újabb és újabb munkástömegek tódultak a gyárakba és egyéb háborús cikket gyártó üzemekbe. A háború megszűnésével nagymértékben csökkent az ipari termelés és most már nemcsak a háború ideje alatt a gyári üzemekben elhelyezkedett és vidékről feljött munkások, de a háborúban résztvevő és onnan visszajött munkások tízezrei is munkátlanok lettek. A novemberi forradalom után a Károlyi-kormány a háború következtében nyomorba jutott munkásokat munkanélküliségben részesítette, amellyel úgy, ahogy eltengették életüket. A bolsevista uralom is segélyezte a munkanélküli munkásokat, ezt a segélyezést azonban a most uralmon lévő kormány nemcsak teljesen megszüntette, de a fehér pénz devalvációjával a legnagyobb nyomorba taszította a munkásokat, a kereskedelmi, köz- és magán alkalmazottakat, akik ma az üzemeken kívül várják a munkaalkalmat, gyárak és vállalatok üzembehelyezését. Ma Budapest és környékének munkásai borzalmas tél előtt állnak, minden pénzük elfogyott és ha nem lesz gyors segítség, akkor előrelátható az éhínség és ennek minden következménye rájuk háramlik.”

A munkanélküliek megmozdulására a kormány végre elszánta magát és foglalkozott a szükségmunkák kérdésével. Ezek elvégzésére 30—40 millió koronát vett igénybe és úgy tervezte, hogy ez a szükségmunka földmunkára és erőkitermelő munkára terjedne ki. Ezzel azonban vajmi keveset segített az ipari munkásokon.

A Szakszervezeti Tanács — összeszámlálva a munkanélkülieket —, borzalmas számokat hozott nyilvánosságra. Eszerint október 31-ig jelentkezett munkanélküliek száma 114.174 volt. Ez az óriási szám a következőképp oszlott meg: biztosítási tisztviselők 450, börtöndösök, szíjgyártók és nyergesek 300, cipészek 69, cukrászok 350, étellemezési munkások 1300, építőmunkások 8600, famunkások 9658, festőmunkások 2000, fényképészek 348, fodrászok 465, közlekedési munkások 327, grafikai munkások 240, husipari munkások 212, ipari és közlekedési tisztviselők 15.000, kereskedelmi alkalmazottak 20.000, könyvkötők 1256, magántisztviselők 6000, mintakészítők 407, molnárok és malom-munkások 1600, nyomdászok 1800, órásk és nemesifézipari munkások 750, pénzügyi tisztviselők 3000, segédmunkások 8000, szabómunkások 12, pincérek 1500, szobrászok 160, textil-

ipari munkások 5000, téglagyári munkások 3500, üvegesek 2870, vas- és fémmunkások 11.000 és vegyészeti munkások 8000. A szervezetek 1919 augusztus 1-től október 31-ig 1,591.822 korona munkanélküliségeletet fizettek ki. A legtöbb segítyt a nyomdászok kapták: 600.000 koronát, ezt követték a vas- és fémmunkások 300.000 koronával. A bányamunkások szervezete rendkívüli segítyt nyújtott az arra rászorult bányamunkásoknak. Ez a rendkívüli segíty augusztus 1-től október 31-ig 146.518 koronát tett ki. A kifizetett segíty nem volt nagy, de ha figyelembe vesszük a munkanélküliek óriási számát, mégis csak a szakszervezetek voltak az egyedüliek, amelyek nem ígértek sokat, de annál többet tettek. A szakszervezetek igen súlyos viszonyok közé kerültek. Egyes szervezeteket föl is függesztettek, mások pedig korlátozva voltak működésükben. Senki sem tudta, hogy mi következik még. A legnagyobb baj a munkahiány volt. Az állam csak szükségmunkákkal próbálkozott, de a szakmunkások nem is vállalhattak ott munkát, mert ezek elvégzésére tesztileg sem voltak alkalmasak. A munkabérek is a lehető legkisebbek voltak. A szükségmunkáknál fizettek 25—30 korona napibért, ami az akkori viszonyok mellett még kenyérré és főzelékre sem volt elegendő egy-egy családnak.

Hozzájárult még ehhez, hogy a szakszervezetek erkölcsi tekintetben is igen rossz helyzetben voltak. Őket tették felelőssé a proletárdiktatúra kitöréséért. Pedig tudvalevő és a tárgyilagos vizsgálat is azt igazolta, hogy a szakszervezetek voltak a letűnt időszak alatt az egyedüli mérvadó tényezők, amelyek erélyesen és bátran küzdöttek — a magukat kommunistáknak nevező elemekkel szemben. De hiába volt. Bizonyos körök ezt nem akarták tudomásul venni és amikor csak alkalom nyílt, szították a gyűlöletet és izgattak a szakszervezetek ellen. Az eszközökben nem válogattak. A rágalom volt a leggyakoribb fegyverük.

A kormány egymásután bocsátotta ki rendeleteit, amelyek a szakszervezetek működését korlátozták. Így a kereskedelemügyi miniszter föloszlatta a Magyarországi Vasutasok Szövetségét. Mindazokat a rendelkezéseket, amelyeket a Károlyi uralom alatt kibocsátottak — visszavonták. Az Országos Pénztár, valamint a Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár autonómiáját fölfüggesztették és számos, igen jól bevált régi tisztviselőjét elbocsátották. De emellett igen gyakran jelentek meg falragaszok, amelyek hirdették, hogy a kormány a munkásság jólétéről gondoskodik. Azt kívánták, hogy most, a nagy megpróbáltatások után, a szervezett munkások hagyják ott szervezeteiket és lépjenek be a most már hatóságilag nagyon támogatott keresztényszocialista szakszervezetekbe. A munkásság segítyt, munkát várt az illetékes tényezőktől és ehelyett hangzatos ígéretekot kapott. Hívogatták őket mindenfelé, hol az egyik-másik miniszter, hol a keresztényszocialista Part, hol az akkoriban még nagyon hatalmas ébredők hívták

őket. úgy látszott, mintha soha a munkásságnak nem lett volna annyi jóbarátja, mint ezekben az időkben. „Mindent kaptok, csak jó gyerekek legyetek” volt a jelszó. De nemcsak szavakban, hanem tettekben is igyekeztek a keresztényszocialista szervezeteknek, amelyek Magyarországon sohasem tudtak boldogulni, tagokat szerezni. Sok üzemben csak azzal a föltétellel vették föl a munkásokat, ha beiratkoznak a keresztényszocialista szakszervezetekbe. Sok helyen a munkabérekből levonták a keresztényszocialista szakszervezeti járulékot. Így akartak tagokat szerezni. És ekkor történt az, hogy a munkások — a nagy kényszer folytán — fizették ugyan a keresztényszocialista járulékot, de egyszersmind titokban az ő régi szervezeteikbe mentek és ott ugyancsak fizették a járulékot. És csak természetes, hogy mihelyt lehetséges volt, a munkások ismét otthagyták az őket boldogítani akaró keresztényszocialista szervezeteket.

Igaz, hogy a tisztviselők egyrésze, amely mindig a politikai konjunktúrákhoz alkalmazkodott, otthagya a szervezett munkásság táborát, de ennek mindenki csak örült, mert hiszen már előbb is ismerték őket.

A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal bizottságot küldött ki, hogy vizsgálja meg a magyar munkások és szakszervezetek helyzetét. Ez a bizottság teljesítette föladatát anélkül, hogy véleményt mondott volna az itteni viszonyokról, csak tényeket említett jelentésében. Az egyik helyen megemlékszik a keresztényszocialistákról is. Ebben azt mondja a bizottság:

„A Magyarországi Keresztényszocialista Szakszervezetek Szövetsége 1906-ban alakult, de valójában csak a kommunizmus bukása után fejlődhetett. Taglétszáma ezidőszert, a nekünk átadott táblázat szerint 190.064. (Itt megjegyzi a bizottság: kénytelenek vagy uruk megmondani, hogy a nyolcnapos időközben a keresztényszocialista szövetség vezetősége a misztzió két tagjának két különböző kimutatást adott át a szövetséghez tartozó tagok létszámáról. Az első kimutatás 160.000-ről, a második 190.064-ről szól.) Szükségesnek tartottuk kiegészíteni értesülésünket — mondja továbbá a bizottság —, és megkérdeztük a szövetség intézőjét: „a forradalom előtt — monda — nem vehettünk nagy lendületet a fejlődésben, nem volt több 8—9 központunknál 12—13.000 taggal. A Károlyi-uralom óta a legnagyobb nehézségekkel kellett megküzdeni. Amikor az ellenforradalom győzött, itt Budapesten nyomban nagygyűlést hívtunk össze, annak megünneplésére. Ettől a naptól kezdve éledt újra a mozgalmunk. Ma 42 központunk van, de tagjaink létszáma éppen csak pillanatnyi és nagyon gyorsan fogunk emelkedni. Némely szervezet, mint például a vasutasoké, a maga egészében jött hozzánk.”

Végül a bizottság, miután nem hitt a keresztényszociális szakszervezetek adatainak, a munkáltatókhoz fordult. „A munkáltatók — mondja a bizottság, és erre a pontra vonatkozólag egyáltalán nem volt véleménykülönbség közöttük — kijelentik, hogy a Szakszervezeti Tanácshoz tartozó szakszervezetek taglétszáma (212.000) pontos lehet. Ellenben rendkívül meglepőd-

tek, amikor a keresztényszocialista szakszervezetek országos szövetsége taglétszámáról beszéltünk és kijelentették, hogy ez a szám *mértéktelenül túlzott*”

De ha már a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal kiküldött bizottságának jelentésével foglalkozunk, nem lesz érdektelen, hogy a bizottság által meghallgatott munkáltatóknak mi volt a véleményük. Egyik helyen közli a bizottság; egy munkáltató ezt mondta nekünk:

„A munkásszervezetek ellenezték a bolsevizmust. A bolsevista uralom alatt hallottunk a szakszervezetekből kiinduló ellenforradalomról. Az ellentét a leghatározottabban nyilvánult meg: közöttük. Különösen a műszaki munkások voltak a bolsevizmus ellenségei. Nem hiszem, hogy sok kommunista lett volna a munkásszakszervezetekben; mindamelllett a mostani elnyomatás föltámaszhatja a kommunizmust. De azért nem hiszem, hogy odáig jussanak, ha a kormány nem megy meszebb ebben az abszurd politikájában.”

Egy másik a következőket mondta:

„A kommunizmust a kevésbé jó munkásaink támogatták. A szervezett munkások, akik már régen dolgoznak a mesterségükben, semilyen szerepet nem játszottak, bár tevékenyen nem is elleneztek; passzívak voltak. De a háború alatt a hadiszerek gyártása következtében sok munkás jött a vidékről; ezek, akik nem voltak igazán érdekelve az iparban, kommunisták voltak. Becslésem szerint legföljebb munkásaink öt százaléka volt igazán kommunista és ezek legtöbbször sem tudta, hogy miről van szó.”

Ugyanezt a kérdést tettük föl egy alkalommal több, együttlevő munkáltatóhoz. Egyikük ezt mondta:

„Kevés munkás volt valóban kommunista és azok miatt az előnyök miatt voltak kommunisták körülbelül április 15-ig, amelyeket ez az uralom hozott nekik.”

Míg egy másik ezt mondta:

„Ha a munkások nem szálltak volna szembe a kommunizmussal, a kommunizmus sokkal tovább tartott volna.

Kérdés: És most?

Felelet: Az a benyomásom, hogy most helyeselnék a kommunizmust, mert elégedetlenek a mostani állapotokkal; szenvednek miatta és meg akarják magukat bosszulni.”

Egy másik munkáltató a következőket jelentette ki:

„A valóságban a munkások alig öt százaléka volt bolsevista; a munkások nem szívesen köszöntötték a bolsevizmus fölkelő napját. Nem lelkesedtek érte. Egyszerűen csak tudomásul vették ezt az uralmat. De már két-három hét múltán észrevették, hogy ez nem tarthat soká és nem is sajnálták ezt a megállapítást. Különösen a vasmunkások, a legintelligensebbek, a legjobban szervezettek, régóta demokrata szellemben iskoláztak, akik igen hamar ellenségeivé váltak ennek a rendszernek. Általában a szervezett munkások demokrata iskolázottságuk következtében ellenségei voltak a kommunistáknak.

Kérdés: De hogyan toborozták a kommunistákat?

Felelet: A fiatal munkások és a henység közül toborozták őket. A szakszervezetek elhanyagolták az ifjúmunkásokat és a tanoncokat; a kommunisták fölhasználták őket; de ismétlem, a munkások nagy többsége ellene volt a kommunista uralomnak. Ebben a gyárban maradtam a kommunizmus egész tartama alatt; két vagy három hét múlva az üzem termelőbiztosa azt mondta nekem: „Nem megy ez jól, nem is tart ez soká!”

Kérdés: Volt panasa a munkások ellen a kommunista uralom alatt?!

Felelet: Nem panaszkodhattam a munkásokra. Meg kell mondanom, hogy tudomásom szerint csak nagyon kevés gyárban voltak zavarok. Azt is elmondhatom, hogy a kommunizmus bukása után üzemem termelőbiztosa és a gyári munkástanács öt munkása hozzám jött és azt mondta: „Megtettük a kötelességünket, tegyen velünk, amit akar”. Ott tartottuk őket az üzemünkben; ezek a legjobb munkásaink.”

Ugyanez a munkáltató hozzátette még:

„Ha a munkások nagy része májusban, júniusban és júliusban nem dolgozott volna a kommunizmus ellen, a kommunizmus sokkal tovább tartott volna. Ellenséges magatartásuk különösen a vörös hadseregbe való sorozás alkalmával nyilatkozott meg; nem voltak hajlandók belépni és csak az erre kitért vörös terrornak engedtek. Nyomban a legnagyobb örömet tanúsították, amikor a kommunizmus elpusztult.”

Ehhez nincs hozzátennivalónk. A munkáslapok számtalanszor hangoztatták azt a tényt, hogy a reakció csak elkeseredést szül.

A románok kivonulása után sem javult a helyzet. A cenzúra szigorú volt. A párt- és szaklapok fehér foltokkal jelentek meg. A legfontosabb dolgokat nem lehetett megírni. De a szervezetek tudomására hozták, hogy felelőtlen elemek a szakszervezeti helyiségeket sem kímélték. Könyvtárakat szétdobáltak és az otthonokat lefoglalták. Mindezt hallgatagon kellett tudomásul venni, s legföljebb csak a kormányhoz intézett memorandumokban lehetett az eseményeket megírni. De ez sem használt sokat. Somogyi és Bacsó meggyilkolása csak fokozta az általános elkeseredést. Most már a külföld is nagyon érdeklődött a magyar viszonyok iránt.

A Nemzetközi Szövetség, anélkül, hogy meghallgatta volna a magyarországi szakszervezeti vezetőket, bojkottálta Magyarországot. Ez a bojkott erkölcsi tekintetben ugyan káros volt, de mégis csak elhamarkodottnak mondható, mert agrárországot nem lehet olyan könnyen bojkottálni. De a magyar szakszervezetek a bojkott alatt a kormányhoz fordultak és azt kérték, hogy ez teljesítsen bizonyos föltételeket, akkor azon lesznek, hogy a bojkott megszűnjék. Így többek közt kérték, hogy a munkásoknak több szervezkedési szabadság biztosíttassék, hogy a politikai üldözést szüntessék meg és hogy az internáltak és az eltévelyedettek bocsáttassanak szabadon. Ezekre a föltételekre a kormány nem adott határozott választ, ellenben a bojkottra ellenbojkottal válaszolt. A közlekedést a külfölddel megszüntette, a bojkottállapot, anélkül, hogy valami különös ered-

mennyel járt volna, hatheti tartam után — megszűnt. A Nemzetközi Szövetség ebből mindenesetre azt a következtetést vonta le, hogy agrárszágokat nem lehet egyhamar bojkottálni, és hogy a bojkott sikeres keresztülviteléhez az összes országok munkásainak teljes egyetértése szükséges.

Mikor a konjunktúrák némileg javultak és ismét dolgoztak a gyárakban, a munkáltatók azon voltak, hogy a munkabéreket csökkentsék. Az Országos Iparegyesület a gyáripari érdekeltséggel egyetemben arra az álláspontra helyezkedett, hogy a termelési költségeiket csökkenteni kell annyira, hogy a belföldi iparcikkek ára ne legyen magasabb a külföldi árucikkek áránál. Le is szállították az egész vonalon a munkabéreket. Pedig a drágaság nem csökkent, hanem hétről hétre emelkedett, úgy hogy a megélhetés mindinkább nehezebbé vált. Arról szó sem volt, hogy a lerongyolódott munkások néha-néha egy-egy ruhadarabot vehessenek. És ilyen nehéz viszonyok mellett is megmaradtak a munkások szervezeteikben, természetesen csak azok, akik már régen szervezett munkások voltak. A Károlyi-rezsim és a kommün alatt betódult tömegek, akik a legradikálisabbak voltak, majdnem mind ismét nagy tömegekben kimaradoztak és a különböző új alakulatokhoz, gyakran a munkások ellenségeihez is csatlakoztak.

Az első országos értekezlet a kommün után

1920 október havában a szakszervezeteknek először nyílt alkalmuk arra, hogy a nyilvánosság előtt, országos értekezleten, életjelt adjanak magukról. Az értekezlet foglalkozott a legaktuálisabb kérdésekkel. Résztvettek az országos értekezleten az igazolóbizottság jelentése szerint 215.000 szervezett munkás képviselőjében 32 országos szövetség 166 fővárosi küldöttel, 16 vidéki csoport 23 küldöttel. Az elnök — többek között — a következő rövid beszéddel nyitotta meg az értekezletet:

„Hosszú, viharos idők után, a világtörténelem egy szomorú epizódját átélve, ma ismét összeülnek a magyarországi szakszervezetek képviselői, jelölve annak, hogy vannak és hogy megmutassák, hogy az a munka, amelyre ők célul tűztek ki maguknak, az építés munkája. Ezt és semmi mást nem akarunk ma dokumentálni. A szervezett munkásság nem akar mást, mint eleget tenni annak a föladatnak, hogy munkástársainak, a munkásság egyetemének a sorsán javítson. Figyelmeztetni akarjuk az illetékes hatóságokat arra, hogy ezt az országot abból a kátyúból kihúzzuk, amelybe jutott. Semmi egyebet nem kívánunk gazdasági helyzetünk javítása érdekében, mint azt, hogy engedjék meg, hogy ha már jogokat adnak, ezekkel a jogokkal élhessünk is.”

A napirend első pontja a munkásság gazdasági helyzete volt. Az előadó — többek közt — a következőket említette meg:

„Amint egy megcsönkített, nyersanyagtermő területétől megfosztott ország nem életképes, ha a nyersanyagokat nem tudja megszerezni, azonképen nem életképes, nem termelőképes az ország dolgozó népe sem, ha az elsatnyult, kiéhezett és rongyokban álló tömegekből áll. A legelső és legszentebb államférfiúi föladat tehát a dolgozó népesség munkaképességének helyreállítása. Enélkül nem lehet az országot gazdaságilag sem helyreállítani. Hónapok óta halljuk és olvassuk, hogy az ország közgazdaságát egyedül a munka keltheti új életre. Minden közgazdász, politikus, vállalkozó, a hozzánk ellátogató külföldi idegenek, mind-mind állandóan egyet hangoztatnak: dolgozni, mert csak a megfeszített munka mentheti meg az országot. A munkások, különösen azok a sok ezren, akik munka nélkül tengődnek, ezeket a kijelentéseket örömmel hallgatták, mert azt hitték, hogy végre megindul a kenyeret, a megélhetést biztosító munka. De csalódtak. A munkára szóló fölhívás elhangzott ugyan, de a munkanélküliség nem szűnt meg, sőt nagyobb, mint az év elején volt. Erélyes és a szabadság és igazság szellemétől áthatott gazdasági politikára, megértésre és a dolgozó néprétegek terheinek enyhítésére van szükség; enélkül az országot lábraállítani nem lehet.

A hivatalos lapban megjelent kimutatás szerint ezévi május-augusztus hónapokban nem kevesebb, mint 12 millió korona értékű ruházati cikket, 9 millió korona értékű ékszeret zálogosítottak el. Az elzálogosított ékszerek tételszáma: 94.624, míg az elzálogosított ruhaneműek és egyéb ingóságok tételszáma: 140.732. A halálozás a Fővárosi Statisztikai Hivatal kimutatása szerint ebben az esztendőben nagyobb, mint volt a háború utolsó évében. Amíg az 1918. év első két hónapjában a fővárosban a halálozások száma: 4199 és 1919-ben: 3913, addig az 1920. év első két hónapjában: 5421 volt. A bűnözés tekintetében ugyanez a helyzet.

A gyáriparban összesen dolgozott 1918 október havában 42.447 munkás, 1919 október havában 9953 munkás, 1920 február havában 16.811 munkás, 1920 július havában 24.495 munkás. Tehát a gyáriparban még ma sem dolgozik több, mint a vas-munkások 54%-a.

Igazi szociálpolitikai alkotásokra van szükség, olyanokra, amelyek gondolkodóba ejtik a megszállott területeken élő munkásokat, hogy azok lássák a róluk való gondoskodás komolyságát. Ha ez megtörténik, lesz is eredmény.”

Az értekezlet többek hozzászólása után elfogadta a következő határozati javaslatot:

„A magyarországi szakszervezeteknek 1920 október 24-én, a régi képviselőházban tárgyaló országos értekezlete követeli:

1 A budapesti és környékbeli munkáscsaládok ellátásának biztosítása érdekében a munkások fogyasztási szövetkezete: az Általános Fogyasztási Szövetkezet, az ellátás tekintetében az illetékes hatóságok részéről a többi fogyasztási szövetkezettel mindenben egyenlő elbánásban részesüljön;

2 gondoskodják megfelelő munkaalkalomról és akadályozza meg azt, hogy a gyárak és egyéb ipari vállalatok a nyersanyaghiány ürügye alatt üzemeiket szüneteltessék. Szigorú ellenőrzés mellett tiltassék meg az, hogy a gyári vállalatok nyersanyaggal üzérkedjenek és tegyen meg minden lehető — külpolitikai és belső gazdaságpolitikai intézkedésekkel — hogy az országiba elegendő nyersanyag szállíttassék. Ennek sikeres keresztülvitele érdekében szüntesse meg az egyes behozatali kiváltságokat;

3. gondoskodják arról, hogy az árak csökkentése — mint az más államokban történik — kezdetét vegye és pedig úgy, hogy a béreik és fizetések az árakkal megfelelő viszonylatban álljanak. Ezért gondoskodják elsősorban arról, hogy a legfontosabb élelmiszerek — így a liszt, kenyér, hus, zsiradék, hüvelyes stb. — ára megfelelő módon csökkentessék. A főzöliszt és a kenyérellátás biztosítása érdekében szüntesse meg a nullásliszt kiörlését. Akadályozza meg a már egybegyűjtött és a drágaság következtében nem vásárolt készleteik kivitelét és a készleteket megfelelő és olcsóbb áron bocsássa a fogyasztók rendelkezésére. Az árak csökkentésével pedig a kötött fizetésű alkalmazottakat és munkásokat olyan helyzetbe hozza, hogy azoknak módjukban álljon életszintjük emelésével munkaerejüket a maguk, családjuk, valamint az ország érdekében épséggel megtartani;

4. a szociálpolitikai intézkedésekre vonatkozóan megállapítja az országos értekezlet, hogy minden szociálpolitikának előfeltétele az egyesületi és gyülekezési szabadság. Amíg ezeket a szabadságokat nem biztosítják, hiábavaló minden szociális intézkedés. A szervezett munkásság első és legfontosabb követelése az egyéni és szervezkedési szabadság biztosítása. A szervezett munkásság politikai és gazdasági téren csak akkor vehet részt, illetve csak akkor kapcsolódhatik be az állam munkálataiba, hogy ha ugyanolyan szabadságot biztosítanak számára, mint amelyet a munkásság Európa minden államában élvez.

6. Követeli a szaksajtó szabadságának a biztosítását és mindenfajta cenzúra eltörlését.

Az országos értekezlet tiltakozik a Lakáshivatal azon intézkedései ellen, amellyel a munkások gazdasági és kulturális érdekeit szolgáló helyiségeket lefoglalja és ezzel a munkásság humánus és kulturális törekvéseit megakasztani igyekszik. Az országos értekezlet hangsúlyozza, hogy a szervezett munkásságnak is fontos érdeke kívánja Magyarország fölépítését és erősítését. Megállapítja azonban azt is, hogy ennek megvalósítása a közszabadságok biztosításától függ.

Ezeket követeli tehát elsősorban és addig is kötelességévé teszi a szervezett munkásoknak, hogy semmitől vissza nem riadva, állhatatosan tartsanak ki szervezeteik mellett, mert szervezkedésiben van az erő!”

Az értekezlet tárgyalta továbbá a munkásbiztosítás kérdését. A kommun után a munkásbiztosító pénztár autonómiáját fölfüggesztették. Azóta rengeteg panasz hangzott el a Pénztár ellen. Csökkentették a táppénz nagyságát és időtartamát, úgyszintén a gyógyítási igényeiket. Foglalkozott továbbá a mun-

kásbiztosítás törvényjavaslatával. Az értekezlet határozati javaslatban fölhívta a nemzetgyűlést, hogy a benyújtott törvényjavaslatot utasítsa vissza s hívja föl a kormányt, hogy az 1907. évi XXI. te. rendelettel nem módosított részeit állítsa vissza, úgyszintén a pénztárak fölfüggesztett autonómiáját is.

Az egyesülési jog kezelése

A forradalmi időszakot kivéve, a magyarországi szakszervezetek sohasem élveztek teljes egyesülési szabadságot. A proletárdiktatúra bukása után, még a lehetőség szerint, korlátozták az amúgy is szűk egyesülési szabadságot. 1920-ban kiadtak egy rendeletet, amely kimondja:

1. A kormányhatóságilag láttamozott alapszabályokkal bíró egyesületek és fiók egyesületek elnökei bármiféle gyűléseket az illetékes rendőrhatóságnak legalább 3 nappal előbb, a gyűlés tárgyának, helyének és idejének pontos megjelölésével tudomásulvétel végett írásban bejelenteni kötelesek.

2. A rendőrhatóság, ha a gyűlés megtartását az állami rend és társadalmi rend, a közbiztonság vagy a köznyugalom szempontjából veszélyesnek, károsnak vagy aggályosnak tartja, a tervezett gyűlés megtartását megtilthatja. Amennyiben a rendőrhatóság 24 óra alatt a bejelentésre vonatkozólag nem nyilatkozik, úgy kell tekinteni, hogy a bejelentést tudomásul vette. A gyűlés megtartását megtiltó határozat — birtokon kívül — föllebbezhető.

3. A rendőrhatóság a gyűlésen megjelenhet és amennyiben annak lefolyását az állami és társadalmi rend, a közbiztonság vagy a köznyugalom szempontjából veszélyesnek, károsnak vagy aggályosnak tartja, a gyűlést — szükség esetén karhatalommal — fölosztatja.

Továbbiakban a mulasztók elleni büntetést szabályozza és kimondja, hogy a bejelentés elmulasztása elegendő ok az egyesület működésének a fölfüggesztésére.

A nyomdászok segélyző-egyesületét denunciálás folytán fölfüggesztették. Alakult a Könyvvari Munkások Nemzeti Ligája cím alatt valamely ébredő egyesület, amelynek vezetője nem akart egyebet, mint hogy lefoglalja magának a nyomdászok egyesületét és mindenekelőtt természetesen a pénzt. Följelentés is történt a Typographic ellen, mire a rendőrség 1921 január 16-án lepecsételte a Typographia szerkesztőségének helyiségeit és letartóztatott négy nyomdászvezetőt. Ez az eljárás annyira elkeserítette a nyomdai munkásokat, hogy még aznap abba akarták hagyni a munkát. A hatóság azonban látta, hogy ml következik, a letartóztatott nyomdászvezetőket ismét szabadon bocsátotta. A nyomdászok eme bátor föllépése az akkori időkben az első erélyes akció volt az egyesülési jog megvédése dolgában. Vidékről azonban számtalan panasz érkezett, hogy az újabb miniszteri rendeletek alapján még egyesületi gyűléseket sem engedélyeznek. Minden választmányi ülésen képví-

selteti magát a rendőrség és noha a szakszervezeteknek nem voltak titkaik, a rendelkezésekbe mégsem nyugodtak bele, mert a munkáltatók bátran gyülekezhetek akármikor, anélkül, hogy a rendőrség háborgatta volna őket.

A Szakszervezeti Tanács összegyűjtötte a panaszokat és ezeket földolgozva memorandumban, küldöttségileg a miniszterelnöknek nyújtotta át, aki megígérte, hogy a panaszokat megvizsgálja.

1921 december 4-én ismét rendkívüli szakszervezeti kongresszus volt, amelyen az egyesülési és sztrájkjog kérdésével foglalkoztak. Ezen a kongresszuson jelentették, hogy a vidék egyes községeiben, mégpedig: Dunaadonyban, Hogy észen, Esztergomban, Pápán, Nagykőrösön, Nagyorosziban, Szigetujfaluban, Salgótarjánban és más helyeken, az egyes szakmai szervezetek helyiségeibe legális és illegális elemek hatoltak be. A helyiségeket elrekvirálták, a pénzeket elvitték. Ilyen sérelmek történtek egyre-másra, különösen a Duna és Tisza közti vidék csoportjait tették lehetetlenné. Ezek a sérelmek természetesen a proletárdiktatúra után közvetlenül bekövetkezett időre vonatkoztak. De az elrekvirált helyiségeket csak nagyon nehezen tudták a szervezetek visszanyerni. A budapesti lakáshivatal is elrekvirált egyes szakegyesületi helyiségeket.

Az értekezlet megállapította, hogy az egyesülési jog és a sztrájk szabadság korlátozásával csak egyoldalúan a munkáltatók érdekeit védik, mert megtörtént, hogy bérmozgalmakban résztvevő munkásokat politikailag is üldöztek és internáltak. Ezért az értekezlet a következőket követelte:

„1. Biztosíttassák a munkásosztály egyesülési, gyülekezési és sztrájkjoga, mint általános emberi jog, a jogegyenlőség elve állapján. A fölösztatott, fölfüggesztett vagy egyéb módon erőszakosan megszüntetett munkásegysületeik adassanak vissza rendeltetésüknek és elkobzott vagy egyéb módon illetéktelenül elvett vagyoniuk tulajdonukba adassék vissza. Az egyesületek alakítása és működése — úgy mint minden országban — Magyarországon is szabad legyen. Hatósági beavatkozásnak csak akkor legyen helye, ha az egyesületi tagok többsége a beavatkozást kéri. Addig is, amíg mindez törvényhozás útján rendezést nyer, hatálytalaníttassák a 6622/920. számú kormányrendelet.

2. Tiltassanak be az úgynevezett feketelisták, amelyek segítségével éhhalálra vagy kivándorlásra kényszerítik a nagyobb darab kenyérért küzdő munkásokat. Azok a munkáltató testületek, amelyek feketelistákat adnak ki, az okozott károkért anyagilag és erkölcsileg felelősségre vonandók.

3. Meg kell szüntetni a rendőri fölügyelet alá helyezést és a jelentkezési kényszert, az internálás és politikai üldözés rendszerét, amely mellett sem egyesülési és sztrájk szabadság, sem békés termelés nem képzelhető. Éppen úgy meg kell szüntetni a cenzúrát, amely nemcsak a politikai, hanem a munkások bérmozgalmára vonatkozó sajtóközlemények közzétételét is korlátozza.

4. Tegye lehetővé a kormány, hogy a fővárosban, jóváhagyott országos alapszabályok alapján működő szakszervezeti

központok az egész országban csoportokat alakíthassanak és azokat bármikor ellenőrizhessék. Utasítsa a vidéki hatóságokat, hogy a Szakszervezeti Tanács kötelékébe tartozó szakszervezetek ugyanolyan mozgási szabadságot élvezzenek, mint amilyenben az uralkodó rendszer által dédelgetett alakulatok részesülnek.

5. Utasítsa a kormány a Lakáshivatalt, hogy a munkások pénzén főtartott egyesületi helyiségek rekvirálását szüntesse be és az eddig elrekvirált helyiségeket adják vissza rendeltetésüknek.

6. A kormány haladéktalanul vonja vissza a 6407/1920. M. E. számú rendeletet, amely a bányamunkásokat katonai fölügyelet alá helyezi és az utóbbiak egyesülési és mozgási szabadságát ezzel is indokolatlanul korlátozza.”

A határozati javaslatot megküldték a kormánynak. Azóta a Bethlen-kormány is bemutatkozott, s a miniszterelnök bemutatkozóbeszédében kifejezést adott annak, hogy a szabadságjogokat visszaállítani akarja, hogy a munkások szervezkedésének gátló okait meg fogja szüntetni s a szervezett munkásokkal meg akarja teremteni a kibékülést. Az utóbbi évek eseményei megmutatták, hogy milyen volt az a kibékülés. A Szociáldemokrata Párt vezetői tárgyaltak ugyan a miniszterelnökkel és bizonyos Ígéreteket is kaptak. A szakszervezetekre vonatkozólag megígérte a kormány, hogy az elrekvirált helyiségeket visszaadja a munkásoknak, az egyesülési és gyülekezési szabadságot enyhébben fogja kezelni, megengedi, hogy a vasutasok ismét kiadhassák szaklapjukat. Utóbbiak ki is adták lapjukat, de a belügyminiszter három hónap után ismét betiltotta ezt a lapot. Ami az enyhébb kezelést illeti, ebből nem sokat láttak a munkások, mert a vidéki hatóságok épp úgy dolgoztak, mint azelőtt.

A munkanélküliség és a drágaság

A munkanélküliség és a drágaság súlyos problémái állandóan foglalkoztatták a szakszervezeteket. Állandóan kellett küzdeniök a munkásoknak és alkalmazottak szervezeteinek a nyomorúsággal. Alig múlt el egyetlen munkásértekezlet vagy gyűlés, amelyen ne foglalkoztak volna az említett kérdéssel.

Már 1921 szeptember havában foglalkozott a Szakszervezeti Választmány a drágasággal és egy a kormányhoz intézendő határozatban megállapította, hogy a munkások még a háború alatt sem nyomorogtak annyit, mint altkor, midőn sok élelmicikben árúbőség mutatkozott. A munkások és fixfizetésű alkalmazottak megállapították, hogy eddig semmiféle komoly intézkedés nem történt arra nézve, hogy a dolgozók könnyebben megélhessenek, vagy valahogyan megvédelmezzék őket azokkal az uzsorásokkal széniben, akik jobban üzhetik szennyes mesterségüket, mint a háború alatt. A fogyasztási adók folytonos emelése, a házbéradó, kereseti adó és más számos adóztatás is

fokozta a drágaságot. Másrészt, ha a munkások és alkalmazottak anyagi helyzetükön segíteni akartak, fizetést vagy béremelést követeltek, mindig szembetalálták magukat azokkal a kereskedelmi vagy ipari érdekeltségekkel, amelyek tagjai óriási haszonnal dolgoztak. Ezek az állapotok végeredményben nemcsak a dolgozó tömegek erkölcsi és anyagi romlását, hanem az állami nagyfokú károsodását is következtetik. Mindezt figyelembevevő, követelte a választmány:

„1. A kormány szállítsa le a hus, liszt és egyéb szükséges élelmiszerek árait.

2. A fontos élelmiszerek kivitele tiltassék be és a fontos szükségleti cikkek vámmentes behozatala engedtessek meg.

3. Az élelmiszerekre és egyéb szükségleti cikkekre kivetett adók töröltessenek.

3. Az áru- és személyszállítási tarifa szállíttassék le.

5. A kereskedelmi alkalmazottak és magántisztviselők, továbbá mindazok, akiknek havi keresete a 10.000 koronát meg nem haladja, az ellátatlanok közé sorolondók.

6. Biztosíttassák a munkások mozgási szabadsága: az egyesülési jog és sztrájk szabadság. Szigorú rendszabályok alkotandók azok ellen, akik kizárások és feketelisták alkalmazásával a munkások kiéheztetését célozzák és ezzel a kivándorlást elősegítik.

7. Az ipari és kereskedelmi vállalatok, valamint a közkereseti cégek köteleztessek arra, hogy alkalmazottaiknak az élelmiszer- és más szükségleti cikkekkel arányban álló béreket fizessenek.”

Ugyancsak az 1921. évi december havában tartott rendkívüli szakszervezeti kongresszus is foglalkozott a drágaság kérdésével. Itt is elhatározta a kongresszus, hogy a kormány más államok intézkedéséhez hasonlóan, gondoskodjék a közszükségleti cikkek árainak a csökkentéséről.

A későbbi években szintén számos esetben foglalkoztak a szakszervezeti fórumok a drágaság kérdésével. Állandóan sürgették a kormányintézkedéseket, azonban egészen 1925-ig állandóan emelkedtek az élelmiszerek árai és 1925-ben sem volt még csökkenés, hanem csak kisebb differenciákkal állandósult a drágaság. A munkabérek ellenben mélyen alulmaradtak.

Ugyanez a helyzet a munkanélküliséggel is.

1920. év végén sem szűnt meg a munkanélküliség, csak egyes szakmák örvendtek kedvezőbb konjunktúráknak. Nevezetesen a cipész-, szabó- és asztalosiparban sok volt a munka. Ellenben a gyáripár, kevés kivétellel, pangott. Az építőiparban pedig egyáltalán nem volt munka.

1921 június havában a Szakszervezeti Tanács a kereskedelmi kormányhoz fordult és sürgős intézkedéseket kért a munkanélküliség ügyében. Kérte, hogy az ipari és kereskedelmi buckánál foglalkoztatott munkások, tisztviselők és egyéb alkalmazottak a gazdasági válság következtében ne bocsáttassanak el munkahelyükről; a vállalatok rendeleti úton köteleztessek arra, hogy üzemeik arányához mérten, megfelelő számú munka-

nélküli munkást és egyéb alkalmazottat foglalkoztassanak; a mégis munkához nem jutható munkások, tisztviselők és egyéb alkalmazottak munkanélküliségük idejére, az állampénztár terhére, segélyben részesíttessenek; a budapesti és vidéki bérháztulajdonosok hatóságilag köteleztessenek arra, hogy aa immár közveszéyles állapotban lévő házaikat sürgősen renováltassák.

Az Építőmunkások Szövetsége és vidéki helyicsoportjai a városok hatóságaihoz beadvánnyal fordultak, amelyben a munkanélküliség csökkentése érdekében a közmunkák elrendelését kérték.

1921 augusztus havában a kormányelnök ankétot hívott össze, amelyen résztvettek a munkáltatók. Ott ismertette a munkások kívánásait. A munkaadói érdekeltség azonban rideg, elutasító magatartást tanúsított. Ezt a kormány egyszerűen tudomásul vette, legalább ezt abból lehet következtetni, hogy a munkanélküliség dolgában nem történt semmi.

1922 február elsején Budapesten 11.878, vidéken 6334, összesen 18.212 szervezett munkás vagy munkásnő volt munka nélkül. A munkanélküliek száma a dolgozó szervezett munkásokéhoz viszonyítva 12% volt. Ez a szám hosszabb ideig állandó maradt, mert 1923 márciusban 18.650 volt a munkanélküliek száma. Az 1923. év közepén azonban a munkanélküliek száma csökkent. Az év végén ismét emelkedett.

1924 január 30-ára a Szakszervezeti Tanács a munkanélküliség ügyében nagygyűlést hívott össze. A gyűlés, amelyen sok ezer ember vett részt, a következő határozati javaslatot fogadta el:

„1. A kormány és a főváros haliaidéktalanul rendeljen él közmunkákat a munkanélküliség enyhítésére, de ebből a célból kötelezze a háztulajdonosokat iis a rozoga épületek kijavítására; a kormány és a főváros a drágaság enyhítésével tegye lehetővé a fogyasztás és ezzel a termelés fejlődését;

2. szervezzen a kormány olyan hivatalt, amely vizsgálat tárgyává teszi, hogy a mai viszonyok mellett időközönként történő elbocsátások csakugyan gazdasági kényszernek a következménye-e és milyen módon lennének azok mellőzhetőek;

3. gondoskodjék a kormány arról, hogy a munka nélkül maradt ipari és mezőgazdasági munkások, kereskedelmi alkalmazottaik és tisztviselők munkaerejének a védelmére alkottassák meg, amint azt vállalt kötelezettsége előírja, a munkanélküliség elleni biztosítás intézménye, amelynek terheit viselje az állam, a város és a vállalkozás;

4. azok a munkanélküliek, akik a környéken laknak, munkanélküliségük ideje alatt, a fővárosi munkaközvetítés igénybevétele végett, ugyanolyan utazási kedvezményben részesüljenek, mint azok, akik dolgoznak.”

1924 január végén a munkanélküliek száma már 17.643 volt. A vasiparban 18 százalékkal szaporodott a munkanélküliek száma és a tagok 21.8 százaléka volt munka nélkül.

1924 március havában országos értekezlet volt, amelynek

napirendjén a munkanélküliség kérdése szerepelt. Itt rámutatott a Szakszervezeti Tanács arra a nagy nyomorra, amely a munkanélküliség következtében keletkezett. Terjedt a tüdővész. A gümőkórban elhaltak száma 24.5%-kal több, mint 1922-ben volt. A halvaszületettek száma 14%-kal több. Csökkent a házasságkötések száma s mind nagyobb lett a kivándorlás.

Az országos értekezlet határozati javaslatot fogadott el, amelyben többek között követelték, hogy a nemzetközi munkaügyi konferenciák egyezménytervezetei és ajánlásai sürgősen ratifikáltassanak és mindenekelőtt iktassák törvénybe a nyolcórás munkanapot; az üzletek törvényes vasárnapi munkaszünetét és az üzletek hatórai záróját; a munkanélküliség elleni biztosítást; az agkori és rokkantbiztosítást; a gyermekmunka szabályozását; a mezőgazdasági munkások munkaidejére vonatkozó intézkedéseiket.

1924 április hó végén, a gazdasági élet szanalása kezdetén 22.327, május végén 22.667 volt a munkanélküliek száma.

A munkanélküliség ügyében kezdeményezett akció a polgári közvéleményt is fölrázta. Mindig többen és hangosabban követelték a munkanélküliség elleni biztosítást. Munkát vagy segélyt! — volt a kiáltás. A kormány is foglalkozott a kérdéssel, de — mint ez Magyarországon már szokás — a munkáltatók véleményét kérte ki legelőször, akiknek az volt a véleményük, hogy „a munkanélküliség és a munkanélküliség elleni biztosítás a munkakerülést idézi elő”. Meg is kapták a választ; a Szakszervezeti Tanács rámutatott arra, hogy ha minden kultúrországban tudnak munkanélküliséget fizetni, anélkül, hogy bajok lennének, úgy Magyarországon sem járhat ez bajjal. Különben a magyar munkáltatók, úgy mint aztelött is, attól féltek, hogy a munkanélküliség elleni biztosítás bizonyos terhekkel jár, azért ellenezték ezt és ezért hoztak gyakran nevetéses határozatokat.

1924 július és augusztus havában a Szakszervezeti Tanács állandóan napirenden tartotta a munkanélküliség kérdését. Sok esetben járt a kormány egyes tagjainál, ahol közmunkák elrendelését kérte. A népjóléti miniszter el is rendelte a budapesti házak tatarozását, ami az építő- és építéssel kapcsolatos munkásoknak néhány heti munkaalkalmat nyújtott, de a munkanélküliek nagy tömege, különösen a gyári munkások, nem tudtak munkához jutni. A parlamentben is állandóan napirenden tartották a szocialista képviselők a munkanélküliség kérdését. Majdnem naponta követelték, hogy tüzzék ezt a kérdést napirendre, de mindannyiszor leszavazták őket. Mindamelllett a munkásképviselők egy alkalommal néhány órán át foglalkoztak a kérdéssel a parlamentben is.

A munkanélküliek is természetszerűleg mindig türelmetlenebbek lettek, mert bár a szakszervezetek milliárdokat fordítottak a munkanélküliek segélyezésére, mégsem tudták a nyomorúságot enyhíteai. Hozzájárult még ehhez az is, hogy a

munkanélküliek közé olyanok is kerültek, akik állandóan szították a gyűlöletet a szakszervezetek vezetői és a szociáldemokrata párt ellen, holott az említettek mindent elkövettek, mindent megtettek, hogy munkát vagy segílyt hozzanak az illetékes köröktől.

Egy alkalommal a Szakszervezeti Tanács munkanélküliekből álló monstre-küldöttséget vezetett a népjóléti miniszterhez, aki a küldöttséget fogadva, hosszabb beszédben azt ígérte, hogy a kormány előmozdítja a közmunkákat és még az ősz folyamán beterjeszti a munkanélküliség elleni biztosításról szóló törvényjavaslatot. Ezt még a nyár folyamán ígérte. A törvényjavaslatot állítólag ki is dolgozták, de a törvényhozás elé még 1925 június havában sem terjesztették.

1924 október havában már 30.120 volt a munkanélküliek száma és semmi kilátás nem volt az ipari föllendülésre.

1925 január havában a Szakszervezeti Tanács ismét nagygyűlésre hívta össze a munkásokat, de ezt a gyűlést betiltották. Elérkezett 1925 tavasza és a munkanélküliség nemcsak hogy nem csökkent, hanem ellenkezően, még emelkedett. 1925 március 28-án 36.873 volt a munkanélküliek száma, százalékban kifejezve, a szervezett munkások 20.5%-na. Most, midőn e sorokat írjuk, még mindig óriási az üzleti pangás, a kereskedők egymás után buknak, nincs semmi üzleti élet és csak nagyon kevés a kilátás arra, hogy az ipar föllendüljön.

A jubiláris kongresszus

1925 március 25., 26. és 27-én tartották a magyar szakszervezetek rendes hetedik kongresszusukat. Jubiláris kongresszus volt ez, mert ekkor volt 25 éve, hogy a Szakszervezeti Tanács végleg megalakult. A kongresszus rendkívül ünnepélyes volt, mert résztvett benne számos külföldi vendég is. Nevezetesen megjelentek: Sassenbach János, a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség megbízásából; Jouhau Leon, a francia szakszervezeti szövetség megbízásából; Mertens Kornél, a belga szakszervezeti szövetség képviselőjében; Dürr Károly, a svájci szakszervezeti szövetség megbízásából; L. van der Wall, a holland szakszervezetek képviselőjében; Teyerle Rudolf, a csehországi szakszervezeti szövetség képviselőjében; Sandrucsek Károly, Pozsony kerületi titkára, Pavicsevics Luka és Nikolics Pero, a jugoszláviai szakszervezeti szövetség képviselői s Farkas István, a Szociáldemokrata Párt titkára.

Rothenstein elvtárs üdvözölte a kongresszust és a vendégeket és többek közt a következőket mondotta:

„25 évvel ezelőtt, 1899 május havában, a szervezett munkásság képviselői tanácskozásra gyűltek össze és megteremtették a szakszervezeti tanácsot. Ezzel a ténnyel azután kifeje-

zésre juttatták hogy a magyarországi szakszervezetek együtt-
éreznek szolidárisak, s mint ilyenek megteremtik az egységes
frontot a gazdasági ellenféllel szemben. Ha az eseményekre
visszatekintünk, azt látjuk, hogy az üldözések és erőszakos-
ságok sem tudták a szakszervezetek működését megakasztani.
Nem tudták megtörni azt a fölfogást, hogy mindig céltuda-
tosan előre kell menni.

Mikor a Szakszervezeti Tanács 25 éves jubileumához
értünk el, nem mulaszthatom el az alkalmat, hogy meg ne
emlékezzem Teszársz Károlyról, aki mint a szakszervezeti
tanács végrehajtóbizottságának legelső elnöke került ki az
akkori kongresszusi küldöttek sorából.”

Ezután az üdvözlőbeszédet következtek, mire a kongressz-
szus az igen terjedelmes jelentést tárgyalta és többek hozzá-
szólása után azt egyhangúlag elfogadta. Tudomásul vette azt
is, hogy a Szakszervezeti Tanács kormányfölvívásra alapszabá-
lyokat készített, amely szerint a Tanács címe: „Magyarországi
Munkásegysületek Szövetsége” (Szakszervezeti Tanács).

Ezután az egyesülési és gyülekezési jog tárgyalása követ-
kezett. úgy mint minden kongresszuson és majdnem minden
országos jellegű értekezleten, az egyesülési jog kérdésével kel-
lett foglalkozni, úgy ez a kongresszus sem] mulhatott el anélkül,
hogy ezt a fontos kérdést ne tárgyalják. Természetes, hogy
csak az utóbbi évek eseményeivel foglalkozott az előadó és az
összes fölszólalók. Az előadónak rendkívül sok anyaga volt,
amelyet a magyar szolgabírák és más hatóságok szolgáltattak.
Rendkívül sok egyesületi csoportnak a fölfüggesztéséről vagy
feloszlataásáról kellett jelentést tennie. De ismertette azt a
bizalmas rendeletet is, amelyet a belügyminiszter valamennyi
vármegye alispánjához intézett és amely alapján véve csak
a munkásegysületek ellen irányult.

Határozati javaslatot nyújtott be, amely többek közt így
szól:

„1. Az egyesülési és gyülekezési jog teljes biztosítását.
Addig is, amíg a teljes egyesülési szabadságot törvényben biz-
tosítják, hatálytalanítsák azokat a rendeleteket, amelyek a bel-
ügyminisztertől jóváhagyott alapszabályokkal bíró szakegye-
sületek helyicsoportjainak megalakulását attól teszik függővé,
hogy az illetékes közigazgatási hatóság közérdekűnek tartja-e
azt vagy nem. Ugyancsak hatálytalanítsák továbbá azokat a
rendeleteket is, amelyek a belügyminisztertől jóváhagyott
alapszabályokkal bíró szakegyesületeket arra kötelezik, hogy
közgyűléseik, vezetőségi üléseik, tudományos előadásaik vagy
egyéb összejöveteleik megtartásához rendőrhatalósági engedélyt
tartoznak kikérni.

2. Követeli a kongresszus, hogy a föloszlott és fölfüg-
gesztett szakegyesületek adassanak vissza és adassanak vissza
a szakegyesületektől elrekvirált helyiségek. Adják vissza a
betiltott szaklapokat és biztosítsák azt, hogy a szaklapok sza-
badon megjelenhessenek. A mezőgazdasági és bányamunkások,
a vasúti, villamos és egyéb közlekedési munkások szervezkedési
szabadságba legalább ugyanolyan méretű legyen, mint az ipari
munkások, kereskedelmi és irodai alkalmazottaké.

3. Tiltsák be az úgynevezett feketelistákat, amelyek segít-
ségével a munkáltatóérdekeltségek éhhalálra vagy kivándor-

lásra kényszerítik a munkásokat. Azokat a munkáltató test léteket, amelyek feketelistákat adnak ki, anyagilag és erkölcsileg vonják felelősségre.

4. Szüntessék meg azt a rendszert, hogy a nagyobb darab kenyeret kérő munkások bérköveteléseit előterjesztő bizalmiférfiakat, vagy a szervezkedés érdekében működő munkásokat rendőri fölügyelet alá helyezik és internálják.

E határozati javaslat elfogadása után a munkásvédelem kérdésével foglalkozott a kongresszus. Az előadó a szociálpolitika minden ágára kiterjedő beszédében ismertette a magyar szociálpolitika fejletlen voltát.

„A borzalmas, hosszú háború és az azt logikusan követő forradalmak, megszállások nemcsak csonkává, de 'rommá tették ezt az országot és koldussá a népet. A nép pedig csak azt látja és azt érzi, hogy nagy nyomorúságában, szenvedései közepett, segítest, támogatást, védelmet az államtól hiába vár. Sőt az események azt igazolják, hogy a gyűlölet lángja még ma is magasan lobog és a hatalom urai még mindig nem tanulták meg, hogy a letiportságból, az aléltságból csak minden tényező összefogásával lelhet életrekelni, az intenzív termelést megindítani, a pusztítás helyén építeni, a sebeket gyógyítani és az embert igazi emberré átfőmálni.”

Az előadó rámutatott arra, hogy a legtöbb országban már elfogadták a washingtoni egyezménytervezetet, amely a nyolcórás munkaidőt törvényessé teszi.

„A munkaidő szabályozása, a nyolcórás munkanap, avagy a heti 45 órás munkaidő bevezetése minden országban hasznára vált az iparnak, kereskedelemnek, közlekedésnek, mezőgazdaságnak egyaránt. Ezt az igazságot meg kell látni, föl kell ismerni és a tanulságot belőle le kell vonni. A társadalmi fejlődés is érleli ezt a követelésünket. Az igazság, a humanizmus is mellettünk szól. A megvalósításáért mégis harcolnunk kell és ha a magyar munkásság szervezett ereje elég erős lesz ebben a harcban, akkor nálunk is törvény fogja szabályozni a nyolcórás munkanapot.”*

* A nemzetgyűlés március 4-iki ülésében terjesztették be a munkaügyi konferenciák három egyetemes ülésének egyezménytervezeteit és ajánlásait. Az előterjesztés szerint nem fogadható el: a munkaidőnek az ipari üzemekben napi nyolc órában és heti 48 órában való megállapításáról szóló washingtoni konferencia egyezménye. Nem fogadható el: az ipari munkára bocsátható gyermekek legkisebb életkoráról szóló egyezmény. És ennek , következtében szabad az iskolai kötelezettségének eleget tett 12 éves gyermekek et is akármilyen foglalkoztatásnál alkalmazni; nem fogadható el: a hajótörés által okozott munkanélküliség esetében nyújtandó kártalanításról szóló, a tengerészek részére való állásközvetítésről szóló, és nem fogadható el: a mezőgazdasági munkások egyesületi és szervezkedési jogáról szóló egyezménytervezet sem. De nem fogadhatja el a nemzetgyűlés az ajánlásod közül azokat sem, amelyek: a külföldi munkásokkal szemben azonos elbánást kívánja biztosítani minden jog terén. És nem fogadhatja el: a munkaidőnek a halászati iparban való korlátozásáról, a munkaidőnek a belvízi hajózásban való megállapításáról, a ten-

A határozati javaslat, amit az előadó előterjesztett, nagyjában ismétli a régi kongresszusok határozatait, amelyek Magyarországon még mindig nem léptek életbe. Így követelte a határozati javaslat: a nyolcórás munkanapot, a 14 éven aluli gyermekek alkalmaztatásának az eltiltását, a női és gyermekmunka védelmét, az éjjeli munka betiltását, a magánalkalmazottak jogviszonyainak a szabályozását és a teljes 36 órán át tartó vasárnapi munkaszünetet minden iparágra, az üzletek és irodák esti 6 órán túli zárvatartását, a munkás- és alkalmazotti kamarák intézményét, megfelelő munkáslakások építését, az iparfölügyelet megfelelő módon való fejlesztését.

A munkásbiztosítás kérdését tárgyalva, az előadó rendkívül sok anyaggal fűszerezett beszédében bizonyította, hogy különösen mióta a munkásbiztosító pénztárak autonómiáját fölfüggesztették, a munkásbiztosítás ügye hanyatlik Magyarországon. Különösen sivár képet mutat az Országos Gazdasági Munkáspénztár, amelynek évi jelentése szerint a biztosítások azáma volt 1921-ben haláleseti kötvénnyel 3469, nyugdíjra 8641, a régi tagcsoport 1229, baleset esetére rendkívüli tag 10,372, cseléd 115.376, gépmunkás és más szakmunkás, gépészek, fűtők és egyebek 143.200 volt biztosítva. Tehát az 1,131.000 nincstelen mezőgazdasági munkás közül összesen csak 282.287 munkás volt biztosítva, mégpedig nem egységesen, minden eshetőségre, hanem össze-vissza, egyik csoport csak baleset esetére, a másik csoport csak halálesetre. Ez a pénztár segélyekre 1921-ben összesen csak 462.335 koronát fizetett ki, míg az adminisztrációs költség 642.335 korona volt.

Az előterjesztett határozati javaslatban követeli a kongresszus: az egységes magyar szociális biztosítási törvény sürgős megalkotását. A biztosítás ölje föl: *a)* betegség és baleset esetére; *b)* az aggkor és rokkantság esetére; *c)* a munkanélküliség esetére való biztosítás és *d)* az özvegyekről és árvákról, ellátatlan családtagokról való gondoskodást.

A biztosítás minden nemét ki kell terjeszteni minden foglalkozási ágra és minden függő helyzetben lévő kisexiszten-

gerészekre vonatkozó szabályzatok kiadásáról, a tengerészeknek a munkanélküliség esetére szóló biztosításáról, a mezőgazdasági női munkásoknak a lebetegedési és azt követő időben leendő védelmére, valamint a mezőgazdasági társadalmi biztosításról szóló ajánlásokat sem.

Van azonban olyan egyezmény is, amit elfogadtak: a nők éjjeli munkájának a szabályozása, a fiataloké éjjeli munkájáról szóló egyezménytervezet. A tengeri munkára bocsátható gyermekek legkisebb korának megállapítására, valamint a hajóikon alkalmazott gyermekek és fiatalok kötelező orvosi vizsgálata tárgyában hozott egyezménytervezeteit; a szénmunkára vagy fűtőszalagmunkára bocsátható fiatalok legkisebb korára, valamint az ólomfehérnek a festéshez való használata tárgyában elfogadott egyezménytervezetet; a fehér foszfornak a gyufagyártásnál törzshasználatát tilalmazo egyezményt és az iparfölügyelet biztosítását célzó egyezményt.

ciára: ipari, kereskedelmi, bánya-, erdő- és mezőgazdasági munkásokra és alkalmazottakra, magán- és közalkalmazottakra, háztartási munkásokra és alkalmazottakra, segéderő nélküli otthon dolgozó munkásokra, háziipari teendőket végzőkre, kisiparosokra, kiskereskedőkre és 10 holdon aluli törpebirtokosokra a biztosítás minden ága kötelező legyen. A biztosítás valamennyi intézménye, az érdekelt felek paritásos önkormányzatának közvetlen irányítása alatt álljon. Az államnak csak fölügyeleti joga legyen.

Ezután megválasztották a végrehajtóbizottság tagjait, mégpedig választva lett: Rády Sándor vasmunkás, Csapó Sámuel vasmunkás, Rothenstein Mór nyomdász, Sávolt János famunkás, Reisz Móric húsipari munkás, Deutsch Jenő kereskedelmi alkalmazott, Günther Péter bőripari munkás. Kitajka Lajos szabómunkás, Csóka Vendel bányamunkás, Reichel János földmunkás, Knittelhoffer Ferenc építőmunkás. Az ellenőrzőbizottságba választottak: Czédli István famunkás, Dincser István könyvkötőmunkás, Erdőssy Antal banktisztviselő és Kertész Miklós magántisztviselő. A kongresszus egyhangúlag elfogadta a jelölőbizottság azon javaslatát, hogy a Szakszervezeti Tanács titkárai hivatalból tagjai a végrehajtóbizottságnak.

A záróbeszéd megváltása után véget ért az igen magas színvonalú kongresszus, amelynek tárgyalásairól a Szakszervezeti Tanács terjedelmes jegyzőkönyvet adott ki, úgy hogy fölöslegessé vált, hogy itt is bővebben foglalkozunk vele.

A nagyobb gazdasági harcok 1920-tól 1925-ig

A nagy munkanélküliség és a munkások látszólagos levertége arra bírta a munkáltatókat, hogy az egész vonalon csökkentés a munkabéreket és hosszabbítsák a munkaidőt. A munkásság ezt nem volt hajlandó tűrni, régi vívmányaiból nem akart engedni s ennek a következménye az volt, hogy már 1921-ben volt több bérmozgalom. Így csupán a vasmunkásoknak 6,0 gyárban volt bérmozgalmuk, ezenkívül számos kisebb sztrájk és kizárás is volt. A rossz munkaviszonyokat a munkások gyáranként, részleges mozgalmakkal akarták javítani. Ez a mozgalom azután a munkáltatók nagyobb ellenállásához vezetett.

1922. év elején a nehézipari munkáltatói érdekeltségek kizárták az összes Budapest és környékbeli munkásokat. A Vasművek és Gép-gyárak Országos Egyesületében tömörült vállalatok a béreket és a munkaidőt egyoldalúan akarták megállapítani. Ez a törekvésük azonban a legnagyobb ellenállást következtette. A kizárás ideje alatt többször tanácskoztak az érdekeltek, míg január 21-én a tárgyalóbizottság megállapodását elfogadták.

A drágaság azonban folyton emelkedett és a munkások — a megállapított munkabér mellett — nem tudtak megélni. Ennek következményei lettek az újabb részleges mozgalmak, amelyek megint az általános kizáráshoz vezettek. Márciusban megint álltak a gyárak Budapest és környékén. A munkások 25% béremelést követeltek, a munkáltatók azonban csak 5 és 10%-os béremelést adtak. Erre következett a kizárás, amelynek különben egyik főcélja volt, hogy a szakszervezetet letörjék. Ezzel a kizárással a Szakszervezeti Választmány is foglalkozott és kimondta, hogy indokoltnak tartja a gyáripari munkások küzdelmét, a harcbanállókkal szolidárisnak érezte magát és azok győzelme érdekében minden lehetőt elkövet. A négy héten keresztül tartott elkeseredett harc megegyezéssel ért véget. Április 18-án megkezdték ismét a munkát és rövid időre megint békesség volt a nehézgyáriparban.

A vas- és fémmunkások 1922 június 18-án tartott évi közgyűlésén jelentette a titkárság, hogy az elbukott harcok oka minden esetben az volt, hogy a „keresztény testvérek” sztrájk-törő munkát végeztek. A harcoknak természetesen áldozatai voltak. Különböző alkalmakból kifolyólag 151 munkást rendszabályoztak, akiket azonban a társaik nem hagytak el.

1922-ben a husipari munkások szervezete is az egész vonalra kiterjedő bérmozgalmat folytatott, amelynek eredménye volt, hogy az iparban foglalkoztatott valamennyi munkás munkabére emelkedett.

A szabóiparban alkalmazott munkások a folytonos drágulás miatt szintén bérmozgalmakat indítottak. A munkáltatók vonakodtak a béremeléstől és ez kényszerítette a munkásokat a sztrájkra. Így a budapesti férfiszabómunkások munkabeszüntetés útján értek el 15%-os béremelést. A női konfekciómunkások békés tárgyalás útján 35 százalékos béremelést nyertek. A vidéken szintén voltak mozgalmak, amelyek nagyrészt a munkások győzelmével végződtek.

A pénzügyi tisztviselők hosszú és nehéz küzdelmet folytattak a bankok és takarékpénztárak egyesületeivel, amelyek a legridegebben elzárkóztak attól, hogy alkalmazottaik helyzetén segítsenek. A bankok 1922-ben még rendkívül sokat kerestek, 1924-ben már hanyatlottak a konjunktúrák és a tisztviselők ezreit az utcára dobták.

A kereskedelmi alkalmazottak nehéz küzdelmet folytattak a vasárnapi munkaszünetért és a hétórás záróráért. Egyes vidéki városokban eredményt is értek el.

A famunkások megállapodást létesítettek a Gyáriparosok Országos Szövetségével a bérfizetéseket illetőleg. A megállapodás 30%-os béremelést hozott. A famunkás-szövetséghez tartozó esztergályosok szintén 30%-os, később 40%-os béremelést vívtak ki.

A kádár munkások 100 koronás órabérminimumot nyertek.

1922-ben még majdnem az összes szakmák béregezéséget kötöttek. Így az építőmunkások munkabéreit is szabályozták.

A bőripari szakmák szintén rendezték munkabéreiket.

A szabóiparban ismételen megállapították az órabéreket.

A fuvarosmunkások sztrájkjal emelték munkabéreiket.

A cipésmunkások bérharcot indítottak. Ez a harc 1922 október havában azért tört ki, mert a cipésmesterek, illetve azok szervezete megszegte a bérszerződést. A szerződés szerint ugyanis a munkásoknak bérjavítás járt volna, a munkáltatók ezt nem akarták megadni, mire 97 üzemben 842 munkás sztrájkbalépett. Időközben 50 műhelyben 342 munkás megegyezett a munkáltatójával. Október hó 19-én megegyezés jött létre s ezzel megszűnt a sztrájk.

1923 február havában ismét nagy kizárás volt Budapesten. Ismét a vas- és gépipari munkáltatók zárták ki munkásaikat. Az iparban foglalkoztatott munkások közül a vasipari munkások éltek a legrosszabb életviszonyok között. Békebeli életszínvonaluknak 54.4%-át veszítették el. Ismét a Szakszervezeti Választmány foglalkozott a nagy kizárással és a kizártak támogatását határozta el. Ez a kizárás is egyezséggel végződött.

1923 március havában már oly rohamos volt az áremelkedés, hogy az összes szakmák béremelést követeltek és nagyrésztük kapott is.

1923 július 12-én a belügyminiszter a Népszava megjelenését hat napra betiltotta. E hír hallatára a fővárosi napilapoknál dolgozó nyomdai munkások spontán elhatározásból beszüntették a munkát s ezért 13-án reggel, valamint délután egyetlen napilap sem jelent meg Budapesten. A nyomdászoknak eme bátor föllépése azt következtette, hogy a betiltórendeletet visszavonták.

Az 1924. év egyik legföltűnőbb harca a nyomdai munkások harca volt. A több évtized óta kollektív szerződéses viszonyban élő nyomdai munkások közül két napilap alkalmazottai bérjavítást kértek. A bérjavítást nem adták meg, mire a munkások beszüntették a munkát. A szervezet vezetősége, a kollektív szerződésre való hivatkozással, a munkásokat a munka folytatására akarta bírni, de a munkások ennek ellenére föntartották a követeléseket. Erre az összes napilapok munkásait kizárták, majd a nyomdatulajdonosok egyesülete kizárta az összes nyomdákban alkalmazottakat. Ezzel tulajdonképen szerződészegést követett el. Az elkeseredett harc heteken át tartott. A kizárt munkások most már nem akartak visszamenni béremelés nélkül. A hosszú idő alatt nem jelentek meg egyéb lapok, mint a kormány és a nyomdai főnökök által kiadott lapok. A gyakori tárgyalások után és a heteken át tartó harc után a tárgyalások megegyezéssel befejeződtek. A megállapodás szerint a nappali szakmunkások négy részletben 90.000 korona, a nappali gépszedők 100.000, a lapszedők 160.000, 175.000 és 190.000 korona bérjavítást kaptak. A munkásnők ez összegeknek 60, a segéd-

munkások pedig 75%-át kapták. A kizárás által okozott bérvészeség 50 százalékat a munkaadók megtérítik. A heti index a 10% standardjavítással továbbra is fönmarad. Mint ebből látható, a nyomdai munkások ez alkalommal igen szép győzelmet arattak.

A tömegtermelő cipésmunkások 1924 szeptember elsején beszüntették a munkát. Ez a sztrájk azért tört ki, mert a munkáltatók a szerződésben biztosított 8%-os bér javítás kifizetését megtagadták. A harcba beleavatkoztak a cipőkereskedők is, akik a bérrendezéstől az árak drágulását féltették. A cipészek sztrájkja hét hétig tartott, amikor sikerült a munkásoknak a munkáltatók támadását kivédeni és bérjavítást kivívni.

A kárpitósmunkásokat kizárták, de miután a famunkászövetség a kárpitóssok ügyét magáévá tette, sikerült a támadást visszautasítani.

A kőfaragók hónapokon keresztül harcoltak bérjavításért. Végre sikerült a drágulásnak megfelelően némi munkabéremelést kivívni.

A bányamunkások is kénytelenek voltak mozgalmat indítani. A februári drágulásra való tekintettel, a nagy bányák a szakmányban dolgozó munkások bérét 50%-kai, az uraságban dolgozók bérét 60%-kal emelték föl. Ezzel szemben azok a bányák, amelyek szorzószám alapján fizették ki a béreket, nem adtak ilyen béremelést. Legelőször Dorogon kényszerültek a munkások a munka beszüntetésére. Ezek a munkások 50%-os pótlékot kaptak. Pilisvörösváron és Pilisszentivánon szintén megállt a munka. Ajkán és Mórton tárgyalások révén rendezték a munkabéreket.

Május havában általános bányászsztrájk volt Magyarországon. E sztrájk oka volt, hogy a megállapodás ellenére a bányák „mindig kisebb százalékos arányú bérjavítást adtak, mint amit a drágulás mutatott. A bányamunkások türelme fogytán volt már! és miután a bányatulajdonosok nem akartak semmiféle béremelést adni, körülbelül 35 ezer bányamunkás sztrájkba lépett.

A Szakszervezeti Választmány, foglalkozva a kérdéssel, ki-mondotta, hogy: „a bányamunkások harcát a legmesszebbmenően támogatja s fölhívta az összes szakmák dolgozó munkásait, hogy siessenek a bányamunkások küzdelmének a sikerét előmozdítani”. Közben nyolc bányatulajdonos megadta a munkások követelését. Így 3218 munkás ismét megkezdte a munkát.

A bányamunkások harca ötheti küzdelem után teljes sikerrel befejezést nyert. A küzdelem eredménye, hogy a drágasági pótlék 140% helyett 170% lett.

A téglagyári munkások rendkívül alacsony munkabéruk miatt kénytelenek voltak sztrájkba lépni. A sztrájk eredménye 20% béremelés volt.

A bányászok munkásai szintén sztrájkba mentek.

A faipari munkások a gyáripari blokkal március 31-étől kezdve 20%-os béremelést állapítottak meg. A munkáltatók csak 10% béremelést fizettek, mire május 19-én 600 asztalosmunkás abbahagyta a munkát. Négyheti bérharc után a munkásoknak jogosan járó munkabért megkapták. Ezzel befejezést nyert a harc.

1925-ben, a nagy munkanélküliség következtében, lényegesen csökkentek a bérharcok. Ezt az időpontot találták a munkáltatók a legalkalmasabbnak arra, hogy a régi vívmányokat eltöröljék. A kőfaragómunkások kollektív szerződését semmisenk nyilvánították. A munkabéreket 28%-kal csökkentették.

A bányamunkások nyolcórás munkaidejét meg akarták szüntetni. Tatabányán akarták a munkaidőt meghosszabbítani azzal, hogy a fölváltás a munkahelyen történjék. A munkások munkaideje ezzel meghosszabbodott volna körülbelül egy órával. A munkások ezt nem fogadták el, s kilenc hétig harcoltak a munkaidő meghosszabbítása ellen. A tatabányai munkások voltak tulajdonképpen azok, akik a munkáltatók által tervezett általános munkaidőhosszabbítást hősiességgel visszautasították. A bányamunkások nemcsak önmagukért, hanem az összmunkásságért küzdöttek. A harc eredménnyel végződött.

Befejeztük mondanivalónkat. Még csak a titkárok jelentéseiből közöljük kivonatossan az utolsó tíz esztendő küzdelmeit. Úgy érezzük, hogy ezzel a munkával tartozunk önmagunknak és a magyar munkásmozgalomnak. Végigvonultatjuk a magyar munkások nehéz harcainak történetét. Az események egymást kergetik. A sorok mögött sok könny és szenvedés rejlik. Minden lépés, amit a magyar munkások a munkabéremelés és a munkaidőrovidítés érdekében megtettek, rengeteg áldozatokkal járt. Számtalan esetben az utcára dobva, rendszabályozva, kenyerrüktől megfosztva állottak, de az útról, amelyen megindultak, bármilyen tövises volt, nem tértek le. Sem hízélgés, sem üldözés nem hatott rájuk. Küzdelmeik nem voltak hiábavalók. Kulturális és anyagi tekintetben szép vívmányokkal büszkélkedhetnek.

Szükségesnek tartottuk, hogy a magyar munkások küzdelmeinek történetét ebben a munkában összefoglaljuk. Okulhatnak belőle maguk a munkások és okulhatnak belőle azok, akik azt hitték, hogy nyers erőszakkal lehet eszméket és lehet a gazdasági viszonyokból eredő mozgalmakat elnyomni.

A szakszervezetek taglétszáma az utolsó tíz évben.

Szakszervezetek		1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924
		d e c e m b e r h ó 3 1 - é n										
1	Aranyművesek	54	139	187	151	902	1500	980	608	890	604	600
2	Ácsok	750	150	213	—	40616	24457	—	9254	18302	16360	6821
3	Bányamunkások	1915	2010	3200	21178	2343	4667	—	—	2346	567	—
4	Biztosítási tisztviselők	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Borbélyok	—	—	185	185	1839	6916	505	546	973	523	304
6	Bőrmunkások	1020	732	680	1702	1651	623	435	525	610	572	466
7	Bőröndösök	848	502	450	1269	3170	1600	537	510	647	582	503
8	Cipészek	1144	1085	1242	4101	10068	6533	7828	9404	11212	10759	8990
9	Cipőfőlérszékészítők	665	509	564	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Cukrárszok	62	51	71	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Élelmezési munkások	—	719	552	650	10299	6310	5281	5496	6753	3529	3482
12	Építőmunkások	7367	2847	1760	3201	21685	38729	10390	7549	18542	14387	17765
13	Famunkások	3781	2658	3845	8941	19359	5554	12701	14793	15925	12817	9299
14	Festőmunkások	1499	451	890	1678	2255	389	2210	2119	2458	—	—
15	Földmunkások	1100	500	500	1300	44950	—	1241	3184	8608	3421	2600
16	Fényképészek	—	—	—	—	360	683	303	411	203	42	157
17	Gabonamunkások	308	87	150	—	1476	700	984	984	558	300	300
18	Grafikai munkások	817	598	583	577	787	949	750	832	910	801	766
19	Házfőlügyelők	—	—	—	—	—	2500	3196	2082	1277	—	—
20	Háztartási munkások	—	—	—	—	—	—	87	270	173	136	—
21	Hírlapterjesztők	98	75	75	651	2172	500	472	572	447	447	—
22	Husipari munkások	424	467	516	6123	11000	334	1438	3415	3500	3000	2600
23	Kalaposok	199	125	114	277	250	200	366	366	390	403	354

24	Kályhások	—	28	—	18	220	218	80	130	140	145	100
25	Kereskedelmi alkalmazottak	1087	1285	1412	—	7087	6767	5878	5441	6477	6176	4568
26	Keztyűsök	—	60	53	19	75	75	60	56	59	63	61
27	Könyvkötők	2595	2202	2369	2470	5000	4558	3256	3150	3949	3542	3428
28	Könyvnyomdászok	7035	7115	6982	8169	8231	7322	5200	7263	7347	7631	6775
29	Kereskedelmi segédmunk.	60	25	80	—	—	—	—	—	—	—	—
30	Magántisztviselők	—	—	—	13361	23000	8000	6444	6086	7026	5781	6773
31	Mintakészítők	294	332	301	338	448	450	422	430	452	445	438
32	Molnárak, malommunkások	347	190	327	—	—	—	—	—	—	—	—
33	Pénzüntézetit tisztviselők	—	—	—	—	4770	5000	5500	7000	8000	5500	3182
34	Pénzüntézetit hivatalsegéddek	—	—	—	—	—	—	—	—	800	850	420
35	Pécsi kerámiai munkások	75	35	35	—	—	—	338	574	574	—	—
36	Segédházfőlügyelők	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
37	Segédmunkások	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
38	Szabómunkások	1120	859	1282	4100	23148	3411	6945	8653	7266	6725	4822
39	Szállítási munkások	440	40	39	1200	8500	3500	2479	3220	3775	4650	3000
40	Szállodai alkalmazottak	822	267	367	800	30108	3853	1825	2078	2700	2500	1405
41	Szoba- és ablaktisztítók	—	—	—	—	—	—	138	70	173	102	102
42	Szobrászok	175	70	93	120	330	300	338	338	337	307	307
43	Textilmunkások	80	20	25	3640	11700	1200	1000	1800	4320	2380	1750
44	Úvegesek	137	—	—	170	2746	337	360	370	580	500	400
45	Vas- és fémmunkások	11112	14271	20696	80934	81572	49182	48268	38478	49601	45026	28190
46	Vegyészeti munkások	—	25	—	1271	26300	3456	2126	3344	3518	3308	2894
47	Vasuti munkások	3430	2852	5500	—	—	—	—	—	—	—	—
48	Zenészek	—	—	—	—	—	—	1316	628	628	672	710
49	Fuzionált és felozsl. szerv..	—	—	—	46628	313040	14130	814	548	650	10514	2403
	Összesen	51510	43381	55338	215222	721437	214908	152441	152577	202956	176401	427526

A szakszervezetek által kifizetett segélyek 1914—1924-ig

Év	Tag- létszám	Munkanélküli- segély		Utas- és köl- tözködségi segély		Rendkívüli segély		Temetkezési, beteg- és szü- letési segély		Özvegy-, árva- és rokkant- segély		Hadbavonul- tak és hozzá- tartozók se- gélye*)	
		K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f
1914	51510	747.378	76	81.301	26	41.592	48	218.410	59	157.606	88	—	—
1915	43381	99.956	53	5.381	—	20.741	81	101.264	—	167.417	03	29.727	99
1916	53338	65.679	23	2.798	74	8.795	90	104.620	31	160.723	—	56.575	38
1917	215222	38.633	73	3.373	99	44.734	28	104.958	22	162.439	—	56.451	78
1918	721437	107.634	68	4.342	90	160.364	25	56.947	10	8.193	—	21.716	20
1919	214908	4.750.967	28	6.008	58	912.186	47	665.862	82	208.214	04	—	—
1920	152441	1.640.667	70	25.913	—	1.788.177	99	446.550	83	238.610	50	—	—
1921	152577	1.823.176	02	25.121	—	2.175.829	51	560.040	44	276.340	—	—	—
1922	202956	17.216.391	35	420.207	46	4.026.123	—	1.775.080	76	2.641.180	—	—	—
1923	176401	210.219.582	56	7.497.847	—	37.232.542	—	39.731.196	—	62.596.569	—	—	—
1924	127526	4.637.284.099	16	84.587.703	—	651.229.764	27	852.648.729	—	1.123.078.596	—	—	—
Összesen	2165338	4.873.994.167	—	92.659.997	93	697.640.851	96	896.413.660	07	1.189.695.888	45	164.471	35

*) A hadbavonultak segélyezésére gyűjtésből és a szaklapok által nyújtott segélyekből, beleszámítva az alapszabályszerű segélyeket, összesen 4.461.935-95 koronát fordítottak.

Az egyes szakszervezetek küzdelme és fejlődése 1914—1924-benAz 1914-ik esztendő a szakszervezetek fejlődését nagymértékben gátolta. És ezt a gátló körülményt nemcsak a világháború kitörése idézte elő. Már az 1913-ik esztendő nagy gazdasági válsága is akadályozta a mutatkozó fejlődést, mert a válság következtében mindjobban szaporodott a munkanélküliek száma, akiknek nagyrésze kénytelen volt a kivándorlásban keresni menedéket és 1914 június 30-án már 11.6 százalékos taglétszámcsökkenés mutatkozik.

Az 1914—24-ik esztendőkbén az egyes szervezetek nagy küzdelmeket folytattak és minden küzdelem mellett a szervezet fejlesztésére, a tagok védelmének a biztosítására törekedtek. Az ezen időben létezett szervezetek működésének részletes adatai a következők:

Ácsok szervezete

Az ácsok szervezetének az 1914-ik év elején már 1790 tagja volt. Az év közepéig a taglétszám 1900-ra -emelkedett. A háború következtében a tagok egy jelentékeny része hadiszolgálatra vonult be és ennek következtében 1914 végéig a taglétszám 61 százalékkal «sokként. 1915 végén már csak 150 tagja van a szervezetnek és voltak már olyan vidéki városok, ahol a csoport kénytelen volt működését & tagok bevonulása következtében megszüntetni. 1916-ban a fokozódó drágaság ismét arra készítette a szakma munkásait, hogy a maguk gazdasági érdekvédelmével törődjenek és ennek tudható be, hogy 1916 végén már ismét 213 tagja van a szervezetnek és 1917-ben a panaszbizottságok útján már jelentős béréredményeket érnek el. Az 1918-ik évben a helyzet ebben a szakmában kezdett javulni és a bér- és munkaviszonyokat kollektív szerződésben szabályozták. A háború tanulság azonban arra készítette az ácsmunkásokat, hogy a maguk erejét a rokonszakmák erejével erősítsék és 1918-ban csatlakoztak az építőmunkások szövetségéhez, ahol azóta szakosztályként működnek.

Hau János, Beké Miklós és Sterbinszky Lipót titkári jelentéseiből.

Aranyművesek, ezüstművesek, óráások

A nemesfémipari munkások szervezete az 1914-ik évben mint helyi szervezet működött. Az ezüstművesek 1913 elején csatlakoztak a szervezethez és 1914 elején már 452 tagjuk volt. A rossz gazdasági viszonyok következtében a taglétszám az év közepéig 4.6 százalékkal csökkent, míg az év végéig a háború következtében már csak 54 tagjuk maradt. A szakmában a háborúelőtti gazdasági viszonyok következtében is rossz volt a konjunktúra, mert már akkor sem volt módjában a lakosságnak fényűzési cikkeket vásárolni. A háború kitörése után pedig azok, akik nem vonultak be, munka nélkül maradtak. Csak akkor vette kezdetét a munka, amikor megkezdődött a vasgyűrűk készítése, ahol a tagok fölválta dolgoztak. Az 1915. és 1916. esztendőkbén a szervezet óriási erőfeszítéseket tesz az elmaradt tagok megszervezése érdekében. 1916 végén már ismét 171 férfi- és 18 nőtagja van és a szervezőmunka eredményeként két ízben bérjavítást is sikerült elérni. Ez évben már az újonnan fölszabadultak önként jelentkeztek fölvételre. Az 1917-ik esztendő lassú, de szívós munka ideje volt. Ez évben uiabb 30 százalékos béreredményt értek el, de súlyosította helyzetüket, hogy a munkaadók előszeretettel alkalmazták azokat a hadból visszatért rokkantakat, akiknek árszabályon alóli díjazást fizettek.

A háború befejeztével a szervezet újból föllendült, mert a hadból visszaérkezettek jelentek a szervezetnél és 1918 december végén már 912 tagjuk volt. Az 1919. év elején már 3500-ra emelkedett a taglétszám. Az új tagokkal bevonultak azok is a szervezetbe, akiknek a szakmához nem igen volt közük, de a szervezet kénytelen volt ezeket is fölvenni. A kommün ideje alatt a szervezet szakmai ügyekkei nem foglalkozhatott, mert a szakma megszűnt és így egyedül a munkanélküliségük kifizetésére szorított. A kommün bukása után megnehezült a szervezetnek a tagokkal való érintkezése. A munkaadók ez alkalmat fölhasználták a bérek redukálására és a munkaidő hosszabbítására. Az év vége felé azonban sikerült némi javulást elérni. Az 1920. esztendőben a munkaalkalmak következtében sikerült egyes munkakategóriáknál béremelést elérni és az év végén taglétszámuk 980 volt. Az 1921-ik év munkaalkalmak szempontjából nem volt kielégítő és ez évben már megkezdődött a munka nélkül maradt munkások kivándorlása, akik különösen az utódállamokban jutottak munkaalkalomhoz és ennek következtében az év végéig 37.9 százalékos taglétszámcsökkenés mutatkozott. Az 1922-ik évben az aranyművesek háromnapos bérharc után 50, az ezüstművesek kétheti bérharc után 70 százalék béremelést értek el. Ez évben már sikerült a két szakmának a bérkérdésben olyan megállapodást létesíteni a munkaadókkal, amely szerint a bérek az árak alakulásával szabályozódnak. Az órási munkások érdekében a szervezetnek nem volt módjában eredményt elérni, mert az ebben a szakmában foglalkoztatott munkások túlnyomó része szervezetlen. Az 1923-ik év konjunktúrája béremelésekben jelentős eredményeket hozott a szervezetnek. Az 1924-ik évben azonban az ezüstművesek bére visszaesett, míg az órásiaknál jelentős föllendülés volt tapasztalható és ebből látni, hogy ez a szakma is tudna eredményeket elérni, ha tudatára jönnének a szervezkedés fontosságának. Az 1924-ik évben az általános konjunktúra hanyatlása következtében ebben a szakmában is nagyarányú volt a munkanélküliség. Az év elején a tagok 4.4 százaléka volt munka nélkül, míg az év végén a tagok 5.4 százaléka. A munkanélküliséggel szemben úgy védekeztek, hogy igyekeztek a külföldön elhelyezkedni, de ebben akadályozta őket nemzetközi kapcsolatuk hiánya. A szervezet taglétszáma az év végén 600 volt és közlönyük: az „Aranyműves”, havonta egyszer jelenik meg.

Jámbor Albert, Preis Géza, Friedmann Ignác titkári jelentései és az „Aranyműves” című lap közleményei alapján.

Bánya- és kohómunkások

A bánya- és kohómunkások szervezésével a Szakszervezeti Tanács foglalkozott és az adta ki a magyarnyelvű „Bányamunkás”-t, valamint a „Bergarbeiter”-t. 1917-ben országos értekezletet tartottak a bányamunkások és az értekezlet határozatából jóváhagyás végett beterveztették alapszabályaikat, amelyeket a belügyminiszter 1918 január 28-án jóváhagyott. A szövetség működésének megkezdéséhez szükséges előkészítőmunkálatok után március 3-án kezdtek megalakulni az első helycsoportok és egy félévi szervezőmunka után, amikor a szövetségnek már 56 helycsoportja, 14 befizetőhelye és 35.164 tagja volt, szeptember 22-ére összehívták az első legális közgyűlést. Ekkor már a „Bányamunkás” nemcsak magyaros német nyelven jelent meg, hanem a tót- és románajkú bányamunkások is anyanyelvükön olvashattak a fölvilágosító sorokat. Ez az első közgyűlés nagyfontosságú kérdéseket tárgyalt és föliratot intézett a kormányhoz, amelyben kérte, hogy minden banyatelepet kötelezzenek fürdők, iskolák és óvodák létesítésére és ekkor határozták el, hogy belépnek a bányamunkások nemzetközi szövetségébe. 1918 végén a szövetségnek már 40.616 tagja volt.

1919-ben a szövetség az ország megcsonkítása (következtében a

munkások jelentékeny részét elveszítette, akik azonban az itthoni nevelés következtében az utódállamok bányászmozgalmának a gerincét alkotják. Még az 1919. év első negyedében a taglétszám 76.643, a negyedik negyedben már csak 24.457. A taglétszámcsökkenés azonban nemcsak az ország bányavidéke elcsatolásának a következménye, hanem következménye annak is, hogy az 1919. év végén a bányavidékeken megszűnt minden mozgási lehetőség. Ennek dacára ezidőben még mindig 51 csoport tartozott a szövetséghez. Az 1920-ik esztendőben még jobban akadályozták a vidéki csoportok működését, és amint az 1921. év februárjában megtartott országos értekezlet megállapította, csak 46 csoportnak a munkája volt lehetővé téve és ezek közül is néhány csoport csak arra szorítkozhatott, hogy föntartsa a központtal az összeköttetést. Meg kell állapítani, hogy ezekben az időkben a vidéken élő bányamunkások hősies küzdelmeket folytattak azokkal az akadályokkal, amelyeket munkájuk elé gördítettek. Hiszen ezidőben a bányatulajdonosok elérték azt, hogy a bányamunkásokat katonai fölügyelet alá helyezték, rendelettel kötelezték a munkásokat a helybenmaradásra. Munkabéreredmények eléréséről szó sem lehetett.

Az 1921. év ezen a téren változást hozott. Egyes telepek munkásai már béremelésekkel is foglalkoztak és 1921-ben sikerült 20% -os béremelést elérni és ruhasegélyt kivívni. A küzdelem azonban a közigazgatással még ez évben is nagy volt. Minden csoport működéséért külön harcot kellett folytatni. Ez évben még nem működhetett a salgótarjáni és esztergomi csoport sem. A központból kiküldött leveleket visszatartották, a lapokat elkobozták. Ez évben országos kongresszust tartottak, amelyen 28 csoport küldötte jelent meg. A közgyűlés szabályozta a járulékokat és segélyeket. Ez évben adták ki először a „Bányamunkások Zsebnaptárát és a „Bányamunkás” már ismét 12.000 példányban jelent meg, míg a taglétszám minden mozgási akadály és keresztényszociális erőlködés dacára 9254 volt.

Az 1922. évben enyhült a helyzet. A csoportok száma 60-ra, a tagok száma pedig 18.302-ire emelkedett. A szövetség szervezőmunkájának az eredménye nemcsak a tagok létszámában mutatkozik, hanem az elért bér eredményekben is. Ez évben már rendszeres tárgyalások útján intéződnék el a bérkérdések és megszűnt az az állapot, hogy a bányavállalatok a munkások megkérdezése nélkül döntsenek a munkabérről illetőleg. A pécsi bányászok már harcot folytatnák bérjavításért, amely egy heti küzdelem után sikerre vezetett. A salgótarjániak négy héten keresztül harcolnak a nyolcórás munkanapért, amely eléretett. Október hónapban nagyszabású mozgalom indul a szövetség székházának a megteremtése érdekében.

1923-ban sikerült a még nem működő csoportokat is újból életrekelteni és már 65 csoportban végzik az érdekvédelmi munkát. Foglalkoztak a szövetség anyagi megerősítésével és e tekintetben a tagok nagy áldozatkészségről tettek tanúságot. A, drágaság alakulásával több esetben rendezték a béreket, azonkívül elérték a fizetett szabadságidőnek nyolc napban való megállapítását. Augusztus havában tartották országos kongresszusukat, amely a bányamunkásokra fontos szociálpolitikai kérdéseket tárgyalt. 1923-ban új bérrendszert teremtettek és eltörölték a természetbeni elátlást. Kerületi titkárságokat állítottak föl, hogy ott intenzívebben foglalkozhassanak a munkások nevelésével es védelmével. Es ebben az esztendőben megteremtették a Bányamunkások Otthonát. Az 1924. esztendő a súlyos megpróbáltatások esztendeje volt. A gazdasági pangás itt is éreztette hatását, de a drágulás mégis kikényszerítette, hogy harcot folytassanak a megélhetésért. Május 8-tól június 12-ig folyt ez a harc, amelyben majdnem az összes bányamunkások résztvettek és elérték bérjavítást. 1924-ben 5 új csoportot alakítottak és a működő csoportok száma 72-re emelke-

dett Az év második felében erősödő gazdasági pangás következtében mind több üzem tért át a félhetes és ennél rövidebb munkára Aminek következménye a munkások kivándorlásában és eltávozásában mutatkozott Az eltávozott munkások száma 3000-re becsülhető. A rossz gazdasági helyzet arra készítette a munkásokat hogy szövetkezeti úton szerezzék meg élelmiszereiket és ezért a nagyobb bányatelepeken szövetkezeti áruházakat létesítettek. Vidéki székházak létesítése céljából pedig 5 telephelyen ingatlant vásároltak.

Peyer Károly titkári jelentései és a Bányamunkás, valamint a Szakszervezeti Értesítő közleményei alapján.

Biztosítási tisztviselők

A Biztosítási Tisztviselők Országos Szövetsége kötelékén kívül álló tiszt viselőegyesület volt és tagjai sokáig nem tudták fölismerni azt, hogy csak a munkaadóktól független szervezetek alkalmasak a munkások és alkalmazottak érdekeinek a védelmére. Az 1917. év végén, amikor nagyobbarányú lett a tisztviselőrétegeknek a modern szakszervezetekbe való tömörülése, ez az egyesület is belépett az akkor a Szakszervezeti Tanács kötelékében lévő Magántisztviselők és Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetségébe. Az 1918-ik évben, amikor a különböző magánalkalmazotti szervek átalakultak modern szakszervezetté, illetve csatlakoztak a szakmájuk szerinti, de a kötelékbe tartozó szervezethez és abból mint önálló szervezet kiváltak, ez a szövetség is ismét önálló szövetséggé lett. Mint ilyen, egész a kommün bukásáig a kötelékben működött. A kommün bukása után azonban ismét a régi vezetők vették át az irányítást, akik azután a szervezetet olyan működési körre vitték, hogy ellenétbe látta ezt és arra törekedtek, hogy ismét visszakerüljenek az osztálytudatos munkások soraiba. Az 1922. év végén azután, amikor már ezt megelőzőleg ismét helyreállították a szervezeti életet, a Tanács a kötelékébe fölvette a szervezetet. Azóta hosszú időn át igen nehézkesen mozogtak. Közben több intézetre kiterjedő bérmozgalmat bonyolítottak le, majd a lakáshivatal helyiségüknek azt a részét, amelyet még sikerült megtartaniok, elrekvirálta, a Magántisztviselők Szövetségébe költözködtek és végül 1925 júniusában megtartott közgyűlésükön kimondották a Magántisztviselők Szövetségéhez való csatlakozásukat, ahol mint annak szakosztálya működnek.

A Szakszervezeti Értesítő közleményei alapján.

Borbélyok és fodrászok

A borbélyok szervezete egyike azoknak, amelyek hol életrekap, hol a teljes megsemmisülés felé megy. Oka ennek az, hogy a munkások indolensek a maguk gazdasági érdekvédelmével szemben és a mindenkori vezetőségek se fordítanak gondot a tagok megfelelő szakszervezeti nevelésére, azok fegyelmezésére. Az 1914 és az azelőtti időkben a Szakszervezeti Tanács és az egyes szervezetek nagymértékben támogatták a szervezetet és csak így tudták elérni, hogy 1914 elején 297 tagjuk legyen. A háború azután majdnem teljesen megsemmisítette a szervezetet Az 1915-ben mindössze 168 korona pénzkészlettel rendelkező szervezet működése szünetelt és csak 1916-ban kezd ismét újjáéledni, amikor ismét 168 tagjuk van. 1917 végén a taglétszám 185 és csak az 1918. év végén tódulnak be a, borbélymunkások a szervezetbe és felduzzasztják a taglétszámot 1839-re, akik közül 47 nőmunkás. Ez a szervezkedési láz azonban nem tart sokáig. A kommün bukása után a betódult és minden szakszervezeti nevelést és fegyelmezettséget nélkülöző borbélymunkások, akiknek száma a kommün végén 6916 volt, kivonultak

a szervezetből és 1920 végéig (mindössze 505 tagjuk maradt. Súlyosbította az öntudatosabb munkások helyzetét az is, hogy a régi vezetők kénytelenek voltak eltávozni, új emberekből rekrutáltak vezetőséget és ez a vezetőség azután nem bírva kellő gyakorlattal, ezért támadások érték, aminek következtében a régi fegyelmezett munkásokat igyekezett a vezetőségből kiszorítani. Az 1922-ik évben a nőfodrászok bevonulásával a taglétszám emelkedik, de az 1923-ik évben a tagok és a vezetőség között mutatkozó ellentétek miatt ismét csökken a taglétszám. Az 1924-ik évben a közgyűlés új vezetőséget választ és ez időtől kezdve küzdelmet folytatnak a kikezdett vasárnapi munkaszünet biztosítása érdekében. Ez a kérdés súlyos helyzetet teremtett ebben a szakmában, mert valójában a munkások módot és alkalmat nyújtottak a munkaadóknak, hogy a vasárnapi munkaszünet ellen harcot indíthassanak, lévén a munkások között rendkívül sok azoknak a száma, akik maguk hágják át a vasárnapi munkaszünetet. Ha a meggondoltabb és komolyabb munkások ennél a szakmánál is kezükbe veszik a szervezés munkájának az irányítását, akkor lehet remény arra, hogy sikerül életképebb szervezetet teremteni.

Cserna Géza titkári jelentése és a Szakszervezeti Értesítő közleményei alapján.

Bőrmunkások

A bőrmunkások szervezete központját 1913-ban Újpestről a fővárosba helyezte át, hogy az országos működést hatásosabbá tegye és könnyebben éri el a bőripari szakmák egyesülését. Ez-ideig ugyanis e szövetséghez csupán a tímárok, a szücsök és sapkások tartoztak. Szaklapjukat, a „Bőrmunkás”-t magyar és német nyelven kívül tót nyelven is megjelentették, hogy a lipői tímármunkások, általában a felvidéki munkások szervezését megkönnyíték. A háború előtti rossz konjunktúrát és az ezzel járó rossz munkaviszonyokat munkaalkalom váltotta föl. A hadseregszállítás következtében gombamód alakultak a szücs, sapkás és egyéb szakmai vállalatok és így munka bőven volt. A bőrgyárakban a hadbavonulás következtében mind kevesebb lett a munkás, akiket azután úgy pótoltak, hogy a hadiszolgálatra beosztottak egész tömegeit ezekbe a gyárakba irányították. Ezeket a munkásokat hadimunkásoknak tekintették, esküt vettek ki tőlük és a legalacsonyabb béreket fizették. A munkásoknak ez a kizsákmányolása a szakszervezet révén a kormány elé került és a panaszbizottságok útján azután sikerült a béreket rendezni. A szücsöknek is küzdelmet kellett folytatni a munkaadókkal szemben és sikerült eredményt elérni, míg a papucskészítők a fővárosban kollektív szerződést létesítettek.

A háború első két évében az iparban foglalkoztatott katonai szolgálatosok a szervezeten kívül álltak, a szervezett munkások bevonulása következtében a helycsoportok száma 31-ről 1914 végéig 15-re, míg 1915 végéig 8-ra csökkent. A taglétszám pedig 53.2%-os csökkenést mutatott. És ezidőben már nehéz volt a vezetőséget is pótolni, mert a fővárosban élők közül azok, akik alkalmasak voltak vezetésre, bevonultak a szervezet titkárával együtt. 1915 végén már csak 5 csoportot lehetett főtartani és a taglétszámban újabb 7.1%-os taglétszámcsökkenés következett be. „Az ipar azonban a háborús szükséglettel arányban fejlődött és ez, valamint a munkások lekötöttsége mindinkább a szakszervezet megismerés felé vitte a munkásokat és 1917 közepé fele a szövetség már elérte a béketaglétszámot és kezdetét vette a bérjavításért való küzdelem. Hiszen a bőrgyárakban olyan berekét fizettek hogy a panaszbizottságok elé került ügyekben a bizottság maga is kénytelen volt a munkások javára dönteni. A szücsmunkásoknak ez évben járt le a szerződésük, amelyet egy évre meghosszabbítottak. Az 1917-es szervezőmunka eredményének tudható be, hogy az év végén a

szövetségnek már 1702 tagja volt és 1918-ban megkezdhettek az egész országban a szervezőmunkát. A háború idején szünetelő „Bőrmunkás” című lapot is újból kiadták és Újpesten a nevelőmunkát intenzíven folytatják. A bőriparban a háború egész ideje alatt, eltekintve az első pár hónaptól, nem volt munkanélküliség és ennek tudható be, hogy a hadból visszatértek valamennyiét módjukban volt munkakialomhoz juttatni. 1918-ban a munkabért sikerült 100%-kai emelni és a munkaidőt heti 57 óráról 52 órára csökkenteni. A szücsmunkások 1918 májusában kollektív szerződést létesítettek, és a munkaidőt napi 8½ órára csökkentették. Május havában országos kongresszust tartottak, amelyen 100%-kai emelték a járulékokat és emelték a munkanélkülegélyt is. Az 1918. esztendőben már tárgyalást folytattak, hogy a rokonipari szakmák szervezeteivel egyesüljenek, ami az 1919. év második felében megtörtént. A „Bőrmunkás” megszűnt és helyette a „Bőripari Munkás” című lap a bőriparban foglalkoztatott különböző szakmák munkásainak a hivatalos lapja. A végleges egybeolvasást 1920 decemberében mondták ki, a szervezet azonban ma is külön kezeli az ügyeket. Az 1919. év végén a taglétszám 623 volt. A taglétszám csökkenése visszavezethető a kommün utáni nagy munkanélküliségre, a munkások elutazására, valamint az ország földarabolására. Hiszen a börgyarak túlnyomó része Felsőmagyarországra, Erdélyre és a Bánátra esett. Ezekben a területeken jól működő csoportok voltak, amelyek elvesztek. Csonkamagyarország területén maradt gyárak túlnyomórészt segédmunkásokat foglalkoztattak és a gyáriparból a szakmunkások az 1920-ik évben a jobban fizető kisiparhoz mentek át. A szücsmunkások 1920-ban nagy munkanélküliséggel küzdöttek és csak október végén sikerült bérmegállapodást létesíteniök. A sapkás munkások ugyancsak az év végén létesítettek megállapodást, amely biztosította a nyolcórás munkaidőt, az évi szabadságidőt, az ünnepnapok fizetését és a béreknek indexeszerű fizetését. Az 1921-ik évben a tímárok még mindig a börgyarak bérédiktúrája alatt nyögnek. A bérek alacsonyak és csak a napi nyolcórás munkaidőt tudták még föntartani, aminek következtében a még megmaradt szakmunkások egy része is elhagyta az országot. A szücsiparban új kollektív szerződést létesítettek s azt az év végén revideálták. A sapkásiparban ugyancsak szerződésekkel igyekeztek elviselhetőbbé tenni az életviszonyt. A szövetség taglétszáma még mindig 525 volt, de a csoportok már megszűntek. Az 1922-ik évben is a bérkérdés rendezése foglalta le a szövetség minden munkáját, de emellett már módot találtak arra is, hogy a vidéki kisebb telepek munkásait is bevonhassák a szervezetbe. A szücsök és sapkásoknál a bér- és munkaviszony kérdését ez évben is szerződések szabályozták, ennek dacára a sapkások kénytelenek voltak november havában sztrájk útján kényszeríteni a munkaadóktól a szerződés betartását.

Az 1923-ik esztendőben súlyos válsággal küzdenek a tímármunkások, akik kivándorlásban kerestek menedéket. Az utolsó három esztendőben már az összes bőripari szervezetek szövetsége intézi a mozgalom irányítását és így e központi irányítás gondoskodik arról, hogy a szövetség pénzügyi egyensúlya biztosítsa. új segélynemeket vezetnek be és irányítják a munkások gazdasági érdekvédelmét is. A tímárok 1923-ban öt napig tartó sztrájkot folytattak, amelyben 120 munkás vett részt és eredménye 30%-os bér javítás volt. A szücsmunkások májusban, a sapkások szeptemberben folytattak bérharcot. Ezek a bérharcok 2—4 hétig tartottak. A tímármunkásoknak az év végén 99.795, a szücsöknek 93.974, a sapkásoknak 118.500 korona volt a heti fizetésük. A szövetség tagjai közül 1923 végén 6.6% volt munka nélkül. Az 1924. évben börgyarak redukált munkálétszámmal és redukált munkaidő mellett dolgoztattak. A szücsiparban a szokásos félévi foglalkoztatás helyett alig egy negyedévig foglalkoztatták a munkásokat.

A tímármunkások 10 esetben folytattak mozgalmat, amelyből egy eset munkabeszüntetésre vezetett. A szűcsök és sapkások 1924-ben kollektív szerződésük útján rendezték bérvizonyaikat. Ez a kollektív szerződés 45 üzemre és 437 munkásra terjedt ki.

Bauer Gyula, Malina József, Balassa Ottó, Günther Péter, Hubai János titkári jelentései alapján.

Bőrendösök, szíjgyártók, nyergesek és bőrdíszművesek

A háború kitörésével ez a *szakma* a konjunktúra közepébe jutott. A háborúelőtti idők nagy munkanélküliségét fölváltotta a munkaalkalom. Ennek a kisipari szakmának a kismunkáltatói is becsukták üzemeiket a háború kitörésével. A munkanélküliség még nagyobb lett volna, de a hadfőlszerelőipar fölszívta a munkásokat is, a mesterek egy részét is. Ez különösen a taglétszámalakulásból tűnik ki. 1913 végén ugyanis a szervezetnek 520 tagja volt, 1914 decemberében már 848. A konjunktúra dacára azonban a munkások anyagi helyzete nem javult, mert a hadfőlszerelőüzemekben nem volt mozgási lehetőség, mégis sikerült az év vége felé a darabbéreknek annak dacára emelni, hogy a munkások 90%-a a hadfőlszerelőüzemekben volt foglalkoztatva.

Az 1915 február havában megalkotott panaszbizottságok működése ezen a helyzeten javulást hozott. Ezt a javulást azonban lerontotta az a tény, hogy a háborús konjunktúra kihasználására gombamódra keletkeztek kisebb üzemek, amelyek a bérek letéréseivel akartak versenyképessé lenni, végül is azonban a munkások győzedelmeskedtek fölöttük. Az 1915. esztendő a taglétszámot illetőleg nagy változást hozott. A háború második évében már ennek a szakmának is számolni kell a bevonulásokkal és már 400 hadibavonultat tartanak nyilván, akiknek hozzátartozóit a dolgozó tagok adományaiból segélyezik és a bevonulások következtében a taglétszám 502-re csökken.

1916 végéig újabb taglétszámcsökkenés mutatkozik. Súlyosbította helyzetüket az árak emelkedése, aminek következtében a béreknek mind kisebb volt a vásárlóképesége. Ebben az esztendőben azonban mégis sikerült 10 és 20%-os béreredményt elérni és a taglétszámot a „Törekvés” című szaklap ne védőmunkájának segélyével is föntartani. Ennek a nevelőmunkának tudható be, hogy 1917 végéig a taglétszám 1269-re emelkedett. Az egyesület tagjainak túlnyomó részét a szíjgyártók alkották, akik a hadfőlszerelőüzemekben dolgoztak. Ebben az esztendőben értékes bérváltoztatásokról számolhattak be és a nevelőmunkát népszerű előadásokkal igyekezett a vezetőség fokozni. Az újpesti tagok részére pedig otthont rendezett be. 1918 végén a tagok létszáma 3170-re emelkedett. A tagszaporulat annak tudható be, hogy az év elején a szervezetség ereje mind több eredményt hozott a munkásoknak. Mozgalmat mozgalom követte. A bérmozgalmak háborúalatti elnyomása az év elején és közepén keletkezett. Másrészt a hadbavonultak visszaértek és így ez a szervezetség is megduzzadt. Az 1918. év vége felé ismét kellett munkanélküliekkel is számolni, akik azonban akkor állami segélyben részesültek. Az 1919. esztendő elején a szervezet kollektív szerződéseket létesít és ezzel védi a tagok gazdasági érdekeit. A megduzzadt taglétszám elutazások következtében március végéig 1700-ra olvadt. A munkások ismét munkához jutnak és augusztus 1-éig 1800-ra szaporodik. Ezidőben újból nagy a munkanélküliség. A munkaadók hihetetlen módon visszaéltek a munkások helyzetével, aminek következménye újabb béranozgalmak voltak.

A szervezet életében 1920-ban nagyfontosságú változás történt. A rokonszakmáik egységes munkára egyesültek és ennek következtében megszűnt a „Törekvés” című lap és a tagok érdekvédel-

mének a szószólója a „Bőrmunkás”-lett. Ez időtől kezdődőleg nagyobb erővel volt folytatható az érdekvédelmi munka. És már 1920-ban a bőrdöngösök, a szíjgyártók, a kocsi- és autonyergesek, valamint a bőrdíszművesek is bérmozgalmakat indítottak és ez utóbbi szakma (kollektív szerződést létesített, amely a drágulás arányában szabályozta a béreket.

1921-ben a szervezet kötelékébe 510 munkás tartozik. A taglétszámnál már érezhető, hogy olyan nagy ipari városokat veszített el az ország, ahol a szakmához tartozó több munkás dolgozott. Bár ez a veszteség érzékenyen sújtotta a szervezetet, arra törekedtek, hogy a meglévő tagokat szakszervezeti nevelésben részesítve, tudatos harcosaivá tegyék a gazdasági érdekvédelemnek. Az 1921. évben bérstatisztikai fölvétellel foglalkozik a szervezet és az elsők között végzi ezt a nagyfontosságú munkát. Az év vége felé kollektív szerződést létesítenek, amely már 7—14 napi szabadságidőt is biztosít. 1922-ben a szervezet valamennyi tagja részére eléri az indexszerű bérfizetéseket és a teljesen kifejlődött bőripari szövetség intézi az ügyeket.

Kalmár Sándor és Balassa Ottó titkárok jelentése alapján.

Cipészek

A cipész- és csizmadiaiparban a háború előtt rendkívül nagy volt a munkanélküliség. Az ország 16 cipőgyára közül 10 csődbe ment. A kézműipari termelést a bőrkartel tette tönkre. Ilyen viszonyok mellett következett el a háború, ami az ipart bizonytalanságban tartotta. Augusztusban azonban már kezdetét vette a munka. új gyárak létesültek és a be nem vonult munkások a hadfőlszerelőüzemekben jutottak munkaalkalomhoz. Ez a szervezet egyike azoknak, amely a háború következtében erősödött meg. A drágulás rohamos emelkedése elégedetlenné tette azokat a munkásokat is, akik a kézműiparban dolgozva, sok esetben még a régi, patriarchális viszonyban éltek a munkaadóval, vagy, ha szoros értelemben véve ez az eset nem is állott fenn, a gazdasági ellentétek nem tették harciassá a munkások nagyobb tömegét. A drágulás szülte elégedetlenség azonban a szervezkedés útjára vitte a szétszórtan élők tömegét, akik közül mindig többet szívott föl a háború folytán kifejlődött nagyipar.

A háború előtt a szervezetnek még 2707 tagja volt. Ezek nagyobb része azonban a vidéken lévő nagy gyárakban dolgozott. Az 1914-ik év közepéig a taglétszám 2644-re csökkent és december végéig 1144-re. A taglétszámcsökkenés okai a nagyszámú bevonulás, valamint a hadfőlszerelőüzemekben népfelkelőikként dolgozók nem fizettek járulékot és így ezeket nem tekinthették tagoknak. Az 1915-ik évben 1618 új tagról számol be a szervezet és annak dacára, hogy 1020 tag vonult be katonai szolgálatra, az év végén mégis 1085 taggal rendelkeznek. Már 1914-ben igyekeztek a tagok gazdasági érdekeit védelmezni és 1915-ben több sikeres bérmozgalmat vívtak meg. A bérmozgalmak sikere arra vezethető vissza, hogy a bevonulásokkal fölszívódott a munkanélküliek tartalékserege. Ebben az esztendőben a szervezet már módot talált arra is, hogy a katonai fölügyelet alatt lévő telepeken dolgozó cipézmunkások gazdasági helyzetén is javítsan.

Az 1916-ik évben ismét 360 tag vonult hadba és a szervezet újabb 1550 tagot nyert, akiknek egyötöd része nő volt. Ez évben erőteljes akciót indítanak a bérek javítása érdekében és elérik, hogy a hadfőlszerelőüzemek üzemzavarokból eredő munkabérvesztés címén kárpótlást fizetnek. Az 1917-ik év III. negyedében a szervezetnek már 4161 tagja van és az 1916-ik évi 46.889 befizetett hetijárulékkal szemben már 115.000 hetijárulékot fizetnek be. Ebben az esztendőben súlyos problémát jelentett az, hogy nagymérvben szaporodott az iparba tódult nők száma. Ezért arra törekedtek,

hogy a nőmunkásokat is megszervezzék. Ez sikerült is, mert az 1917-ik év végén 4101 tagból 1717 női tag volt. Ebben az esztendőben a cipőiparban foglalkoztatott munkások is belátták, hogy a szervezet fejlődését, teherhíróképességét és a tagok megfelelő védelmét csak úgy lehet elérni, ha a tagok megfelelő áldozatkésztséget tanúsítanak. Az alacsony tagdíjak mellett nem lehet megfelelő szolgáltatmányt biztosítani. Ebből kiindulva, a tagok a tagdíjakat 75%-kal emelik, hogy a szervezetnek módjában legyen olyan segélyágakat bevezetni, amelyek a tagokat a szervezethez csatolják.

Az előretörő cipészipari munkások mozgalmát az 1918. évben a munkaadók többször lehetetlenné akarták tenni, de ez a törekvésük még üldöztetések és bevonul tatások dacára sem sikerült. A (heti befizetések már 200.000-re emelkednek és az újonnan belépőkkel a tagok létszáma ez esztendőben már 10.068-ra emelkedett. Fontos és messze kiható esemény volt a szakmára a cipészipar munkásságának az egyesülése. Az eddig külön szervezeti életet élő cipőfelsőrészkesztőmunkások csatlakoztak a cipészek egyesületéhez. Az így egyesült szervezet az év vége felé emelte a járulékot és új segélyágakat vezetett be.

Az 1918-ik évben a cipőgyárak legnagyobb részében már kollektív szerződés biztosítja a munkások bérét és a munkaviszonyát és a bérek emelkedése a drágulás emelkedésével következik be. A leszerelést követő időkben már ebben a szakmában is érezhető a munkanélküliség. A munkások egy része anyagihiány folytán munkanélkülivé lesz. Különösen a hadfőlszerelőüzemekben dolgozók kerülnek ki a munkából, a még dolgozók munkaideje pedig redukált.

Nem jobb a helyzet az 1919. évben sem. Az egész szakmában nagy munkanélküliség volt. Ez az állapot egész márciusig tartott. Ekkor a bőrgyárak újból megkezdtek a termelést, ami által lehetővé vált a cipészek újabb foglalkoztatása. A bőrgyáraknak a kommun alatti foglalkoztatása eredményezte, hogy a kommun bukása után is volt munka és így ebben az iparágban a munkaadók nem merték követni más iparágak munkálatóit a bérek redukálásában és nem bocsáthatták el a munkásokat. És mert a munkásokra szükség volt, a vállalkozóik a kommun bukása után is kollektív szerződést létesítettek és így biztosították a maguk részére a szükséges munkaerőt.

A vidéken azonban a szervezetnek nagy küzdelmeiket kellett folytatni, mert a hatóságok a csoportokat fölfüggesztették és csak amikor a munka menete akadályoztatott ezzel, vonták vissza intézkedéseiket. December havában közgyűlést tartottak, amelyen elhatározták az összes bőripari szakmák egyesülését és miután az érdekelt szakmák is ilyen határozatot hoztak, a tárgyalások mihamar kezdetüket vették. Az év végéig a taglétszám a vidéki csoportok működésénél mutatkozó nehézségek következtében 6533-ra csökkent. A női tagok száma ez időben 720-ra csökkent.

A vidéki csoportok még az 1920. év elején sem vehették föl működésüket mindenütt. Az év elején még csak 12 csoport működik, az év végén 18 és a tagok száma az év végéig 7828-ra emelkedett. Az év elején munkanélküliséggel (küzdöttek. Április 1-én lejárt a kollektív szerződés, ehelyett az ipartestülettel irányárszabást létesítettek, míg a cipőgyárosok egyesületével kollektív szerződést létesítettek, amely már biztosította a fizetéses szabadságidőt. A kisiparban alkalmazott cipőfelsőrészkesztők bérei is rendeződtek. Ezidőben a „Cipész” című szaklap helyett megjelenő „Bőripari Munkás” már 7000 példányban jelenik meg és a rokonszakmákkal történt fúzió alapján az összes bőripari szakmáknak ez a hivatalos közlönye. E fúzió dacára azonban az egyes szakmák egyesületi önállóan intézik tagügyeiket.

Az 1921-ik évben nagyarányú munkanélküliséggel küzdöttek a

cipésziparban A munkaadók két ízben kizárták a munkásokat. A kizárások minden esetben béremeléssel végződtek. A kizárással a munkaközvetítést akarták a munkások kezéből kivenni, a munkások összetartása azonban ezt a törekvést megakadályozta. 1921 végén a cipészeik, csizmadiák és cipőfelsőrészkesztőknek már 9404 tagjuk ezek közül 1051 nő és 25 működő vidéki csoportjuk van. 1922-ben a vidéki csoportok száma 40-re emelkedik és a tagok száma 11.212. Ebben az esztendőben a cipészek nagy harcokat vívnak. Négy esetben kényszerítették harcra a mechanikai cipőgyárak, de voltak harcok más üzemekben is. Ez évben már nagyobb arányban foglalkoznak a tagok nevelésével, szemináriumokat és vitaestélyeket rendeznek. Kiegészítik 'könyvtáraikat. 1923-ban ismét munkanélküliséggel küzdöttek és a munkanélküliség következtében 627 cipész vándorolt ki az országból. Ez évben újabb segélyágaikat vezetnék be. Egyes vidéki városokban ismét akadályok merülnek a csoportok működése elé és azok száma 35-re csökken, míg a kivándorlás is okozta azt, hogy a taglétszám csak 10.759. Az 1924. esztendő itt is a gazdasági krízis esztendeje volt. Az év elején 829 munkanélküli volt, az év végén már 1234. Az agitáció a leromlott gazdasági viszonyok következtében megnehezült és a munkások szakmán kívül keresitek elhelyeződést, vagy kivándoroltak. A vidéken a hatóságok 3 csoportot fölfüggesztenek, de a fokozott szervezőmunkával sikerült újabb 17 csoportot alakítani és így az év végén a működő csoportok száma 49 lett, míg a fizető tagok száma az év végén 8990. Ebben az esztendőben többször szabályozták a járulékokat, hogy a tagok mindennemű érdekeit védelmezhesék. A szaklap 11.000 példányban jelent meg az év végén.

Hubai János és Günther Péter jelentéseiből.

Cipőfelsőrészkesztők

A cipőfelsőrészkesztők szervezete mint önálló, helyi szervezet tevékenykedett. Szaklapot adtak ki, amelynek címe: „Cipőfelsőrészkesztők Szaklapja”. Taglétszáma 1914 elején 919 volt és ez a háborús bevonulások következtében az év végéig 665-re csökkent. Már a háború előtt is nagy munkanélküliséggel kellett küzdeniök és ez nehezítette a szervezeti élet fejlődését. A háborús bevonulások anyagilag is súlyos helyzetbe hozták a szervezetet, úgy hogy a segélyeket a felére szállították és a hátralékos tagoknak fizetési haladékat kellett adni. A bevonulásokon kívül a munkások egy részét a had fölszerelőüzemek be osztották be népfölkelő minőségiben és a hadfölszerelőgyárak a munkásoknak ezt a helyzetét kihasználták. Az év vége felé azonban már sikerült a szervezetnek a helyzeten változtatni. Egyrészt az itthonmaradt munkások és munkásnők példás áldozatkészsége megerősítette a szervezet helyzetét, másrészt kitartásuk előmozdította, hogy ismét befolyást nyerhesenek a munkaviszonyok alakulásába. Az 1915-ik évben, az akkori viszonyokhoz mérten, már jelentős béremelést érnek el. Az 1916-ik évben is minden törekvésük a taglétszám föntartása és a bérviszonyok rendezése. A szakmában már nincsen munkanélküliség és így mód volt ez évben is megfelelő bér javítást elérni.

1917-ben a szervezet taglétszámban is megerősödött, mert már ismét 968 tagja van. Ez esztendőben munkásvédelmi téren jelentős eredményt értek el. Így elérték a szombat délutáni fizetett munkaszünetet. A drágasággal szemben további béremeléshez juttatták a munkásokat és ez évben már foglalkoztak a cipészek egyesületéhez való csatlakozással. Az év vége felé az előkészítő tárgyalásokat befejezték és 1918 február 24-én megtartott ülésükön kimondották, hogy csatlakoznak a cipész-csizmadiamunkások és munkásnők szakegyesületéhez. Szaklapjukat megszüntették és április 1-jétől

kezdődőileg a „Cipész” című szaklap védte a két fuzionált egyesület tagjainak gazdasági érdekét.

Mónus Illés, Á. T. és Czitrom Béla titkári jelentései alapján.

Cukrárszok

A cukrárszok szakegyesületének 1914 elején 225 tagja volt. Ebben az esztendőben öt vidéki csoportot alakítottak. A háború kitörésével azonban a szervezeti élet a tagok bevonulása következtében megszűnt, a júniusban még működő hét csoportból három maradt, míg a tagok száma 62-re olvadt. A szervezet kereteit ugyan főtartotta az a néhány munkás, aki itthonmaradt és a bevonult vezetőség helyett az ügyek intézését átvette, de a tagszökkenés tovább tartott. Az 1916-ik esztendőben az új vezetőség kitarató munkájának már mutatkoznak eredményei. A fővárosban ismét 71 taggal rendelkeznek és ezek már állandó tagok maradnak. Az 1917. év végén és az 1918. év elején már élénkebb élet mutatkozik. A vezetőség a bérek rendezésének a kérdésével foglalkozik és ez a munka fölvilányozza a tagokat. Ez évben bérszerződést létesítenek, amely biztosítja május elsejének megünneplését és a békéltetőbizottságot. A taglétszám 1918 elején már 900, az év végén pedig 4320. Az 1918. és 1919. esztendő elején megduzzadt szakszervezet az 1919. év végéig ismét a normális taglétszámmra csökkent és az év végén a tagok száma 644 volt. Ez időben a vezetőség rendkívüli küzdelmeket folytatott azokkal, akik mindenáron a másik táborba igyekeztek a szervezetet vinni. Ezek a küzdelmek megérlelték a szervezet vezetőségében, és a tagokban a gondolatot, hogy a sütő- és molnár munkások szervezeteivel egyesüljenek és az élelmezési munkások országos szövetségében védjék gazdasági érdekeiket. Ez egyesülés 1920-ban megtörtént és azóta a cukrászmunkások szervezete, mint ennek a szövetségnek egyik szakosztálya, folytatja tevékenységét.

A Szakszervezeti Értesítő közleményei alapján.

Dohánygyári munkások

A dohánygyári munkások 1917 április 21-én tették meg az első lépést, hogy modern, szakszervezetet alakítsanak. A szervezkedés elé gördülő akadályok egyike: a munkásnők fölvilágosulatlansága volt, de néhány lelkes munkás nő igyekezett ezt az akadályt fölvilágosító munkával az útból elhárítani és a szervezkedés erejével sikerült is már a kezdet kezdetén a dohánygyárakban dolgozóknak megfelelő béremelést és családi pótlékot kivívni. Ez eredmények könnyebbé tették a szervezkedést és már 1917 december 16-án a fővárosban országos értekezletet tartottak, amelyen 13 gyár munkásai voltak képviselve. Ezen az értekezleten bemutatták az alapszabályokat és megalakították a Dohánygyári Munkások és Munkásnők Országos Szövetségét. Egyidejűleg megjelentették a „Dohánygyári Munkás” című lapot. A szövetség megalakításáig 7199 munkás csatlakozott a lap köré.

Az alapszabályok benyújtását követő időökben, élénk munka folyik a szervezkedés terén és az 1918. év vége felé a tagok létszáma már 11.392-re emelkedik, akik közül 10.465 a nőmunkás. Az 1919-ik esztendő végén ennek a szövetségnek is új alapszabályokat kellett betervezni és az akkori időökben a munkásnőket az üzemekben a keresztényszociálisokhoz való áttérésre kényszerítették. A tagdíjakat hivatalból vonták le, de az 1919. év végén még így is 180 férfi- és 5070 nőmunkás tartozott a szövetséghez. Az 1920. évben a szervezeti munka elé gördülő akadályok a szervezet teljes megszűnését idézték elő. A munkások és munkásnők teljes egészükben átvonultak a keresztényszociálisokhoz. Az 1922. évben a dohány-

gyári munkások rendkívül súlyos helyzetben voltak. Ezt a helyzetet még előmozdította az, hogy a keresztényszociális szervezet ellenőrzésükre a vezetőség sorából főügyelőnőket rendelt ki a gyárakba és azok osztályaira. Ezek a főügyelőnők azonban a gyár bizalmiemberei voltak. A bérek alacsony volta és az ellenőrzésnek ez a módja valamennyi gyárra kiterjedő sztrájkot provokált. Ezidőben a munkásnők foglalkoztak azzal a gondolattal, hogy ismét életrekeltsék elhagyott szervezetüket. Egyideig próbálkoztak is. Kiadták újból a „Dohánygyári Munkás”-!, de mert a küzdelemhez nem volt erejük, valódi érdekvédelmüket nem tudták megteremteni.

A Szakszervezeti Értesítő közleményei alapján.

Élelmezési munkások

Az 1914-ik esztendőben az élelmezési munkások szövetségéhez csupán a sütőmunkások tartoztak. Az a tény azonban, hogy már ezidőben kidomborították a szövetség jellegét, igazolja azt, hogy a sütőmunkások érdekvédelmén kívül az élelmezési ipar valamennyi szakmájának a szervezésére és egy szövetségben való érdekvédelmére gondoltak. Az 1914-ik év elején a sütőmunkások közül 2894 munkás tömörült a szervezetbe és 35 csoportjuk volt. A háború következtében a taglétszám nagymértékben csökkent, mert a sütőipari munkások nagy része részben hadbavonult, részben hadimunkára osztattak be. Már 1916-ben ismét erőteljes munkát végeznek és mozgalmat indítanak a sütőipari éjjeli munka eltörlése érdekében. Ez évben már a megszűnt helycsoportokat is újjáépítik és már 15 ilyen csoport működik, míg a taglétszám 719. Az 1916. évben nehéz küzdelmeket folytattak a tagok érdekvédelméért és sikerült is elérni, hogy június 25-én megjelent egy rendelet, amely a sütőmunkások munkáját esti 6 órától reggeli 6 óráig eltiltja. A munkanélküliség ez esztendőben is nagyarányú, amit előidézett az, hogy nagyszámban alkalmaztak tanoncokat. A tanoncok nagyszámú alkalmazása és a munkanélküliség következtében az év végéig ismét tagcsökkenés mutatkozott. Az 1917-ik esztendőben ismét tagszaporulatot eredményezett a fokozott szervezőmunka és a tagok száma ismét 650-re emelkedik, akik közül 185 a nőmunkás. A súlyos időköt fokozza a folyton emelkedő drágaság, aminek következtében korlátozódik az amúgy is korlátolt termelés. A legtöbb üzem termelése a negyedére süllyed. Az 1918-ik év első negyedében azonban sikerült ismét taglétszámszaporulatot elérni azzal, hogy megszervezték a hadikávét gyártó üzemek munkásait. Ebben az esztendőben ismét béremelést érnek el, de az év végén a helyzet rosszabbodott, mert a munkanélküliek száma az iparban már elérte a 800-at és ez a szám a leszerelésekkel emelkedett. Az év vége felé csatlakoznak egyes rokonipárgbeli munkások: a tejmunkások, a konzervipari munkások, az elárúsító-nők a szövetséghez és ezzel a tagok száma az év végéig ismét 10.299-re emelkedik, akik közül nőmunkás 1462. Az 1919. év első negyedében a különböző szakmabeli munkások kollektív szerződést létesítettek és a taglétszám 5300-zal emelkedett. Az 1919. év őszén nagy munkanélküliség volt a szakmában, egyedül a sütőknél 1300 munkanélküli volt, akiknek augusztustól október 1-ig 11.743 korona segélyt fizettek. Az év végére a taglétszám 6310-re csökkent, aminek oka a vidéki csoportok szünetelésében keresendő.

Az 1920. esztendő a szervezet életében nagy változást hozott. A sütők, molnárok és cukrászok szervezeteinek képviselői tárgyalásokat folytattak az Élelmezési Munkások Szövetségének a kiépítése érdekében. A tárgyalásnak volt is eredménye. A három szakma munkásai megállapodtak abban, hogy önálló szervezeteiket földadják és mindegyik szakma a szövetség szakosztályaként

fog működni. E célból közgyűlést hívtak egybe és május 23—24-én az egyesülést kimondották. Ezzel megszűnt a molnárok és malommunkások szervezete és azok szaklapja: a „Molnárok és Malommunkások Lapja” és megszűnt a cukrászok szakegyesülete és a „Cukrászok Szaklapja”. Ez időben az egyesüléssel a szövetségnek 11.000 tagja volt. Hivatalos lapjuk pedig a már azelőtt is megjelent „Élelmezési Munkás” lett.

Az 1921-ik évben a szövetség- nagyarányú szervezőmunkához lát, A vidéki szervezőmunka eredménye: 36 csoport, 8 befizetőhely. Ez évben a sütők 17 napig- sztrájkoltak és a sztrájkot úgy akarták leverní, hogy a sztrájkoló munkásokat katonai szolgálatra hívták be. A szervezőmunka eredményeként ebben az esztendőben 3421 új tag iratkozott be.

Az 1923. évben a szövetség” egység-e veszélyben forgott. Személyeskedésekből kifolyólag- előbb a cukrászok léptek ki a szövetségből, majd a malommunkások is követni akarták őket. A Szakszervezeti Tanács az ügyet meg-vizsgálta és miután a cukrászok fől-vételüket kérték a kötelékbe, kimondotta a vizsgálat alapján, hogy a malommunkások tartoznak a szövetségi egységet a sütőkkel egyetemben megóvni, a cukrászokat pedig a kötelékbe nem veszi fől. A malommunkások a határozatnak eleget is tettek, míg a cukrászmunkások különváltak. Különválva azonban nem bírták főtartani szervezetüket és a tagok látva azt, hogy teljesen szét-málik a szervezet, ecélből összehívott gyűlésen újból kimondották a csatlakozást és beléptek a szövetség kötelékébe.

A szövetség védelme alatt a pékmunkások érdekvédelmének fokozása céljából termelőüzemet létesítettek, amely jelentős eredményeket hozott.

Az 1923-ik évben mutatkozott nagyarányú munkanélküliség súlyosan befolyásolta a szervezet fejlődését és 1924-ben ez a munkanélküliség- már a tagok érdekvédelmére is kihatott. A molnárok 14 év után ez évben érték el először azt, hogy a munkaadókkal tárgyalásokat folytathattak a bérkérdésben. Ma a szövetség- működése már kiterjed a sör-, szesz- és élesztőgyári, valamint a konzervgyári és tejipari munkásokra és azok segéd munkásaira is.

Kardics Kálmán, Torma János és Deák Lajos jelentései alapján.

Építőmunkások

1914 elején az építőmunkások szövetségének 197, az év közepén 194 és az év vég-én 184 csoportja volt. A tag-létszám az év elején 11.963, az év közepén 10.520 és az év végén 7367. Ez évben Pozsonyban tartották VIII. évi küldöttközgyűlésüket. Ez a közgyűlés fől-hatalmazta a vezetőséget, hogy az ácsokkal tárgyaljon a beolvadást illetőleg és ebben az évben vezették be a rokkantbiztosítást. Julius havában a mozgósítás megbénította a szövetség” működését és a közgyűlésen hozott határozatok megvalósíthatatlanok lettek. Október elején a szövetség megállapította, hogy 3582 tagja vonult hadba és megtették az előkészületeket, hogy a hadbavonultak családtagjait támogassák. A további bevonulások rendkívüli mértékben igény bevették a szövetséget. Az építőmunka megszűnt és 1915 végéig már a tagok 70%-a hadiszolgálatot teljesített. Már 1915-ben egyes szakmákban bérmozgalmakkal kellett foglalkozni, mert a munkaadók főlhasználták a munkások megkötöttségét. E mozgalmak eredménnyel is jártak. 1916-ban az építőmunkások részben közmunkán, részben hadimunkán voltak foglalkoztatva. A taglétszám azonban a folytonos bevonulásokkal 1671-re csökkent. Az 1917. esztendő a taglétszámemelkedés terén javulást hozott. A bányamunkások megindult szervezése következtében lehetővé vált a bányatelepeken dolgozó építőmunkások szervezése is.

A tagok száma ez évben 3201-re és a csoportok száma 78-ra emelkedett.

1917-ben foglalkozott a szövetség a munkaközvetítőintézmény kiépítésével, amelynek a szakszervezeti életben nagy és fontos jelentősége van. A munkabérek emelkedése terén is jelentős szerepet tölthettek be, amelynek következménye, hogy a segélyszolgáltatás terén a rendkívüli segélyt igénylők száma csökkent.

Az 1918. év építőipari szempontból ugyanolyannak indult, mint az előző év, ennek dacára a munka nélkül levőik szervezkedési készsége folyton fokozódik. Sok csoport, amely a háború következtében beszüntette működését, az év első felében újból működik és az erőik újból való egyesítése azt eredményezhette, hogy a szövetség nagy erővel léphetett föl a kormánynál atekintetben, hogy a lakásépítés terén komolyabb tevékenységet fejtessen ki. Tette ezt nemcsak abból a szempontból, hogy az építőipart életre keltse és az ipar szünetelése következtében foglalkozásnélkülivé lett munkás tömegeket munkához juttassa, de azért is, hogy a nagy lakáshiányon, amely elsősorban a szegényebb néposztályt sújtotta, segítsen. A kormány neszéről e tekintetben folytak is próbálkozások, kísérletezések, de a tanácskozásnál tovább nem jutottak.

Ebben az évben a szövetség közgyűlése az építőipari munkások jövődjével foglalkozott. A rokkantsági segélyezés gyakorlati megoldásán kívül fontos elhatározásra jutottak szakszervezeti taktika kérdésében is. E határozat után megkezdtek a munkálatokkal a tárgyalásokat és a novemberi forradalom előtt kollektív szerződést kötöttek az építőipari munkálatóikkal, amely szerződés szerint a munkálatoknál csak szervezett munkások foglalkoztathatók. A forradalom után ezrével fordultak a munkások a szövetséghez és kérték fölvetelüket. Az ország minden részében alakultak csoportok és a tagok a nagy munkanélküliség ellenére pontosan fizették a tagsági díjakat, ragaszkodtak a szövetséghez, érezték, hogy a keserves munkanélküliség után, a háború befejezésével, egy szebb jövő előtt állanak, amikor megindulhat a kenyeretadó munka.

Az 1919. év elején meg is volt minden remény arra, hogy az építőiparban is megindulhat a termelés. Azt várták a munkások, hogy fokozatosan vissza lehet vezetni a normális viszonyokat. A szövetség ez irányban meg is tett mindent. A munka megteremtésében hatalmas munkáit fejtettek ki, a vállalkozókkal letárgyaltak egy olyan szerződést, amely szilárd alapot nyújtott a békés termelés számára. Az előmunkálatokat azonban fölborította a proletárdiktatúra. Az építőipari válság tovább húzódott, de a tulajdonképeni szakszervezeti munka is szünetelt. A tagok tömege még a diktatúra előtt 50.000-re emelkedett és a diktatúra alatt ehhez körülbelül 20.000 tag járult. A tagszaporulat abból származott, hogy a februári közgyűlésen az ácsok, cementmunkások és a kövezők szervezete csatlakozott a szövetséghez, később pedig megalakult az építészek és építészeti rajzolóok szakosztálya.

A diktatúra bukása után a budapesti csoportok kivétel nélkül folytatták működésüket és megállapítható, hogy soha olyan intenzív élet nem volt, mint a megpróbáltatások e napjaiban. Ugyanazt lehet elmondani az ennél is súlyosabb viszonyok mellett működő vidéki csoportokról is, amelyek megtalálták a módját, hogy működésüket a viszonyok dacára is főtartsák. A szövetség 75 csoportja működött és a keresztényszociális agitáció sem ért el eredményt. Novemberben a nagyválasztmány ülést tartott, amelyre a vidék minden tájáról eljöttek a küldötteik, hogy megtegyék jelentéseiket. A nagyválasztmány ezen ülésén a szövetségi segélyeket 50%-kal fölemelték.

Az 1919. év végén minden keresztényszociális erőlködés elle-

nére a szövetségnek 38.729 tagja volt, bol ott 1918 december végén még csak 21.685.

Az 1920. esztendő az építőiparra nem hozott javulást. A munkások nagy tömege ithagyta az országot és kivándorolt különösen azokba az országokba, ahol a háború befejezésével kezdetét veszi az építőmunka. A kivándorlás olyan nagyarányú volt, hogy a szövetség taglétszáma a meglévő 111 csoportban 10.390-re ösökként. A munkanélküliség az 1921. évben is tart, sőt fokozódik. Már munka nélkül vannak a téglagyári munkások is, akik szintén csatlakoztak a szövetséghez és csak 1922-ben mutatkozott átmeneti munkaalkalom. Ez azonban nem tartott sokáig és 1922 végén a szövetség 9080 munkanélküli tagot tartott nyilván, tehát a tagok 50%-át. A vidéki mozgalom fejlődését érte el ez évben a szövetség és már 150 csoport volt a kötelékéiben. Ez időben az országiban ez volt a legsztégazóbb szakszervezeti alakulat.

1923-ban csatlakoztak a szövetséghez a festőmunkások is és ezzel közelebb jöttek ahhoz az ideális helyzethez, hogy valamennyi építőipari szakma egy szövetség keretén belül egyesül. Az 1924. év rendkívüli súllyal nehezedik a szövetségre, hiszen tagjainak 50%-a állandóan munkanélküli es csak a szobafestőmunkásoknak jutott munka. A nagy munkanélküliség ellenére azonban sikerült a dolgozók munkabérét a pangás egész ideje alatt rendezni iéis ez csak annak tudható be, hogy a vezetőség szívós kitartással foglalkozott a szervezés munkájával és a szakmáik egyesítésének a munkájával. Az 1924. év végén 157 csoportban 17.765 járulékot fizető és 9086 (munkanélküli tag egyesül, hogy a maguk gazdasági érdekvédelmi szervét minél hatékonyabban kiépítsék, ami annál is inkább sikerre vezet, mert a kályhások csatlakozása után moist már csak az üvegesmunkások vannak a köteléken kívül, de már ezek is foglalkoznak a csatlakozással.

Garbai Sándor, Knittelhoffer Ferenc titkári jelentései alapján.

Famunkások

A faiparban a háború előtt rendkívül nagy munkanélküliség volt. A háborút megelőző két esztendőn keresztül ez a munkanélküliség állandónak mutatkozott és 1913-ban több mint 183.000 koronát, mai pénzben 3.1 milliárd korona munkanélküliségeilyt fizettek ki. A háború kitörése súlyosbította a helyzetet, 1914 januártól szeptemberig újabb 127.445 koronát fizettek ki segélyképen és ezidőben már nagyobb volt a segélyként kifizetett összeg mint a szövetség bevétele.

A háború a szervezet belső életére is kihatással volt. 1914 elején a szövetségnek 10.665 tagja és 108 csoportja volt, az év végéig ez 84 csoportra és 3781 tagra csökkent. A bevonulások következtében a vidéki csoportok teljesen megbénultak és ezt látva a vezetőség, fölhívta a vidéki csoportokat: gondoskodjanak arról, hogy a vezetés munkájába mindenütt új emberek begyakoroltassanak, nehogy újabb bevonulások következtében a csoportok vezetésre alkalmas egyének nélkül maradjanak. A famunkásoknak ezen intézkedését azután más szervezetek hasonló intézkedései követték.

Az 1915. évben a bevonulások következtében ismét szűkebb körre szorult a szervezet tevékenysége. Ez évben már csak 50 csoport működött az országban és ezek taglétszáma 2658. Voltak olyan vidéki helyeik, ahol alig 4—6 famunkás maradt meg, a többiek bevonultak. A tagszerzés is megnehezítettett. A munkások bevonulása következtében ez évben már alig volt munkanélküli, mert a tagoknak 80%-át hadimunkán foglalkoztatták, ellenben a munkabérek leromlottak és a szervezet óriási erőfeszítésekkel igyekezett ezeket javítani.

1916-ban a helyzet nem igen változott. A bútóripar teljesen

Megszűnt. A kárpitos-, kefekötő-, esztergályosipar ugyanezen sorsra jutott. A vidéki kisipart elsöpörte a háború. A szervezet tehát már csak a gyáriparra szorítkozott szervező munkájánál. Óriási erőfeszítéseket tettek a bérek javítása érdekében és sikerült 20%-os béremelést elérni. Ez évben már taglétszámemelkedést is elértek és az év végén a tagok száma 3845, akik közül 651 vidéki tag 1917-ben jelentős fejlődést ért el a szövetség. A taglétszám az év végéig 8941-re emelkedett és a járulékbefizetés is 100%-kal több volt, mint az előző évben. A vidéki csoportokat újjászervezik azok a rokkantak és betegek, akiket a hadsereg kötelékéből elbocsátottak vagy szabadságoltak és akik azonnal jelentkeztek a szövetség csoportjainál. A munkabérek rendezése gügyében a panaszbizottságot is igénybevették és több esetben értek el bér javítást. A Famunkások Szaklapja ez évben már 7300 magyar- és 1000 németnyelvű példányban jelent meg. Az 1918. esztendőben az egész országban nagyarányú szervezőmunkát végeztek és az év végéig már ismét 111 csoportja van a szövetségnek, míg a taglétszám 19.359-re emelkedik. Hihetetlen munkával rendezték a munkabéreket és ezen a téren jelentős eredményeket értek el. Az év második felében a bútóriparban nagy konjunktúra kezdődött és ennek következtében a háborúból visszaérkezettek egy része is munkához jutott. A gyáripárban a forradalom után mutatkozott munkanélküliséget segéilyekkel igyekeztek enyhíteni. A forradalmak ideje alatt azonban ebbe a szervezetbe is nagy tömegek tödultak be, akik valamennyi a munkanélküliek tömegét szaporították. Ennek következtében a szövetség az év első negyedében már 5255 munkanélkülyvel számolt, míg a kommün bukása után a munkanélküliek száma 9658 volt. A taglétszám ezidőben rendkívül megduzzadt. A szövetség kötelékében az év második negyedében 39.125 tag volt. A kommün bukása után 13.544-re csökkent, míg a megszállott terület elvesztésével és a román megszállás, valamint a vidéki működést akadályozó körülmények következtében az év végéig a taglétszám 5554-re, a csoportok száma pedig 33-ra csökkent. Ezidőben a vidéki taglétszám 1061 volt.

Az 1920. esztendőben a szóbeli agitáció szünetelni volt kénytelen. A munkanélküliség rendkívüli súlyos volt és a szövetség óriási erőfeszítésekkel igyekezett az ebből eredő nyomort enyhíteni. Ebben az esztendőben segélyre 298.441 koronát fizettek ki. Hogy ezt a védelmi munkát folytathassák, a járulékokat rendezték. A bérkérdést ez évben az adott körülmények között csak részeiben volt mód rendezni. A kitartó munka eredménye: az év végén ismét 53 csoport és 12.701 tag. A tagok kitartását a különböző akadályok annyira erősítették, hogy a szövetség ereje a megszükitett országhatárok között nagyobb volt, mint a régi Nagy-Magyarország területén. 1914-ben nyolc év óta először tartották kongresszusukat a famunkások. Ez évben ismét eredményeket értek el, mert a csoportok száma 57-re emelkedett. Pedig a szervezőkedési agitáció nehézségei ez évben se csökkentek. Mindennek dacára újabb és újabb tömegekkel szaporodott a taglétszám. A tagok szaporodásának és áldozatkészségének tudható be, hogy ez évben 604.086 koronát tudtak segélyekre kifizetni. Ez évben a közgyűlés már gondoskodott arról is, hogy újabb segély ág vezetessék be. Ez az özvegy- és árvasegély és 1922-ben ebből az alapból már közel 700.000 koronát fizettek ki, míg a kifizetett összsegély összege 2,7 millió volt. Ez időben a faiparban jó konjunktúra volt és sikerült is a GYOSZ-tól nyolc esetben 7000 munkás részére bér javítást kivívni. Az 1923. évben 17 ízben értek el béremelést a szövetség özemunkálkodása révén, de az év elején, február havában a GYOSZ bérmozgalomból kifolyólag 4000 famunkást kizárt. Ez a kizárás három hétig tartott. Ennek az esztendőnek a végén már

súlyosan érezhetővé lesz a munkanélküliség és az ebből eredő nyomort a szövetség a segélyek emelésével igyekszik csökkenteni. Ez év közepén vezetik be a rokkant- és nyugdíjsegélyt. A munkanélküliség következtében beállott nagyarányú kivándorlás csökkentette a taglétszámot, de az újonnan belépett 3700 taggal együtt a taglétszám a 67 csoportban 12.817 volt. Ez évben a vidéki szervezést nagymértékben akadályozták az egyesülésre vonatkozó rendeletek különböző értelmezésiét, de mindezek nem tudták akadályozni azt, hogy a munkások érdekeik védelmére egyesüljenek. A munkanélküliség súlyos terheket hozott a szervezetre. 44.7 millió koronát tesz ki az az összeg, amelyet segélyként kifizettek. E tekintetben az 1924. esztendő se hozott javulást. Hi ezen ez évben a faiparban rendkívül súlyos volt a munkanélküliség. Már az év végén a tagok 43%-a munka nélkül van és semmi remény sem volt arra, hogy munkához juthatnak. Segélyekre 1.5 milliárdot fizettek ki és annak dacára, hogy a vidéki csoportok száma 69-re emelkedett, a fizetőtagok száma lecsökkent 9290-re. 1924 elején több esetben igyekeztek bérjavítást elérni, de az év második felében a nagyarányú munkanélküliség ezt is lehetetlenné tette.

A szövetség pénzügyi helyzetének az egyensúlyba tartásán kívül ez évben is a nevelőmunkára fordították a súlyt, hogy a tagok nevelésével, iskolázottságukkal és az ebből eredő fegyelmelzottséggel érjék el a mai viszonyok mellett is szervezetük további fejlődését.

Molnár Imre és Horovitz Gábor titkári jelentései alapján.

Festőmunkások

Az 1914. év elején a festőmunkásoknak nagy kilátásai voltak. Kitérő munkaalkalmak mutatkoztak és e munkaalkalmakkal kapcsolatban a szövetség is fölkészült az ország vidéki városaiban élő munkások megszervezésére. Ez a tavaszi szervezőmunka 10 új csoportot és 700 új tagot eredményezett. A bekövetkezett háború azonban minden eddigi munkájukat lerombolta és már a kezdetén 1100 tag vonult be katonai szolgálatra. A további bevonulások következtében a szövetség 59 csoportjából az év végéig csupán 28 maradt. Az 1915-ik év végén már csak 24 csoport, de ezek működése is nagyrészt, szünetel, mert a vidéki csoportok tagjai, sok helyen a vezetőséggel egyetemben bevonultak és már csak 451 tagot számlálnak. Csak rövid ideig tartott a csüggedés, mert az élet ismét arra kényszerítette a munkásokat, hogy a szervezetben védjék érdekeiket és ezért az 1916-ik évben már megmozdultak az eddig szervezetlen festőmunkások is és az év végéig a szövetségnek ismét 890 tagja volt. A munkások jelentős része bevonult a gyáriparba és az itt dolgozók már béremelésért is küzdöttek.

Az 1917-ik évben folytatják a bérjavítást célzó mozgalmakat és az ipartestülettel már tárgyalnak kollektív szerződés létesítése érdekében is. Különösen a kocsigyártóiparban dolgozó fénnyezők érték el ez években jelentős eredményeket, míg a katonai főlügyelet mellett dolgozó gyárak munkásainak az érdekeit a panaszbizottságok útján igyekezett a szervezet megvédeni. Ebben az esztendőben már jelentős számú új tag iratkozott be és az év végén a taglétszám 1678. Az 1918-ik évben tovább tart a taglétszám emelkedése, amihez hozzájárul a hadból visszaérkezettek száma is és már 2255 tag tömörül a szövetségbe és 47 csoport működik az ország területén. Az 1918. év végén, illetve az 1919. év elején rendezték a béreket és bevezették a nyolcórás munkanapot. Az 1919. év elején a szövetségnek már 68 helyi csoportja és 8231 tagja volt, A második negyedben azonban a megszállás következtében a csoportok száma ismét csökkent és a kommun bukása után a vidéki csoportok működése nagy mértékben akadályoztatik, míg ezt az alkalmat a munkaadók a bérek letörésére használ-

ták föl Az összes szakimák közül egyedül a kocsifényezőmesterek voltak azok akik fizették az addigi beleket. Már néhány hét múlva a munkások béremeléssel igyekeztek visszaszerezni az elvetteket A munkanélküliség az 1919. év végén itt is súlyos volt. Ezek száma 2500-at tett ki, míg a fizető tagok száma 389-et. Az 1920. év elején még mindig nagyobb volt a munkanélküliség, az év közepe felé azonban enyhült a helyzet és a lassan megkezdődő szervezőmunka eredményeként ismét 2210 fizető tagja volt a szövetségnek. Az 1921. évben ismét súlyos helyzetben volt a szövetség, mert az alacsony járulékok következtében pénzügyi helyzete is meggingott. A márciusi közgyűlés azután rendezte a járulékokat és ennek következtében a szervezet ismét teljesítőképes lett. Ez évben a szövetség kötelékébe ismét 377 új tag iratkozott. Az 1922. esztendőben sikerült olyan kollektív szerződést létesíteniük, amely szerint a bérek az árak alakulásával megfelelően emelkednek, de ebben az esztendőben elveszítették a 48 órás munkahetet és a heti munkaidő 50 óra lett. Ez évben megteremtették az özvegyek és árvákat segítő alapot és már kezdtek foglalkozni azzal a gondolattal, hogy a szervezet erejének a fokozása céljából az építőmunkások szövetségéhez csatlakozzanak. Az 1923. évben e célból közgyűlést hívtak össze és a február 4-én megtartott közgyűlés 32 szóval 22 ellenében kimondta, hogy csatlakozik az építőmunkások szövetségéhez. Ez ügyben azonban tagszavazást rendeltek el. A tagszavazás eredményeként október 1-én beolvadtak az építőmunkásokhoz és ez idő óta mint annak szakosztálya végzik munkájukat és a „Festőmunkások Szaklapja” is megszűnt.

Freund Gyula, Czenczik Jenő, Krausz Gyula és Széll Mihály titkári jelentései alapján.

Fényképészeit

A fényképésmunkások már az 1900-as években szervezetet alkottak, de ez a szervezeti munkával szemben indolens munkásréteg annak idején is csak igen nehezen tudott a szakszervezeti munkába beilleszkedni és szervezetük megszűnt. Az 1918. év november havában újra megalakították szervezetüket és az év végéig 113 férfi- és 247 nőmunkás lépett he. 1919 közepén már 1161 tagjuk van, de a kommün bukása után a tagok ismét szétszélednek és a taglétszám 344.

Amíg valóiban foglalkoztak szervezőmunkával és szervezetükbe tartoztak a fényképészek, sikerült nekik a fizetéseket rendezni, a munkaidőt szabályozni. 1920-ban még mindig 303 tagjuk van és ekkor foglalkoztak azzal a gondolattal, hogy a tagok érdekvédelme céljából termelőüzemet létesítenek. Az üzem megalakul, de itt ie zavarok mutatkoznak, míg végül is sikerült azt életképessé tenni. A szervezet maga azonban csak vegetál, mert az 1923. évben mindössze 42 tagja volt, Az 1924. évben, úgy látszik, a fényképésmunkások is kezdték már fölismerni a szervezkedés fontosságát és az év végéig a taglétszám 157-re emelkedett.

A Szakszervezeti Értesítő adatai alapján.

Forgalmi, szállítási és közlekedési munkások

Az 1914. év elején a szövetség keretén belül 8 csoportban 548 munkás egyesült, az év vége felé már csak 5 csoportja és 440 tagja volt a szervezetnek. A háború az első időkben ennyire megrikította a sorokat. Az 1915. év végéig ezt a szervezetet majdnem elszöpte a háború, mert csak 40 tagja maradt. A többi hadhivonult. Minden pillanatban ki kellett egészíteni a vezetőséget és már alig lehetett a teljes vezetőséget megválasztani. Az 1916. év végén már csak 39 tagja volt és bármilyen erőfeszítéseket folytattak az itthonmaradottak, agitációs munkájuk eredményét esetről esetre elszöpte a bevonultatás. Volt egy állandó gárda, a bűtorszállító-

munkások, akik minden erővel törekedtek a szervezet fönmaradását biztosítani és ez sikerült is. Már az 1917. esztendőben Lassan vissza jönnek a hadból elbocsátottak, a szabadságoltak, akik új erővel látnak a szervezőmunkához és elérik azt, hogy az év végéig 1200 tagja lesz a szervezetnek. Az 1918. évben a már megerősödött szövetség kiterjeszti szervezőmunkáját a vidéki városokra is és miután bérkérdésekben eredményt tud elérni, hozzácsatlakoznak a hivatali segéd munkások, a bérkocsisok, a sörgyári kocsisok és a hajózási segéd munkások is. Ez évben már bérszerződéseket létesítettek és 473.930 munkóracsökkenést értek el. A szerződések tárgyalás útján, minden bérharc nélkül történteik. A tagszervezőmunkát az év elején 90 bizalmiférfi végezte és ez év elején már ismét megjelentetik a „Forgalmi Munkás” című lapot. A háború befejeztével visszaérkeztek a hadbavonultak, de a szervezethez csatlakoznak azok is, akik érzik, hogy a szakszervezeti védelemre szükség van. Az 1918. évi 8500 taglétszámú szervezetnek 1919 elején 13.500, majd a kommun bukásakor 20.000 tagja volt. Ez időben a keresztényszociálisok nagy erőlködést folytattak, hogy a fuvaripari munkásokat megnyerjék a maguk részére és a szervezetiét beolvassák. Minden kísérletük visszautasításra talált és bár súlyos helyzetben voltak a tagok is, a szervezet is, ebből a harcból megerősödve kerültek ki, mert az 1919. év végén nagyobb taglétszámmal rendelkezett a szervezet, mint a háború előtt és az a 3500 tag kitartó harcosa volt a szervezetnek.

1920-ban már 9 csoportja van a szövetségnek, amelyhez 1181 új tag csatlakozott és már segítették a segélyre szorulókat. Júniusban közgyűlést tartottak, ahol rendezték a szervezet pénzügyi helyzetét. Igyekeztek elérni azt, hogy a munkáltatók a bérek egyoldalú megállapításának a módjáról ismét visszatérjenek a bérmegállapodásokra. Ezideig csupán a bútormunkásoknak volt szerződése, de a munkaadók ezt is fölbontották. A bérkocsissegédek szakosztályát megszüntették, mert ezek a munkások nem tudtak beleilleszkedni a szövetség kereteibe. Az 1921. évben már 11 csoport működik és a vezetőség az új fölvételnél ellenőrzi a fölvételre jelentkezőket. Még az ilyen ellenőrzés mellett is 751 új tagot vettek föl. Ebben az évben mozgalmuk volt a különböző szakma munkásainak és a szállítómunkások kollektív szerződése biztosította a 8 órás munkanapot.

Az 1922. esztendő emlékezetes a szállítómunkásokra. Ebben az esztendőben a belügyminiszter megtiltotta a „Közlekedési Munkás” című szaklap megjelenését, azzal az indokkal, hogy a szaklap politizál és a vasutasokat akarja engedetlenségre bírni, és ebben az esztendőben kezdték meg lerakni — az akkori vezetőség nagy áldozatkészsége mellett — a szállítómunkások otthonának az alapját.

Az 1923. esztendő a fuvarozóiparra súlyos veszedelmeket hozott. Mind több vállalat tért át az autófuvarozásra, s ennek következtében mind több munkás veszítette el kenyerét. Az 1924. évben már olyan súlyos volt a helyzet, hogy a szövetség érdekében a Szakszervezeti Tanács is megkezdte a segítség munkáját. Beadványt adott a belügyminiszterhez és megkeresést intézett a vasmunkásokhoz, hogy legyenek segítségül az autófuvarozásnál foglalkoztatott abtrógermunkások megszervezésénél. Ez évben fölépült a tagok áldozatkészségéből a Kerekes-utcai otthon is, amely már átadott a tagoknak és ezzel a szövetség saját otthonnal rendelkezik. Ez év végén a szövetség 18 csoportjában 3000 tag volt, akik fegyelmességükkel és áldozatkészségükkel a szervezet további kiépítésén munkálkodnak.

Lukács János, Kollár József és Lázár Emil titkári jelentése alapján.

A földmunkások szervezetének 1914 elején 3430 tagja volt, akik 56 csoportban egyesültek. Az év végén már csak 44 csoport működött és ezek taglétszáma 1100 volt. Ez a szervezet különösen megérezte a háborút nemcsak a bevonulások miatt, de azért is, mert a földmunkások mozgalma mindig tiltott cselekedetnek minősült és a háborús egyesülési intézkedés nagymértékben akadályozta ezek szervezési lehetőségét. Bár az ipari munkások ezidőben is támogatták a földmunkásokat, a szövetség taglétszáma 1915. év végéig 500-ra csökkent. Egész az 1917-ik esztendőig nem mutatott fejlődést a szövetség, amiben nagy része volt a földmunkások közönységének is, akik bár érezték a helyzet súlyos voltát, de önmagukban nem volt elég erő arra, hogy céltudatos szervezkedéssel segítsenek helyzetükön. Az 1917. évben már mutatkozott kisebb megmozdulás és a taglétszám 1300-ra emelkedett. 1918 márciusában közgyűlést tartottak, amely azután nagyobb lendületet vitt a mozgalomba. A háború befejezésével a hadból visszaérkezett földmunkások bevonultak a szervezetbe és az év végén már 44.950 szervezett földmunkás tömörült. Az 1919. év elején már több mint 100.000 tagja volt a szövetségnek. Az eddig elnyomott földmunkások egész tömege tért a szervezkedés útjára. Igyekeztek a földbirtokosokkal bérmegállapodásokat létesíteni és több helyen kollektív szerződéseket kötöttek. A Károlyi-kormány rendelete alapján megalkották a bérmegállapító-bizottságokat és ez eredmények olyan tömegekben hajtják a szervezeti szempontból teljesen iskolázatlan tömegeket a szervezetbe, hogy azok nevelésére nemcsak nem tudtak gondolni a vezetők, de módjuk sem volt. Márciusban már 450.000 tagjuk volt. Ez a nagy megrohanás rendkívül veszedelmezte a békés szervezeti fejlődést. A bukás után a szövetség elveszítette összeköttetését a tagokkal és a szövetséget fölfüggesztették a hatóságok. Csak az év vége felé tudták a szövetség működéséhez a jóváhagyást megszerezni. Ekkor történt a földmunkások vezetőjének, Csizmadia Sándornak a pálfordulása, amikor a földmunkásokat ki akarta vinni a Szakszervezeti Tanács kötelékéből és akit ezért a Szegezen üléselő nagyválasztmány kizárt. Az 1920. évben mindössze 12 csoportja és 1200 tagja volt. De 156 fölfüggesztett csoport azért föntartotta az érintkezést. Óriási nehézségek akadályozták az érintkezés föntartását is, szervezőmunka lehetőségéről még beszélni sem lehetett. Csak 1921-ben sikerült egyes csoportokat újjáépíteni és elérni azt, hogy a csoportok száma 42 legyen. Ez év október havában Szentese kongresszust tartottak és ott gazdasági programot, irányt szabtak a jövő munkának. Már ez évben a taglétszám ismét 3184 és az erősödő földmunkásmozgalom fejlődésének a megakadályozásául betiltották a „Világszabadság” helyett kiadott „Földmunkások Lapja”-nak megjelenését. Lap nélkül a földmunkások nem tudtak érintkezni egymással és ezért kiadták a „Földmunkások Értesítője”-t, majd ennek betiltása után a „Magyar Róna” című röpiratot. Az 1922-ben megtartott nagyválasztmányi ülés meg is mondja, hogy se a szövetség, se a földmunkások ilyen súlyos helyzetben még nem voltak. Nincsen semmi munkásvédelem. A bérek tekintetében teljesen ki vannak szolgáltatva a földesúrnak. Abban a hiszemben voltak, ha megtiltják a lapot, akkor megszűnik a földmunkásmozgalom. Ettől az időtől kezdve megjelenik a „Mi Lapunk”, majd a „Szövetség Közleményei”, végül betiltják az októberre hirdette a kongresszust. 1923 januárjában megjelent a szövetség „Értesítője”, majd februárban a „Földmunkás Híradó”, márciusban az „Értesítő”, hogy a következő hónapokban minden cím és megjelölés nélkül jusson el a földmunkásokhoz egy nyomtatvány, amelyben értesítéseket küldöznek szét, De még 1924-ben se jutottak abba

a helyzetbe, hogy lapot adhassanak ki, pedig már 1923-ban 72 csoport működött az országban. És annak ellenére, hogy a csoportok megalakulása és működése elé rendkívüli akadályok gördülnek, a tagok szervezése folyik, azzal a különbséggel, hogy amíg azelőtt a szervezkedés csak föllángolás volt, addig ma a vidéki vezetőemberek nevelőmunkája következtében nemcsak céltudatos ez a szervezőmunka, de a tagok fegyelmezettek és kezdenek áldozatkészek lenni.

Λ Szakszervezeti Értesítő közleményei, valamint Reichel János és Takács József titkári jelentése alapján.

Gabonamunkások

A gabonamunkások szervezetéhez a gabonát szállító hajókon és a rakparton dolgozó kirakódómunkások tartoznak. Az 1914. év elején 892 tagjuk volt, az év végéig ez a taglétszám a bevonulások következtében 308-ra csökkent. A szervezet működési köre kiterjedt a vidékre is és Győrött és Szegeden voltak tagjaik. 1915 végén már csak 87 tagjuk volt, míg 1916 végén már ismét 150 a taglétszám. 1917-ben a helyzet nem változott és csak 1918 végére szaporodott a taglétszám 1476-ra. A taglétszámgyarapodás nem azt jelentette, mintha a gabonát kirakó munka szaporodott volna, vagy a szervezetlen munkások tódultak volna be a szervezetbe, mert ezzel a munkával foglalkozó munkások valamennyi a szervezet kötelékébe tartozott akkor is és most is. Ellenben a forradalom kitörése után bevonultak oda a gabonaszállítóvállalatok tisztviselői, akik magukat „szellemi gabonamunkások”-nak nevezték és minden áron ki akarták venni a régi gabonamunkások kezéből a vezetést. A kommün bukása után ezek a „szellemi gabonamunkások” hátat fordítottak a szervezetnek, ahol csupán a régi tagok maradtak meg. Ezidő óta a gabonamunkások föntartják szervezetüket, de az időközben szünetelt szállítások miatt majdnem valamennyi munka nélkül maradt és ennek következtében kénytelenek voltak más munkaalkalmakat keresni. A szervezetet azonban a legváltóságosabb időkben is föntartották. Az 1922. évben még mindig 558 tagjuk volt, 1923-ban 300 és 1924-ben is megmaradt a szervezet törzsgárdája.

A Szakszervezeti Tanács ugyan tett már kísérletet, hogy ezek a munkások csatlakozzanak valamelyik rokonszervezethez, de ez a kísérlet egyelőre sikertelen maradt, bár tény, hogy e szakmabeli munkások akár az élelmezési munkások szövetségénél, ahol a malmi gabonakirakódómunkások, vagy a szállítómunkásoknál, ahol a dokkmunkások vannak, nagyobb arányú szervezeti életet élhetnének, ami gazdasági érdekvédelmükre is kihatna.

Grafikai munkások

A grafikai munkások szervezetének 1914 elején 16 csoportban 961 tagja volt. A háború itt is csökkentette a taglétszámot és 1914 végén már csak 817 tagjuk maradt. A háború első esztendejében a munkanélküliség is csökkentette a taglétszámot és ez a szervezet a munkáltatókkal létesített megállapodás szerint a rövidített munkaidőn át foglalkoztatott munkásoknak segélyt nyújtott. Ehhez a segélyhez a munkaadók is hozzájárultak. De más különböző megállapodásokat is létesítettek a munkáltatókkal, hogy a munkahiány következtében kereseti lehetőségükben – korlátozott munkások helyzete könnyebb legyen. Az 1915. év elején már nagyarányú volt a bevonulás és a taglétszám 598-ra csökkent. Annak dacára, hogy a taglétszám ilyen mérvben csökkent, a szervezet teljesítő-képessége biztosított, mert a dolgozók áldozatkészséget tanúsítottak. Ebben az évben is több megállapodást létesítettek a munkáltatókkal. Az 1916. évi taglétszámcsökkenés után 1917-ben már

taglétszámemelkedés mutatkozik és 1918 elején több megállapodást létesítettek a munkáltatókkal, amelyben a béréket szabályozták. Már 1917 karácsonyában külön segélyt üzettek a katonáik hozzátartozóinak és emelték a különböző segélyezési összegeket is. A háború befejezésével visszaérkeztek a hadbavonultak, aminek következtében a taglétszám 787-re, a kommün alatt a taglétszám 1097-re emelkedett. A kommün bukása után minden erejüket a munkanélküliek támogatására kellett fordítani, mert a tagok 70%-át elbocsátották és a munkabéreket a munkaadók redukálták. Az 1920. évben a taglétszám a nyomdavárosok elvesztése következtében csökkent, de 1921-ben még mindig 750 tagot számláltak. Ebben az esztendőben több ízben rendeztek a munkabéreket, de a megszállott területeken mutatkozó jobb munkaalkalom sok grafikai munkást vonzott el az országból. 1922-ben közgyűlésükön foglalkoztak a járulékemelés kérdésével és az addigi járulékokat 150%-kal emelték. Ez évben a taglétszám 910. Az 1923. évben a grafikai iparban csökkent a munkaalkalom és állandó volt a munkanélküliség. A munkások jelentős száma kivándorlásban! keresett menedéket és ennek következtében a taglétszám 801-re csökkent. Az 1924. év elején a munkanélküliek száma ennél a szervezetnél a tagok 11.3%-a volt, míg a taglétszám 766. Ez a szervezet azok közé tartozik, ahol a bérek a drágulás arányában alakulnak. Dobozi Lőrinc és Hollósy Gyula titkári jelentései alapján.

Gyógyszerészségek

A gyógyszerészségeik szervezetének a tagjai az 1918. évben belátták, hogy gazdasági érdekeiket csak akkor tudják megvédeni, ha egyesületük modern szakszervezetté alakul át. Amikor ezt belátták, a Tanács kötelékébe léptek és igyekeztek önmaguk intézni a maguk ügyeit, máris eredményeket értek el. Sikerült munkaviszonyaikban lényeges javulást elérni. A fővárosban és a nagyobb vidéki városokban bevezették a váltott éjjeli szolgálatot, amely lényeges könnyebbülést hozott az alkalmazottaknak, de a közönségnek sem vált kárára. A forradalom után nagy számban érkeztek haza a bevonult alkalmazottak és ez fontos föladatokat elé állította az egyesületet, mert ki voltak téve az alkalmazottak annak, hogy a nagy munkakinálat következtében csökkenni fognak a bérek, és mert semmi kilátás sem volt arra, hogy a bérek csökkenése a közszükségleti cikkek csökkenését is maga után vonná, gondoskodni kellett arról, hogy a bérek ne maradjanak a közszükségleti cikkek ára mögött. Ezért a munkaadók testületével kollektív szerződést kötöttek, amelyben biztosították az alkalmazottak minimális fizetését, valamint a hadbavonult és onnan visszatért kártársaik munkába állításának a föltételeit és így módját ejtették annak, hogy mindenki munkához juthasson. Az 1919. esztendőben folytatták az alkalmazottak érdekeinek a védelmét és a diktatúra alatt is igyekeztek minden, az alkalmazottak elleni támadást kivédeni. A diktatúra bukása után, mint a legtöbb forradalom alatt csatlakozott alkalmazotti szervezet, ez a szervezet is szint változtatott és behódolt az új érának, abban a hiszemben, hogy mint 1918-ban a modern szak szervezkedési forma hozott, most ez az újabb fordulás hoz majd nekik eredményt. Ezidő óta ez az egyesület nem tartozik a modern szakszervezetek sorába.

Házfelügyelők

A házfelügyelők a forradalom előtt csatlakoztak a kötelékhez. A kommün bukása után ennek a szervezetnek is újra be kellett terjeszteni az alapszabályokat jóváhagyás végett. A háztulajdonosok ezidőben 4000 házfelügyelőnek felmondottak és megindították ellenük a kilakoltatási eljárást. Ezidőben csatlakozott a szövet-

séghez a segédház főlügelők szervezete is. de már októberben ismét kivonultak onnan, 1920 márciusában a szövetség tárgyalásokat folytatott a háztulajdonosok egyesületével, de a szerződés aláírása előtt a háztulajdonosok a megegyezéstől visszaléptek. Ennek a szövetségnek ezidőben nagy harcokat kellett folytatni egy keresztény szociális alakulattal, amely állandó följelentésekkel akadályozta munkájukat, így akarván helyiségeiket megszerezni. Már június havában meg is kapták a Lakáshivatal végzését, amellyel ez a helyiséget a házfelügyelők társadalmi egyesületének adja át. A szervezet ezt megfellebbezte. Az ellenfél azonban nem nyugodott, hanem tovább folytatta a harcot és győzelme annál inkább reményekkel kecsegtetett, mert ezidőben a szervezet a házfelügyelők gazdasági érdekeinek a védelmére nagyarányú mozgalmat folytatott, 1921-ben a szervezet helyzete nem változott, de 1922 áprilisában a népjóléti miniszter fölügyelete mellett működő Lakáshivatal végleg átadja a helyiséget a 400 taggal rendelkező keresztényszociális szervezetnek és a 3000 tagú szervezetnek kiutalt egy szűk, kis lakást. Már azt hitte a szervezet, hogy most már zaklatás nélkül végezheti munkáját. A helyiséget elnyerő keresztényszociális szervezet azonban a helyiséggel együtt nem kaphatta meg a tagokat és az ellenmunka tovább tartott, egészen addig, amíg a belügyminiszter 151.974/922. számú rendeletével a szövetséget főszlatta, a Lakáshivatal pedig átvette a „Házfelügyelő” című lap egy szobából álló helyiségét is. Dacára a különböző akadályoknak, ezidőben a szervezetnek 2857 tagja volt.

A szervezet ugyan megszűnt, de a „Házfelügyelő” című lap ezidő szerint is különböző akadályokkal megjelenik, hogy szószó-
lója legyen a házfelügyelők gazdasági érdekvédelmének.

A Szakszervezeti Értesítő közleményei alapján.

Háztartási munkásnők

A háztartási munkásnők sok esztendőn át próbálkoztak szervezetük megalkotásával, de ez az 1918. év végéig sikertelen maradt. Az a néhány háztartási munkásnő, aki érezte a szervezeti védelem szükségességét, igyekezett a munkásnőket a munkásnők egyesületébe bevonni. Ez azonban nem sok eredményre vezetett és így nem is tudtak megfelelő érdekvédelmi munkát végezni. Az 1918. év végén azután, amikor az egyesülés szabadságát biztosították, ez a munkásréteg is megkezdte a szervezés munkáját és megszerezte az alapszabály okát. Majd későbbi intézkedéssel azután elérték azt, hogy eltöröljék a lealázó fényképes cselédkönyvet is, szabályozták a háztartási alkalmazottak munkaidejét és munkabérét. A kommün bukása után azonban nem ismerték el a szervezet alapszabályait és a kiadott kormányrendelet következtében újból be kellett terjeszteniük az alapszabályokat jóváhagyás végett. Majd később a szervezetet fölfüggesztették és egész berendezésüket zár alá vették. Az 1920. évben azután ezt a rendelkezést föloldották, de működésük lehetetlenné volt téve. Az év végén 87 szervezett háztartási munkásnő volt, akik ismét beléptek a munkásnők egyesületébe. Az 1921. évben már 270 szervezett háztartási munkásnő volt és újból beterveztették alapszabályukat. Az a csoport, amely a munkásnők egyesületének tagja, ma sem adja föl a reményt, liogy végre alapszabályhoz jutva saját szervezetük keretén belül szervezhessék a háztartásban foglalkoztatott alkalmazottakat.

A Szakszervezeti Értesítő közleményei alapján.

Hírlapterjesztők

A hírlapterjesztő munkások szervezetének 1914 elején 168 tagja volt. A háború következtében a taglétszám az év végéig 68-ra

ősökként 1915 végéig a taglétszám 75-re csökkent és e 75 tag közül is 50 nőmunkás volt. 1916-ban a szervezet helyzetében semmi változás nem következett be. 1917-ben azonban már nagyobbarányú szervezkedési tevékenységet végeztek és ez évben a taglétszám 653-re emelkedett. Ez évtől kezdődőleg már foglalkoznak bérjavitásokkal is és szaklapjuk, a „Hírlapterjesztő Munkás”, igyekszik a tagokat szakszervezeti fegyelemre nevelni. 1918 végéig a taglétszám 2172-re emelkedik és már vidéken is vannak tagjaik.

Az 1919. esztendőben a taglétszám 2200-ra emelkedik, majd a harmadik negyedben, a lapok megjelenésének a szünetelése idején, 1400-ra csökken és az év végén a taglétszám 500 marad. Az 1920. év elején a szervezet működése teljesen megszűnt és 1920 közepén a Szakszervezeti Tanács közreműködése és fölügyelete mellett alakul újjá. Augusztusban tartotta meg az újjáalakult szervezet közgyűlését, amikor már ismét 378 tagja volt. 1921-ben a szövetség 472 tagot ért el és az év végéig a taglétszám 572-re emelkedett. Ebben az esztendőben a tagok közé beékelődtek új elemek, akik különböző módon kívánták a szervezetet irányítani. Ezek munkája nemcsak akadályozta a tagok megfelelő védelmét, de olyan irányt akartak a szervezetnek adni és olyan módon léptek föl a fórumokkal szemben, hogy a Tanács ez ügyben kénytelen volt vizsgálatot indítani és a szervezet vezetői a vizsgálat alatt bejelentették a kötelékből való kilépésüket, amit a Tanács tudomásul vett. Ez időtől kezdve egy-két meggondoltabb és a hírlapterjesztők érdekeit szívében viselő munkás foglalkozott ugyan azzal, hogy ismét visszatérhessenek a kötelékbe, de most már csak bizonyos tárgyi biztosítékok mellett lehetett őket visszavenni. Ettől sokáig húzódoztak, végül is a tagok elcsapták a vezetőséget, új vezetőséget választottak és az új vezetőség már modern alapon működik.

A Szakszervezeti Értesítő adatai alapján.

Húsipari munkások

Az 1914. esztendő előtti gazdasági válság a husipart illetőleg is érezte hatását, de a szövetség ezt a tényt a szervezőmunkára használta ki, aminek következtében a szövetségben fejlődés mutatkozott, úgy a vidéken, mint a fővárosban a munkások nagy tömegét hódították meg, hiszen 1913-ban 1043 új tag iratkozott be, míg 1914-ben 808. 1914 januárban a szövetség 5 csoportjában még csak 754 tag volt, de az év közepén már 13 csoportja volt a szövetségnek és ha a háború be nem következik, úgy jelentős erőhöz jutnak. A háború azonban itt is megakasztotta a fejlődést, mert a bevonulások következtében az agitációs munkával szerzett új tagok a háborúterem tette hiányokat voltak kénytelenek pótolni.

A szövetségnek azonban sikerült a háború első esztendejében is biztosítani a kollektív szerződés betartását és még ebben az esztendőben sikeres harcot folytattak az ipartestületi munkásokozvetítő ellen. Több gyűlést tartottak a husipari vasárnapi munkaszünet biztosítása, valamint az éjjeli munka eltörlése érdekében. Ez a harc különben folytatódott a további években is. Ez évben a miskolci husipari munkások bérharcot folytattak és ennek a bérharcnak az eredménye volt, hogy Miskolcon megalkották a hússzövetkezetet, amely az egész ország húsfogyasztására kihatással volt.

Már a háború előtt észrevehető volt a női munka térhódítása az iparban és a háború kitörése után ez már veszedelmezte a férfimunkások helyzetét. A szövetség okos politikával úgy segített a helyzetben, hogy megszervezte a női munkásokat, igyekezett azok bérért megfelelő színvonalra emelni, hogy azok ne lehessenek a férfimunkások versenytársai.

A háború folytatásával azonban mind több munkás vonult

hadba és a szövetség már 1916-ban 110 hadbavonult családot rendszeresen segélyezett. A szervezet ez időben arra törekedett, hogy a katonák konzervgyárakban és más nagy üzemekben rendezzék a béreket. Ezek elérése mellett elérték azt is, hogy ez üzemek kizárólag a szakszervezeti közvetítőt vették igénybe. Ez évben a közvetítő hivatal 600 férfi- és 200 női munkást helyezett el. Az 1906. évben folytatott nagyarányú szervezőmunkának mutatkoztak az eredményei. A húsiparnak nem volt olyan területe, ahol a szervezet meg ne kezdte volna a szervezőmunkát és annak ellenére, hogy a bevonulások állandóan kivonták a szervezetből a tagokat, sikerült az úrt mindig pótolni, sőt az év vége felé már taglétszámemelkedést is elérték. Különösen nagy súlyt fektettek arra, hogy a munkások megszerveztessenek. Az 1917. évben a szervezet elérte azt, hogy a konzervgyárakban dolgozó nők munkaideje napi 5 óra legyen és ezzel egyidejűleg 1500 munkásnőnek 80%-os bérjavítást szereztek. A községi kolbászgyárban dolgozó munkások és munkásnők 100%-os bér javításhoz jutottak és ez évben már kollektív szerződéseket létesítettek. Ezek az eredmények nagyarányú taglétszámszaporodást hoztak. Már 1917 végén 6123 tagja volt a szövetségnek és ezek közül 2475 férfi és 3618 nő. A husipari munkások öntudatraébredésének a munkások gazdasági eredményeire rendkívüli jó hatása volt és nagy előnyököt biztosított. Így sikerült a napi 12 órás munkaidőt csökkenteni és az 1917. év végén már napi 8 óra volt a munkaidő a legtöbb üzemből és ezeket az eredményeket már kollektív szerződések biztosították.

Az 1918. évben a szövetség hivatalos lapja, a „Húsipari Munkások Lapja”, megjelenésének 20-ik évébe került. Ez évben sikerült a szövetségnek évtizedek óta folytatott agitációjának eredményeként elérni, hogy a husipari vasárnapi munkaszünet biztosíttassék. Augusztusban tartották meg jubiláris közgyűlésüket, amelyen nagyarányú munkaprogramot dolgoztak ki és megkezdték annak végrehajtását. Ez évben munkaközvetítőjük már nagyarányú teljesítményt mutatott. 1732 férfi és 96 nőmunkást közvetítettek. A vidéki városokban 11 új csoportot alakítottak és az új beíratások száma 2989 volt. A háborúból visszaérkezettek nagy örömmel látták a szervezet által elért fejlődést és azt a fegyelmezettséget, amelyet a szervezet tagjai tanúsítottak. Az 1919. évben is arra törekedett a szövetség, hogy tagjai érdekét védelmezze. Ezidőben ez a szervezet is megduzzadt, mert belépett körülbelül 3000 halász munkás. Az év végén azonban már csak a fegyelmeztetett és a szervezet mellett minden körülmények között kitartó tagok maradtak meg. Ez időben óriási akadályokat kellett leküzdeni a szervezetnek, mert a munkaadók a viszonyokat arra akarták kihasználni, hogy megszüntessék a vasárnapi munkaszünetet, a munkaidőben elért eredményeket és a béreredményeket. Már 1920 elején sikerült a szervezetnek ismét rendes bértárgyalások útján eredményt elérni és biztosítani a 8 órás munkanapot. Ez időtől kezdve minden alkalmat fölhasználtak a tagok gazdasági érdekeinek a védelmére és ezzel elérték azt, hogy a taglétszám az év végén ismét 1438, akik közül 250 a nő. Az 1921. esztendőben már érezteti hatását ebben az iparban a munkanélküliség. Ennek enyhítése céljából a szeptemberben tartott közgyűlés a segélyalapok pénzügyi helyzetét rendezi. Egyúttal az ismét megcsönkített vasárnapi munkaszünet biztosítása és az éjjeli munka megszüntetése érdekében indított akciót. Több ízben rendezik a béreket és minden szakmabeli munkás részére eredményeket biztosítottak. Már ez évben ismét 612 husipari munkás csatlakozott a szövetséghez, és 7 vidéki városban újra megkezdtek a csoportok működésüket. A szakegyleti munkaközvetítő 1098 munkást munkába helyezett és megteremtette az özvegy- és árvasegélyalapot és ebből segélyezte a háborúban elesett tagok özvegyeit és árváit is. Ez évben ismét

kivívják a teljes vasárnapi munkaszünetet, de folytatják a harcot az éjjeli munka megszüntetéséért is. Az év végén a taglétszám már meghaladja a 3000-et, de már súlyosan érezhető az iparban a munkanélküliség és már 275 munkanélküivel számolnak, akiknek a száma 1922 végéig 450-re emelkedett. Ez évben ismét 12 csoport kezdte meg működését és ez évben folytatták az önszegélyezés kiépítését, így a tagok részére ingyenes orvosi rendelést és gyógyászati segélyt vezettek be, és elhatározzák, hogy beteg szaktársaik gyógykezelésére üdülőalapot szerveznek. Ugyancsak ez évben alkották meg a Húsipari Munkások Munkaszövetkezetét. Ennek a föladatául tüzték ki, hogy a munkások gazdasági érdekeinek a védelmezésénél a szervezet segítségére legyen. Ez év végén a munkanélküliség már súlyos gondot okozott a szövetségnek és a munkából kimaradtak száma mindig több lett. Az 1923. év elején már 750 munkanélküivel kell számolniuk és a húsipar pangása következtében nagy erőfeszítéseket kell tenniük, hogy a béreket megfelelő módon rendezhessék. Az ezévben megtartott közgyűlésükön már külföldi vendégek is megjelentek, akiknek megjelenése igazolta azt, hogy ez a szervezet a nemzetközi mozgalomban is jelentőségre tett szert. Az 1924. év végén a szövetségnek 2600 tagja volt és ez esztendőben sikerült elérniük azt, hogy a kormány rendelettel szabályozta a vasárnapi munkaszünetet és az éjjeli munkaszünetet. Ez évben, már elmondhatjuk, hogy a 8 órás munkaidő a teljes vonalon biztosítva van és hogy a munkaközvetítés az egész iparban a szövetségénél történik. Orvosi rendelőjük iránt rendkívüli nagy a bizalom és más önszegélyző munkájuk a tagokat ma már nemcsak a szövetségbe vonzza, hanem azokat hűséges és ami a legfontosabb, fegyelmzett és áldozatkész tagokká tette.

Reisz Mór és Molnár Dénes titkári jelentései alapján.

Ipari tisztviselők

Az ipari és közlekedési tisztviselők szervezetét a háború hozta létre. A háború nyomorúsága az ipari tisztviselők egész rétegét proletarizálta. Amíg azelőtt a tisztviselőréteg jobb helyzetben volt, mint a munkásság, nem gondolt arra, hogy a maga gazdasági érdekének a védelmére szakszervezetbe tömörüljön. A háborús termelés a gyáripari munkásoknak szervezkedésük következtében előnyöket hozott és sok esetben éppen szervezkedésük következtében a tisztviselőknél előnyösebb helyzetbe jutottak. Ezt látva, a gyáriparban foglalkoztatott tisztviselők maguk is szervezkedni kezdtek és eleinte a Magántisztviselők és Kereskedelmi Alkalmazottak Szövetségének a keretén belül megkezdték az ipari és közlekedési tisztviselők szervezését. Az elért eredmények a tisztviselők ezreit vitték a szövetségbe és az 1917. év vége felé már alig volt olyan ipari üzem, amelynek a tisztviselői ne tartoztak volna a tisztviselőszervezetbe. Az 1918. év vége felé a szervezkedett hatalmas tábor önálló szervezetet alakított és megeremtetette az IKTOSZ-t. A tisztviselőtábor szervezkedése magával hozta, hogy a tisztviselők életviszonyaiban is változások álljanak be. Az egész vitát a kollektív szerződésekkel igyekeztek elfogadható bér- és munkarendezéseket keresztülvinni. Mozgalmaik az 1918. esztendőben majdnem mind békés megegyezés útján történtek és csak hat esetben került a sor sztrájkra.

A kommün alatt a taglétszám 8500-zal szaporodott, de a kommün bukása után nagy ingadozás volt látható az újonnan betódult tagok között. Ami cseppet sem volt csoda, mert hiszen az új szakszervezeti tagok alig részesültek szocialista nevelésben, másrészt azonban a bukás után a munkáltatóknak első dolguk volt a hűtlennek mutakozó és eddig rabszolgának tekintett tisztviselőket állásaikból elbocsátani. Ebben segítségükre jött a Friedrich-

Heinrich-féle munkaügyi rendelet, amely biztosította (a munkáltatókat abban, hogy az elbocsátandó tisztviselőket szabad minden kártérítési igény nélkül elbocsátani. A tisztviselőtömegeknek ilyen minden oldalról történő kijátszása azután azt eredményezte, hogy a már ingadozók is megállották helyüket és az ipari tisztviselők szervezete a kommün bukása után alig veszített tagot. Az 1919. év december 1-éig az elbocsátott tisztviselők számát 14.500-ra becsülték. A szövetségnek 1918 december végén 24.454 tagja volt, az 1919. év második negyedében 28.415, a harmadik negyed végén 10.405 és december végén 5003, akik közül 1124 a nő. Az 1920. évben a szövetség tárgyalásokat folytatott a Magántisztviselők Szövetségével az egyesülés kérdésében és az év vége felé ez az egyesülés megtörtént. Ezzel az ipari tisztviselők egyesületének „IKTOSZ” című lapja is beolvadt a „Magántisztviselők Lapja”-ba.

Irsai Béla titkári jelentése alapján.

Kalaposok

A kalaposok szakegyletének 1914 elején 236, (az év végén pedig 199 tagjuk volt. Ebben a szervezetben ez időben a kisiparban foglalkoztatott kalaposmunkások egyesültek, majd amikor a kalapipar később a gyáriparra tért át, ezek is tagjai lettek a szervezetnek. A háború kitöréséi ez a szervezet is megérezte és 1915 végén már csak 125 tagja volt. 1916 végéig újabb taglétszámcsökkenés következett be, míg az 1917. évben, amikor már kezdetét vette a kalapipar fejlődése, a taglétszám 277-ig emelkedett és miután a gyáriparban már nagy arányban foglalkoztatták a nőmunkásokat, ezek száma 150. Ez idő alatt igyekeznek a béreket szabályozni és az elért eredmények a tanulatlan munkásokat is a szervezetbe vonzzák. A taglétszám a forradalom alatt sem változott. Csupán 1919 második negyedéig emelkedett 325-re. A kommün után éppen úgy folytatták szervezeti munkájukat, mint azelőtt. Az 1920. év vége felé az ipar kezd fejlődni és 1921-ben már 366 tagjuk van. 1922-ben a taglétszám 400-ra emelkedett és ebben az esztendőben a gyáriparral kollektív szerződést létesítettek, míg a kismesterek-nél háromheti sztrájk után érnek el béremelést. Nyolc év után ez évben jelentetik meg először szaklapjukat: a „Kalaposok Szaklapja”-t. 1923-ban tevékeny szakszervezeti életet folytattak és tárgyalták a szabók szakegyletéhez való csatlakozás céljából, mert maguk is érezték, hogy egy ilyen egyesülés a munkások szempontjából csak hasznos lehet. Az egyesülés ugyan nem sikerült, de a szakegyletet a vendéglőhelyiségből magánhelyiségbe vitték és folytatják tovább a tagok gazdasági érdekvédelmét.

Vakány József és Szabó István jelentései alapján.

Kályhás munkások

A porcellán- és kályhakészítőmunkások szakegyesülete mint helyiszerv működött. 1914 elején 79 tagja volt. 1914 első felében ezek közül 69 tag keresett munkát a szakegylet i munkaközvetítőnél és elhelyeztek 47-et. A háború ezt a kis szervezetet is felőrölte. A bevonulások következtében a taglétszám 28-ra csökkent, de azért szervezetüket főtartották. Az 1917-ik esztendőben már csak 17 tagja van, míg a háború befejezésével a taglétszám 220-ra emelkedik, akik közül 8 nő és 22 vidéki. Az 1919. év végén se változik ez a taglétszám. Tovább folytatják a maguk kis körében a szervezeti munkát, de a kommün előtt hozzájuk csatlakozott téglagyári munkások kiválnak és önálló szervezetet létesítenek, aminek következtében a tagok száma visszaesett a békebeli létszámra és az év végén 80 volt. Ez a 80 tagú szervezet nem is fejlődhetett, mert a kályhás iparban foglalkoztatott munkások száma ennél többre nem szaporodott és így elmondható, hogy a munkások

valamennyie szervezett volt, akik azután az egész idő alatt a bérek rendezésével foglalkoztak és sikerült is nekik az indexrendszerű bérfizetést a munkások részére biztosítani.

Már az 1921. és 1922. esztendőikben kezdtek egyesek foglalkozni azzal a gondolattal, hogy az építőipari munkások szövetségéhez csatlakozzanak, miután a rokoniparágakat ez a szövetség már macába olvasztotta. Az 1924. évben ez a törekvés a megvalósulás felé közeledett és az 1924 végén tartott közgyűlésen kimondták az építőmunkásokhoz való csatlakozást és ezidő óta ott mint szakosztály működnek.

A Szakszervezeti Értesítő közleményei alapján.

Kereskedelmi alkalmazottak:

A kereskedelmi alkalmazottak szövetsége 1914-ben mint a Magántisztviselők és Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetsége végezte működését és ez év elején léptette életbe új alapszabályát, amely különböző önszegélyző alapokat teremtett. Ez időben nagyarányú mozgalmat folytattak az esti 7 órai záróráért és sikerült is elérni, hogy egyes foglalkozási ágakban bevezessék e zárórát. Az egyes szakmák külön is foglalkoztak a munkaidő-rövidítés kérdésével és eredményeiket érték el. Ez évben megalakították a Ferenc József-pénztár keretén belül az alkalmazottak segélybizottságát, amely a háború egész tartama alatt segélyezte az állástalanokat. Ez időben a szövetségnek 1087 tagja volt. A háború alatt a magánalkalmazottak helyzete tűrhetetlen volt. A vsárnapi munkaszünet sem volt biztosítva. A szövetség arra törekedett, hogy ezt az alkalmazottak ereje szerezzék meg. Már 1915-beri a legtöbb szakmában ezt meg is szerezték. 1915-ben a zárómozgalom mellett taglétszámszaporulatot érnek el és ez időben csatlakoznak a szövetséghez a munkásbiztosítási alkalmazottak, akik részére szakosztályi alakítanak. 1916-ban nagy küzdelmet folytatnak a teljes vsárnapi munkaszünet visszaállításáért és e küzdelem eredménye volt, hogy a miniszter az e téren volt régi rendet visszaállította. Ez évben elérik azt, hogy a parlament foglalkozik az esti zárórával és megvalósul a kötelező esti 7 órai záróra. Foglalkoznak az állasközvetítés rendezésével, a háborúiból visszatértek segítségével és beadványokban kéri a katonai fölügyelet alá helyezett üzemekben dolgozó magánalkalmazottak helyzetének megjavítását. Ez évben jelentős számu tag lépett a szövetség kötelékébe és az év végén a tagok száma 1412. Az 1917. évben nagyarányú szervezőmunka folyt a szövetségben. A tagok száma 13.361-re emelkedett, akik közül 4008 volt a nő és 1301 a vidéken élő tag. Az irodai alkalmazottak egész tömege csatlakozott a szövetséghez és mert a gyári tisztviselők körében nagyarányú volt a szervezkedés, megalakították az ipari és közlekedési tisztviselők szakosztályát. Különböző bérmozgalmakat bonyolítottak le, amelyekben 6766 alkalmazott vett részt. Ekkor csatlakozott a szövetséghez a Műszaki Vállalatok Tisztviselőinek Országos 'Szövetsége, a Munkásbiztosító Pénztári Alkalmazottak Országos Szövetsége, a Biztosítási Tisztviselők Országos Szövetsége és a Kecskeméti Kereskedőifjak Egyesülete. Ez év decemberében nagygyűlést tartanak, ahol a Panaszbizottság megreformálását követelik. De a fővárosi 'szervezkedés mellett néni hanyagolják el a vidéket sem. Az év végén már 32 fiókja van a szövetségnek. A hivatalos lap, a „Magánalkalmazott”, ez időben már 20.000 példányban jelenik meg. Az 1918. év elején a már több mint 20.000 tagot számláló szövetséget fölosztatják, a helyiségeket a rendőrség lepecsételi. Az alkalmazottak védelmi munkája azért nem szünetel, hanem tovább folyik. Majd a kormány észretér és a fölosztatást fölfüggesztésre minősíti át és néhány hét után a vizsgálat megállapítja, hogy még

fölfüggesztésre sem volt ok. Március havában a szövetség újból megkezdte működését. A tagok még nagyobb lelkesedéssel végezték a munkát. Az év vége felé már annyira megduzzadt a szervezet, hogy foglalkoztak az egyes kategóriák külön csoportosításával. A forradalom kitörése után az összes polgári magánalkalmazott szervek is csatlakozni kívántak és ez adta meg az impulzust ahhoz, hogy az egyes alkalmazotti kategóriák külön szervezetté alakuljanak át és a közös ügyek intézésére megalakították az Alkalmazotti Szervezetek Országos Egyesületét. Így kiváltak a magántisztviselők és miután a polgári Magántisztviselők Országos Szövetsége csatlakozott, ebből kialakult a jelenlegi magántisztviselők (MMSZ) szövetsége. Az ipari tisztviselők megalakították az Ipari és Közlekedési Tisztviselők Országos Szövetségét és a sárga MOSZ ipari tisztviselői idecsatlakoztak, a biztosításiak ismét életrekeltek a Biztosítási Tisztviselők Szövetségét, a pénztári tisztviselők a Munkashiztosítási Pénztári Alkalmazottak Országos Egyesületét, a mérnökök pedig az Alkalmazott Mérnökök Országos Szövetségét, míg a kereskedelmi alkalmazottakhoz csatlakozott a polgári KAOE és így moost már szövetségükbe, a Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetségébe, csupán kereskedelmi alkalmi azottak tartoztak. Ekkor ennek a szövetségnek már 15.000 tagja volt és nagy szociálpolitikai programot tűzött maga elé, ennek a 'megvalósítását azonban akadályozta az, hogy minden erővel arra kellett törekedni, hogy a szervezetbe betódulok fegyelmzettését biztosítsák. Az 1919. év elején azonban olyan alkotásokhoz jutottak, amelyekért működésük egész ideje alatt harcolniuk kellett. 1919 júniusában a szövetségnek már 33.296 tagja volt. Ez a taglétszám azonban a kommün bukása után 6767-re csökkent és a kommün után következő rendszer minden eddigi vívmányt elsöpört. Ennek a hatása alatt a kereskedelmi alkalmazottak gondolkodásmódja is átalakult és a tagok igyekeztek a szervezet erejét növelni, hogy ezzel az erővel biztosítsák az elvett vívmányok visszaszerzését. Megkezdték a vidék újjászervezését és 1920 végén már 6 vidéki csoport működött és a tagok száma 5878, míg a „Magánalkalmazott” 6000 példányban jelent meg. 1921-ben a keresztény kaszinó részére elrekvirálták helyiségeik egy részét és azt még ma sem kapták vissza. Harcot folytattak különböző szociálpolitikai alkotásokért és sikerült törvényiben biztosítani az esti 6 órai zárást. Már foglalkoznak egy üdülotelep létesítésével és a tagok ennek megvalósítása érdekében nagy áldozatokat hoznak. Az 1922. évben eredményeket értek el a vasárnapi munkaszünet biztosítása terén és több vidéki városban elérték azt, hogy a vasárnapi munkaszünetet még a faszor árusításnál is biztosítani tudták. Ez évben már 20 vidéki csoportjuk volt és két vidéki városban sztrájk révén értek el béreredményt. 1923-ban a fővárosban az egyes szakmák részére biztosították az indexrendszerű bérfizetéseket és annak dacára, hogy nagy akadályokat gördít a hatóság a vidéki csoportok alakulása elé, csoportjaik száma a taglétszámmal egyetemben szaporodik. Az 1924. esztendő a kereskedelmet is letiporta és ez esztendőiben már nagyszámú munkanélküli kereskedelmi alkalmazotról kellett gondoskodni ok. A taglétszám ez évben 4568 volt és ezek közül vidéki 1466, akik 22 csoportban egyesültek. Ez évben, mint az azelőttiekben, nagyarányú nevelőmunkát végeztek és e nevelőmunka nagy mértékben erősítette azoknak a védőmunkáját, akik a szervezeten belül kívánták a kereskedelmi alkalmazottak gazdasági és szociálpolitikai érdekeit előbbre vinni.

Deutsch Jenő titkári jelentéséből.

Keztyűsök

A keztyűsicök szervezetének 1914-ben 62 tagja volt. Ennek a kis szervezetnek, amely egyike a legrégebb szervezeteknek, nincsen fejlődési tehetsége, mert kisipari szakma lévén, az országban egyetlen keztyűgyár van, ez is a vidéken és a szervezet tagjai a fővárosból rekrutálódnak, hol minden szakmunkás a szervezet tagja. A háború egész ideje alatt rendezett bérvizonyaik voltak. A taglétszám a forradalmak ideje alatt se változott. Az év elején 75 tag volt és az év végén is. A kommün után a szervezet éppen úgy folytatta működését, mint azelőtt. A szakmunkásokon kívül a szakmában vannak nőmunkások is, az úgynevezett varrónők. Ezek közül azok, akik a műhelyekben dolgoznak, tagjai a szervezetnek. Azok, akik otthonmunkások, a szervezetnek nem tagjai.

A szervezet az 1928. évben főnállásának félszázados jubileumát ünnepelte és egyes tagok már foglalkoztak azzal a kérdéssel, vajjon nem lenne-e célszerű az önálló szervezeti élet helyett valamelyik nagyobb taglétszámú rokonipari szövetséghez csatlakozni, hogy azon keresztül valamennyi munkást, minden varrónőt is bevonhassanak a szervezetbe.

A Szakszervezeti Értesítő közleményei alapján.

Kéményseprők

A kéményseprőmunkások szakegyletének 1914 elején 38 csoportja és 1026 tagja volt. A háború ezt a szervezetet teljesen megsemmisítette és csak 1916-ban kezdett ismét életrekelni, amikor egy csoporttal és 89 taggal, akik közül 21 vidéki tag, folytatta működését. 1917-ben már három csoportja és 141 tagja volt. A háború befejezését követő szervezkedési lázban ennek a szervezetnek a taglétszáma sok ezerre duzzadt és a vezetőségnek nem volt ereje a betóduló tagok túlzó követeléseinek ellentállani. A kommün bukása után ezek a túlzó tagok rögtön frontot változtattak és egész szervezetükkel átléptek a keresztényszocialistákhoz. Néhány régi, fegyelmezett munkás kísérletet tett ugyan az újabb szervezésre, de néhány esztendeig, amíg a keresztényszociális vezetők ígéretekkel tudták tartani a munkásokat, ez nem sikerült. Később mind többen ismerték föl a keresztényszocialisták üres ígéreteit és kísérletet tettek a szervezet visszaszerzésére. Majd rájöttek arra, hogy rokonipari szövetségük keretén belül jobban védhetik gazdasági érdekeiket és 1922 elején az építőmunkások szövetségén belül szakcsoportot létesítettek, ahol azóta működnek.

A. Szakszervezeti Értesítő közleményei alapján.

Könyvkötők

A könyvkötők szervezetének 20 csoportban 1914 elején 3344 tagja volt és a háborús bevonulások következtében a csoportok száma 3-ra, a tagok száma 2595-re csökkent. A háború következtében megbénult gazdasági élet ebben a szakmában nagy munkanélküliséget idézett elő és már az első hetekben a munkanélküliek száma 550-re emelkedett. A nagy munkanélküliséget a szervezet úgy vezette le, hogy megállapodást létesített a munkaadókkal a fél napi munka bevezetésére és az elbocsátások beszüntetésére. A szervezet fokozott szociálpolitikai tevékenységével igyekezett tagjait segíyezni. 1915-ben némileg javultak a szakmában a viszonyok és az év közepe után megszűnt a redukált munkaidő és a munkások részére bérjavítást vívtak ki. Ezt a bérjavítást drágasági pótlék címen fizették a munkaadók. Amíg az 1914. évben a vidéki mozgalom csökkenő arányú volt, mert a tagok bevonulása megbénította, addig 1915-ben már ismét 16 csoport működött és a 2202 tagból 245 a vidéken van. A világháború harmadik évében már

láthatók a jelek, hogy a könyvkötők szervezete a világháborúból eredő akadályokkal sikeresen küzd és a háborúelőtti kollektív szerződés egyes bértételeit igyekezett drágasági pótlékkal szabályozni. Ez esztendőben már 22 koronáig terjedt a háborús pótlék és a bérek már 20%-os emelkedést mutattak. De a szervezet minden erejével arra törekedett, hogy a bérek emelésével utólrje az árák emelkedését. A segélyezés terén nagyarányú munkát végeztek és ez az önszegélyen alapuló erőteljes munka tette lehetővé, hogy 1916 végén újabb tagszaporulatról tehetnek jelentést annak ellenére, hogy a hadbavonult tagok már 800-at tettek ki. Az 1917. esztendőben öt kollektív megállapodást létesítettek. Emelkedtek a bérek és emelkedett a drágasági pótlék is. Ez évben azonban a bérek rendezését egyes helyeken csak bérharcok útján lehetett elérni. Ezekben a bérharcokban 1200 munkás és munkásnő vett részt. A szakmabeli hadirokkantak, özvegyek és árvák részére a munkaadókkal történt megállapodás szerint segélyalapot létesítettek, amelyet közösen főtartottak, de a szervezetnek ezenkívül külön segélyalapja is volt. Ebben az esztendőben a szervezet pénzügyi helyzetét a járulékok rendezésével igyekeztek egyensúlyban tartani és a „Könyvkötők Lapja” útján nagyarányú nevelőmunkát is végeztek. A csoportok száma ez évben 18-ra, a tagok száma 2470-re emelkedett. Az 1918. esztendőben 18 kollektív szerződést létesítettek a szervezethez tartozó különböző szakmabeli munkások részére. Ez évben lejárt a könyvkötők árszabálya, amelynek revíziójánál jelentős eredmények értek el. Az új árszabályszerződés május elsejétől biztosította a 8 és félórás munkanapot és a kétheti szabadságidőt. A szervezet ez évben fölkészült a háborúutáni időkre és a járulékokat e célból 70%-kal emelte és szabályozta a segélyezések összegét is. Amíg a háború befejezése előtt a szakmában munkáshiány mutatkozott, addig a háború befejezésével ez a helyzet megváltozott. A háborúból hazaérkezettek elhelyezését csak az anyagihiány akadályozta és a munkanélküliek száma 250-re emelkedett annak ellenére, hogy a szervezet a munkaadókkal megállapodást létesített a hadból visszaérkezettek foglalkoztatása dolgában. Ezidőben a különböző szakmák munkásainak az a része, amely eddig távol tartotta magát a szervezkedéstől, csatlakozott és ennek következtében a taglétszám már megközelítette az 5000-et. A „Könyvkötők Lapja” is 5000 példányban jelent meg. A háború után ez a szervezet is jelentős szociálpolitikai eredményt ért el a 8 órás munkanap bevezetésével, amely a mai napig is birtokában van. 1919-ben igyekezett a béreket a viszonyoknak megfelelően szabályozni, de már az ekkor elért bérek sem feleltek már meg az áremelkedéssel arányos béreknek. Ez év közepéig a taglétszám 5462-re emelkedett. A kommün bukása után súlyos helyzetbe került a szervezet. Sok üzemet bezártak és a munkások 50%-a murikánélkül maradt. Három hónap alatt a munkanélküliek támogatására 120.000 koronát fizettek ki. Ezidőben a keresztényszociálisok nagy erőlködéssel igyekeznek a szervezet tagjait elhódítani. Ez annál kevésbé sikerült, mert a szervezet vezetősége állandóan a helyén van, a tagokkal az érintkezést egy pillanatig se szakította meg és a szaklap is az elsők között jelenik meg. A keresztényszociális erőlködések hiábavalóságát igazolta az, hogy az év végén a tagok száma 4558, tehát nagyobb, mint a békében volt.

Az ipar ezidőben anyagihiány következtében kezdett összezsugorodni. A munkások állandó munkanélküliséggel küzdöttek. Nagy ipari városokat elszakítottak és a szervezet elvesztette ezen városokban lévő tagjait. A növekvő drágasággal szemben igyekeztek a béreket rendezni és 1920-ban 48 esetben létesítettek bérmegállapodást. Nagyarányú segélyezési akciót folytattak, de küzdelmeket folytattak azokkal is, akik a szervezet szétbomlásására törekedtek. Ez évben följelentették a szervezet vezető-

ségét a hatóságoknál. A hamis vádakra a vizsgálatot beszüntették. Ezenkívül kilakoltatási eljárást indítottak a lakáshivatalnál, amit ugyancsak sikerült kivédeni. A munkanélküliség és sok más okok következtében a munkások az utódállamokban igyekeztek elhelyezkedni és a kivándorlás következtében 1920-ban a tag-létszám 3256-ra csökkent. Az 1921. évben a válság tovább tartott. A munkaalkalom a minimumra redukálódott és ennek következtében állandóan segíeyezni kellett a munkanélkülieket. Ez évtől kezdődőleg a rohamosan növekvő drágaságot úgy igyekeztek ellensúlyozni, hogy bérmegállapodásukban kikötötték, miszerint a bérek a drágaság- arányában növekednek. A válságos viszonyok következtében ez évben ismét 84 tag utazott külföldre. Az 1922. évben a konjunktúra kedvezőbbre fordult és a munkanélküliek átlagos száma már csak 250 volt és csupán a könyvkötőkre terjedt ki. A rokon iparágakban állandó munka volt. Ez évben a munkaadók fölmondták az indexrendszerű bérfizetést, de azért a szervezet gondoskodott arról, hogy a munkások bérendezése lebonyolítottassék. Ez évben 31 bérmozgalmat bonyolítottak le, amelyek mind eredménnyel végződtek. Az 1923. évben a szervezet a drágaság ellensúlyozása és a munkanélküliek segíeyezése érdekében folytatott tevékenységet. Ez évben a béreket ismét az indexrendszer szerint szabályozták, de a rokonszakmákban, ahol ilyen megállapodás nem volt, 48 bérmozgalmat kellett lebonyolítani. A könyvkötőipar összezsugorodását jellemzi az, hogy a 3542 tag közül csupán 620 a férfimunkás. A munkanélküliség következtében ez évben 69-en vándoroltak ki és számosan más foglalkozásra tértek át. Az 1924. esztendőben se változott a gazdasági helyzet. Ez évben segíeyre 240.4 millió koronát fizettek ki. Állandóan 500—520 munkanélküli volt a szakmában. A dolgozók is súlyos helyzetben voltak, mert az indexrendszerű bérfizetés se tudta az elfogadott index hiányosságai következtében a béreket színvonalon tartani, ezért arra törekedett a szervezet, hogy a munkásoknak életszínvonaljavítás címén eredményeket hozzon, ami egyes esetekben sikerre is vezetett. Az év végén a tagok száma 3428 és ezek 12 csoportban egyesültek. Megállapítható tehát, hogy a szervezet taglétszáma nagyobb, mint volt a béke idején.

Dincsér István titkári jelentése alapján.

Könyvnyomdászok

1914 előtt a nyoinmdasziszervezetnek, amely segíeyzőegyesületre és szakegyesületre, tehát két különálló egyesületre tagozódott, 10.556 tagja volt. A háború azonban a taglétszámot a bevonulásokkal nagy mértékben csökkentette, úgy hogy 1914 végién már csak 7685 volt a tagok száma. Ezenkívül nagyarányú munkanélküliség is volt a szakmában, amit úgy ellensúlyozott a szervezet, hogy a munkaadókkal létesített megállapodás szerint a munkások félnapokat dolgoztak és ezzel az elbocsátások szüneteltek. Később azonban, ahol munkahiány volt, ott szabadságolták a munkásokat, akiknek az első két hétre teljes fizetésüket adták a munkáltatók, míg a további időkben a munkanélküliségélyhez hetenként 3—6 koronával járultak hozzá. A szervezet a hadbavonultak támogatását nagyarányúvá fejlesztette és ez adott útmutatást a többi szervezeteknek is hasonló cselekedetekre. Ugyancsak megállapodást létesítettek a munkáltatókkal, hogy azok, akik a bérmínimumot nem keresik meg, szemet és fát kapjanak. 1915-ben újból szabályozták az ügyeket és minden rendelkezésükre álló eszközzel igyekeztek a tagok érdekeit védeni. 1916-ban a kollektív szerződést pótmegállapodásokkal szabályozták, nehogy a bérek nagy arányban visszamaradjanak. Ezideig már mintegy 5000 nyomdai munkás teletített hadiszolgálatot és ez időben a segédmunkások pótlására mar más szakmáktól jelentkező segédmunkásokat vettek föl. 1917-

ben rendkívüli országos értekezlet volt, ahol a pénz értéke csökkentésének a veszélyét előrelátva, foglalkoztak a járulékok rendezésével. Ez időben a szervezetnek 56 vidéki csoportja és 8169 tagja volt és a nyomdászok 97%-a a szervezethez tartozott. 1918-ban visszajöttek a hadba vonultak és ennek következtében nagy munkanélküliség mutatkozott. A hadból visszaérkezettek érdekében megállapodást létesítettek a munkaadókkal és egy másik megállapodás szerint a 8½ órás munkaidőt 6 órára csökkentették, hogy így elkerüljék az elbocsátásokat. Az 1918. év végéig ennél a szervezetnél már mutatkozott az ország megcsönkítésének a következménye, mert annak ellenére, hogy a hadból visszaérkezettek jelentkeztek az egyesületnél, a taglétszám nem érte el a békelétszámot, hanem csak 8231-et. Ez évben a két egyesület egybeolvadt. Az 1919. év elején a nyomdamunkások bérmozgalmat folytattak és miután a munkáltatókkal nem tudtak megegyezni, sztrájkra került a sor. A taglétszám újból csökkent, mert nagy számban mentek át a munkások az utódállamok területére, ahol rendezettebb munkaviszonyok és megfelelőbb munkásvédelem mellett dolgozhattak. A kommün ideje alatt nem emelkedett a taglétszám, mert a munkások valamennyije a szervezet kötelékébe tartozott. A kommün bukása után a szervezet tovább folytatta munkáját és a „Typographia” már szeptemberben ismét megjelent. Tárgyaltak a munkáltatókkal a bérek ügyében és megállapodásra is jutottak. Az 1919. esztendő nem hozott változást a nyomdamunkásoknak. A rossz gazdasági helyzet következtében a munkások részben más pályákon helyeződtek el, részben pedig az utódállamok fejlődő nyomdaiparába mentek át. A munkanélküliség rendkívül nagy és ez súlyos terhet rótt a szervezetre. Ez évben új árszabály létesítése érdekében tárgyalásokat folytattak. Meg kell jegyezni, hogy a kommün bukása után néhány nyomdamunkás, az akkori viszonyok hatása alatt, új, keresztlény és nemzeti szervezetet akart létesíteni, illetve egy rajztanár ambicionálta ilyennek a létesítését. Ez a néhány munkás azután a könyvipari munkások nemzeti ligája néven egyesült és miután nem sikerült nekik tagokat toborozni, az egyesületet a belügyminiszternél följelentették, mire annak autonómiáját december 18-án fölfüggesztették, 1921 januárban a „Typographia”-nál házkutatást tartottak, annak helyiségeit lezárták és néhány vezetőembert letartóztattak. A nyomdai munkások föllépésére azután a helyiséget föloldották és az elzártakat szabadonbocsátották. Ez évben a drágaság nagy súllyal nehezedett a munkásokra, a munkáltatók ridegen elzárkóztak a bérek megfelelő rendezése elől és az év elején bekövetkezett a sztrájk, amely négy napig tartott. Természetes, hogy a kormánykörök ezt a sztrájkot politikai sztrájknak minősítették és az akkori nemzetgyűlést is ezzel ijesztgették. A folytonos bérmozgalmak következtében ez, évben a munkáltatókkal sikerült olyan megállapodást létesíteni, amely szerint a bérek az árak alakulásával párhuzamban emelkednek. A nemzeti liga ez évben is állandóan kellemetlenkedni akart és az év végén tovább folytatta akcióját, aminek következtében újabb vizsgálatokat tartottak és egyik vezetőt három napig fogva tartottak és csak kaució ellenében bocsátották szabadon. Az 1922. évben a nyomdai munkások nyolc esetben jutottak bérjavításhoz. E bérjavításokat az indexrendszer alapján kapták. A hatósági lisztellátás megszüntetésekor kenyérváltság címén külön heti 209 koronás bér javításhoz jutottak a munkások. Szeptemberben az indexrendszerű bérfizetést szabályozó megállapodást a munkáltatók fölmondták. Ez évben egy évig tartó vizsgálat után a nyomdászegyesület autonómiáját visszaadták és a miniszteri biztos működése megszűnt. A vádak koholtaknak bizonyultak. Ennek ellenére a liga tovább folytatta aknamunkáját, egészen addig, amíg sikertelenségén okulva, működését megszüntette. Ugyanez év

végén tartotta a segélyzőegyesület 60 éves fönállásának ünnepét, amely alkalommal a „Typograpihia” ünnepi számot adott ki.

Az 1923 évben a nyomdaipari munkásokat a munkanélküliség súlyosan érintette. Több mint 900 munkanélküli volt az iparban, akik egyedül a szakszervezet segélyezésére voltak utalva. Ez évben a lapoknál dolgozó munkások egynapos munkaszünettel igyekeztek kivédeni a „Népszava” megjelenését, amikor a kormány ezt hat napra betiltotta. A szervezet kongresszust hívott egybe, amit a hatóság akkor tiltott be, amikor a küldöttek már a fővárosiban voltak. Az 1924. évben a nyomdai munkások szervezete a bérek rendezése terén jelentős eredményt ért el. Február havában már hetenkint szabályozták a béreket és április 7-én a lapoknál nyomdászsztrájk tört ki, amelynek célja emberi életet biztosító bérel elérése volt. A munkáltatók ezt az alkalmat általános kizárásra használták föl. Ez a sztrájk, illetve kizárás azonban meghozta a munkásoknak azt az eredményt, hogy a munkások ismét a legjobban fizetett munkások közé tartoztak. Az 1924. év végén a nyomdai munkásoknak a taglétszáma 6775 és ez azt jelenti, hogy minden munkás tagja a szervezetnek. A nyomdai munkásokat nemcsak az öntudat, de azok: a jelentős szociálpolitikai alkotások is odakötik a szervezethez, amelyeket létesítettek. E tekintetben ez a szervezet egyike a legjobban megalapozott szervezeteknek.

Lerner Dezső, Neumann Ede és Wiesenberger Vilmos titkári jelentései alapján.

Közalkalmazottak

1917-ben alakult meg a közalkalmazottak szervezete és decemberben lépett a Tanács kötelékébe. Megállapíthatjuk azt, hogy néhány lelkes ember nagyon szép munkát fejtett ki. A hivatalokban a rendszer a szervezkedés ereje következtében gyökeres változásokon ment keresztül. Mind nagyobb számban tódultak a közalkalmazottak a szervezetbe és akik most nagy hangon szidják a munkásmozgalmat, boldogan dörgölöztek és kerestek alkalmat, hogy mennél nagyobb szocialista színben tűnjenek föl.

1918 vége felé rohamosan szaporodott a közalkalmazottak tábora. Magasállású köztisztviselők siettek a táborba, abban a reményben, hogy így a maguk különérdekét is előmozdítják. Az azonban megállapítható, hogy a szervezkedés sok olyan dolgot hozott a közalkalmazottaknak, amit máskülönb sohasem értek volna el.

Az 1919-ik esztendő oly hatalmassá tette a közalkalmazottak egyesületét, hogy ez egyike volt a legnagyobb szervezeteknek. A proletárdiktatúra bukása után azonban bekövetkezett az, amit minden szervezett munkás előre tudott, hogy azok, akik kimerőszakolták szervezetüknek a munkásszervezetekbe való fölvetését, otthagyták a szervezetet és a legnagyobb munkásüldözővé lettek. Azokat a közalkalmazottakat, akik kiemelték őket az általuk annyiszor gúnyolt robotosmunkából és akik éjt nappallá téve fáradoztak sorsuk javításán és akik fékezői voltak a túlzó követeléseiknek, mindenféle hamis vádakkal börtönbe akarták juttatni. Miért, mert a konjunktúra most ez volt. És ezért volt mindig igazuk a szakszervezetekben tömörült munkásoknak abban, hogy a munkásmozgalomban nem lehet helye a konjunkturalovagoknak, csak a munkásoknak, azoknak a munkásoknak, akiket nem tévesztenek meg a jelszavak, akik ismerik az ő gazdasági hovatarozandóságukat és akik tudják, hogy a munkásmozgalom küzdelmeiben beállhatnak ugyan bizonyos kényszerítő szünetek, de megszűnni ez lem fog, amíg lesznek osztályellentétek.

Magántisztviselők

A magántisztviselők szövetsége az 1918. esztendő előtt polgári gyesülés volt. A magántisztviselők ugyan már modern szakszervezetek köré tömörültek, de ez a Magántisztviselők és Kereskedelmi

Alkalmazottak Szövetsége volt, ahol érdekeiket egy szakosztály keretein belül védelmezték. A forradalom kitörése után a Magántisztviselők Országos Szövetsége is elhatározta, hogy belép a Szakszervezeti Tanács kötelékébe és így a Kereskedelmi Alkalmazottaknál működő magántisztviselő-szakosztály bevonult ebbe a szövetségbe, hogy annak keretén belül védelmezzék a tisztviselők gazdasági érdekeit. A tisztviselők nagy tömege tömörül ezidőben a szövetségben és 1919 márciusban a tagok száma már 20.000, míg júniusban 36.000. A vezetőségnek rendkívüli erőfeszítésbe kerül az így betódultak között a fegyelmet biztosítani és előre látta mindenki, hogy itt megfelelő tagcsökkenés fog bekövetkezni. A kommün bukása után a tisztviselők ezreit bocsátották el állásaikból és a szövetségben jelentkező állástalanok száma 3642-t tett ki és miután az egyéves tagok már segélyre jogosultak, a szövetség pénzügyi helyzete megingott. De súlyos lesz a helyzet a bukás után azért is, mert a tagok nagy része kivonult a szövetségből. A vezetőség csonka maradt, csak két-három ember tartotta fenn az összeköttetést. Lassan azonban a szövetségbe merészkednek a tagok is és az év vége felé már kiadták lapjukat, a „Magántisztviselők Lapja”-t. Az 1920. esztendő elején már foglalkoztak a két tisztviselőszervezet egyesítésének a kérdésével és az év vége felé csatlakoznak a szövetséghez az ipari és közlekedési tisztviselők. Ezek átvonultak a Vörösmarty-utcai helyiségből az Eskü-téri helyiségbe s ezt idő óta a Magyarországi Magántisztviselők Szövetsége címen irányítja a tisztviselők érdekvédelmét és az egyesült szövetségnek az év végén 6444 tagja volt. 1921-ben megkezdtek a vidéki tisztviselők szervezését és csoportokat alakítottak. Június havában rendkívüli közgyűlést tartottak, ahol különböző, a magántisztviselők szociálpolitikai érdekeit előmozdítani célzó határozati javaslatokat tárgyaltak. Ezidőben már megalakultak a szakosztályok is. 1922 januárban tartott közgyűlésen a munkanélküliség kérdésével foglalkoztak. Ezidőben ugyanis már érezhetővé lesz a szövetségben is a munkanélküliség és ennek enyhítése céljából önszegélyalapjukat erősítik. A pénz értékcsökkenése következtében foglalkoztak a szövetet pénzügyi helyzetének a rendezésével és ezért augusztusban rendkívüli közgyűlésen szabályozták a járulékokat és segélyeket. Októberben a szállítmányozási tisztviselők fizetésrendezés érdekében mozgalmat indítottak. E mozgalomnak egyheti sztrájk lett a következménye, amely részleges eredménnyel fejeződött be. Ez időben a taglétszám már 7026 volt. 1923 februárjában volt a szövetség közgyűlése, amelyen már 7 vidéki város is képviselve volt. Április 1-én léptek életbe a magasabb járulékok és ennek megfelelően szabályozták a segélyeket. Ezidőben bérmozgalmak voltak az egyes szakmákban és a tisztviselők béreeredményhez jutottak. Ez év őszén nagygyűlést tartottak, amelyben a béregyezmény megvalósítását szorgalmazták. Az 1924. évben akciót indítottak, hogy megteremtsék a Magántisztviselők Otthonát, ami egy évvel később megvalósul. Ez esztendőben súlyos küzdelmeket kell folytatniok, hogy a folyton szaporodó munkanélküliekről tudjanak gondoskodni. Több beadványt nyújtottak be illetékes körökhöz, de e beadványok eredménytelenek maradtak. Novemberben rendkívüli kongresszust tartottak. Az 1924. esztendőben a taglétszám 6269 volt és a munkanélkülieknek 90.3 millió korona segélyt Úzettek ki. A szövetség nagyarányú kulturális munkával igyekszik a tagokat nevelni és most, hogy új otthonába költözött, programul tűzte ki a tagok fokozottabb nevelését.

A Szakszervezeti Értesítő közleményei alapján.

Mérnökök

Az alkalmazotti mérnökök országos szövetsége a háború befejezése után alakult meg. Amikor a különböző tisztviselőrétegek

kivonultak a Magántisztviselők és Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetségeiből és önálló szervezeteket létesítettek, akkor azok mérnöktagjai alakították ezt az egyesületet. A forradalomban bekövetkezett szervezkedési láz természetesen a mérnököket is elfogta és 1918 december végén ennek a szervezetnek már 1147 tagja volt. A kommün bukása után a szervezet megszűnt, mert azok, akiket a forradalmi láz vitt a szervezetbe, ismét elhagyták azt hogy az akkori kurzusalakulathoz csatlakozzanak. A szocialista mérnököknek nem volt módjukban a szervezetet főtartani és nem is látták ez célravezetőnek, ezért csatlakoztak az akkor még működő ipari és közlekedési tisztviselők szervezetéhez és ezekkel együtt beolvadtak a ma is működő Magyarországi Magántisztviselők Szövetségébe.

A Szakszervezeti Értesítő közleményei alapján.

Mintakészítők

A mintakészítők szakegylete 1914 január havában tartotta meg főnállásának 20 éves jubileumát. A szervezetnek ez időben 420 tagja volt, akik közül a háború következtében 12 hadbavonult, míg 118-an munka nélkül maradtak. A munkanélkülieket és a hadbavonultatokat segélyezték, de ez a segélyezés teljesen megingatta a szervezet pénzügyi helyzetét, úgy hogy kölcsönt kellett fölvenniük. Az év vége felé azonban a munkanélküliség megszűnt a szakmában és szervezetük erejét ismét helyreállíthatták. 1915-iben igyekeztek már béreeredményeket elérni, de ez mindössze óránként 8 fillér volt. Elleniben sikerült heti 3 és 8 korona drágasági pótlékhoz juttatni a munkásokat. 1916-ban már a tagok egyharmada katonai szolgálatot teljesített. A munkanélküliség enyhítése az itthonmaradottak nagy áldozatkészségéről tett tanulságot, a szervezet erejét növelte és 1916. év végén már megerősödött a szervezet pénzügyi helyzete is. Ez időben a taglétszám 302. Az 1917. évben a bevonulások következtében új emberek jönnek a szakmába, akik csatlakoztak a szervezethez és a taglétszám 338-ra emelkedett. Az 1918. esztendő végén hazajönnek a hadbavonultak és örömmel látják, hogy az itthonmaradottak ezt a kis szervezetet megerősítették és most már közös erővel igyekeznek azt kiépíteni. 1919 márciusában közgyűlést tartottak, amelyen első alkalommal vesznek részt a hadból visszaérkezettek is. A közzétett jelentés szerint 235 tag végzett katonai szolgálatot, míg a hadból osak 168-an jutottak vissza, akiket sikerült munkaalkalomhoz juttatni. A kommün ideje alatt a taglétszám 570-re emelkedett és az év végén a nagy munkanélküliségből is eredő kivándorlás következtében a tagok száma 450-re csökkent. A helyzet 1920-ban sem változott. Munkaalkalom csak az év végén mutatkozott és már az 1921. esztendőt arra kellett fölhasználniuk, hogy visszaszerezzék azt az erőt, amelyet a nagy munkanélküliség következtében elveszítettek. A munkaalkalom azonban ebben a szakmában nem sokáig tartott és már 1923 végén a tagok 6.6%-a munka nélkül volt. A szervezet már ekkor nagy erőfeszítést tett, hogy a munkanélküliek helyzetén segítsen. Az 1924. év elején ünnepelte meg a szervezet főnállásának 30 éves jubileumát, de már ezt megelőzőleg foglalkozott azzal, vajjon nem lenne-e előnyös a vasmunkások szövetségéhez csatlakozni. Ennek a jubileumi ünnepélynek a lefolyása újból aktuálissá tette a kérdést, de azután a tárgyalásokat nem folytatták. Az 1924. év végén a szervezetnek 438 tagja volt, akiknek 24%-a munkanélküli. Meg kell állapítani azt is, hogy ennek a szakmának minden munkása tagja a szervezetnek.

Schröder Ferenc titkári jelentéséből.

Molnárok és malommunkások

A molnárok és malommunkások szervezetének 1914 elején 6 helycsoportban 719 tagja volt, míg a háborús bevonulások követ-

kézében a taglétszám 347-re csökkent. 1915-ben még súlyosabb lett érmeik a szervezetnek a helyzete, mert a taglétszám 190-re csökkent és e közül csak 82 volt a vidéken élő munkás. A malommunkások helyzete ez időben is rendkívül súlyos volt, mert olyan munkálta-
tókkal kellett megküzdeniük, akik az ország legnagyobb tőkését képviselték. Ilyen taglétszám mellett nem lehetett a malommunkások érdekében akciót indítani. Ezt a helyzetet a vállalatok ki is használták, mire a munkások rendkívül súlyos helyzetbe kerültek. A nyomor már 1916-ban ismét szervezkedésre bírja a munkásokat és az év végén a szervezet taglétszáma 327-re emelkedik. A szervezőmunka fokozása azt eredményezte, hogy az 1917. év végéig a taglétszám 1718 lesz, akik közül vidéki malmokban dolgozó munkás 562. Az 1918. évben már jelentős béreeredményeket érnek el a munkások, hiszen szervezetük már erőt jelentett és azok az eredmények, amelyet a szervezethez erejével vívtak ki, mind több munkást visznek a szervezetbe. A háború befejezését követő időben az eredmények csak fokozódnak és ennek a szervezetnek 1918 végén 20.929 tagja volt. Az 1919. év elején újra fokozódik a szervezetbe való belépés. Ez időben 19.881 új tag lépett a kötelékbe. Ezek között azonban sokan olyanok, akiket csak a forradalmi láz hajtott a szervezetbe és akik a kommün bukása után sietve hagyták ott a szervezetet. A kommün ideje alatt arra törekedtek, hogy a malinok üzemből legyenek és a munkásoknak munkaalkalmuk legyen. A bukás után a vállalatok tömegesen bocsátották el a munkásokat, míg a vidéki csoportokkal való érintkezést a közigazgatási hatóságok akadályozták. Ennek következtében a taglétszám 653-ra csökkent. A szervezet vezetői látták, hogy ilyen módon a malommunkások gazdasági érdekvédelmére nincs biztosítva. A kicsiny taglétszámú szervezet nem bír megbirkózni, még csak a kísérlethez se jut el, hogy a hatalmas malomvállalatokkal szemben fölléphessen és megbeszéléseket folytasson, vajjon nem lenné-e mód és lehetőség, hogy a különböző rokonszak mály egyesüljenek. 1920-ban ezek a tárgyalások eredményre vezettek és elhatározták, hogy az Élelmezési Munkások Országos Szövetségének a kiépítésével igyekeznek eredményt elérni. E célból az érdekelt szakmák konferenciája megállapodást létesített és ez a szervezet beolvadt az Élelmezési Munkások Országos Szövetségébe és annak szakosztályaként működve, igyekszik a malommunkások gazdasági érdekeit védelmezni.

A Szakszervezeti Értesítő közleményei alapján.

Munkásbiztosítási tisztviselők

A Munkásbiztosítási Tisztviselők Országos Egyesülete 1917-ben beolvadt a Magántisztviselők és Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetségébe és ezidő óta az alkalmazottak a kötelékbe tartozó szervezet tagjai voltak. Azelőtt szervezetük önálló volt és nem tartoztak a Szakszervezeti Tanács kötelékébe. Amikor 1918 végén az összes tisztviselőszervezetek kiváltak ebből az egységes magánalkalmazottai szervezetből, akkor ennek a szakosztálynak a tagjai is újból megalakították szervezetüket és 1918 végén 1800 tagjuk volt. A kommün bukása után a tagok jelentős része behódolt az új péntári rezsimnek míg a tagok szocialista részét elbocsátották a pénztárak kötelékéből és ennek következtében azok megszűntek a szövetség tagjai lenni. Az év végéig még működött ez a szervezet, végül föloszlatták.

A Szakszervezeti Értesítő közleményei alapján.

Pécsi keramikai munkások

A pécsi keramikai munkások külön helyi szervezete a tömörültek. Ez a helyi szervezet a Szakszervezeti Tanács kötelékébe tartozott és 1914 elején 82 tagja, az év végén 75 tagja volt. Az 1917. év-

ben még mindig 35 tagja volt, de már az 1918. év végén, amikor az országos szövetségek teljesen kialakultak, taglétszámukról jelentés, nem érkezett. A kommün után is fõntartották még ezt az önálló egyesületet, de mint önálló szervezet, nem tartozik a Szakszervezeti Tanács kötelékéhez. A pécsi munkások ugyan kísérletet tettek már, hogy az építõmunkásokhoz való csatlakozásra bírják, de ez még nem sikerült. A pécsi összmunkásság mozgalmaiban résztvesznek, de mint önálló helyiszervezet 35 taggal semmiféle érdekvédelmi munkát végezni nem tud és miután már a keramikai munkások szervezete is csatlakozott az építõmunkások szövetségéhez, az egyetemeske mûködésének sincs semmi értelme és kívánatos lenne, hogy mielőbb csatlakozzon nagyobb és ellenállóképesebb szervezethez.

Pénzintézeti hivatalsegéideit

A pénzintézeti hivatalsegéidek szervezése az 1917-ik éviben vette kezdetét. Ezidõben még nem tartoztak a Szakszervezeti Tanácshoz, de vezetõik már akkor igyekeztek a pénzintézeti hivatalsegéidekkel megismertetni a szakszervezeti munka fontosságát és a kereskedelmi alkalmazottak szövetsége ellátta õket elõadókkaal. A háború befejezése után azonban ez a szervezet is csatlakozott a Szakszervezeti Tanácshoz, majd a proletárdiktatúra bekövetkeztekor beolvadtak a pénzintézeti tisztviselõk szervezetébe. Ez a beolvadás helyes volt, mert hiszen ezek éppen úgy a bankvállalatok irodai alkalmazottai, mint a tisztviselõk és így érdekvédelmük közös irányítás mellett helyesebb mederbe terelõdik és az általános bankalkalmazotti érdeket is jobban szolgálhatják, ha minden bankalkalmazott egy szövetség kötelékébe tartozik. A kommün bukása után azonban ismét kiváltak a szövetségibõl. Ezidõben a hivatalsegéidek két táborra oszlottak. Az egyik: csatlakozott az irodai segédmunkások szervezetéhez, a másik: a keresztény szociálisakhoz. Az 1922. évben kiléptek a segédmunkások szervezetébõl és visszaállították régi szervezetüket, majd júniusban a Szakszervezeti Tanács fölvette õket kötelékébe és azóta e kötelékben végzik tagjaik érdekvédelmét. Bár már történtek kísérletek, hogy beolvadjanak a pénzintézeti tisztviselõk szövetségébe, de ezideig ez nem történt meg. Taglétszámuk az 1922. év végén 800 volt. A munkanélküliség és a bankszakma összezsugorodása ezt a szervezetet is súlyosan érinti és 1924 végéig ennek következtében a taglétszám 420-ra csökkent. A szervezet ilyen összezsugorodása teszi szükségessé azt, hogy valamennyi bankalkalmazott egy szervezetbe egyesüljön.

Czodor Mihály titkári jelentései alapján.

Pénzintézeti tisztviselõit

A pénzintézeti tisztviselõk egyesülete az 1918. évben csatlakozott a Szakszervezeti Tanácshoz. Mûködése még a háborúelõtti idõkre nyúlik vissza és szaklapja 1907-ben jelent meg elõször. Már a Szakszervezeti Tanácshoz való csatlakozás elõtti esztendőkbõn különbözõ kérdéseikben összemûködött a Magántisztviselõk és Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetségével és ez az érintkezés vezette közelebb ahhoz a megismeréshez, hogy az alkalmazottak érdekeit csak a vállalatoktól független szervezet védelmezheti. A banktisztviselõknek csatlakozásukkor 4770 tagjuk volt, akik közül 1020 volt a nõ. A forradalom idején nagyarányú taglétszámszaporodás volt. Az 1919. év elsõ negyedében 6000-re, júniusra már 17.000-re szaporodik a tagok száma. Ezidõben rendezik a fizetéseket és sok olyan elõnyhöz jutnak a tisztviselõk, amirõl nem is álmodhattak. A kommün bukása után megkezdõdött a tisztviselõk elbocsátása és a vállalatok csökkentik a fizetéseket. A betõdült tagok nagyrésze kivonult és megalakítják a keresztényszociális Pénzintézeti tisztviselõk szövetségét. Az alkalmazottakat megfélemlítik, de a szervezetnek, amely mûködését egy pillanatig se szakí-

totta meg, az év végén több tagja volt, mint 1918 végén, ellenben vidéki csoportjai beszüntették működésüket. Már 1920 elején a fizetések rendezése érdekében tárgyalást kezdeményeznek a bank vállalatok szervezetével, a TÉBE-vel, de a bankvállalatok mereven elutasították a szervezetet és azzal nem akartak tárgyalni. A szervezet ezidőben minden alkalmat fölhasznál tagjai érdekvédelmének a biztosítására és közös akciókat folytatott a többi alkalmazotti szervezetekkel. Működése nyomán mind többen ismerik föl azt, hogy a keresztényszociális ellenszervezet, mint a TÉBE előtt kedves alakulat, nem védi érdekeiket és az év végére már 6126 taggal rendelkeztek. 1921-ben több gyűlést tartottak és nagyarányú nevelőmunkát végeztek. Az 1922. esztendőben sikerült több esetben bér javítást elérniök és az alkalmazottak előretörésével szemben a vállalatok maguk akartak alkalmazottaik érdekvédelmének a biztosítására egy bizalmi testületet létesíteni. Ez a vállalatok által megrendelt bizalmiféltéstület már a megalakulás előtt csődöt mondott. Az 1923. évben az egy ilk nagyvállalat tisztviselői bémiozgalmat bonyolítottak le. Körülbelül 100 tisztviselő fölmondta az állását és egyheti küzdelem után sikerült a vállalat ellenállását megtörni. Az 1923. évben a tőzsdekonjunktúra kezd csökkenni, ennek következtében az alkalmazottak mind többen veszítik állásaikat. Az év végre felé már jelentkezik a munkanélküliség és 1924 első negyedében már a tagok 8.1%-a állás nélkül van. A szövetség igyekszik ezeknek munkaalkalmat teremteni és segíyezi is őket. De a munkaalkalom a bekövetkezett teljes gazdasági esód miatt nemcsak egyre kevesebb lesz, hanem a munkanélküliség áttért minden foglalkozási ágra. Az év végén a tagok 76%-a már állástalan. A szövetség most arra törekedett, hogy az elbocsátottakat végkielégítésükhöz juttassa. Jogvédelmük utján sikerül is igen előnyös eredményeket elérni. Azoknak pedig, akik minden segítség nélkül voltak, segílyt nyújtott. A munkanélküliség következtében sokan igyekeztek más pályára átmenni és ennek következtében a szövetség dolgozó taglétszáma az év végére 3182-re csökkent.

Erdőssy Antal és Tóth Andor jelentéseiből.

Segéd munkások

A segéd munkások szervezete annakidején, amikor a kereskedelmi alkalmazottak szervezkedése megindult, a kereskedelemben foglalkoztatott segéd munkások szervezéséből állott. A kereskedelmi alkalmazottak idegenkedtek attól, hogy a segéd munkások szervezésével is foglalkozzanak, bár helyes lett volna, hogy az egy foglalkozási ágban levők egy szervezetbe tömörüljenek, részükre külön szervezetet alakítottak és így keletkezett a kereskedelmi segéd munkások szakegylete, amely később az irodai segéd munkások szervezésével is foglalkozott és 1914-ben már irodai, üzleti és raktári segéd munkások címen szervezte az üzleti, az üzletekhez tartozó raktári és irodai segéd munkásokat. Taglétszámuk 1914 elején 152, az év végén 60. Már megelőzőleg foglalkoztak azzal, hogy a szállítómunkások szervezetéhez csatlakozzanak, mert érezték, hogy az önálló szervezeti élet nem bizonyul előnyösnek. Ez a csatlakozás nem sikerül és a tagok száma a bevonulások következtében folyton csökken. 1915 végén csak 25 tagjuk volt, annak ellenére, hogy a szervezetet segéd munkásai kötelékükbe tartoznak. Az 1916. esztendőben a szervezetet fejlődőfélben volt és így ennek a szervezetnek a taglétszáma is 80-ra emelkedett. Miután a kereskedelmi és irodai segéd munkások szervezése nehézségekbe ütközött, lassan rátértek az ipari segéd munkások szervezésére is és így 1917-ig föl vitték 465 tagra. Az ipari szervezetek azonban nehezményezték azt, hogy az ipari munkások egységét e működésükkel megbontják és nehogy ebből zavarok keletkezzenek, csatlakoztak a szállítómunkások szövetségéhez.

A háború befejezése után innét kivonultak és újból életrekeltek szövetségüket és miután abban a szervezkedési lázban az ipari szervezeteket teljesen lefoglalta tagjaik érdekvédelme, ez a szervezet megkezdte a különböző ipari üzemekben dolgozó segéd-munkások szervezését és taglétszámuk már 1918 végén 2000-re emelkedett. Az 1919. évben átalakították szervezetüket országos szövetséggé és megkezdtek a szervezés munkáját. Idecsatlakoztak a polgári ügynevezett „szolga”-egyletek is. Április havában már 13.751 tagjuk van és 13 vidéki csoportjuk. Mindenki, akit a szakszervezetek nem vettek föl, ide iratkozott be ez esztendőben, de a kommün bukása után teljesen magára hagyták a tagok a szervezetet, sőt a vezetőség is alig volt összeszedhető, úgy hogy az év végéig 450 tagot számláltak, akiknek nagyrésze szövetkezeti és munkásintézmények alkalmazottaiból állt. Az 1920. évben újból megkezdtek a szervezést és már tekintet nélkül rendeltetésükre, minden ipari segédmunkás megszervezésére törekedtek. A kommün után csatlakoztak hozzájuk a pénzügyi segédmunkások is és ezzel megerősödtek. Amikor aztán 1921-ben az ipari szervezetek – látták a helytelen szervezési módot és érezték az ebből eredő bajokat, fől-szóaltak az ellen, hogy ez a szervezet az iparhoz tartozó segédmunkásokat is szervezze és a Szakszervezeti Tanács hónapokon át át tárgyalta a szervezet vezetőségével, majd amikor e tárgyalások eredménytelenül végződtek, a szövetséget kizárta kötelékéből. Közben a pénzügyi segédmunkások kiváltak a szövetségből és megalakították újból egyesületüket. Az 1923. évi kongresszus jóváhagyta a Tanács kizárási határozatát. Az ipari segédmunkások pedig belátták, hogy érdekeiket csak az ipari szervezeteken belül védhetik meg és mind többen léptek vissza az ipari szervezetekbe. Ezt látva, a komolyabban gondolkodó irodai és üzleti segédmunkások arra kényszerítették a vezetőséget, hogy a kongresszus határozatát teljesítse, majd azzal a kérelemmel fordultak a Tanácshoz, hogy a szövetséget a föltételek teljesítése mellett vegye föl a kötelékébe. Az 1923. év május havában ez megtörtént. Ezidőben megállapították a szervezet működési területe, de még ezután is voltak kellemetlenségek, mert sokáig nem tudtak belenyugodni abba, hogy ipari üzemekben dolgozó segédmunkások szervezésével nem foglalkozhatnak. Taglétszámuk ez év végén 829 volt és tárgyalásokat folytattak a szállítómunkásokhoz való csatlakozás ügyében. Ez a tárgyalás sajnos eredménytelen maradt. A nagy munkanélküliség következtében a szervezet így mindjobban összezsugorodott. Az 1924. év végén mindössze 600 tagjuk volt. Lehet, hogy a viszonyok mégis arra fogják ezt a szervezetet is birni, hogy az említett szervezettel való összeolvadás révén nagyobb tevékenységet folytathassanak azon a területen, amely működésük köre.

Czodor Mihály és Lukács János jelentései alapján.

Sör- és szeszgyári munkások

Ez a munkakategória valójában az élelmezési munkások szövetségéhez tartozik. Miután a háború ideje alatt szervezésükkel nem igen foglalkoztak, 1918-ban önálló egyesületet alakítottak, amelynek a taglétszáma 1918 végén 2520 volt. 1919-iben a kommün bukása után ezek a munkások ismét szétszéledtek és az év végefelé a taglétszám már csak 400 volt. Nehogy a sör- és szeszgyárakban dolgozó munkások védelem nélkül maradjanak, a Szakszervezeti Tanács javaslatára az élelmezési munkások szövetsége megalkotta ezek szakosztályát és azóta érdekvédelmükkel ez a szervezet foglalkozik.

Szabómunkások

A háború kitörése erre az iparágra az eddigieknél is súlyosabb időket hozott, mert a bevonulások következtében megszűnt minden szabóipari munka. Ez okozta, hogy a szervezet járulék-

bevétele az 1914-ik év második felében nagymértékben ösökként. A helyzet súlyosságát mutatja, hogy 1914 januárban 62 szakcsoportban 4732 tag volt, decemberben már csak 28 szakcsoport működött és ezek taglétszáma 1120-ra csökkent. A vidéken a háború következtében minden munka megszűnt és ezért a szervezet arra törekedett, hogy a munka nélkül maradtakat a hadsereg részére szükséges egyenruházati munkák készítésénél foglalkoztattassák. 1915-ben még súlyosabb lett a helyzet, mert az újabb bevonulásokkal nemcsak a tagok száma csökkent, de csökkent azoknak a száma is, akiknek ruházati szükségletét a civilszabó ipar látta el. Már az év végén csak 18 szakcsoport működik és ezek taglétszáma 859, akik közül 185 nőmunkás. Az 1916. esztendőben a szabóipari hadimunka is — az anyaghány miatt — szűnőfélben lévén, a fővárosban még dolgozó munkások is munka nélkül maradtak. Ezidőben a szervezetnek kétfelé kell a szakszervezeti munkát irányítani. Az egyik: a polgári szabóság, a másik: a hadiszabóság. Ez utóbbi területen rendkívül súlyos a helyzet, mert ezeknél a munkáknál túlnyomórészt nőket, hadbavonultak feleségeit alkalmazták, akik helyzetét a hadivállalkozók kihasználják és csökkentik béreiket. Ezen a területen a szervezetnek nagy erőfeszítéseket kell tenni, hogy a bérek csökkentése ha részben is, de megakadályoztassák. A polgári szabóságnál már ez évben sikerült béreredményeiket elérni. Ez év végén a női konfekció- és vásári munkások kezdték meg újból a szervező munkát és a szervezkedésnek a hatásai már a taglétszámemelkedésnél is mutatkoztak. A taglétszám az év végén 49,2 %-os szaporulatot mutat. Az 1917. évben a megszűnt vidéki csoportok újjáélednek. Az év végén már 24 csoportban 4100 tagja volt a szervezetnek, akik közül 2460 a nőmunkás. A bevonulások következtében már mutatkozik a munkáshiány. A munkaadók a szakszervezettől állandóan kérik a munkásokat és ez évben már minden munkára jelentkezőt mód volt elhelyezni. A javuló munkaalkalom lehetővé tette a bér- és munkaviszony rendezését és mert ebben az esztendőben a munkások és munkánők ismét komolyan foglalkoztak a szervezet megerősítésével megfelelő eredményeket értek el. Az 1918. évben a szervezet fejlődése tovább tartott. A munkások látták, hogy a szervezet erejével béreredmények érhetők el, igyekeztek a szervezethez csatlakozni. A háború befejeztével visszaértek a hadbavonultak és a hadiszolgálatosak is. Mindenki igyekezett elhelyezkedni. A szervezetnek ezidőben már a vidéki csoportjai is megkezdték működésüket és a taglétszám 23.148-ra emelkedett. Ezek közül 8459 a vidéki csoportok tagja volt. Természetesen ezidőben olyanok is beléptek a szervezetbe, akik nem voltak kívánatosak. Különösen súlyos volt a helyzet e tekintetben az 1919. év elején, amikor a taglétszám már 30.071-re emelkedett. Ezidőben a csoportok száma 97 volt. A kommün bukása után ezek az ide nem tartozók kivonultak a szervezetből és októberben a taglétszám már csak 6289, míg december végén 3411. Ez a taglétszám azonban csak a 6 fővárosi csoportra vonatkozott, mert a szervezet vidéki csoportjaival nem tudott érintkezni. Ez időben a munkanélküliség rendkívül súlyos volt és a fővárosban 2296 munkanélküli szabómunkást számláltak. A munkaadók visszaállították az év elején divó munkabéreket és csak az év vége felé sikerült a 8 órás munkanap megtartásával a béreket újból rendezni. Az 1920. évben még mindig súlyos volt a helyzet, mert az év elején még mindig nem volt mód valamennyi vidéki csoporttal érintkezni. Az év végéig azután mégis sikerült 11 vidéki csoportot újjáalakítani. Ez év augusztusában közgyűlést tartottak, amelyen a segélyezéseket rendezték. A különböző szakmákban bérmozgalmakat bonyolítottak le és 1300 munkás 12 napos kizárást küzdött végig, amely azonban bérjavító egyezséggel fejeződött be. Ez év végén a tagok száma 6945 volt. Az 1921. évben már 17 vidéki csoport működött és a tagok száma 8653,

akik közül 2813 a nőmunkás. Ez évben 28 esetben folytattak bérmozgalmat. Ezek közül 5 sátraikra, és 2 kizárára vezetett. 1922-ben nagyobbarányú munkanélküliség mutatkozott. A tagok egy része a kivándorlásban keresett menekülést és bár a vidéki szervezőmunka szépen haladt előre, mert már 24 vidéki csoportja volt a szervezetnek, a taglétszámban mégis csökkenést mutatott. Az 1923. esztendő a szakmai konjunktúra szempontjából súlyosbodott. Az állandó drágulás következtében mind kevesebben jutottak abba a helyzetbe, hogy ruhát készíttessenek, ami a munkanélküliség terjedésére vezetett. A vidéki szervezés elé nagy akadályok gördültek. A csoportok működésének a jóváhagyását 9 esetben nem vették tudomásul. Ennek dacára 27 csoportban a taglétszám 6725 volt. A drágaság következtében harcokat folytattak a bérek javítása érdekében. Budapesten 10, vidéken 25 esetben volt bérharc, míg a fővárosban 61 munkaadó 242 férfi- és 838 nő-munkást zárt ki a munkából. Ez év május elsején volt 30 éve, hogy a „Szabók Szaklapja” első ízben megjelent és ez alkalommal a hivatalos lapot ünnepi számként adták ki.

Az 1924. esztendő minden eddigi között a legsúlyosabb volt. Ez évben a pénz értékcsökkenése következtében három esetben kellett szabályozni a járulékokat és segélyeket. A munkanélküliek száma nemcsak szaporodott, de súlyossá tette az, hogy hosszantartó volt. 75.9 milliót fizettek ki ezek segélyezésére. Ennek dacára 20 esetben bérharcot kellett folytatni, hogy a még dolgozók bére ne csökkenjen. Az év végén a vidéki mozgalom szép fejlődést mutatott, mert már 29 csoportban 1625 vidéki tag egyesült.

Kitajka Lajos titkári jelentéséből.

Szállodai, kávéházi és éttermi alkalmazottak

Ez a szövetség az 1914. év elején igen szépen fejlődött. Az akkori vezetőség arra törekedett, hogy minden alkalmazott a szövetség kötelékébe tartozzék. Ez igen nehéz munka volt, mert ennél a szakmánál, mint minden borraivalóra épített szakmánál, rendkívül nehéz a munkások fölvilágosítása. Itt azonban különösen súlyos a helyzet, mert a magánközvetítők, akiknek a kezükben van az állásközvetítés, a maguk közvetítő irodái föntartása érdekében akadályozzák a szervezet kiépítését és a munkaadók támogatják a magánközvetítőket, mert úgy látják, hogy azok révén olyan „megelégedettebb” munkásokhoz jutnak, akiknek nincs követelésük és megelégednek a borraivalóval is. Az 1914. év elején a szövetségnek 5 csoportja volt 814 taggal, júniusban 7 csoport 1230 taggal. A háborús bevonulások a csoportok számát 4-re, a tagok számát 822-re csökkentették. A háború következtében a megindult szervezőmunkában visszaesés mutatkozott és ezzel visszaesett az eredmény is. 1915-ben már elvonták a szabadnapot és csökkentették a béreket. Tehették ezt azért, mert a munkások fölbuzdulása szalmaláng volt. 1916 végén már csak 367 tagjuk van. 1917-ben újból föllángol a szervezkedési vágy és a tagok száma az év végéig 800-ra emelkedett, akik közül 150 a női alkalmazott. Az 1918. évben folytatódott a szervezőmunka és különösen a júniusi bérharc után tömegesen csatlakoztak az alkalmazottak a szervezethez, aminek következtében a fővárosban 21.745, a vidéken 8363 tagja volt, akik közül 7646 a nőmunkás. Az 1919. év elején nem volt olyan alkalmazott, aki nem lett volna tagja a szövetségnek. Március közepén a taglétszám 51.132 volt. Ezidőben eltörölték a borraivalórendszerét és bevezették a ezazalékrészesedést. A kommün alatt a százalékrendszert eltörölte a tanácskormány az az alkalmazottak fixfizetést kaptak. Ennek következménye volt, hogy a munkások titokban elfogadták a borraivalót, mert keveselték a fizetést. A kommün bukása után a fixfizetés megszűnt, de megszűnt a százalékrendszer is. Ezidőtől kezdve állandó a taglétszámcsökkenés és már 1920 közepén a tagok száma

1400-ra csökken. Zavarok mutatkoztak a vezetésiben is és csak amikor újra átszervezték a vezetést, mutatkozott lassú fejlődés. 1921 végén a tag-ok száma 2078. 1922-ben elérik végül azt, hogy a munkaadók, akik eddig a munkásokkal nem állottak szóba, tárgyalást folytattak a szervezettel, Augusztusban a százalékrészesedés biztosítása érdekében és a borralaló megszüntetéséért négynapos sztrájk volt, amit azután az Árszabályvizsgáló Bizottság beleavatkozása tört le. Ezidőtől ismét visszaesés mutatkozott a szervezetben. 1923-ban a helyzet nem változott. A munkások több szervezetben egyesültek és nincsen mód, hogy azokat a modern szervezetben egyesíthessék. 1924-ben a tagok számának csökkenése tovább tartott. Súlyosította a helyzetet, hogy ebben a szakmában a munkanélküliség esztendőök óta nagyarányú és állandó. A drágaság, a városi lakosság keresetnélkülisége ennek az iparnak az alkalmazottait megtizedelte. Az 1924. év vége felé ismét kísérleteztek, hogy főlrázzák az iparban foglalkoztatott alkalmazottakat és megerősíték szövetségüket, hogy azután érdembeli védelmi munkával is foglalkozhassanak.

Hausch Pál, Pajor Rudolf, Barkóczy István, Koszei Flóris titkári jelentései alapján.

Szoba- és ablaktisztító munkások

Ez a szervezet 1918-ban csatlakozott a kötelékhez és a forradalmi idők alatt kiterjeszkedni kívánt más munkakategóriák szervezésére is. Az 1920. évben a háztartási munkások szervezésével kísérletezett, de ehhez a Tanács nem járult hozzá. A szervezet első ízben 1920-ban szolgáltatott adatot taglétszáma vonatkozólag és ekkor 45 férfi- és 93 nőtagról számolt be. 1921-ben már csak 59 férfi- és 11 nőtagja volt és tevékenysége csupán az ablaktisztítók szervezetének a fõntartásában merült ki. 1923-ban a szervezetnek új igazgatósága és új vezetői igyekeztek a szervezetet fejleszteni és ezzel a szervezet taglétszáma is szaporodott, úgy hogy a tagok száma az év végén 173 volt. Majd arra törekedtek azok, akik új utakra és munkára akarták vezetni a szervezet tagjait, hogy komoly szakszervezeti munkát végezzenek, de a tagok túlnyomó része mit sem törődött a szervezettel, mert látta, hogy a vezetőség maga a személyes torzsalkodásnál egyebet nem tesz és az 1924. év december végén már 102 taggal rendelkező szervezet az 1925. év elején megszűnt.

A Szakszervezeti Értesítő adatai alapján.

Szobrászok.

Az 1914-ik esztendő a szobrászok szervezetét súlyos földatok elé állította, mert a háború munkanélküliséget eredményezett az ipariban. Kénytelenek voltak szaklapjukat is beszüntetni, mert a 175 taggal rendelkező szervezet azt nem tudta fõntartani. Meg kell azonban állapítani, hogy ez a szervezet már a háború előtt is rendezett munkaviszonyokat teremtett a szakmában. Kollektív szerződés szabályozta a béreket és a munkaidő már ezidőben is napi 8 óra volt. Az 1915. esztendőben a helyzet még súlyosbodott, mert az 1914. évben volt 280 tagból 107 katonai szolgálatra vonult be, 102 pedig a munkanélküliség következtében nem tudott járulékot fizetni. Ilyen súlyos helyzetben is arra törekedtek, hogy a viszonyok rendezettek legyenek; a dolgozók nagy áldozatkészséggel igyekeztek a szorongókon segíteni. 1916-ban a faszobrászok helyzetében változás következett be. A munkaalkalom szaporodott és ennek következtében sikerült részükre béreeredményt elérni. Már az év vége felé teljesen megszűnt a munkanélküliség és az 1917-iki eredmények már 120 fizető tagról számolnak be. A háború megszűnése után visszaérkeztek a hadbavonultak is és a taglétszám 330-ira emelkedett. Az 1919. év elején sem változott a taglétszám, de nem

változott az év végén sem, mert a szobrászmunkások hűek maradtak ezidőben szervezetükhöz. Az 1919. és 1920. esztendőben a bérek színvonalának a megtartására, törekedtek és ebben nagy segítség volt a jó konjunktúra. Az 1922. esztendőben a béreik már az index állapotján fizetődtek. Az 1923. esztendőben ünnepelte a szervezet főnállásának 30 éves jubileumát és ekkor ünnepelte a gipsz- és kőszobrászszakosztály a napi 8 órás munkaidő bevezetését, amelyet 30 év előtt vívtak ki s mindaddig sikerült főtartani. Ez évben a faszobrászokat 26 műhelyből kizárták és a háromheti küzdelem a munkások győzelmével végződött. Az 1924. esztendőben már ebben a szakmában is mutatkozott a munkanélküliség. A szervezet óriási erőfeszítéseket tett, hogy a tagok mindenirányú érdekeit védelmezze. Súlyossá tette a helyzetet, hogy a jó munkaalkalom ideje alatt sok tanonc ment az iparba, akik most nem tudnak elhelyezkedni. A munkanélküliek száma az év végén a faszobrászoknál 63, a gipszszobrászoknál 47, a kőszobrászoknál 30% volt és segélyre 255.6 milliót fizettek ki, amivel a dolgozók rendkívüli áldozatkészségükről tettek tanúságot. Különbéin is ez a kicsiny, alig 307 tagot számláló szervezet csak ilyen módon tudja magát főtartani.

Pollacsek Gyula, Kopeczky Alajos és Bechtler Péter jelentései alapján.

Tanítók szervezete

A tanítók szervezésével a habom befejezése előtt az akkori Községi Munkások Szervezete (Városi alkalmazottak) foglalkozott. A háború befejezésével a tanítók kiváltak, mert önálló szervezetet létesítettek és a forradalom alatt csatlakoztak a Szakszervezeti Tanácshoz. Működésük egész a kommün bukásáig tartott. A bukás után a működés lehetetlenné vált, mert a szocialista tanítók elvesztették állásaikat, azok pedig, akik csak a konjunktúra idején csatlakoztak, nemcsak eltávolodtak szocialista társaiktól, hanem azok ellenségeivé lettek. Az elbocsátott tanítók kísérletet tettek ugyan, hogy szervezetüket valamiképpen főtartsák, de ez sikertelen maradt és miután nagyrészüik amúgy is magánszolgálatot vállalt, ezek egy része az illetékes szakszervezeteikhez csatlakozott.

Téglagyári munkások

A téglagyári munkások szervezete 1918 márciusában alakult meg. Decemberben már 1233 férfi és 346 női tagja volt. Ennek a szervezetnek nagy működési területen kellett volna a munkások érdekeit védelmezni. Sajnos, olyan időkben alakult és olyan tömegesen csatlakoztak a munkások, hogy azok szakszervezeti iskolázásával nem foglalkozhattak. Hiszen 1919 elején már 4571, júniusban 7277 tagja volt. Ezidő alatt a szervezet tudott eredményeket elérni. Szabályozta a munkaidőt és a béreket és éppen azért, mert főnállása rövid ideje alatt is szép eredményt ért el a munkások védelmére, a kommün bukása után a szervezet minden működését igyekeztek megakadályozni. A munkásokat elbocsátották és októberben már 3500 munkanélküli téglagyártómunkás volt. A nagy elbocsátások elijesztették a még csak papíron szervezett munkásokat mire a taglétszám 730-ra csökkent. Ekkor a munkások vezetői foglalkozni kezdtek a gondolattal, vajjon nem lenne-e ajánlatos az építőipari munkásokhoz csatlakozni, hogy annak kebelében védhessék a tagok érdekeit. 1920-ban azután csatlakoztak a szövetséghez, ahol azóta mint szakosztály működnek.

Textilmunkások

A textilmunkások szervezése jóval a háború előtt kezdődött és a paszományosok szervezetéből alakult ki. 1914 elején 9 helycsoportban 520 tagjuk van. A háború következtében azonban a csoportok száma 2-re, a tagok száma pedig 80-ra csökkent. A textil-

munkások szervezése különbem is súlyos. A munkások és munkások foglalkoztatása nincsen szakképzettségéhez kötve és túlnyomórészt nehezebben szervezhető falusi munkásnőkből rekrutálódnak. A háború egész ideje alatt csak vegetált a szervezet. Maga a textil-tőke is igyekezett megakadályozni a szervezkedés lehetőségét és a háborús nyomorúságnak kellett jönni, hogy a hosszú munkaidőn át alacsony bérekért dolgozó munkásnők 1917-ben a szervezkedés útján akarják érdekeiket védeni, amikor 3640 tag lépett a szervezetbe.

A drágaság mindnagyobb nehézségeket gördített a munkásság életlehetősége elé és ez a körülmény a szervezés iránti törekvést mindjobban előmozdította. 1918-ban már 9000-et tesz ki azoknak a száma, akik a szövetség keretén belül szervezkedtek. A szervezkedés következtében a munkabérek fokozatosan emelkedtek. Az év vége felé szén- és anyagihiány következtében mind több gyár szüntette be az üzemet és a munkások munkanélkülivé lettek, részben pedig az egyes üzemek csökkentett munkaidővel dolgoztak. 1919-ben a munkások foglalkoztatása ügyében a helyzet semmit sem változott. A munkanélküliség aránya olyan, mint az 1918. év végén volt. A proletárdiktatúra alatt a szövetségnek 15.000 tagja volt és az ország területén foglalkoztatottak nem szenvedtek munkahiányban. A kommün bukása, után a tagok ismét szétszéledtek és már csak 1200 tagot számlált a szervezet. 1920-ban a taglétszám évi átlagban 640 és 1921-ben már foglalkoznak azzal, hogy a járulékokat emeljék és a magasabb járulékok segélyével olyan segélyalapokat létesítsenek, amelyek lehetővé teszik azt, hogy a tagok értékeljék a szervezetet. Sajnos, ez a terv nem sikerült. Az 1921. évben kezdődő textilkonjunktúra mintha mozgalmasabb életre nyújtott volna lehetőséget. Ezidőben a tagok száma már 1800 volt. 1922-ben adják ki a „Textilmunkás” című lapot. Ezt megelőzőleg azonban a vállalatok lerombolják a heti 48 órás munkaidőt és bevezetik az 57 órát. A munkásnőket ez elkéséríti. Próbálnak küzdeni ellene. Főllángol ismét a szervezkedés. Az év végéig 4300-ra szaporodik a taglétszám, de szalmaláng volt, mert 1923 végén ismét csak 2380 a taglétszáma. 1924 végén már csak 1750.

Herczog Simon titkári jelentései alapján.

Üvegesmunkások

Az üvegesmunkások szervezetének 1914 elején 9 csoportban 580 tagja volt. Ez a szervezet az év elején fejlődésnek indult, mert júniusban már 897 tag csoportosult a szervezet kötelékébe. A háború azonban a fejlődést nemcsiak megakasztotta, de a bevonulások következtében hat csoport kénytelen volt működését beszüntetni és a tagok létszáma 137-re csökkent. Az 1915. évben újabb csökkenés mutatkozott és csak az 1917. év végén kezdődött kisebbarányú élet, amikor a tagok száma 170 volt. A háború befejezte előtt már nagyobbarányú fejlődés mutatkozott a szervezeti életben és az év vége felé, különösen a háború befejezése után, egyrészt a visszaérkezettek, másrészt az eddig távolállók is csatlakoztak, úgy hogy a taglétszám 2746-ra emelkedett. Ez a szám 1914-ben 2960-ig emelkedett, majd a diktatúra bukása után a megszállott területek üvegyára munkásaival megszűnt az összeköttetés és a tagok száma 337-re csökkent. A bukás után a munkaadók följelentésekkel akarták megszüntetni a szervezetet, de az üvegesmunkások összetartása erősebb volt a munkaadók akaratánál. 1920-ban a tagok száma 360, de súlyossá teszi a szervezet helyzetét a nagy munkanélküliség és az, hogy a vidéki csoportokkal nem érintkezhetnek. Még 1921-ben is rendkívüli akadályok gördültek vidéki csoportjaik alakítása elé és csak 1922 vége felé kezdett magához éledni a szervezet, amikor már ismét függetlenül vezető intézi az ügyeket. Már ez évben bérmozgalmakat bonyolítottak le és ezek eredményeket hoztak.

Vidéken csoportokat alakítottak és a tagok száma 530-ra emelkedett. Az 1923. évben folytatták az érdekvédelmi munkát és elérték, hogy a bérek az indexrendszer szerint fizetettek. Az 1924. évi közgyűlés már a szervezet további kiépítésével foglalkozott. Elhatározták egy termelészövetkezet létesítését. A nagy munkanélküliség azonban akadályokat gördít e terv elé, hiszen az év végén már a tagok 40%-a munka nélkül van és bár a szervezet kis taglétszáma-ihoz viszonyítva, nagy összegű segílyt (30 milliót) fizetett ki, a tagok mégis kénytelenek voltak a kivándorlásban keresni menedéket. Ez a súlyos helyzet a továbblátó tagokat arra bírta, hogy meggondolás tárgyává tegyék, vajjon nem lenne-e előnyös, ha az építőmunkások szövetségéhez csatlakoznának. E kérdésben azonban még nem döntöttek.

Springer Béla és Schönherr József titkári jelentései alapján.

Városi alkalmazottak

A városi alkalmazottak (Szervezése 1917-ben vette (kezdét, amikor az nem szorítkozott másra, mint a főváros üzemeiben foglalkoztatott munkások tömörítésére. Ez időben a „Községi Munkás” című lap köré tömörültek az alkalmazottak. A munkások szervezkedésének az eredményei azonban a városi alkalmazottaknak azt a réteget is bevonták a szervezetbe, amely réteg csak a konjunktúra kihasználása végett sietett magát szociáldemokratának vallani. Azt látták, hogy a városi munkások, már tudniillik az ipari munkások szervezkedése nemcsak anyagi előnyt hozott a munkásoknak, de erkölcsi erőt is jelentett és ezt az erkölcsi erőt siettek a maguk javára kihasználni.

A szervezett munka különben már a kezdet kezdetén is szép eredményeket mutatott föl és különböző mozgalmak az egyes munkakategóriáknál 40—70%-os béremelést eredményeztek. Rendezték a drágasági és családi pótlék ügyét is és a munkások szervezésének tudható be az is, hogy a beszerzési csoportból kisemmizett munkásokat is kénytelenek voltak a beszerzés előnyeiben részesíteni.

1918-ban már 15 szakosztály működik a fővárosban és a vidéken is 22 csoport fejt ki tevékenységet a városi alkalmazottak gazdasági küzdelmeiben. A taglétszám már meghaladta a 25.000-et. Már külön szakosztályuk van a tisztviselőknak, akik a szervezet legharciasabb csoportját alkották és folytonos mozgalmakkal igyekeztek helyzetükön javítani. Külön csoportjuk volt a tanítóknak, a kertészeknek, akik a forradalom után önálló szervezeteket alakítottak. Ebben az esztendőben 18 kollektív szerződést kötöttek az egyes ügyosztályokkal és ahol anód volt s bevezették a 8 órás munkanapot. Rendezték a munkaközvetítést, amelytől az egyes szakosztályok vezetői nagy eredményt vártak és ez a reményük be is vált. Ebben az esztendőben a szövetség a fővárostól egyesületi helyiséget bérelt, amelyet éppen azért, mert a bérlet hat esztendőre ezölt, nagy költséggel átalakítottak. A szövetség hivatalos lapja, a „Községi Munkás” 1918-ban már 30.000 példányban jelent meg.

1919-ben a szövetségnek 26.673 tagja volt. A kommün bukása után az egyesület működését fölfüggesztették és a helyiségeket, amelyeket nagy költséggel átalakítottak, lepecsételtek és végül lakásoknak adták ki. A tisztviselőtagok már a fölfüggesztés előtt kivonultak és megalakították az akkori kurzusnak megfelelő szervezetet, míg a munkásokat a keresztényszociális szervezetbe kényeztették.

Vasmunkások

A vasmunkások szövetségének 1914 elején 29.653 tagja volt. Az 1914. esztendő a munkaalkalmakat illetőleg semmi jóval nem kecsegtetett, mert az előző évi nagy munkanélküliség az év elején

még fönn állott. Ez a körülmény a szervezet fejlődésére sem volt jó hatással. A háború kitörése súlyosbította a helyzetet, mert a munkások egész tömegeit hadba hívták, másrészt pedig a háború kitörésével a vállalatok elveszítették piacukat. Különösen súlyos volt a helyzet azért, mert a munkalehetőség hiányát és a háború következtében keletkezett ipari zűrzavart a vállalatok a bérek csökkentésére használták föl. Ez okok következtében a taglétszám 1914 végéig 11.112-re csökkent. Már az 1915. évben a vasipari üzemek teljesen áttértek a háborús szükségletek kielégítésére és a szervezet legfőbb törekvése volt a munkásoktól elvont eredmények visszaszerzése. Ez azonban nagy nehézségekkel járt, mert a háborús termelési következtében abba a helyzetbe kerültek a vállalatok, hogy biztosíthaták maguknak a munkások helyhezköttöttségét és biztosították az egyesülés és szervezkedés korlátozását. Ezidőben rendkívül sok volt a panasz a mérnökök és gyári tisztviselők ellen és a szervezetnek nemcsak a vállalatok, de az utóbbiak ellen is küzdenie kellett. Ez a viszony a munkásokat és a hadiiparba bevonultakat önkéntelenül is a szervezkedés útjára vitte és az év végén a szövetségnek 14.271 tagja volt. Már ezévbén megkezdik a hadbavonultak itthonmaradt családtagjainak a segítségét is és 1915 augusztusig 766.192 koronát, mai pénzben 10.7 milliárd korona segélyt fizettek ki.

Az 1916. évben a szervezetnek a vállalatokkal vívott küzdelme sikeresebb volt, mert elérték, hogy a szervezetet törvényes fórum is meghallgatta azoknál az eseteknél, amelyeket a munkások védelménél terjesztett elő. Természetesen ezidőkben is voltak, akik a munkásvédelem előrehaladását lassúnak találták. Sikerült azonban a komolyan gondolkodó munkásokkal megértetni, hogy az eredményeknek nemcsak a megszerzése, hanem a biztosítása is fontos. Azok biztosítása pedig csak úgy érhető el, ha minden esetben olyanok az eredmények, amelyek nem a pillanatnyi erőeltolódás eredményeiként mutatkoznak, hanem azok további biztosításának az előfeltételei is megvannak. A munkások józansága eredményezte azokat a béreredményeket, amelyeket a szövetségnek ezévbén módjában volt elérni és ez a munkásvédelem a tagok számát az év végéig 20.696-ra szaporította, míg a szaklap ezévbén már 14 naponként 25.000 magyar és 6000 németnyelvű példányban jelent meg. Az 1917. esztendőben a vasipari szövetség rendkívüli mód földuzzadt. Az ipar maga is kiterjedt. A háború mind több vasipari üzem létesítését mozdította elő. A meglévő vállalatok is terjeszkedtek. Új tömegek vonultak az iparba és ez új tömegeket az élet, valamint a szervezeti erő eredményei a szervezetbe tereltek. A vidék maga is megmozdult, hiszen az év végén már 70 vidéki csoportja volt a szövetségnek és 80.934 tagja, akik közül vidéken dolgozott 36.272. Az első kilenc hónapban nem kevesebb, mint 65.024 új tag lépett a szervezet kötelékébe. A vidék nagy vasipari telepeinek a munkásai mind a kötelékébe kerültek. A szaklapot már tót nyelven is kiadták. A taglétszám megnövekedése az adminisztrációban is változást okozott. Hogy az új tagok nevelésével foglalkozzanak, előadásokat rendeztek, könyvtáraikat kibővítették és a tagok megfelelő elhelyezkedése, a munkálatok simább lebonyolítása céljából megvásárolták az Aggteleki-utcai házat. Az 1918. év a további fejlődés útját mutatta. Ebben az évben csatlakozott a szövetséghez a Gépészek Országos Szövetsége is. Az 1918. évi januári tömegsztrájk átmenetileg éreztette ugyan hatását ennél a szövetségnél, de komolyabb következmények ebből nem származtak. Márciusban mozgalmat indítottak a nyolcórás munkanapért, amelyre a gyárosok kizárással feleltek. A kizárás megszüntetésének előzménye egy tárgyaláson alapuló megegyezés volt. Az egyes szakmák között ugyan ellentétes volt a fölfogás, de sikerült az ellentéteket kiegyenlíteni. Ezidőtől kezdve a legtöbb vasipari szakma bér- és munkaviszonyait kollektív szerződések szabályozták. Ez évben a szövetség

közgyűlése szabályozta a járulékokat és bevezette az özvegy- és árvasegélyt.

A háború befejezése után a hadbavonult munkások visszaérkeztek és megszűnván a háborús termelés, nagyarányú munkanélküliség következett be. Az év végén mintegy 5000 munkanélküli volt, akik a legkülönbözőbb munkaalkalmakat vállalták el. Az októberi forradalomban a vasipari munkások a legtöbb üzemben védőőrségeket szerveztek, hogy megakadályozzák a rablást és fosztogatást, a gépek és szerszámok elpusztítását. A szövetség igyekezett a megszállott területen lévő csoportokkal az összeköttetést főtartani, ami sikeres is volt. A forradalom után nagy tömegek vonultak a szervezetbe. 1918 decemberében a taglétszám 81.572 volt. 1919 márciusban 105.540, júniusban 169.315 és már 102 csoportja volt a szövetségnek. A vezetőség már az év elején határozatot hozott, hogy csak szakmai munkások vehetők föl a szövetségbe és azok is csak akkor, ha igazolják, hogy a fölvétel évében a szakmában dolgoztak. Sohasem volt olyan nehéz helyzetben a szervezet vezetősége, mint ezidőkben. A határozat ellenére mindenki kierőszkolta fölvételét a szervezetbe. A betódult tömegek a legfegyelmetlenebbek voltak, akik túlzó követeléseikkel a szövetséget létalapjában támadták. Ezekkel szemben óriási küzdelmeket kellett folytatni, hogy a szervezet épsége, amely a tagok érdeke, biztosítható legyen. Emellett azonban gondoskodni kellett a bérek rendezéséről is. Még az év elején bérszerződést létesítettek a Vasművek és Gépgyárak Egyesületével, amelyet a tanácskormány is átvett.

A diktatúra bukása után a betódult tömegek eltávoztak a szervezetből és a megmaradottak száma 49.182 volt. Ezidőben a munkaadók minden üzemi munkát beszüntettek. A szövetség tagjai közül 11.000 munkás volt munka nélkül. Bérek vagy munkaviszony kérdésében a tárgyalást megtagadták. A vasmunkásokat az ellen-szervezetek akarták a szövetségből elhódítani. Az akkori kormány vasmunkásminisztere, akit a vasasok „Dani bácsinak” kereszteltek: el, állandóan járta a vasúti műhelyeket és igyekezett őket meggyőzni munkásboldogító eszméitől. Kudarcot vallott vele. Az 1920. év elején megkezdődött a vasiparban a munka. A munkaadók maguk állapították meg a munkabéreket. Az akkori viszonyok mellett sikerült nekik a béreket redukálni, de a 8 órás munkanap ellen intézett minden támadásuk sikertelen maradt. Még mindig 5000 a munkanélküliek száma, és a vasmunkások nagyarányú kivándorlással menekülnek a munkanélküliség elől. Ez okozta azt, hogy a taglétszám az év végén 48.268 és a csoportok száma 51. Ekkor már nagyipari városok más államokhoz tartoztak és ennek dacára a taglétszám akkora, mint volt Nagy Magyarországon. Súlyos volt a helyzet a vidéki csoportokban, ahol azok működése elé rendkívüli akadályok gördültek. Gazdasági téren az 1921. évben is súlyosbodott a helyzet. A Vasművekben egyesült nehézipar nyíltan hirdette azt a fölfogását, hogy egyedül ők hivatottak a bérek megállapítására. Ezért állandó harcok voltak. 98 sztrájk és 14 kizárást küzdöttek végig. Az év végén 38.478 tagjuk volt. Ezek közül 4688 munkanélküli. Működött 60 csoportjuk, míg 39 csoport működését a vidéken akadályozták. Négy év óta 1922-ben tartották első közgyűlésüket a szövetség tagjai és ennek az esztendőnek az elején mennek keresztül több olyan támadáson, amelyek a nagyipari érdekeltség hatalmi követelésén alapultak. Januárban kizárták a munkásokat és ez a kizárás a január 21-iki megállapodással fejeződött be. Áprilisban újból kizárták a munkásokat és a munkásoknak ezt a védelmi harcot az össz munkásság is magáévá tette. Április 18-án fejeződött be a kizárás, a nagyipar azonban még mindig nem tett le arról, hogy egyoldalúan állapítsa meg a béreket. A gazdasági válságot a munkások további letörésére akarta kihasználni. Ezek a küzdelmek a vasmunkásságot még jobban megedzették és már 70 csoportban 49.601 tag egyesült. Az 1923. év a további küzdelmek éve. A munka-

nélküliség tovább terjed. A nagyipar ridegen elzárkózott attól, hogy a drágasággal arányban álló béreket fizesse. Az év elején úgy látszik, mintha mesterségesen mozdították volna elő a munkanélküliséget. Különböző követeléseket állítottak föl a kormány gazdasági politikájával szemben és azt hirdették, hogy az esetben, ha e követeléseket mint iparvédelmi intézkedéseket (vám, deviza-szabadforgalom stb.) a kormány nem teljesíti, akkor kénytelenek a termelést beszüntetni. És csakugyan kizárták az összes vasipari és ezen üzemekben dolgozó szakmák munkásait. Más esetben a főváros és környékén 459 esetben, a vidéken 121 esetben volt mozgalom. Legkritikusabb volt a helyzet 1924-ben, mikor a tagok óriási száma volt munkanélkül és semmi kilátás arra, hogy a munkanélküliek nyomorát enyhítse. A tagok 20.5 százaléka teljesen kereset nélkül volt. 30 százalék pedig csak heti két-három napon át dolgozott. Ezévbü munkanélküliségre 1.5 milliárdot üzettek ki és a nagy munkanélküliséget a nagyipar arra használta ki, hogy a béreknek a rendezését megtagadta. A mutakozó 258 százalékos drágulással szemben mégis sikerült a vezetőségnek 8 esetben 228.8 százalékos béremelést elérni. Ezévbü a főváros és környékén 249 esetben kényszerítették a munkásokat harcra, míg vidéken 73 esetben. A vidéki mozgalom fejlesztését ezévbü még mindig akadályozták és esztendőök óta működő csoportokat függesztették föl. Ez akadályök mellett is sikerült azonban 64 csoport épségét megmenteni és elérni, hogy a szövetségnek 28.190 fizető tagja legyen.

Ebben az évbü nagy belső harcokat is át kellett élni. Néhányan a szervezet belső életét akarták fölborítani. Ezek az esztergályosmunkások egyes vezetőiből rekrutálódtak, akiket a szövetség köteleléből kizártak. A kizártak azután megalakították a maguk szervezetét, de a szövetséget megbontó munkájuk nem vezetett eredményre, mert a munkások fölismerték azt, hogy csak egységes erővel és akarással védhetik az egységes szövetség keretén belül érdekeiket.

Vanczák János, Miákits Ferenc, Rády Sándor és Csapó Sámuel titkári jelentései alapján.

Vasúti munkások

A vasúti munkásoknak a „Magyar Vasutas” körül tömörült mozgalma már a háború előtt elég jelentős volt. 1914 elején 6530 szervezett vasúti munkás volt. A háború következtében azonban számuk 3430-ra csökkent. 1915-ben újabb csökkenés következett be és számuk 2852 volt. 1916 végéig azonban már mutatkozott a fejlődés és 5500 szervezett vasúti munkásról számoltak be. 1917 végéig azután ez az érdekvédelmi munka nagy fejlődésen ment keresztül, mert 21.068 előfizetőről számoltak be. Ennek a tábornak ugyanis akkor még nem volt alapszabálya és így nem volt módjában egyesületi életet élni és ezen keresztül védeni a munkások gazdasági érdekeit. Csak a lap körül tömörülhettek. A munkások kezdtek ezidőben már tudatára jönni, hogy csak e mozgalom keretén belül védhetik érdekeiket. A mozgalom gerince valójában a vasútnál dolgozó ipari munkásság volt és csak 1917-ben kezdtek foglalkozni a pályaföntartási és fűtőházi munkások szervezésével is. A bérek rendkívül alacsonyak voltak és a munkások minden kísérlete hiábavaló volt, nem adtak bér javítást. Ennek következtében három ízben beszüntették a munkát. Az első sztrájk május 23-án volt és 9 napig tartott, 25 munkás ellen eljárást indítottak, de a rögtönítélő bíróság fölmentette őket. A másik sztrájk októberben másfélnapig tartott. A harmadik december 15-én volt. Ennek az eredményeként a kért segélyt folyósították. Ez a mozgalom erősítette a szervezőmunkát és bírta csatlakozásra a vasúti munkások összeségét. 1918 elején már mintegy 36.000 munkás tömörül és már van erejük, hogy a béreket szerződésben szabályozzák. Megszüntették a túlórázást, elismertették a bizalmiférfirendszert és 50%-os bér-

emelést ériek el. A ezervezet ereje mindinkább növekedett. Sze-
reányi megkezdte az üldözést és 360 vasutast bocsátott el, akiket
azután a szervezet ereje ismét visszahelyez munkahelyére. Az ok-
tóberi forradalom az összes vasutasokat egy táborba tömöríti: a
megalakult vasúti munkások szövetségébe, amely megkezdí műkö-
dését. Ekkor már 133.827 tagja van a szövetségnek és most már be-
vonulnak a tisztviselők is. A tisztviselők bevonulása azután telje-
sen átalakította a szervezetet. Az ipari munkások háttérbe szorul-
tak. Végül bekövetkezett a kommün bukása, amikor a tisztviselők
kivonultak a szervezetből, mert más idők jártak, a kereskedelmi
miniszter pedig fölfüggesztette a szövetséget, megindították a
vizsgálatot, a vezetők ellen eljárást indítottak és végül a szerveze-
tet föloszlatták. A vasúti munkások lapját betiltották, majd utóbb
ismét engedélyezték, hogy újból betiltsák. Azóta a vasúti munká-
sok külön szervezkedése tilos.

Vegyészeti munkások

A vegyészeti szakmában foglalkoztatott munkások szervezése
nemcsak a háború első¹ három évében szünetelt, de a háborúelőtti
esztendőkbén is igen nehézkes volt, mert a főként gyáripari jel-
legű szakma csak igen kevés szakszerűen képzett munkást fog-
lalkoztat és az alkalmazott munkások legnagyobb része napszámos-
munkásokból kerül ki. A helyzet ugyanis az, hogy speciális szak-
képzettségre csak az ipar egyes ágaiban van szükség. Azért, külö-
nösen a háború alatt főleg nőkből és serdületlen gyermekekből
kerültek ki azok a munkások, akiket a gyárak foglalkoztattak.
A gyárak leginkább a messze vidékeken lévén, fölvilágosító szó
oda már azért is a legritkább esetben jutott el, mert a gyár igaz-
gatóinak mindig módjukban volt a szolgabírói és csendőri támo-
gatást megszerezni és megakadályozni azt, hogy a munkások a
fölvilágosító szavakat meghallják. És csak amikor a perecsényi,
kurisebesi, Bantlina-féle acetilgyárban, meg az erdélyi falepároló-
gyárban történt munkáskínzások a nyilvánosságra jutottak, kez-
dődött meg ezeknek a munkásoknak a szervezése. A Szakszerve-
zeti Tanács kezdeményezésével és támogatásával ez időben titkár-
ságot alakítottak és most már gyors egymásutánban jöttek a
nagyobb ipari gócpontokon levő vegyészeti gyárak munkásai a
szervezetbe és már 1917 elején 9000-en tömörültek. A szövetség
7 hónapos működése alatt 25 budapesti üzem és mintegy 18 vidéki
üzem munkásai léptek a szövetség kötelékébe és szeptember elején
már megjelentetik a „Vegyipari Munkás” című szaklapot is.

1918-ban a szervezkedés tovább folyik és a munkások helyzeté-
nek a javítása a szervezet erejével, részben a panaszbizottság által
— amennyiben az üzemek katonai fegyelem alatt vannak — ren-
deződik, részben pedig a szervezkedés erejével hoznak eredménye-
ket. Ez év végén a taglétszám 26.300.

1919-ben már 49 csoportjuk volt, de a kommün bukása után
részben a megszállott területek elvesztése, részben a vidék elzárt-
sága és a félelem a tagokat elvonta a szervezettől és az év végén
már csak 3456 tagjuk van. Mondhatni, ez időben szünetelt volna a
szervezeti élet, ha egy-két régi iskolázott vezető nem igyekezett
volna azt föntartani, akiknek áldozatkész munkája eredményezte
azt, hogy 1920 végén még mindig 2126-an tömörültek a szövetségbe.
1921-ben már ismét 3344 tagjuk van, de már súlyosan érezni a
munkanélküliséget és ez akadálya a szervezeti élet további fejlő-
désének és ezzel akadálya a munkások érdekvédelmének. 1922-ben
a taglétszám 3518-ra emelkedett. Ez évben már megkezdtek a rend-
szeres segélyezéseket és ezzel értékessé tették a tagok előtt a szer-
vezetet. 1923-ban a taglétszám 3308, akik közül 1598 a nőmunkás.
Ez évben már harcokat folytatnak a munkáltatókkal a bérek ren-
dezése ügyében és e harcok eredményesek voltak. Az 1924. évben

a nagy munkanélküliség következtében 2894-re csökkent a taglétszám. Ha azonban erőteljes szervező- és nevelőmunkával igyekeznek az iparban foglalkoztatottakat a szervezetibe vonni és ha a szociális segítség terére is áttérnek, illetve ezen ágazatokat kifejlesztik, úgy ez a szervezet még nagy eredményeket érhet el.

Rózsa József, Márkus Simon, Kapusztá András és Brunner József titkári jelentései alapján.

Villamosalkalmazottak

A villamosalkalmazottak szervezkedési mozgalma már a háború előtt kezdetét vette. Komolyabb eredményeket azonban nem hozhatott az a szervezkedő munka, mert a háború kitörésével azok, akik a szervezkedési mozgalmat megindították, hadbavonultak és a társaságok igazgatóságai mindent megtettek arra, hogy az alkalmazottak szervezése megakadályoztassák. De éppen azért, mert az igazgatóságok elmulasztották az alkalmazottak helyzetét a drágaság arányában javítani és tőlük telhetőleg mindent megtettek arra nézve, hogy azok mozgási szabadságát lehetetlenné tegyék, 1917. májusának elején már-már elkeseredés lett úrrá a villamos és helyiérdekű vasutak alkalmazottain. Néhány öntudatos villamosaikaimazott, a Szakszervezeti Tanács támogatása mellett ekkor újra megkezdte az alkalmazottak gazdasági szervezkedését és sikerült a mozgalmat helyes irányba terelni, ami azután nagy eredményeket hozott. Az első két hónapban már több mint 4000 alkalmazott tömörült és már a vidéki városokban is helyicsoportokat alakítottak. Az egyes villamos- és helyiérdekű alkalmazottak a panaszbizottságok útján érték el bérük emelését. Augusztus elején körülbelül 100%-os volt a béremelés, de a bánásmód tekintetében is megbecsülhetetlen eredményeket értek el. Október havában a villamosalkalmazottak nagy küzdelmet indítottak az egyesülési szabadságért és október 20-án negyedóraig tartó nagyszerű általános sztrájkot rendeztek.

1918-ban már bevezették a bizalmiférfirendszert. Ennek a rendszernek a bevezetése nagy előnyöket biztosított nekik, már azért is, mert a 20 hónapos szervezkedési munkának az előnyeit látva, az igazgatóságok a kormány segítségével mindent megtettek arra nézve, hogy a szervezkedést megakadályozzák. Mindenben függetlenséért láttak, összeesküvést szimatoltak és Szerényiek gondoskodtak arról, hogy azokat, akik a szervezeti munkában résztvettek, vagy elbocsássák a vasút szolgálatából, vagy bevonultassák. A forradalom után a villamosalkalmazottak szervezése még egységesebbé lett. A régi rezsimnek munkáselnyomó törekvése megszűnt és a munkások anyagi helyzetében is változás állott be. A tagok száma megközelítette a 20.000-et és vidéken 13 csoport végzi a szervezés munkáját.

1919-ben a tagok mozgalma folytatódott, de a bukás után a szövetséget föloszlatták. A föloszlatást nagy vizsgálat előzte meg, amely azonban semmi föloszlatásra alkalmas anyagot nem tudott produkálni. A feloszlatás után az egész szervezetet, vagyont, helyiséget átadtak a keresztényszociálisoknak, ahová a villamosalkalmazottaknak nagy tömege bevonult és akik maguk is igyekeztek szocialista voltaként tagadni.

Vannak ugyan szociáldemokrata villamosalkalmazottak is. Ezek szervezkedése azonban tilos maradt és bár több ízben törekedtek alapszabályokat szerezni, ezt a mai napig sem engedélyezték.

Dénes Pál, Szakasis Árpád és Weltner Jenő titkári jelentései alapján.

Zenészek

Az Országos Zenészsövetség 1919 április 10-én vétetett föl a Szakszervezeti Tanács kötelékébe. Ez idő óta a szövetség a kötelekhez tartozik. Ennek a szervezetnek különben is elsőrendű

érdeke hogy a szervezett munkásság táborához tartozzék, mert máskülönben magyar zenész még az esetiben sem játszhatna a külföldön ha ennek a szövetségnek tagja is lenne. A zeneszerek nemzetközi szövetsége ugyanis Amsterdambhoz tartozik és ennek következtében a nemzetközi szövetség csak olyan tagokat vehet föl, amelyek az Országos Szakszervezeti Tanács kötelékéhez tartoznak. A szövetségnek 1920 végén 1316 tagja volt és berendezkedéseiben, súlyt helyezett arra, hogy olyan segélyalapokkal rendelkezék, amelyekkel módját ejtheti a tagok minden irányú védelmének. Ez évben is igyekezett a tagok gazdasági érdekeit bérszerződések létesítésével védelmezni. 1921-ben a taglétszám csökkent, aminek oka a zenészek külföldre távozása. 1923-ban újabb kollektív szerződések létesítettek, amelyek betartására éber gonddal ügyelt. 1924-ben bérmozgalmat bonyolítottak le a Városi Színháznál és a tárgyalások folyamata alatt sikerült eredményes szerződést létesíteni. 1924 végén a tagok száma 710.

Gyéb szervezetek:

Magyarországon már a háború előtt is sok olyan egyesület állott fönn, amelyeknek semmi vonatkozásuk nem volt a munkásszervezetekkel. A forradalmak után sok újabb egyesület alakult. Ezek valamennyien arra törekedtek, hogy a Szakszervezeti Tanács kötelékébe bejussanak. Az volt az álláspont, hogy a kötelékbe csak alkalmazotti szervezetek tartozhatnak. Voltak azonban esetik, amikor a fölvetelt kérő egyesületek erőszakossága arra kényszerítette a Tanácsot, hogy a fölvetéssel érdemben is foglalkozzék és,3 különböző szempontok érvényesülése mellett az illető egyesületeket a kötelékbe fölvegye, mert ezek okmányokkal is hajlandók voltak bizonyítani szocialista stb. mivoltukat. Ha a szervezet féligmeddig alkalmazotti szervezet volt, úgy a fölvetelt nem lehetett megtagadni. Így kerültek be a Szakszervezeti Tanács kötelékébe a

Bérházi és Alkalmi Munkások Országos Szövetsége, amelynek elnöke tüntető fölvonulással kényszerítette ki a fölvetelt és a bukás után rögtön az új kurzus vizeire evezett;

Kertészek és Kertmunkások Országos Szövetsége;

Képzőművészek és Iparművészek Szakszervezeteinek Szövetsége;

Magyarországi Alkalmazott Orvosok Szakszervezete;

Magyar Pilóták Szövetsége;

Magyarországi Postások Szakszervezete;

Színészek Országos Szakszervezete;

Újságírók Szakszervezete,

amelyek a kommün után visszaállították eredeti címüket és folytatták tovább a maguk polgári egyesületi életét.

**A szervezett munkások száma
az egyes országok népességéhez viszonyítva 1923-ban.**

O r s z á g	Népesség száma	A szerve- zett mun- kások száma	A népes- ségnek hány %-a szervezett munkás
Ausztria	6,526.661	1,117.192	17·1
Németország	59,852.682	9,193.359	15·3
Nagybritannia	40,560.588	5,405.000	13·3
Ausztrália	5,749.807	699.743	12·0
Cseh-Szlovákia	13,611.349	1,504.923	11·1
Belgium	7,539.568	744.998	9·9
Dánia	3,267.831	302.904	9·3
Svájc	3,880.320	298.901	7·7
Ujzélánd	1,099.449	80.000	7·3
Hollandia	7,086.913	544.900	7·3
Svédország	5,987.520	400.022	6·7
Mexikó	13,886.948	800.000	5·8
Olaszország	38,835.941	2,234.520	5·1
Luxemburg	260.767	12.600	4·7
Izland	94.690	4.000	4·2
Chile	3,754.951	150.000	4·0
Franciaország	39,209.766	1,395.847	3·6
Kuba	2,889.004	100.000	3·5
Oroszország	131,299.007	4,556.000	3·5
Norvégia	2,649.775	90.497	3·4
Amerika (Egyesült Államok) . .	106,138.806	3,600.000	3·4
Irország	4,390.219	139.000	3·2
Kanada	8,788.483	255.299	2·9
Lengyelország	27,178.690	769.811	2·8
Memel	150.000	4.097	2·7
Esztország	1,110.538	30.000	2·7
Magyarország	8,119.432	191.542	2·4
Spanyolország	21,658.222	452.936	2·1
Lettország	1,596.131	23.658	1·5
Argentína	8,698.516	120.000	1·4
Finnország	3,402.593	47.633	1·4
Bulgária	4,958.400	49.803	1·0
Portugália	6,032.991	50.000	0·8
Jugoszlávia	12,017.323	59.692	0·5
Peru	5,550.000	25.000	0·5
Románia	17,393.149	78.206	0·4
Délafrika	8,000.000	35.000	0·4
Brazília	30,635.605	100.000	0·3
Japán	57,655.000	125.551	0·2
India (Brit)	319,929.583	300.000	0·1
India (Holland)	49,350.834	60.000	0·1
Egyiptom	13,000.000	12.000	0·09
China	436,094.953	300.000	0·07

Tartalomjegyzék

	Oldal
Előszó.....	3
Bevezetés.....	5
A céhbéli legényegyletek.....	9
A munkások helyzete néhány évtizeddel ezelőtt.....	17
Az alkotmány visszaállítása után	24
Szervezkedési kísérletek.....	28
Az első tömegmozgalmak.....	46
A mozgalom fejlesztése és benső erősödése.....	57
A földmunkások mozgalma.....	64
Az ellenfelek munkája.....	73
Az általános szakszervezeti kongresszusok.....	80
Harc a kenyérért.....	90
A szakmák országos értekezletei 1901-ben.....	98
A Szakszervezeti Tanács.....	102
Táblázatos kimutatások a magyarországi szakszervezetek tagforgalmáról 1902 január 1-től 1903 december 31-ig.....	106
A bányászok szervezése.....	114
Élénkebb szakszervezeti tevékenység.....	123
Nagyobb szervezetek fölfüggesztése.....	129
A vasutasok szervezkedése.....	133
A harmadik szakszervezeti kongresszus.....	138
Nagy gazdasági harcok 1905-ben.....	144
A munkáltatók szervezkedése.....	151
Hajszja a szakszervezetek ellen.....	156
A vidéki mozgalom kiépítése	160
Védekezés a támadások ellen.....	164
Kollektív szerződések.....	173
A negyedik szakszervezeti kongresszus.....	177
Hanyatló konjunktúrák.....	180
A Khuen-Héderváry-kormány alatt.....	185
Nemzetközi titkári értekezlet Budapesten.....	188
Szociálpolitikai követelések.....	191
Az Általános Fogyasztási Szövetkezet és a szakszervezetek	195
Ifjúmunkások.....	197
A szakszervezetek és a szociáldemokrata párt viszonya	202
újabb nehéz küzdelmek.....	206
A háború és a szakszervezetek.....	212
A panaszbizottságok	221
A háború harmadik évében.....	224
Szakszervezeti kongresszusok a háború alatt	227

A háború utolsó évében.....	230
A szakszervezeti nemzetköziség a háború alatt.....	234
A Károlyi-uralom alatt.....	238
A bolsevizmus idején.....	242
A bolsevizmus bukása után.....	247
Az első országos értekezlet a kommün után.....	254
Az egyesülési jog kezelése.....	257
A munkanélküliség és a drágaság.....	259
A jubiláris kongresszus.....	263
A nagyobb gazdasági harcok 1920-tól 1925-ig	267
A szakszervezetek taglétszáma az utolsó tíz évben (Táblázat).....	272
Kifizetett munkanélküliségélek az utolsó tíz évben (Táblázat).....	274
A szakszervezetek által kifizetett segélyek 1914— 1924-ig (Táblázat).....	276
Az egyes szakszervezetek küzdelme és fejlődése 1914-1924 ben.....	277
A szervezett munkások száma az egyes országok népességéhez viszonyítva 1923-ban (Táblázat).....	329